TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK

TESTNEVELÉSI FŐISKOLA 1970/I.

TF Könyvtára Bp.
1970 OKT 7
20
777 2387

1976

1988 -07- -

TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK

OLVASÓTEREM

2009 - 1

MAGYAR TESTNEVELÉSI FŐISKOLA

Igazgató: dr. TERÉNYI IMRE

A szerkesztő bizottság elnöke: dr. KUTASSI LÁSZLÓ

Felelős szerkesztő: dr. KÖTE SÁNDOR

A szerkesztő bizottság tagjai: CZIRJÁK JÓZSEF, dr. KERESZTY ALFONZ, KOLTAI JENŐ, MÓNUS ANDRÁS, ROMÁK ÉVA, SCHILLER JÁNOS, ZALKA ANDRÁS

Szerkesztette: dr. HALÁSZ MARGIT

Szerkesztőség: Budapest, XII., Alkotás u. 44.

MAGYAR TESTNEVELÉSI FŐISKOLA

T U D O M Á N Y O S K Ö Z L E M É N Y E K

10042652
TF Könyvtár

1970/1.

A kötet szerzői:

Dr. ABÁD JÓZSEF osztályvezető, TFKI, ALEXITS GY. ÁRON osztályvezető, TFKI, dr. APOR PÉTER osztályvezető, TFKI, dr. BAKONYI FERENC osztályvezető, TFKI, CSÁSZI SÁNDOR főiskolai adjunktus, DOBOZY LÁSZLÓ osztályvezető, TFKI, dr. FRENKL RÓBERT egyetemi adjunktus, kandidátus, JÁKFALVI BÉLA főiskolai adjunktus, KABOS GÁBOR tanszékvezető helyettes, KASZPER LÁSZLÓNÉ főiskolai docens, dr. KERESZTY ALFONZ tanszékvezető főiskolai tanár, kandidátus, KERTÉSZ TIBOR főiskolai adjunktus, dr. KIRSCHNER BÉLA egyetemi docens /ELTE/, KŐVÁRI KÁROLYNÉ főiskolai adjunktus, KULCSÁR LÁSZLÓ főiskolai tanársegéd, LUKOVICH ISTVÁN főiskolai adjunktus, dr. MAKKÁR MÁRTA főiskolai docens, MALOMSOKI JENŐ tudományos munkatárs, OTSI, dr. MILTÉNYI MÁRTA főiskolai adjunktus, MÓNUS ANDRÁS főiskolai adjunktus, dr. NÁDORI LÁSZLÓ főosztályvezető, TFKI, PORUBSZKY LÁSZLÓ főiskolai docens, SZÁGER GYÖRGY tudományos segédmunkatárs, dr. SZMODIS IVÁN tudományos munkatárs, OTSI, TÓTH ISTVÁN a TF Szakkönyvtár és Dokumentációs Központ vezetője.

2387

TANULMÁNYOK, ÉRTEKEZÉSEK

AD/200

KERTÉSZ TIBOR

A 80 m-es és a 100 m-es női gátfutás összehasonlító elemzése

A 80 m-es gátfutás kialakulásának története

A férfi és női gátfutás kialakulásának történetét vizsgálva megállapithatjuk, hogy a női gátfutás a férfiakéhoz viszonyitva közel 100 évvel fiatalabb multra tekinthet vissza. Kezdeti próbálkozásokról az 1920-as évek elején megjelent irásokból olvashatunk, de ekkor még a női gátversenyekre vonatkozóan nem alakultak ki egységes szabályok. A női 80 m-es gátfutást hivatalos versenyszámnak - jelenlegi szabályok szerint - a Nemzetközi Női Sportszövetség 1926. évi kongresszusa fogadta el. Olympián először 1932-ben Los Angelesben szerepelt.

Az 1926. évi kongresszuson jelenlevő szakemberek a 80 m-es gátfutás bevezetésével igen komoly mértékben elősegitették a női atlétika fejlődését. Az uj szám bevezetése után, a kezdeti időszakban - mivel a versenyszám szokatlan volt - a versenyzők elég nehezen küzdöttek meg a 8 m-es gátköz 3 lépéssel történő lefutásával. A technika tökéletesitésével és a futás gyorsaságának növelésével a nehézségek mind kisebb mértékben jelentkeztek, és a versenyeredmények ennek arányában fokozatosan javultak. Az első ugrásszerü eredményjavulás Blankers Koen holland versenyző nevéhez füződik, aki az 1948-as londoni olimpián a 80 m-es gátfutást 11,2 mp-vel nyerte. Ettől kezdve a versenyzők majdnem minden évben megdöntik a 80 m-es gát világcsucsát. Mindezek ellenére azonban mégis az látható, hogy a női gátfutás eredménye elmaradt a többi atlétikai szám fejlődésétől. A szélesebb alapokra helyezett atlétika, a jobb kiválasztási és modernebb edzésmódszerek következtében létrejött eredményjavulás mindjobban előtérbe helyezi a női gátfutás megreformálásának gondolatát.

Különösen az utóbbi 10 évben a képességfejlesztés területén /gyorsaság, állóképesség, erő/ igen magas szintet értek el a gátfutók. Azonban a szakemberek azt is tapasztalták, hogy a versenyeken egy-egy versenyző nem tudta érvényre juttatni

TF Könyvtár

- főleg a rövid gátközi távolság miatt - jobb fizikai adottságait. Elsősorban a magasabb növésü /170 cm feletti/, hosszabb lépésü és nagyobb sebességgel /100 m-en 11,4-6 mp/ futó nők kerültek hátrányos helyzetbe, a náluk szerényebb képességü, alacsonyabb, de gyors mozgásu társukkal szemben. Ezt a helyzetet sok évi próbálkozás, kisérletezés és vita után a Nemzetközi Atlétikai Szövetség 1966. évi kongresszusa oldotta meg, amikor a 80 m-es gátfutás helyett hivatalos versenyszámnak a 100 m-es gátfutást fogadta el. A határozat kimondja, hogy a 100 m-es gátfutás hivatalos versenyszámként Európa Bajnokságon először 1969-ben Athénban, olimpián pedig 1972-ben szerepel.

A 100 m-es gátfutás méretei

A 100 m-es gátfutás méreteit az IAAF Technikai Bizottsága, a Női Bizottsággal történt előzetes megbeszélés alapján, a következőképpen fogadta el:

Rajtvonaltól első gátig a távolság	13 m
Gátak között a távolság	8,50 m
Utolsó gáttól célig a távolság	10,50 m
A gátak magassága	83,8 cm
A gátak száma	10 db

A 80 m-es és a 100 m-es gátfutás összehasonlító méretei:

Megnevezés	Rajtvonaltól első gátig a távolság	Gátak közötti távolság	Utolsó gáttól célig a távolság	Gátak száma	Gátak magassága
80 m-es gát	12 m	8 m	12 m	8 db	76,2 cm
100 m-es gát	13 m	8,50 m	10,50 m	10 db	83,8 cm

Az 1966. évi határozat után az egész világon megindult - edzéseken és versenyeken - a 100 m-es gáttal való ismerkedés, illetve átállás. Ez a kezdeti időszakban igen nehezen ment, mivel az edzők és versenyzők nem rendelkeztek megfelelő tapasztalattal. A fellelhető szakirodalomra sem igen lehetett támaszkodni, mivel nálunk egyáltalán, de külföldön is alig jelent meg technikát komolyan elemző szakcikk. Igy legtöbb edző csak

az önmaga által szerzett tapasztalatokra támaszkodhatott. Ennek tulajdonitható, hogy a versenyzők technikája hazai, de külföldi viszonylatban is elég sok eltérő jellemvonást mutat.

A gyors átállást különösen az nehezitette, hogy a 80 m-es gátfutás méretei középmagas, aránylag rövid lépéshosszu, de igen nagy lépésszaporasággal futó versenyzőtipust igényeltek.

Az ilyen tipusu versenyzők viszont a megemelt követelményekhez /gátmagasság, gátak közötti távolság stb./ nehezebben tudtak alkalmazkodni. Az átállás ideje tehát nagymértékben a testmagasság és gyorsaság mértékétől függött.

A mi gátfutóink azonban - egy-két kivételtől eltekintve - nem tartoznak a magas növésü és gyors versenyzők közé, ennek következtében átállásuk igen nehéz volt. Hogy a lemorzsolódás mégsem volt nagymértékü, az annak tulajdonitható, hogy a gátfutók legtöbbje az edzésekhez, illetve versenyekhez igen jó hozzáállást tanusitott.

A gátvétel technikája

E rövid visszapillantó bevezetés után - figyelembe véve az eddig szerzett hazai és külföldi, gyakorlati és elméleti tapasztalatokat - megkisérlem kifejteni, hogy véleményem szerint az uj technikát hogyan kell végrehajtani a versenyzőnek a 100 m-es gát lefutása közben.

A 83,8 cm-re emelt gát feletti áthaladáskor - a 76,2 cm-es gátmagassághoz viszonyitva - a futó sulypontja annak arányában emelkedik meg, hogy milyen a sulypont magassága a gátralépés pillanatában. Ez az emelkedés, amely lehet 2-4-6 cm, esetleg nagyobb is, minden esetben bekövetkezik. Ha pedig a futó sulypontja a gát felett magasabb sikban halad át - figyelembe véve a fizikai törvényszerüségeket -, annak természetes következménye lesz, hogy bizonyos mértékben meg kell változzon a gátvétel technikája is. A gáttechnika megváltozásához hozzájárul még a megnövelt 13 m-es ráfutási, a 8,50 m-es gátközi távolság és a meghosszabbitott távolságok által nyert nagyobb vizszintes sebesség. A két megváltozott tényező - magasság, távolság - együttesen még a távolabbi, rálépés és lelépés keresését eredményezi, amely szintén hozzájárul az uj technikai végrehajtás különbözőségéhez.

Gát előtti helyzet

A vázlatos ismertetés után vizsgáljuk meg részletesen, hogy mennyiben befolyásolják a megváltozott feltételek a gátvétel technikáját, a rajtot, az első gátra történő ráfutást, a gátközi futást és a célba futást.

A 80 m-es gátfutásnál a futó a gátralépés mozdulatát a gáttól kb. 180 cm-re és 56-58°-os ellépési szögben kezdte meg /az ellépő láb és a talaj által bezárt szög/. Ezt az optimális távolságot és szöghelyzetet - a tapasztalatokat felhasználva - a versenyzők a saját és az adott méretarányok figyelembe vételével alakitották ki. Az uj feltételek természetesen uj megoldásokat kivántak. A legelső feladat, hogy a futó a gát megtámadását olyan szöghelyzetből inditsa, hogy gátvétele a lehetőségekhez mérten a leggyorsabb legyen. Ez az optimális rálépési szög - az uj gátmagasságot és a versenyző sulypont magasságát figyelembe véve - továbbra is kb. 56-58°-nak felel meg. Ezt a rálépési szöget a versenyző csak akkor tudja alkalmazni, ha növeli a gátralépés távolságát. A tapasztalat azt mutatja - egyéntől függően -, hogy 1 cm-es magasságemelést 2-2,5 cm-es rálépés-távolság ellensulyoz.

A leirtakat a következő grafikusan ábrázolt példával kivánom bizonyitani:

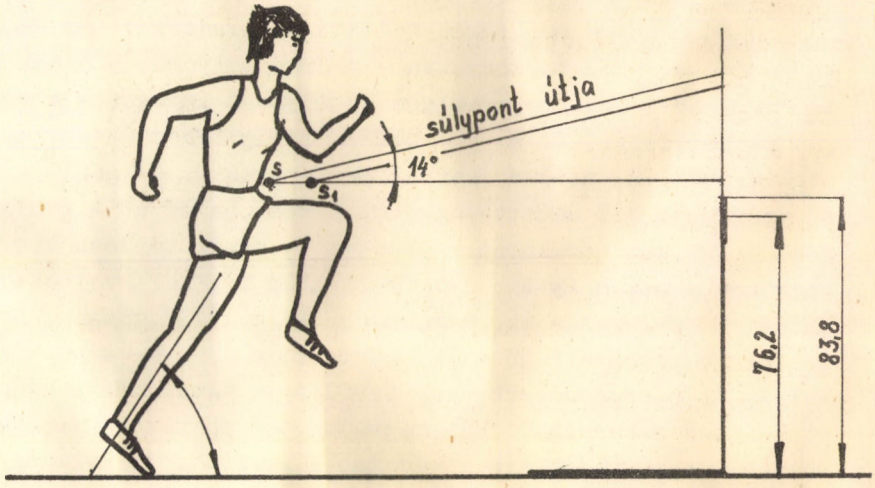

1. ábra

A gátralépés

A 100 m-es női gátfutó a 80 m-es gátfutóhoz viszonyitva a gátralépést magasabb sulyponti helyzetből kezdi meg. Ezt a plusz sulypontemelkedést a következő tényezők eredményezik:

a/ bokából jobban kinyulik,
b/ a lenditő láb térde az erőteljesebb lendités következtében magasabbra kerül,
c/ mindkét karját vállból jobban megemeli.

A három kihangsulyozottabb mozgás eredményeként a futó sulypontja 2-3 cm-rel megemelkedik. Az igy nyert sulypontemelkedés azért szükséges, mert ezáltal kisebb mértékü lesz a sulypont áthaladásának ive.

A gátralépés pillanatában a versenyző a gáttól kb. 200 cm távolságra és 56-58°-os ellépési szöghelyzetben van. Az ellépés mozdulatát a törzs és a végtagok izmainak összehangolt mozgása inditja meg. Az elrugaszkodásnál elsősorban a nagyfarizomnak, a négyfejü combizomnak és a lábikraizomnak kell erőteljesebben megfeszülni, hogy a megnövekedett rálépési és lelépési távolságot minél kisebb sebességcsökkenéssel tudja végrehajtani. Ellépés előtt a térd vezető mozgásával megindul a lendités is. Az erőteljesebb lendités - ami a térd magasabbra lenditésében nyilvánul meg - a futó nagyobb izommunkával hajtja végre. Erősebben feszíti meg a csipőhorpasz izmot, a belső csipőizmokat és a szabó-izmot. A lenditő láb mozgásánál külön fel kell hivni a futó figyelmét arra, hogy a magasabbra - vizszintesig - emelt combnál az alszár minél alászoritottabb helyzetben maradjon, mert minél

2. ábra

rövidebb lesz a lendítő láb sugara, annál gyorsabban és kisebb energiával tudja végrehajtani a lendítést. Az ellépő lábnak a talajtól való elszakadása után befejeződik a lendítő láb térdének vezető szerepe. Utána már a lendítő láb alszárának előrecsapódása következik, de ezt a mozdulatot már a lábfej vezeti.

Ellépés után, a lendítő láb alszárának előrecsapódása közben a gátfutó "kispárgázott" helyzetben sodródik a gát felé. Ez az elnyujtott helyzet 100 m-es gátnál, a megnövekedett gátralépés következtében kifejezettebb, mint a 80 m-es gátnál. Ezt a mozdulatot a futó csak ugy tudja megfelelően végrehajtani, ha az ellépő lábat elrugaszkodás után olyan mértékben engedi előre, amilyen mértékben az izmok ellazulása azt megkivánja. /A "kispárgázott" helyzet lerövidítése hiba, ami legtöbb esetben az elégtelen elrugaszkodás következménye./

3. ábra

A gát felé előrehaladva, a törzs mindjobban ráhajlik a lendítő láb combjára /100 m-es gátnál a ráhajlás erősebb/. A fokozatos ráhajlás, illetve a lendítő láb kinyulása addig tart, mig a lendítő láb sarka eléri a gát sikját. Ettől a hely-

zettől kezdve a lenditő láb lefelé halad, a törzs pedig kezd felemelkedni. Közben az ellépő láb fokozatos sebességgel előre-oldalra kiemelődik, mely teljes szinkronban van a lenditő láb és a törzs mozgásával. Ahogy a lenditő láb a futó testéhez rögzitett rendszerben lefelé süllyed - a törzs pedig csipőben kezd felemelkedni - ugyanugy mozog előre-oldalra a kiemelt láb.

Az ellépő lábat csipőben oldalra ugy kell kiemelni, hogy a térd vezesse a mozgást és az alszár majdnem vizszintes sikban haladjon át a gát felett. /Ez a mozdulat a 80 m-es gátnál nem volt ennyire kihangsulyozott. A 76,2 cm-es gátmagasságnál ugyanis megengedhető volt a futónak, hogy a kiemelt láb térdét a gát feletti áthaladáskor nem emelte ki a vizszintesig, hanem mélyebb helyzetben, "lógatva" vitte át. A 83,8 cm-es gáton a jó és biztonságos technikai végrehajtás megkivánja, hogy a térd majdnem vizszintes sikban haladjon át a gát felett./

Az ellépő lábnak oldalra történő kiemelésekor olyan sikban kell előrehaladni, hogy a kiemelt láb combja és alszára a gát fölé kerüléskor hegyesszöget zárjon be, mivel a kiemelt láb fokozatosan gyorsitott előrehozása ezt megkivánja.

Derékszögü helyzet esetén a térd gyorsitott előrehaladásakor, a gát feletti áthaladás után, az alszár térben ugyanis tulzottan kinyilik és ez lelépéskor a futó mozgásában zavart okoz /hátradőlve, tulzottan a sulypont előtt fogna talajt, igy az első lépést lassan és röviden hajtaná végre/.

A kiemelt láb hegyesszögü hajlása a 100 m-es gátnál még két szempontból fontos:

a/ az elnyujtott "kispárgázott" helyzetből a kiemelt lábat - a lassu kezdés után - fokozatos gyorsasággal kell előrehozni és ezt csak a sugár megrövidítésével lehet eredményesen megoldani.

b/ a hosszabb "repülés" alatt több idő van az alszár tulzott mértékü kinyulására. /76,2 cm-es gátmagasságnál a kiemelt láb hegyesszögü hajlása - a rövid repülési szakasz következtében - nem annyira fontos, de hasznossága azért itt is jelentős./

Az oldalra emelt láb csipőből történő kiemelését és az alszár térdizületben történő hajlitását a következő izmok végzik: az ellépő láb csipőben történő kiemelését és gyorsitott

előrehaladását a külső csipőizmok, a középső és a kis-farizom, a szabó-izom és a combhajlitók végzik. A térd megfelelő hajlásszögét a térdhajlitók biztositják. A gát feletti "repülés" időszakában a lábizületek hajlásszögét a feszülésben levő izmok befolyásolják; az oldalra kiemelt lábon a négyfejü combizom és az elülső sipizom, a lenditő lábon pedig a térdhajlitók és a lábikra-izom.

Gát feletti helyzet

Amikor a lenditő láb - térdben kissé hajlitva /170°/ - eléri a gát sikját, meginditja a lefelé haladó mozgást. A süllyesztést azonban csak akkor tudja jól és gyorsan végrehajtani, ha összhangban van a törzs csipőből történő felemelkedésével, illetve a fokozatosan gyorsulva előre és felfelé haladó kiemelt láb mozgásával. A 100 m-es gátfutásnál a lenditő láb süllyesztésének mértékét legnagyobb százalékban a lenditő láb előrehaladó mozgássebessége befolyásolja.

4. ábra

A törzs kiegyenesedése a lenditő láb süllyesztését nem sokban segiti, mivel a törzs előredőlése nem annyira kifejezett /80 m-es gátnál még kevesebb a szerepe/, és az előredőlést, ha nem is nagymértékben, de a lenditő láb talajfogásáig - a gyors továbbhaladás érdekében - meg kell tartani.

A lenditő láb lefelé irányuló aktiv mozdulattal - térdben majdnem teljesen nyujtva - lábujjhegyen fog talajt. /76,2 cm-es gátmagasságnál a talajfogás mozdulatát szintén gyorsitva végzi

a versenyző, de a nyujtott lábu talajfogás a kisebb gátmagasság miatt nem annyira kihangsulyozott./

Gát utáni helyzet, talajfogás

Az aktiv, nyujtott lábu talajfogással a versenyző azt éri el, hogy sulypontja magasabb helyzetbe kerül, az alátámasztási pont fölé, és igy az előrehaladó mozgás törésmentes lehet.

A kiemelt láb közben fokozatosan gyorsuló mozgással, a térd vizszintes sikját megtartva tovább halad előre. Ez az előrehaladó mozgás addig tart, mig térdvonala a futás irányába kerül. A lábfej a gáton való átkerülés után süllyedni, a térd pedig emelkedni kezd. A térd felemelkedésének mértékét elsősorban a gátmagasság, másodsorban a futó technikai képzettsége és csipőizületi mozgékonysága határozza meg.

100 m-es gátnál a kiemelt láb-, comb-, illetve térdvonal jó technikai végrehajtás esetén legfeljebb egy-két fokkal kerülhet a vizszintes fölé. A mozgás lényege, hogy a kiemelt láb térde olyan előrehaladó mozgással kerüljön a futás irányába, hogy a mozgássorozat befejezésekor a kiemelt láb lenditő ereje kifejezésre jusson az első lépés megkezdésekor. A jól végrehajtott lendités tehát hozzásegiti a futót a meghosszabbitott gátközi távolság megfelelő lépéshosszának kialakitásához.

A két női gát-táv /80 m, 100 m/ futótechnikájának összehasonlitó elemzése

A 80 m-es gátfutás megreformálásának szükségességét és a 100 m-es gátszám bevezetését leginkább a rövid gátközi távolság tette indokolttá. Amint a bevezető részben már emlitettem, a 8 m-es gátközi távolság - rövidsége miatt - igen nagy kihatással volt a verseny eredményére. Ezért a szakemberek az uj méretek kialakitásakor elsősorban a gátközi távolság megnövelésére törekedtek. E törekvésük az eddigi tapasztalatok szerint helyesnek bizonyult.

Rajt-, ráfutás az első gátra: az uj gátszámnál, ugyanugy mint a réginél, térdelőrajtból indulnak a versenyzők. A támlák egymáshoz való távolságában, illetve a versenyző, "elkészülni"- és "vigyázz" - helyzetében /egy-két kivételtől eltekintve/

egyelőre változás nem történt, ezért ennek tárgyalása nem szükséges.

Rajttól első gátig a távot a versenyzők nyolc fokozatosan növekvő lépéssel, illetve sebességgel futják le. Ezután sebességüket a beállitott gátak vétele miatt már csak egész kismértékben tudják növelni. Ezért az első gátra történő ráfutás majdnem teljes mértékben meghatározza a versenyző eredményét. A 80 m-es gátnál a 12 m-es ráfutási távolság igen nagy probléma elé állitotta a versenyzőket. A problémát az jelentette, hogy a 12 m-es távolság alatt - különösen a nagyobb gyorsasággal rendelkező futók - nem tudták ugy alakitani lépésbeosztásukat, hogy az a gátvétel végrehajtásában és a gátközi futásban ne okozott volna zavart. Sokan megpróbálkoztak a hét lépéses ráfutással, de ez is csak félmegoldás volt. Bizonyos mértékben ugyan növelték sebességüket, de az erőltetett lépésnyujtás miatt mozgásuk lelassult és már az első gát vétele után elvesztették a hét lépés által nyert helyzeti előnyüket.

Az első gátra történő ráfutást a versenyzők nyolc, fokozatosan növekvő lépéssel teszik meg. A rajt utáni első lépésük lehetőleg hosszabb legyen, mint a 80 m-es gátnál, de vigyázni kell arra, hogy ennek ellenére felemelkedésük ne legyen tulzott, mert - különösen gyengébb láberővel rendelkező futóknál - ez a felgyorsulás rovására megy. A gátfutóknak lépésüket olyan formában kell nyujtani, hogy a 2-5. lépésük kb. 15 cm-rel, a 6-7. lépésük pedig 12-13 cm-rel növekedjen. A 7. lépés után olyan távolságra kell megközeliteni a gátat, hogy a 8. lépést az előzőhöz viszonyitva legalább 10-15 cm-rel le tudja rövidíteni. A gát előtti utolsó lépés lerövidítését /80 m-es gátnál a rövid távolság - 12 m - miatt egész kismértékü lehetett/ a futó a lenditő, a későbbi ellépő láb gyorsitott talajfogásával éri el. A gyorsitott talajfogás a repülési szakasznak leszálló ágát rövidíti meg, igy a sulypont magasabban marad és a gátralépést magasabb sulyponti helyzetből tudja meginditani. Nagy előnye még a lépésrövidítésnek a mozgásritmus felgyorsitása. A hosszabb lépés után a gyorsitott lépés növeli a gátvétel mozgásgyorsaságát, ebből a ritmusból azután gyorsabb gátvétel hajtható végre, mely megrövidíti a gátvétel idejét is.

A mérési adatok azt mutatják, hogy a versenyzők 10-15 cm-rel növelték meg a gátralépés távolságát. Pl. az európai és olimpiai bajnok, az NDK-s Balzer 186-ról 198 cm-re, az NDK-s Höfer 188-ról 201-re /1969, Berlin, a Berlini Dinamó-U. Dózsa versenyén/. Farthmann, az NSZK versenyzője /1969, Bp. Honvéd versenye/ az első négy gátra 215 cm-ről lépett rá /a 80 és 100 m-es gát rálépési távolságának különbsége nála valószinüleg nagyobb lehet, ez azonban a még kialakulatlan gáttechnikájára vezethető vissza/.

A gátralépés távolságának és szöghelyzetének kialakitásánál minden esetben figyelembe kell venni a versenyző gát előtti sulyponthelyzetét és vizszintes sebességét. Minél magasabb a versenyző gát fölötti sulyponthelyzete, annál közelebbről történhet a rálépés. Magasabb növésü versenyzők tehát közelebbről léphetnek rá a gátra, ezáltal megrövidül a repülés távolsága és kisebb lesz a vizszintes sebesség csökkenése is.

Különböző versenyzők lépésbeosztásai:

cm-ben	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Gátra lépés	Össz. táv	Lelépés	A gátv.-a táv.-a
				l é p é s								
Balzer	52	115	128	142	154	166	175	170	198	1300	103	301
Farthmann	55	120	130	139	156	160	160	165	215	1300	110	325
Ideális	50	112	125	140	155	168	180	170	200	1300	101	301

A gát-lépés távolságának megröviditését a futók 80- és 100 m-es gátnál egyaránt a lenditő láb gyorsitott talajfogásával érik el. Amikor a futó testtömege áthalad a gát fölött, a lenditő láb mindjobban süllyedni kezd és előkészül a gyorsitott talajfogásra. A közeli lépés azért hasznos a futónál, mert ezáltal a gát-lépés leszálló ivét röviditi le és igy a futás folytatását magasabb sulyponti helyzetből és kisebb sebességcsökkenéssel kezdheti meg. A 80 m-es gátfutásnál is hasonlóan törekedtek a rövid lelépési távolságra, de ezzel inkább a három lépésre maradó távolságot akarták növelni.

TESTNEVELÉSI FŐISKOLA Könyvtára

Ha összehasonlitjuk a két gátmagasságról történő lépés távolságát, megállapithatjuk, hogy a 80 m-es gátról történő lelépéshez viszonyitva a 100 m-es gátnál 6-8 cm-rel növekedett a távolság. Ez a távolságnövekedés a távolabbi rálépés és a magasabbra emelkedett sulypont természetes következménye.

A gátközi futás technikája

Helyesen végrehajtott gátvétel után, a futó bokából kissé utána engedve, zökkenőmentesen fog talajt, majd erőteljes elrugaszkodás és a fokozatosan növekvő első, második és harmadik lépéssel megpróbálja visszaszerezni a hosszu gát-lépés közben lecsökkent sebességét. Ez a törekvése a harmadik, ötödik gátig még kivitelezhető, de a további gátak vétele után sebessége - ha kismértékben is - állandóan csökken.

A gátközi futás lépésbeosztásának vizsgálatánál legelső feladat meghatározni, hogy milyen távolság marad a három futólépés megtételére. Ezt a távolságot ugy kapjuk meg, ha a 8,50 m-es gátközi távolságból kivonjuk a gátvétel távolságát.

Balzernál: 8,50 m gátközi távolság
3,01 m gátvétel hossza
5,49 m a három lépésre jutó távolság

Farthmannál: 8,50 m gátközi távolság
3,25 m gátvétel hossza
5,25 m a három lépésre jutó távolság.

A 100 m-es női gátfutás gátközi távolságát 8 m-ről 8,50 m-re, tehát 50 cm-rel növelték. A hosszabb rálépési és lelépési távolság miatt ez a plusz 50 cm, átlag 25-30 cm-re csökkent. /Balzernál: 12+7= 19 cm, Hőfer: 13+11= 24 cm./

A 25-30 cm első látásra nem tünik soknak, de ha a 25-30 cm-t hozzáadjuk a 80 m-es gátközi futás 3 lépésre jutó távolságához, akkor már több versenyzőnek problémát jelent a 10 cm-rel megnövelt lépés. Nagysága akkor lesz feltünő, ha összehasonlitjuk a 80 m-es, 100 m-es és a férfi 110 m-es gátfutás három lépésre jutó távolságát.

Az adatok azt mutatják, hogy a 100 m-es női gátfutásnál a három lépésre jutó távolság erősen megközeliti a férfi gát-

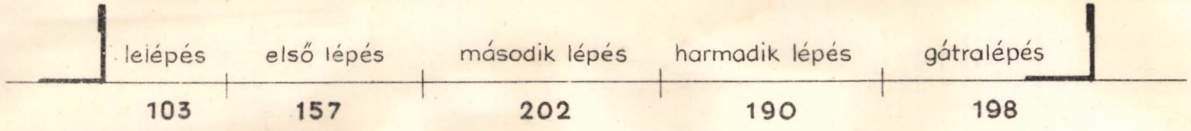

Balzer adatai cm-ben

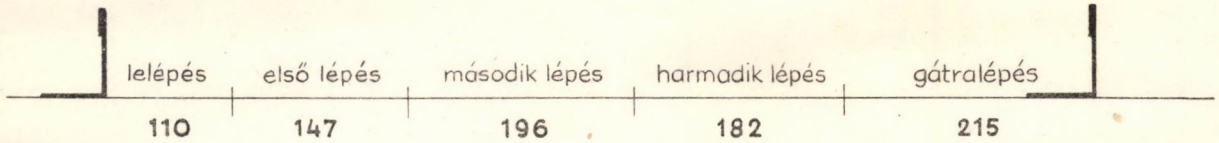

Farthmann adatai cm-ben

5. ábra

futókét. A 100 m-es gát versenyzőinek - amint látjuk - nem kell visszafogni lendületüket a lépésaprózás miatt, hanem bátran, szabadjára engedett lépéshosszal futhatnak.

100 m-es sikfutásban 11,4-6 mp-et elért gátfutóknak ez a lépésnyujtása természetes mozgással történik, de a közepes képességü futóknál már erőltetettnek hat.

Golubnicsaja 80 m gát	Balzer 100 m gát	Ottoz 110 m gát
1. lépés 139 cm	1. lépés 157 cm	1. lépés 157 cm
2. lépés 195 cm	2. lépés 202 cm	2. lépés 216 cm
3. lépés 179 cm	3. lépés 190 cm	3. lépés 195 cm
Három lépésre jutó távolság 513 cm	549 cm	568 cm

Ezek a feltételek megkivánják, hogy a jövőben olyan alkatu versenyzőket válasszanak ki a szakemberek, akik az uj méretekből adódó magasabb követelményeket törésmentes mozgással végre tudják hajtani.

A célbafutás technikája

Az utolsó gát megtámadásánál a futó döntöttebb testhelyzetből lép el és elrugaszkodása is erőteljesebb. A jobban előredöntött testhelyzet laposabb gátvételt eredményez. E testhelyzetet a gátról való lelépés után is meg kell tartani, hogy a sulypont a lenditő láb talajfogása pillanatában minél jobban az alátámasztási pont fölé, illetve elé kerüljön. Laposabb gátvétel után az előredöntött törzsnek különösen a 100 m-es gát célbafutásánál van komoly jelentősége, mivel a célbafutásra csak 10,50 cm távolság marad. A verseny kimenetelét, a befutások sorrendjét a rövid távolság miatt már nehezebben lehet alakitani a cél eléréséig.

A versenyzőnek arra kell törekednie, hogy minél inkább előredöntött helyzetben kezdje meg utolsó lépéseit, mert igy - a kis távolság ellenére is - ellépésnél az erő jobban érvényesül, nagyobb lesz a sebességnövekedése.

Az utolsó gát vételekor azonban ügyelni kell arra is, hogy a laposabb gátvétel biztonságos legyen, mert a futó, esetleges botlását - az előredöntött testhelyzet és fáradás miatt - már nemigen tudja korrigálni a célig, és ezáltal a sebességnövekedés elmarad. Fontos ez azért is, mert egyenlő képességü futóknál leginkább a hajrá dönti el a helyezést.

Az uj gátszám méretei tehát megváltoztatták a technikai végrehajtás módját, de ez a változás csak akkor szembetünő, ha a különbözőségeket objektiv mérésekkel /film, ábrák, lépésbeosztás mérése/ vizsgáljuk. Ha a gátvétel és a futás technikájának változásait összehasonlitjuk, látható, hogy a futás technikájában sokkal nagyobb az eltérés.

Az edzőknek tehát oktatómunkájuk megszervezésénél elsősorban a helyes gátfutó ritmus kialakitására kell törekedniük.

Irodalom

Bácsalmási P. - Koltai J.: Atlétika. Bp. 1968.
Nett, T.: 100 m- Hürdenlauf. Leichtathletik 1969. 49. sz.
Nett, T.: 80 m- Hürdenlauf. Leichtathletik 1965. 37. sz.
Nett, E.: Der 80 m- Hürdenlauf /Képsorozat: Tatiana Anterianról/. Leichtathletik 1965. 46. sz.
Schubert, H.: Das Training der Hürden-Weltrekordlerin Pan Kilborn. Leichtathletik 1965. 22. sz.

KERTÉSZ, TIBOR

Vergleichende Analyse des 80 m - und des 100 m Hürdenlaufes für Damen

Die Technische Kommission der IAAF hatte die Reform des 80 m Hürdenlaufes für Damen, d.h. die Einführung des 100 m Hürdenlaufes an ihrer Sitzung von 1966 beschlossen. Der wesentliche Grund für die Einführung der neuen Distanz war der kurze Hürdenabstand.

Die neuen Massen stellten die Sportlerinnen vor schwere Forderungen. Auch die Technik des Hürdenschrittes und des Laufes hat sich geändert.

Die Unterschiede zwischen den beiden Techniken sind die folgenden:

1. Die Technik des Hürdenschrittes nähert sich im Ausmasse der grösseren Dimensionen der Technik der hohen Hürde für Männer.

2. Das Angehen auf die Hürde geschieht von 10-15 cm ferner.

3. Der Schwerpunkt begeht über die Hürde einen längeren Weg und im einem höheren Bogen.

4. Die Weite des Fuss-fassens nach der Hürde wurde um 6-8 cm länger.

5. Beim Anlaufen auf die erste Hürde, d.h. bei einem Hürdenabstand von 8,50 m wurden die einzelnen Schritte um 8-10 cm länger.

Der Unterschied zwischen den beiden Techniken hat vor allem die Technik des Laufens geändert, daher sollen die Fachleute für den 100 m Hürdenlauf die Hürdenläuferinnen von grösserer Geschwindigkeit und von grösserem Schritt auswählen.

КЕРТЕС, ТИБОР

Сравнительный анализ барьерного бега на 80 м и на 100 м для женщин

Техническая Комиссия ИААФ решила реформировать барьерный бет на 80 м женщин т.е. внедрить барьерный бет на 100 м на своём заседании 1966-ого года. Основной причиной для внедрения новой дистанции барьерного бега служило маленькое расстояние между барьерами.

Новые размеры ставили спортсменкам трудные требования. Изменилась и техника преодоления барьера и бега.

Расхождения между двумья техниками следующие:

1. Техника преодоления барьера по мере увеличенных размеров приближается к технике высокого барьера мужчин.

2. Наступается на барьер с 10-15 цм дальше.

3. Общий центр тяжести проходит над барьером по более длинной траектории и по более высокой дуге.

4. Расстояние схода с барьера удлинилось на 6-8 цм.

5. При подбеге к первому барьеру т.е. при расстоянии 8.50 м между барьерами каждый шаг удлинился на 8-10 цм. Различие между двумья техниками измененило больше всего технику бега, ввиду этого специалисты должны выбирать для барьерного бега на 100 м спортсменок большей скорости и больших шагов.

ADKar

KULCSÁR LÁSZLÓ

Mozgásritmus vizsgálat felemáskorláton

A ritmusról általában

Mozgással, mozgástanulással, mozgás analizissel foglalkozva elkerülhetetlenül találkozunk a ritmus fogalmával, melyet még pedagógiai meggondolásokból /a könnyebb megértés érdekében/ is veszedelmes és nehéz egyszerüsiteni.

Hogy mennyire lényeges és komplex alkotója a mozgásnak, az a meghatározások sokféleségéből is kitünik [2]. A meghatározások zöme megegyezik abban, hogy időtartamot, törvényszerü változást, lüktetést, ismétlődő erőfokozást fedez fel a ritmusban. Legtöbbjük a mozgásritmus komplex fogalmából kiragadja az időt. Ezzel kiván magyarázni és meghatározni, ami talán megengedhető lenne, ha tiszta ritmusról beszélhetnénk. Tyeplov irja a "Zenei képességek pszichológiája" cimü munkájában: "A ritmus, mint mindent felölelő fogalom, nyilvánvalóan csak egy egészen határozatlan ismertetőjegy segitségével jellemezhető: a tárgyak, jelenségek időbeli, illetve térbeli sorrendjével" [6, 306. l.]. Ha egy bizonyos fajta mozgás ritmusát vizsgáljuk, ab ovo elégtelen az időtényező.

A fentebb emlitett testneveléselmélet tankönyv 102. oldalán a következő megállapitás található: "a mozdulatok ritmusának lényegét az időtartamok /sebességek/ arányai alkotják" [2]. A szerző itt zárójelben egy olyan fogalmat használ, mely több az időtartamnál, és a mozgásritmus lényegét annál sokkal inkább tartalmazza. A sebesség-elmozdulás, bizonyos idő alatt megtett ut. Nem beszélhetünk pusztán időtartamok arányáról, hiszen ez még nem ritmus. Vizsgálnunk kell a különböző időtartamok alatt megtett kisebb vagy nagyobb utakat, az ut és idő relációját, vagyis a sebességet.

A sebességből, mint két alapfogalom viszonyának kifejezőjéből következik, hogy egy adott mozgás ritmusánál nem mindig az időtényező a meghatározó. Feltehető, hogy egy mozgás ritmus szempontjából három teljesen azonos részidőre bontható, melyek kronometrikusan azonos időtartamok, mégis különböznek egymás-

tól, mégpedig abban, hogy hosszabb vagy rövidebb uton történt-e alattuk elmozdulás.

Az elmozdulás nagyságának kiragadásával ugyanigy nem érhetünk el megnyugtató eredményt.

Arra a következtetésre jutottam, hogy helyesebbnek látszik a mozgásritmust a sebesség, sőt a mozgás céljának megfelelő sebességváltozás alapján magyarázni ugy, ahogy azt Kerezsi Endre teszi: "A ritmus egy adott mozgáson belül a rész mozzanatok sebességének visszatükröződése" [3, 18. l.].

A sebességváltozás az ut és az idő tényezőn kivül magában foglalja az élő test mozgásának, mozgatásának igen bonyolult komponensét: az erőközlést, az izommunkát. Hiszen egy sebesség megváltoztatása /vagy akár megtartása/ - leszámitva a külső erőhatásokat - izommunka eredménye.

Ilyen megközelitésben a mozgás ritmusa valóban olyan szorosan kapcsolódik annak technikájához, mint amilyen szoros közöttük a valóságos összefüggés.

Ritmus-technika-fizikai képességek

P.V. Pacekin irja egy hasonló témával foglalkozó cikkében: "Az erő szerepe felemáskorláton nagyon jelentős, de a bonyolult, technikát igénylő gyakorlatok az erőnek szigoruan meghatározott ritmusban történő alkalmazását követelik meg. Ezért a fizikai és technikai felkészités összefüggéseit vizsgálva törvényszerüen eljutottunk - még ha közvetve is - az erőkifejtés ritmusának tanulmányozásához a gyakorlatok végrehajtása során" [5].

Pacekin és munkatársai egy olyan készüléket szerkesztettek, melynek segitségével regisztrálni tudták a vizsgált gyakorlatelem /hosszubillenés támaszba/ tempóját és ritmusát.

A nyert adatokra támaszkodva irányitották a mozgás ritmusának alakulását, és azt tapasztalták, hogy az a gyors információk alapján megszilárdul, ugyanakkor a szükséges erőközlés pontosabbá, jól időzitetté válik.

A cikkből kitünik, hogy a technika csiszolását, javitását az erőhatások időbeli /s igy, sebességről lévén szó, egyuttal térbeli/ helyének pontos megjelölésével: ritmuskorrigálással

végezték. Ez is azt bizonyitja, hogy a ritmus megközelithető az erőkifejtés oldaláról is, és a mozgáselemzés, mozgásoktatás szempontjából ez igen lényeges.

A mozgások tanulmányozásakor elengedhetetlen a mechanikai törvényszerüségek felhasználása. Tapasztalhatjuk azonban, hogy - tul a müszeres mérések adatainak esetleges pontatlanságán - törvényszerüségek sohasem jelentkeznek tiszta formájukban, illetve kizárólag mechanikai alapon egy sportmozgás /élő test mozgása/ nem határozható, magyarázható meg elégségesen és megnyugtatóan. Egy egyszerü mozgásforma törvényei nem lehetnek egyértelmüen érvényesek az emberi test bonyolult, irányitott mozgására.

Ennek alátámasztására idézem dr. Nádori László megállapitását: "... nem lehet tulságosan ragaszkodni a mechanikai elvek követéséhez. Ha a mozgásban főként a mechanikai összetevőt igyekszünk kiemelni, akkor a mozgásspektrum egy töredékét tudja csak felvillantani - és sokszor talán a leglényegtelenebbet."

Ez inditott arra, hogy a technikai végrehajtásban és ezzel együtt a mozgás ritmusában jelentkező eltérések és a tornásznők egyéni különbözőségei között keressek összefüggést.

Ennek érdekében a következő adatokat regisztráltam: testsuly, testmagasság, testarányok /kar, láb, törzshossz/, erőbeli eltérések és reakciógyorsaság.

Sajnos a rendelkezésemre álló eszközök minősége nem nyujtott garanciát a mérések teljes pontosságára, de az adatok mindenképpen használhatók. Nagyobb óvatosságra int a mérési adatok viszonylag kis száma. Többek között ezért is voltam kénytelen mások adatait is figyelembe venni. Már emlitett munkájában Pacekin is végzett hasonló méréseket, melyek elsősorban a fizikai képességek szintjét és a technikai tudást hozták összefüggésbe, és arra az egyáltalán nem meglepő következtetésre jutott, hogy a magasabb minősitésü tornászok általános fizikai mutatói is jobbak a technikailag képzetlenebbekénél - egy-két lényegtelen kivételtől eltekintve. Azaz: a magas technikai képzettségü és jó fizikai felkészültségü versenyzők mozgásritmusa kevésbé eltérő - függetlenül habituális adottságaiktól. E tényt Pacekin nem szögezi le, de adatainak /20 élvonalbeli

tornásznőt vizsgált/ átvizsgálása után meg merem kockáztatni az előző megállapitást.

Egyéni technika

Már régen foglalkoztat a technikai végrehajtásban mutatkozó egyéni eltérések kérdése egy mozgáson belül. A sporttornában számos gyakorlatelem van, mely két vagy többféle módon hajtható végre. A fellendülések csoportjába tartozó mozgások közül pl. a hosszubillenés és a hátsókelepfellendülés előre végrehajtható un.

a/ homoritott technikával,
b/ felhajtott technikával.

A probléma kettős:

a/ Mi az oka annak, hogy egy tornásznő egyik vagy másik technikát sajátitja el könnyebben, végzi szivesebben és jobban?
b/ A mozgást ugyanazon technikával végző tornásznők közötti egyéni eltéréseknek melyek az okai, és hol van ezeknek az eltéréseknek a türéshatára?

Filmek vizsgálata és edzésvezetésen nyert tapasztalataim alapján véleményemet e kérdésben a következőképpen fogalmazom meg:

az, hogy valaki egy bizonyos mozgást melyik elfogadott technikával hajt végre, elsősorban /de nem kizárólagosan/ habituális adottságaitól függ: azonos technikán belüli eltéréseknél döntő szerep jut a funkcionális tényezőknek, a testi képességek szinvonalának.

Hangsulyozni kivánom azonban, hogy ezek az eltérések tempó és ritmus tekintetében minimálisak. /Pl. az általam részletesen elemzett öt tornásznő mozgástempójának maximális eltérése 0,12 mp, illetve 0,36 mp./

Tudatosan nem vettem figyelembe egyéb külső tényezőket, melyek a gyakorlatban erősen befolyásolhatják a versenyzőt a számára megfelelőbb technikai végrehajtás kiválasztásában. A leglényegesebb ilyen befolyásoló tényező az edző személye. Az

edző felkészültsége, felfogása, munkastilusa, egyes mozgástechnikáról kialakult helyes, vagy helytelen véleménye döntően befolyásolhatja a versenyzőt. Az edző rákényszeritheti a tornászt az általa jobbnak, korszerübbnek tartott technikai megtanulására, és a versenyző azt jól és eredményesen el is sajátithatja.

A habitus tehát nem predesztinálja az egyént, nem jelent alkalmatlanságot más technikai végrehajtásra, csupán gyorsithatja /közvetve/ az eredményes elsajátitást.

Ez azt jelenti, hogy a homoritott technikával történő végrehajtást, amikor az előrelendülés végére a csipő teljesen kinyulik, sőt a törzs és láb által bezárt szög 180 foknál is nagyobb, az alacsonyabb tornásznők gyorsabban, eredményesebben sajátitják el. Igy kell értelmezni tehát korábbi - a habituális adottságok és választott technika viszonyát körvonalazó - megállapitásomat.

Tapasztalatom szerint az emlitett két végrehajtási mód tiszta előfordulása mellett gyakran találkozunk olyan technikával, mely ezeket keverten tartalmazza, vagy az egyik, vagy a másik formát közeliti meg jobban, de a lényeges megkülönböztető jegyek nem tiszta formában jelentkeznek. Hogy ilyen esetekben mennyi a versenyző egyéni sajátosságainak, az edző következetlenségének szerepe az eltéréseket illetően, arra konkrét gyakorlati tapasztalat alapján lehet csak válaszolni, de nagy a valószinüsége, hogy mindkettő közrejátszik.

Végső soron tehát arra a kérdésre, hogy a még sikeres végrehajtást biztositó egyéni eltérések esetében mi a türéshatár, megitélésem szerint nem lehetséges általános érvényü feleletet adni, de meggyőződésem, hogy az edzőnek mindent el kell követnie, hogy versenyzőjének mozgása minél jobban megközelitse az elméleti modellt.

Hogy ez kinél, milyen mértékben sikerül: más kérdés. De csak e közelités aprólékos munkájának elvégzése után állithatjuk, hogy versenyzőnk mozgásában tapasztalható eltérések az ő egyéni sajátosságainak következményei!

Tempó

A mozgás tempójának vizsgálatakor figyelembe vettem a hasonló vizsgálatokat végző szerzők /Pacekin, dr. Buchmann/ adatait. Ezek ismeretében a tempóra vonatkozó tapasztalataimat a következőképpen foglalhatom össze:

egy adott mozgás tempója függ a versenyző általános és speciális fizikai képességeinek szintjétől, mégpedig úgy, hogy minél magasabb a képességszint, annál gyorsabb a tempó. Természetesen ez csak bizonyos határok között érvényes.

A képességszint, mint befolyásoló tényező, nem minden mozgásnál jelentkezik egyenlő mértékben. Minél nehezebb a mozgás, minél több izomerő szükséges végrehajtásához, annál kifejezettebb a tempóváltozás. Ezt méréseim alapján állitom /Lásd: 5. táblázat/.

A fent emlitett külföldi szerzők adatai - elsősorban a tempót illetően - nagy eltérést mutatnak a mi tornásznőink adataitól. Pacekin pl. 0,9 - 1,515 - 1,45 mp-es végrehajtási időkről számol be /hosszubillenés/. Sajnos cikkéből nem derül ki, hogy a teljes mozgást vizsgálta-e, de ez nem valószinü, ugyanis - mint emlitettem - a képességszint, az erőállapot a végtelenségig nem befolyásolja, nem befolyásolhatja a tempó csökkenését.

Dr. Buchmann 32/sec kamerasebességgel 1,6 mp-es tempót mért mesterfoku tornásznőnél. Az eltérés itt is nagy. Sajnos nekem csak I. o. minősitésü tornászok álltak rendelkezésemre, és igy Buchmann és Pacekin időértékeit nem állt módomban saját vizsgálati anyagon ellenőrizni.

Technika, tempó és ritmusvizsgálat a mozgások tükrében

Alkalmazott módszer: a vizsgált mozgások a

hosszubillenés támaszba és
hátsókelepfellendülés előre támaszba.

A tornásznők mozgását 24/sec kamerasebességgel filmre rögzitettem oldalnézetben ugy, hogy a felemáskorlát alsó karfája,

mely lényegében a forgás középpontja, a filmen egy pontnak látszik. Ez pontosabbá teszi a testhelyzetek meghatározását.

A filmkockákat ezután diavetitő segitségével egyenként kivetitettem, és megjelöltem a váll, csipő és boka helyzetét a mozgás végrehajtásának folyamán. Igy az elmozduló kar, törzs és láb /mely elméletileg egy-egy egyenes/ helyzeteinek mindegyike a mozgás bármely szakaszában két ponttal meghatározott.

A mozgás tempójának meghatározása egyszerü: 24/sec kamerasebességnél egy filmkocka 0,04 mp időt jelent. A mozgást rögzitő filmkockák számát 0,04 mp-cel szorozva megkapjuk a mozgás tempóját.

A ritmus vizsgálata:

a mozgásokat három jól elkülönithető és elkülönülő részre bontottam

a/ hosszubillenés:
függésben lendület előre a legnagyobb mértékü kinyulásig,
lábemelés lebegőfüggésig,
csipőnyujtással billenés támaszba,
b/ hátsókelepfellendülés előre:
függésben lendület előre a legnagyobb mértékü kinyulásig,
lábemelés hátsó lebegőfüggésbe,
fellendülés hátsó lebegőtámaszba.

Nagy gondot jelentett a sebesség mérése. Ugy döntöttem, hogy a váll, csipő és bokapontok szögsebességének változásait rögzitem. Az eljárás meglehetősen hosszadalmas, és bár sok lehetőség nyilik a hibás mérésre, még mindig ezt találtam a legmegnyugtatóbb megoldásnak. A mozgás bizonyos szakaszaiban az adatok nem használhatók, mert a boka - közel lévén a forgás középpontjához - kis elmozdulás esetén is nagyon magas értékeket mutat. Azt is figyelembe kell venni a szögsebességi adatok értékelésénél, hogy a csipő indexeit a váll, a boka indexeit pedig az előző kettő elmozdulásai befolyásolják.

Neheziti helyzetemet, hogy olyan mesterfoku, vagy válogatott tornásznőt, akinek mozgását összehasonlitási alapul vehettem volna, nem sikerült filmeznem.

Öt I. osztályu tornásznő mozgását elemeztem ki az ismertetett módszerrel, mivel az általam vizsgáltak közül az ő mozgásuk képviseli a főbb tipusokat.

A továbbiakban elemezni kivánom a két technika közötti különbségeket és megkisérlem ezt a két legtisztább modell alapján /Hlavács és Fekete/ szemléletessé tenni.

Dr. Buchmann szerencsésebb megoldást választott, mert egy tornásznővel vette filmre mindkét végrehajtási módot, és igy kizárta az egyéni sajátosságok zavaró hatását. A bevezetőben elmondottak alapján viszont az általam követett eljárás előnye, hogy versenyzőim adottságaiknak megfelelő, begyakorlott technikát tornáznak, és meggyőződésem, hogy Fekete Erzsébet jellegzetesebben tudja bemutatni a homoritott technikát a nála közel 15 cm-rel magasabb Lichtensteinnél.

Hosszubillenés támaszba

1. szakasz

A mozgások első szakaszát vizsgálva kiderült, hogy azt leghosszabb ideig - a várakozással ellentétben - a legalacsonyabb termetü, egyébként erős és gyorsmozgásu tornásznő, Fekete Erzsébet végezte /1,20 mp/.

Ő az egyetlen, akinek mozgása tiszta formában mutatja az un. homoritott technika jegyeit, és ebből, valamint dr. Buchmann adataiból világosan kiderül, hogy ennek a végrehajtási módnak ritmusára jellemző az, hogy a függésben történő előrelendülés a legnagyobb mértékü a kinyulásig, a teljes mozgásidőnek valamivel több, mint fele alatt történik meg /lásd: 1. táblázat/.

Az adatokból világos összefüggés ismerhető fel: minél nagyobb a kinyuláskor a láb és törzs által bezárt szög, annál hosszabb a ritmusképlet első tagjának ideje a tempóhoz viszonyitva. Ez teljes mértékben érthető, ha meghatározzuk a váll, csipő és boka koordinátáit a kinyulás végén: azt mutatják - és legkifejezőbben a sulyponthoz legközelebb helyezkedő csipő -, hogy a homoritott technikával végrehajtott mozgásnál kerül leg-

magasabbra és a karfa függőleges vetületétől legtávolabbra az előrelendülés után.

Ennez természetesen idő kell.

Adatok a hosszubillenés 1. szakaszáról:

1. táblázat

Név	Technika	Kép	1. szakasz %	kép	idő	Tempó
Hlavács Irén	felh.	56	46,4	26	1,04	2,24
Szabó Márta	felh.	56	45,4	25	1,00	2,20
Lichtenstein	felh.	51	37,2	19	0,60	1,58
Fekete Erzsébet	hom.	56	53,5	30	1,20	2,24
Hernádi Zsuzsa	hom.	53	47,1	25	1,00	2,12
Lichtenstein	hom.	51	52,9	27	0,84	1,58

Vizsgáljuk meg, mi befolyásolja az előrelendülés amplitudóját, idejét és sebességét.

Legdöntőbb tényező a kiindulóhelyzetben a sulypont magassága, helyzeti energia potenciálja. A mozgás első szakasza lényegében ingamozgás, azonban óvatosan kell alkalmaznunk elemzésénél az ingamozgás mechanikáját - ui. az előrelendülés során a kar, törzs és a láb egymáshoz viszonyitott helyzetének változásai következtében a sulypont először közeledik a felfüggesztési ponthoz, majd távolodik attól, és ez csökkenti, illetve növeli a lengésidőt, egyenetlenné teszi a vizsgált pontok sebességváltozásait.

A tornásznők különböző módon próbálják befolyásolni az előrelendülés sebességét:

a/ a függésbe ugrás pillanatában rögzitik testrészeiket, és minél egyenletesebb mozgás biztositására törekszenek,

b/ a függésbe ugrás után közvetlenül /a mozgás első 0,2 mp-ében/ a lábukat hátralenditve növelik sulypontjuk helyzeti energiáját, majd lábukat intenziven, igen nagy sebességgel

előrelenditik. Ez pl. Szabó Mártánál 0,4 mp alatt 134 fokos szögváltozást jelent. Ennek a lenditésnek a hirtelen megállitása a magasabb helyzeti energiával rendelkező sulypontot intenziven gyorsitja, zérusról 2,4/sec-ra növeli a csipő szögsebességét.

c/ A mozgás megindulásakor a lábat tulzottan megemelve lendülnek előre. A boka viszonylag hosszu ideig /Hernádinál 0,24 mp-ig/ közelebb halad a forgástengelyhez, mint a csipő, tehát a tornász bizonyos helyzeti energia tartalékkal rendelkezik, melyet az előrelendülés befejező szakaszában a láb leengedésével a csipő és váll mozgási energiájának növelésére használ.

Ez utóbbi eljárás a homoritott technikával történő végrehajtás elvén alapszik - bár az, hogy a boka magasabban halad a csipőnél a mozgás középső szakaszában, nem törvényszerü.

Az I. ábrán rögzitettem a két technikát legtisztábban végrehajtó tornásznők mozgása első szakaszának szögsebességeit. Látható a grafikonból,hogy a 18-19. képkockáig /0,72-0,76 mp/, tehát a függőleges helyzet eléréséig a három görbe együttesen és viszonylag egyenletesen emelkedik. Ez annak a következménye, hogy kiindulóhelyzetük rögzitett, helyzetváltoztatás nélküli előrelendülést biztosit. A 21. képkockától /0,84 mp/ a kép megváltozik. Itt válik el a kétféle végrehajtás.

A 21. és 26. képkocka között a homoritott technikánál a boka mutatója meredeken süllyed a magas váll- és csipőértékek mellett. Ennek eredményeképpen a test csipőben teljesen kinyulik. /Fekete Erzsébetnél a 25. képkockánál éri el a 180 fokot./ A láb itt közeliti meg legjobban a talajt /elméleti távolság: 5 mm/. Ezután a megnövekedett mozgási energiával rendelkező váll és csipő vezeti a mozgást, és egyre csökkenő sebességgel, "lelógó" lábbal, jellegzetesen homoritva emelkedik a test a holtpont felé. A holtponton a láb elméleti távolsága a talajtól 17 mm és ez magyarázza az alacsony végsebességet /átl.: 1,66/sec/. A törzs és láb által bezárt szög a 26-30. képkocka közötti szakaszon 220 fokra növekszik és ennek eredményeképpen az első szakasz végére a sulypont a test mögé kerül /lásd: 4. ábra/.

A felhajtott technikánál /Hlavács Irén/ a 21. képkocka után a vizsgált pontok szögsebessége nem mutat az előbbihez

hasonló, lényeges eltérést. A test végig csipőben hajlitott helyzetben marad /kd. 140 fok/, és kisebb magasságban, de nagyobb végsebességgel fejezi be az első szakaszt /átl.: 2,06/sec/, ugy hogy a sulypont a test előtt van /lásd: 3. ábra/.

Az egyik meghatározó és lényeges különbség a két technika között, amely a ritmust is módositja, tehát a helyzeti és mozgási energiával való gazdálkodás eltérésében van a végrehajtás első szakaszában. Ennek következtében a felhajtott technika nyugodtabb, folyamatosabb, részenként széttagolatlannak tünő mozgást produkál, melynek ritmusa a külső szemlélő számára kevésbé érezhető éppen az éles sebességváltozások hiánya miatt.

2. szakasz

A mozgás második szakasza a kinyulástól a lebegőfüggésbe történő lábemelés befejezéséig tart. A helyzet elfoglalásának módja és a lebegőfüggés konkrét alakulása függvénye a megelőző mozgásszakasznak. Ezért az elemzés elkezdésekor az első szakasz befejező helyzetéből kell kiindulni.

Az 5. ábrán négy tornásznő 1. és 2. szakasz végén elfoglalt testhelyzetét rögzitettem:

Az A-B-C pontok után irt számok az illető testrész talajtól való elméleti távolságát jelentik, a fokok pedig a forgáspont /al.kf./ függőleges vetületével bezárt szögüket;

a vesszővel ellátott betüjelek ugyanezeknek a pontoknak helyzetét, az utánuk levő számok az előbb emlitett adatokat jelzik a második szakasz befejező helyzetében /=lebegőfüggés/ a csipőnyujtás megkezdése előtt.

A homoritott technikánál a kinyulás idejének és mértékének növelésére irányuló törekvés eredményeképpen a sulypont, mint előbb emlitettem, a test mögé kerül. Ennek - és a sebesség teljes lecsökkenésének - következtében a tárgyalt szakaszban a váll és csipő mozgásának iránya jelentősen megváltozik: a tornász törzsét visszaejti és ezzel meggyorsitja és megkönnyiti az első szakasz tulfeszitett befejező helyzetéből a lábának a karfa elé emelését. Sulypontja azonban mélyebb helyzetbe kerül és közelebb lesz a forgástengely függőleges vetületéhez. Lebegőfüggésben a csipő minden esetben alacsonyabban helyezkedik

el, mint a váll, és ennek következtében a törzs vonala a vízszintes alatt van. Homoritott technika esetén e mozgásszakasz ideje, általában a tempó 20 %-a körüli értékeket mutat, tehát viszonylag rövid /lásd: 2. táblázat/.

Az 1/b. ábrán láthatjuk e mozgásszakasz szögsebesség változásait a 31-41. képkocka között. A csipő és váll viszonylag magas értékeket mutat, hiszen a lábemelés közben a törzs az első szakasz befejező helyzetéből visszafelé lendül, és jelentősen veszit helyzeti energiájából.

Más a helyzet a felhajtott technikával történő végrehajtás esetén. Mivel a mozgás első szakasza mélyebben fejeződött be, a 2. szakasz hosszabb ideig tart: kb. egynegyede a teljes mozgásidőnek /lásd: 2. táblázat/.

Adatok a hosszubillenés 2. szakaszáról:

2. táblázat

			2. szakasz			
N é v	Technika	Kép	%	kép	idő	Tempó
Hlavács Irén	felh.	56	25	14	0,56	2,24
Szabó Márta	felh.	55	25,4	14	0,56	2,20
Lichtenstein	felh.	51	27,4	14	0,43	1,58
Fekete Erzsébet	hom.	56	19,6	11	0,44	2,24
Hernádi Zsuzsa	hom.	53	24,5	13	0,52	2,12
Lichtenstein	hom.	51	21,5	11	0,34	1,58

A lábemelés kezdetén folytatódik a test előrelendülése a csipő és váll emelkedése mellett, a szögsebesség fokozatos csökkenésével. Az 1/a. ábrán látható, hogy a láb folyamatos mozgása következtében a 33-36. képkocka között a törzs szinte sulytalanul lebegve alig veszit helyzeti energiájából: a váll és csipő lényegesen távolabb marad a forgástengely függőleges vetületétől. A testnek nemcsak a helye, hanem helyzete is másként alakul a lebegőfüggésben, mint az előző végrehajtási mód-

nál: a csipő magasabban van, mint a váll, s ezáltal a törzs vonala a vizszintes fölé kerül.

Kis tulzással állitható, hogy a felhajtott technikával a vizsgált testpontok közül a váll és a csipő egy mozgásszakasszal később érik el azt a magasságot, melyet a homoritott technika az első szakasz végére produkál, és igy a felhajtott "billenés" tágabb amplitudóju, lendületesebb mozgásként hat.

Összefoglalva a mozgás második szakaszáról elmondottakat: a különböző kiindulóhelyzetekből és azoknak már emlitett jellemző adataiból következően a két technika mozgásritmusa, valamint a váll és csipő mozgásának iránya különböző:

a/ Homoritott technika:

a mozgás sebessége nagyobb, ami a rövid időráforditásból következik /20 %, lásd: 2. táblázat/,

a váll és a csipő fokozatosan és állandóan süllyedve halad a forgástengely függőleges vetülete felé /lásd: 4. ábra/,

a befejező helyzet mélyebb, a törzs a vizszintes alatt, váll közel a függőlegeshez /lásd: 5. ábra/;

b/ Felhajtott technika:

sebesség valamivel kisebb /időráforditás ált. 25 %, lásd: 2. táblázat/,

váll és csipő a szakasz első felében intenziven emelkedik és kissé távolodik a forgástengely függőleges vetületétől, mig a második felében egész enyhén süllyed /lásd: 3., 5. ábra/ és közeledik a függőlegeshez, de nem éri el a kiindulóhelyzet értékeit,

befejező helyzet magas, a törzs a vizszintes felett van, váll és csipő távol a forgástengely függőleges vetületétől.

3. szakasz

A ritmikusan elkülönülő utolsó szakasz a billenés, melynek előkészitését és sikerét szolgálják az előbb elemzett mozgásrészek.

Most is a megelőző mozgásszakasz befejező helyzetéből kell kiindulni. Az 1/a-b. valamint a 2/a-b. ábrák idetartozó szögsebesség adatait figyelve látható, hogy lényeges különbség a

mozgási energia területén nem mutatkozik a csipőnyujtás elkezdésekor. Azonban nem szabad figyelmen kivül hagyni azt a körülményt, hogy a felhajtott technika lebegőfüggése távolabb esik a forgástengely függőleges vetületétől. Tehát: mig a tornász csipője eléri a holtpontot /=függőleges/ 0,2 mp-cel több idő áll rendelkezésére az erőközlésre a támaszba kerülés megkönnyitése érdekében /lásd: 3-4. ábra/.

Arra a következtetésre jutottam, hogy a fő különbséget itt nem a mozgás sebesség-különbségeiben kell keresni, hanem abban a módban, ahogy a tornászok a támaszba kerüléshez szükséges mozgási energiát megszerzik, biztositják.

A kétféle technika befejező szakaszát elemezve kiderül, hogy a lebegőfüggés helyzetének jellemzői alapján különböző módon, különböző alapfelfogásban hajtják végre a billenést. Ez azt jelenti, hogy a felhajtott technikával tornázók korábban kezdik a csipőnyujtást, és ennek következtében, mire a váll eléri a vizszintest, a test csipőben majdnem teljesen kinyulik /lásd: 6/b-c. ábra/, és ez a kinyulás minden esetben nagyobb, mint a homoritott technika hasonló helyzetében /lásd: 6/a, d. ábra/.

A mozgás további szakaszában - mivel ehhez a lebegőfüggés helyzeti energia-szintje átalakulva mozgási energiává lehetőséget ad - a tornász csipőben majdnem teljesen kinyulva forog a támasz helyzet felé.

A homoritott technika befejező mozgásszakaszának kiinduló-helyzete /=lebegőfüggés/ alacsonyabb /lásd: 5/a, c. ábra/. A csipőnyitást térben másutt kezdi a tornász, és ennek megfelelően, mire a válla eléri a vizszintest a törzs és a láb által bezárt szög kisebb, mint a felhajtott technikánál /145-150 fok között/. A tornász ebben a helyzetben rögziti testrészeit és igy a láb lefelé irányuló mozgási energiája áttevődik a vállra és a törzsre, segitve annak támaszba kerülését.

A kétféle végrehajtási mód elemzése után a következő momentumok kiemelését tartom szükségesnek.

1. A mozgás tempóját nem befolyásolja az, hogy egyik vagy másik technikával hajtják-e végre.

Adatok a hosszubillenés 3. szakaszáról:

3. táblázat

N é v	Technika	Kép	3. szakasz %	kép	idő	Tempó
Hlavács Irén	felh.	56	28,5	16	0,64	2,24
Szabó Márta	felh.	55	29,0	16	0,64	2,24
Lichtenstein	felh.	51	35,2	13	0,40	1,58
Fekete Erzsébet	hom.	56	26,7	15	0,60	2,24
Hernádi Zsuzsa	hom.	53	28,3	15	0,60	2,12
Lichtenstein	hom.	51	25,4	13	0,40	1,58

2. A tapasztaltak nem jogositanak fel arra, hogy egyik vagy másik formát mozgásökonómia szempontjából előnyösebbnek itéljük meg.

3. A mozgások ritmusában fellelhető különbség a törzs és láb helyzeti és mozgási energiájával való eltérő bánásmód következménye.

Jellemzői:

a/ Felhajtott technika:

első szakasz:

a testpontok viszonylag azonos sebességgel mozognak, nincs hangsulyos rész, a kinyulás ált. 150 fok körüli értékeket mutat;

befejezéskor a sulypont a testen kivül és előtte helyezkedik el;

a boka törésmentesen, körpályán folytatja utját;

befejező helyzet alacsony, sebessége nagy;

második szakasz:

váll és csipő emelkedik és távolodik a forgástengely függőleges vetületétől;

a sebesség az előző mozgásszakaszhoz viszonyitva fokozatosan gyorsuló;

lebegőfüggés helyzeti energiája nagy;

harmadik szakasz:

a csipőnyujtás folyamatos és a mozgás /billenés/ megindításától befejezéséig tart, vagyis: a gyorsulást folytonos, dinamikus erőközléssel biztositja.

Következmény: a sebességváltozások árnyaltabbak. A mozgás ritmusa kevésbé hangsulyos, külső szemlélő számára nehezen regisztrálható és - bár a mozgást nem igy elemeztem - a tempó ritmikusan két részre bontható:

1. függésben lendület előre és lábemelés lebegőfüggésbe,
2. billenés támaszba.

b/ Homoritott technika:

első szakasz

a szakasz végén a láb leengedése növeli, majd csökkenti a törzs mozgási energiáját. A kinyulás 170 foknál nagyobb értékeket mutat;

befejezéskor a sulypont a testen belül vagy mögötte helyezkedik el;

boka vonala éles töréssel, hirtelen emelkedve tér át körpályára;

befejező helyzet magas, sebessége kicsi;

második szakasz:

váll és csipő éles kanyar után süllyed és visszafelé mozog a forgástengely függőleges vetülete felé;

a törzs ilyen helyzeti energiavesztesége nagyon gyors lábemelést tesz lehetővé: a sebesség az előző mozgásszakasz befejezéséhez képest hirtelen gyorsul;

a lebegőfüggés helyzeti energiája kicsi;

harmadik szakasz:

a csipőnyujtás kb. 150 fokos szögig tart. E helyzetben való rögzülés következtében a láb mozgási energiája áttevődik a törzsre.

Következmény: a sebességváltozások élesek, kifejezetten hangsulyos mozgásrészek találhatók és a tempó - az elemzésnek megfelelően - ritmikusan a tárgyalt három részre bontható.

Megjegyzés:

A homoritott technikával kapcsolatban meg kell jegyeznem, hogy éppen "durvább", könnyebben érzékelhető és érzékeltethető ritmusa következtében - véleményem szerint - oktatási célokra jobban megfelel, mint a felhajtott technika.

Ezt látszik alátámasztani az a tapasztalat, hogy alapelemei a legtöbb tornásznő mozgásában fellelhetők. Ez nem mond ellent a választott technika és habitus kapcsolatáról leirtaknak, hiszen a fiatal, kezdő tornászok zömmel kis termetüek.

Hátsókelepfellendülés előre

Jellemző adatait a 4. táblázaton rögzitettem:

4. táblázat

N é v		Hlavács I.	Szabó M.	Fekete E.	Hernádi Zs.
Tempó	idő	2,36	2,36	2,04	2,00
	kép	59	59	51	50
1. szakasz	idő	0,92	0,96	0,96	0,88
	kép	23	24	24	22
	%	38,9	40,6	47,0	44,0
2. szakasz	idő	0,64	0,52	0,44	0,48
	kép	16	13	11	12
	%	27,1	22,0	21,5	24,0
3. szakasz	idő	0,80	0,88	0,64	0,64
	kép	20	22	16	16
	%	33,8	37,2	31,3	32,0
Technika		felh.	felh.	hom.	hom.

Ezt a gyakorlatelemet nem szándékozom a hosszubillenéshez hasonló részletességgel elemezni, inkább összehasonlitási alapként kezelem.

A tempóról irott rövid fejezetben emlitettem, hogy egy gyakorlatelem végrehajtására forditott idő összefüggésben van a tornász fizikai képességeinek szintjével annál inkább, minél több erő szükséges végrehajtásához. A hátsókelepfellendülés előre a hosszubillenéshez viszonyitva "erő-igényes" mozgás, mivel a tornász összecsukódva minden testrészét az alsó karfa fölé lenditi végrehajtása során.

Ez elsősorban a vállöv izmaira ró nagy megterhelést. Versenyzőim erőállapotának ismeretében megállapithatom, hogy a vizsgálat során nyert adataim alátámasztják feltevésemet: a két legerősebb tornásznő - Fekete 2,04 mp-es és Hernádi 2,00 mp-es - tempóértéke mellett a lényegesen gyengébb vállizomzattal rendelkező Szabó és Hlavács egyaránt 2,36 mp alatt hajtották végre a mozgást. Az 5. táblázaton látható adatok igazolják állitásomnak azt a részét is, hogy az erőállapot és mozgástempó összefüggése nem általános érvényü, hanem mindenkor az illető mozgás "erő-igényességének" függvénye.

Az is kiderül továbbá, hogy - normális határokon belül - a testsuly és testmagasság, mint habituális jellemzők, nem játszanak szerepet a mozgás tempójának alakulásában, a ritmust azonban, mint korábban láthattuk, esetleg elszinezhetik.

Összehasonlitó adatok /tempó-habitus-képességek/:

5. táblázat

N é v	Tempó bill.	Tempó h.kel.	Testsuly /kg/	Testmagasság /cm/	Index[x]
Hlavács	2,24	2,36	62,3	169	0,42
Szabó	2,20	2,36	49,0	158	0,39
Fekete	2,24	2,04	47,5	149	0,48
Hernádi	2,12	2,00	60,0	163	0,56

[x] $\text{Index} = \frac{\text{szoritóerő}}{\text{testsuly}}$

Az 5. táblázaton szintén világos összefüggés van a hátsókelepfellendülés mozgástempója, valamint a szoritóerő és testsuly hányadosának indexe között. Ez az index, mint ismeretes, a relativ erő és - bizonyos fenntartással - a fizikai fittség mértékének mutatója. Éppen ezért a kiszámitásához szükséges adatokat közvetlenül a mozgások filmezése előtt mértem fel.

A két mozgásnak ritmus szempontjából való összehasonlitása azért érdekes, mert szerkezetük 60-70 %-ban majdnem azonosnak mondható. A befejezést közvetlenül megelőző és befejező mozgásszakasz különbsége azonban mérhetően befolyásolja az időben előbb levő mozgásrészeket.

Igy pl. a hosszubillenés első szakasza hosszabb, mint a hátsókelepfellendülésé, melynek második mozgásrészében a lábemelés kiterjedése nagyobb, mivel hátsó lebegőfüggésig tart, és ugy kell elvégezni, hogy utána a tornász még fellendülésre alkalmas helyzetben legyen.

Továbbra is érvényes azonban a ritmusnak az a jellemzője, hogy a homoritott technikával végzett mozgás 1. szakasza hosszabb, mint a felhajtott technika azonos mozgásrészének ideje.

A 6. táblázat alapján az első szakaszról elmondható:

1. A hosszubillenésnél minden esetben hosszabb.

2. A mozgástól függetlenül a homoritott technikával történő előrelendülés több időt vesz igénybe.

A vizsgált két mozgás szakaszainak %-os összehasonlitása:

6. táblázat

N é v	1. szakasz		2. szakasz		3. szakasz		Tempó	
	bill.	hoki	bill.	hoki	bill.	hoki	bill.	hoki
Hlavács	46,4	38,9	25,0	27,1	28,5	33,8	2,24	2,36
Szabó	45,4	40,6	25,4	22,0	29,0	37,2	2,20	2,36
Fekete	53,5	47,0	19,6	21,5	26,7	31,3	2,24	2,04
Hernádi	47,1	44,0	24,5	24,0	28,3	32,0	2,12	2,00
Kováts	45,2	44,6	24,5	25,0	30,0	30,0	2,12	2,24

A 2. mozgásszakaszok /a teljes kinyulástól lábemelés lebegő, illetve hátsó lebegőfüggésbe/ összehasonlitása látszatra nem jár egyértelmü eredménnyel. Van tornásznő, akinél az egyik, van akinél a másik mozgás 2. szakasza rövidebb, illetve hosszabb /lásd: 6. táblázat/. A %-okban mutatkozó eltérés általában hasonlatos az abszolut értékek viszonyához. Az időeltérések azonban kicsik, csak a mp törtrészével kifejezhetők, ezért a 2. szakaszról megállapitható: a lábemelés mindkét mozgásnál közel azonos sebességgel megy végbe, illetve nagy eltérés nincs. Mégis ugy látszik azonban, hogyha a lábemelés sebessége hátsó lebegőfüggésbe csak egy kicsit is nagyobb, ez azt eredményezi, hogy a befejező mozgásszakasz szempontjából előnyösebb, nagyobb helyzeti energiával rendelkező testhelyzetbe kerülhet a tornász.

7. táblázat

N é v	Csipő		Váll		Csipő		Váll		2. sz. ideje	
	hb.	hk.	hb.	hk.	hb.	hk.	hb.	hk.	hb.	hk.
Hla-vács	30	24	32	20	45,5	46	17,5	16	0,56	0,64
Szabó	29	33	23	31	43	46	11,5	13	0,56	0,52
Fekete	60	55	42	48	27	29	3,5	3	0,44	0,44
Hernádi	40	48	34	40	25	29	0	4	0,52	0,48
	1. szakasz végén				2. szakasz végén				másodperc	

/hb. = hosszubillenés, hk. = hátsókelepfellendülés.
Az alattuk szereplő számoszlopok fokokban értendők/

A 7. táblázaton a váll és csipőpontnak az alsó karfa függőleges vetületével bezárt szögeit tüntettem fel mindkét mozgás esetében az 1-2. mozgásszakasz végén, illetve a hosszubillenés és hátsókelepfellendülés 2. mozgásszakaszára forditott időt mp-ekben. Látható, hogy annál a két tornásznőnél, aki nagyobb sebességgel végezte a lábemelést, egyértelmüen a hátsókelepfellendülés szögértékei nagyobbak. Az is világosan fel-

ismerhető, hogy a homoritott és felhajtott technika 2. szakaszának hosszubillenésnél ismertetett jellemzői teljes mértékben érvényesek a most vizsgált mozgásra is.

Nézzük meg még egyszer az 5. táblázat szoritóerő-testsuly hányadosást is. Láthatjuk a két táblázat adataiból, hogy legkevésbé azok tudják gyorsitani a sulypontot, akiknek ez az index a legalacsonyabb értékü. Szabó Mártánál és Hlavács Irénnél különösen a vállöv izmai gyengék.

Az a furcsa helyzet állt elő, hogy a két erősebb tornásznő homoritott technikával, a két gyengébb pedig felhajtott technikával hajtotta végre a mozgásokat.

Kissé elébe vágva néhány gondolatnak megjegyzem: a felhajtott technikával történő végrehajtást a hátsókelepfellendülés esetében gazdaságosabbnak, jobbnak itélem meg.

A 7-8. ábrán rögzitettem a mozgás két technikáját. Különbségek, habár minimálisak, de tapasztalhatók: a 8. ábrán a felhajtott technikáju mozgás 3. szakaszában a csipő meredekebben emelkedik, a boka vonala kissé "öblösebb", közelebb van a vállhoz. Ez azt jelenti, hogy a tornásznak, éppen magasabb kiinduló helyzete miatt egy rövidebb erőközlés elegendő a hátsótámaszba kerüléshez.

Ezt igazolják a 9. ábrán megközelitően azonos helyzetben feltüntetett, törzs-láb által bezárt szögértékek: Szabó Mártánál /lásd: 9/b. ábra/ még az alacsony szoritóerő-testsuly hányados ellenére is a legkisebb ez a szög /119 fok/, de - éppen erőállapotával magyarázhatóan - nagyobb, mint amilyennek lennie kellene.

És itt röviden visszatérek előbbi megjegyzésemre: az a tény okozza a kevésbé szembetünő különbségeket a kétféle végrehajtási mód között, hogy a két gyengébb vállizomzatu versenyző végzi a mozgást felhajtott technikával; de éppen azért, mivel a legnagyobb erőt igénylő mozgásrészt jobban /illetve azonosan/ hajtják végre, mint a jobb fizikai képességü versenyzőtársaik, jogosnak érzem legszögezni: a hátsókelepfellendülés előre mozgás esetében a felhajtott technika előnyösebb.

Befejezés

Tanulmányomban igyekeztem megállapitásaimat - szerény lehetőségeimhez mérten - tapasztalati tényekkel megalapozni. Tisztában vagyok azzal, hogy e tapasztalati tények a személyi és tárgyi feltételek hiányosságai miatt nem mindig megnyugtatóan egyértelmüek, mégis ezek alapján néhány mondatban szeretném összefoglalni vizsgálódásaim tanulságait:

1. A ritmus és tempó jellemzői, összefüggései a tornász fizikai képességeivel annál nyilvánvalóbbak, minél több izomerő szükséges a mozgás végrehajtásához.

Azonos végrehajtási módon belüli tempó és ritmus közötti eltérések - ha ugy teszik: kisebb /a sikeres végrehajtást még nem akadályozó/ - technikai hibák oka nagyon összetett, de bennük igen lényeges szerep jut sok más mellett a versenyző képességszintjének.

2. Ebből egyenesen következik, hogy egyik vagy másik technika alkalmazása mozgásökonómia szempontjából, szintén az illető gyakorlatelem "erő-igényességének" függvénye.

3. Végül: tekintettel arra, hogy a mozgások helyes ritmusa lényegében a megfelelő időben és helyen alkalmazott megfelelő mértékü erőközlés eredménye, az erőfejlesztést nagyon differenciáltan kell végezni.

Az általános alapok megszerzése után vagy mellett szinte minden mozgáscsoporthoz - dinamizmusának, ritmusának megfelelően - szükség van aprólékos speciális erőfejlesztésre.

A ritmus tanulmányozása során arra a meggyőződésre jutottam - éppen a fogalom komplex felfogása alapján -, hogy a speciális erő lényegében a meglevő képesség alkalmazni tudása, mely szinte elválaszthatatlan a technika és ezen belül a ritmus tanulásától.

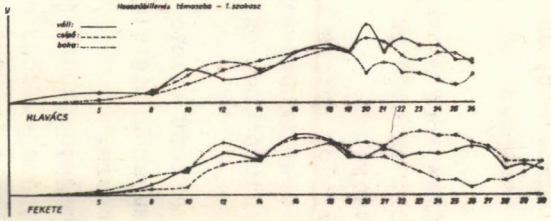
Hosszúbillenés támaszba – 1. szakasz
váll:
csípő:
boka:
HLAVÁCS
FEKETE
kamera: 24/sec.
y = ω (1/sec)

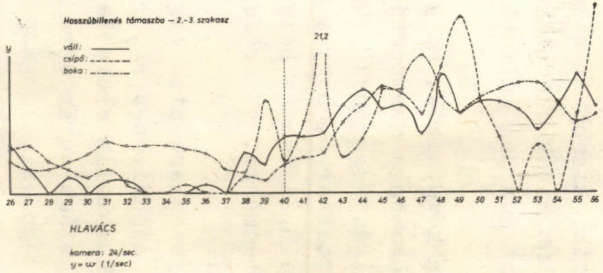
Hosszúbillenés támaszba – 2.-3. szakasz
váll:
csípő:
boka:
HLAVÁCS
kamera: 24/sec.
y = ω (1/sec)

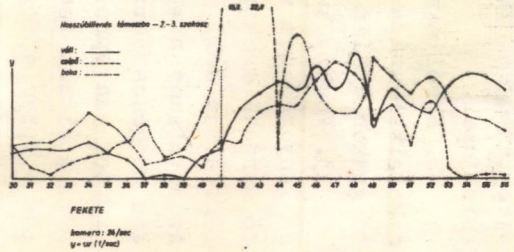
Hosszúbillenés támaszba – 2.-3. szakasz
váll:
csípő:
boka:
FEKETE
kamera: 24/sec
y = ω (1/sec)

46., a/, b/ ábra

2., a/, b/ ábra

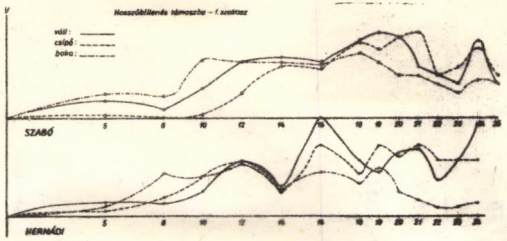

Hosszúbillenés támaszba – 2-3. szakasz

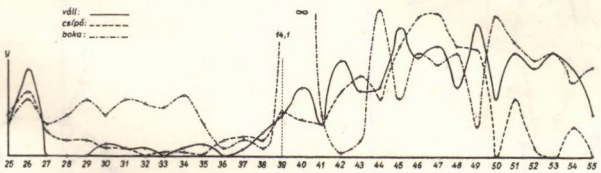

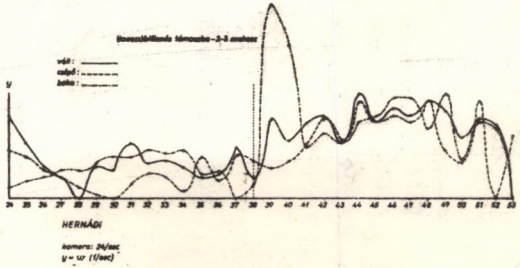

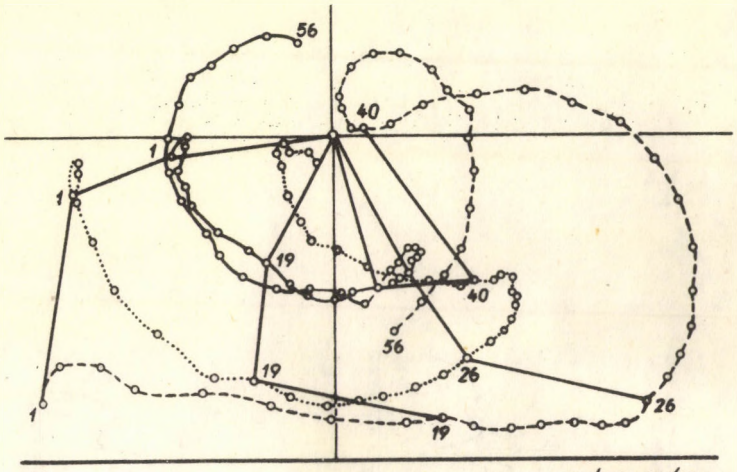

VÁLL : _____
CSÍPŐ : .....
BOKA : _ _ _ _ _ _

HLAVÁCS IRÉN
KAM.S.: 24/SEC.

3. ábra

HOSSZÚBILLENÉS

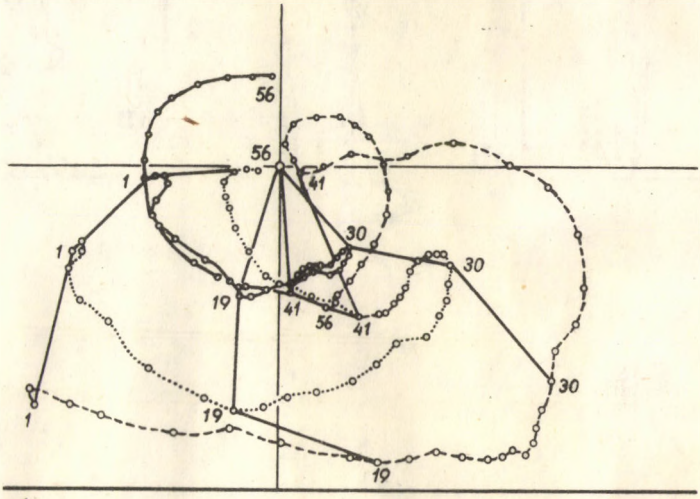

VÁLL : _____
CSÍPŐ : .....
BOKA : _ _ _ _ _ _

FEKETE ERZSÉBET
KAM.S.: 24/SEC.

4. ábra

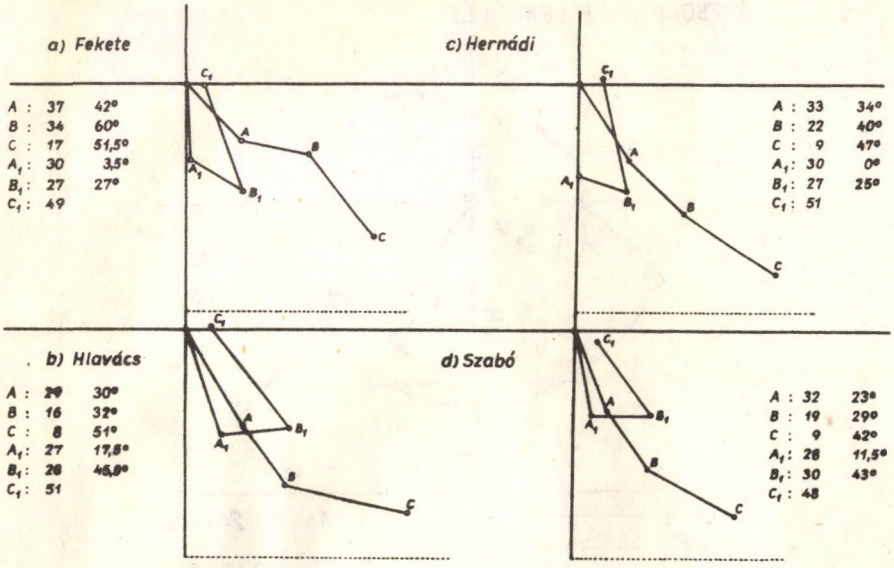
a) Fekete
A : 37 42°
B : 34 60°
C : 17 51,5°
A1 : 30 3,5°
B1 : 27 27°
C1 : 49
c) Hernádi
A : 33 34°
B : 22 40°
C : 9 47°
A1 : 30 0°
B1 : 27 25°
C1 : 51
b) Hlavács
A : 29 30°
B : 16 32°
C : 8 51°
A1 : 27 17,8°
B1 : 28 46,8°
C1 : 51
d) Szabó
A : 32 23°
B : 19 29°
C : 9 42°
A1 : 28 11,5°
B1 : 30 43°
C1 : 48

5. ábra

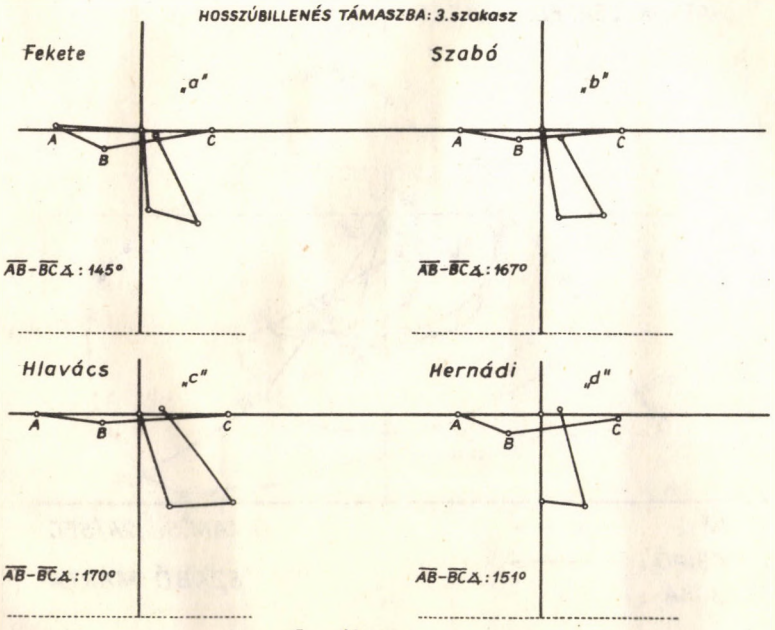
HOSSZÚBILLENÉS TÁMASZBA: 3.szakasz
Fekete
„a"
AB-BC∡ : 145°
Szabó
„b"
AB-BC∡ : 167°
Hlavács
„c"
AB-BC∡ : 170°
Hernádi
„d"
AB-BC∡ : 151°

6. ábra

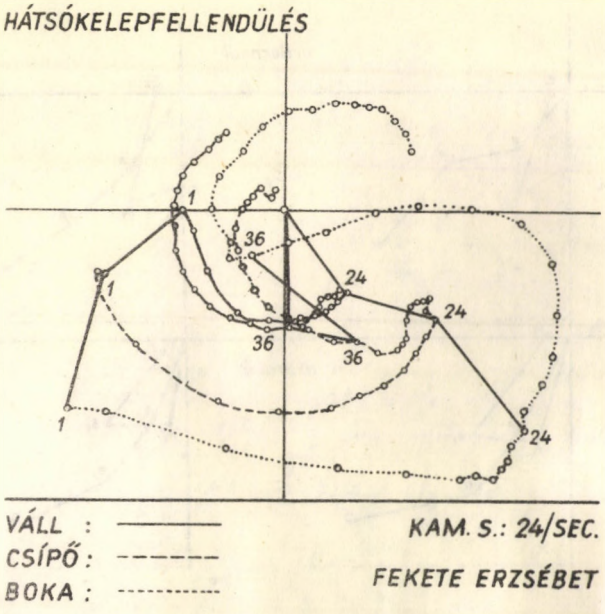
HÁTSÓKELEPFELLENDÜLÉS
1
36
24
1
24
36
36
1
24
VÁLL :
CSÍPŐ :
BOKA :
KAM. S.: 24/SEC.
FEKETE ERZSÉBET

7. ábra

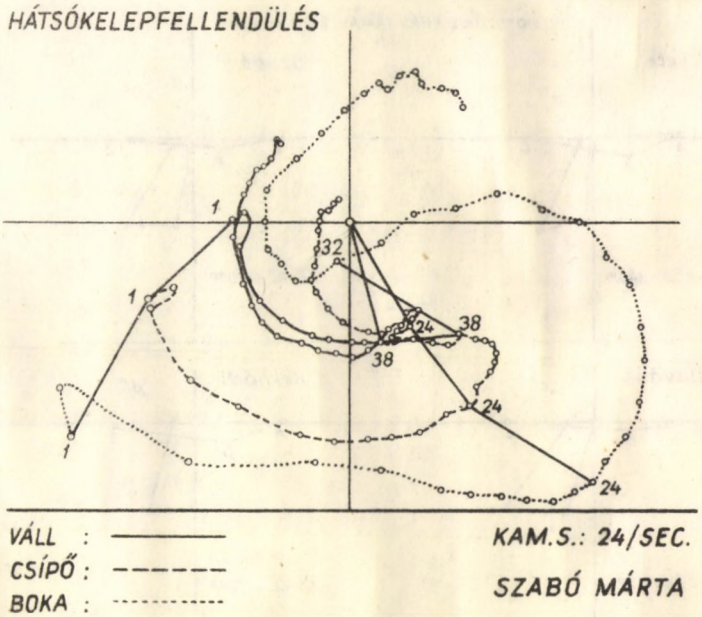
HÁTSÓKELEPFELLENDÜLÉS
1
32
1
24
38
38
24
1
24
VÁLL :
CSÍPŐ :
BOKA :
KAM.S.: 24/SEC.
SZABÓ MÁRTA

8. ábra

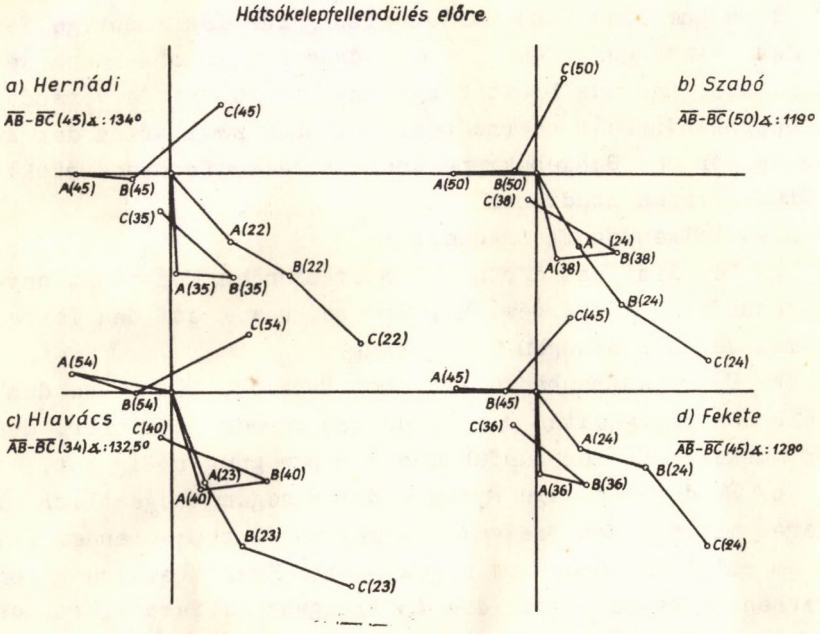

9. ábra

Irodalom

1. Buchmann: Die Schwebekippe am Stufenbarren bzw. am Reck. Neues deutsches Turnen 1961.
2. Czirják J.: Testneveléselmélet. Bp. 1962.
3. Kerezsi E.: Torna. I. köt. Bp. 195 .
4. Nádori L.: Edzéselmélet. Bp. 1968.
5. Pacekin, P. V.: A technikai és fizikai felkészités összefüggése felemás korláton. Tyeorija i praktika fizicseszkoj kulturü 1966. 3. sz.
6. Tyeplov, B.M.: Zenei képességek pszichológiája. Bp. 1960.

KULCSÁR, LÁSZLÓ

Untersuchung des Bewegungsrythmus am Stufenbarren

Eine unerlässliche Voraussetzung für das richtige Verstehen des Bewegungsrythmus ist es, dase wir es auf komplexe Weise, als eine aus Kraftübergebung resultierende Veränderung der Geschwindigkeit betrachten. Ich habe zwei Arten der Ausführung von der Schwebekippe und vom Felgaufschwung rücklings am Stufenbarren studiert.
Ich haba Folgendes festgestellt:

a/ Der Einfluss der nicht abstechenden Konstitutions-Eigenschaften /Körpergewicht, Grösse, usw./ auf das Tempo und Rythmus der Bewengungen ist gering.

b/ Die Zusammenhänge zwischen Rythmus, Tempo und den physischen Fähigkeiten des Gymnastes werden je klarer, desto mehr Muskelkraft zur Ausführung der Bewegung nötig ist.

c/ Da der richtige Rythmus der Besegung eigentlich nichts anderes ist als das Ereigniss einer zur entsprechenden Zeit und am entsprechenden Ort angewendeten Kraftübergebung von entsprechendem Masse - soll die Anstrengung differenziert ausgeführt werden. Aus diesem Grunde können wir behaupten, dass die spezielle Kraft dem Anwenden-Können der gegebenen Fähigkeiten gleich ist.

КУЛЧАР, ЛАСЛО

Изучение ритма движений на брусьях разной высоты

Необходимое условие для правильного понимания ритма движения чтобы мы его изучали комплексным способом, как изменение скорости появляющее на основе передачи силы. Я изучал два способа выполнения подъёма разгибом из виса и подъёма вперёд в упор сзади на брусьях разной высоты.

Я установил что:

а/ влияние нерезких качеств телосложения /вес тела, рост и т.д./ на темп и на ритм движений незначительное.

б/ Связь ритма и темпа движения с физическими способностями тем ярче появляется чем больше мышечной силы нужно к выполнению движения.

в/ Ввиду того, что правильный ритм движения - это в основном действие передачи силы использованное в пригодной мере, в пригодное время и на пригодном месте - надо выполнять усилие дифференцированно. На основе этого можно утверждать что специальная сила равна умением использовать существующие способности.

AD 2.07

FRENKL RÓBERT

Az edzett szervezet fekélyrezisztenciájának humorális mechanizmusa

Régebbi vizsgálatainkban rendszeres usztatással edzetté tett patkányoknál a különböző kisérletes fekélykeltő behatásokkal szemben védettséget észleltünk [5]. Statisztikai vizsgálataink rendszeres edzést végző sportolóknál a fekélybetegség jelentősen ritkább előfordulását mutatták a hasonló korosztályu, izommunkát nem végzőkhöz viszonyitva [6].

A fekélyrezisztencia humorális uton átvihető volt. Mind az edzett emberi, mind az állati szervezetből származó vérsavók gátolták patkányok restraint és serotonin ulcusát, valamint tengeri malacban a hisztaminnal előidézhető fekélyeket [7].

Ugyancsak régebbi kisérleteinkben az usztatott patkányoknál hisztamin és serotonin érzékenység-csökkenést tapasztaltunk és hisztamin, valamint pentagastrin hatására kevesebb gyomorsavat secretáltak, mint a kontrollok [2,3,4].

További feladat volt az edzett szervezetből származó vérsavók fekélygátló hatásának vizsgálata. Két lehetőség kinálkozott. Az egyik a vérsavó hatásos faktorának kutatása, a másik a vérsavó antiulcerogén hatása mechanizmusának a vizsgálata. Azaz, milyen tényezők eredményezik a vérsavó hatását az akceptor szervezetben. Jelen munkában ez utóbbi lehetőséggel kapcsolatos kisérleteinket, illetve eredményeinket ismertetjük.

Kisérleteinkben abból a feltevésből indultunk ki, hogy az akceptor szervezet fekélyrezisztenciájában azok a tényezők játszhatnak szerepet, amelyek a rendszeres izommunka során megfigyelhetők és a fekélygátló hatással összefüggésbe hozhatók. A vérsavóval átvihető fekélyrezisztencia mechanizmusában ezért a gyomorsavelválasztást, a hisztamin és serotonin érzékenységet vizsgáltuk. Tanulmányoztuk továbbá a vérsavók beadásának hatását kisérletes ulcusban, a kényszerhelyzet okozta hypothalamus-hypophysis-mellékvesekéreg reakcióra.

Módszerek

58 válogatott vagy I. osztályu, különböző sportágakat üző, naponkénti edzéseket végző sportoló és 61 hasonló koru, nemü, nem sportoló, ülőfoglalkozásu kontroll személy vérsavójának hatását vizsgáltuk. A vizsgált emberi savókból 5-5 ml-t kaptak i.p. az állatok valamennyi vizsgálatban. 190 db egy tenyészetből származó nőstény fehér patkányt használtunk összesen.

A sósavszekréciót Herr és Pórszász [10] módszerével határoztuk meg, a hisztamin és serotonin érzékenységet rectaltemperatura testen vizsgáltuk.

Restraint ulcus kiváltására a kényszerhelyzetet ugy hoztuk létre, hogy a patkányokat felületes éternarkózisban ragtapasszal patkánypadhoz rögzitettük. A plasma steroid meghatározásokat Guillemin és mtsai módszerével végeztük [9], a statisztikai számitások a Student f. "t" próbával történtek.

A vizsgálatokra - restrain ulcustól eltekintve - 6 órával a savók beadása után került sor.

Eredmények

Első kisérletsorozatunkban edzett és edzetlen emberek vérsavójának hatását vizsgáltuk az 1 mg/100 g hisztaminnal stimulált gyomorsavelválasztásra. Mégállapitottuk, hogy mind a normál savót kapott állatokhoz, mind a kontrollokhoz képest erősen szignifikánsan kevesebb gyomorsavat secretáltak az edzett emberek savóját kapott állatok. A kontrollok és a normál savót kapott állatok közötti különbség nem bizonyult szignifikánsnak /1. ábra/.

Következő kisérletünkben a vérsavók hatását vizsgáltuk a hisztamin végbélhőmérséklet csökkentő effektusára. Megállapitottuk, hogy 2 mg/100 g hisztamin hősüllyesztő hatása szignifikánsan kisebb az edzett emberek vérsavóját kapott állatoknál, mint a normál vérsavóval kezelt patkányoknál, illetve a kezeletlen kontrolloknál /2. ábra/.

Hasonló eredményt kaptunk 0,6 mg/100g serotonin creatin sulphat adásakor. Bár a serotonin beadása után 45 perccel végzett vizsgálat eredményei alapján is szignifikáns az edzett emberek vérsavóját kapott állatok és a másik két csoport álla-

tai közötti különbség, a hősüllyedés a sportolók vérsavóit kapott állatoknál is igen jelentős. Jellemzőbb a 90. percben kapott eredmény. Ez azt mutatja, hogy bár az alkalmazott adagban serotoninnal az edzett emberek vérsavóit kapott állatoknál is jelentős effektust lehetett elérni, de a hatás sokkal gyorsabban szünik meg /3. ábra/.

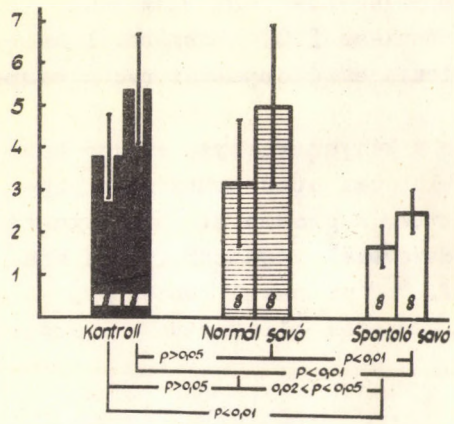

1. ábra

Edzett és edzetlen emberek vérsavójának hatása a gyomorsavelválasztásra patkányban

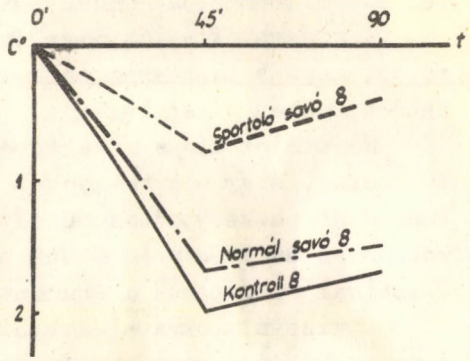

2. ábra

Edzett és edzetlen emberek vérsavójának hatása a hisztamin hőcsökkentő effektusára
Abszcissza: hisztamin beadása után eltelt idő percekben
Ordináta: hőmérsékletesés fokokban

Következő kisérletsorozatunkban azt a kérdést vizsgáltuk, hogy a vérsavók beadása befolyásolja-e a restraint hatására bekövetkező hypothalamus-hypophysis-mellékvesekéreg reakciót. A stress reakció indikátoraként a plasma steroid tartalmát határoztuk meg. A régebbi ulcus kisérletekkel történő összehasonlithatóság végett ebben a vizsgálatban a vérsavók beadását 16 órával követte a meghatározás.

A vérsavók csökkentették a stress reakció mértékét. A sportolók savóját kapott állatokban is egyöntetü a corticosteron tartalom emelkedése és az átlagértékben kisfoku különbség a nyugalmi értékhez képest szignifikáns, azonban erősen szignifikánsan elmarad a kontrolloktól, illetve a normál savót ka-

pott állatoktól /4. ábra/. Az ulcus indexek hasonlóan alakultak, mint előző vizsgálatainkban észleltük.

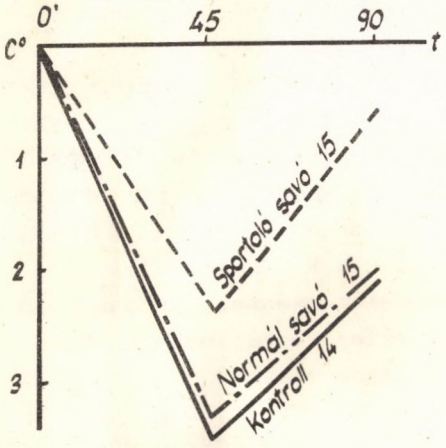

3. ábra

Edzett és edzetlen emberek vérsavójának hatása a serotonin hőcsökkentő effektusára

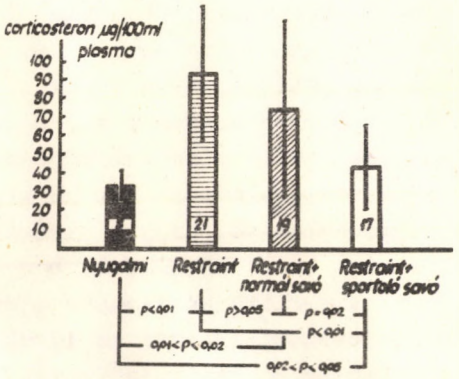

4. ábra

Edzett és edzetlen emberek vérsavójának hatása a kényszerhelyzet okozta stress reakcióra

A sportolók savóját kapott állatoknál negativ gyomorlelet, vagy enyhe fekélyek voltak a jellemzők, az ulcusindex alacsony volt. Bizonyos védelmet ebben a kisérletben is nyujtott a normál savó a kezeletlen kontrollhoz képest. Átlagértékben tehát párhuzamosság volt észlelhető a plasma steroid tartalma és a fekélyképződés foka között, viszont nem találtunk szoros párhuzamosságot az egyedi értékeknél az ulcus sulyossági foka és a plasma corticosteron szint között.

Megbeszélés

Kisérleteink alapja az a feltevés volt, hogy a humoralis uton átvihető szérumfaktor antiulcerogén mechanizmusában azok a tényezők szerepelhetnek, melyek a donor szervezetben is kimutathatók voltak. Eredményeink megerősitették ezt az elképzelésünket. Az edzett emberek vérsavói csökkentették a gyomorsavelválasztást, gátolták a hisztamin és serotonin hőcsökkentő hatását. Negativumként igazolta ezt a feltevést azon kisérletünk

eredménye, melyben nem találtunk változást a vérsavók hatására a kisérleti állatok gyomornyálkahártyájának ATP tartalmában és az ATP-ase aktivitásban. Régebbi vizsgálatainkban ugyancsak nem észleltünk különbséget az usztatott állatok és a kontrollok gyomornyálkahártyájának ATP tartalmában [2].

Annak a kérdésnek a szempontjából, hogy az akceptor állatban az átvitt szérumfaktor közvetlenül hat-e, vagy az akceptor szervezetben a szérumfaktor hatására bekövetkező változások eredményezik az antiulcerogén, antihisztamin és antiserotonin effektust, eredményeink az utóbbi lehetőséget valószinüsitik, figyelembevéve, hogy a vizsgálatok a savók beadása után hat, illetve az ulcus kisérletben 16 órával történtek. Folyamatban levő kisérleteink azonban a szérumfaktor közvetlen hatásának lehetőségét, illetve az edzett szervezet vérsavója közti egyéb különbség szerepét is felvetik. Megállapitottuk, hogy az edzett kisérleti állatok savójában jelentősen alacsonyabb a serotonin szint, mint a kontrollokban. Edzett szervezetből származó serotonin mentes vérsavó gátolta in-vitro kisérletben a serotonin hatására bekövetkező gyomorkontrakciót. A normál savótól ilyen effektust nem észleltünk.

Az edzett szervezet vérsavója gátolta az akceptor állatban a restrain okozta stress reakciót. Ugyanakkor nem volt szoros párhuzam a fekélyek sulyossága és a stress reakció mértéke között az egyes állatoknál. Ader [1] nem talált szoros párhuzamot patkányban a plasma corticosteron szint napi ritmusa és a restraint fekélyek sulyossága között, ha a kényszerhelyzetet a corticosteron fiziologiás ingadozásának megfelelően, a magasabb, illetve alacsonyabb értékek idején hozta létre. Gray [8] felfogása szerint a steroidok kondicionáló vagy permissziv hatása valószinü a fekélykeletkezésben. Lehetséges, hogy a kontroll állatok jelentősen emelkedett endogén steroid szintje a restraint fekély keletkezésének is egyik tényezője. Az is elképzelhető azonban, hogy a magas steroid szint csak a hypophysis-mellékvesekéreg rendszer reakciójának az indikátora és a stress reakció más mechanizmusokon keresztül vezet a fekélyek keletkezéséhez. Az edzett szervezetből származó vérsavók átlagértékben csökkentették a plasma steroid szinten mérhető endocrin reakciót. Azoknál az állatoknál pedig, amelyeknél jelentősen emelkedett a steroid szint az egyéb, ismertetett mechaniz-

musok gátolhatták a fekélyképződést. Mind a kontrolloknál, mind az edzett emberek vérsavóját kapott állatoknál nyert plasma steroid szint eredmények elemzése tehát arra mutat, hogy az edzett szervezet megváltozott stress reakciója, a terhelés hatására kevésbé emelkedő plasma steroid szint önmagában nem magyarázza a fekélygátló hatást. Az egyéb humorális változásokkal együtt viszont szerepet játszhat az izommunka antiulcerogen effektusában.

Végül vizsgálatainkkal kapcsolatban két vonatkozásban is fel kell vetnünk a specifikusság kérdését. Egyrészt élettani szempontból, mennyiben tekinthetők a változások a rendszeres izommunka sajátos velejáróinak, és mennyiben következnek be más terhelések kapcsán is. Másrészt gyakorlati szempontból: mennyiben sajátos az antiulcerogén effektus, vagy pedig az edzettség általános kedvező hatása érvényesül, mely más kórképek megelőzése, gátlása szempontjából is hasonló hatást eredményezhet.

Az első kérdéssel kapcsolatban megállapithatjuk, hogy az észlelt változások részben megfigyelhetők más krónikus terhelések kapcsán, részben azonban az izommunkára sajátosnak tekinthetők. Más terhelések hatására is megfigyeltek például hisztamin rezisztenciát, sajátosnak tünik elsősorban a gyomormüködés változása a savelválasztás csökkenése, maga az antiulcerogen effektus. Más krónikus terheléseknél inkább a savszekréció és a fekélyérzékenység fokozódása a jellemző.

Ezek az eredmények valószinüsitik azt is, hogy az edzettség általános kedvező kondicionáló hatása mellett a sajátos tényezők is szerepet játszanak az edzett szervezet fekélyrezisztenciájában. Mig például a szintén fiatal korosztályokat is érintő hypertoniával kapcsolatban ilyen adatokat nem ismerünk. Az általános edzettségnek pedig, figyelembevéve az egyéni érzékenységbeli különbségeket is, egyaránt kellene érvényesülnie, vagy hatástalannak mutatkoznia a hasonló tipusu betegségekkel szemben.

Összefoglalás

Rendszeres, nagy megterhelésü edzéseket végző sportolók vérsavója régebbi vizsgálatokban gátolta patkányok kisérletes gyomorfekélyének létrejöttét. Jelen kisérletekben az edzett emberek vérsavójának hatására a kisérleti állatokban az alábbi változások voltak megfigyelhetők:

1. Edzett emberek vérsavója gátolta patkányokban a hisztaminnal stimulált gyomorsavelválasztást.

2. Az edzett emberektől származó vérsavók csökkentették az akceptor patkányok hisztamin és serotonin érzékenységét.

3. Az edzett szervezetből származó vérsavók gátolják a restraint hatására bekövetkező hypothalamus-hypophysis-mellékvesekéreg reakciót.

Az észlelt jelenségek részt nyezői lehetnek a vérsavó antiulcerogén hatásának.

Irodalom

1. Ader, R.: Behavioral and physiological rhythmus and the development of gastric erosions in the rat. Psychosomatic Medicine 1967. 345-353.
2. Frenkl, R. - Csalay, L. - Makara, G.: The effect of regular muscular activity on gastric acid secretion and on the development of experimental ulcer in the albino rat. Acta Phys. Acad. Sci. Hung. 1962. 203-208.
3. Frenkl, R. - Csalay, L. - Makara, G. - Somfai, Zs. - Selmeci, L.: L'effet de l'activité musculaire reguliere sur la sensibilité a la serotonine des rats. Med. exp. 1964. 190-194.
4. Frenkl, R. - Csalay, L. - Makara, G. - Somfai, Zs.: The effect of regular muscular activity on the histamine sensitivity of the rat. Acta Physiol. Acad. Sci. Hung. 1964. 194-202.
5. Frenkl, R. - Csalay, L. - Makara, G. - Harmos, Gy.: Antiulcerogenic effect of exercise in rats. Acta Physiol. Acad. Sci. Hung. 1964. 97-100.

6. Frenkl R. - Csalay L. - Juhász J. - Kunos F.: Fekélybetegség és sport. Testnevelés és Sportegészségügyi Szemle. 1965. 213-217.
7. Frenkl, R. - Csalay, L. - Csákváry, G. - Jákó, P. - Juhász, J. - Richter, A.: Antiulcerogenic effect of blood sera from human subjects and from albino rats adapted to physical exercise and from inactive controls. Acta Med. Acad. Sci. Hung. 1969. 41-46.
8. Gray, S.J.: Present status of endocrine influences upon the stomach and their relationship to peptic ulcer disease. Gastroenterology, 1959. 412-420.
9. Guillemin, R. - Clayton, G. W. - Lipscomb, H.S. - Smith, J.D.: Fluorometric measurement of rat plasma and adrenal conticosterone concentration. J. Lab. Clin. Med. 1959. 830-832.
10. Herr, F. - Pórszász, J.: Rasche Gewöhnung von Histamin und eine neue Methode zur Prüfung der Magensauresekretion an Ratten. Acta Phys. Sci. Hung. 1951. 17-32

FRENKL, ROBERT

Der humorale Mechanismus der Geschwür-Resistenz im trainierten Organismus

In früheren Untersuchungen haben wir es gesehen, dass das Glutserum der Sportler, die regelmässig und schwer belastet trainieren - die Ausbildung des experimentalen Magenschwüres bei Ratten verhindert hatte. Bei unseren aktuellen Forschungen konnten wir in den experimentalen Tieren auf Wirkung des Blutserums trainierter Menschen folgende Veränderungen beobachten:

1. Das Blutserum trainierter Menschen hatte bei Ratten die mit Hystamine stimulierte Magensäuren-Ausscheidung gehemmt.

2. Dieses Blutserum trainierter Menschen hatte bei Ratten-Acceptoren die Empfindlichkeit auf Hystamine und Serotonin gemindert.

3. Das Blutserum aus trainierten Organismen hindert die Hypothalamus-Hypophysis-Nebennierenrinde-Reaktion, die auf Restraint-Wirkung entsteht.

Die beobachteten Erscheinungen können Teilfaktoren der antiulcerogenen Wirkung des Blutserums sein.

ФРЕНКЛ, РОБЕРТ

Хуморальный механизм сопротивления язве в тренированном организме

При раньших исследованиях кровьяная сыворотка спортсменов регулярно и с дольшой нагрузкой тренирующихся препятствовала возникновению экспериментальной язвы желудка крыс.

При актуальных попытках можно выло наблюдать следующие изменения в подопытных животных под влиянием кровьяной сыворотки тренированных людей:

1. Кровьяная сыворотка тренированных людей препятствовала в крысах выделение желудочной кислоты стимулированное хистамином,

2. Кровьяные сыворотки тренированных людей уменьшали чувствительность крыс-акцепторов на хистамин и на серотонии.

3. Кровьяные сыворотки тренированного организма препятствуют реакции хипоталамус-хипофизис - коры надпочечника.

Наблюданные явления могут выть частичными факторами антиульцерогенского влияния кровьяной сыворотки.

AD/203.

APOR PÉTER - MALOMSOKI JENŐ - SZMODIS IVÁN

A vitális funkciók elkülönülése a terhelést követő restitució alatt

Munkacsoportunk az 1968-as MÉT vándorgyülésen beszámolt a kardiorespiratorikus paraméterek felfutásáról a terhelés alatt [1], s rámutattunk arra, hogy a pulzus és az oxigén-kihasználás, a légzésszám és a légzésmélység eltérő dinamikával éri el a terhelési értékeket. Ez az eltérés a szabályozó rendszerek különbözőségét bizonyitja.

E dolgozatunkban a restituciós fázist szeretnénk elemezni.

Mondanivalónkat 20 labdarugó és uszó élsportoló 12 perces kerékpár-ergométeres terhelése kapcsán mért adatokon mutatjuk be. A terhelés 4 perces alacsony, 6 perces közepes foku és 2 perces maximális munkavégzés volt. A sportolók elérték vagy megközelitették a "vita maxima" körülményeket. A terhelést követően 12 percen keresztül regisztráltuk a funkciókat, melyek közül itt csak a vitális fontosságuakat tárgyaljuk.

Az 1. ábrán az értékeket százalékban feltüntetve mutatjuk be, 100 %-nak véve a terhelés alatt mért maximális többletértéket, s 0 %-nak a terhelés előtt mért értéket.

A megnyugvási fél-érték 90-150 másodperc között van minden funkció tekintetében, de amig az oxigénfelvétel már a 4-5. percben eléri a többletérték 10 %-át, a pulzus még a 10. percben is a maximum 35 %-a. Az egyes funkciók közötti korrelációs együtthatók már a 2. percben szignifikánsan különböznek a pulzus és oxigénfelvétel, illetve a ventilláció és pulzus tekintetében.

Az 1. ábra demonstrálja azt a tapasztalatot, hogy a kardiorespiraktorikus - tehát élettanilag szorosan összefüggő - funkciók időegység alatt mért restitucijának mértéke különbözik.

Ha a megnyugvási görbéket tüzetesebben vizsgáljuk, egyéb különbségeket is találunk közöttük.

Az oxigénfelvételi görbe, valamint a pulzus-görbe matematikai jellemzésére több munka látott napvilágot: Margaria

és mtsai [2]; Henry [3]; Henry és De Moor [4]; Brodan és mtsai [5, 6] és Joye [7].

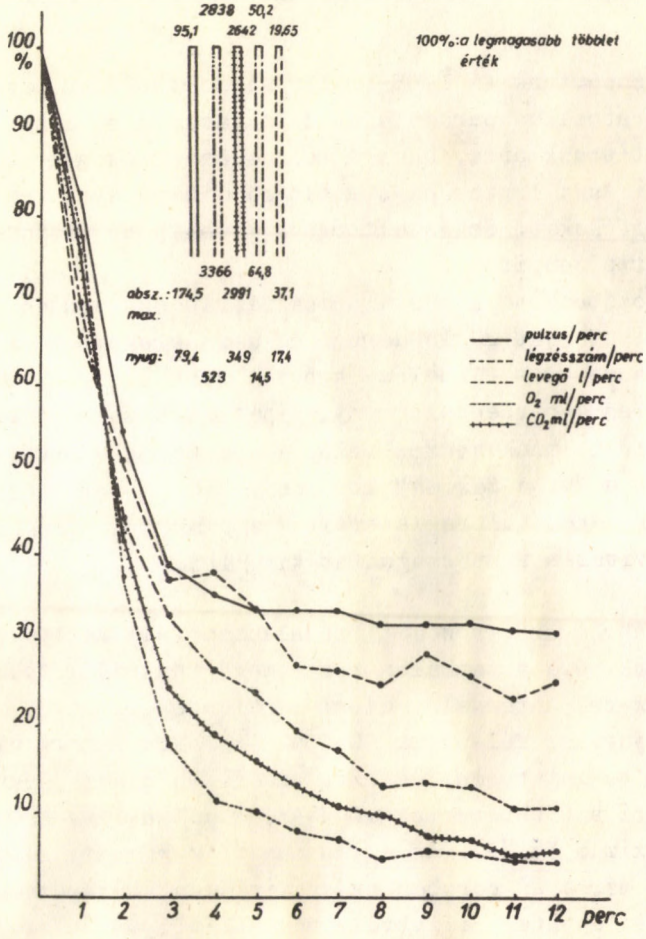

1. ábra

Az oxigénfelvételi görbe az irodalom szerint kétfázisu és a gyors megnyugvási szakot az alaktacid, a lassabb megnyugvást a laktacid oxigénadósság törlesztésének tulajdonitják Margaria és mtsai közleménye [2] óta. A restitució valamely időpontjában az oxigénfelvételt Brodan és mtsai szerint a

$$\frac{dY}{dt} = \text{——} \; k_1 \; a'_o e' \; -k'_1 t$$

formula irja le, ahol: Y = oxigénfelvétel ml; t = idő, k_1 = alaktacid O_2-adósság visszafizetési konstansa, a_o' = oxigénfelvétel a restitució elkezdésének pillanatában. Joye a hasonló tényezők még a bonyolultabb összefüggését találta.

Margaria és mtsai egy harmadik, lassu komponensü O_2-megnyugvási görbét is találtak, mely csak órákkal a terhelés után éri el a nyugalmi értékeket, de ennek definiálása még nehezebb.

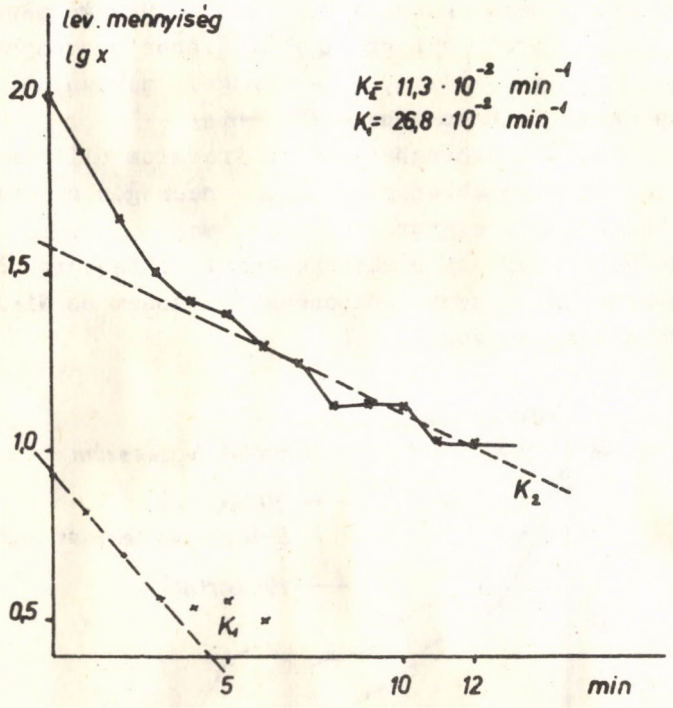

2. ábra

Jelen munkánkban a megnyugvási görbék analizisét a biokémiai munkáknál használatos elsőrendü reakciókinetikai egyenlet formális alkalmazásával kiséreltük meg:

$$K = \frac{\ln A_o - \ln A}{t},$$

ahol K = a reakciókinetikai konstans /"görbemeredekség"/, az ln A_o és ln A a "t" időegység alatt bekövetkezett változás természetes logaritmusa.

Ábráinkon a százalékos megnyugvás szemilogaritmikus ábrázolása, s a K konstans grafikus analizise látható.

A percventilláció esetében például a gyors és lassu restituciós fázist kielégitően fedi egy-egy kinetikai egyenes. Más vizsgálatokkal összevetve e kinetikai konstansokat, azt láttuk, hogy az egyenes meredeksége a vizsgált populáció-mintától és a terhelés nagyságától is függ, igy általános törvényszerüség kifejezésére az nem alkalmas, de a vizsgált mintán belül diagnosztikus célra felhasználható /2. ábra/.

Észlelésünk összhangban van az irodalom állitásával, mely a terhelés hirtelen abbahagyásakor, a neurogén stimuláció hirtelen csökkenésekor a gyors nyugvási, majd a vérkemizmus által vezérelt lassu nyugvási szakot különiti el (Dejours [8], Beaver és Wasserman [9]). A gyors komponenst Asmussen és Nielsen [10] is behatóan tanulmányozta.

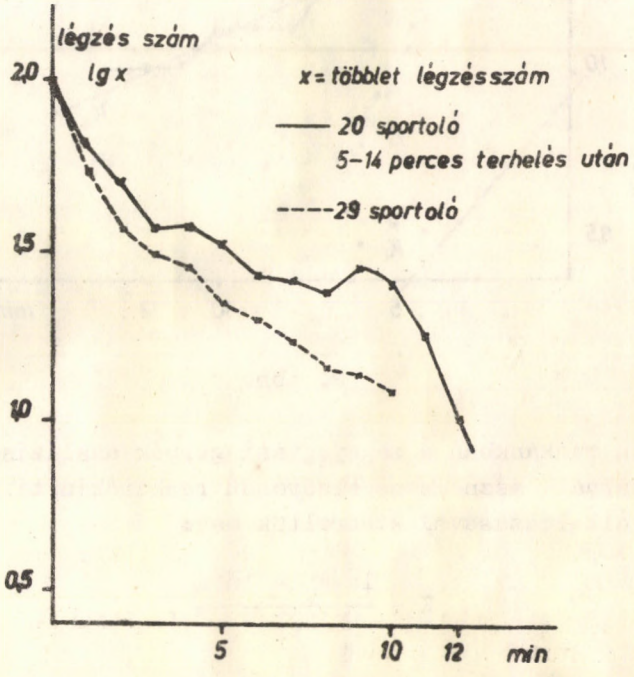

3. ábra

A légzés másik jellemző paramétere, a légzésszám /3. ábra/, sokkal egyenetlenebb megnyugvást mutat, s hasonló görbemenetet láttunk 29 másik sportoló 5-12 perces terhelése után is. Ilyen jellegü, hullámzó felfutásu és megnyugvásu görbemenetek elsősorban a pulzusszámra ismeretesek [12], [13] a szimpatikus és paraszimpatikus idegrendszeri befolyások váltakozásának tükreként.

A légzésszámon látott emelkedések nem tükröződnek pontosan a levegőmennyiség /percventilláció/-görbén, tehát a légzésmélység a légzésszámtól kevéssé függően is változhat, akárcsak a terhelés alatt a felfutási szakban [1].

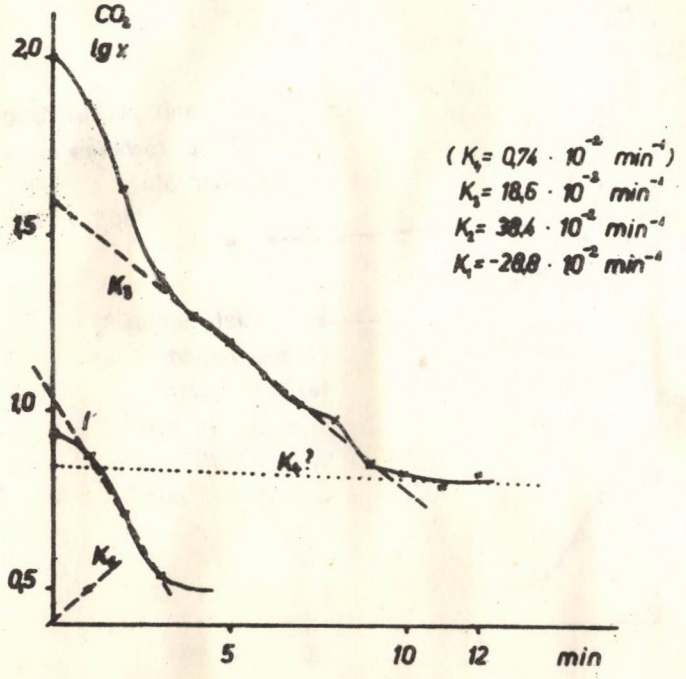

4. ábra

Az oxigénfelvétel kis késési szak után exponenciális megnyugvást mutat.

A széndioxid-ürités /4. ábra/esetében ez a késés kifejezettebb, a görbe forditott S-alaku. Joss ábráin találtunk ha-

sonló restituciót [13], ő azonban nem tért ki a jelenség magyarázatára.

Az irodalommal ellentétben kifejezett késési szak után kezdődött a pulzusszám gyors csökkenése /5. ábra/. Ez a jelenség nem véletlen, mert másik 29 sportoló és 22, 9-11 éves uszónál végzett 5-12 perces "vita maxima" terhelés után látott pulzusnyugvási menet is igazolja e késési /lag-/-fázis létezését. A gyermekeknél a gyors nyugvási szak meredeksége nagyobb /a szabályozás "rugalmasabb"/, de az S-görbe jelleg itt is kifejezett.

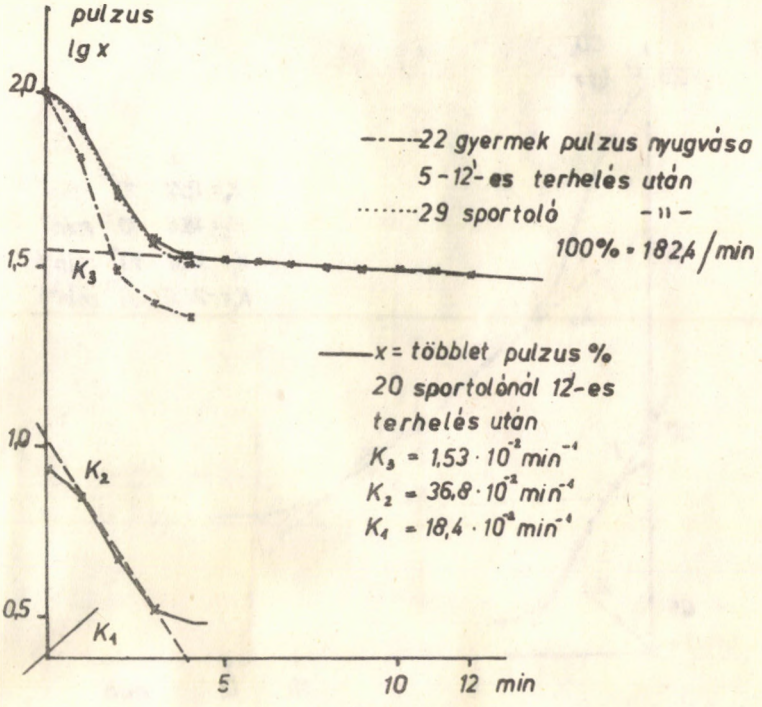

5. ábra

Az S-görbe jelleget adó késési fázis oly módon értelmezhető, hogy a pulzusszámot fenntartó, illetve fokozó ágensek még részben érvényesülnek a restitució elején, vagyis az idegi szabályozás inertiája mutatkozik meg a késésben. Hogy ennek az

inertiának a mértéke mennyire jellemzi az egyén egészségét, fittségét, vagy állóképességét, erre még nem tudunk egyértelmü választ adni.

Munka- és sportélettani szempontból gyakran felmerülő kérdés, hogy melyik funkciót tekintsük egy bizonyos foku kipihentség jelzőjének. Nem egészen helyes, ha a leglassabban megnyugvó funkciót tekintjük annak, hiszen - mint ezt demonstrálni próbáltuk - más funkciók akkor már a nyugalmi szinten lehetnek, amikor egyik még nem érte el a nyugalmi értékeket. A kérdés az edzésvezetés során döntő lehet, mert ismeretes, hogy az adaptáció inditásához bizonyos ingererősség és gyakoriság szükséges; igy előfordulhat, hogy a javitani kivánt funkció tekintetében már az ingerküszöb alatt vagyunk, s a funkció már ujra alávethető lenne az adatációs ingernek, mig mások még pihentethetők, vagy pihentetendők lennének. Korábbi, szigoruan élettani fejtegetéseink is annak az állitásnak a jogosságát bizonyitják, hogy az edzés során az egyes élettani funkciókat nagyon céltudatosan és célzottan kell fejleszteni, de nem szabad szem elől téveszteni a kritétiumokat, melyek az edzésfajta alkalmazását megengedik.

Összefoglalás

A nagy terhelést követő megnyugvási szakaszban mért ventillációs, gázcsere- és pulzusszám-paraméterek viselkedését tanulmányoztuk. Hangsulyoztuk, hogy az egyes élettani funkciókat jelző mutatók megnyugvásának mértéke és dinamikája egymástól eltér. A pulzusnyugvás menetében az irodalomban eddig nem emlitett késési fázist találtunk. Felvetettük az edzésspecifitás kérdését az élettani paraméterek megnyugvásának különbözősége alapján.

20 ésportoló restituciós értékei

Széndioxid-ürités

		Max.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.perc
	Absz. ért.	2991	2300	1478	1016	878	789	707	646	607	546	531	488	507
	Többlet	2642	1995	1129	667	529	440	358	297	258	197	182	139	158
CO_2	Többlet %	100	75,6	42,3	25,2	20,0	16,7	13,5	11,2	9,7	7,5	6,9	5,3	6,0
ml/perc	s ml	872	770	593	359	182	237	188		148		118		112
	s a max. %-ában	33	29	22,4	13,6	6,9	9,0	7,1		5,6		4,5		4,3
	Var.coeff.	33	38,5	52,5	53,7	34,4	53,6	52,5		57,3		64,8		71,0

20 élsportoló restituciós értékei

Ventiláció

		Max.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.perc
	Absz. ért.	64,8	57,7	37,4	30,5	27,8	26,5	24,3	23,1	22,1	21,4	20,9	19,8	19,6
o	Többlet	50,4	43,2	22,94	16,00	13,31	12,00	9,79	8,64	7,59	6,93	6,38	5,26	5,13
VE	Többlet %	100	70,5	45,0	31,8	26,5	24,0	19,4	17,3	13,0	13,4	12,9	10,4	10,4
liter/	s ml	12,1	9,3	7,2	7,2	5,3	5,9	4,4		2,1		3,4		2,8
perc	s a max. %-ában	24	18,5	14,3	14,3	10,3	11,7	8,7		4,2		6,8		5,6
	Var.Coeff	24,0	21,4	31,4	45,0	39,8	49,2	45,0		27,6		53,3		54,6

20 élsportoló restituciós értékei

pulzusnyugvás

		Max.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.perc
	Absz. ért.	174,5	158,1	130,85	116,2	112,9	111,0	111,2	110,9	109,7	109,8	110,0	108,9	108,7
	Többlet	95,1	78,7	51,4	36,8	33,55	31,65	31,8	31,5	30,3	30,4	30,6	29,5	29,3
Pulzus	Többlet %	100	82,8	54,2	38,8	35,2	33,3	33,3	33,1	31,8	31,8	31,8	31,1	30,7
f/perc	s ml	10,0	13,8	12,2	14,1	11,1	9,1	10,1		7,0		9,0		8,8
	s a max %-ában	10,7	14,0	12,8	14,8	11,7	9,6	10,6		7,5		9,5		9,3
	Var.coeff.	10,7	17,5	23,8	38,4	33,2	30,4	31,8		23,0		29,4		30,0

20 élsportoló restituciós értékei

Oxigén-felvétel

		Max.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.perc
	Absz. ért.	3366	2451	1620	1064	875	833	760	731	673	703	689	666	660
	Többlet	2843	1923	1092	536	347	305	232	203	145	175	161	138	132
0_2	Többlet %	100	67,6	38,4	18,9	12,2	10,8	8,2	7,2	5,1	6,2	5,7	4,9	4,7
	s ml	789	594	627	284	225	187	160		105		119		90
ml/perc	s a max. %-ában	27,8	20,9	22,2	10,0	7,9	6,6	5,6		3,7		4,2		3,2
	Var. Coeff.	27,8	30,8	57,4	53,1	64,8	61,3	69,0		72,5		74,0		68,0

Irodalom

1. Szmodis I. - Malomsoki J. - Apor P.: Magyar Élettani Társaság vándorgyülése, 1968. Debrecen.
2. Margaria, R. - Edwards, H.T. - Dill, D.B.: Amer. J. Physiol. 1933. 106. évf. 689.
3. Henry, F.M.: J. Appl. Physiol. 1951. 3. évf. 427.
4. Henry, F.M. - De Moor,J.C.: J. Appl. Physiol. 1955-56. 8. évf. 608.
5. Brodan, V. - Kuhn, E.: Physiol. Bohemoslov. 1966. 15. évf. 68.
6. Brodan, V. - Marek, I. - Kuhn, E.: Physiol. Bohemoslov. 1965. 14. évf. 201.
7. Joye, H.: Int. Z. angew. Physiol. einschl. Arbetitsphysiol. 1968. 25. évf. 210.
8. Dejours, P.: in: Handbook of Physiology. Respiration. Amer. Physiol. Soc., Section 3. vol. I. 631.
9. Beaver, W.L. - Wasserman, K.: J. Appl. Physiol. 1968. 25. évf. 390.
10. Ausmussen, E. - Nielsen, M.: Acta Physiol. Scand. 1948. 16. évf. 270.
11. Davies, C.T.M. - Neilson, J.M.M.: J. Appl. Physiol. 1967. 22. évf. 943.
12. Seliger, V.: Cas. Lék. ces. 1952. 91. évf. 265.
13. Joss, E.: Helv. Med. Acta 1959. 26. évf. 25.

APOR, PÉTER - MALOMSOKI, JENŐ - SZMODIS, IVÁN

Die Absonderung der vitalen Funktion während der Restitution die der Belastung folgt

Wir haben das Verhalten der Ventillations-, Gaswechsel- und Pulsparameter untersucht, die in der der grossen Belastung folgenden Beruhigungsphase ermessen wurden. Wir haben es betont, dass sich der Ausmass der Beruhigung der einzelnen Anzeiger der physiologischen Funktionen und ihre Dynamik von einander unterscheieden. Im Laufe der Puls-Beruhigung haben wir eine in der Literatur bisher nicht erwähnte Verspätungs-

phase befunden. Auf Grund des Unterschiedes zwischen der Beruhigung der einzelnen physiologischen Parameter haben wir die Frage der Trainingsspezifik aufgeworfen.

АПОР, ПЕТЕР - МАЛОМШОКИ, ЕНЭ - СМОДИЩ, ИВАН

Отделение витальной функции при реституции последующей нагрузке

Мы изучали поведение параметров вентиляции, газового обмена и пульса, измеренных в фазе успокоения, последующей большой нагрузке. Подчеркивали, что степень успокоения показателей отдельных физиологических функций и их динамика расходятся. В ходе успокоения пульса мы нашли фазу опоздания до сих пор не упомянутую в литературе. На основе расхождения в успокоении физиологических параметров мы выдвинули вопрос о тренировочной специфике.

AD/204

DOBOZY LÁSZLÓ

Speciális alpesi képességek fejlesztéséről a száraz időszakban

A versenyidényre való felkészülés bármelyik szakasza csak akkor segiti elő az eredmények fejlődését, ha az év minden edzésnapját s a felkészités módszereit következetesen e célnak megfelelően alkalmazzuk.

Egy sportág minél technika-igényesebb, vagy minél magasabb szintü fizikai-pszichikai készenlétet követel /s az alpesi sielésre áll mindkettő/, annál fontosabb az éves felkészülés folyamatos célrairányitottsága.

Különös jelentősége van nálunk a száraz időszak edzésmunkájának, hiszen az eléggé mostoha földrajzi és meteorológiás körülmények miatt az év nagyobbik részéről van szó.

A sportág élvonala hallatlan iramban fejlődött az elmult évtized alatt. A nemzetközi találkozók rendszere 4-5 hónapon keresztül állandóan maximális teljesitőképességet követel a ranglista elejére pályázóktól, olyan szinten, amilyen az egész sportvilágban is ritka. Gondoljunk csak arra, hogy a lesiklók versenyről versenyre 100-130 km-es tempóban "közlekednek", s olyan egyenetlen terepen, amilyenen a legjobb versenyautó sem maradna ép ezzel a tempóval haladva. És, amit a versenyautó acélszerkezetei nem birnak ki, azt az emberi izmok, inak, izületek kibirják a magas szintü edzés következményeként, az önuralom és a bátorság parancsára.

Vagy képzeljük el ugy a labdarugó-csatárt, hogy 70-75 ellenfelet kell kicseleznie, de 50 km-es tempóban /!/ ahhoz, hogy góllövő helyzetbe kerüljön. Valami ehhez hasonló a mülesikló versenyző feladata. E roppant emberi teljesitményeket két óriás - az osztrákok és a franciák - harca hajszolta ki a sielőkből. A sportág klasszikusai, az osztrákok minden idők legelegánsabb iskoláját teremtették meg, ami hosszu időn keresztül egyeduralmat is hozott számukra. Egy iskola teremthet hegemóniát a sportban, de a hegemónia megtartása csak uj módszerek, uj iskola révén lehetséges. A franciák nagyon jól felismerték ezt a törvényt és mit sem törődve az esztétikummal, mindent csak a célszerüség, pontosabban: a jobb versenyeredmények elérése ér-

dekében mérlegeltek. A technikát leegyszerüsitették, bizonyos mértékig átformálták a minél nagyobb sebesség és biztonság eléréséért és - bár nagy ellenfelükhöz hasonlóan lehetőségük van szinte egész éven át havon edzeni - rendkivül nagy sulyt helyeztek mind a fizikai, mind a pszichikai felkészitésre, a száraz időszak addig sehol nem tapasztalt intenzitásu kihasználására. A francia válogatott legendás hirü mesteréről Honore Bonnet-ról nem véletlenül keringtek elképesztő hirek. Versenyzőit szinte embertelen feladatok elé állitotta s ezért őt magát éveken keresztül hol menesztették, hol visszahivták. Végül is a kegyetlennek itélt felkészités meghozta az eredményt és bizonyos értelemben a mester igazolását is. Mire az osztrákok felébredtek, késő volt, a sulyos vereségek sorozatát kellett elviselniük. /Különösen a portillói VB során./ Azóta az erők kiegyenlitődtek. Az osztrákok is a keményebb felkészités utjára léptek s a francia iskola is letett a bikaviadalok módszeréről.

Mindenesetre, a magas szintü száraz edzés polgárjogot nyert még azokban az országokban is, ahol erre csak alig, vagy rövid ideig van szükség.

A sportág hazai helyzete

A földrajzi és meteorológiás körülmények eleve meghatározzák helyünket a nemzetközi rangsorban. A legjobbak elérése lehetetlen. A középmezőnybe jutás a hazai lehetőségek maximális kihasználásával elérhető, de egyelőre távoli.

A sielők létszáma mindezek ellenére imponálóan magas. Óvatos becslés szerint is 50-60 000-re rug azok száma, akik többé-kevésbé rendszeresen sielgetnek, saját felszereléssel, szinte szenvedéllyel, de döntő többségükben teljesen szervezetlenül. A sielgetők nagy számán belül kedvező a fiatal korosztályok képviselete is, de sajnos rájuk is vonatkozik a szervezetlenség, a módszeres megalapozottság hiánya.

Az általános problémák mellett sajátosak is vannak:

1. A földrajzi feltételek fokozottan kedvezőtlenek az alpesi versenyzésre nézve.

2. A szakemberrel és felszereléssel egyaránt legjobban ellátott szakosztályok mind Budapesten müködnek, távol a maga-

sabb szintü utánpótlás nevelésére alkalmas magasabb hegyvidékeinktől.

3. Alpesi létesitményeink számban és minőségben is elmaradottak. Eredményes lesiklók nevelése elképzelhetetlen kellő hosszuságu, szintkülönbségü, változatosságu és liftesitett pályák nélkül. Nálunk pedig jelenleg egyetlen pálya sem felel meg ezen követelmények mindegyikének.

Példaként emlitjük a galyatetői "Óriás mülesikló" pályát, ami általában 1 km hosszan használható jelenlegi állapotában. Versenyzőink átlaga 1 perc körül teljesiti az itt rendezett versenyeket, tehát ezt az időt vehetjük alapul pálya-edzésre is. Miután a pálya mellett nincs felvonó, ha a versenyző olyan tempóban gyalogol fel, hogy a felérkezése után képes legyen az ujraindulásra, akkor ez 35 perces kapaszkodást jelent. Egy napon 4 órás edzést alapul véve ereje megfeszitésével is, csak 6 perc hasznos edzést végzett! A többi is edzés, de ez inkább hegymászóknak ajánlatos. Vegyük hozzá még azt is, hogy nehéz felszereléssel, mély hóban 300 m szintkülönbségü felgyaloglás után az izmok olyan állapotba kerülnek, ami nem kedvez a technikai munkának, a biztonságnak, a tempóedzésnek stb.

Egyszerü huzós felvonó beállitásával ugyanez az edzés négyszeres hatásfokot érhetne el. /900 m + 300 m szintkülönbség/8 perc vonósebesség./ A közölt táblázatban számos nemzetközi verseny pálya- és sebességadatainak átlagát, hasonlóképpen a hazai pályák, illetve versenyek eredményátlagait hasonlitottuk össze tanulságként.

A közölt adatok meggyőzően bizonyitják azt, hogy versenyzőink lemaradása a nemzetközi élvonaltól már a külföldi és a hazai pályák közötti különbséggel is eléggé indokolt. Jelenlegi létesitményeink állapota miatt a havas időszakot sem tudjuk megfelelő mértékben kihasználni. A gallyatetői óriás pályán 4 órás edzés során az elérhető lesikló össztáv 6 km/1800 m szintkülönbség. Az osztrák és a francia /de ide sorolhatom az olasz, nyugatnémet, svájci versenyzőket is/ válogatottak napi edzésadagja ezzel szemben 35-40 km lesiklási össztáv/12-15 km szintkülönbség. Ezek az arányok önmagukért beszélnek.

Pályáink állapota más tekintetben sem kielégitő:

Sem kereszt-, sem hosszmetszetükben nem eléggé tagoltak,

a telepitésük nem eléggé átgondolt, hiányzanak átkötések, oldalágak, amelyek révén variálni lehetne egy-egy verseny kitüzését,

nincs olyan lesiklópályánk, amely elég igényes lenne ahhoz, hogy versenyzőink fejlődését elősegitse ebben az alapvetően fontos számban.

Nemzetközi és hazai versenyek követelményeinek összehasonlitása átlagok szerint:

Versenyág		Táv.m /átl./		Kapuk száma		Átl.seb. km/óra		Max.seb. km/óra	
		férfi	női	férfi	női	férfi	női	férfi	női
Lesiklás	nemzetközi	3200	2800	-	-	105	85	135	110
	hazai[x]								
Óriásmülesiklás	nemzetközi	1600	1400	65	50	65	55	80	70
	hazai	750	700	35	35	50	40	60	50
Mülesiklás	nemzetközi	500	350	70	45	45	35	35	45
	hazai	400	300	55	40	35	25	40	30

[x]Lesiklóversenyt csak elvétve rendezünk, tanuló szinvonalu pályán

A többi már csak következmény; hogy mülesikló versenyeinken a kapuk száma 30 %-kal kevesebb, mint a nemzetközi versenyeken szokásos, s hogy versenyeinken a siklósebesség jelentősen elmarad attól a szinttől, ahova szeretnénk felfejlődni. Neves külföldi szakemberek nemegyszer megállapitották az elmult évek során, hogy legjobbjaink technikai felkészültsége megfelelő, sőt esetenként kifejezett elismerést váltott ki. A lemaradás elsődleges oka tehát nem ebben keresendő. Ha válogatottjaink /nagy ritkán/ számottevő nemzetközi versenyen indulnak, rendszerint a pálya második felében rontanak. Szokatlanul sok a kapuk száma, és szokatlanul nagy a sebesség is. Természetes, hogy a 35-40 km-es tempóban beidegzett technika nem érvényesülhet 60 km-es tempó esetén.

*„A technika sebességfüggő is → nincs transfer (?) a különböző sebességnél végrehajtott mozg. között ?!"
(Nagy György")

A fejlődés lehetőségei

A mostoha körülmények még nem jelentik azt, hogy eleve lehetetlen a sportág élvonalának fejlődése. Nyilvánvaló, hogy a földrajzi és a meteorológiás körülményeken nem változtathatunk. Már sokkal többet tehetünk a létesitmények terén, ez azonban hosszadalmas és sok anyagi áldozatot kiván.

A legkézenfekvőbb, ha a felkészités körülményeit és módszereit alakitjuk olyanná, ami a fejlődés elindulását biztositja, és erre van lehetőség.

Alpesi versenyzőink döntő többsége még ma is idényjellegüen sportol. Egész éves speciális felkészités csak a szük válogatott keretben folyik, de ennek szinvonalán is sokat lehet még javitani. Miután a havas napok számát nem tudjuk gyarapitani, azt kell tennünk, hogy minden olyan technikai feladatot, amit száraz körülmények között is meg lehet valósitani, következetesen szem előtt kell tartanunk az időszak megtervezése során és annak folyamán. A másik: a fizikai képességek és közülük elsősorban a speciális képességek lehető legmagasabb szintre emelése. E két feladat logikus kapcsolata feltétlenül alapját jelentheti a jobb eredményeknek.

A kiemelhető /speciális/ fizikai képességek megállapitása, mérése és fejlesztése

Egy-egy sportág versenyterhelésének egyszerü megállapitása részben az időtartam, részben pedig az időtartam alatti igénybevétel foka és milyensége alapján lehetséges.

Az alpesi sielés versenyei általában alig haladják meg az 1 perces időtartamot, a mülesikló számok pedig többnyire 1 percen belüliek. E rövid idő alatt azonban gyakori a maximális erőkifejtés és magas szintü izom-ideg koordinációra van szükség a terep és a mesterséges akadályok (kapuk) leküzdésére, az egyensuly állandó megtartására, s e közben a minél nagyobb siklósebesség biztositására.

Mindez: a/ nagy izomerőt és ennek speciális állóképességét,

b/ magas foku mozgásügyességet követel meg a versenyzőtől.

E kettő mindig meghatározott, de bonyolultan összefüggő arányban áll egymással a pálya hossza és terepalakulatai, illetve a kapuk száma szerint. Minél hosszabb és átszabdaltabb a pálya, annál nagyobb az izomzat igénybevétele, mégpedig elsősorban a statikus igénybevétel, illetve minél több a mülesikló pályán elhelyezett kapuk száma, annál gyakoribb a nagy ügyességet kivánó sikeres irányváltoztatás, és ez esetben a kifejtett izomerőtevékenység már inkább dinamikus jellegü.

Miután azonban az alpesi sielés összetett verseny, a versenyzőtől is sokoldalu követelményeket kiván, tehát a felkészitésnek is sokoldalunak kell lennie.

A fizikai képességek fejlesztése általában véve jó eredményeket hozhat a keringési, légző- és izomrendszer fejlődésében. Nem is hanyagolható el a fiatalok megalapozásakor és a versenyzők edzésében sem. Ha azonban csak erre épitenénk a fizikai felkészitést, ez nem szolgálná kellő mértékben az eredmények javulását. Megfelelő időt kell szánni és megfelelő módszereket kell találni arra, hogy azokat a sportágra jellemző /speciális/ képességeket fejlesszük leginkább, amelyek közvetlenül és hatékonyan befolyásolják az eredmények javulását. Ehhez viszont tudnunk kell, hogy milyen izmokra és izomcsoportokra hárul elsősorban nagy terhelés az alpesi sielés során, s hogy ezek az izmok az adott terhelés folyamán milyen müködést fejtenek ki?

Vezető szerepet játszó izmok és müködésük

1. A-si hosszanti vezetésében, a könnyed tehermentesitésekben és az ellépések meginditásában a következő izmok müködnek közre:

a/ a hosszu öregujjhajlitó /m. flexor hallucis longus/,
b/ a hosszu öregujjfeszitő /m. extensor hallucis longus/,
c/ a hosszu és rövid szárkapocsi izmok /m. peronaeus longus és m. peronaeus brevis/.

2. A felugrásokat, az erőteljes tehermentesitéseket /optraken/ a lábikraizom /m. triceps surae/, támogatja oly módon,

hogy miután a hosszu öregujji izmok a mozgást elinditották, a lábikra izom folytatja az erőkifejtést.

3. A lendületes terepugrások, a hullámokon és különböző hullámsorokon való átsielés, továbbá a krtitikus talajfogások egész sor izom bonyolult együttmüködését igénylik:

a/ a combhajlitók szükséges esetekben a combot emelik, vagy rögzitett lábhelyzetben a törzset előrehajlitják, a repülés fázisában pedig a törzset és a combot szükség szerint egymáshoz közelitik. Ezt a fontos munkát elsősorban a csipőhorpaszizom /m. iliopsoss/ végzi, a combpólyafeszitő /m. tensor fasciae latae/ segitségével.

b/ A csipőfeszitőkre akkor hárul rendkivül nagy terhelés, amikor olyan hullámokat siel át a versenyző, amelyek átugrása veszélyes vagy értelmetlen. Ilyen esetekben a térd- és csipőizület s az ezeket nyujtó vagy hajlitó izomkötegek teleszkópszerüen /lökéscsillapitó/ müködnek. A legnagyobb munkát a nagy farizom /m. glutaeus magnus/ végzi. A hullámokon áthaladáskor a törzset fixálja, nyujtott állapotában a csipőizületet kifelé forgatja.

4. Siklásban a lécek együtt tartását, rézsut helyzetekben a belső élen való támaszkodást és különösen rövid kanyarokban a parallel lécvezetést a combközelitő izmok biztositják:

a fésüs izom /m. pectineus/,

a hosszu combközelitő /m. adductor longus/,

a rövid combközelitő /m. adductor brevis/

és a nagy combközelitő /m. adductor magnus/.

5. A modern kanyartechnika /megfelelő tehermentesités után/ a comb befelé forgatásán alapszik. A látszólag legfontosabb müvelet: a saroknyomás már csak következmény, s nem kifejezetten izommunka, hanem a test sulypontjának süllyesztése hozza létre. A mozgásban vezető szerepet éppen a comb befelé forgatásával a középső farizom /m. glutaeus medius/, a kis farizom elülső része /m. gluteaus nimus/ és a nagy combközelitő felső része /m. adductor magnus/, továbbá a sipcsonton tapadó térdhajlitók visznek.

6. A kanyar elinditásában és befejezésében egyaránt a "külső láb"-ra hárul a munka. A "belső láb"-nak szinte csak az a feladata, hogy ne akadályozza a mozgást. Az egyoldaluan kihe-

lyezett altámasztás labilis helyzetét a törzsnek a külső láb felé döntésével lehet ellensulyozni. Ezt a stabilizálást az azonos oldali hasizmok aszimmetriás összehuzódása s ezzel egyidőben a középső és a kis farizom pillanatnyi feszülése eredményezi.

7. Az alpesi sielés minden esetében a kanyartól kanyarig szakaszok idején a legerőteljesebb munkát a térdfeszitő izmok vállalják. A váltakozó, de mindig süllyesztett sulypont-helyzet következtében szinte a test egész tömegét ezek az izmok hozdozzák és esetenként nagy erővel rögzitik. A legnagyobb teher egyben a test egyik legerősebb izmára a négyfejü combizomra /m. qusdriceps/ hárul. Versenyeken a mind nagyobb sebességre törekvés miatt ma már nemcsak lesiklás közben állandósul a si hátulterhelése, hanem - bár pillanatnyi megszakitásokkal - a mülesiklásban is. Az erősen hátrahelyezett testsuly amilyen mértékben növeli a sebességet, olyan mértékben növeli a labilitást is. Ezt a kockázatot csakis olyan versenyzők vállalhatják, akiknél a combfeszitő izmok ereje és állóképesség rendkivüli mértékben fejlett.

Korántsem emlitettünk minden olyan izmot és izomcsoportot, amelyek sielés közben több-kevesebb feladatot látnak el. Csupán azokat emeltük ki, amelyek a legnagyobb munkát végzik, s amelyek munkaképessége döntő fontosságu, ezért az edzések során is különleges figyelmet érdemelnek. A törzs és a felső végtag izomzata is arányosan fejlett kell legyen, de a sokoldalu felkészités, valamint az elkerülhetetlenül gyakori és nagy szintkülönbségeket legyőző hegymenetek a szükséges munkaképességet akarva-akaratlan meghozzák.

Erre vonatkozó példaként megemlitjük a TFKI sátoraljaujhelyi si kisérleti osztályainál és ezek kontroll osztályainál szerzett tapasztalatokat, ahol a kar tolóerejének fejlődési különbsége igen nagynak mutatkozott két év leforgása alatt.

A kar tolóerejének fejlődése 11-13 éves korban:

Nemek	Osztályok	Fejlődéskülönbség 2 év alatt
Lányok	Kontroll	2,10 kg
	Kisérleti	6,00 kg
Fiuk	Kontroll	6,90 kg
	Kisérleti	12,00 kg

Ahogy a közölt adatok mutatják, mind a fiuknál, mind a lányoknál igen erősen szignifikáns különbség mutatkozott a siosztályok tanulóinak javára. Természetesen ezt a példát csak a felvonó nélküli edzésekre vonatkoztathatjuk, ami viszont - egyelőre - nálunk általánosnak mondható.

A speciális képességek megállapitása és mérhetősége

Az előbbiekben, röviden foglalkoztunk azokkal az izomcsoportokkal, amelyek az alpesi sielésben müködésükkel vezető szerepet játszanak. A speciális képességek kiemeléséhez ez azonban korántsem elegendő, mert egyrészt tisztázni kell, hogy az emlitett izmok milyen jellegü müködést fejtenek ki, másrészt hogy milyen terhelés hárul a keringési és a légzési apparátusra, nem utolsósorban az idegrendszerre. Vizsgálatainknak meglehetősen szük keretet szabtak az Intézeten belüli lehetőségek, és igy elsősorban az izomerő teljesitőképességére vonatkozó méréseket végezhettünk. Meg kell azonban emliteni, hogy bár a többi szervrendszer funkcionális vizsgálata sok hasznot hozna, ezt csak másodlagos jelentőségünek tekintjük a hazai körülmények között. Egyrészt azért, mivel a rövid ideig tartó terhelések /s az alpesi versenyszámok mindegyike ilyen/vizsgálatáról szóló irodalom eléggé gazdag, másrészt mert legjobb versenyzőinknél is jelentős fejlődést lehetne elérni csupán az izomerő teljesitményének növelésével.

Jelenlegi ismereteink alapján kimondhatjuk azt, hogy az alpesi sielés versenyszámaiban elérhető eredményeknek az izomzat munkabirása szab határt, ezen belül is az alsó végtag izom-

zatáé és elsősorban a helyzeteket tartó, az ellenhatásokat fékező-kiegyenlitő, a combokat közelitő és a lábszárat hajlitó funkciók során. Az óriás-mülesiklás és a mülesiklás ideje alatt a légzés általában nem akadályozott és jó technikával rendelkező versenyző esetén a verseny közbeni erőkifejtések zömmel dinamikus jellegüek. Ezért az energiaszükségletet a szervezet zökkenők nélkül is biztositani tudja. Már módosul a helyzet a lesiklást tekintve, ahol a testtartás, a nagy sebesség és az elkerülhetetlenül magas foku idegizgalom akadályozza a légzést, ugyanakkor az izomzat igénybevétele tulsulyban statikus jellegü, s ezért nagyobb az energiafelhasználása is. A mi versenyzőink azonban ilyen megterhelést igénylő pályákon itthon soha, küldölfön pedig csak elvétve indulnak.

Az izomerő-teljesitmény specifikusságának vizsgálatával egyidőben foglalkoztunk a sportágra jellemző ügyesség meghatározásának és mérhetőségének kérdéseivel is. Mivel az ügyesség a legösszetettebb fizikai-pszichikai képesség, korántsem elegendő módon, de lehetőségeinkhez képest három, a sportágban alapvető fontosságunak vélt irányban vizsgálódtunk. Következésképp:

az irányváltoztatás,
az egyensulytartás
és a láb reakcióideje jelentette vizsgálódásunk tárgyát.

Az alpesi sielők képességeire és teljesitményeire vonatkozó méréseinket egyrészt adott, másrészt különböző célokkal kialakitott csoportoknál végeztük, de a dolgok alakulása lehetővé tette, hogy ezek a mérések többé-kevésbé azonos módszerek és körülmények között folyhattak le, következményként összehasonlitások tekintetében is számos tapasztalatra tehettünk szert.

Az 1967/68-as években 3-3 alkalommal végeztünk méréseket az alpesi válogatott keret tagjain, mégpedig 8 felnőtt férfi versenyzőn, 8 ifjusági férfi versenyzőn és a legjobb 4 felnőtt nőversenyzőn. 1967-ben az uttörő téli olimpia országos döntőinek versenyszámonkénti első 10 helyezettjét - összesen 60 fiut és leányt -, végül az Intézet si-kisérletébe bevont 67 fiu és leány tanulót 1965-től kezdve, négy éven keresztül vizsgáltuk.

A mérések a következők voltak:

1. Az alapgyorsaság 60 m sikfutás térdelőrajttal indulva,

2. egyes izomcsoportok statikus ereje az Intézet BABI dinamóméterével méterével mérve:

a/ a combok együttes feszitő /nyujtó/ ereje,
b/ a jobb és bal comb hajlitó /emelő/ ereje,
c/ a jobb és a bal boka feszitő /nyujtó/ ereje,
d/ a jobb és a bal boka hajlitó /emelő/ ereje,
e/ a hasizmok törzset hajlitó ereje,
f/ a hátizmok törzset feszitő ereje,
g/ a kéz markoló ereje.

3. Egyes izomcsoportok dinamikus erőkifejtése

a/ helyből távolugrás - cm-ben,
b/ pároslábbal szökdelés előre, folyamatosan, 5-ször - cm-ben,
c/ ua., folyamatosan 10-szer - cm-ben,
d/ forditott tornapad felett oda-vissza harántszökdelés 30 mp-ig /az átugrások száma/,
e/ függőleges emelkedés felugrással - 3-szor, az Abalakov-féle mérőeszközzel mérve, cm-ben.

4. A mozgásügyességet:

a/ 5 x 3 m-es mezőbe formában elhelyzett 5 kapu között Z-kanyarokra kényszeritő szlalom-futás folyamatosan 3-szor, mp-ben.

b/ Meghatározott irányváltoztató technikai elemek különböző feltételek közötti végrehajtása, a teljesitmény-osztályozással és filmezéssel rögzitve. /Ezt csak a si-osztályokban végeztük!/

c/ A jobb és a bal láb reakcióidejének mérése 2 x 10-es sorozatban az Intézetben megépitett készülékkel mérve.

5. Az előbbiek mellett, illetve velük egyidőben, különböző terheléses vizsgálatok is folytak /kerékpárergométerrel terhelés előtti és utáni proteinuria vizsgálattal, a pulzus-megnyugvás vizsgálata stb./, továbbá a vitális kapacitás meg-

állapitása. Ez utóbbiak részletezésétől eltekintünk, miután külön feldolgozást igényelnek.

Az adatokat kétféle módon használtuk fel:

1. A megelőző versenyidény során kialakult ranglistával összehasonlitottunk minden mért képességben kialakult rangsort, keresve, hogy melyek mutatnak szorosabb összefüggést a versenyrendszerrel.

2. Az összefüggést mutató képességeket tekintettük kiemelhető, speciális képességnek, s a továbbiakban már csak ezekkel foglalkoztunk. Mégpedig oly módon, hogy ezuttal a müszeres mérésekkel nyert adatokat hasonlitottuk össze a dinamikus erőkifejtésekben nyert adatokkal. Az itt talált összefüggések már azt is megmutatták, melyek azok az egyszerü, szakosztályokban is alkalmazható felmérések, amelyek megközelitően objektivek az azonos képességek szintjét megállapitó müszeres mérési eredményekhez képest.

A vizsgálódás második évétől már csak a kiemelt képességek méréseit ismételtük meg, de az ezekben megállapitott rangsorokat ujra és ujra összehasonlitottuk a megfelelő esztendei "havas" rangsorral.

Miután általában, de különösen a válogatott kereteknél csak kis létszámu csoportokat mérhettünk, következetesen szem előtt tartottuk az adatok megbizhatóságának fontosságát. Ezért minden megismételt mérést az első mérés során kialakitott sorés időrendben, azzal lehetőleg azonos körülmények között folytattunk le. Sorrend tekintetében az alábbiakhoz tartottuk magunkat:

a/ Pihent állapotban reakcióidő mérés,

b/ 15 perc sokoldalu bemelegitès /4 perc laza futás, 6 perc általános hatásu gimnasztika, 3 perc fokozó futások, 2 perc szökdelő gyakorlatok/,

c/ szlalom-próba /azonos minőségü talajon - száraz salakon/,

d/ a dinamikus erő és erőállóképesség felmérése /páros szökdelés előre 5-ször, majd 10-szer, függőleges emelkedés, "haránt szökdelés"/,

e/ a statikus láberő felmérése /együttes combfeszitő erő, a jobb és a bal comb hajlitó ereje, a jobb és a bal boka feszitő ereje, majd hajlitó ereje/.

A terhelés megállapitására vonatkozó vizsgálatokat rendszeresen a harántszökdelés után iktattuk be, miután ez mutatkozott a legnagyobb igénybevételnek.

Minden mérést egymáshoz közel eső helyen végeztünk és a mérő helyszineket ugy állitottuk be, hogy sportolók forgószinpadszerü mozgatásával egyik méréstől a másikig legfeljebb 5 perc várakozási idő teljen el. A mérési napokat - ahol lehetett - pihenőnapokra tettük /a válogatott versenyzők esetében minden alkalommal/ mégpedig szombat délutánokra 15-19^{h} között.

A feldolgozás során a kiemelt képességek terén rendelkezésre álló adatokat egyrészt korcsoportonként, másrészt minőség szerint szétválogattuk. A korcsoportok szerinti szétválogatás az adott helyzet alapján történhetett, az egyes korcsoportokon belüli minősitéseket pedig a következők szerint tettük:

a/ A kiemelkedő teljesitményt a válogatott keret méréseinél nyert legjobb eredményekre vonatkoztattuk, és alapul vettünk olyan rokonitható sportágakban nyert méréseredményeket /ugróatléták, birkózók/, amelyek teljesitése kivánatos az alpesi versenyzőknél is.

b/ A jó teljesitmény mutatóit ugyancsak a válogatott keret legjobbjainál mért eredményátlagokra szabtuk.

c/ Közepes teljesitménynek vettük az alpesi keret egészében mért átlageredményeket.

d/ Az alsó korcsoportokra vonatkozó mutatókat - hasonló eljárással - az uttörő olimpia döntőinek résztvevőin s a si kisérleti osztályok legjobbjain mért eredmények szerint alakitottuk.

A feldolgozás során megbizhatónak mutatkozó tapasztalatokat már időközben igyekeztünk hasznositani, s ennek megfelelően az 1968/69-es években az alpesi válogatott keretek száraz időszak alatti edzései során különös gondot forditottunk a kiemelt képességek fejlesztésére. Habár még messze vagyunk a felső határtól, az eddigiek is jelentős fejlődést eredményeztek. Külön örömünkre szolgált az elmult két év folyamán az a körülmény,

hogy a kiemelt képességek terén a száraz időszak végén mért teljesitmények szerinti rangsor meglepő egyezést mutatott a következő havas idényben kialakuló rangsorral. A száraz időszak alatt nyomon követett fejlődés arányai jelentősen megközelitették a versenyeredményekben elért fejlődést személyenként is. A következő /a kiemelt képességekre vonatkozó/ táblázatok tehát kismértékben már kipróbáltak. Előre kell azonban bocsátani, hogy nem határértékeket, hanem csupán tájékoztató adatokat adnak.

A combok együttes feszitő ereje /kg/

Korcsoport	Nem	Kiemelkedő	Jó	Közepes
Felnőtt	férfi	400	350-	300-280
	nő	250-	220-	200-180
17-19 éves	férfi	300-	250	-200
	nő	200	180	-160
15-17 éves	férfi	200-	180	-160
	nő	180	160	-140
13-15 éves	férfi	170-	150-	120
	nő	150	-140	-120

Combhajlitó /emelő/ erő /kg/

Korcsoport	Nem	Kiemelkedő	Jó	Közepes
Felnőtt	férfi	120	100	90
	nő	90	70	60
17-19 éves	férfi	100	80	70
	nő	70	55	50
15-17 éves	férfi	70	60	55
	nő	55	50	45
13-15 éves	férfi	60	50	45
	nő	50	45	40

Erő-állóképesség

a/ Pároslábu szökdelés folyamatosan; 10-szer - m-ben

Korcsoport	Nem	Kiemelkedő	Jó	Közepes
Felnőtt	férfi	27 felett	25,50	24
	nő	23 felett	21	19,50
17-19 éves	férfi	25	23,50	22
	nő	22	20,50	19
15-17 éves	férfi	22	21	20
	nő	20	19	18
13-15 éves	férfi	21	20	19
	nő	19,50	19	18

b/ Harántszökdelés - 30 mp-ig

Korcsoport	Nem	Kiemelkedő	Jó	Közepes
Felnőtt	férfi	75 felett	70	65
	nő	68	62	58
17-19 éves	férfi	72	68	62
	nő	62	58	54
15-17 éves	férfi	64	60	56
	nő	60	56	52
13-15 éves	férfi	56	52	50
	nő	54	50	48

Szlalom 3 x 5 m-en 3 x /mp/

Korcsoport	Nem	Kiemelkedő	Jó	Közepes
Felnőtt	férfi	21	22	22,30
	nő	22	23	23,30
17-19 év	férfi	21,30	22,30	23
	nő	22,30	23,30	24
15-17 év	férfi	22	23	23,30
	nő	23	24	24,30
13-15 év	férfi	22,30	23,15	24
	nő	23,15	24,30	25

Az alsó végtag erejének statikus mérése

Eddig le nem zárt viták sokaságát emliti a szakirodalom arra nézve, hogy az izomerőt statikus helyzetben és erőkifejtés közben mérve következtetni lehessen a dinamikus erőre. Tény viszont, hogy az izomerőt mint maximális erőteljesitményt mérni, sok szempontból előnyös. Megfelelő müszer esetén egyetlen kontrakcióban kimutatható a maximális erő szintje, a mérésmód nem időigényes és viszonylag egyszerü. Másik nagy előnye, hogy egyes izomcsoportok, illetve egyes izomfunkciók ereje elkülönitve is lemérhető. Hátránya, hogy csak meghatározott helyzetben történhet, és mivel mind az izomhossz, mind pedig az anatómiai emelőkar befolyásolja a dinamométerre ható erőkifejtést, rendkivüli pontossággal kell beállitani az izületi helyzeteket mérés közben. Nem gyakorlati teljesitményt mér, holott a sportokban az erőkifejtések zöme mozgás közben történik, mégpedig az izmok megrövidülésével /koncentrikus kontrakció utján/, vagy külső erőnek ellenállva, pl. az ellenlejtő nyomatékának ellenállva /excentrikus kontrakció/. Azt is figyelembe kell venni, hogy az izomrost feszültsége a kontrakció alatti rövidülés alatt kisebb, mint az izometriás erőkifejtés közbeni feszültség.

Az izometriás feszültségek és a dinamikus kontrakciók mobilizálható ereje között mindezek ellenére magas korrelációt találtak Asmussen [1] és mások /Asmussennél r = 0,80/. Gyors mozdulatok végrehajtásakor a koncentrikus erő már csak 75-80 %-a az izometriásan mért maximális erőnek. Az ugyanilyen sebességü mozdulattal szembeni ellenálláskor viszont az előbbihez mérten 125-130 %-os izometriás erő produkálható. Ezért Asmussen arra figyelmeztet, hogy az ilyen "extra" erő a jelentős hosszabbodás következtében gyakran tulterheli az inakat és az intramuscularis kötőszövetet.

Berges R.A. [3] a statikus és a dinamikus erőnövekedések összehasonlitására folytatott kisérletei után viszont arra az álláspontra jutott, hogy a statikus erő szignifikánsan nagyobb mértékben növekszik statikus edzéshatásra, mint dinamikus edzéshatásra. Ugyanez áll megforditva is.

E két hivatkozás is szemmel láthatóan bizonyitja, hogy mind a teljesitmények mérésekor, mind pedig az egyes képességek fejlesztésére irányuló edzések során megfelelően mérlegelni kell, hogy az adott sportbeli feladatok melyike jelent statikus igénybevételt, melyike dinamikusat, hol és milyen arányban kerül előtérbe az egyik, hol és miként a másik.

Esett már szó arról, hogy az alpesi sielés egyes versenyszámaiban hogyan mutatkozik az erőkifejtések egyike és másika. Akkor megállapitottuk, hogy a sportág versenyei összetettek, s ebből az is következik, hogy az erő mindegyik fajtájára szükség van, és nehéz lenne egyiket vagy a másikat előnyben részesiteni. Erről azonban később még beszélünk.

Az erőkifejtés statikus mérése során, akár elmozdithatatlan, akár nehezen elmozditható ellenállással szemben kerül az erő kifejtésre, mindig törekednünk kell arra, hogy

a/ a mérésre kiválasztott testhelyzet legyen jellemző a versenyzés közben gyakori testhelyzetre,

b/ az erőhatásoknak kitett izületek olyan helyzetben legyenek, hogy ne szenvedjenek sérülést a mérés közben.

A combok együttes feszitő erejének lemérésével az alpesi sielésben egyik legfontosabb erőfejtés szintjét állapithatjuk meg. Ez az izommüködés hordozza a test majdnem egészének sulyát a lesikló tartásban, az ellenlejtők, hullámok, emelkedő oldalán pedig esetenként igen nagyfoku feszüléssel fékezi a térd tulzott behajlását. Ennek az erőnek magas szintje különös jelentőségü lett a legujabb versenyzői felfogás, a majdnem állandó hátul terheléssel fokozott siklósebességre törekvés miatt. Mérése enyhén hajlitott lesikló testhelyzetben történik, a lábfejek párhuzamosak és egymástól araszny távolságra vannak, a térd előre helyezett, a comb-lábszárszög 110°-os, a törzs egyenesen tartott, enyhén előredöl. A párhuzamos lábfejek közé helyezett ellenállást nyujtott karral fogva a térdszög növelésével /a térd nyujtásával/ kell emelni.

Mérőeszköz: a BABI-féle dinamométer a láb támasztására szolgáló adapterrel vagy nyujtó-rögzitő horogba akasztott huzólánccal. Eléggé megbizható mérésmód, ha az előbb leirt helyzetben a két lábfej közé maximális erőkifejtést igénylő sulyt

helyezünk s azt nyujtott karral, két kézzel megfogva egy-két cm-re felemeljük. Az eszköz elkészitésekor gondoljunk arra, hogy a suly növelhető és egyben lemért legyen, továbbá a sulyokat együtt tartó eszköz küszöbölje ki az egész emelt tömeg lengését a függőleges tengelyhez mérten.

A comb hajlitó /emelő/ erő hullámsorokon történő átsiklás és kanyarodás előtt a tehermentesités, valamint a belső siléc vezetése során, tehát igen gyakran jelentkezik. Az e feladatokat ellátó izmok teljesitőképessége egyaránt döntő fontosságu az egyensuly megtartása és a helyesen kivitelezett technika szempontjából.

Mérése: bordásfalnak háttal állva, fogás a csipő mögötti fokon. A mérendő láb hajlitott térddel annyira emelt helyzetben van, hogy a törzs-combszög 110°-os. Az ellenállást közvetlenül a térdizület fölé, a combra függesztjük. A BABI-val történő mérés esetén ez az ellenállás elmozdithatatlan /pl. a padlóba süllyesztett nyujtó-rögzitőhorog/, ilyen eszköz hiján pedig az előbb emlitett módon növelhető sulyt függesztünk a térdizület fölé helyezett hevederre. A sulyokat mindaddig növeljük, amig a sportoló képes a talajról elemelni az ellenállást. Természetesen mindkét comb hajlitó erejét meg kell mérni. A mért eredmények összehasonlitása hasznos tájékoztatást ad a két láb közti erőkülönbségekre nézve, ami kisebb-nagyobb mértékben minden embernél megtalálható. Igaz, hogy a sielés közben végrehajtott irányváltoztatások, bármilyen technikával történnek, mindig a "külső láb" munkája révén jönnek létre, s a belső láb csak követi a mozgást vezető másikat, kanyarodni azonban általában ugyanannyit kell jobbra, mint balra, s ezért nagyon fontos a két láb egyforma teljesitőképessége. Kiváltképpen az alpesi fordulótechnika követeli meg a kétoldali alsó végtagok "egyformán-képzettségét" [2, 5, 8, 9, 10, 14].

Válogatott versenyzőinknél szerzett tapasztalatok azt engedik kimondani, hogy a két láb teljesitőképessége között - e mérésmódnál - nem mutatkozhat 5 kg-nál nagyobb különbség. Ha mégis előfordul, s ez eléggé gyakori, akkor a gyengébb láb fokozott erősitésére van szükség a kiegyenlitődés megközelitéséig.

A boka feszitő és hajlitó erejéről mért adatok nem mutattak szoros összefüggést egy esetben sem a versenyidény szerinti rangsorral. Vonatkoztatható külföldi megállapitások [2, 9, 12] hasonló felfogást vallanak. Nagyon valószinü, ez a jelenség annak tulajdonitható, hogy a modern szabásu lesikló cipő, s a cipőt a sihez tökéletesen rögzitő kötésfajták szinte kikapcsolták azt a régebbi technikákban fontos funkciót. Mindenesetre, jelentőségük sokat csökkent.

Az alsó végtag erejének dinamikus mérése

Az eddig részben már ismertetett mérésmódok sokkal egyszerübbek, mint a statikus erő mérése. Ismert mozgásokat órával, illetve cm-rel mért eredmények szerint rögzitünk. Ismételten fel kell azonban hivnom a figyelmet a mérés pontosságára, helyére a mérések sorában, és az egyes mérések körülményeinek lehető azonosságára. Külön ki kell emelnem a "harántszökdeléses" mérésmódot, mert sérülésveszéllyel járhat. Kezdők és hiányos technikával rendelkezők mérése esetén a lapjára forditott tornapadot legalább 1 m hosszan boritsuk be gumiszőnyeggel vagy hasonló anyaggal oly módon, hogy a szélességi és magassági méret lehetőleg ne változzon. A padot olyan talajra helyezzük, ahol az elrugaszkodáshoz eléggé érdes felületet találunk, elkerülve a csuszásokból adódó esés veszélyét. Végül, de nem utolsósorban: a láb dinamikus erejének mérésére felsorolt módok és eszközök közül a legszorosabb összefüggést a "harántszökdelés" és a páros szökdelés 10-szer folyamatosan" mutatták a "havas" rangsorhoz mérten.

A kiemelt /speciális/ erő fejlesztéséről

Már beszéltünk arról, hogy az alpesi sielésben kiemelkedő jelentőségü az alsó végtag izomereje s annak állóképessége. Tovább vizsgálódva megállapithatjuk, hogy a láb hajlitó izmai elsődlegesen dinamikuserőkifejtéseket végeznek, mig a feszitőkre részben excentrikus kontrakció, részben pedig tartós izometriás feszülések hárulnak.

A versenysportban minden képesség speciális szinten jelentkezik, és azt mondhatjuk, hogy amilyen mértékben spediális a

képesség /bármelyik/, olyan mértékben szolgálja az eredményességet.

Tehát a sielők izomzatát a sielés közben előforduló erőkifejtésekre kell felkésziteni, mind az erőkifejtések mennyisége, mind pedig a közbeni izommüködések minősége szerint. A kivánatos izomerő mennyiségére - részben minőségére - vonatkozóan támpontokat adtunk a közölt táblázatokkal. A minőségi fejlesztés érdekében azonban különös gondot kell arra forditani, hogy az alsó végtag izomzatát olyan gyakorlatokkal erősitsük, amelyek a kivánt célt a legjobban szolgálják:

1. A hajlitó izmok koncentrikusan kontraháló müködését fejlesztik: szökdelő és ugrógyakorlatok, sulyterhelés nélkül és legfeljebb közepes sulyterheléssel, rövid vágtafutások, ugrókötél gyakorlatok stb.

2. A hajlitó izmok excentrikusan kontraháló müködését fejlesztik: a váltott és páros lábbal kifejtett toló és tolásnak ellenálló társasgyakorlatok, ugyanilyen toló és ellenálló gumikötés gyakorlatok, meredek, hullámos lejtőn egyenes és szlalomszerü lefutások, sulyterheléssel lassu ereszkedések /guggolásba/ és gyorsabban végrehajtott felemelkedések stb.

3. A láb feszitő /nyujtó/ izmainak statikus erejét fejlesztik: erősen hajlitott helyzet fenntartásával /lesikló tartás/ végrehajtott szökdelések előre és oldalt, ugyanezek legfeljebb közepes sulyterheléssel, elmozdithatatlan ellenállással szemben kifejtett izomfeszitések /pl. megtámasztott háttal ülve, fa, ajtótok stb. tolása lábbal/ stb.

Az erőfejlesztő edzés akkor hozza meg a kivánt hatást, ha a gyakorlatokkal előidézett megterhelés mind az ellenállás /suly/,mind pedig a gyakorlatok megismétlésének mennyisége szerint optimálisnak tekinthető. Mielőtt bárminemü erőfejlesztő edzésbe kezdenénk, elsődleges feladat a maximális teljesitőképesség egyénenkénti felmérése. Később az erőfejlesztő gyakorlatok terhelését ennek megfelelően kell megállapitani. Az egyeni maximum - nevezzük EM-nek - lemérése történhet szabványos tárcsás sulyzóval, de mindenesetre olyan készülékkel, amelyen lemért sulyokkal növelhetjük az ellenállást. Az elképzelt minimumtól kezdve /legyen ez a testsuly kilogramm 2/3-a, 5 kg-onként növeljük az ellenállást mindaddig, amig a versenyző nehe-

zen hajtja végre az emelést. Ettől kezdve 2-2,5 kg-onként növeljük tovább az emelendő sulyt az elérhető maximumig. Ez lesz a megállapitott EM. A suly felemelését a következőképpen végeztessük: mély guggolásban a sulyzó felemelése a törzs-comb-hajlatba, s ott tartva térdnyujtással felállás. Ha nem áll rendelkezésre szabvány sulyemelő berendezés, akkor a comb feszitő, illetve hajlitó erejének lemérése tárgyalásánál már ismertetett eljárást alkalmazhatjuk.

Az erőfejlesztés folyamán az előbbi módon felmért EM egészét, vagy meghatározott százalékát használjuk fel - a kitüzött feladat jellegétől függően. Ha gyors és kifejezett erőfejlesztést akarunk, akkor a gyakorlatok ellenállása esetenként nem lehet kevesebb az EM 70 %-ánál.

A megállapitott ellenállás egyben meghatározza a gyakorlatok megismétlésének számszerü optimumát is. Százalékos EM alkalmazása esetén legfeljebb 4-6 ismétlésszám vezet célra. 70-80 %-os EM alkalmazása esetén nem haladhatja meg az ismétlések száma a 8-at. Berger A.R. [4] kisérletei azt bizonyitották, hogy a leggyorsabb erőnövekedést 100 %-os EM-mel lehetett elérni, egyes kisérletek között 2-3 perc pihenéssel és mindig csak egy-egy sorozat alkalmazásával. Ha a sportoló egy sorozaton belül több ismétlésre volt képes, akkor nem az ismétlések számát növelték, hanem a sulyt, vagyis az EM ujabb megállapitására került sor.

Erőfejlesztő edzésre kellően megalapozott sportolóknál - de csakis ilyeneknél! - igen jó eredményeket lehet elérni rövid időn belül, ha az erőfejlesztő edzéseket célszerüen megválasztott gyakorlatok és optimálisan meghatározott ellenállások révén végeztetjük. Példaként emlitem, hogy alpesi válogatott keretünk 1967-ben 4 hónap alatt átlag 30 %-ot fejlődött speciális erőfejlesztő gyakorlatok révén.

A következő évben, annak ellenére, hogy a fejlesztés nem volt kellő intenzitásu, további átlag 15 %-os erőnövekedést mérhettünk le, ugyancsak 4 hónap munkájának eredményeként. Ugyanakkor meg kell azonban mondani, hogy az erő olyan képesség, amely a fejlesztését szolgáló gyakorlatok abbahagyásával ugyanolyan gyorsan csökken, amilyen gyorsan előbb növelni sikerült.

Miután az alapozás idején megszerzett képességek kamatoztatására jóval később kerül sor, természetesen a felkészitès további szakaszaiban is törődni kell - most már a megszerzett erő - fenntartásával. Ennek az érdekében továbbra is iktassunk az edzésekbe speciális erőfejlesztő gyakorlatokat, de ezuttal már nem az ellenállást növeljük /bár ez sem lenne hiba, ha mértékkel tesszük/, hanem az alkalmazott gyakorlatok ismétlésszámát szaporitjuk. Ez az eljárás a sportágban szükséges irányba alakitja a megszerzett képességet, s az erő állóképességének fejlesztését érjük el vele.

Az eőfejlesztés idején következetesen érvényesülni kell a már ismertetett elvnek, miszerint a fejlesztett képesség annyiban hasznos, amennyiben specifikus. Tehát arra kell törekednünk, hogy az izom teljesitőképességének növelésére felhasznált tartásos és mozgásos erőkifejtések ne legyenek idegenek a sportágtól. Ellenkezőleg, minél jobban közelitsék meg azokat a helyzeteket és mozgásokat, amelyek a versenyzés során a leggyakrabban fordulnak elő s az izomzat valamilyen irányu igénybevételével párosulnak.

Az eddig elmondottakra gyakorlati példaként egy 16 hetes, az alapozó időszakban alkalmazott edzésmintát közlünk. Az időszak alatti edzések száma ifjusági versenyzők részére 3-4, felnőttek részére 4-5 hetenként.

Az időszak szerkezete:

1. hét:
   Az egyéni maximumok /EM/ felmérése.
2-4. hét:
   A 40 percesre méretezett erőfejlesztő edzések megtartása. (A megelőző sokoldalu bemelegitéssel s a befejező játékos stb. mozgással együtt értendő.)
5. hét:
   Az EM-ek ujbóli felmérése, edzéseken belül.
6-8. hét:
   A 2-4. heti edzésprogram, már az uj EM-ek szerinti terhelésnöveléssel.

9. hét:

Az EM-ek harmadik felmérése.

10-12. hét:

Ugyanazon program a 3. felmérésen megállapitott EM-ek szerinti terheléssel.

13-15. hét:

A harmadszor felmért EM-ek szerinti terheléssel, de hetente eggyel növelni kell a sorozatok számát. /Az alkalmazott sorozatok közül az éppen legalkalmasabbnak itélt sorozatot megismételjük./

16. hét:

Az időszak eredményeinek felmérése.

Az időszak tartalma:

Az egyes izomcsoportokat sajátosan foglalkoztató gyakorlatok sorrendjét minden egyes edzésen belül tartsuk meg az alábbiak szerint:

1. Alapos és sokoldalu bemelegitès után az alsó végtag hajlitó izmainak excentrikusan kontraháló müködését erősitjük.

2. Utána ugyanezen izmok excentrikusan kontraháló müködését váltjuk ki.

3. Az erőfejlesztés utolsó szakasza legyen mindig a feszitő /nyujtó/ izmok - elsősorban a csipő és térdfeszitők - statikus müködésének erősitése.

Mindezt a következő gyakorlatcsoportok szerint:

1. Első sorozat:

5 x 30 m-es vágtafutás — Összesen 1 perc
utána 2 perc aktiv pihenő

Második sorozat:

változatos szökdelő gyakorlatok — 1 perc
utána 2 perc aktiv pihenő

Harmadik sorozat:

10 kg-os terheléssel /2 db 5 kg-os
med. labda/ váltott és páros lábu szökdelések — 1 perc

2 perc aktiv pihenő /lazitás, járás/

Negyedik sorozat:

"harántszökdelés" tornapad felett 30 mp
utána 2 perc aktiv pihenő

Ötödik sorozat:

10 x 30 m-es fokozó futás összesen 2 perc
utána 90 mp-es levezető mozgás.

2. Első sorozat:

párok hajlitott ülésben egymással szemben,
talpak összetámasztva, kéz a csipő mögött
támaszt: az ellenfél kimozditása,
8 menet összesen 2 perc
2 perc aktiv pihenő

Második sorozat:

hajlitott ülésben gumikötés /kereszt-
metszete 50 %-os EM-et biztositson/ a
talp-hajlatba akasztva és kézzel rögzitve,
páros láb nyujtás-hajlitás 30-szor összesen 2 perc
2 perc aktiv pihenő

Harmadik sorozat:

társsal a háton /"huszárülés"/ lassu
ereszkedés - emelkedés 6-szor 30 mp
váltás és ismétlés 6-szor 30 mp
1 perc aktiv pihenő

Negyedik sorozat:

mély lesikló helyzetben, zárt lábbal
4 x 50 m szökdelés előre összesen 5 perc
/1 menet 40-50 mp-en belüli!/
1 perc lazitás, járás.

Ötödik sorozat:

svédszekrényre felugrás, s onnan leugrás si
alapállásu talajfogással 8-szor összesen 1 perc

2 perc aktiv pihenő.
/Az aktiv pihenő folyamatos mozgást jelent, csillapitó, levezető hatással./

3. Első sorozat:

megtámasztott háttal, enyhén hajlitott ülésben páros lábtámasz az elmozdithatatlan ellenálláson /fa, fal stb./ maximális megfeszités 1 mp-ig, pihenés 3 mp-ig - 8-szor 32 mp

Második sorozat:

ugyanolyan, vagy hasonló helyzetben 2 mp-es feszités után 3 mp pihenő - 8-szor 40 mp

Harmadik sorozat:

mint fent, 2 mp-es feszités után 2 mp-es pihenés - 8-szor 32 mp
utána 5 perc lazitó, átmozgató jellegü gimnasztika és járás.

Az elmondott példát követve a speciális erőfejlesztésre szánt gyakorlatok sokaságát lehet összeállitani egy kis leleményességgel. Szükség is van a meghatározott szerkezeten belüli variációkra, nehogy az edzések sora unalmassá, egyhanguvá váljon. Tul gyakran viszont nem ajánlatos a kialakitott sorozatok váltogatása, mert ha a versenyzők mindig uj és uj feladatokkal találkoznak, akkor a formai megoldás köti le figyelmüket s ez az optimális terhelés kárára történik. Röviden szólva, a megszokott gyakorlatot nagy intenzitással lehet végeztetni, a meguntat már nem.

Serdülőkoruakkal ne végeztessünk kifejezett erőgyakorlatokat, mert izom- vagy izületi károsodást szenvedhetnek. Természetesen, kellő óvatossággal náluk is meg kell állapitani az EM-eket, de ez esetben elegendő az EM 50 %-ánál kisebb terhelésü gyakorlatokat alkalmaznunk és ezt is módjával.

A serdülőkorban és az ifjusági kor alsó határán kell a szervezetet sokoldaluan előkésziteni a későbbi, növekvő terhelésü edzések károsodás nélküli elviselésére.

Összefoglalás

Az alpesi versenyzés egyre növekvő organikus és pszichikai erőkifejtés az élmezőny felkészültségének s a pályák minőségének fejlődése miatt.

Versenyzőink jobb teljesitményét két tényező gátolja legjobban:

- pályáink korszerütlensége,
- a száraz időszak rossz kihasználása.

A száraz időszak edzéseinek hasznosságát a speciális képességek fejlesztése jelenti. Kisérleteket folytattunk e képességek megállapitására, megmérésére s fejlesztésük módszereire.

Jó eredményeket értünk el a speciális erő-állóképesség fejlesztése s a száraz időszak alatti technikai eljárások alkalmazása terén.

E tanulmányban az előbbiről adunk tájékoztatást.

Irodalom

1. Asmussen, E. és társai: Az izometriás és a dinamikus emberi erő kapcsolata. FIEP-BULLETIN 1967. 1. sz. 9-19.
2. Baumgartner, P.: Edzés a versenyre. Sport Invernali 1968. 6. 13-16.
3. Berger, A.R.: Statikus és dinamikus erőnövekedések összehasonlitása. Research Quarterly 1962. 3. sz. 329-333.
4. Berger, A.R.: Optimális ismétlésszám az erőfejlesztésre. Uo. 334-338.
5. Bielczik, Z.: A siedzés hatása a kinesztétikus és a tapintási analizátor müködésére. Roczniki Naukova 1967. 7.
6. Bonnet, H.: Terephullámok. Sport Invernali 1968. 6. sz. 17-19.
7. Hopichler: Ifjuságiak sioktatása és átmenet a versenyzéshez. Kézirat.

8. Joubert, G.: A "godille freinage" nélkülözhetetlen állomás. Sport Invernali 1968. 7. sz. 16-17.
9. Joubert, G. - Berthe, A. - Rossi, D.: Egy uj technika: a braquage. Education Physique et Sport 1967. 3-4. sz.
10. Mlodzikowski, G. és társai: Az ivelés szimmetrizálásának vizsgálata a sisportban. Kultura Fizyczna 1968. 10. sz. 447-450.
11. Schnabel, G.: Motorikus tesztek, vizsgálati módszerek a kutatásban és a sport-gyakorlatban. Theorie und Praxis der Körperkultur 1963. 12. sz. 1067-1078.
12. Wolfbauer, O.: Mini-si - érvek és ellenérvek. Hobby 1969. 1. 60-66.
13. A Magyar Si Szövetség 1967-68-69. évi alpesi versenyeinek rangsorai. Kézirat.
14. Dobozy L.: A TFTKI si kisérleteiről szóló jelentései, előadásai, közleményei. A Testnevelés Tanitása 1969. 2. sz.
15. Nemzetközi versenyek eredmény és pálya adatai. FIS Bulletin 1968. 1-3. sz.

DOBOZY, LÁSZLÓ

Über die Entwicklung der spezifischen alpinischen Fähigkeiten in der Periode des Trockentrainings

Das alpinische Wettkampf ist eine organische und psychische Kraftentfaltung, die infolge der Entwicklung der Spitzenläufer und der Qualität der Bahnen ständig steigert.

Eine bessere Leistung unserer Sportler ist vor allem von den folgenden zwei Faktoren gehindert:

- unsere Bahnen sind unzeitgemäss
- die Periode des Trockentrainings wird nicht genügend ausgenützt.

Die Entwicklung der spezifischen Fähigkeiten bestimmt das Trockentraining. Wir haben Experimente durchgeführt, um diese Fähigkeiten zu bestimmen und zu ermessen, und um die Methoden ihrer Entwicklung zu finden.

Auf dem Gebiet der Entwicklung von der spezifischen Kraft-Kondition und auf dem Gebiet der Anwendung von technischen Prozessen während der Trockenperiode haben wir gute Ergebnisse erhalten.

In diesem Autsatz berichten wir über das Erste.

ДОВОЗИ, ЛАСЛО

О развитии специальных альпинских способностей в периоде сухой тренировки

Альпинское соревнование - это органическое и психическое усилие, которое - из-за развития подготовленности лучших спортоменов и из-за улучшения качества трасс - постепенно увеличивается, Два фактора препятствуют больше всех лучшим достижениям наших лыжников:

- отсталость наших трасс,
- неправильное исполозование периода сухой тренировки.

Эффективность сухой тренировки обозначает развитие специальных навыков. Мы вели эксперименты для устонавления этих навыков, для их измерения и для методов их развития.

В области развития специальной силовой-выносливости, а также в исползовании технических процессов в сухом периоде, мы достигли хороших результатов.

В этой работе мы даём информации о первом.

TESTNEVELÉSI FŐISKOLA Könyvtára

205/AD

KŐVÁRI KÁROLYNÉ - MILTÉNYI MÁRTA

A siző mozgásainak anató-technikai elemzése "lábjáték" technikával végrehajtott tiszta lendület közben

Az alpesi sizés magasiskolája a tiszta lendület, az irányváltoztatásnak az a módja, amelyet párhuzamos lécvezetéssel hajt végre a siző. Ha csak a silécek egymáshoz viszonyitott helyzetét vennénk tekintetbe, azt mondhatnánk, hogy igy sieltek már az 1930-as években is. Ha azonban az irányváltoztatást eredményező mozgást elemezzük, láthatjuk, hogy a technika alapvető változáson ment keresztül. Korábban a siklás közben végzett irányváltoztatásokat az "iv külső váll" lenditése által kifejtett erő /rotáció/ inditotta el. A váll lenditéséből származó forgatóerő a siző testén végighaladva hatott a lécre.

Napjainkban nemcsak az alpesi versenyzők, hanem a sielők mind szélesebb körében a támasztás nélküli irányváltoztatást, az un. tiszta lendületet a sielő csipőtől lefelé végzett mozgással hajtja végre, innen ered a ma sizésére jellemző lábjáték elnevezés. A törzs és a karok munkája csak a lábak munkájából ered, és nincs olyan meghatározó szerepe, mint az un. rotációs technikában, hanem elsősorban csak az egyensulyozásban segit.

Az alábbiakban egy tiszta lendületet elemzünk technikailag és izomtanilag, nem feledkezve meg arról természetesen, hogy a mozgásokban az izületi és idegrendszernek is döntő szerepe van, azonban ezek elemzése e tanulmány keretét meghaladja. Mondanivalónkat ábrákkal illusztráljuk. Az "A" ábra mindig a mozgásból kiragadott pillanat - mozgásfázis - részletes izomtani térképe. A "B" ábrákon az egyes fázisokban az aktiv összehuzódásban levő izmokat /izomsorokat/ folytonos vonallal (——►) jelöljük. Az összehuzódásban levő izmok antagonistáit, általában feszülésben levő izmokat .....► ábrázoljuk. Néha az ábrákon a folyamatos nyilak mellett szaggatott vonallal ábrázoljuk a következő pillanatban bekövetkező izommüködést.

A siző rézsutsiklás helyzetében siklik, bokában, térdben és csipőben mindkét lába hajlitva /flectalva/ a lécre merőlege-

sen áll /1. a-b ábra/. Ez a helyzet a következő izmok aktiv összehuzódásának eredménye:

csipőhajlitás: 1. csipőhorpaszizom /m. iliopsoas/
2. kis horpaszizom /m. psoas minor/

térdhajlitás: 1. kétfejü combizom /m. biceps femoris/
2. félhártyásizom /m. semimembranosus/
3. félinasizom /m. semitendenosus/
4. szabóizom /m. sartorius/
/ez az izom a csipőhajlitásban is segit/.

boka lábháti hajlitás: /dorsal flexio extensio/
1. elülső sipizom /m. tibialis anterior/
2. hosszu lábujjfeszitő /m. extensor digitorum longus/
3. hosszu hüvelykujj feszitő /m. extensor hallucis longus/.

A két lábon az aktiv összehuzódásban levő izmok mellett az un. antagonista izmok sem hanyagolhatók el, mert ezeknek feszülési állapota az, amely a hajlitókon kivül szabályozza a csipő, a térd és boka hajlitási szögét. A fontosabb feszülésben levő izmok az 1. a-b ábrán

csipőhajlitást szabályozó
1. nagy farizom /m. glutaeus maximus/

térdhajlitást szabályozó
1. négyfejü combizom /m. quadriceps femoris/

boka hajlitási szögét szabályozó
1. lábikraizom /m. triceps surae/ két izma:
a/ lábszárikerizom /m. gastroc nemius/
b/ gázlóizom /m. soleus/
2. hátulsó sipizom /m. tibialis posterior/.

A két láb egymással párhuzamos és zárt. Ezt a combközelitők összehuzódásának köszönhetjük:
1. hosszu combközelitő /m. adductor longus/
2. rövid combközelitő /m. adductor brevis/
3. nagy combközelitő /m. adductor magnus/
4. fésüizom /m. pectineus/
5. karcsuizom /m. gracilis/.

A mozgás előbb leirt fázisai mindkét lábon azonosak. Ennek ellenére a két láb izommunkája között mégis lényeges különbségek is vannak. A lécekkel ugyanis, minél meredekebb a lejtő és minél keményebb a hó, a siző annál erősebben élez. Ezt a térd és csipő hegy felé nyomásával éri el. Ennek eredményeképpen a térd és csipő izületben elsősorban, de kismértékben a bokában is egy bizonyos feszülés jön létre. A lábizmok munkájában a különbség innen adódik, ugyanis anatómiailag a csipő és térd hegy felé döntése mást és mást eredményez, az un. hegy, illetve völgy felöli lábon. A hegy felöli térd és alszár a középvonaltól távolodik, mig a völgy felöli térd és alszár a középvonalhoz közeledik, illetve azon tul mozog. Az élezést a két lábfejen más-más izom összehuzódása eredményezi. A hegy felöli lábon a külső élen /lateralis lábfejszél/, a völgyi felöli lábon, belső élen /medialis lábfejszél/ terhel inkább a siző.

A hegy felöli lábon erőteljesebb összehuzódásban van a völgy felölihez viszonyitva:

1. középső farizom /m. glutaeus medius/
2. kis farizom /m. glutaeus minimus/
3. kétfejü combhajlitó /m. biceps femoris/
4. combpólyafeszitő /m. tensor fasciae latae/
5. elülső sipizom /m. tibialis anterior/

A völgy felöli lábon pedig erőteljesebb összehuzódásban van a hegy felöli lábhoz viszonyitva:

1. a félinas-izom /m. semitendinosus/
2. a félhártyásizom /m. semimembranosus/
3. a szabóizom /m. sartorius/
4. karcsuizom /m. brachilis/
5. hosszu lábujjfeszitő /m. extensor pedis longus/ egy része, az un. peronnaeus tercius.

A párhuzamos és hegy felöli éleken vezetett silécek közül a hegy felöli léc a lejtő szögétől függően magasabban és kb. egy fél lábfejnyire előredőlt helyzetben van. Az előredőlt léchez megfelelően a hegy felöli térd, csipő és váll szintén előbbre van. A rézsutsiklásnál a térd és csipő hegy felé nyomásának ellensulyozására a siző a völgy felé forditja testét és a völgy felé elforditott törzsét a völgy felé is dönti, hogy

ezáltal a testsuly nagyobb része a völgy felöli léceket terheli. Igy a völgy felöli láb mindig erőteljesebb izommunkát végez, mint a hegy felöli. Ábránkon a siző bal oldalra hajtja végre a tiszta lendületet. Tehát völgylába a bal láb, hegylába a jobb láb. A törzs kismértékü előredöntését és elforditását a következő izmok munkájának köszönhetjük:

összehuzódásban van a törzs bal oldalán:

1. egyenes hasizom /m. rectus abdominis/
2. külső ferde hasizom /m. obliqus abdominis externus/
3. belső ferde hasizom /m. obliqus abdominis internus/
4. forgatóizom /m. rotatores/.

Ezen izmok munkájának ellensulyozására a jobb oldalon ugyanezek : az izmok feszülésben vannak.

A botokat a siző könnyedén hajlitott karral, a test mellett tartja. Ezt a tartást

1. a kétfejü karhajlitő izom /m. biceps brachii/,
2. a karizom /m. brachialis/

összehuzódásának köszönhetjük. A kar hajlitási szögét a háromfejü karfeszitő izom /m. triceps brachii/ tónusa szabályozza.

A leirt rézsutsiklásból a siző párhuzamos léccel a völgy felé kiván irányt változtatni ugy, hogy tuljutva az esésvonalon, ellenkező irányu rézsutsiklásba érkezzen. Az irányváltoztatás végrehajtását megkönnyiti, ha először a léceket tehermentesitjük.

A mozgás második fázisa tehát az igen rövid ideig tartó tehermentesitő fázis /2. a-b ábra/. Az előbbi rézsut sikló helyzetből a siző megszünteti felső testének a völgy felé döntését és forgatását, tehát a bal oldali has- és hátizmok összehuzódását megszünteti. A siző a rézsutsiklás helyzetéből kiemelkedik azáltal, hogy az addig hajlitott boka, térd és csipő felfelé mozog, de ez a mozgás a teljes extensioig, vagyis a feszités helyzetéig nem mehet. Az emelkedést az eddig feszülésben levő izmok lassu összehuzódása okozza:

csipőben a nagy farizom /m. glutaeus maximus/
térdben a négyfejü combfeszitő /m. quadriceps femoris/
bokában a lábikraizom /m. biceps surae/.

A fent emlitett izmok összehuzódása alatt a következő izmok megnyulnak, majd emelkedés megállitását ezeknek a megnyulásban levő izmoknak az összehuzódása eredményezi:

1. csipőhorpaszizom /m. iliopsoas/
2. kis horpaszizom /m. psoas minor/
3. kétfejü combizom /m. biceps femoris/
4. félhártyásizom /m. semimebranosus/
5. félinasizom /m. semitendinosus/
6. szabóizom /m. sartorius/
7. elülső sipizom /m. tibialis anterior/
8. hosszu lábujjfeszitő /m. extensor digitorum pedis longus/
9. hosszu hüvelykujjfeszitő /m. extensor hallucis longus/.

Az emelkedés megállitásának pillanatában tehermentesül a léc és megszünik az élezés is. Vagyis a hegyláb abductioja, illetve a völgyláb adductioja. Csak a combközelitők tartják változatlanul egymás mellett a két lábat. Tehát ebben a fázisban is összehuzódásban van:

1. a hosszu combközelitő /m. adductor longus/
2. a rövid combközelitő /m. adductor brevis/
3. a nagy combközelitő /m. adductor magnus/
4. a fésüizom /m. pectineus/
5. a karcsuizom /m. gracilis/.

A mozgás harmadik fázisaként /3. a-b ábra/ meginditjuk a léceknek az előbbi haladási iránnyal ellentétes irányu mozgását ugy, hogy a térdet és csipőt, az előbbivel /lábat tekintve/ ellentétes oldalra nyomjuk, a sarkokat pedig szintén ellentétetesen az uj iv-külső oldal felé. /Ennél a mozgásnál tehát az iv-belső oldalon most a bal láb - ami eddig völgyláb volt - és az iv-külső oldalán a jobb láb - ami eddig hegyláb volt./ A mozgást a térd vezeti. A lábak hajlitásában és egymás mellett tartásában az 1. és 2. számu ábrákban már leirt csipő, comb és

boka hajlitók, valamint combközelitők vesznek részt. A változás a két lábnak az előbbi haladási iránnyal ellentétes mozgásában nyilvánul meg, vagyis az uj völgyláb fog most a középvonaltól befelé, illetve azon tul mozogni, mig a hegyláb fog a középvonaltól távolodni. Tehát a bal lábon van fokozottabban összehuzódva

1. a középső farizom /m. glutaeus medius/
2. a kis farizom /m. glutaeus minimus/
3. a kétfejü combhajlitó /m. biceps femoris/
4. combpólyafeszitő /m. tensor fasciae latae/
5. elülső sipizom /m. tibialis anterior/.

Az uj völgylábon, vagyis a jobb lábon lesz erőteljesebb összehuzódásban a hegylábhoz, vagyis a bal lábhoz viszonyitva:

1. a félinasizom /m. semitendinosus/
2. a félhártyás izom /m. semimembranosus/
3. a szabóizom /m. sartorius/
4. a karcsuizom /m. gracilis/
5. a hosszu lábujjfeszitő izom /m. extensor digitorum pedis longus/ egy része, az un. m. perronaeus tercius.

A sarok és a csipő nyomás /ami kis mértékig forgatással is együttjár/ alatt a siző testsulyát az uj völgylábra helyezi, tehát a testsuly a bal lábról a jobb lábra kerül, miközben az iv-belső léceket előbbre csusztatja. Ez alatt a lécek élét a korábbival ellenkező oldalra állitja. Természetesen a törzsnek a völgy felé forditását és a völgy felé döntését ismét felhasználja a térd és csipő hegy felé nyomásának ellensulyozására. Fokozatosan összehuzódik most a jobb oldal izomzata, nevezetesen a jobb oldali:

1. egyenes hasizom /m. rectus abdominis/
2. külső ferde hasizom /m. obliqus abdominis externus/
3. belső ferde hasizom /m. obliqus abdominis internus/
4. forgatóizom /m. rotatores/.

Az izmok munkájának ellensulyozására most a bal oldal ugyenezen izmai lesznek feszülésben. Az izmok munkája a támasztás nélküli irányváltoztatás során nem hirtelen történik, hanem fokozatos összehuzódás eredménye az un. léc- és élváltás. Az előbb leirt módon a siző az elinditó saroknyomást mindaddig fenntartja, amig a kivánt uj irányzat, tehát a korábbival ellentétes irányu rézsutsiklásba nem jut /4. a-b ábra/.

Összefoglalás

A siző mozgásait elemeztük a "lábjáték" technikával végrehajtott tiszta lendület közben technikailag és izomtanilag. E mozgásnak technikai leirása magyar nyelven még nem jelent meg. Megvizsgáltuk a különböző mozgásfázisokat létrehozó aktiv összehuzódásban levő izmokat, valamint azok antagonistáit.

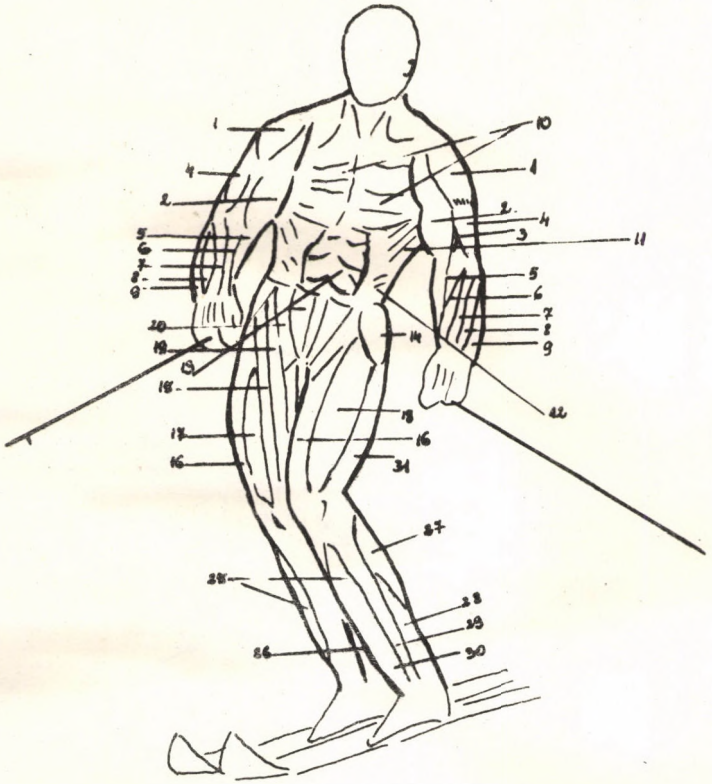

1/a ábra

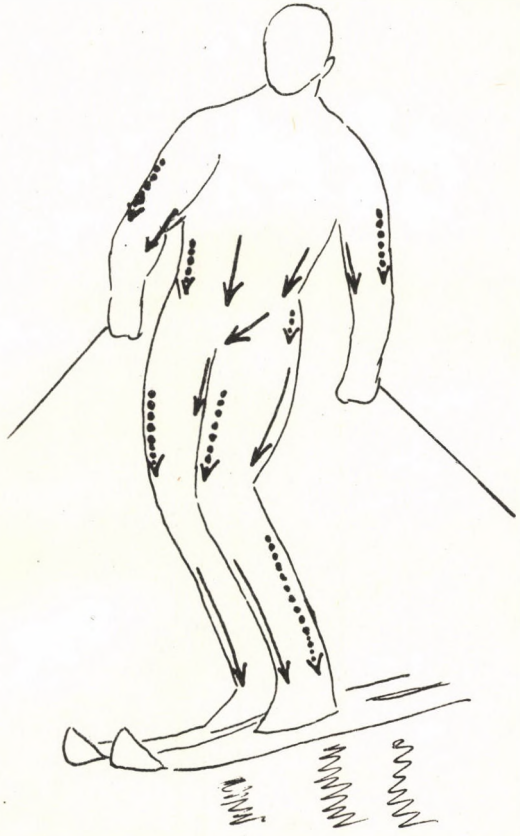

1/b ábra

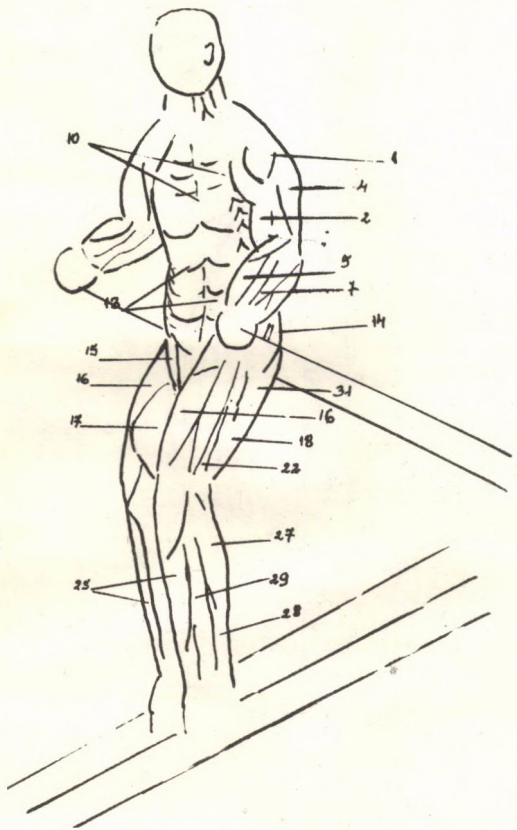

2/a ábra

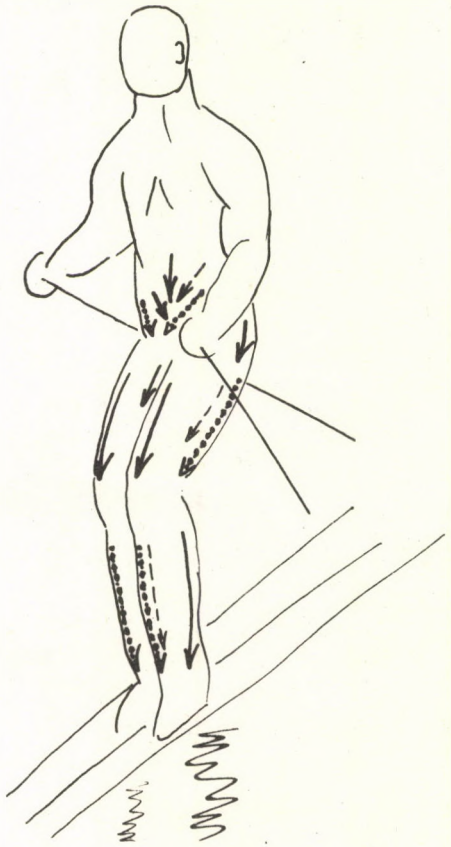

2/b ábra

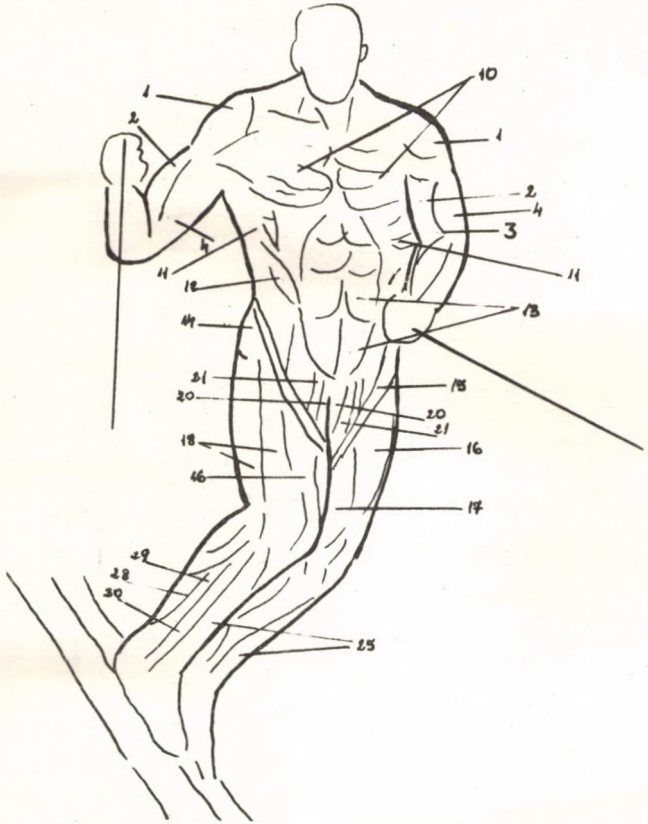

3/a ábra

3/b ábra

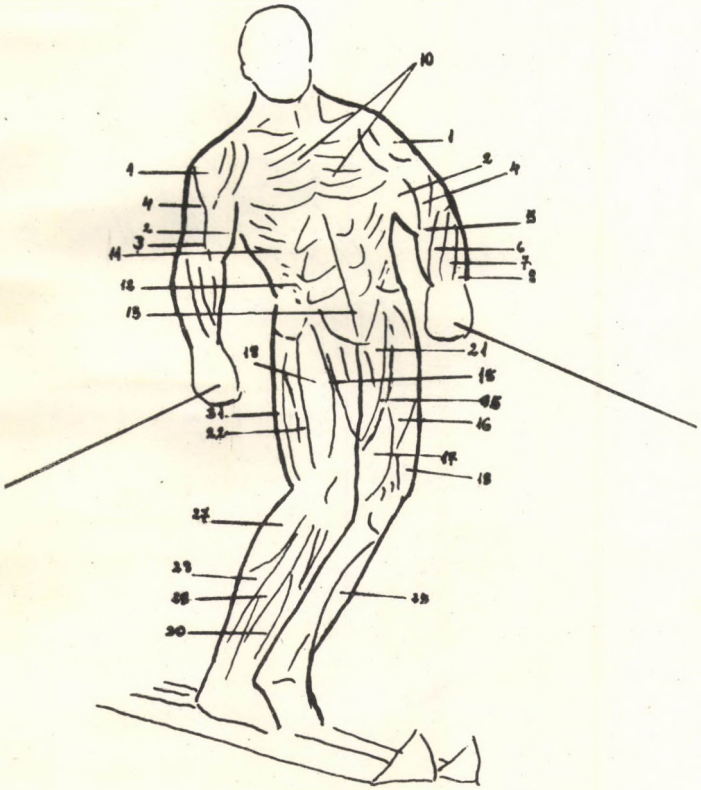

4/a ábra

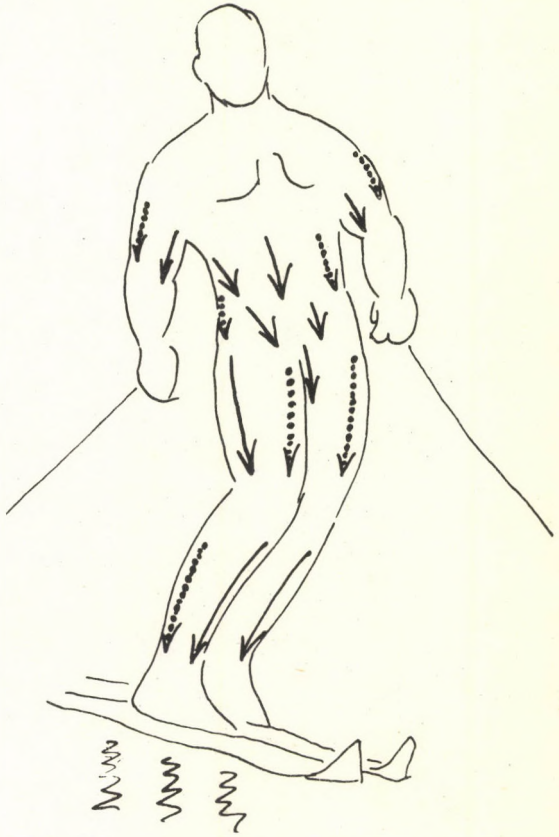

4/b ábra

Utmutató a mozgásfázisok izomtani térképéhez

1. Deltaizom /m. deltoideus/
2. Karhajlitó izom /m. biceps/
3. Karizom /m. brachialis/
4. Háromfejü karfesztió izom /m. triceps brachii/
5. Karorsó izom /m. brachioradialis/
6. Hosszu orsói csukló feszitő izom /m. extensor carpi radialis longus/
7. Közös ujjfeszitő izom /m. extensor digitorum communis/
8. Singi csukló feszitő izom /m. extensor carpi ulnaris/
9. Singi csukló hajlitó izom /m. flexor carpi ulnaris/
10. Nagy mellizom /m. pectoralis major/
11. Elülső fürészizom /m. serratus anterior/
12. Külső ferde hasizom /m. obliqus abdominis externus/
13. Egyenes hasizom /m. rectus abdominis/
14. Nagy farizom /m. glutaeus maximus/
15. Szabóizom /m. sartorius/
16. Egyenes combizom /m. rectus femoris/
17. Belső vaskosizom /m. vastus medialis/
18. Külső vaskosizom /m. vastus lateralis/
19. Karcsuizom /m. gracilis/
20. Nagy combközelitő izom /m. adductor magnus/
21. Hosszu combközelitő izom /m. adductor longus/
22. Combpólya feszitő izom /m. tensor fasciae latae/
23. Félhártyás izom /m. semimembranosus/
24. Félinas izom /m. semitendinosus/
25. Elülső sipizom /m. tibialis anterior/
26. Hosszu ujjhajlitó izom /flexor digitorum longus/
27. Lábikraizom belső és külső feje /m. gasrocnemius/
28. Lábikraizom középső feje /m. soleus/
29. Hosszu szárkapocsi izom /m. peronaeus longus/
30. Hosszu lábujj feszitő izom /m. extensor digitorum pedis longus/
31. Kétfejü térdhajlitó izom /m. biceps femoris/

Irodalom

Balogh L.: Eljárás az erőkifejtések megállapitására filmfelvételekből. Sport és Tudomány, 1959. 10-11. sz.

Barcsai J.: Müvészeti anatómia. Bp. 1953.

Cooper, M. - Ruth, B.- Glassow, R. B.: Kinesiology. H.n. 1963.

Bowen, W.P.: Applied Anatomy and Kinesiology. H.n. 1957.

Csinády J. - Veres: Vizsgálatok Engometrográffal az izmok együttmüködésére vonatkozólag, különös tekintettel az időrendre. Testnevelés és Sportorvos, I. évf. 6-7. sz. 1933. IX. és X. hó.

Ivanickij, M. F.: Anatomia Cseloveka. Fizikultura i Sport, Moszkva 1956.

Kereszty A.: A testnevelés és sport egészségtana. Bp. 1964.

Kereszty A.: Élettan, sportélettan. Bp. 1967.

Kiss F. - Szentágothai I.: Az ember anatómiájának atlasza. I-III. köt. Bp. 1959.

Kiss F. - Szentágothàti J.: Rendszeres bonctan. Bp. 1958.

Kiss F.: Tájanatómia. Bp. 1961.

Koltai J.: Atlétikai mozgások elemzése. Mozgásrészek sebességének mérése film segitségével. TF Évkönyv. Bp. 1955.

Kővári K. - Kővári K.-né: Si ABC. Bp. 1965.

Lenhossék M.: Az ember anatómiája. Bp. 1953.

Miltényi M.: A kidobás anatómiai elemzése gerelyhajitásnál. TF Közleménye, 1965.

Nemessúri M.: Studius of the relations of muscle coordination in the isolated moments of the finger. Acta Physiológia 1964. XXV. 4.

Nemessúri, M.: Funktionale Sportanatomia 1963.

Nemessúri M.: A kézilabdázók kapuralövésének mozgástani elemzése. Testnevelés és Sportegészségügyi Szemle 1964. 2. sz. 79.

Nemessúri M.: A futás és mozgás elemzése. Testnevelési és Sportegészségügyi Szemle 1965. 3. sz. 1964.

Nemessúri M. - Vaday J. - Bihari I.: Az izommüködés vizsgálata fotokinográfiával. Testnevelés és Sportegészségügyi Szemle 1966.2. sz. 67. p.

Tittel, K.: Zur Biotypologia und funktionellen anatomie des Leistungssportlers, 1965. /Nova Acta Leopoldina 1965./

Tittel, K.: Bescheribende und Functionalle Anatomie des Menschen. 1962.
Österreishische Schi Lehreplan.
Ski Lehrbuch. Berlin 1962.
The offical american ski technique. Salt Take City, 1966.

KŐVÁRI, KÁROLYNÉ - MILTÉNYI, MÁRTA

Anato-technische Analyse der Bewegungen des Skiläufers während des mit "Fuss-Spiel"-Technik ausgeführten, reinen Schwungs

Wir haben die Bewegungen des Skiläufers während des mit "Fuss-spiel"-Technik ausgeführten reinen Schwungs analysiert, aus dem Gesichtspunkt der Technik und der Muskeln. Die technische Beschreibung dieser Bewegung ist auf ungarischer Sprache bis heute nicht erschienen. Wir haben die sich aktiv zusammenziehenden Muskeln untersucht, die die verschiedenen Bewegungsphasen zustande bringen, sowie ihre Antagonisten.

КЭВАРИ, КАРОЙНЭ - МИЛТЕНИ, МАРТА

Анато-технический анализ движений лыжника при чистом махе выполняемом техникой "игра ногами"

Мы анализировали движения лыжника при чистом махе выполняемом техникой "игра ногами" - с точки зрения техники и мышц. Техническое описание этого движания на венгерском языке до сих пор не было опубликовано. Мы изучали мышцы в активном затягивании создающие различные фазы движения, и их антагонисты.

ADK06

JÁKFALVI BÉLA

A teniszjáték fejlődésének aktuális problémái

Régen a sport, de különösen a tenisz csak a gazdagok, a kiváltságosak és a tehetősek divatos szórakozása volt. A nagyon drága felszerelések a legtöbb sporthoz viszonyitva jelentős anyagi erőt kivántak a "fehér" sportot üzőktől. A teniszsport versenyszerü üzéséhez szükséges anyagiakat azok a polgárok, akik a testkulturális fejlődés következtében bekapcsolódtak, de nem rendelkeztek nagy ingatlanokkal és jövedelemmel, később már nem tudták vállalni. Igy a terhek jelentős részét társadalmi célok érdekében megvalósult társadalmi összefogásból fedezték. Ez is - méghozzá közvetlenül - közrejátszott abban, hogy hamarosan tulhaladtak az amatőr felfogásnak régi értelemben vett meghatározásán.

A mi társadalmunk a sportot közkinccsé tette és gondoskodik ennek jogi és anyagi feltételeiről is. Ahogy államunk pl. kiváló tehetségü müvészeinknek, zenészeinknek, iróinknak támogatást nyujt, hogy képességeiket maximálisan kibontakoztassák, ugyanugy részt vállal a sportolók anyagi és erkölcsi támogatásából is. Az egyre erősödő mezőnyök, az állandó konkurrencia szükségessé teszi, hogy élsportolóink energiájuk zömét a sporttevékenységre forditsák. Ez a felfogás azonban még nagyon messze áll a hivatásos versenyzők fogalmától.

A tenisz története igazolja, hogy a sportág feltalálása, kialakulása és elterjedése után hamarosan két részre szakadt. Amig a középkorban a labdaházak játékosaival egyidőben lassan kialakult egy réteg, akik közvetlenül a játék mesteri üzéséből éltek, ugyanugy megtalálhatjuk a modern tenisz elterjedése után a szórakozásból, kedvtelésből és a hivatásból teniszezők táborát. Az 1930-as évek óta két uton haladó tenisz sportág majdnem 40 éves különválás után napjainkban egybeolvadt, egy csapásra megoldva számtalan kérdést, de ugyanakkor ujabb problémák is napvilágra kerültek.

A tenisz meghóditja a világot

Az ember fejlődése azt eredményezte, hogy bizonyos idő elteltével a létfenntartásra szánt időn kivül maradt ideje más irányu tevékenység kifejtésére is. Természetesen ezen tevékenységek kezdetben összefüggésben voltak a táplálék megszerzésével, de később más szórakozások, játékok is helyet kaptak. Mivel az ember - ránk maradt emlékek tanusága szerint - régen is szeretett játszani, ezért régmult idők feljegyzései között kell buvárkodni, hogy sikerüljön megtalálni azon szálakat, melyek segitették a teniszjáték kialakulását.

Amig a tenisz mai formájáig eljutott, igen hosszu utat kellett bejárnia. Az ősember barlangjának falán található rajzok, játékok még nem számithatók a tenisz elődjének. Az ő játékszerei valószinü csak a kő, a csont, a háncsból és kőből készitett labdák voltak. Erre engednek következtetni többek között az időszámitás előttről ránk maradt egyiptomi emlékek, ugyanis Beni Hasszán templomában bőr- és fagolyókat, valamint labdákat találtak. Az Odisszeiában Homérosz is megemlékezik egy népszerü játékról, amely akkor már a kinaiaknál és indusoknál ismert volt. Ezt olvashatjuk: "A királylány és udvarhölgyei levetették fátylaikat s hozzákezdettek a labdajátékhoz. A kecses Nauzika a középen állva irányitja a játékot, a labdát hol egyik, hol másik udvarhölgyének dobja. A labda egyszercsak beleesik a folyó rohanó hullámaiba. Ekkor valamennyien sikoltozni kezdenek s hangjuk felkölti álmából az isteni Ulixeszt ..." [1]

A III. században a perzsák várudvarokon lóháton játszották a "techanyan" nevü játékot, ahol az udvaron keresztbe egy hálót feszitettek ki, hogy ez által elválasszák egymástól a harcias paripákat.

Franciaországban nagyon népszerü volt a paume vagy más néven a jeu de paume nevü játék. Már 1292-ben Párizsban 13 labdakészitő mester dolgozott, amikor pl. a könyvkötők száma csak 8 volt. Az 1596-os pápai követ adatai szerint kb. 1800 pálya müködött Franciaországban és több volt a labdaház, mint a templom. V. Károly később tiltó intézkedéseket is hozott, mert a polgárok egyre szenvedélyesebben vetették magukat a játékba.

Párizs prefektusa 1397. január 22-i rendelkezését azzal indokolta, hogy igen sok dolgozó munkáját, családját egész héten át cserben hagyta csak azért, hogy jeu de paume-t játszhasson. A pénzre és fogadásra menő mérkőzések nagy nyeréseket és természetesen nagy veszteségeket is lehetővé tettek. Az évek során a paume játék szerencsejátékká vált. Szabályait egyre inkább változtatták és a játék tökéletes elsajátításához "egy életre" volt szükség. A korai feudalizmus városainak jellegzetes épületei ez időben a templom és városház mellett a labdaházak voltak. A városi polgárság rétegei itt töltötték napjaikat egyre inkább elszigetelődve a néptől. A mai hivatásos játékosok őseit valahol itt kellene keresnünk ...

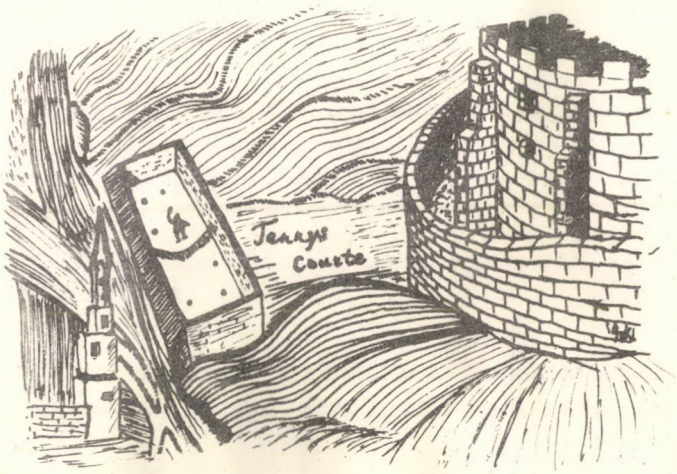

1. ábra

A rómaiak trigon nevü játékához - a faliképek ránkmaradt figurái alapján - szinte zsonglőrökre emlékeztető ügyességre volt szükség. A "battori" vagy "battoir" [2] - mai ütőink tulajdonképpeni őse - megszületése arra az időre esik; először per-

[2] Az ábrákat a Tenisz c. lap 1965-1969. évfolyamaiból vettük át.

gamennal, a XV. század végén dróttal, majd később bélhurral boritották, mig végül kialakult a maihoz hasonló ütő.

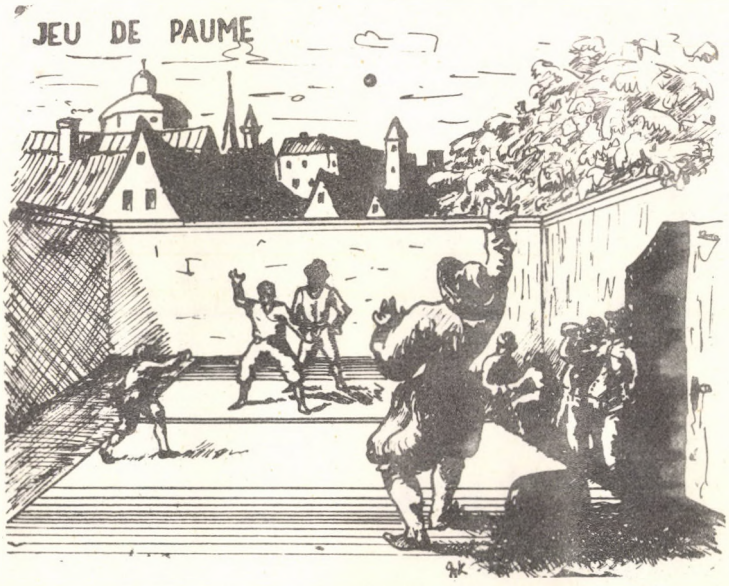

2. ábra

A "falhozverősdi", a mai tenisz ősének elterjedése Magyarországon

Már Miksa király udvari orvosa, Zsámboky János 1564-ben korholja az ifjuságot, mert idejét és pénzét a labdaházakban pocsékolja, ez a megállapitás is igazolja, hogy eléggé elterjedt már a labdázás.[3]

A XVII. században a fiatalság sokoldalu nevelésének kérdéseivel Comenius Ámos János, a nagy cseh tudós Orbis Seasualium Pictus "Látható világ"[4] cìmü, Sárospatakon irt világhirü müvében is foglalkozik. A könyv ismerteti többek között a testedzésre és sportra vonatkozó elveit is. Nevelési metódusában igen jelentős helyet foglaltak el a labdajátékok is. Müvében a "lapta játékról" a következőket irta: "A laptaverő házban jádzanak laptást, amellyet az eggyik elüt, a másik elfog a háló formán csinált lapockával; és ez a nemessek játéka a testnek mozgatására. A nagy lapta felfujattatván a szélerestő cséve által a

szabad ég alatt ökölléel idestova verettetik."[5] Lényegében két játékról van szó, az egyiket a labdaházban játszották a kiváltságosak, a másik szabadban üzött játék, ahová a nép fiai is bekapcsolódhattak.

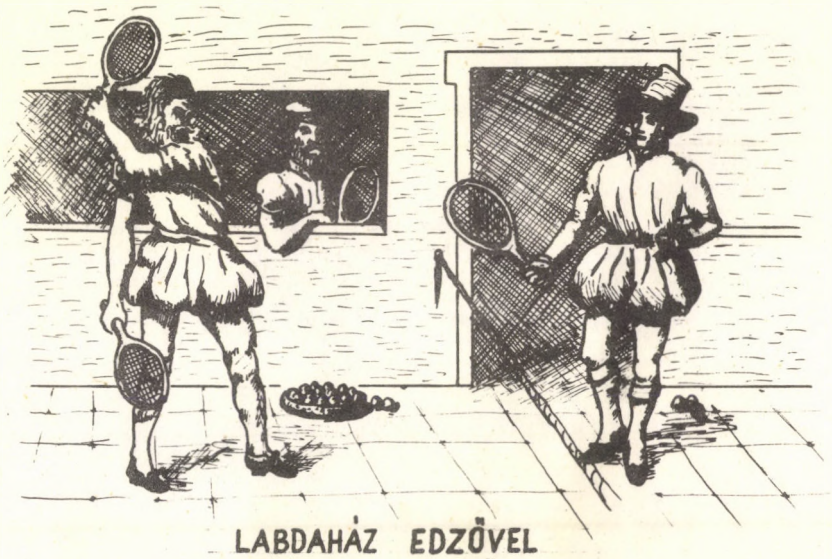

3. ábra

Mennyire fontosnak tartotta a játékot, ez kiderül abból is - mint irja, hogy "Tréfákkal, játékos mondásokkal és mesékkel vetekedni elmés dolog; laptával és rostélyos lapockával a laptaverő játék helyes dolog."[6]

A "falhozverősdi", vagy később másik nevén elterjedt teniszjáték egyik legismertebb hódolója maga gr. Széchenyi István volt. Széchenyi és Wesselényi közös külföldi utjaik alkalmával már megismerkedtek, sőt maguk is részt vettek a labdaházak teniszjátékában. A nagyvárosokban: Londonban, Párizsban és Bécsben szorgalmasan látogatták a labdaházakat is. A játékban Széchenyi gr. nagyon szenvedélyessé vált és kissé lehangolta, ha vesztett.

Ez időben Magyarországon csak Pozonyban és Sárospatakon volt labdaház, ezért Széchenyi egy uj labdaház felépitését

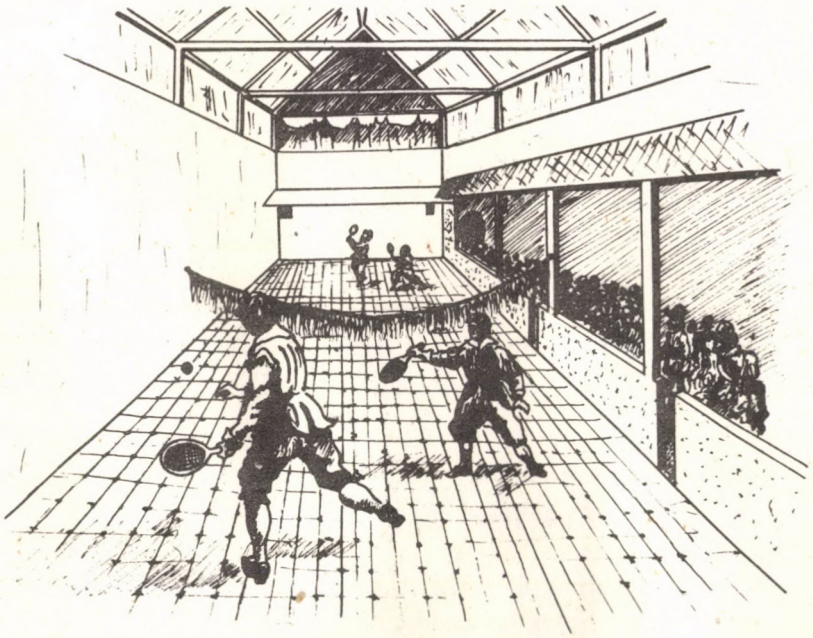

4. ábra

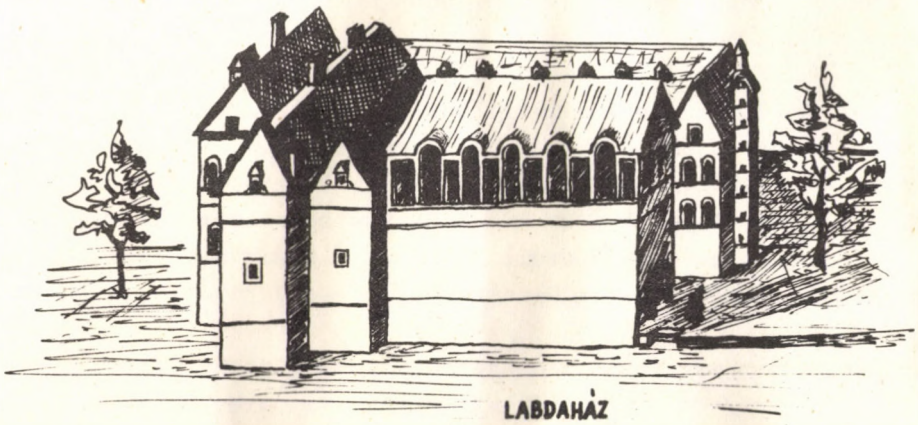

5. ábra

szorgalmazta, Pesten. Reviczky kancellár félve az ellenzéki szellemü Wesselényi és Széchenyi köré való tömörülésétől, nem engedélyezte a magyar fiatalság eme találkozó helyének felépitését.

Széchenyi végrendeletében is gondolt a Pesten felépitendő labdaházra, a 16. pontban a következőket hagyta meg: "egy Pesten épitendő és fenntartandó labdaházra alapitok 4.000 pengő forintot azon feltétellel, hogy ezen tőke is csak akkor fordittassék most emlitett céljára, ha 5 százalékkal kamatolván, vagy magában vagy más adakozások által legalább 40.000 pengő forintra felnőtt".[7]

A "sphäiristike" vagy másnéven lawn tennis a labdaházak falai közül kilép a szigetország zöld gyepére

1873 karácsonyán Wals-ben Walter Clopton Wingfield az angol kelet-indiai hadsereg őrnagya uj játék szabályait ismertette. Az uj játék szabályaiban egyesitette és az ősöktől átvette leegyszerüsitve mindazt, ami azokban használatos volt és ami érdekessé tehette a játékot. Ő szabadalmaztatta először a 7. ábrán látható pályatipust is.

Lenagyobb érdeme az volt, hogy a lawn tennist mindkét nem résztvevői a szabadban, a jó levegőn, az ifju évektől az emberi kor végső határáig gyakorolhatják. Magának a játéknak oly sok változata van, hogy kezdő és haladó egyaránt élvezetet talál benne.

A pálya méretei és a szabályok gyors változáson mentek keresztül, és jóval a századforduló előtt kialakultak a mai méretek és a legfontosabb szabályok. Kezdetben igen sok engedményt tettek a szebbik nem tagjainak - amely tükröződik a szabályokban is -, ugy látszik ezzel is kedvükbe szerettek volna járni.

A tenisz szó eredetéről, valamint a teniszben használatos speciális számolás kialakulásáról többféle elképzelés látott napvilágot.

A tenisz elnevezés Heathcote szerint a görög taino /feszíteni/ taenia /madzag/ szóból származik. Az etimológiai kutatások szerint sokkal valószinübbnek látszik az az elképzelés azonban - mivel Franciaországból vándorolt Angliába a paume

játék -, hogy az ófrancia eredeti "teneiz" "fogadd" kifejezésből alakult a tenisz szó.

A számolást is valószinü, hogy a paume nevü játékból vették át, mert ebben a játékban is egy labdamenet után 15 pontot kaptak a játékosok /majd 30-at, 45-öt/ és már ott is ismerték az egyenlő állásnál az előny fogalmát.

Az uj játékot különösen két klub vette védőszárnyai alá, a Marylebonei Cricet Club, valamint az All England Lawn Tennis Club. Az utóbbi 1877. julius 9-én megrendezte a ma már hagyományossá vált első Wimbledoni bajnokságot.

A versenyeken tehát a játékban előforduló esetek, furcsaságok egyre több változtatást követeltek: igy hamarosan leszállitották a háló magasságát, bevezették, hogy minden játszma megnyeréséhez 2 játékkülönbségre van szükség, bevezették a páratlan gémenkénti térfélcserét, majd 1927-ben először alkalmazták a versenyeken a kiemelést.

6. ábra

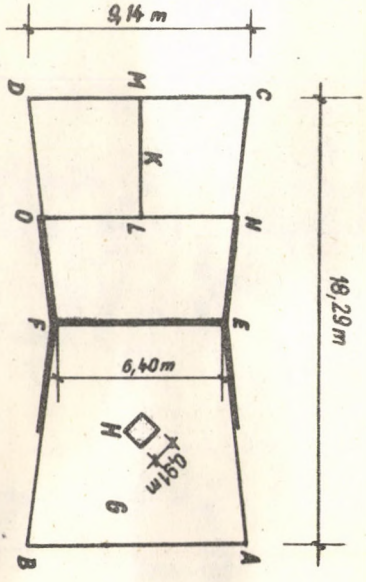

7. ábra

A tenisz most már rohamléptekkel fejlődött, egyre több országban kialakultak és meghonosodtak a hagyományos nagy világversenyek /Wimbledon, Párizs, Hamburg, Forest Hills/.

Magyarország is hamar tudomást szerez a teniszjátékról. Egy élelmes kereskedő, Kertész Tódor az 1870-es évek végén játékszereket és teniszütőket hozott magával Angliából.

1881-ben már megépült az első pálya a Városligeti Fasorban az un. Liedeman-kertben /a mai Korvin Kórház helyén/, ahol először játszottak lawn tenist Wingfield őrnagy szabályaival.

Hamarosan megalakult az első magyar teniszegyesület is 1883-ban Budapesti Lawn Tennis Egylet néven.

Az első versenyek megrendezése azonban még váratott magára. 1887-ben Balatonfüreden a Stefánia Yacht Egylet müsorára tüzte a gyepteniszt is, de csak 1888-ban rendezték az első versenyt, persze még csak mellékesen /a vitorlás versenyekkel együtt/. A tenisz gyorsan terjedt vidéken is, 1890-ben Kolozsváron, Nagybecskereken, 1892-ben Szabadkán, Szegeden, 1893-ban Brassóban, Zomboron, Kassán, 1894-ben Miskolcon, s majd 1895-ben Pápán és Szombathelyen ismerkedtek meg a játék szépségeivel.

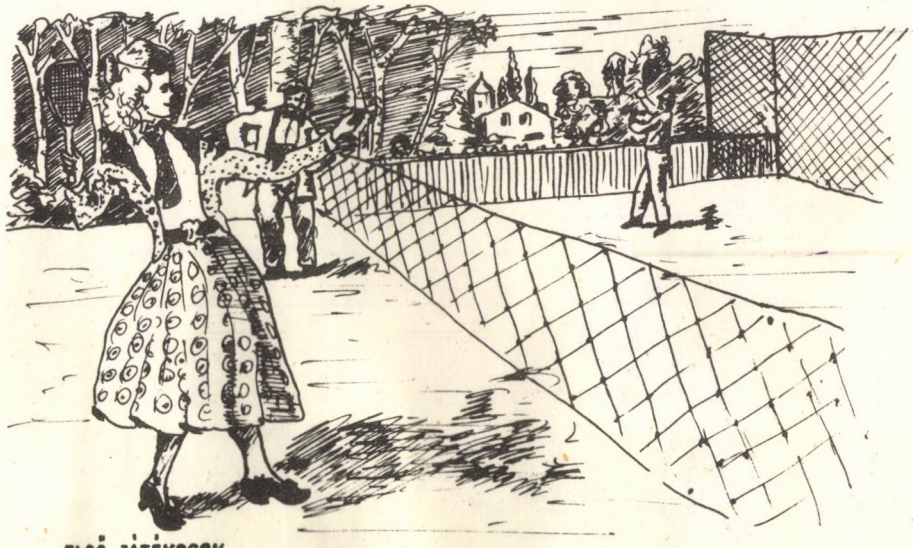

ELSŐ JÁTÉKOSOK

8. ábra

Már 1894-ben irtak ki országos versenyeket, de a hivatalos bajnokok listáját csak az 1894-es év győztesével, Pálffy Karolin grófnővel kezdték. Az a furcsaság történt, hogy az első vegyes bajnokságot női játékos szerezte meg a férfiak előtt.

A polgárság érdeklődése az egész országban megnyilvánult ekkor már a teniszsport iránt. E szép sportág megkedveltetéséért kétségkivül a BBTE [Budapesti /Budai/ Torna Egylet] tett a legtöbbet. 1893. április 9-én megnyitotta a 3 teniszpályát, s még ebben az évben háziversenyt is rendeztek, ahol 28 férfi és 16 női játékos vett részt.

Hazafi Veray János "Kánikulás tennis-rimek" cimmel az alábbi versben emlékezik meg az élénk teniszéletről:

"Buda lelkes tornászai minap meghivtak a játszótérre
El is mentem oda rögvest a jó fiuk nagy örömére;
Annyi szépet nóbelt láttam nem tudtam megállni
Muszáj volt ott helyben róluk verset fabrikálni.
Versemet ám csak az merje gáncsolni, vagy piszkálni,
Aki ilyen nagy melegben jobbat tudna csinálni
Mert napos ám a Tennis-pálya és meleg az istenadta
Áldja az ég Ősapáit, hüs sörének miatta!
Ne higyjétek azért, hogy a sör az miért lelkem lángol,
Tisztán a nemes tennis-játék ez a hires angol.
De mit is mondjak? Dehogy angol! Magyar ez már régen
Magyar szóval: "pléh"-vel kezdik s "kemencze" a vége.
Közbe darvat számitanak, vagy - bocsánat - "gémet",
Soh'se volt ez angol játék, magyar benn a lélek!
Magyar szótól hangzik vissza a gödörnek négy fala
Sürög-forog a pingált pályákon nagyja, apraja."

"Ennyit a vig társaságról, de bármily derült hangulatja
Damokles kard függ fölötte, mely kedvét olykor megzavarja.
E veszély a Közmunka Tanács, mert betömeti majd a teret
S kiszoritja a vig kompániát, mint lyukból a szegény egeret.
De hátha meggondolja a bölcs Tanács? Hátha fordul akaratja,
Bizva ebben felkiáltok: Éljen Buda tennis csapatja."[8]

Miért került le a tenisz az olimpiák müsoráról?

Már az első ujkori olimpia megrendezése előtt /1896. április 5-én/ Pierre de Cubertin egy nemzetközi konferenciát hivott össze az amatőrség elveinek tanulmányozására. Hét pontban foglaltak állást az amatőr kérdés különféle problémáiban. Abban az időben a még fejletlen tenisz minden vonatkozásában megfelelt ezen követelményeknek, nagyrészt ezért is tüzték már az első olimpiai játékok müsorára.

Nagy megtiszteltetés volt bekerülni a megrendezett 9 sportág 42 versenyszáma közé a férfi egyessel és párossal. 1900-ban Párizsban rendezték a következő olimpiai játékokat és az ujkori versenyek történetében először - és éppen teniszben - nők is indultak. Az első győztesnek Cooper angol kisasszonyt tekinthetjük, tehát ő volt az első női olimpiai bajnoknő is.

Az 1904-es évben St. Louis-ban megrendezett olimpiai játékokon a házigazdák voltak a főszereplők, sőt a hivatalos férfi egyes számban nem is indult külföldi játékos.

Már 1896-ban Tapavicza Mamcsilló /súlyemelő és birkózó/ Athénben benevezett a teniszversenyekre is, ezért őt tekintjük mint "kirándulót" az első magyar játékosnak, aki részt vett az olimpián. Hivatalos teniszküldöttség azonban 1908-ban Londonban vett részt először az olimpián. Ebben az időben fedett pályán is és szabadtéren is megrendezték a versenyeket, a Queens Club csarnokában, valamint Wimbledon zöld gyepén. Sajnos versenyzőink nem vittek nagy szerepet, inkább tanulásra, tapasztalatszerzésre használhatták utazásukat.

Az ez után megrendezésre kerülő 1912-es stockholmi és 1924-es párizsi olimpián sem tudtak versenyzőink helyezéseket szerezni. Hamarosan, mindössze 30 évi ragyogás után megkongatták a vészharangot az akkor már nagyon népszerü teniszsport fölött. A Nemzetközi Olimpiai Bizottság 1926. évi prágai konferenciáján a teniszt a hivatalos programból végérvényesen törölte. A Nemzetközi Tenisz Szövetség és a NOB a párizsi olimpia után nem tudtak megegyezésre jutni a költségmegtérítések kérdésében. Egyre többször merült fel a játékosokkal szemben a professzionizmus gyanuja. Figyelemre méltó, hogy más sportágakban is felmerültek hasonló problémák, de a NOB legtöbbször

ezekben az esetekben csak a versenyzőkkel szemben érvényesitette szigorát és nem a sportággal szemben.

Nagyon sok évnek kellett eltelnie, mig ismét szóba került a tenisz felvétele a mexikói olimpiára. Rendezési nehézségek miatt Mexikóban csak "bemutatókat" tartottak, de minden remény megvolt arra, hogy esetleg 1972-ben Münchenben már a tenisz is a programban szerepelhet. Ezen remények oszlottak szét a Wimbledonban megrendezett "open"[9] versenyekkel ...

A Davis Cup beindulása óriási lökést ad a tenisz fejlődésének[10]

1900-ban Dwight Tilley Davis egy 32 cm magas és 615 dkg sulyu ezüst kupát ajánlott fel az amatőr csapatok győzteseinek. Ezen küzdelemben először csak az angolok és amerikaiak vettek részt, de 1923-ban már 17 ország versenyzői küzdöttek az elég kacskaringós formáju "levesestálért".

9. ábra

Az alapitó talán nem is gondolta, hogy hamarosan milyen népszerüvé válnak ezek a csapattalálkozók. Már 1902-ben 10 000 néző szurkolta végig az USA - Anglia mérkőzést. Igaz /a tenisz történetében talán utoljára/, hogy nem szedtek a nézőktől belépti dijat. A fehér sport elterjedése és hatalmas méretü,

az egész világra kiterjedő fejlődése nagymértékben összefonódott a D.C. történetével. A Davis Cupa 1 évi őrzését izgalmas mérkőzések előzik meg a világ különböző tájain.

Mivel a kupaküzdelmekben csak amatőrök vehetnek részt, már az 1928-as D.C.-én profigyanu miatt fel akarták függeszteni Tilden játékjogát a franciák elleni mérkőzésen. Tilden nagy tudása és népszerüsége diplomáciai bonyodalmakhoz is vezetett, mig a francia kormány kérésére a State Department[11] adta ki az utasitást, hogy Tildennek játszania kell.

A D.C. kihivásos döntőjében a győzelmet eddig két tengerentuli ország: az USA és Ausztrália, valamint két erópai ország: Franciaország és Anglia fiainak sikerült kivivniuk. A győzelmek számát azonban befolyásolta az a tény, hogy 1930-tól kezdve - a Tilden-cirkusz megalakitása után - a legjobb játékosok a profik táborába szerződtek. Az amatőrök számára igen vonzó és csábitó a "nagy pénz" szerzésének lehetősége. Már 1934-ben 16 000-en voltak kiváncsiak pl. a Tilden - Vines[12] mérkőzésre.

A Tilden által megalapitott tenisz-cirkusz II. világháboru utáni ujraélesztője Kramer volt. Mig honfitársa és elődje óriási összegeket keresett, addig az ujonnan szervezett "különitmény" először igen szerény összegeket tudott csak fizetni a résztvevőknek, például Segura kezdetben csak heti 300 dollárt kapott. Miután ismét /háboru után/ polgárjogot nyert a tenisz--cirkusz, 1957-ben pl. Rosenwall[13] már 1 év alatt több mint 60 ezer dollárt kapott. Az összegek egyre inkább emelkedtek, mig napjainkban eljutottak oda, hogy egy nagy versenyen előfordul, hogy több mint 50 ezer dollárt osztanak szét a helyezettek között. A hivatásos játékosok egyre többet kerestek, de amatőr barátaik sem akartak lemaradni ebben a versenyfutásban. Egyre magasabb költségtéritéseket követeltek, mig az egymással rivalizáló klubok és versenyigazgatók kénytelenek voltak egymásra licitálni. Az 1960-as évek elején rendezett amatőr versenyek a közepes szinvonal miatt egyre többször deficittel zárult. A teniszben addig vezető országok csapatai meggyengültek és a nagy veszteségek után a D.C.-ban egyre jelentéktelenebb szerepet játszottak.

Ebben a zürzavaros helyzetben a kibontakozást a Nemzetközi Tenisz Szövetség nem tudta megtalálni. Hosszu éveken keresztül csak javaslatra és vitákra telt erejéből és a tenisz ügyét valóban előbbrevivő javaslatokkal csak elvétve foglalkoztak.

Az angol "bomba" alapjaiban megmozgatja a teniszvilágot

A Brit Tenisz Szövetség 1967. december 14-i kongresszusán 390 szavazattal 6 ellenében nyilt versennyé tette a hosszu évek óta már hagyományos Wimbledoni bajnokságokat.

Ez a határozat lázba hozta a teniszvilágot, jóllehet e döntés előzményei már évekkel korábban érlelték ezt a kibontakozást.

Már az 1950-es évek végén foglalkoztatta a Nemzetközi Tenisz Szövetséget a nyilt versenyek kérdése, ahol először találkozhattak volna az amatőr és a hivatásos versenyzők egymással. A szavazás nem tette ezt lehetővé akkor, mert a történelem az ujat keresők számára sokszor sulyos akadályokat állitott.

A terv a megvalósuláshoz 1961-ben volt a legközelebb, mert ezuttal a négy teniszben legjelentősebb ország: Franciaország, Nagy-Britannia, Ausztrália és az Egyesült Államok is támogatták a nyilt versenyre vonatkozó javaslatot és csak minimális - 134 mellette, 75 ellene - különbséggel nem sikerült a kéthármados szavazati többséget megszerezni.

A következő években egyre élesebbé váltak a viták, melyek egyre többet foglalkoztak a versenyzők státusával és természetesen ezzel összefüggésben a nyilt versenyek kérdéseivel is. Az angolok már 1964-ben benyujtották javaslatukat, hogy 1965-ben és 1966-ban engedélyezzenek néhány nyilt bajnokságot és Wimbledont jelölték ki a versenyek szinhelyéül.

Az amatőr tenisz elvi és gyakorlati kérdései közötti ellentmondások egyre nyilvánvalóbbá váltak és ez szükségessé tette, hogy reformokat hozzanak. A Nemzetközi Szövetség négytagu különbizottságot hozott létre, melynek feladata az amatőr sport kérdéseinek tanulmányozása volt. Javaslataikat az 1967-es rendkivüli közgyülésen terjesztették elő.

A javaslat és a kialakult élénk vita a gyakorlati életet tekintette alapnak és rögzitette a reális helyzetet.

Az utóbbi években tapasztalható volt, hogy az amatőr versenyek kezdtek eljelentéktelenedni, mert a legjobbak átmentek a hivatásosak táborába, a megmaradó amatőr éljátékosok pedig csak igen magas "költségtérités" fejében hajlandók részt venni a versenyeken. A kiváló versenyzőkért óriási versengés indult a rendezők között és legtöbbször a kifizetődőbb meghivásokat fogadták el a játékosok. Ez a kialakult uj helyzet merően megváltoztatta az amatőr játékosokról kialakitott régebbi, XIX. századi ortodox felfogást, sőt a Nemzetközi Szövetség is egyre több engedményt volt kénytelen tenni e területen. Az előre "kialkudott" magas költségtérítések mellett először bevezették, majd felemelték a versenyek pénzdijait is. Az amatőr játékosok tehát legálisan felvehettek a költségtérités mellett versenyenként és versenyszámonként magas összegeket. Nem volt véletlen tehát, hogy sokan támadták az amatőrök "liliomos" tisztaságát.

A különbizottság ezért a helyzetet értékelve 3 kategóriába sorolta a játékosokat, mert az amatőrök és professzionisták mellett létrehozta az un. "regisztrált" /bejegyzett/ játékosok kategóriáját is. A regisztrált játékost egyébként az különbözteti meg a hivatásosoktól és az amatőröktől, hogy ugyan nem kizárólag a teniszből élnek, de fel vannak hatalmazva, hogy a játékból származó pénzbeli előny lehetőségét élvezhessék. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a tényleges költségeiken kivül egyeb költségtérítést is elfogadhatnak, mint pl. kieső jövedelmük kárpótlására összegeket, de felvehetik a versenyek pénzdijait is.

Jelenleg tehát a versenyzők 3 kategóriáját ismerjük, de ahogy ez a határozat létrejött, azonnal megindult egy olyan áramlat is, amely a tervezet szerint mindhármat egyesitené "játékos" cimszó alatt. E javaslat körül folyó vita még több évet vesz majd igénybe. Különösen a D.C. szempontjából nem közömbös, hogy a Nemzetközi Tenisz Szövetség elfogadja-e az angolok javaslatát, akik mindhárom kategóriát a "játékos" név alatt szeretnék egyesiteni. Ha ez sikerülne, nem lenne többé akadálya annak, hogy a legerősebb csapataikkal vehessenek részt azon országok is, akik eddig a profik kizárása miatt nagyon meggyengült csapatokkal küzdhettek. Mindenesetre a csata még nem dőlt el, de számolni kell az alapitó Davis fiával is, aki vissza

akarja kérni a kupát abban az esetben, ha profik is bekapcsolódnának a küzdelmekbe, mondván, hogy apja az amatőröknek alapitotta a kupát.

Mindenesetre a Nemzetközi Tenisz Szövetség közgyülése a nyilt versenyek engedélyezésével szentesitette az Angol Tenisz Szövetség elhatározását, mely szerint 1968-tól lehetővé vált, hogy először a tenisz történetében együtt versenyezhettek a sportág legjobbjai, tekintet nélkül arra, hogy hivatásból vagy kedvtelésből üzik-e a teniszt. Mellékesen /ellenszavazat nélkül/ elhatározták az amatőr Európa-bajnokság megrendezését is.

Figyelemre méltó, hogy az angolok, akik a tenisz területén elévülhetetlen érdemeket szereztek, mert pl. a tenisz bölcsője is ott ringott, már 1877-ben a londoni Field cimü lap hasábjain nyilvánosságra hozták, hogy a wimbledoni verseny nyitva van minden amatőr játékos számára, aki befizeti a nevezési dijat /1 font 1 schillinget/. Igaz, hogy az első verseny indulóinak száma ekkor nem haladta meg a 30-at, és csak 200 néző volt kiváncsi a küzdelmekre, mégis egyre inkább tért hóditott, sőt ma már egyik legnagyobb üzlet a hagyományos wimbledoni zöld gyepen versenyt rendezni. Valószinü, hogy a ma még gyér részvétel és érdeklődés mellett megrendezett E.B. jelentősége megnövekszik és a hagyományos versenyekhez hasonló fejlődést tud majd befutni.

Merre halad a teniszvilág

A csak röviden felvillantot történeti visszapillantások is bőségesen igazolták, hogy a játék "feltalálása" óta óriási változásokon ment keresztül. Amig kezdetben a játék kedvteles, szórakozás, passzió volt, az idő multával egyre inkább kialakult egy olyan réteg is, amely a játékból próbált megélni. A játék akkor is nagyon drága volt, ezért akinek nem állt módjában kedvtelésének ellenszolgáltatás nélkül hódolni és bizonyos juttatásokat elfogadott, azt kizárták a versenyekből.

Mint láttuk, elég rövid idő után levették a teniszt az olimpiák müsoráról is, igy még gyorsabban megtörtént a teniszsportban a szétválás és létrejött a professzionisták kisebb, de erősebb és az amatőrök nagyobb, de jóval gyengébb tábora.

Ez a mesterséges szétválasztás nem tett kedvező hatást a sportágra, mert kölcsönösen sokat tanulhattak volna egymástól a játékosok. Különösen a II. világháboru után lett egyre világosabb, hogy a régi értelmezésü amatőr fogalom elavulttá vált, az élet ezt jóval tulhaladta. A teniszben meghonosodott "regisztrált" játékoskategória látszólag egyelőre megoldja a problémákat. De ha sikerült bevezetni a nyilt versenyeket, az egyéni küzdelmeken - mondják sokan jogosan - miért ne lehetne nyilttá tenni a legnépszerübb csapattalálkozót, a D.C.-t is.

Eddig csak a labdarugók mutattak e területen példát, mert a 4 évenkénti világbajnokságokra nevezhet minden ország, tekintet nélkül arra, hogy játékosai amatőrök vagy profik. Igaz, hogy ezektől a labdarugóktól nem kérdezték, hogy fizetésért, prémiumért, vagy csak kedvtelésből rugják a labdát. Néhány más sportágban is van ilyen lehetőség, ezért is figyelemreméltó bátor kezdeményezésként kell kezelni a realitásokra épülő tenisz versenyrendszer fejlesztését. Az idő egyre inkább sürgeti, hogy végre az élet mai követelményeinek megfelelően rendezze az amatőr kérdést. A különböző feltételek még nem teszik lehetővé az egyenlő versenyt a két tábor között, habár napjainkban az amatőr játékosok is mindent megtesznek az egyre jobb eredmények elérése érdekében.

Ma még ugy tünik, hogy az olimpiai részvétel a nem amatőr versenyzők számára elhárithatatlan akadályba ütközik. Lehetséges azonban - ugyanugy, mint jelenleg az open versenyeken teniszben -, hogy elérkezik az idő, amikor a legnagyobb versenyen majd a világ legjobb versenyzői vesznek részt, tekintet nélkül arra, hogy amatőrök vagy professzionisták.

Milyen változásokat hozott az uj rendelkezés?

A felületes szemlélő azt gondolná, hogy a nyilt versenyek bevezetése egyszerre megváltoztat mindent, leomlanak az eddigi korlátok, kötöttségek és mindenki számára tényleg megnyilnak a versenyek kapui. Azonban nem ilyen egyszerü a helyzet. A nagy világégés után a viszonyok konszolidálódásával hazánkban is egyre többen kapcsolódhattak be a tenisz egészséges vérkeringésébe. Kezdetben ugyan sok ellenzője akadt a korábban "uri"

sportnak. A drága sportszerek, a szertartásos fehér ruha, a hagyományos külsőségek bizonyos ellenszenvet ébresztettek. Miután azonban egyre többen élvezhették a játékot és ennek nagyszerü hatásait, kezdett divattá is válni. Nagyon sok olyan fiatal ismerte meg a játékot, akik számára a tenisz felüdülést, szórakozást, egészséges testedzést jelentett.

Hamarosan legjobb játékosaink részt vettek a külföldi versenyeken is, ahol már akkor bevett szokás volt, hogy a rendezők meghivták és vendégül látták a versenyzőket. A vendéglátás keretei egyre szélesedtek, mig csak elérkeztünk a mai helyzethez. Egyre több klub törekszik arra, hogy nyilt versenyt tudjon rendezni, mert számára ez jelent nagy bevételt. A legnagyobb problémát most az jelenti, hogy a rendezők a szokásos költségtérítést nem adják már meg, hanem minden anyagi erőt a dijakra összpontositanak. Azok, akik jól játszanak /tehát mindenekelőtt a profik és regisztráltak/, jól járnak, de a vagyontalan amatőrök részvételének lehetősége egészen minimálisra csökkent.

Az eredeti elképzelés még az volt, hogy 1 éven belül csak 5-6 nyilt versenyt engedélyeznek. Két év alatt ez a szám több mint huszra emelkedett és továbbra is egyre több ország törekszik a feltételek biztositására. A rendezők szeretnék biztositani a hivatásos játékosok részvételét, de ezen játékosok /Professzionista Szövetség/ igen komoly feltételeket szabnak. Az indulók száma egy versenyen legtöbb esetben nem lehet több 32-nél és a költségtéritésre kérnek különitményük számára általában több mint 10 ezer dollárt. Ezen felül természetesen igényt tartanak az igen magas pénzdijakra is. A rendezőket az ilyen feltételek anyagilag hamar kimeritik és az amatőrök számára már nem marad pénz. A 32-es mezőnybe való bejutáshoz előversenyt kötelesek játszani az amatőr játékosok, de ennek költségeit a nyilt versenyek bevezetése után a versenyzőnek magának vagy a klubjának, vagy a szövetségének kell fizetnie. A játékosok a fejlődésüket segitő versenyeken egyre kisebb számban vehetnek részt. Az év legnagyobb nyilt versenyein való részvételre pedig igen kis számban nyilik lehetőségük.

A kisebb európai országok közül már többen felismerték a nyilt versenyekben rejlő veszélyeket és hangoztatják, hogy uj intézkedések szükségesek. A teniszsportban bevezetett és azóta

meghonosodott open versenyek látszólag egyesitették a teniszezők táborát, de valójában még igen sok probléma vár megoldásra. A nyilt versenyek bevezetésének harmadik évében felvetődik a kérdés, hogy követendő példa-e más sportágak számára a teniszsport kezdeményezése, ha már kezdetben ennyi buktatót rejteget magában.

Jegyzetek

[1]Kertész J.: Lawn Tennis. Bp. 1903. 16.

[2]A mai teniszütő őse. Széchenyi István gróf ütőjét a muzeum őrzi.

[3]Siklóssy L.: A magyar sport ezer éve. I. köt. 280-281.

[4]Comenius, Á.J.: Orbis Pictus. Bp. 1959.

[5]Uo. 245.

[6]Siklóssy i.m. 283.

[7]Siklóssy L.: A magyar sport ezer éve. II. köt. 403. old.

[8]Kánikulás Tennis rimek 1894. augusztus. Bp. 1894.

[9]Ahol részt vehetnek amatőr, regisztrált és professzionista játékosok is.

[10]Davis Cup férfi csapatmérkőzés áll 5 mérkőzésből. Kiesés rendszerben bonyolitják több zónában.

[11]Az USA-ban a külügyminisztériumnak felel meg.

[12]Tilden és Vines hires profijátékosok az 1930-as években.

[13]Segura és Rosewall ismert profi játékosok az 1950-60-as évektől.

Irodalom

Gorodi L.: Rendkivüli közgyülés Párizsban. Tenisz 1968. 4-5. sz.
Kachlich E. - Papp L.: Teniszsport az ujkori Olimpiákon. Tenisz 1965. 4-7. sz.
Kelemen A.: A tennis. Soksz. Bp. 1932.
Kelemen I.: A teniszjáték módszertana. Bp. 1964.

Lázár E.: Tenisz. Élet és Irodalom 1967. 47. sz.
Nyilt a "nyilt versenyek" kérdése. A Tennis de France cikkének fordítása: Tenisz 1968. 1. sz.
Szőke P.: 60 éves a Magyar Tenisz Szövetség. Tenisz 1967. 8. sz.
Szőke P.: Az első. Tenisz 1968. 1. sz.
Szőke P.: Széchenyi István a tenisz játékos. Tenisz 1967. 12. sz.
Szőke P.: A teniszsport bölcsőjénél. Tenisz 1968. 8-9. sz.
Szőke P.: Comenius Ámos emlékezete. Tenisz 1967. 2. sz.
Tingay, L.: Tenisz furcsaságok. Wold Tennis 1967. 2. sz.
Vad D.: Válságban a tenisz. Magyarország 1968. 5. sz.
Vad D.: Küzdelem egy tál körül. Magyarország 1968. 18. sz.
Zsolt R.: Amatőrök és profik. Magyar Nemzet 1968.

JÁKFALVI, BÉLA

Aktuelle Probleme der Entwicklung des Tennisspiels

Der geschichtliche Überblick führt den Leser zu den Spielen, die die Ausbildung des modernen Tennisspiels förderten Er erwähnt die Spiele der Jeu de Paume und der Ballhäuser, und sogar deren ungarische Beziehungen. Er erklärt eingehend das von Major Wingfield bekanntgegebene und patentierte Spiel.

Nach der "Erfindung" des Tennisspiels verweitert und entwickelt sich das Spiel, aber die Entwicklung führt zur Ausbildung der beiden Lagern von Amateuren und Berufsspielern. Diese Zwiespältigkeit beeinflusst die weitere Entwicklung negativ, denn das Tennisspiel wird z.B. vom Programm der Olympischen Spiele gestrichen.

Der Davispokal gibt zwar der Entwicklung einen neuen Schwung, doch ergeben sich wieder hindernde Umstände.

Der Britische Verband fasste einen neuen Beschluss, er führte die offenen Wettkämpfe ein, was die Tennis-Welt in ihren Gründen bewegte.

Dieser Beschluss schuf eine neue Lage. Ob diese der Weiterentwicklung des Tennissports eine Hilfe gibt?

Diese Fragen werden in dem Aufsatz untersucht und erörtert.

ЯКФАЛВИ, БЕЛА

Актуальные проблемы развития тенниса

Исторический осмотр подводит читателя к тем играм, которые содействовали оформлению современного тенниса. Он упоминает игры в "Жэ дэ Пом" и в других домах мяча, даже и их венгерские отношения. Он подробнее излагает игру показанную и запатентованную майором Вингфилд.

После "изобретения" тенниса, игра распространяется и развивается, но развитие подводит к оформлению двух лагерей, профессиональных и любителей. Эта двойность оказывает отрицательное влияние на дальнейшее развитие, так как теннис аннулировали например из программы Олимпийских Игр.

Хотя Кубок Дэвиса придаёт новый размах развитию, однако опять получаются задерживающие условия.

Британская федерация вынесла новое решение, создавала открытые соревнования, то что в основах подвигало мир тенниса.

Это решение создавало новую ситуацию, а будет-ли оно оказывать помощь к дальнейшему развитию тенниса?

Работа излагает и анализирует эти вопросы.

AD/207

TÓTH ISTVÁN

Az edzés hatása a 11-14 éves lányok és fiuk ruganyosságának fejlődésére

Ruganyosság alatt általában a lábak elrugaszkodó képességét értjük, azt a mozgástulajdonságot, melynek segitségével testünket a földtől felemeljük, leküzdve a föld vonzóerejét.

A ruganyosság értékét - az ugrás teljesitményt - a test sulypontjának utja fejezi ki. Az az ut, melyet a sulypont az elrugaszkodás után vertikálisan a legmagasabb, illetve horizontálisan a legtávolabbi pontig megtesz.

A jó ugróteljesitmény sok sportág magas foku üzéséhez nélkülözhetetlen. Vizsgálatával sokan foglalkoztak. /Bober, Bittman, Cseresneva, Djacskov, Filin, Ioszeliani, Gray-Start, Krószteva, Kznyecov, Lomejko, Stemler stb./ Ma már tisztázott, hogy a ruganyosság nagymértékben az embernek magával hozott, örökölt tulajdonsága, egyéni adottság, mely már a korai életévekben megmutatkozik. Együtt fejlődik a test hosszanti növekedésével. Ifjusági, sőt már serdülő korban is magas fokra fejleszthető. Később az edzés folyamatában lassabban fejlődik és alkalmazkodva kapcsolódik az erő növekedéséhez és mozgáskoordináció szintjéhez.

Éppen az előbbiekben kiemeltek miatt vetődött fel, hogy alapképesség-e vagy sem. Végül is az a vélemény alakult ki, hogy a ruganyosság az erő és gyorsaság eredője - gyorsasági erő -, mely a két alapképesség szintéziseként jelentkezik [1, 9, 12]. Legjellemzőbb rá az izomkontrakció gyorsasága és ereje. Ezek optimális kapcsolódása teszi lehetővé, hogy a láb feszitőizmai - "egy szempillantás alatt" - tehát robbanékonyan elemeljék a testet a földtől.

A ruganyosság értékének meghatározására többféle tesztet használnak. A nagyszámu adatfelvételezésnél legelterjedtebb a helyből távolugrás és /az Abalakov-féle őves készülékkel mért/ helyből felugrás - vertikális emelkedés. Mi is ezt a két mérési módot alkalmaztuk az iskolások és az ifjusági sportolók ruganyosságának vizsgálatánál.

Csak e két paraméter 11-14 éves kor közötti fejlődésének elemzésével foglalkozom az alábbiakban, és a következő kérdésekre kívánok választ adni.

1. Hogyan változik az edzés hatására a 10-18 éves korban a ruganyosság fejlődési trendje.

2. Milyen kimutatható hatása van a rendszeres sportfoglalkozásnak a ruganyosság fejlődésére 11-14 éves korban.

3. Mennyiben befolyásolja a rendszeres sportfoglalkozás a fiuk és lányok ruganyossági mutatói között a különbséget. Számos vizsgálat igazolta azt a tényt, hogy a ruganyossági mutatók értékei együtt emelkednek a test hosszanti növekedésével [6, 14, 16] és ez kapcsolatos az ifjusági korban bekövetkező természetes erőgyarapodással is. A ruganyosság természetes növekedése kb. a test hosszanti növekedésének befejeztéig tart, ezt követően stabilizálódik, vagy csak lassan fejlődik.

Ha a természetes fejlődésbe beavatkozunk, a fiatalokat rendszeres sportedzésbe fogjuk, a mutatók értékei jelentősen növekednek, de a fejlődés menete lényegében változatlan marad.

Mindezek, illetve az első kérdés demonstrálására két ábrát kívánok bemutatni. Az általános és középiskolás tanulók képességszintjének keresztmetszeti vizsgálatához 1968 tavaszán 1736 tanulóról /Bp. XIII., Csata utcai és a Bp. XX., Rákóczi F. általános iskolában, valamint a Bp. I., Petőfi gimnáziumban és a Bp. XIII., Villamosipari technikumban/ vettünk fel adatot - többek között ruganyossági adatokat is. Ennek alapján állitottuk össze a 7-18 éves fiatalok ruganyossági mutatóinak értékeiből a fejlődés görbéjét, melynél bejelöltük a volt TTKI /Testnevelési Tudományos Kutató Intézet/ Edzésmódszertani osztály négy kisérleti csoportjának /1962-1968/ adatait is.

Az 1. grafikon a leányok és fiuk sulypontemelkedési /Abalakov-féle készülékkel mérve/ értékeinek trendjét mutatja. /A vékony vonal a nem sportoló fiatalok adatait - a természetes fejlődést - jelzi. A vastag vonal a sportoló iskolások adatait rögziti. A függőlegesen satirozott rész felső vonala a TTKI kisérleti, mig az alsó vonal a kontroll csoportok ruganyossági értékeit adja./ Tiz éves korig sem a fiuknál, sem a lányoknál /a vizsgált két iskolában/ nem volt sportoló. A fiuk és lányok

ruganyossági szintje tiz éves korig csaknem azonos. A két nem között nem találtunk különbséget. A sportolás az V. osztályban, tehát 10 éves kor után kezdődött. Ezt követően elválik a sportoló és nem sportoló iskolások ruganyossági értékszintje.

A fiuknál 11 éves kortól csaknem párhuzamosan halad a két vonal 18 éves korig. A leányoknál 11-13 éves korban nagyobb különbség mutatkozik a sportolók javára, mint a fiuknál. A 13-14 éves korban a leányoknál stagnálás, sőt visszaesés /sportolóké/ tapasztalható /ezt sokan a pubertáskori változással hozzák kapcsolatba. 14-15 éves korban erős értéknövekedés következik be. Ez a fiuknál is tapasztalható. A leányoknál 15-17 éves korban alig fejlődik, sőt visszaesik a ruganyosság szintje. 18 éves korban ismét mutatkozik fejlődés.

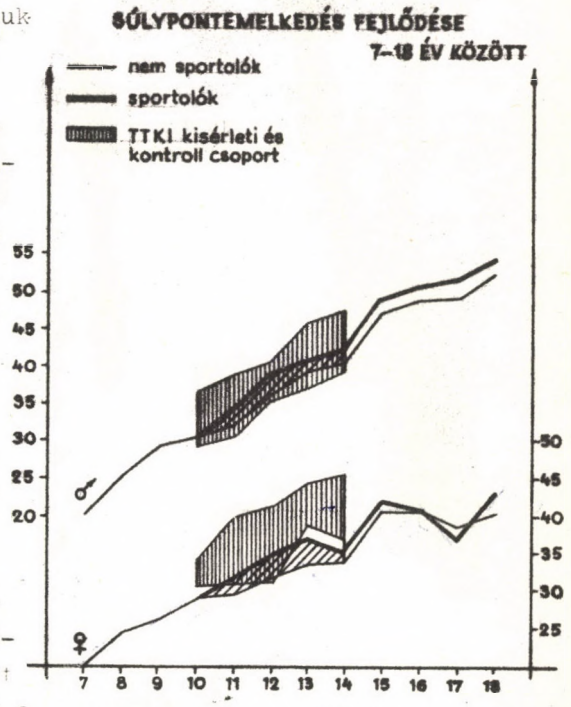

1. grafikon

A grafikon vonalai is arra mutatnak, hogy a ruganyosság természetes fejlődése összefüggésben van a test hosszanti növekedésével. Ez a leányoknál kb. 15-16, a fiuknál kb. 17-18 éves korban befejeződik.

A trend vonalból kiemelkedik a TTKI kisérleti csoportjainak adatanyaga, mely ugyanazon 11-14 éves fiatalok négy éves longitudinális adatsorát mutatja. Szembetünő, hogy a kisérleti csoportok esetében a heti háromszori többlet foglalkozás menynyire megnövelte az értékeket, különösen a leányoknál. Az is szembetünő, hogy a leány kisérleti csoportoknál 13-14 éves korban nem mutatkozik visszaesés /mint a többi három csoportnál./

Ez azt látszik igazolni, hogy a rendszeres sportolás kedvezően befolyásolja a serdülőkori konfliktusokat.

A 2. grafikon az előbbi kisérleti csoportok és iskolai tanulók helyből távolugrás fejlődési adatait mutatja. A ruganyosság fejlődési tendenciája lényegében itt is azonos az 1. grafikonon látottakkal mind a fiuk, mind a leányok vonatkozásában.

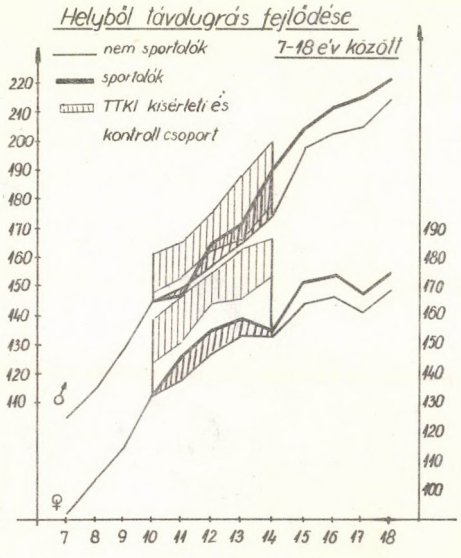

2. grafikon

A leány kisérleti csoportok adatai a helyből távolugrásnál is jelentős különbséget mutatnak a nem sportolókkal szemben. Az értékek ilyen magasfoku növekedése azt jelenti, hogy a leányoknál a 10-14 éves kor különösen alkalmas és alapvető a ruganyosság fejlesztése szempontjából. Itt is megtalálható a 13-14 éves korban bekövetkező fejlődés ugyanolyan hullámzó képe, mint a sulypontemelkedés esetében.

A fiuk egyenletes fejlődést tükröző adatai azt mutatják, hogy a rendszeres sportfoglalkoztatás révén már a vizsgált életkorban is jelentősen növelhető a lábak elrugaszkodó ereje.

A TTKI kisérleti és kontroll csoportjainak adatait vizsgálva azt látjuk, hogy amig a kontroll csoportoknál a kiinduló /10 éves/ és záró /14 éves/ értékeknél nincs lényeges különbség a két nem adatai között, addig az azonos indulási érték mellett a fiuk 14 éves korra többet fejlődnek, mint a leányok /az 1. grafikon esetében nincs ilyen szembetünő értéknövekedés a fiuk javára/.

Az 1. és 2. grafikonon a 7-18 éves koru iskolások ruganyossági fejlődésgörbéjét többek között azért mutattam be, hogy ebben a fejlődési sorban el tudjuk helyezni a TTKI kisérleti

csoportjainak adatanyagát. /Egy-egy kisérleti csoport négy évig dolgozott együtt - hetente háromszor. Foglalkozási anyaguk egymásra épült. Évente kétszer volt képességszinti ellenőrzés./

A 3. grafikon a TTKI fiu kisérleti csoportjainak négy év alatt nyolc alkalommal felvett sulypontemelkedési adatainak eloszlás gyakorisági táblázatát mutatja.

A táblázat alapján felrajzolt grafikon a sulypontemelkedési értékek /egy-egy évben végzett két mérés gyakorisági összege/ sürüségét mutatja. Az edzés hatására mind a négy évben /a négy grafikon vonal/ egyenletes volt a fejlődés. Az egyes élet-

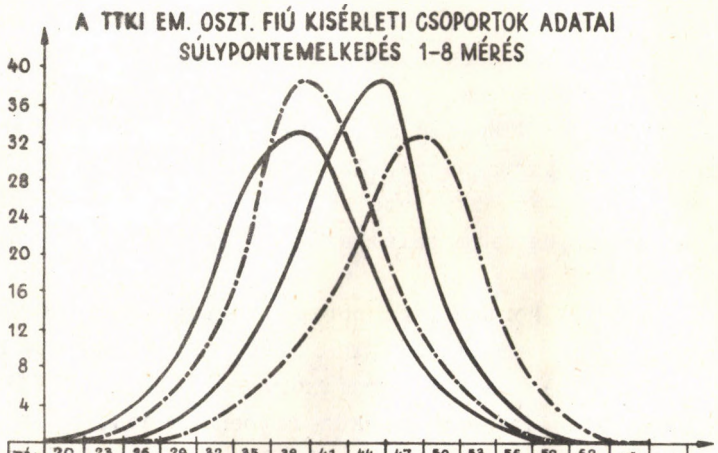

mé-rés	20 22	23 25	26 28	29 31	32 34	35 37	38 40	41 43	44 46	47 49	50 52	53 55	56 58	59 61	62 64	fő	oszt.
1	–	3	1	10	19	13	17	8	3	2	–	–	–	–	–	76	V.
2	1	–	3	3	5	18	16	14	4	7	2	2	–	–	–	75	
3	1	–	1	2	8	13	21	16	7	3	2	–	–	–	–	74	VI.
4	1	–	1	3	7	7	18	14	15	4	1	2	–	–	–	73	
5	1	–	–	1	3	7	17	14	18	7	2	1	–	–	–	71	VII.
6	–	–	1	1	2	7	7	14	21	10	7	4	2	–	–	76	
7	–	–	–	–	4	2	9	10	20	14	8	8	1	–	–	76	VIII.
8	–	–	–	1	–	3	5	9	14	10	21	6	2	2	3	76	
	58 fő = 9,7 %							439 fő = 73,5 %				100 fő = 16,8 %				597	

3. grafikon

korokban a ruganyossági értékek alsó és felső határa között elég nagy - mintegy 30 cm - a különbség. Jól megfigyelhető, hogy az értékek zöme mintegy 10 cm-es értéksávban helyezkedik el minden életkorban - de növekvő tendenciával /lásd: a táblázat vastagabb vonallal bekeretezett számait/. Ez az összes adat 73,5 százalékát foglalja magában. Ezen értékhatár alá a vizsgált adatok 9,7 százaléka, fölé 16,8 százaléka esik.

A gyakoriság alapján felrajzolt görbe normális elosztásra enged következtetni. Azt is mutatja, hogy 12-13 éves korban jobban tömörülnek az adatok egy-egy mutató érték köré /ez esetben ugyanazt a számot adja: VI. oszt. 21 + 18, és VII. oszt. 21 + 18/. Ugyanakkor a 14 éves életkorban kimutatható eltolódás következik a magasabb értékek felé. Ebből arra lehet következtetni, hogy a fiuknál a 14. évvel kezdődik a nagyobb lehetőség a ruganyosság fejlesztésére /ehhez lásd az 1. grafikon adatait is/.

A 4. grafikon a TTKI fiu ellenőrző csoportok sulypont-emelkedési adatait tartalmazza. Az értékek 71 százaléka évenként itt is 9-10 cm-es értékhatár közé esik. Az eloszlási gyakoriságok alakulásában nem található meg az előbbi egyenletes fejlődés.

A kisérleti és kontroll csoportok ruganyossági adatainak vizsgálatánál a gyakoriság eloszlás eltérő képet mutat. Amig a kisérleti csoportnál /lásd 3. grafikon/ a 11-14 és 12-13 évesek adatainak sürüségi függvénye megközelitően azonos, addig az ellenőrző csoportnál /4. grafikon/ a 11-12 és 13-14 évesek adatai mutatnak közel hasonló eloszlást. Tehát 13-14 éves korban, a nem sportolóknál, a sürüségi görbe menete már lényegében nem változik. Az értékek szétszóródnak és csak azok eredményei fejlődnek kellően, akiknél az egyéni természetes fejlődés - a kevesebb mozgásinger irányában is - erre lehetőséget ad. Ezt az is mutatja, hogy a megjelölt értékhatár fölé az egyedek 20 százaléka esik /a kisérleti csoportoknál 16,8 százalék volt/.

A helyből távolugrás adataiból összeállitott gyakorisági grafikon is hasonló tendenciát mutat. De a kisérleti csoportnál 14 éves korban még nagyobb a szóródás, mint a sulypont-emelkedésnél.

Arra a kérdésre - hogy milyen kimutatható hatása van a rendszeres sportfoglalkoztatásnak a ruganyosság fejlődésére és ez mennyiben befolyásolja a fiuk és leányok ruganyossági eredményei közötti különbséget 11-14 éves korban - szeretném bemu-

mérés	20 22	23 25	26 28	29 31	32 34	35 37	38 40	41 43	44 46	47 49	50 52	53 55	56 58	59 61	62 64	fő	oszt.
1	2	3	9	17	12	6	7	2	2	—	—	—	—	—	—	60	V.
2	2	2	7	18	16	7	1	4	2	—	—	—	—	—	—	59	
3	—	3	5	18	12	7	7	4	3	1	—	—	—	—	—	60	VI.
4	2	1	4	11	11	11	10	5	1	2	1	—	—	—	—	59	
5	—	1	1	5	12	11	10	6	4	2	3	—	—	—	—	55	VII.
6	—	1	2	4	7	13	9	9	2	4	3	3	1	—	—	58	
7	—	—	—	2	11	10	10	8	4	5	5	2	2	1	—	60	VIII.
8	—	—	1	3	5	8	17	8	4	7	4	2	1	—	—	60	
	44 fő = 9%				333 fő = 71%				94 fő = 20%							471	

4. grafikon

tatni az előbbi kisérleti és ellenőrző csoportok 1. es 8. mérésén felvett adatok alapján azt, hogy a két paraméternél milyen a csoportok átlagai közötti statisztikai különbség. Ezt követően megvizsgáljuk a két paraméter közötti korrelációs kapcsolatot.

Az 5. grafikon a helyből távolugrás csoportonkénti átlagértékeit mutatja.A pontozott rész az első mérés átlagát, mig a fölötte levő rész a 8. mérésig bekövetkező eredményjavulást tükrözi. A csoportoknál a sorrend: "általános" /A/, és "labdás" /L/ kisérleti csoport, mig a vonalkázott felsőrészü oszlop az "ellenőrző" /E/ csoportokat jelenti. A csoportok közötti szignifikanciát a nyilak jelzik. /Az áthuzott zérus /Ø/nem jelent szignifikanciát a csoportok között. Az egy pont szignifikáns, a két pont erősen szignifikáns, mig a három pont igen erősen szignifikáns különbséget jelent. /Egyéb jelzések: A betüjelzésnél az első betü a csoport tipusát A /általános/, L /labdás/, E /ellenőrző/; a második betü a nemet, F /fiu/, L /leány/; az alattuk levő szám a kisérleti csoport megszervezésének évét: 62 /1962/, 63 /1963/; az ez alatt levő szám pedig az 1. és 8. mérés csoportátlagát adja; a negyedik oszlopcsoportnál az M /Miskolcot/ jelenti, pl. MLF = miskolci labdás fiu kisérleti csoport./

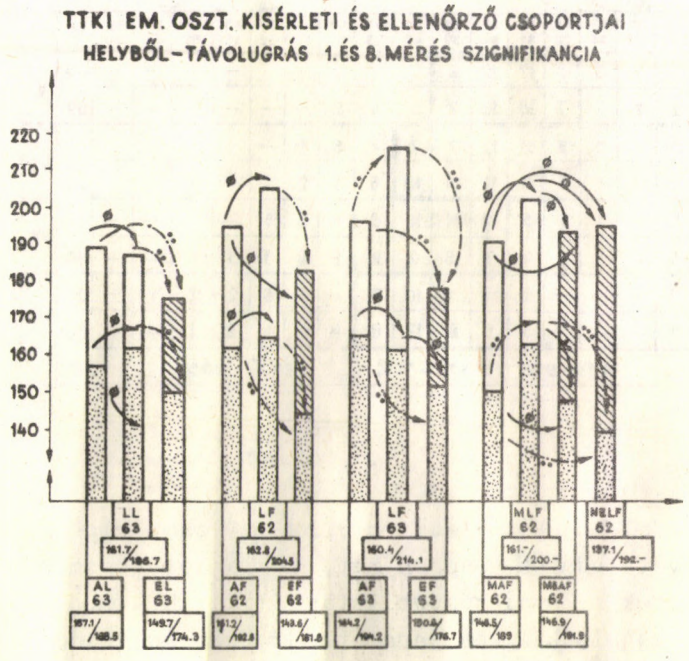

5. grafikon

Ha az adatokat megnézzük: a kisérleti csoportok között - induláskor - nem volt szignifikáns különbség, csak a miskolci csoportnál mutatkozott erős szignifikancia /MAF - MLF/. Viszont a kisérleti és kontroll csoportok között - induláskor - többségében /7 eset/ szignifikáns, sőt igen erősen szignifikáns különbség volt. Pl. a miskolci labdás kisérleti és ellenőrző csoportnál /MLF - MELF/. A leány általános és ellenőrző /AL - EL/, a 63-as fiu labdás és ellenőrző /LF - EF/, valamint a miskolci általános és ellenőrző csoportja /MAF - MEAF/ között nem volt szignifikáns különbség.

Most nézzük meg, hogy mi a helyzet a 8. mérésnél. Az első három csoportnál - tehát a budapestieknél - egy kivétellel /AF - EF/ erősen szignifikáns, sőt egy esetben, a 63-as fiu labdás és ellenőrző /LF - EF/ csoport között igen erősen szignifikáns különbség mutatkozott a kisérleti és kontroll csoportok között. A 62-es gyakorló és ellenőrző /AF - EF/ csoport között nem volt statisztikailag jellemző eltérés, bár sport szempontjából a kettő közötti 11,9 cm-es csoportátlag különbség figyelembe veendő.

A kisérlet befejeztekor a budapesti csoportok közül /első három oszlop-csoport/ csak a 63-as fiuk /AF - LF/ esetében mutatkozott erős szignifikáns különbség a két kisérleti csoport között.

A miskolci csoportoknál az induláskor meglevő különbség a kisérlet végére kiegyenlitődött és a 8. méréskor sem a kisérleti, sem az ellenőrző csoportok között nem mutatkozott szignifikáns különbség. A két legalacsonyabb szintről induló kisérleti csoport /MEAF - MELF/ behozta, sőt tul is haladta az "általános" /MAF/ kisérleti csoport eredményeit. /Meg kell jegyezni, hogy a miskolci két ellenőrző csoport a Kutató Intézet Iskolai testnevelési osztálya által szervezett, heti négy órás testnevelésben vett részt.

Ennek hatására ezek a kontroll csoportok ugyanazt a fejlődési szintet érték el, mint az Edzésmódszertani osztály kisérleti csoportja a két iskolai testnevelési óra melletti plusz három külön edzéssel. Ez is azt bizonyitja, hogy a heti két testnevelési óra nem ad elég fejlődési ingert a pubertás koruak képességeinek kibontakoztatására./

Az adatok azt mutatják, hogy a leányoknál az "általános" /A/, mig a fiuknál a "labdás" /L/ jellegü kisérleti csoportok eredményei a jobbak. Az is kitünik, hogy a rendszeres sportfoglalkozás következtében a ruganyossági értékek jelentősen növekednek és a tiz éves korban alacsonyabb szintről indulók is be tudják hozni négy év alatt - 14 éves korukra - a magasabb értékről induló csoportok fejlődését.

A 6. grafikon a sulypontemelkedés /vertikális felugrás/ csoportonkénti átlagait tünteti fel a kisérlet kezdetekor és befejezésekor. /A jelzések ugyanazok mint az 5. grafikonon./

Az első mérés alkalmával - tehát V. osztályos korban - a leányoknál /AL - LL - EL/ és a miskolci fiu csoportoknál /MAF - MLF - MEAF - MELF/ nem volt szignifikáns eltérés a gyakorló és az ellenőrző csoportok között. A 62-es és 63-as budapesti fiu csoportoknál viszont szignifikáns /LF - 62 és EF - 62/, erősen szignifikáns /AF - 62 és EF - 62, illetve LF - 63 és EF - 63/, sőt igen erősen szignifikáns /AF - 63 és EF - 63/ különbség mu-

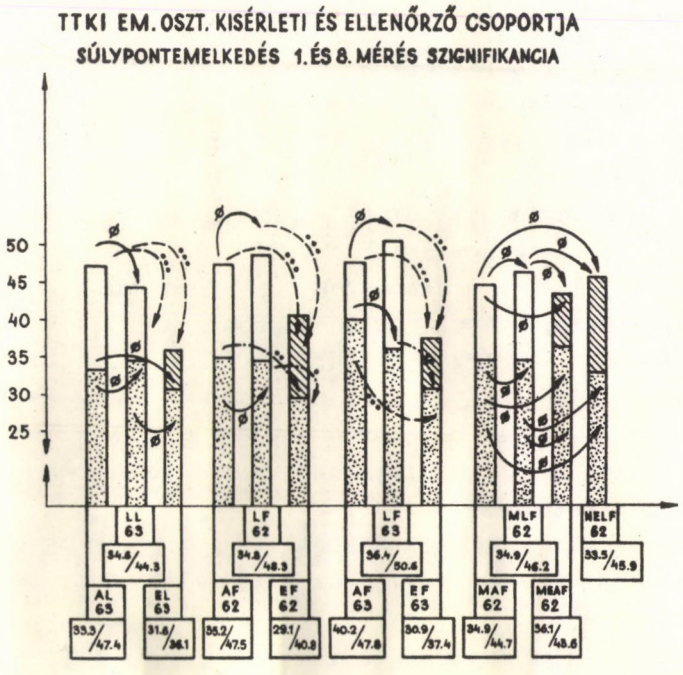

6. grafikon

tatkozott a kisérleti és kontroll csoportok között az első adatfelvételezéskor.

A kisérlet befejeztekor a gyakorló csoportoknál tehát - az "általános" /A/ és "labdás" /L/ - sehol sem mutatkozott szignifikáns különbség az azonos csoportok között. A gyakorló és ellenőrző csoportok között viszont - Budapesten - mindhárom esetben igen erősen szignifikáns különbséget mutatnak az adatok /AL - LL -és EL ; AF - LF -62 és EF ; AF -LF - 63 és EF/. A miskolci csoportoknál a kisérlet befejeztekor sem volt különbség a négy csoport eredménye között, sőt a "labdás" ellenőrző csoport /MELF/ majdnem eléri a "labdás" kisérleti csoport /MLF/ átlagát.

A sulypontemelkedés adatai azt mutatják, hogy a rendszeres sportfoglalkozás nagyobb hatással van a vertikális ugró teljesitmény fejlesztésére, mint a helyből távolugrás fejlődésére. Ez abban mutatkozik, hogy a sulypontemelkedésnél a kisérlet végére mindhárom budapesti gyakorló csoportnál igen erősen szignifikáns különbség jelentkezik a kisérleti és ellenőrző csoportok között /6. grafikon/. A helyből távolugrásnál is találunk erősen szignifikáns eltérést, de igen erősen szignifikáns különbség csak egy esetben mutatható ki /5. grafikon/ a sulypontemelkedés hat esetével szemben.

Az adatok itt is azt mutatják, hogy a leányoknál az "általános" /A/ jellegü foglalkozás, mig a fiuknál a "labdás" /L/ jellegü foglalkozás volt nagyobb hatással az ugróerő, ez esetben a vertikális ugróerő fejlődésére.

A fenti 1.,2. és 5.,6. grafikon vonalai lényegében mindkét paraméternél hasonló tendenciát mutatnak. Ez azt jelenti, hogy a két ruganyossági paraméter között szoros a kapcsolat. Az egyik tesztnél mutatott eredmény lényegében azonos szinten tükröződik a másiknál is. Igy a ruganyossági értékek meghatározására mindkettő megfelelő. Alkalmazásuk a felvételezés céljától függő - tehát attól -, hogy a vizszintes vagy függőleges elrugaszkodás értékei érdeklik-e az adatfelvételezőt.

A két paraméter közötti kapcsolat demonstrálására bemutatom a Kutató Intézet Edzésmódszertani osztálya által szervezett kisérlet nyolc gyakorló és hat ellenőrző csoportjának az utol-

só felmérés /14 éves kor; kivéve az AL - 64-et, akik 13 évesek voltak/ adatait.

Korrelációs kapcsolat a TTKI EM Osztály kisérleti és ellenőrző csoportjainál a 8. mérés alapján

Csoportok	Helyből távolugrás	Vertikális emelkedés	Csoport
AF - 62	r = + 0,59		
AL - 62	r = + 0,68		FIU
MAF- 62	r = + 0,61		KISÉRLETI
MLF- 62	r = + 0,61		
AF - 63	r = + 0,80		
AL - 64	r = + 0,93		
AL - 63	r = + 0,56		LEÁNY
LL - 63	r = + 0,75		KISÉRLETI
EF - 62	r = + 0,47		FIU
EF - 63	r = + 0,36		ELLENŐRZŐ
EL - 63	r = + 0,52		LEÁNY ELLENŐRZŐ
MEAF-62	r = + 0,79		MISKOLC FIU
MELF-62	r = + 0,76		ELLENŐRZŐ

A táblázat a két paraméter közötti korrelációs kapcsolatot mutatja. Az összefüggés nemcsak a párhuzamosan szervezett kisérleti csoportok /AF - AL - 62; MAF - MLF -62; stb./ esetében szembetünő - ahol többségében igen erős korrelációt mutatnak a számadatok -, hanem elfogadható korreláció van az ellenőrző csoportoknál is a sulypontemelkedés és a helyből távolugrás értékei között. /A miskolci ellenőrző csoportoknál - MEAF és MELF - a magas korrelációt a heti 4 órás iskolai testnevelési foglalkozás magyarázza./

Összefoglalva

A bemutatott adatok azt bizonyítják, hogy a rendszeres sportfoglalkozás hatására 11-14 éves korban jelentősen növekednek a ruganyossági mutatók értékei.

A sportfoglalkozás nem változtatja meg a ruganyossági mutatók fejlődési trendjét, csak az értékeket növeli.

Az alapozó jellegü sportfoglalkozásokon résztvevő leányok sulypontemelkedési átlaga 14 éves korra megközeliti a fiu csoportok átlagát. Helyből távolugrásnál viszont a fiu és leány csoportok között már 14 éves korban is jelentős eltérés tapasztalható.

A leányoknál a ruganyosság fejlesztésére 11-14 éves korban nagy figyelmet kell forditani. A legjobbak eredményei e kor végére már elérik a felnőtt válogatott versenyzők ruganyossági szint átlagát.

A fiuknál egyenletes a fejlődés. Náluk 14 éves kor után jön az "igazi" értéknövekedés.

Mindkét nembeli fiatalság sportbeli felkészitésénél figyelembe kell venni ezeket a tapasztalatokat.

Irodalom

1. Abád J.: Irodalmi kompendium /II.rész Ruganyosság és fejlesztése/ Kézirat TFKI, 1963. 600.
2. Bober, T.: Kryticzna ocena rezultatu wyskoku z miejoca jako miernika mocy /A helyből ugrás eredményének mint az erő mértékének fizikai értékelése./ Wychowannie Fizyczne i Sport 1966. 4. sz. 61-67.
3. Bittman, S.: Sprungkraftschulung mit Kindern und Jugendlichen. /Ugróerő iskolázás gyermekekkel és ifjuságiakkal./ Der Leichtathlet 1962. 43. sz. 679-682.
4. Cseresneva, L. T.: Über die Sprungkraft bei Jungen und Mädchen. /A leányok és fiuk ugróerejéről./ Der Leichtatlet 1966. 9.sz. 4.
5. Djacskov, V.: Die Entwicklung der Kraft und der Sprungfähigkeit bei Hochspringen. /Az erő és ugróképesség fejlesztése magasugróknál./ Der Leichtatlet 1961. 3.sz. 39-42.

6. Farfelj, V.Sz.: Voproszü fiziologii sportivnoj trenirovki. /A sportedzés fiziológiája./ Moszkva 1962. nov. 13-17. Nemzetközi Módszertani Konferencia.
7. Filin, V.P.: Otázky rychlostne silové pripravy mladych sportoven. /A fiatal sportolók gyorsasági-erő felkészitésének kérdései./ Teorie a Praxe Telesné Vychovy 1966. 12.sz. 752-756.
8. Gray, R.K.-Start, K.B.-Glencross, D.J.: A Useful Modification of the Vertical Power Jump. /A vertikális elugrás hasznos módositása./ Research Quarterly, USA, 1962. 2.sz. 230-235.
9. Ioszeliani, D.: Prügucseszt i jej razvitije. /A ruganyosság és fejlesztése./ Teorija i Praktika 1955. 11. sz. 813-819.
10. Krószteva, Zs.: Tendencija na raziviato na otszkoklivosztta u ucsenici ot szrednija kursz. /Az általános iskolások ugróképességének fejlődési tendenciája./ Vöproszi na Fizicseszkata Kultura 1967. 3.sz. 185-190.
11. Kuznyecov, V.: Vzrüvnaja szila nog. /A lábak robbanó ereje./ Sportivnüe Igrü 1967. 1. sz. 30.
12. Lomejko, V.F.: Ergebnisse von Untersüchkungen der Sprungkraft bei Sportlern. /A sportolóknál végzett ugróerő vizsgálatok eredményei./ Theorie und Praxis der Körperkultur 1960. 3. sz. 267-274.
13. Lomejko, V.F.: Kak ocenivat prügucseszt? /Hogyan értékeljük az elugró készséget?/ Fizicseszkaja Kultura v Skole 1964. 10.sz. 4-6.
14. Schünke, H -Peters, H.: Untersuchungen über die Entwicklung der Sprungkraft und Gewandheit sowie deren Abhängigkeit von Alter und von der Körpermerkmalen. /Vizsgálatok az ugróerő és ügyesség fejlődésével, valamint ezeknek az életkortól és testméretektől való függéségével kapcsolatban./ Theorie und Praxis der Körperkultur 1962. 8.sz. 731-737.
15. Stemler, R.: Entwicklungstendenzen von Kraft und Schnelligkeit im Kinder und Jugendalter. /Az erő és gyorsaság fejlődésének tendenciái a gyermek és ifjusági korban./ Wissenschaftliche Zeitschrift der DHfK Leipzig 1964. 6.sz. 77-83.

16. Terojan, R.M. - Kazarjan, F.G.: Zavisait li prügucseszt ot fizicseszkogo razvitija skolnika. /Van-e összefüggés a tanulók elrugaszkodó képessége és fizikai fejlettsége között./ Fizicseszkaja Kultura v Skole 1967. 7.sz. 9.
17. Tóth I.: A ruganyosság fejlődésének problémája 10-18 éves koruaknál és a labdajátékosoknál. TTKI Évkönyve, Bp. 1968. TTFI 161-173.

TÓTH, ISTVÁN

Die Wirkung des Trainings auf die Entwicklung der Lockerheit bei 11-14 jährigen Jungen und Mädchen

Auf Grund der horizintalen Angaben 1.736 7-18 jährigen Schüler, und der vertikalen Angabenlinien von 4 Jahren der 16 experimentalen und Kontrollgruppen des TFKI /Forschungsinstitut der Ungarischen HfK/ hat der Verfasser die Gastaltung der Lockerheitsangaben studiert. Dazu hat er die Angaben vom Weitsprung aus Stehen und die der vertikalen Erhöhung benutzt.

Er zeigt vor, in welchem Ausmasse die Angaben der Schüler die Sport treiben und der die keinen Sport treiben im Alter von 10-18 und 11-14 Jahren sich untescheiden. /Abb.1.2./ Die Angaben beweisen, dass der Sport die Entwicklungsordnung der Lockerheitsanzeiger nicht verändert, er erhöht nur die Werte. Bis zum Alter von 14 Jahren ernähert sich im Durchschnitt die Gewichtspunkterhöhung der regelmässig Sport treibenden Mädchen zu der der Jungen. Bei Mädchen muss man im 11-14 Jährigen Lebensalter die Entwicklung der Lockerheit stark in Beachtung nehmen, denn die Ergebnisse der Besten erreichen den Durchschnitt der Spitzensportler mehrerer Sportarten. Bei Jungen erfolgt die "wahre" Werterhöhung erst nach 14 Jahren.

ТОТ, ИШТВАН

Влияние тренировки на развитие гибкости у 11-14-летних девочек и мальчиков

На основе проходных дпнных 1.7/, человек .-18 летних школников и продольных данных полученных через 4 лет в 16-и экспериментальных и коитролных группах ТФКИ /Исследовательского Института Венгерского ИФК/ - автор изучал изменения данных ловкости. К этому он исползует данные прыжка в длину с места и вертикального подъёма.

Он показывает, в чём расходятся данные школников-спортоменов и школников не занимающихся никаким спортом в 10-18 и в 11-14 летнем возрасте. /рис. 1.2./ Данные указывают на то, что спортивные занятия на изменяют порядок развития указателей ловкости, они увеличивают только величины. В среднем, подъём пункта тяжести девочек регулярно занимающихся спортом к 14-и летнему возрасту приближается к среднему мальчиков. У 11-14-и летних девочек необходимо уделить особое внимание на развитие ловкости; так как редультаты лучших из них достигают среднего лучших спортсменок некоторых видов спорта. У мальчиков, "настоящее" повышение величины происходит в ловкости только после 14-летнего возраста.

KIRSCHNER BÉLA

A juniusi Clemenceau jegyzékek és a párton belüli nézeteltérések a Tanácsköztársaságban

A párizsi békekonferencia 1919. junius 5-én és 7-én az északi fronton elért magyar győzelmek miatt kénytelen volt megvitatni a csehszlovák katonai helyzetet, illetve a magyar ügyet. Bár a résztvevők közül egyeseknél felmerült, hogy a csehszlovák haderő oldalán katonai beavatkozást kell végrehajtani, azonban az ellentétes megközelitések következtében Clemenceau azon javaslatát fogadták el, hogy jegyzéket küldenek a Magyar Tanácsköztársaság kormányához, amelyben követelik, hogy a Vörös Hadsereg szüntesse be az előnyomulást, s cserébe kilátásba helyezik a magyar kormány párizsi meghivását.[1] Ugyanakkor azonban Franchet d' Esperey feladatul kapta, hogy dolgozzon ki egy tervezetet a katonai erők olyan átcsoportositására, amellyel lehetővé válik a magyar haderő szétmorzsolása s a Budapest elleni hadmüveletek meginditása.[2]

A döntésről a Forradalmi Kormányzótanács rádió utján és a bécsi magyar követen, Czóbel Ernőn keresztül értesült, akihez a jegyzéket a bécsi francia misszió vezetője, Allizé juttatta el.

A jegyzék, a Clemenceau-féle javaslatnak megfelelően, valóban azt jelezte, hogy az antant hatalmaknak szándékában áll meghivni a magyar kormány képviselőit a békekonferencia elé, "hogy megkapják azon szempontok közlését, amelyek Magyarország igazságos határaira vonatkoznak". A továbbiakban indokolatlannak jelölte meg a csehszlovákiai magyar hadmüveleteket, amit azzal igyekezett bizonyitani, hogy a nagyhatalmak két izben megállitották a román haderőt, valamint "a szerb és francia seregeket Magyarország déli frontján". S egyben leszögezte, hogy amennyiben a magyar támadás mégis folytatódna, a "szövetséges kormányok... haladéktalanul a legszélsőbb rendszabályokhoz folyamodnak, hogy kényszeritsék Magyarországot az ellenségeskedések megszüntetésére, és arra, hogy vesse magát alá annak a megingathatatlan akaratnak, amellyel a szövetségesek tiszteletben akarják tartani parancsaikat". Ez ultimátum volt, melynek a vé-

gén a következő mondat állt: "Erre a sürgönyre 48 órán belül válaszolni kell."[3]

A Kun Béla aláirásával junius 9-én elküldött választáviratot, amit rádión küldtek Párizsba, és Czóbel Ernő utján Allizéhez is eljuttattak, hogy továbbitsa Clemenceau-nak, két lényeges mozzanat előzte meg. 1. Junius 7-ig a Vörös Hadsereg haditervének első része megoldódott, s ezért a Vörös Hadsereg parancsnoksága elhatározta, hogy haderőt a tiszántuli hadjárat megindításához csoportositja át. E terv megvalósitása is megkövetelte a további harcokat Csehszlovákia területén. Az erők átcsoportositásának tervét azonban - mint ismeretes - a Hadseregparancsnokság junius 9-én este a III. Hadtestparancsnokság javaslatára megváltoztatta, s ennek értelmében - ha a III. hadtest konkrét tervét módositotta is - arra az elhatározásra jutott, hogy mielőtt a román intervenciósok elleni hadjárat megindulna, a cseh hadsereggel le kell számolni. Ennek érdekében a terv szerint a "Dunától északra egy nagyobb erőcsoportot von össze és ezzel nyugati irányban támadólag lép fel, mig a Hernád és Felső-Vág völgyébe jelenleg visszavonuló erőket csakis megfigyeli és egy csoportnak Ruttka felé való előretolása által a Vág völgyének kiüritését kierőszakolja."[4] 2. Bár a Tanácsköztársaság felső vezetésében jelentős ellentétek voltak, s a jobboldali vezetés arra készülődött, hogy a pártkongresszuson fordulatot hajtson végre, azonban junius 2-án a jobboldali szakszervezeti vezetők, akiket Kunfi támogatott, vereséget szenvedtek, s junius 7-én az északi hadjáratot ünneplő rendezvényen a hadmüveletek folytatásának olyan egyértelmü támogatása alakult ki, hogy nemcsak Kun, Pogány, Nyisztor, hanem Haubrich, Böhm, sőt Jászai is - aki pedig a Vörös Hadsereg északi hadjáratát megakadályozni kivánó május végi - junius eleji akciónak egyik jelentős alakja volt - emellett lépett fel.[5]

Mindennek következtében a Clemenceau jegyzékre adott - a hadmüveletek azonnali beszüntetését elutasitó - választ nem előzte meg a Tanácsköztársaság felső vezetésében ezzel kapcsolatos ellentét. S teljesen valószinü az is, amit e kérdéssel kapcsolatban Ágoston naplójában a munkásság, polgárság magatartásáról irt: "A munkásság ezekben a napokban - olvasható - olyan emberfeletti komolyságot és méltóságot mutat, hogy meg

kell hajolni előtte ... A polgárságot jobban izgatja az Entente ajánlata, mint a munkásságot. A polgárság április végén és május elején számlálta az órákat, ameddig uralmunk még tarthat, lassan belenyugodott abba, hogy nem megyünk s valósággal szenvedi győzelmeinket ... Valósággal koplal a munkásság és el lehet mondani, hogy nem zugolódik."[6]

A tanácskormány válaszjegyzéke, amely nagyszerü diplomáciai okmány volt, rendkivül körültekintő álláspontot képviselt, s nyugodt, higgadt érvelésével jelentős zavart okozott a békekonferencián. A valóságnak megfelelően ugyanis visszájára forditotta a Clemenceau jegyzék jogtalan megállapitásait, s olyan ellenjavaslatot fogalmazott meg, amely a Tanácsköztársaság igazsága mellett a reális történelmi szituáció felméréséről is tanuskodott. Nemcsak azt jelezte, hogy örömmel fogadná a magyar kormány, ha Párizsba meghivnák, hanem azt is, hogy "mindenre kész, ami a népek között az igazságos és méltányos békét a kölcsönös megértést előmozditja, s a vérontásnak egyszer s mindenkorra véget vet".

A jegyzéknek ez az első és utolsó mondata nem egyszerüen diplomáciai udvariasság volt. Egyrészt azt fejezte ki, hogy a magyar kormány addigi politikájának megfelelően, az objektiv helyzetből kiindulva, elismeri azt a reális tényt, amit a békekonferencia jelentett, másrészt azon elv általános lerögzitését jelezte, hogy olyan békét akar, amely az igazságosságot és a méltányosságot ugy tükrözi, hogy az a kölcsönös megértést mozditsa elő. Más szóval, azt kivánta hangsulyozni, hogy nem bármiféle imperialista álláspontot akar elfogadni, nem egyszerüen a konferencia parancsközlését kész magáévá tenni. Egyébként a békét illető konkrétabb nézet kifejtésére az adott történelmi szituációban nem volt meg a lehetőség, mivel a magyar béke kérdése sok előre nem látható tényező függvénye volt. Emellett kidolgozott magyar álláspont sem létezett, mert a Magyar Tanácsköztársaság vezetői soha nem voltak olyan helyzetben, hogy a békekötés kérdését realitásként vizsgálhatták volna. Mindennek következtében az adott helyzetnek megfelelő megközelitésekre kerülhetett csak sor, amely a fentieken tul, egyrészt a Tanácsköztársaság álláspontját rögzithette a történeti Magyarországot illetően, másrészt azokat a minimális feltételeket

körvonalazhatta, ami Magyarország számára is elfogadhatónak tünt az adott háboru és a béke megkötése közötti időszakban. Ezzel a lehetőséggel viszont élt is a válaszjegyzék, mert a második és az utolsó előtti mondat rögzitette, hogy 1. A Magyar Tanácsköztársaságnak nincsenek ellenséges szándékai a világ egyetlen népével szemben sem, barátságban és békében kiván élni valamennyivel, annál is inkább, mert nem áll a területi integritás alapján. 2. A hadmüveletek megszüntetése s a november 13-i katonai konvenció határozatainak megvalósitása érdekében, valamint a gazdasági kérdések ideiglenes megoldására az érintett országok megbizottaiból bizottságot kell azonnal összehivni, s azonnal meg kell kezdeni a tárgyalásokat Bécsben az egyik szövetséges állam képviselőjének elnöklete alatt.

Ez utóbbi megfogalmazásban az adott történelmi helyzet olyan megváltoztatásának az igénye tükröződött, amely egyszerre foglalta magában a tárgyalási készséget, a gazdasági blokád megszüntetését, s egyben a november 13-án meghatározott demarkációs vonal visszaállitását, mert mint a jegyzék egy másik megállapitása leszögezte: a Tanácsköztársasággal ellenséges csapatok "a november 13-i konvencióban megállapitott demarkációs vonalon innen" álltak. Ezzel a jegyzék az ultimátumot, s nem a hadmüveletek megszüntetését és a béke lehetőségét utasitotta el általában. Azokat az összetevőket fogalmazta meg, amelyek a magyar kormány szerint e realitást megteremthették, vagy legalábbis elősegithették. A történelmi tényeknek megfelelően semmissé tette azt a vádat is, mintha a Tanácsköztársaság támadta volna meg a Csehszlovák Köztársaságot és azt a megállapitást, mintha egyszerüen az antant parancsa következtében történt volna az intervenciós erők visszavonulása.[7]

A béke megteremtéséhez szükséges előzetes lépések körvonalazása a Kormányzótanács részéről kétségkivül magában foglalta azt az igényt, hogy a Monarchia felbomlásából adódó problémák egy részét a szomszédos országok közvetlenül is egymás között próbálják meg tisztázni. A demarkációs vonalra való utalás viszont a nagyhatalmak közötti ellentét figyelembevételét tükrözte, s hosszan tartó tárgyalások eshetőségére irányult. Az 1918. novemberi katonai konvenció által megjelölt demarkációs vonalat ugyanis mind a szerb, mind a román csapatok jelentősen tul-

lépték, ugyanakkor a konvenció Szlovákia kérdésében a "történeti" Magyarország határát hagyta meg. Ha azt természetesen nem is lehetett remélni, hogy novemberi megállapodás mérvadó lesz, viszont a Szlovákiában forradalmasodó helyzetet sem lehetett figyelmen kivül hagyni.

A válaszjegyzék, bárhonnan is vizsgáljuk az adott helyzetet, a párizsi békekonferenciát rendkivül kényelmetlen helyzetbe hozta, mert a Clemenceau jegyzék hivatkozásait, ellentmondásait oly kitünően csoportositotta, ami azzal járhatott együtt, hogy a konferencia vagy az addigi tényeket és jegyzékének ellentmondásait veszi figyelembe és ekkor lépésekre kerül sor a magyar jegyzék javaslatainak megfelelően, vagy figyelmen kivül hagyja saját 7-i jegyzékét, ekkor viszont ujabb leleplezödését segiti elő.

A jegyzék átadása után a Kormányzótanács előtt ugy tünhetett, hogy az első lehetőség realizálódik. Az 1919. junius 11-i külpolitikai információ ugyanis arról szólt, hogy amikor a Clemenceau-hoz küldött választ átadták a csehszlovák bécsi megbizottnak, örömmel vette azt tudomásul. Ugyanakkor olyan értesitést is kapott a magyar kormány, hogy a párizsi békekonferencia 10-i ülésén nem tudtak megegyezésre jutni, s az angolok és az amerikaiak ellene vannak az intervenciónak, mert "a magyar ügyet és a monarchia ügyét belügynek akarják tekinteni". A magyar kormány részéről egyébként közölték az olasz misszióval, hogy szeretnék, ha az összeülő békekonferencián Olaszország képviselője elnökölne.[8]

A békekonferenciáról szóló hirek annyiban i aznak bizonyultak, hogy csatározás folyt az üléseken, mert az angol és amerikai képviselők mind a csehszlovák, mind a román kormányt hibáztatták agresszivitásukért, amivel természetesen saját felelősségüket is kisebbiteni akarták. Ekkor vetődött fel az a gondolat is, amelyről azonban a Tanácsköztársaság vezetői nem tudtak, hogy a Csehszlovák területek kiüritéséért cserébe ajánlják fel a román haderők visszavonását a demarkációs vonalra. E kérdés megtárgyalása érdekében megbeszélésre is került a sor a cseh és a román vezetőkkel.[9] A junius 10-én tartott tárgyaláson Románia képviselője azonban nem tette magáévá azt a gondolatot, hogy a kiüritést végrehajtja. A konferencia ennek

ellenére álláspontját nem változtatta meg, s feladatként jelölte meg, hogy a külügyminiszterek alakitsák ki a magyar - román, illetve a csehszlovák - magyar határvonalat.[10]

A Vörös Ujság és a Népszava jegyzéket kommentáló cikkeiből is olyan kép bontakozik ki, hogy ha nem is egyértelmüen, ha bizonyos fenntartásokkal is, de azt várták az első napokban, hogy bizonyos pozitiv lépésekre esetleg sor kerül. A Vörös Ujság junius 10-i vezércikke pl., bár nem tartotta biztosnak, hogy a kormány képviselőit meghivják Párizsba, mégis lehetségesnek gondolta, amennyiben a magyar proletariátus ereje és a nemzetközi szolidaritás megfelelő lesz, és a harc Wilson és Clemenceau közt nem az utóbbi javára dől el. Ehhez azonban hozzátette, hogy "A magyarországi Tanácsköztársaság békét akar és békét fog kötni abban a biztos tudatban, hogy az erőszak békéjét a proletariátus forradalma fogja követni, amely a szomszéd államok imperialista erőszakát meg fogja törni és jóvá tesz mindent. A kard békéjét követni fogja a proletárszolidaritás békéje, az imperialista békét a szocialista béke."[11] A Népszava 1919. junius 11-i a "Fekete Internacionále" cimü rendkivül érdekes cikkében pedig nemcsak arról irt, hogy az antant kénytelen volt felvenni a kapcsolatot Magyarországgal, hanem arról is, hogy "reálpolitikát kell csinálni és éppen a forradalom érdekében, a szocializmus érdekében óvatosan, gondosan kell mérlegelni a pillanatnyi helyzetet, az erőviszonyokat is ... A forradalmak taktikáját a helyzethez, az erőviszonyokhoz kell alkalmazni. Nevetséges beszéd lenne - vonja meg a következtetést - azt mondani, hogy szocialista kormány ne álljon szóba imperialista kormányokkal. Nevetséges dolog lenne az is, ha valaki azt mondaná, hogy másoljuk le szó szerint azt a sémát, amit Lenin elvtárs és az orosz forradalom követett Breszt-Litovszk idején. A forradalmak taktikájának nincs sablonja. Clemenceau táviratára olyan választ kellett adni, amely megfelelt az antant erejének, a Magyarországi Tanácsköztársaság erejének és a nemzetközi forradalom mai erejének." Kun Béla is a Daily News-nak adott nyilatkozatában arról szólt, hogy feltétlen elmennek a béketárgyalásra annak ellenére is, hogy kevés remény van arra, hogy "a békekonferencia határozmányai az ország népére a legcsekélyebb mértékben is megnyugtatóan hat-

nának", viszont a személyes érintkezéssel mégis talán többet el lehet érni "mint amennyit az eddigi eljárásokkal elértünk".[12]

Junius 13-án és 14-én azonban a bécsi lapokból már ismertté vált, hogy a párizsi békekonferencia döntött Magyarország és Csehszlovákia, valamint Magyarország és Románia határait illetően. Ez azt jelentette, hogy a békekonferencia a második lehetőséggel élt. Junius 15-én az ujabb Clemenceau jegyzék megérkezésekor derült ki aztán véglegesen, hogy a nagyhatalmak milyen állspontot foglaltak el, amely kétségtelenül váratlanul érte a Tanácsköztársaságot.

A junius 13-ával keltezett jegyzék általános szempontjait még 12-én elfogadta a békekonferencia, a végleges szövegezést pedig 13-án, amit Balfour angol külügyminiszter készitett el. A Clemenceau nevében elküldött távirat - mint ismeretes - közölte, hogy véget kivánnak vetni az ellenségeskedéseknek, és azért megállapitották a végleges határokat, melyeknél részükről az igazságot vették figyelembe, s ezért el is tekintettek a pillanatnyi katonai megszállástól, mint esetleges ténytől. Leszögezték, hogy Csehszlovákia, Magyarország és Románia azonnal köteles megszüntetni az ellenségeskedést "és kötelesek a lehető legrövidebb idő alatt visszavonulni az igy meghatározott természetes határok mögé". Ugyanakkor ultimátumszerüen meghatározta, hogy a magyar hadseregnek "junius 14-ének delétől számitott négy napon belül" végre kell hajtania a visszavonulást a csehszlovák területről a konferencia által meghatározott határok mögé, ellenkező esetben a szövetséges és társult hatalmak szabadságukban állónak tekintik, hogy előnyomuljnak vagy bármely más intézkedést tegyenek ... A román csapatokat abban a pillanatban visszavonják, amikor a magyar csapatok kiüritik Csehszlovákiát." Ehhez hozzátette, megkövetelik, hogy "a csapatmozdulatok alatt a románokat ne nyugtalanitsák, és semmiféle kisérlet ne történjék arra, hogy őket a román határon tul kövessék". Végül ismertette a két országgal kapcsolatos magyar határokat.[13]

A békekonferencia egyidejüleg táviratot küldött Csehszlovákiának és Romániának is, anélkül azonban, hogy a magyar jegyzékben foglaltakhoz hasonló szankciókat megfogalmaztak volna.

Ezzel mintegy előre vetitették azt a lehetőséget is, hogy Románia abban az esetben is megtagadja a visszavonulást, ha azt magyar részről teljesitik.

Mint fentebb már jeleztük, a jegyzék a tanácskongresszus második napján, 15-én a déli órákban érkezett meg, mint Ágoston feljegyzéséből kiderül, a kongresszus e napi ülésének berekesztése után, amely a Tanácsok Országgyülésének Naplója szerint 12 óra 25 perckor történt meg.[14]

A jegyzék első érdembeni tárgyalására, mint az adatok bizonyitják, a főhadiszálláson, Gödöllőn került sor.[15]

Mind Böhm emlékirata, mind Kun Béla 1933-ban irt e kérdésre is utaló cikke megemliti, hogy Stromfeld, a Vörös Hadsereg vezérkari főnöke, a Clemenceau jegyzékben követelt álláspont elfogadása mellett volt. Böhm ugyanakkor azt is megjegyzi, hogy Kun Béla hasonló álláspontot foglalt el. Ezután került sor délután vagy este a pártvezetőségi ülésre, ahol a napirend a jegyzékkel kapcsolatos álláspont kialakitása volt.[16]

Mivel az ülésről nem maradt fenn jegyzőkönyv, csupán a későbbi visszaemlékező irásokból, valamint a rendelkezésre álló válaszjegyzékből lehetséges valamelyest rekonstruálni, hogy itt mi történt. Nem tudjuk, hogy a pártvezetőség minden egyes tagja /Bajáki, Bokányi, Böhm, Garbai, Kun, Kunfi, Landler, Nyisztor, Pór, Rudas, Vágó, Vántus, Weltner /részt vett-e az ülésen, s meghivták-e az Ellenőrző Bizottság minden tagját, vagy sem. /Az Ellenőrző Bizottság tagjai Haubrich, Horovitz, Pogány, Vanczák és Werner voltak./ Böhm emlékirata szerint ugyanis Vanczák a jegyzék elfogadása ellen szavazott. Stromfeld a meghivottak között volt, aki meglepetésre most szintén a jegyzék elutasitása mellett foglalt állást. Böhm a pártvezetőségi ülésre vonatkozóan azt irja, hogy a pártvezetőség többségében győzött a politikai megfontolás, s "A visszavonulás mellett szavazott a pártvezetőség tulnyomó többsége", de Stromfelden és Vanczákon kivül az elutasitás mellett volt Rudas László is.[17]

Valószinü azonban, hogy többen szavaztak az elutasitás mellett. Rudas a már fentebb idézett könyvében és Bettelheim ugyanebben az időben irt munkájában arról irt, hogy e megbeszélésen Landler is élesen fellépett a jegyzék elfogadása ellen.[18] Ezt támasztja alá Landler későbbi magatartása és tevékenysége

is, amely arra irányult, hogy a visszavonulást elódázza, illetve az ne történjen meg. Amennyiben Pogány részt vett az ülésen, junius 19-i szenvedélyes hangu felszólalásából erre kell következtetnünk, Landler mellé sorakozott fel. Nem tudjuk, hogy Landler néhány évvel később irt cikkében foglaltak mennyiben, s milyen mélységben vonatkoztak a pártvezetőségi ülés légkörére, de kétségtelen, hogy hangot kaphattak és végül is - mint látni fogjuk - egy sajátos kompromisszum született. Landler szó szerint a következőket irta: "A kommunisták között két áramlat volt. Az egyik rész azt kivánta utasitsák vissza határozottan a jegyzéket, forduljunk ujra a proletársághoz és teremtsünk olyan hangulatot, mely lehetővé teszi, hogy a Vörös Hadseregnek a hadjárat alatt lesüllyedt harcképességét ujra helyreállitsuk. A másik rész véleménye az volt, hogy tárgyalásokba kell bocsátkozni, azokat lehetőleg el kell huzni, közben pedig folytatni kell az előnyomulást."[19]

Hogy a Clemenceau jegyzéknek ilyen jellegü megközelitése teljesen reálisnak tekinthető, azt közvetett formában Ágoston 15-én irt naplóbejegyzése is bizonyitja. "Még nem tudom, hogy eleget teszünk-e ennek a felhivásnak. Ha eleget teszünk - irja Ágoston -, akkor befelé lehetetlenné válik a helyzetünk a munkások felé éppen ugy, mint a nacionalisták felé, mivel a munkásokat hiábavaló módon hivtuk fegyverbe és a nacionalisták azt kell, hogy lássák, hogy reményeik mégsem válnak valóra, s akkor nincs is semmi okuk amiért ellenünk ne forduljanak. Most aztán az a kérdés mit tehetnek értünk a külföldi szocialisták. Kérdés persze a kommunista külpolitika gyakorlati megvalósitása is, amely eddig mindig az aláirás álláspontjára helyzkedett, s nincs kizárva, hogy most is ezt fogja nálunk akarni, hogy a kommunizmust megmentse ezen a területen. Én azt hiszem, hogy ez hiu remény. Ha engedünk is a határok kérdésében akkor sem fognak békén hagyni s a blokád utján fognak tönkretételünkre törekedni. De ha kivülről nem, akkor belülről bukunk el, mert a haza özönlő katonák zavargása fordit fel."[20]

A pártvezetőség elvileg ugyan elfogadta a jegyzéket, de a végrehajtás kérdésében ugy határozott, mint Böhm irja, hogy "fölhatalmazza ugyan a hadsereg főparancsnokságot a harcnak alkalmas pillanatban való beszüntetésére, de időnyerés céljából

és avégből, hogy további engedmények biztositathatók legyenek, a visszavonulást még nem rendeljük el".[21]

Ezután került sor a válaszjegyzék megfogalmazására, amelyel párhuzamosan, vagy közvetlenül a jegyzék végleges elkészülte után - a válaszjegyzék is utalt e tényre - Böhm parancsban fordult a Vörös Hadsereg állományához. Ebben ismertette a Clemenceau jegyzéket s az arra adott választ, és elrendelte, hogy "a katonai konvenció végleges megkötéséig a hadmüveletek beszüntettessenek, a Vörös Hadsereg csapatai azon a helyen maradjanak, ahol e parancs vételekor állanak".[22] A parancsot, a Népszava 1919. junius 20-i számában közölt riport szerint, a politikai megbizottak jelenlétében a csapatparancsnokok hirdették ki.

A válaszjegyzék néhány fontos általános elvi megállapitás mellett, amely a Magyar Tanácsköztársaság és a nemzetek közötti viszonyra, s a háboru kérdésére vonatkozott, elsőként azt közölte, hogy az ellenségeskedések megszüntetésére intézkedések történtek, s elrendelték a Tanácsköztársaság részéről a hadmüveletek megszüntetését. Ugyanakkor azonban jelezte, hogy a csehszlovák haderők támadása miatt az utóbbi nem valósult meg, a magyar csapatok kénytelenek voltak ellentámadást végrehajtani. A továbbiakban pedig leszögezte, hogy "a csehszlovák front mai helyzete mellett sem a parancsadás lehetősége, sem a végrehajtás eszközlésének szempontjából csapataink visszavonása és a jelzett területek kiüritése nem hajtható végre abban az időben, amelyet a távirat végső határként megjelöl".

Ehhez kapcsolódott a következő közlés is, hogy felkérték "ugy a Cseh-Szlovák Köztársaság, mint a Román Királyság kormányait, illetve hadseregfőparancsnokságait, hogy főhadiszállásunkra vagy megállapodás szerint más helyre, megfelelő meghatalmazásokkal ellátott katonai személyeket küldjenek parlamenterekül, akik hivatva lesznek, hogy Hadseregfőparancsnokságunkkal egyetértően megállapitsák a kiürités módozatait". Ez annak a bejelentése volt, hogy a tanácskormány meg kivánja változtatni a junius 13-i jegyzék azon feltételét, amely szerint a román kiürités csak a magyar Vörös Hadsereg visszavonulása után következik el, - aminek megvalósitását egyébként Clemenceau szaván kivül semmi sem biztositotta. Ezután került sor arra a

fontos kritikai észrevételre, hogy "a szövetséges és társult kormányok mind ez ideig nem adtak módot arra, hogy a Tanácsköztársaságnak életbevágó politikai és gazdasági kívánságai közvetlenül meghallgattassanak, sőt, még a határok is csupán részben közöltettek". A továbbiakban a válaszjegyzék ugyan kimondottan és egyértelmüen nem utasitotta el a határmegállapitást, azonban leszögezte, hogy azt a kard jogán megállapitott határnak kell tekinteni, s hogy e határokon belül az adott viszonyok között lehetetlen a lakosság puszta fizikai létének biztositása is, és közölte, várják az alkalmat, hogy e tényt a békekonferencia előtt adatokkal bizonyitsák. Egyben ujból előterjesztette azt a kérést, hogy a volt Osztrák-Magyar Monarchia népeinek kormányait közös értekezletre hivják meg. Figyelemre méltónak kell tekinteni a jegyzék végén azt a fogalmazást is, amely arról szólt, hogy a határmegállapitás tisztán magyarlakta területeket szakit el, s ennek következtében olyan helyzet alakul ki Magyarországon, amelyben a létért való küzdelem mindenkinek mindenki ellen való háborujává lesz.

A jegyzék végül egyrészt azt kérte, a békekonferencia hasson oda, hogy cseh és román részről a támadó hadmüveletek megszünjenek, másrészt, s ezt most már feltételként is lehetett tekinteni, utasitsák a cseh és román felet, hogy a magyar kormány által megjelölt módon járjanak el, közvetlenül lépjenek érintkezésbe a Tanácsköztársasággal, a hozzájuk küldött "megkereséseket a két kormány teljesitse".[23]

A válaszjegyzékben, amelyet 16-án délben küldtek el, tehát elvileg fogadták el, mint Böhm is irta, az antant junius 13-i utasitását, gyakorlati végrehajtását azonban néhány konkrétan megfogalmazott feltételtől tették függővé, s nyitva hagyták a kaput, hogy néhány kérésként megfogalmazott álláspontot a Tanácsköztársaság képviselői feltételként is értelmezzenek. Emellett ujabb tárgyalások lehetőségét is magában foglalta a jegyzék, s feltétlenül több engedmény megadását tartotta szükségesnek, legalábbis az ezekről szóló eszmecsere megvalósitását képviselte. A Clemenceau-nak küldött válasz tehát olyan megfogalmazásokat tartalmazott, amelyekből nem következett szükségszerüen a junius 13-i jegyzékben foglaltak olyan formában való teljesitése, mint amit megfogalmazói elképzeltek. A Ta-

nácskormány ugyanis olyan helyzetet óhajtott teremteni, amelyben elismert szuverén félként szerepel, s olyan lehetőséget akart biztositani, amely lehetővé teszi az antant jegyzékében foglaltak esetleges korrekcióját, a proletár állam fennmaradásának bizonyos külpolitikai biztositékait is. A válaszjegyzék tehát egyes vonatkozásokban az antant követelésének erősen módositott formáját tartalmazza és esetleges későbbi módositásokat is körvonalazott.

Természetesen rendkivül nagy a különbség a junius 9-i és a 16-i válasz között. Ez nemcsak azzal függött össze, hogy az antant fellépése veszélyesebb, fenyegetőbb helyzetet teremtett. Minden valószinüség szerint hozzájárult az a tényező is, hogy junius 10-e után az ellenség a harctéren támadólag lépett fel és több helyen tért is nyert. 16-án pedig az északi arcvonal egész szélességében támadásra indultak a csehszlovák csapatok. Lényeges szerepet játszhatott azonban az a rendkivül élessé vált feszültség is, amely kialakult a kommunisták és az ellenzéki szociáldemokrata vezetők között a pártkongresszuson. A pártvezetőségi ülésen jelentkező éles poliémát nem lehet teljesen véletlennek tekinteni. Rendkivül meggondolkoztató Böhm szerepe, különösen, ha összehasonlitjuk junius 7-i magatartásával. S Böhm álláspontját nem lehetett figyelmen kivül hagyni, sem ugy mint az egyik legtekintélyesebb szociáldemokrata vezetőjét, sem ugy mint a hadsereg főparancsnokáét. Ugyanakkor a Tanácsköztársaságnak lélegzetvételre is szüksége volt, s lehetőség látszódott arra, hogy a proletárállam ne csak veszitsen, hanem nyerjen is valamit. Kun Bélánál pedig erőteljesen hatott a "breszti béke" példája, összefüggésben a nemzetközi erőviszonyok egy fajta megitélésével, amit junius 19-én fejtett ki részletesen - amelyre még visszatérünk - a Tanácskongresszus külpolitikai vitájában. Tehát pozitiv és negativ előjelü meggondolások, szándékok és hatótényezők keveredtek és jelentkeztek egy irányban.

A nemzetközi és belpolitikai viszonyokat véve figyelembe, kétségtelen, az antant jegyzékének merev elutasitása szemben állt a politikai realitással, mint ahogy a jegyzék minden módosulás nélküli végrehajtása is rendkivül jelentős bonyodalmakat vont volna maga után. Ugyanakkor a válaszjegyzék bizonyos egyensulyi helyzetet jellemzett a párt felső vezetésében is.

Vanczák magatartását illetően több feltételezést is számba kell venni: szavazata nem volt perdöntő, vagy a Tanácsköztársaság felszámolását akkor tartotta lehetségesnek, ha elutasitják a jegyzéket, s végül, hogy e kérdésben a munkásosztály érdekét tartotta szem előtt.

Junius 16-a után a harcok tovább folytatódtak, s a csehszlovák hadsereg támadása miatt a Vörös Hadsereg hadsereg-főparancsnoksága kénytelen volt 17-én parancsot adni a hadműveletek továbbfolytatására. E határozatot jelző rövid hirből értesült egy nappal később az ország arról, hogy az antant felhivására előzetesen a hadműveleteket részünkről egy időre felfüggesztették.[24]

A hadsereg-főparancsnokság intézkedése egyébként nem volt ellentétes a Clemenceau jegyzékkel, hiszen abban az ellenségeskedések kölcsönös megszüntetéséről volt szó, és megfelelt a magyar válaszjegyzék irányvonalának is. A magyar csapatok visszavonulása ugyanis veszélyeztette a csak kölcsönösségi alapon elképzelhető engedmények lehetőségét, a magyar csapatok sikerei viszont növelhették a Tanácsköztársaság vezetőinek határozottabb fellépését az antant követelmények ellensulyozására. Emellett nem lehetett figyelmen kivül hagyni az olyan lehetőséget sem, hogy a háboru tovább folytatása Csehszlovákia részéről éppen azt kivánja kifejezésre juttatni, hogy a junius 13-i jegyzék valójában manőver volt csupán.

Ugy tünik, hogy a Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltását sem lehet teljesen a fenti összefüggésektől elvonatkoztatni, bár megalakulásában nem ez volt az elsőrendü szempont. Ismeretes, hogy a Tanácsköztársaság vezetői nem a történeti, integer Magyarország koncepcióját vallották. A Csicserin által küldött junius 9-i táviratban feltett kérdésre, hogy nem kellene-e a szlovákok számára az önrendelkezési jogot megadni, Kun Béla a valóságos helyzetnek megfelelően válaszolhatta: "A Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltására minden előkészület megtörtént. A kikiáltás a legrövidebb időn belül megtörténik. Nemzetiségi politikánk lenini."[25] Nemcsak külön szlovák Kormányzótanács alakult, de nem jött létre a két tanácsköztársaság föderációja sem. A cél, Janousek, a Szlovák Kormányzótanács elnökének meg-

fogalmazása szerint ugyanis az volt, hogy a Csehszlovák Köztársaság lépjen majd föderációra Magyarországgal és Ukrán-Oroszországgal.[26]

A Szlovák Tanácsköztársaság junius 16-i megalakulása a Magyar Tanácsköztársasági internacionalista nemzetiségi politikájából s a Szlovákiában forradalommá érett történelmi helyzetből következett. Ebből az alapvető összefüggésből kiindulva nem lehet ellentétesnek tekinteni a Szlovák Tanácsköztársaság megalakulását a Clemenceau jegyzék elvi elfogadásával. Mig junius 16-án a szlovák önrendelkezési jog realizálásáról volt szó, addig a válaszjegyzékben a magyar csapatok visszavonásáról és Magyarország határainak megállapitásáról. Amikor a Kun Béla aláirásával elküldött jegyzék felvetette a magyarlakta területek problémáját, az azzal a nemzetiségi politikai elvvel is összefüggésben volt, amely szerint a szomszédos államok határterületein élő nemzetiségeknek joguk van eldönteni, és azt ne a kard jogán döntsék el, hogy melyik államhoz tartozzanak. A Magyar Tanácsköztársaságban azt az elvet vallották, hogy két szocialista ország relációjában is joga van a nemzeti kisebbségnek eldönteni hová tartozzon, mivel a határoknak ebben a vonatkozásában nem tulajdonitottak jelentőséget.

Ami pedig a junius 13-i jegyzékkel előállt helyzetet illeti, amennyiben a junius 13-i jegyzékben foglaltak végrehajtására sor kerül, objektive számolni lehetett a Szlovák Tanácsköztársaság csehek elleni védekezésével. Ezt az összefüggést jelzi egyébként Ágoston is naplójában.[27]

Kétségtelen, a junius 19-i, Kun által tartott referátumban és válaszban e kérdés ilyen konkrét megfogalmazásra nem került. De az az utalás, hogy a szomszéd népeknek proletárforradalom formájában kell a választ megadniuk az imperialistáknak, figyelembe véve, hogy Szlovákia egy részén már a proletárforradalom győzött, a fenti összefüggést nyilvánvalóan nem zárta ki. Emellett a Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltása objektive olyan helyzet kialakitását is segithette, amely ujabb tárgyalásokat valószinüsithetett, vagy legalábbis lélegzetvételt eredményezhetett. Amennyiben viszont mégsem kerül sor a visszavonulásra, az önrendelkezési jog biztositása feltétlenül csak erősithette a két nép testvériségét, forradalmi erejét.

A tanácskongresszus már többször emlitett junius 19-i ülésén sem vált egyértelmüvé, hogy milyen módon, s egyáltalán sor kerül-e a visszavonulásra, a béke megkötésére, bár Kun Béla referátumában határozottabb álláspont megfogalmazásra került a sor az elfogadást illetően, mint ahogy az a junius 16-i jegyzékben található. De Kun álláspontja és határozati javaslata is tartalmazott ellentmondásokat, bár ezek egy része a csehszlovák magatartáshoz, s ahhoz kötődött, hogy általános külpolitikai elvek keveredtek a konkrét külpolitikai helyzetben vallott politikával.

Kun Béla bevezetőjében egyrészt az antanthatalmak un. békepolitikájának reakciósságát bizonyitotta, másrészt az antantállamok között levő ellentétekre mutatott rá. Az elemzés első részéből vonta le azt a következtetést, hogy Magyarország kénytelen volt a békét más utakon keresni, mint amit a wilsonizmus jelentett, a második részből pedig azt, hogy a Tanácsköztársaság nemzetközi politikáját az imperialista államok közti ellentétre is kell épiteni. Ez utóbbit illetően azonban, mint már jeleztük, tulzó megállapitásokra is sor került. Igy többek között lehetetlennek jelentette ki, hogy az antant megoldhassa a békét, vagy hogy Magyarországgal szemben egységesen tudjon fellépni.[28]

Ezután került sor a Clemenceau jegyzékkel kapcsolatos álláspontjának kifejtésére. Kun abból indult ki, hogy a jegyzék által teremtett helyzet "nagy és mély megfontolást igényel". A határok egyrészt nincsenek még teljesen megállapitva, másrészt - s itt megismételte a válaszjegyzékben foglaltakat -, e határok nem biztositják a proletariátus életfeltételeit. Nézete szerint választani viszont csak a következőképpen lehetett: "Választani aközött, hogy egymást faljuk fel ennek az igy körülhatárolt országnak a területén, vagy választani aközött, hogy harcoljunk, más faljon fel bennünket vagy rákényszeritsék valamelyes formában a békét azokra, akik minket fel akarnak falni."[29] Kun felszólalásának további részében elvetette a forradalmi háboru tovább folytatását, de a teendőket illetően annyit mondott csak, hogy nem helyezkedik egy "brüszk visszautasitás", "a szóba nem állás álláspontjára", hanem békére, a vérontás megszüntetésére kiván és kell törekedni, de egy tisz-

tességes, legalábbis relative tisztességes békére, mert "minden béke reánk nézve nem lehet más, mint egy breszti, vagy bukaresti béke, amelyet a forradalom feltétlenül felfordit, amelyet a forradalom feltétlenül megdönt!".[30]

Ez utóbbi következtetését elsősorban a szerinte szükségszerüen bekövetkező német és osztrák forradalommal kivánta alátámasztani, de utalt a csehszlovák forradalmasodó helyzetre s a francia és olasz szolidaritási mozgalomra is. Kétségtelen, hogy az értékelés pozitivabb volt a valóságnál, bár jelentős mértékben tartalmazott reális elemeket is. Ebből az értékelésből azonban ellenkező következtetést is le lehetett vonni. Más érvet azonban nem hozott fel, s igy álláspontja nem tünhetett teljesen megalapozottnak a résztvevők előtt, még akkor sem, ha a válaszadási lehetőségek között - amit idéztünk - szólott arról a meggyőződéséről, hogy a további háboru veszedelmet, bukást jelent.

A pozitive jellemzett nemzetközi folyamatok után ujból az kapott Kun előadói beszédében hangsulyt, "hogy - ha lehet tisztességgel - mégis kössünk ideiglenes békét". De ehhez hozzátette azt is, hogy 24 óra mulva a viszonyok megváltoztathatják ezt az álláspontot, "mert egészen mást tarthatunk a proletariátus érdekében valónak, a proletariátus érdekeit előmozditónak".[31]

A Clemenceau jegyzékre vonatkozóan, az adott helyzetben egyedüli válaszként azt jelölte meg, hogy tárgyalni kell a békéről. Ezen általános következtetését azonban nem fejtette ki, hanem a párizsi békekonferenciával szükséges tárgyalásra való utalás után azonnal a környező államokkal létrehozandó konferencia összehivásáról szólott. A konferencia szükségességét egyrészt azzal indokolta, hogy az antant diktatórikus törekvését ezen keresztül lehet és kell ellensulyozni, másrészt azzal, hogy e lépést a gazdasági egymásrautaltság is megköveteli. Lehetőségét pedig többek között azzal magyarázta, hogy hamarosan rákényszeritik erre a lépésre a cseh kormányt a cseh szocialisták is. Ugyanakkor megjegyezte, hogy egyuttal figyelmeztetni kell ezen országok proletariátusát, hogy a proletárdiktatura nem nemzeti elnyomást akar, s "a proletariátus jelszava nem

kis államok alakitása, hanem a proletariátusnak minél szélesebb körü föderációja".

Majd az esetleges békekötés esetén is szükségszerüen jelentkező ellenforradalmi erők támadására, az antant részéről ezt támogató szándékra hivta fel a figyelmet. A megegyezés feltételéül, s most adott választ, hogy mit ért a tisztességesebb béke alatt,"rendesebb" határmegállapitást jelölt meg.[32]

E kérdés a határozati javaslatban, amely egyébként az önrendelkezési jogot, a föderativ köztársasági koncepciót s proletárállamokkal való szövetséget, a békés egymás mellett élés elvét, a volt Monarchia államaival való közös konferencia összehivását, a békekötések irányában tett lépéseknek, a Kormányzótanácsnak a Clemenceau jegyzékkel kapcsolatos döntésének a jóváhagyását is magában foglalta, határozottabban szerepelt. Az utolsó pont - szó szerint - ugyanis a következő volt: "A tanácsok kongresszusa gazdasági életföltételeinek biztositása szempontjából, ugyancsak helyesli a kormányzótanács minden intézkedését, amellyel szembehelyezkedik minden imperialista hóditó s kiéheztető politikával. Kimondja azonban, hogy a fölszabaditott területek ama részeivel, melyeken a lakosság nem a magyar nemzethez tartozik, csupán föderativ közösségben kiván élni."[33] Végül Kun Béla a diktatura szigoru, következetes kezeléséről, a szervezett gazdasági élet megteremtéséről szólott.[34]

Kun Béla referátumából tehát világosan kiolvasható volt az az álláspont, hogy időnyerésre kell törekedni, s a jegyzéket ugy kell tekinteni, mint amelynek elvi elfogadása megteremtheti a tárgyalások feltételét, s lehetőséget biztosit arra, hogy békéhez jusson a Tanácsköztársaság. A megegyezés viszont csak akkor következhetik be, ha határmódositásra kerül sor. Ugyanakkor az ellenfelek szándékainak nem ismerése miatt nem tartotta egyértelmüen megvalósithatónak a békét, amit legvilágosabban a határozati javaslat utolsó pontja érzékeltetett.

Kun Béla előadói beszéde után rendkivül éles vitára került a sor. Az elsőként felszólaló Pogány József nem értett egyet azzal, hogy visszavonják a Vörös Hadsereget, amit lélektani motivumok mellett, elsősorban a határkérdéssel indokolt. Azt a feltételezést is közölte, hogy az antant lépése ujabb általános támadás előkészitését szolgálja, amit abból származtatott, hogy

a blokádot nem kívánták az imperialisták feloldani, s nem az egyszerre való kiürités kötelezettségét irták elő, s nem jelölték ki a déli határokat sem. A felszabaditott területek problémáira utalva pedig azt a következtetést vonta le, hogy a békét, amelyre feltétlenül szükség van, "Csak a további háboru árán kaphatjuk meg". Felszólalása végén azonban mind a válaszjegyzéket, mind a Kun Béla által előterjesztett határozati javaslatot azzal a feltétellel elfogadta, nehogy valódi béke helyett "álbéke" megkötésére kerüljön sor, mivel az igazi, becsületes békét csak komoly háborura való készüléssel lehet "kiverekedni".[35]

Pogány felszólalásában kétségtelen valóságos veszélyekre hivott fel, s befejező mondatáig csak azzal számolt, hogy az általa felvetett problémák egy részének a megoldására nincs meg a lehetőség. Ehhez hozzájárult az az elvi megközelités is, hogy ha békekötésre kerül a sor, akkor az antant proletariátusától való eltávolódás következik be. A Clemenceau jegyzéket tehát olyan manövernek tekintette, amelynek realizálása csak a Tanácsköztársaság bukását eredményezheti. Befejező mondata igy egész gondolatmenetével ellentétes volt, s érveléséből logikusan nem következett. Hogy mégis elhangzott, valószinüleg azzal állt összefüggésben, hogy az adott szituációval mégis számolni kellett, s ezért számára is elképzelhetőnek tünt bizonyos lépések további megtétele az általa hangoztatott veszélyek egy részének kiküszöbölése érdekében.

Hajdu Gyula azonban, aki bár élesen fellépett annak érdekében, hogy ragaszkodni kell ahhoz az elvhez, hogy a dolgozók döntsék el hova akarnak tartozni, s polemizált azzal is, hogy a német békealáirás forradalomhoz vezet, a Clemenceau jegyzékben foglaltakat végrehajthatóknak jelentette ki abban az esetben, ha az antant garantálja a blokád megszüntetését. Ellenkező esetben az elutasitást tartotta célravezetőnek.[36] Szamuely Tibor viszont abból az elvi, bár kétségtelenül tulzó, baloldali álláspontból indult ki, hogyha a harcot szüneteltetik vagy beszüntetik, az "a harc principiumának a feladását jelentené, azt jelentené ez, hogy mi feladjuk azt a küzdelmet, amelynek célja a világ összes elnyomottjainak, összes kizsákmányoltjainak felszabaditása". Emellett lehetetlennek tartotta, hogy egy-

szerre lehessen békét kötni az imperialistákkal és harcolni a belső kapitalisták ellen. Felszólalása további részében pedig nemcsak megismételte a déli határokkal kapcsolatos problémát, s mi várható a további békefeltételeket illetően, hanem azt a következtetést vonta le, hogy egy olyan történelmi helyzet állott elő, amikor az ellenfél van a züllés állapotában. Végső summázatként azt szögezte le, hogy csak akkor lehet az antanttal "valamelyes szerződést kötni", ha pontosan lehet tudni mit követel, mit ad cserébe, s ha az engedmények mind a magyar, mind az oroszországi proletariátus számára adódnak.[37]

Ezután került sor a legproblematikusabb és kétségtelenül defetizmust kifejező Kunfi által tartott felszólalásra. Nem vitás, hogy beszédének tartalma csak gondos elemzés alapján válik nyilvánvalóvá. Kunfinak egy sor kérdésben látszólag ugyanis igaza volt, s első pillantásra is negative értékelhető következtetéseit ugy igyekezett kifejezésre juttatni, mintha minden szándéka a proletárdiktatura védelme volna. Az ellenreagálások egy része sem arra vonatkozott, amit ekkor mondott, hanem amit ezelőtt tett, ami május végén és junius elején proletárdiktatura-ellenes értelmü volt.

Kunfi, Szamuelyvel és Pogánnyal vitázott, bár meg kell jegyezni, ő is egyetértett azzal, hogy az antanttól követelni kell a gazdasági forgalom szabadságát s azt, hogy a Tanácsköztársaság belső dolgaiba ne avatkozzon be.[38] Kunfi ugyanakkor ad abszurdum vive Szamuely és Pogány gondolatát /szocialista messiánizmussal vádolt/, abban jelölte meg a felszólalások lényegét, hogy a világmegváltó szerep hangoztatása alapján egyetértenek azzal, hogy a magyar proletariátus "ha szükséges, vérezzen el és pusztuljun el", és a proletárháborut addig kell folytatni, amig fokozatosan minden állam fel nem szabadul. Egyetlen kötelességként azt jelölte meg, hogy a proletárdiktaturát Magyarországon megtartsák, s amelynek egyedüli nemzetközi kötelessége, hogy példája erejével hasson. A felszabaditott területek proletariátusának helyzetét pedig szerinte csak ugy lehetett és kellett szemlélni, mint Németország vagy Ausztria proletariátusának a kérdését. Felhasználva Kun következtetését, hogy csak egy breszt-litovszkihoz hasonló béke lehetősége áll fenn, s helyesen polemizálva Szamuelynek az ország kapitalistái-

hoz való viszonyát jelző következtetésével, lényegében elutasitotta azt a törekvést, hogy az antanttal igyekezzen a Tanácsköztársaság tárgyalásokat folytatni, mivel az antant "ezzel a tanácskormánnyal tárgyalni nem fog..., innen mi békét ententetól hiába kérünk, béketárgyalásokat mi hiába kivánunk, mert ahhoz, hogy tárgyalás legyen két fél kell, és azok minden valószinüség szerint velünk tárgyalni nem akarnak". Ez a megközelités első pillantásra is retrográd álláspontnak tünik, s ellentmond a breszt-litovszki békekoncepciónak is, s alapvetően a teljes kiszolgáltatottság elfogadásával volt egyenlő. Kunfi nyilván maga is tisztában volt azzal, hogy egy ilyen álláspont elfogadhatatlan, s ezért nemcsak megismételte a proletárdiktatura erősitésének a szükségességét, hanem utalva arra, hogy békét a kapitalizmus nem tud teremteni, kijelentette, hogy nem is a béke fontos, hanem a harc beszüntetése, amely lehetővé teszi a Tanácsköztársaság megszilárditását. Kunfi ahelyett azonban, hogy kifejtette volna mit ért a megszilárditás alatt, hogyan képzeli azt el egy olyan szituációban, mint amilyent a maga részéről elfogadottnak tekintett, azt a vádat is hangoztatta, hogy egy neomilitarizmus van kifejlődőben, amely csak a háborus erényeket ismeri el.[39] Igaz, hogy általánosságban vetette fel ezt a kérdést, mint ahogy a forradalmak befejezte után jelentkező igényként a világon levő emberek testvériségnek a megvalósitását is, de ez valójában csak más megfogalmazásban jelentette a kongresszuson elmondott következtetésének lényegét, hogy a burzsoáziával szemben humanizmust kell gyakorolni, amit most kiegészitett azzal, hogy a hadsereg kérdését a továbbiakban más megközelitésben kell szemlélni.

Nem lehet véletlennek tartani, hogy a továbbiakban Kunfival polemizáltak azok is, akik különböző meggondolások alapján elfogadták, de azok is, akik fenntartással éltek Kun Béla előterjesztésével. Kunfi, mint láttuk, ugyanis mind a konkrét helyzetet, mind a szocializmust s a nemzetközi szolidaritást illetően olyan álláspontot fejtett ki, amely objektive mindenféleképpen opportunizmust fejezett ki, s realizálás esetén a Tanácsköztársaság gyengüléséhez vezethetett csak el.

Király Albert pl., aki lehetségesnek tartotta, hogy a breszti békéhez hasonló békét elfogadjon a kormány, abban a vo-

natkozásban vitatkozott Kunfival, hogy a nemzetközi forradalmat ki lehet hagyni a számitásból. A felszabaditott területek feltétel nélküli kiüritését pedig elutasitotta, s mivel nem tekintette valószinünek, hogy egy breszti béke lehetősége kialakul, a további küzdelemre való felkészülést ajánlotta.[40] Kellner viszont az 1918-as Oroszország és az 1919-es Magyarország különböző helyzetéből indult ki, s elutasitotta Kunfi azon álláspontját is, hogy mindegy milyen kis területre zsugorodik össze a Tanácsköztársaság. Kellner szerint ez éhezéssel s az ellenforradalmi bandák támadásával járna együtt. S mivel szerinte a blokád feloldása sem jelentene megoldást, árut az antant nem tudna szállitani, a jegyzék elutasitását tarotta célszerünek.[41]

Mig a következő felszólaló Tóth János [név nélkül] vitatkozott Kunfival, s utasitotta el a megegyezést, Opre János konkréten polemizált vele, s egyáltalán a tárgyalást is csak abban az esetben tartotta lehetségesnek, ha a megszálló csapatok visszavonulnak Magyarország régi határaira. Ez utóbbi követelést, mint olyant ajánlotta, amit be kell foglalni a Clemenceau-nak szóló válaszsürgönybe.[42] Sárkányovszky Károly mintegy tovább folytatva azt a gondolatot, hogy a blokád feloldása nem járna konkrét eredményekkel, arról szólt, hogy "a garancia kérdéséről sem lehet vitatkozni. Sem Kunfi elvtárs, sem más nem tud garanciát adni. Garanciát csak a nyers fegyveres erő adhat." S a visszavonulást a nemzetközi forradalomra való csapásként jelölte meg.[43] Gondolatmenetében megtalálhatók voltak tulzó baloldali meggondolások, összetevők is, ugyanakkor félelem s aggodalom a magyar proletárdiktatura további sorsát illetően. Brandstein, aki sok tekintetben azonos módon közelitette meg a problémát mint Kunfi, és vitatkozott azokkal, akik Kunfit támadták, maga sem értett mindenben egyet vele. Igy a békekötés feltételeként szabta meg, hogy az elfogadható legyen és tárgyalóasztalnál, közös megegyezéssel történjen. Olyan békét tartott szükségesnek, "amely ennek az országnak gazdasági lehetőséget biztosit a további megélhetésre, gazdasági lehetőséget biztosit arra is, hogy a nemzetközi forradalom ujabb, tényleg forradalmi osztagait bevárhassa..." Ehhez hozzátette, hogy Kun határozati javaslatában lát ilyen lehetőséget, de ha a békekötés még-

sem biztositaná a Tanácsköztársaság létét, az elemi feltételeket, akkor a küzdelmet folytatni kell.[44]

Ezután került sor Kun Béla válaszára. Anélkül, hogy részletesebb indoklást alkalmazott volna, mint alapvetőt szögezte le, hogy a nemzetközi forradalom állása más külpolitikát nem tesz lehetővé, mint ami a határozati javaslatban megfogalmazódott. Véleménye szerint ez a politika teszi majd csak lehetővé egy majdani más külpolitika lehetőségét. Ez az álláspont azt jelentette, hogy a vita nem ingatta meg Kunt abban a meggyőződésében, hogy az adott viszonyok között mást kell tenni, mint amit előterjesztésében megfogalmazott. Most azonban határozottabban fejtette ki azt a véleményét, hogy egy ideiglenes állapotról van csupán szó, amit azzal magyarázott, hogy mind Ausztriában, mind Németországban és Nyugat-Európában szükségszerüen kirobban a forradalom. Ugyanakkor élesen fellépett Kunfi felszólalásának azon elvi jellegü megfogalmazása ellen, amely a burzsoá pacifizmus, militarizmus, proletár messiánizmus és internacionalizmus kérdésére vonatkozott. De emellett határozottan és helyesen szögezte le azt is, hogy nemcsak a magyar proletariátusnak van forradalmi hivatása s hogy kivülről nem lehet forradalmat csinálni. Ami pedig a felszabaditott területek kérdését illeti, arra utalt, hogy belsőleg kell a forradalmat megvalósitani, s hogy a következő időben is kötelessége lesz a Magyar Tanácsköztársaságnak, hogy e téren az internacionalizmus ne csak szavakban, hanem tettekben nyilvánuljon meg.[45]

Az ezután következő szavazásnál egyhangulag elfogadták a beterjesztett határozati javaslatot. E ténnyel lezárult a Clemenceau jegyzékkel kapcsolatosan kialakult helyzet egyik jelentős szakasza.

Ha a mérleget akarjuk megvonni, több tényt kell figyelembe venni. A junius 15-től 19-ig terjedő periódusban elhatározott ténnyé vált, hogy a Clemenceau jegyzék végrehajtására sor kerül, amennyiben bizonyos módositások elérhetők lesznek, s figyelembe veszik a válaszjegyzékben meghatározott módszereket. A hadmüveletek beszüntetésére akkor kerül sor, amikor a Tanácsköztársasággal szembeni ellenséges támadások megszünnek, azaz fegyverszünet jön létre. Junius 19-e ugyanakkor világosan jelezte - ha különböző, s elvileg nem is mindig helyeselhető

indoklások alapján -, hogy jelentős fenntartások voltak a válaszjegyzékkel, Kun Béla álláspontjával szemben. A fenntartások, ellenvélemények jelentősebb része azonban nem a Clemenceau jegyzék általában való elutasitására vonatkozott, hanem olyan feltételek megteremtésének a biztositására, melyek a Tanácsköztársaság létét, a proletárdiktatura funkcionálását lehetővé teszik és valaminő garanciákat biztositanak arra, hogy az antant esetleges becsapási manőverét ellensulyozni lehessen. Ezzel függtek össze a további küzdelemre való felkészülést célzó igények.

A fenntartások, ellenvélemények jellege nyilvánvalóan kapcsolódott ahhoz a tényhez, hogy junius 16-án már elküldték a válaszjegyzéket, s ahhoz a helyzethez, hogy erre válasz nem érkezett, amit kétségkivül bizonytalan állapotot teremtett. De számottevő szerepet játszhatott a Tanácsköztársaság nemzetközi helyzetének rosszabbra fordulása és a belső ellenforradalmi mozgolódás is. Emellett az északi hadjárat nagyszerü eredményei ellenére sem lehetett figyelmen kivül hagyni, hogy volt fáradság a csapatoknál, s akadozott az utánpótlás is és jelentkezett a defetista agitáció. Mindehhez azonban hozzá kell tenni, hogy a csapatok szellemében jelentkező változás szorosan összefüggött azzal a hibával, hogy a vezetés a hadmüveleteket egyoldaluan beszüntesse és a katonák tudomására hozták a Clemenceau jegyzéket az arra adott választ. A junius 9-e és junius 16-a közötti események nem tették szükségessé, nem indokolták ezt a lépést, még akkor sem, ha ultimátumról volt szó, s ha arra az elhatározásra is jutottak a pártvezetőségben, hogy bizonyos feltételek között elfogadják a Clemenceau jegyzékben foglaltakat. Ez a lépés nem következett egyébként a Kun Béla által adott válaszjegyzék gondolatmenetéből sem.

Természetesen más kérdés az antanttal való tárgyalások problémája. Lenin junius 18-i táviratában - mint ismeretes - szintén egyetértését fejezte ki a tárgyalások eszméjével. "... minden lehetőséget feltétlenül ki kell használni - irta - legalább ideiglenes fegyverszünet vagy a béke megkötésére, hogy a nép lélegzetvételnyi szünethez jusson." Azonban azt is hozzátette: "De egy pillanatig se bizzanak az antantban, becsapja

önöket, és csak időt akar nyerni, hogy aztán megfojthassa önöket is, bennünket is."[46]

Nyilvánvaló, Lenin táviratát Kun Béla ugy értelmezte, hogy az általa vallott álláspont helyes. De Lenin táviratából egyáltalán nem következett, hogy a magyar helyzetet egy Breszt-Litovszk-szerü helyzethez tartotta hasonlónak, Kun viszont ebből indult ki, s ez eleve veszélyeket hordott magában. Amikor Kellner tagadta a párhuzamot 1918 Oroszországa és 1919 Magyarországa között, sok tekintetben igaza volt. A magyar belpolitikai viszonyok jobbak, a Tanácsköztársaság nemzetközi helyzete viszont rosszabb volt, mint 1918 Oroszországáé. Ugyanakkor azt sem lehetett figyelmen kivül hagyni, hogy a Clemenceau jegyzék határmeghatározása rendkivül bizonytalan állapotot jelentett déli irányban, továbbá a kis területü országot kapitalista tenger vette körül.

A helyzet pozitiv és negativ összetevőit véve figyelembe, Kunnak abban feltétlen igaza volt, hogy tárgyalni és ha lehet békét is kellett kötni, azonban olyan feltételek kikényszeritésén keresztül kellett ezt biztositani, amely az ország sorsát tekintve a bizonytalanságot minimálisra csökkenti. E vonatkozásban azonban világos elképzelés nem volt. Ami viszont Kunfi felszólalásának tartalmát illeti, álláspontjában kétségtelenül kimutatható a negativ tendencia. Elválaszthatatlannak kell tekinteni a pártkongresszuson való szereplésétől s azoktól az áruló lépésektől, amelyekre sort keritettek a jobboldali ellenzéki vezetők junius 30-a után.

Két nappal később, junius 21-én a Tanácskongresszuson a hadügyi kérdésnél, ha nem is oly nyiltsággal és szenvedélyességgel, tovább folyt a vita a Clemenceau jegyzék kérdésében. Böhm expozéjában - mint ismeretes - egyrészt rendkivüli módon felnagyitotta a meglevő nehézségeket, bajokat. A valóságosnál jóval negativabban értékelte a hadsereg szellemét, ugyanakkor egyértelmüen nem kötelezte el magát a visszavonulás mellett. Felvetette május 2-ának a megismétlését, s ettől tette függővé, hogy a külügyi vitában elfogadott határozati javaslatot elvi alapnak tekintsék-e vagy sem.[47] Igaz, beszéde további részében a határkérdést, a jövendő proletárforradalmakra hivatkozván, nem tartotta döntőnek, s azt hangsulyozta, hogy meg kell védeni

a hatalmat, bármilyen kicsi is lesz az ország,[48] de beszéde befejező részében ismét azzal az alternativával élt, hogy a kérdésben a proletároknak kell dönteniük.[49]

Kun Béla ismét a béke megkötésének a szükségességét hangsulyozta. Helyesen mutatott rá azonban arra, hogy békekötés esetén is meg kell erősiteni feltétlenül a Vörös Hadsereget.

A vitában felszólaló Landler közvetett módon polemizált Kun megegyezést rögzitő következtetésével, de egyben Böhmmel is. Landler többek között ugyanis azt hangoztatta, hogy a hadsereg képes megverni a cseheket, a románokat, a szerbeket és a franciákat is, s a hadsereg szelleme nagyszerü.[50] Peyer viszont egyértelmüen a Clemenceau jegyzék elfogadása ellen lépett fel, de Szántó Bélánál is jelentkezett fenntartás, mikor a Kunfi által hangoztatott militarizmus vádat visszautasitotta,[51] és Bogár Ignácnál is erre kell következtetnünk, amikor az általános mozgósitás elrendelését szorgalmazta, s olyan agitációt követelt, amely elősegiti, hogy a Vörös Hadsereg az eddigi eredményeit megtarthassa "és amennyiben szükséges és lehetséges még ujabb eredményeket" is elérhessen.[52]

A kongresszus valóban el is fogadta, s határozatilag kimondta az általános mozgósitás szükségességét s végrehajtását a Kormányzótanács feladatává tette.[53]

A junius 21-i ülés is azt mutatta, hogy a 19-én elfogadott határozat ellenére is fennálltak a különbségek, s mint a 24-i Kormányzótanács ülése jelezte, fennállt a lehetősége annak is, hogy a Clemenceau jegyzék végrehajtására mégse kerüljön sor. Legalábbis számoltak ezzel az eshetőséggel. Ez összefüggésben állt azzal, mint Böhm is megjegyzi emlékiratában, hogy junius 19-e után "A kormányzótanácson belül uj harc indult meg az iránt, hogy a csapatokat egyáltalán ne vonjuk vissza".[54] Ezen álláspont fő képviselője Landler volt. A junius 19-i, 20-i, 21-i és 22-i lapok cikkei is az esetleges béke által adódó negativ következményeket taglalták elsősorban.[55]

A Kormányzótanács 24-i ülésének közvetlen előzménye Clemenceau junius 22-i jegyzéke volt, amely a junius 16-i jegyzékre vonatkozó antant választ tartalmazta mint a Szövetséges és Társult Hatalmak Legfőbb Tanácsának határozatát.

A jegyzék azt közölte, hogy Pellé tábornok a Foch marsalltól kapott parancs értelmében tudatni fogja azt a napot és órát, amikor a magyar csapatoknak meg kell kezdeni a kiüritést és azt a határidőt, amire a kiüritésnek be kell fejeződnie. Jelezte, hogy az ellenőrzést amerikai, brit és francia tisztek végzik, s a kiürités megtörténtéről Pellé fogja értesiteni az antant kormányait. A továbbiakban arról szólt, hogy amennyiben a visszavonuláskor pusztitásra kerül sor, a magyar kormánytól "teljes és tökéletes jóvátételt fognak követelni". Végül tudatta, hogy amennyiben Pellé jelenti a kiürités megtörténtét, fel fogják szólitani "a román hadakat az általuk jelenleg megszállva tartott magyar terület kiürítésére. Ez a kiürités ugyanolyan feltételek mellett fog megtörténni s ugyanolyan elvek szerint fog irányittatni mint a csehszlovák terület kiürítése."[56]

A jegyzékben foglaltaknak megfelelően Pellé tábornok valóban közölte, hogy 24-én reggel öt órakor abba kell hagyni az ellenségeskedéseket s a magyar csapatoknak 24-én délig 15 lométerre vissza kell vonulniuk. Majd megjelölte a visszavonulás módozatait is. A fegyverszünet és a visszavonulás elfogadásáról szóló választ pedig 23-ára kérte. Amennyiben az nem lesz kielégitő - jelezte -, jelenteni fogja a "szövetséges és társult kormányoknak".[57]

A Clemenceau és a Pellé által közöltek tehát egyáltalán nem tértek ki a junius 16-án elküldött válaszjegyzékben foglaltakra. Ezzel világossá vált, hogy sem módositani, sem tárgyalni nem óhajt az antant.

A junius 23-i, a Böhm által Pelléhez küldött táviratból az derül ki, hogy a magyar kormány hajlandó volt az ultimátumot teljesiteni. A válasz azonban nem tért ki arra, hogy a visszavonulás módozatait hogyan hajtják végre a magyar csapatok, s pozitivan csak a fegyvernyugvást jelölte meg. Ugyanakkor egyrészt azt kérte Böhm, hogy Pellé küldjön megbizottakat, hogy "a határeltolások és javitások végrehajthatók legyenek", másrészt biztositékot kért arra, "hogy a román csapatok Clemenceau ur jegyzékében emlitett területeket ki fogják üriteni és hogy az általuk okozott károkért kárpótlást adjanak". A román csapatok ugyanis 20-ról 21-re virradó éjjel a Tisza-hidakat lerombolták.[58]

A Pellé által még 23-án éjjel küldött válaszból az érzékelhető, hogy Böhm távirata nem volt egyenlő azzal, hogy a visszavonulást is elfogadta már ekkor a magyar kormány. Nem lehet ugyanis véletlennek tartani, hogy Pellé kétszer is visszatért arra, hogy közölje Böhm, a junius 22-i, általa küldött jegyzékben foglaltaknak a részletekben való teljesitését is elfogadja-e. Ugyanakkor közölte, hogy a megbizottakkal kapcsolatos magyar kérést eljuttatja a csehszlovák kormánynak és a békekonferencia elnökének, hasonlóképpen az utóbbi elé terjeszti a románok által megszállt területek kiüritésével kapcsolatos problémát. Egyben azt az ajánlatot is tette, hogy az általa javasolt semleges zóna határainak megállapitására - amely a junius 13-i jegyzékben jelzett vonaltól délre és északra két-két kilométerre huzódott volna -, 25-én üljenek össze Pozsonyban a magyar és csehszlovák képviselők.[59]

A 24-i kormányzótanácsi ülés előtt tehát a helyzet következőképpen állt: a fegyverszünet 24-én reggel beállt, a visszavonulást azonban nem rendelték el, bár kinyilatkoztatták azt a készséget, hogy amennyiben a Tanácsköztársaság garanciákat kap arra vonatkozóan, hogy a román csapatok kiüritik az általuk elfoglalt területet, a magyar csapatok a visszavonulást végrehajtják. Kétségtelen, hogy ez az álláspont nem volt azonos a junius 19-i határozattal, mert a feltétel csak a román kivonulással kapcsolatos garanciára korlátozódott, szükült le. Ez utóbbi megfogalmazása azonban azt is jelezte, hogy a junius 19-én és 21-én elhangzott ellenvélemények, fenntartások mégsem voltak teljesen hiábavalók.

A Kormányzótanács 24-i ülésének dokumentumai nem maradtak fenn. Julier visszaemlékezéséből, Böhm és Kun távirataiból, valamint Ágostonnak a Népbiztosperben tett vallomásából a lényeget azonban rekonstruálhatjuk. /Sajnos azt sem tudjuk, hogy 23-án ülést tartott-e a pártválasztmány, s ott milyen kérdésről volt szó. Az 1919. junius 22-i Népszava csak annyit közölt, hogy rendkivül fontos ügy kerül napirendre, s ugyanolyan számmal képviseltessék magukat a szakmák és pártszervezetek mint a pártgyülésen./

Tény az, hogy a kormányzótanács ülésén kibontakozott vita eredményeképpen a visszavonulást három feltételhez kötötték: a

román csapatok által nyujtandó garancián kivül, a déli határok megállapitásához, valamint a békekonferencia által való meghiváshoz,[60] amit táviratilag közöltek Clemenceau-val. E távirat másolatát megküldték egyébként Pellé tábornoknak is. Ugyanakkor határozat született arra vonatkozóan is, hogy a fegyverszünet meghosszabbitását kérik. A rendelkezésünkre álló adatok szerint Pellé két táviratot is kapott rádión keresztül. Pellé junius 24-i válaszából ugyanis az derül ki, hogy Böhm 24-én elküldte a Kun Béla által Clemenceau-hoz továbbitott feltételeket, de a fegyverszünet meghosszabbitásáról még nem tudósitott. Pellé ekkor nemcsak azt közölte, hogy a magyar csapatok nem vonultak vissza 15 kilométerre, hanem azt is, hogy a román kiüritést csak a békekonferencia elnökének szava garantálja. S ehhez hozzátette "A többi politikai feltétel, melyekre Kun Béla népbiztos urnak a távirata, melyet Ön velem közölt /célzást tesz/ mégcsak megsem volt emlitve az Ön fentebb emlitett junius 23-i táviratában." A továbbiakban arra hivatkozott, hogy Böhm 23-i nyilatkozatában elfogadta Foch feltételeit, s végül jelezte, hogy az ügyben jelentést tesz a szövetséges csapatok főparancsnokának.[61]

A szintén 24-én fogalmazott másik Böhm távirat, melyet 26-án kapott meg Pellé, már kérte a fegyverszünet meghosszabbitását, azzal, hogy a magyar csapatok az általuk tartott vonalon maradjanak mindaddig, "amig a Tanácsköztársaság kormánya által Clemenceau urhoz intézett táviratban kért garanciákra vonatkozólag válasz nem érkezik".[62] Ágoston és Mayer Csejkovits Pozsonyba való utazása 25-én viszont azt jelezte, hogy számitásba vették a megegyezést.[63] Azonban ezt nem egyetlen lehetőségként tekintették. Számitottak arra is, Julier visszaemlékezése szerint, hogy a támadás továbbfolytatására lesz szükség, s ennek megfelelő intézkedéseket határoztak el.[64]

A Kormányzótanács fentebb ismertetett álláspontjának a kialakitása éles vitában történt meg. Julier szerint Böhm le akart mondani, Landler viszont a hadmüveletek továbbfolytatása mellett érvelt, s elutasitotta Böhm azon javaslatát, hogy ő vegye át a főparancsnoki tisztet. Böhm lemondásának valószinüségét alátámasztja már idézett emlékirata is.[65]

A hozzászólók egy része is, a szükséges konszolidációra hivatkozva, a jegyzék elfogadása, ujabb offenziva inditása ellen lépett fel.[66]

A Kormányzótanács junius 24-i, pozitive értékelhető álláspontja egyrészt módositotta a 23-i álláspontot, a junius 16-i jegyzékben emlitett kivánságok egy részét feltételként határozta meg, s igy alternativát állitott fel, másrészt olyan kompromisszumot hozott létre a felső vezetésben, amely egy későbbi pozitiv döntés lehetőségét is tartalmazta.

Az a tény, hogy Böhm lemondását megakadályozták, az adott viszonyok között helyes volt, a belső ellentétek nyilt robbanása az erőviszonyok negativ irányu eltolódásához vezethetett volna.

A pozitiv álláspont kialakitásában egyébként minden bizonnyal jelentős szerepet játszottak azok a hirek, amelyek arról szóltak, hogy a felszabadult területeken tiltakoztak a Clemenceau jegyzék ellen, s megkezdték a Szlovák Vörös Hadsereg szervezését.[67]

Junius 25-én Kun Béla ujabb táviratban fordult Clemenceauhoz, amelyben sajnálkozását fejezte ki, hogy "a románok által nyujtandó biztositékokra vonatkozólag" semmi válasz nem érkezett. S ismételten felvetette a garancia kérdését.[68]

Kun ujabb jegyzékére a Budapesten kirobbant ellenforradalmi puccs leverése után került sor, amely jelentős szerepet játszott abban, hogy a junius 24-i határozatot a pártvezetőség és a Kormányzótanács néhány nap mulva alapvetően módositotta.

Kun Béla táviratait semmifajta válasz nem érkezett. A Négyek Tanácsa nem volt hajlandó érdemben tárgyalni a garancia kérdést, a román minisztertanács ugyan megtárgyalta a Kormányzótanács hozzá küldött táviratát, de csupán a békekonferenciát érdemesitette válaszra.[69]

Junius 26-án viszont megérkezett Pellé tábornok távirata, amelyben jelezte, hogy a fegyverszünet meghosszabbitását elfogadja, azonban közölte azt is, hogy junius 30-án éjfélig be kell fejezni a csapatok kivonását.[70]

Böhm junius 27-én válaszolt Pellének, amelyben el sem utasitotta, de el sem fogadta a Pellé által meghatározott kiürités időpontját. "Tekintettel arra - közölte Böhm -, hogy a mi kiüritésünk és a románok kiüritése közt junktim áll fenn, amennyiben a románok által megszállott területnek is fel kell szabadulnia, tekintettel továbbá arra, hogy semmi garanciát ezideig nem kaptunk, hogy a románok a megszállt területeket tényleg kiüritik-e, kérem Tábornok Urat, sziveskedjék türelemmel lenni, mig a románok kiüritésére vonatkozó garanciák tisztázva lesznek."[71] A távirat ezen kitétele viszont azt is jelezte, hogy a feltételek helyett egy feltételt is elégségesnek tartottak ekkor már magyar részről, ami azt tükrözte, hogy a junius 23-i álláspontho tértek vissza.

A továbbiakoan Böhm azt hangsulyozta, hogy a konferencia fő követelése az offenziva beszüntetése volt és ennek a Tanácsköztársaság eleget tett. S ehhez hozzátette azt az érvet, hogy a románokkal szemben nem ujabb hadmüveletekkel óhajtja a magyar fél biztositani a területek felszabaditását, mert az "ártatlan emberek vérébe kerülne".[72]

Junius 27-én egyébként kormányzótanácsi ülésre került a sor, ahol Kun Béla bejelentette, hogy Pellé 30-ig meghosszabbitotta a fegyverszünetet, s a Pozsonyból visszaérkezett Ágoston beszámolt az általa folytatott tárgyalásokról. Az az álláspont alakult ki, hogy mivel Salgótarján a határ, s "Clemenceau jegyzéke és Pellé sürgönye még mindig nem fix és teljesen világos", Ágoston követelje a határ kedvezőbb megállapitását, hogy Salgóbánya, Salgó végállomás és Somosujfalu magyar területre essen, s Bánréve használatáért a csehek járuljanak hozzá, hogy Fülektől északra huzódjon a magyar határ és az Ózdtól északra eső bányák Bányaárokig magyar területre tartozzanak. Végül utasitották Ágostont, érje el, hogy a Duna vonalán is, mint a demarkációs vonal más részén, semleges zóna létesüljön. A kialakitott álláspontról értesitették Böhmöt is.[73] Ugyanezen a napon a Szlovák Forradalmi Kormányzótanács elrendelte az általános mozgósitást, s a végrehajtás első napjául junius 30-át jelölte meg.

Pellé ujabb ultimátuma a Tanácsköztársaság felső vezetésében nyilvánvalóan az ellentétek kiélezése irányában hatott.

Hirossik 1928-ban irt visszaemlékezésében Landlerral való beszélgetésére hivatkozva, Böhm és Kunfi szerepét emelte ki, mint akik elsősorban törekedtek arra, hogy a visszavonulás megtörténjen.[74] Münnich Ferenc 1958-ban megjelent irásában Kun Bélának 1928-ban tartott előadására utalva azt közli, hogy Böhm robbantani akart, szakadást akart kiprovokálni, és ha ez megtörténik az a Tanácsköztársaság azonnali bukását jelentette volna.[75]

Böhm is utal arra, hogy a végleges döntés előtt Stromfeld hivatali szobájában vitára került a sor közte, Stromfeld, Landler s Julier között.[76] Hirossik fent emlitett irásában azonban arra is utalt, hogy nemcsak Böhm és Kunfi, hanem mások is - mind a pártvezetőségben, mind a Kormányzótanácsban - az ultimátum elfogadása mellett voltak.

Anélkül, hogy a garancia kérdésében a legkisebb változás történt volna, junius 28-án döntő lépésre került a sor. A pártvezetőség, mint Kun Bélának junius 29-i kormányzótanácsi előterjesztéséből kiderül, elfogadta, hogy a visszavonulást végrehajtják. A határozat megszületésének közvetlen körülményeiről semmit nem tudunk. A Pelléhez küldött junius 27-i táviratból e döntés nem következett. Valószinü, hogy rendkivül éles vita után jöhetett létre a határozat. Az indokról is csak annyit tudunk, hogy a pártvezetőség annak alapján döntött, hogy "a háborut a hadseregtől beérkezett jelentések alapján tovább viselni nem lehet".[77]

Valószinü, hogy e pártvezetőségi ülés előtt, vagy e pártvezetőségi ülésen ismertette Landler azt a nézetet, amivel Hirossik és a Szlovák Kormányzótanács több tagja egyetértett, hogy a szlovák területen levő magyar Vörös Hadsereg kerüljön a Szlovák Kormányzótanács vezetése alá, hogy igy megakadályoztassék a cseh imperialisták előretörése.[78]

Junius 29-én az összehivott Kormányzótanács ülése, melyen Garbai, Dovcsák, Kun, Szántó, Guth, Lengyel, Varga, Bajáki, Kalmár, Stefán, Werner és Bihari Mihály jegyzőkönyvvezető vett részt, Kun Béla előterjesztése alapján elfogadta a pártvezetőség döntését. A jegyzőkönyv szerint hosszabb vita után, amelyben mindegyik népbiztos részt vett, született meg az egyértő határozat, amit a "hadsereg állapotára való tekintettel, to-

vábbá a diktaturának minden vonalon való keresztülvitele, a diktaturának megerősitése és a belső gazdasági élet megszervezése szempontjából" tartottak szükségesnek. Ezen kivül elhatározták, hogy a visszavonuló csapatok részére proklamációt adnak ki, amelynek elkészitésével Kun Bélát, Varga Jenőt és Lengyel Gyulát bizták meg. Felhivták a párttitkárságot, hogy 100 agitátorról gondoskodjon, s Kun Béla feladatává tették, hogy az Intéző Bizottság 30-i ülésén a visszavonulás kérdését ismertesse.[79]

Elkészült a visszavonulást szabályozó hadparancs is, melynek értelmében az északi front összes csapatának 30-án reggel öt órakor meg kellett kezdenie a kiüritést és délig 15 km utat kellett megtenni az uj határ felé. A csapatoknak az előirányzott terv szerint julius 2-án és 4-én éjfélig kellett a "kierőszakolt határvonalat" átlépni.[80]

A Szövetséges Központi Intézőbizottság ülése, amely jóváhagyta a Kormányzótanács elhatározását, tehát akkor ült össze, amikor a magyar csapatok visszavonása már megkezdődött. Igy a kérdés eldöntésében nem játszott érdemleges szerepet. A Tanácsköztársaság sorsát jelentős mértékben meghatározó végzetes lépés már megtörtént.

Kun a 30-i ülésen lényegében megismételte, bár szélesebben fejtette ki a visszavonulás indokait, melyeket fentebb ismertettünk. Eszerint nem külpolitikai okok játszottak elsősorban közre, amit azzal támasztott alá, hogy az antant belpolitikai helyzete rossz, majd utalt a julius 20-21-én várható politikai demonstrációra, a cseh kapitalizmus várható összeomlására s a közelgő német forradalomra.

Határozottan kijelentette, hogy azzal a reménnyel csatlakozott a visszavonulást kivánók álláspontjához, hogy a belső gazdasági és közigazgatási dezorganizációt egy lélegzetvételnyi idővel meg lehet szüntetni. Egyik fő okként az ellenforradalommal való teljes leszámolást jelentette ki. Ugyanakkor lehetségesnek tartotta, hogy illegális uton a blokád ellenére is bekapcsolódjon a Tanácsköztársaság a nemzetközi forgalomba. Optimizmusát azzal az értékeléssel is igyekezett alátámasztani, hogy a hadsereg nem veszti el forradalmiságát, s hozzátette, hogy kiegészitésére is nagyobb erőt lehet kifejteni. Majd fel-

vetette azt a problémát is, hogy a visszavonulás nem jelenti-e a nemzetközi forradalom hátbatámadását? Azt a véleményét hangoztatta, hogy a visszavonulással sikerül kivenni a cseh burzsoázia kezéből azt az ütőkártyát, amellyel a sovinizmust felkelthette. Azzal is számolt, hogy a cseh forradalom szubjektiv feltételei szükségszerüen növekedni fognak.

A Kun Béla után felszólaló Pór a hátország hangulatának romlásáról, a hadsereg szellemében bekövetkezett negativ változásról beszélt, s e következtetése alapján azonositotta magát a Kormányzótanács döntésével. Szamuely is abból indult ki, hogy a külpolitika belpolitikai kérdéssé vált amiatt, hogy a hadsereg szellemét mesterségesen tönkretették. Elismerte azt is, hogy időnyerésre szükség van, azonban kételkedését fejezte ki az iránt, hogy a politika, amit folytatni kényszerül a Tanácsköztársaság, valóban biztositja a lélegzetvételt, s e lépést nem tartotta összehasonlithatónak a breszti béke feltételeivel. Varga Jenő viszont azokat a lehetőségeket taglalta, amelyek a visszavonulás ellenére is elősegithetik a gazdasági élet fejlesztését, s különösen a munkafegyelem megjavitásához füzött reményeket. Az ezután hozzászóló Holló János után, Rónai Zoltán kérésére, akit Szamuely magatartása, intézkedései miatt birált, zárt ülést rendelt el az elnök, amely után került sor az egyhangu szavazásra.[81]

Azok az okok, amelyeket Kun Béla ismertetett, kétségtelenül figyelemreméltóak voltak, azonban nem indokolták a feltétlen visszavonulás elrendelését. Természetesen e lépés megtételében sokfajta tény, s nem mindenkinél azonos ok játszott közre. A diplomáciai járatlanság, az illuziók, a tényleges nehézség tulértékelése s a tulzó optimizmus mellett a valóban jó szándék, a Tanácsköztársaság féltése, de ennek ellentéte is közrejátszott.

A Clemenceau jegyzék elfogadása rendkivül összetett probléma, amelynek mindenoldalu feltárását nehezíti, hogy az adatok, dokumentumok szegényesen állnak a kutató rendelkezésére. A kérdést az is bonyolitja, hogy a vezetésben az ellenpólusokat nem olyan csoportok alkották, akik a Tanácsköztársaság más lényeges kérdéseiben azonos álláspontot vallottak volna, s igy nem azonos okok és szándékok találhatók az egyes vezetőknél,

az egyes álláspontokban. Ugyanakkor arról is szó van, hogy e kérdésben, a lényegében szembenálló felek, ellenkező szándékkal is egy irányban fejtettek ki hatást vagy ellenhatást.

E bonyolultság ellenére is megállapitható, hogy az ellenzéki szociáldemokrata vezetők egy részének magatartása a proletárdiktaturával való szembenállásukhoz kapcsolódott. A kommunisták egy részének az álláspontját pedig mindvégig motiválta a helyzet különböző felméréséből s értékeléséből adódó következtetés mellett az a kényszerkompromisszumos állapot is, amely a juniusi pártkongresszus óta fennállott.

Végül szeretnénk rámutatni, hogy a Tanácsköztársaságnak időre volt szüksége. E tény önmagában is egy kényszerhelyzetet teremtett. A probléma abban is megmutatkozott, hogy a lélegzetvétel megvalósitása nemcsak az objektiv helyzet, hanem amiatt is nehézségbe ütközött, hogy az ellentmondásos helyzet mérlegelését - többek között Kun Béla is - egysikuan közelitették meg.

Nem volt következetesség a Szlovák Tanácsköztársaság kérdésében, s nem próbáltak meg a fegyverszüneti idő további meghosszabbitásának elérését. Igy e hibák és hiányosságok nem hagyhatók figyelmen kivül, mikor e végzetes lépés előtörténetét vizsgáljuk.

Jegyzetek

[1]Papers Relating to the Foreign Relations of the United States The Paris Peace Conference 1919. - továbbiakban: Papers PPC - Washington. VI. köt. 189., 240., 241.

[2]Liptai E.: A Magyar Vörös Hadsereg harcai 1919. Bp. 1960. 364.

[3]Vörös Ujság 1919. junius 10. Rendkivüli kiadás. Clemenceau távirata. - Itt jegyezzük meg, hogy amikor Bécsben átadták a magyar válaszjegyzéket "Az átvevésnél a franciák kijelentették, hogy az Entente presztizse követelte meg a rádió utján közölt jegyzéknek azt a szigoru kitételét, hogy a választ 48 órán belül meg kell adni. Az irásos jegyzék, melyet a franciák adtak át bécsi követünknek nem tartalmazta ezt a kitételt. Az átadó tisztek csak arra kértek bennünket, hogy a választ kedd délig adjuk meg."

/Párttörténeti Intézet Archivuma - továbbiakban PI Archivum. - Ágoston Péter Gyüjtemény. Napló. 689. f. I.3. Külpolitikai Információk. 1919. junius 11./ Ágoston e tényt illetően a következőt jegyezte meg: "Ez Clemenceau tigrisnek róka voltára jellemző." /Uo. Napló. 1919. junius 11./

[4]Liptai E. i. m. 358-359., 365-367.

[5]A Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai. - továbbiakban MMTVD - 6/A.köt. Bp. 1959. 672-686.

[6]PI Archivum. Ágoston Péter Gyüjtemény. 689. f. I.3. Napló. 1919. junius 11.

[7]A válaszjegyzék megtalálható: Vörös Ujság 1919. junius 10. Rendkivüli kiadás. Clemenceau távirata.

[8]PI Archivum. Ágoston Gyüjtemény. 689. f.I.3. Napló. Külpolitikai információk. 1919. junius 11.

[9]L.Nagy Zs.:A párizsi békekonferencia és Magyarország 1918-1919. Bp. 1965. 158-161.

[10]Papers PPC. VI. köt. 272-289. - Actiunea politica si militară a Romîniei in 1919. In lumina corespondentii diplomatice a lui I.C. Bratianu. De Gheorghe Bratianu. "Cartea Romineascâ" Bucurest 1939. 105-107.

[11]Vörös Ujság 1919. junius 10. A párizsi békekonferencia jegyzéke a magyar tanácskormányhoz.

[12]Vörös Ujság 1919. junius 14. Kun Béla nyilatkozata Daily News-nak.

[13]Népszava 1919. junius 19. A párizsi békekonferencia kijelölte a határokat.

[14]Kun Béla a Clemenceau-hoz küldött válaszjegyzékben a déli órákat emliti /Uo./, Ágoston pedig a következőket irja junius 15-én naplójába: "Ma a kongresszus ügyrendjét állapitottuk meg, s azután bizottságokat választottunk. A külügyi bizottság ülése közben érkezett meg Versaillesből az a sürgöny, amelyben értésünkre adják, hogy Magyarország határait megállapitották" /PI Archivum. Ágoston Gyüjtemény i.m. Napló./ A bizottság megválasztása közvet-

lenül az ülés végén történt /Tanácsok Országos Gyülésének Naplója - továbbiakban TOGY - Bp. 1919. 23./ A bizottság melynek tagjai lettek: Pogány József, Pór Ernő, Kunfi Zsigmond, Biró Dezső, Jászai Samu, Kalmár Henrik, Stefán Ágoston, Bolgár Elek, Nagy Béla, Kovács Ferenc, Tamási Károly, Alpári Gyula, Rudas László, Ágoston Péter, Brandstein Illés, nyilván csak megválasztása után kezdhette meg tanácskozását. Mindennek alapján tévedésnek, illetve elirásnak kell tekinteni L.Nagy Zsuzsa már idézett könyvének azon megállapitását /166. old./, hogy a jegyzéket 15-én éjjel kézbesitették a Kormányzótanácsnak. Meg kell jegyeznünk, hogy Böhm emlékiratában az olvasható, hogy a jegyzék már a déli órák előtt ismertté vált /Böhm V.: Két forradalom tüzében. München 1923. 420-241./, s Kun Béla is 1933-ban arról ir, hogy a pártvezetőség esti tárgyalása előtti reggel ismertette Stromfeld előtt a jegyzék tartalmát. /Kun B.: Válogatott irások és beszédek. Bp. 1966. II. köt. 256./ Mivel a válaszjegyzék 16-án délben elment, a Stromfelddel való találkozásra 15-én kora délután kerülhetett sor, amit egyébként közvetetten bizonyit Ágoston feljegyzésének a koraisága is.

[15]Kun B. i. m. II. köt. 256.; Böhm V. i. m. 421.

[16]Megjegyezzük, hogy Kun junius 19-én a Tanácsok Országos Gyülésén a Clemenceau jegyzékkel kapcsolatos álláspont kialakitását illetően nem a pártvezetőségi ülésről szólt, hanem a Kormányzótanács, illetve a Kormányzótanács politikai bizottságának az állásfoglalásáról. /TOGY 115. old./ Böhm határozottan pártvezetőségi ülésről beszél. /Böhm i. m. 421./ Hasonlóképen Rudas a frakcióharcok időszakában irt könyvében./ Rudas, L.: Abenteuerer und Liquidatorentum. Die Politik Béla Kuns und die Krise der KPU. Wien 1922. 73./.

[17]Böhm V. i. m. 421.

[18]Rudas, L. i. m. 73., Bettelheim: A Kommunisták Magyarországi Pártjának válságához. Kun Béla szerepe. Wien 1922. 13-14.

[19]Landler J.:A Vörös Hadsereg diadalmas utja és bomlása. Uj Március 1929. Külön szám.

[20]PI Archivum. Ágoston Gyüjtemény. i. rész. Napló. 1919. junius 15.

[21]Böhm V. i. m. 421.

[22]Liptai E. i. m. 400.

[23]Népszava 1919. junius 19. Kun Béla elvtárs válasza Clemenceau-nak.

[24]Vörös Ujság 1919. junius 18. - A hir szó szerint a következő volt: "A Szövetséges hatalmak felhivására a hadmüveletek beszüntetésére megtettük a kellő intézkedéseket. Ennek ellenére a csehek az egész vonalon nagyobb erőkkel támadásba mentek át, egyszerüen lábbal tapossák a szövetséges hatalmaknak a hadmüveletek beszüntetésére vonatkozó rendelkezését. Ilyen viszonyok között csapataink kényszerüségből erélyes védelmi intézkedéseket tettek. Eperjestől nyugatra a Sajó völgyében és Léva környékén erős harcok folynak. Hadseregfőparancsnokság."

[25]MMTVD 6/A. köt. 697.

[26]A Magyar Tanácsköztársaság történelmi jelentősége és nemzetközi hatása. Bp. 1959. 114-115.

[27]PI Archivum. Ágoston Péter Gyüjtemény i. rész. Napló. 1919. junius 16.

[28]Fentiekre vonatkozóan lásd: TOGY 108-112.

[29]Uo. 112.

[30]Uo.

[31]Uo. 114.

[32]Uo. 115. Meg kell jegyeznünk, hogy Kun Béla arról is beszélt, hogy kiadták már a parancsot a visszavonulásra és csak a csehek támadása miatt nem került sor erre /Uo./. E bejelentést semmiféle adat nem támasztja alá. Böhm parancsa csak a hadmüveletek befejezését foglalta magába és nem a visszavonulás elrendelését.

[33]Uo. 116.

[34]Uo.

[35]Uo. 117-120.

[36]Uo. 121-123.

[37]Uo. 123-125.

[38]Uo. 127.

[39]Uo. 125-128.

[40]Uo. 128-129.

[41]Uo. 129-131.

[42]Uo. 131-132.

[43]Uo. 132-133.

[44]Uo. 133-135.

[45]Uo. 135-137.

[46]MMTVD 6/B. köt. 274.

[47]TOGY 200-202.

[48]Uo. 203.

[49]Uo. 204.

[50]Uo. 208.

[51]Uo. 214.

[52]Uo. 216.

[53]Uo. 228.

[54]Böhm V. i. m. 425.

[55]Lásd erre vonatkozóan a Vörös Ujság és a Népszava 1919. június 19 és 22-e között megjelent számait.

[56]PI Archivum. Forradalmi Kormányzótanács Elnöksége 1919. - XXXVII. - 3967.

[57]A Magyar Vörös Hadsereg 1919. Bp. 1959. 392-393. /HIL M. Tan.Közt. iratai. 55. csomó. 82. szám./ /VHP. 622/190.d. sz./ /Táviratok./

[58]Uo. 393-394. /HIL M.Tan.Közt. iratai. 55. csomó. 122.sz./ /VPH.sz.nélk. - Tisztázat/. és PI Archivum Forradalmi Kormányzótanács Eln. 1919. - XXXVII. - 3967.

[59]Uo. 394-395. /HIL M.Tan.Közt. iratai. 55. csomó. /VHP 624/ 6. sz. /Tisztázat./

[60]Uo. 397-398. old. /HIL M. Tan. Közt. iratai. 55. csomó. 142. sz./ VHP. sz. nélk./ - Táviratmásolat/. és PI Archivum. Forradalmi Kormányzótanács Elnöksége. 1919. - XXXVII-3967.

[61]PI Archivum. Forradalmi Kormányzótanács Elnöksége. 1919. - XXXVII. - 3967.

[62]Uo.

[63]Uo. Ágoston Gyüjtemény. 689. f. 12. dosszie. Ágoston 1919. november 19-i ügyészségi vallomása.

[64]Julier F.: Ellenforradalmi lélekkel a Vörös Hadsereg élén. Magyarság 1927. július 10.

[65]Böhm V. i.m. 425.

[66]Julier F. i. m.

[67]Kassai Munkás 1919. junius 22. A Szlovák Kormányzótanács megalakulása; Népszava 1919. junius 20. A tót tanácsköztársaság szervező munkája; Vörös Ujság 1919. junius 20. Szervezik a tót Vörös Hadsereget; Uo. 1919. junius 24. Tiltakozó népgyülés Kassán. - Junius 23-án Losoncon volt hatalmas nagygyülés /Barsmegyei Népszava 1919. junius 29./ stb.

[68]MMTVD 6/B. köt. 329-330.

[69]L.Nagy Zs. i. m. 175.

[70]MMTVD 6/B. köt. 359.

[71]PI Archivum. Forradalmi Kormányzótanács Elnöksége. 1919-XXXVII-3967.

[72]Uo.

[73]PI Archivum. Forradalmi Kormányzótanács üléseinek jegyzőkönyve. 1919. junius 27. 601.f.1.cs. 25. őe.

[74] Hirossik - Török G: Szlovenszkó kiüritése. Párisi Munkás 1928. március 25.

[75] Kun B.: A magyar Tanácsköztársaságról. Münnich Ferenc: Előszó. Kossuth. 1958. 26.

[76] Böhm V. i. m. 425.

[77] MMTVD 6/B. köt. 367.

[78] Lásd: Hirossik i. m.

[79] MMTVD 6/B. köt. 367.

[80] A Magyar Vöröshadsereg i. m. 411-412. /HIL M. Tan.Közt. iratai. 55. csomó /VHP. 629/3. hdm. sz. /- Eredeti tisztázat/.

[81] A junius 30-i ülés anyagát lásd: MMTVD 6/B. köt. 370-382.

KIRSCHNER, BÉLA

Die Clemenceau-Noten von Juni und die Meinungs Unterschiede innerhalb der Partei in der Räterepublik

Der Aufsatz behandelt die Clemenceau-Note von Juni 1919 und ihre Wirkung innerhalb der Partei bzw. des Regierungsrates. Er analysiert die militärische Lage der Tschechovlovakei und den Pariser Friedenkongress über die Frage von Ungarn; Schritt für Schritt verfolgt er die Noten- und Telegrammwechsel zwischen den Antant-Grossmächten und der Räteregierung, sowie zwischen den militärischen Antant-Abgeordneten und dem Oberkommando der Roten Armee. Der Aufsatz behandelt die Ereignisse bis zum Entschluss des Rückzuges von den während des Nord-Feldzuges der Ungarischen Roten Armee befreiten Gebieten. Er darlegt ausführlich die Diskussionen die in der Gestaltung der für die erste ungarische Proletariatsdiktatur existenziell wichtigen Entscheidungen eine Rolle gespielt haben, und zugleich die Anderungen in der inneren und internationalen Lage der Räterepublik widerspiegelt haben.

Der Ausatz zieht die Schlussfolgerung, dass das Verhalten einiger sozialdemokratischen Leiter der Opposition mit ihrem

feindlichen Standpunkt der Arbeitermacht gegenüber erklärt werden kann, während der Stanpunkt eines Teiles der Kommunisten bis zum Ende von der aus der verschiedenen Ermessung und Auswertung der historischen Situation gazogenen Schlussfolgerung motiviert wurde, sowie auch von dem Zwangkompromiss-Zustand der nach dem Parteikongress Anfangs Juni bestand.

КИРШНЕР, БЕЛА

Ноты Клемансо в июне и расхождуния во взглядах внутри партии при Республике Советов

Работа занимается нотой Клемансо в июне 1919 и её влиянием внутри партии т.е. Правительственного Совета. Она анализирует чехословацкое военное положение и парижскую мирную конференцию на которой было обсуждено дело Венгрии; она последует шаг за шагом за обменами нотами и телеграммами между великими державами Антанты и Правительством Советов, т.е. между военными представителями Антанты и главнокомандованием Красной Армии. Работа представляет события до решения отступления из территорий освобождённых при северной кампании Венгерской Красной Армии. Она излогает подробно дискуссии игравшие роль в оформлении решений жизненной важности для первой венгерской диктатуры пролетариата, и отражавшие в то же время изменения во внутреннем и международном положениях Республики Советов.

Работа приходит к заключению что поведение одной части оппозиционных социал-демократических руководителей обьясняется их противопоставленностью рабочей власти, а взгляды одной части коммунистов до конца были мотированы заключением полученным при различных обмерениях и оценках исторического положения, а также состоянием принуждённого компромисса существовавшимся после партийного сбезда в начале июня.

PÁLYAMUNKÁK

AD/2.02

MAKKÁR MÁRTA

A sportági alkalmasság pszichológiai vizsgálata

Fejlődő gazdasági életünk nem csupán az "emberközpontu" termelékenységfokozást követeli meg; gazdasági, társadalmi igény e mellett a sport, illetőleg a versenysport tudományos szintü fejlesztése is.

Különösen indokolja előrelépésünket ezen a téren az a körülmény, hogy a közeli évek nagyszerü sporteredményeivel ma már - elsősorban az elavult módszerek miatt - nem lehetünk élvonalban. Szükséges tehát, hogy az egykor kiváló, de ösztönös módszerek helyébe igazolt, egzakt, tudományos módszerek lépjenek.

Manapság egyre nyilvánvalóbb, hogy a fizikai, illetőleg a technikai felkészültség - bármilyen tökéletes is - kellő lélektani felkészités, felkészültség nélkül nem biztosithatja a kiváló sporteredményeket.

A sportrekordok állandóan emelkedő szintjei - amelyek egyes sportágakban már az emberi teljesitőképesség "határát" közelitik meg - aláhuzzák a pszichológiai tényezők rendkivül nagy szerepét.

A rendelkezésünkre álló szakirodalom dokumentálja, hogy a Szovjetunióban - Rudik vezetésével - komplex vizsgálati metodikával dolgoznak [1], elsősorban a felkészités időszakában és a verseny periódusában. Az NDK-ban fiziológusok, pszichológusok kisérleteznek egy-egy konkrét témában. /Müszerparkjuk, felszereltségük sokkal gazdagabb, korszerübb a hazai nivónál!/

Csehszlovákiában a kezdő teniszezők kiválasztásánál alkalmaznak néhány antropometriai szempontot érvényesitő, technikai próbákból álló, egy-két lélektani mutatót vizsgáló eljárást [2].

Az angol pszichológusok szervezett sportcélzatu kisérleti munkát nem folytatnak. Ki-ki az általános-lélektani kisérletek, vizsgálatok eredményeit adaptálja "hobby-témáinak" megfelelően [3].

Az USA-ban viszont az I. osztályu klubokban és a válogatott csapatok mellett pszichológusok segitik az edzők, szakvezetők munkáját.

Nincs tudomásom arról, hogy a sportági alkalmasság-vizsgálatok bárhol is előrehaladott stádiumban lennének. A munkalélektan müvelői évek óta kitünően bevált pályatükrök alapján végzik - hazánkban is - az alkalmasság-vizsgálatokat [4]. Jelen tanulmányomnak éppen az a célja, hogy kisérletet tegyek a sportági alkalmasság-vizsgálati rendszer kidolgozására.

Alkalmazott módszereim a következők voltak:

1. kérdőives módszer,
2. explorációs beszélgetések,
3. sportágra jellemző tevékenységelemzések,
4. sportági pályatükör /pályaprofil/ kidolgozása.

Kérdőives módszer

Közel 5 éve kérdőives felméréseket végzek olyan tagozatokon és évfolyamokban, ahol befejezték a lélektani tanulmányokat. Igy: a nappali tagozat III. évfolyamán, a levelező tagozat IV. évfolyamán, az edzőképző III. évfolyamán, valamint a vivótagozat III. évfolyamán. Ennek eredményeképpen eddig több mint 1000 felmérés van a birtokomban, melyek a következő fő kérdéseket tartalmazzák:

a/ Meghatározott korosztályban melyek az alkati követelmények saját sportágában?
b/ Miben látja sportága eredményes üzésének általános, lélektani feltételeit?
c/ Sorolja fel a sportágára jellemző, sajátos lélektani jegyeket.

Explorációs beszélgetések

Ennek során tulajdonképpen az előbbi módszerrel nyert adatokat hitelesitettem. A pszichológiai beszélgetések formailag irányitott explorációk voltak, melyek kifejezetten egyéni "esetelemzések", illetőleg verseny- és edzésélmények rekonstruktuálásával próbálta megállapitani azokat a lélektani tényе-

zőket, amelyek elsősorban pozitiv, vagy negativ befolyást gyakoroltak a sportolóra és a tevékenységére.

Az explorációs beszélgetésben csak azok vettek részt, akik maguk is aktiv sportolók voltak - minősitési szintre való tekintet nélkül. A jegyzőkönyvek száma: 752.

Tevékenységelemzések adott sportágban

Ennél az eljárásnál lényegileg az egyes sportágak mozgásanyagának eredményes végrehajtásának specifikus elemzését kaptam meg. Azokat a jellemzőket, amelyek megkülönböztetik a technikai sportágakat pl. a vizi sportoktól, vagy az egyéni sportokat a csapatjátékoktól.

Saját ismereteimen tul itt felhasználtam legkiválóbb hazai szakembereink tollából megjelent müveket is [5,6,7,8].

Az ergonómia /munkalélektan, munkaélettan, munkaszociológia stb./

fiatal tudomány, eddigi eredményeit mégis messzemenően figyelembe vehetjük akkor, amikor meghatározott sportágakban a kiválasztás, illetőleg az alkalmasság-vizsgálat pszichológiai rendszerének kidolgozására vállalkozunk.

Az ergonómiai, munkaalkalmassági vizsgálatokban már a munkatevékenységet befolyásoló összes tényezőket figyelembe veszik. Igy:

1. A munkát végző ember alkalmassága.
2. A munkát végző emberek /a mi esetünkben sportolók és edzők, sportolók és vezetők/ munka közbeni kapcsolatai.
3. A környezet /pálya, csarnok/ emberre /sportolóra/ és termelési folyamatra /tevékenységre/ ható tényezői.
4. A munkaeszközök /sporteszközök/ befolyásoló szerepe, - mindazok a paraméterek, amelyek a tevékenységet befolyásolják [9].

Nyilvánvalóan - jelen esetben - a komplex koncepció 3. pontjának vázlatos kidolgozására kerül csupán sor, bizonyos mértékig figyelembe véve a sporteszközök befolyásoló szerepét is /a technikai sportágakban/.

A sportág jellemző mozgás-, illetőleg tevékenységanyagának elemzéséből indulunk ki. Bemutatok három, különböző aspektusu "tevékenységelemzést": a sportlövészet, vizilabda és a kézilabda sportágakból.

Sportlövészet

I. A tevékenység általános jellemzése

A sportlövészetben több versenyszámot találunk. A versenyszámok a következők:

I. Puska
   a/ pontlövő,
   b/ vadász

II. Pisztoly
   a/ pontlövő,
   b/ gyorstüzelő,
   c/ összetett.

ad.I. Puska:

a/ Pontlövő versenyszámok /"lassu" számok, a lövő választja meg a lövés időpontját/:

4-8 kg sulyu fegyvereket kell egy-egy verseny alkalmával, néha több mint 200 alkalommal célra emelni és hosszu másodperceken át mozdulatlanul tartani,

három testhelyzetben /fekve, térdelve és állva/ kell a lövőknek a fegyver stabilitását biztositaniuk,

különböző lőtávolságokon /10, 50, 300 m/ kell pontos célzás után leadni a lövéseket /egy-egy verseny során 40-120 értékelt lövést viszonylag kis köröket ábrázoló, mozdulatlan céltáblára/.

b/ Vadász versenyszámok /"gyors" számok, a célok megjelenésekor a lövőnek azonnal célra kell emelnie fegyverét és tüzelnie kell/:

futóvad /disznó vagy őz/ lövő versenyen kb. 5 kg sulyu golyós puskával 2, illetve 4 mp alatt kell a lövőnek egy 10 m-

es nyiladékon áthaladó futóvadat ábrázoló céltáblára leadni egy lövést /összesen 40-40 lövést álló testhelyzetben/ /egy versenyen 200 korongot/.

ad.II. Pisztoly:

a/ Pontlövő versenyszám /a pontlövő puskaszámokhoz hasonlóan "lassu" versenyszám, álló körös céltáblára kell lőni, az egyes lövések leadásának időpontját a lőidőn belül a lövő választja meg /kisöblü sportpisztoly/:

a fegyver sulya kb. 1,5 kg,

a lövőnek állva, szabadkézből kell tüzelnie,

2,5 óra áll a lövőnek rendelkezésére 15 próba és 60 értékelt lövés leadására.

b/ Gyorstüzelő versenyszám /önmüködő sportpisztoly/:

a fegyver maximális sulya 1,26 kg.

a lövőnek próbalövések után 2 x 30 lövést kell leadnia 12 ötlövéses sorozatban /a sorozatok lőideje 8,6 és 4 mp, igy a teljes versenyszám mindössze 72 mp tiszta lőidőből áll/,

a lövőnek állva, szabadkézből kell tüzelnie.

c/ Összetett versenyszám /fele pont, fele gyorslövés/;

a fegyver sulya kb. 1,5 kg,

a lövőnak állva, szabadkézből kell tüzelnie,

a verseny első felében a próbalövések után 36 perc alatt 30 lövést kell leadni, álló céltáblára,

a verseny második felében, próbalövések után 30 gyorslövést kell leadni /egy-egy lövés leadására 3 mp áll rendelkezésre/.

Valamennyi puska és pisztolyos versenyszámnál a sportolónak a versenyszám kezdetétől, annak végéig koncentrálnia kell. A lövés leadásakor a másodperc tört részéig sem szabad "kihagynia", hiszen a végeredménybe minden leadott lövés számit. Egy elkövetett hibát csak a következő versenyen lehet korrigálni. /A labdarugó csatár egy kihagyott nagy helyzetet még ugyanazon a mérkőzésen feledtetni tud egy, vagy több góljával!/

Az előbbiek alapján megállapitható, hogy a sportlövészetben vannak olyan követelmények, amelyek minden sportlövőre

TESTNEVELÉSI FŐISKOLA

egyaránt vonatkoznak. Az egyes számok különbözőségei miatt azonban - a más-más versenyszámokat művelő versenyzőkkel szemben - sajátos, illetőleg eltérő követelményeket is kell támasztanunk.

II. Általános követelmények

Egészséges, sportolásra alkalmas szervezet.

A sportág fáradalmainak elviseléséhez szükséges erő és állóképesség.

Minden lőverseny - igy a puska is - rendkivül nagy idegi terhet ró a versenyzőre.

A fegyverek karbantartása, egyéni követelményeknek megfelelő alakitása és sok esetben javitása is a versenyzők kötelessége.

A lövőknek minden versenyszámnál el kell viselniük a váratlan lövések nagy zaját, illetőleg a dörrenését.

"Lőkészség" /Hajlam, adottság, rátermettség/.

A sportlövészet, a fegyver szeretete.

Koncentrált figyelem.

Nagyfoku önuralom.

Akaraterő.

Kitartó szorgalom.

Hazaszeretet, törvényeink tisztelete, erkölcsi feddhetetlenség /a lőfegyver emberélet kioltására alkalmas sporteszköz/.

Versenyszámonkénti sajátos követelmények

1. Puskás

a/ Pontlövő versenyzők:

Átlagos testmagasság és testsuly, a fegyver stabil tartása érdekében. /Fekvő testhelyzetnél hátrányos a tulzott soványság és a "piknikus alkat" is. A tulmagas versenyzőnek is nehéz kényelmesen elhelyezkednie a fekpadon./

Előnytelenek a tul hosszu, illetve tul rövid végtagok a térdelő és álló testhelyzetben.

Álló testhelyzetnél előnyös a nagy támasztási felület /talpak nagysága/, ha a test sulypontja nincs messze a talaj-

szinttől, ha a test sulypontjának függőleges vetülete közel esik a feltámasztási felület centrumához.

A nagyöblü sportpuska /120 lövéses/ versenyen több mint 200 alkalommal kell egy lövőnek a 8 kg-os fegyvert célra emelnie és hosszu másodpercekig mozdulatlanul tartani: ehhez az átlagosnál nagyobb fizikai erő szükséges.

Célzásnál és sütésnél fon os követelmény a nagyfoku kézbiztosság.

b/ Vadászlövők:

Az alkati követelmények megegyeznek a pontlövők állótesthelyzeti követelményeivel.

A fegyver viszonylag nagy sulya miatt az átlagosnál nagyobb fizikai erő szükséges.

A lövőnek dinamikusnak, robbanékonynak kell lennie.

2. Pisztolyos

a/ Pontlövő lövők:

A követelmények megegyeznek a puskás pontlövőknél ismertetettekkel, azzal a különbséggel, hogy a fegyver sulya kisebb /1,26 - 1,50 kg/ s emiatt kisebb a megkivánt fizikai erő is.

b/ Gyorstüzelők:

Vö. a vadászlövőkkel szembeni követelményeket.

A könnyebb fegyversuly miatt itt is elegendő az átlagos testi erő.

c/ Összetett verseny:

A követelmények azonosak a pisztoly-versenyzőknél leirtakkal. A központi idegrendszer egyenletes müködési szintjére - különösen ennél a versenyfajtánál - rendkivül nagy szükség van!

Vizilabda

I. A tevékenység általános jellemzése

A játék jellegzetesen támadó szellemü csapatjáték, amely az ember számára szokatlan, idegen elemben, a vizben történik.

A játékidő hossza négyszer öt perc /nettó/, két-két perces pihenőkkel. A játékidőt a következő mozdulatsor-fajták töltik ki:

uszás /kötötten/, labdakezelés, pozicióharc,
állandó taktikai tevékenység.

Mindez erős szellemi és fizikai igénybevételt jelent.

Főbb fizikai tulajdonságok

1. Ügyesség. Ez alatt a mozgások összerendezettségét értjük, s azt, amit a köznyelv "jó mozgásnak" nevez.

2. Állóképesség. Hosszu, lágy izomzat szükséges. A kötött, szivós izomzat a sportág ellensége.

Hazánkban a testméret-szempontok nem alapvetők, külföldön igen. Pl. főleg az NDK-ban, de a SZU-ban is a testmagasság, suly s az erő alapvető kiválasztási szempontok. Hazánkban a helyzetek megoldását inkább a "furfang", mint az erő területén keressük.

II. Követelmények

1. Áttekintő képesség és analitikus hajlam.
2. Szellemes, ötletes, fantáziadus intellektus.
3. Improvizálási készség.
4. Elhatározó erő és gyorsaság. Következetesség.
5. Akaraterő és kitartás.
6. Alkalmazkodó képesség.

Érzékszervi követelmények

1. Exteroceptiv, ingerek felfogása terén

a/ Tág látótér. A legtöbb ember csak aránylag kis területet képes tartósan figyelni. A játék természete ennek nagyfoku kiterjesztését kivánja meg.

b/ Kiváló hallás.

c/ A leglényegesebb azonban az, hogy tudati szintü, általános érzeteket ki kell egésziteni diffuz helyzetek "megérzésével", a fontos szituációkat gyorsan megkülönböztetve, azokra fokozott figyelemmel. Mindezt vizben, vagy éppen viz alatt,

akkor, amikor az érzékszervek adekvát ingerei korlátozottan, vagy egyáltalán nem érik el érzékszerveinket.

2. Térérzék

A pálya bármelyik pontján érezze az arányokat, távokat. Tudnia kell hol van "most" a kapu, a biró, ellenfél és partner legközelebb, hogy a lőelemek, a legjobb kombinációs megoldás dinamikus sztereotipiaként tárolt, kész programja gyorsan és eredményesen alkalmazható legyen.

3. Egyensulyérzék

A kiváló tónusos és beállitódási reflexekkel, kinesztéziával a bármilyen elhelyezkedésből való hely-, illetve helyzetváltoztatáshoz a készsége meglegyen.

Lényegében az első pont mint elsőrendü információszerzési szükséglet-kielégités jelentkezik.Ez a szárazon sokkal egyszerübb, könnyebb.

Különleges követelmények

Csak a küzdő sportágaknál mutatkozik az, hogy a szervezet állandóan a vészreakció állapotában van és csak ritkán a rezisztencia fázisában. Paraszimpatikus tevékenységre sokkal kevesebb idő van, kipárolgásra alig van mód, pedig az ökonómiára, a tartalékokra nagy szükség van.

A test statikai helyzete sokkal előnyösebb, mint a legtöbb sportágban. Ezzel szemben igen differenciált a legkisebb mozdulat is. Jellemző az autonóm szimpatikusnak magas szintje, az átállási folyamatok felgyorsulása és aperiodicitása. Az érzelmi motiváltság tevékenység előtt rendkivül felfokozott. Végül jellemző, hogy tervszerü, programozott alkalmazkodásra, "ráállásra" mód nincs. Mindent a pillanatnyi szituáció és az előrelátó következtetési képesség determinál.

Kézilabda

I. A tevékenység általános jellemzése

A kézilabdasportot, illetve labdajátékot bármely korcsoporthoz tartozó, mindkét nembeli, egészséges emberek üzhetik. Megforditva: a sportág alkalmas

az alapvető fizikai képességek fejlesztésére,
a szervezet ellenálló képességének fokozására,
a fizikai teljesitőképesség emelésére,
a szervek, izomcsoportok arányos fejlesztésére,
a magas szintü mozgáskoordináció kialakitására.

Felkészit fizikailag a szokványosnál nagyobb igénybevétel károsodás nélküli elviselésére, az alkalmazkodó képesség növelésére,

az idegrendszer - napi munkában fáradó - funkcionális részeinek pihentetésére, szellemi kikapcsolódásra,

az egészség megőrzésének eszköze, mert a jelentkező mozgásigényt minden megterhelési szinten kielégiti, fejleszti, illetve serkentő hatásu mozgást biztosit minden korcsoportban és nemnél.

Fentiek alapja, hogy gyakorlatanyaga legnagyobbrészt természetes mozgásokból tevődik össze: indulás, futás, irány- és tempóváltás, megállás, dobás, vetődés, ugrás, dobásháritás, hajolás, kerülés.

A szabályok által biztositott keretben
folyamatosan gyakorolható,
a sokrétü mozgás jól csoportositható és adagolható,
játék- és sportszinvonalon egyaránt üzhető,
élvezetes, érdekes, izgalmas, szórakoztató és sikerélményt vált ki.

Tulajdonságai révén a testnevelési és sporttevékenység élettani hatást biztositó követelményeinek széles skálán megfelel.

II. A lelki, akarat-erkölcsi és fizikai tényezők hatása

1. Az egyénre mint individumra:
   a/ roborálják a szervezetet, fizikailag a szokványosnál nagyobb igénybevétel károsodás nélküli elviselésére állitják be az aktuális időszakban /enyhe rajtláz, finis stb./
   b/ önmagukat erősitik: a nagy akarás eredménye emlékezetes marad, megröződik, további önbizalmat ad,

c/ általánosan is hatnak, és jelentkezésük, valamint kihatásuk nem függvénye a szellemi képességeknek.

2. Az egyénre mint a közösség tagjára:

a/ Az egyéni lelkesedés, akarás a társakban hasonló érzelmet vált ki, a "lelkesedés" ragadós,

b/ barátságot ébreszt, összekovácsolja az együttest,

c/ a megszokottnál, az egyes személynél eddig ismert teljesitménynél magasabb szint mutatkozása egyrészt elismerést és megbecsülést vált ki a társak között, másrészt az egy célért harcoló csapaton belül nemes és célirányos vetélkedést teremt /én még jobban hajtok stb./

A pszichikai tényezőkkel különösen fiatalabb korban csinyján kell bánni. Az előkészités ne csapjon fanatizálásba, mert értelmét veszti, fizikai és idegrendszeri károsodást okoz és letörést eredményez. Itt arany-szabály, hogy a fejlesztés harmonikus összehangban kell legyen a fizikai képesség fejlesztésével és szinvonala csak szerény lépcsőfokkal előzze azt meg. A játékosanyag ismeretében ez helyes mérlegelés kérdése.

III. Edzésben, gyakorlásban, versenyeken, magánéletben stb.

1. Edzésben, gyakorlásban:

Elismerésen alapuló bizalom és tisztelettartás a vezető iránt, jó megfigyelőképesség az oktatási anyag elsajátitásához, öntudatos fegyelem a rend fenntartásában, az általános erősitő és fejlesztő, valamint a kiegészitő gyakorlati anyag végrehajtásában. Ez igen fontos, mert az edzés jelentős része nem oly élvezetes és szórakoztató, mint maga a játék.

Kitartás a fáradtság elviselésében,
szorgalom a gyakorlásban,
következetesség a gyakorlatok végrehajtásában,
tudatos ellenőrzés.

A sportág szeretete, amely edzésen az előirtnál több gyakorlatanyag elsajátitási készségében nyilvánul és "huzza a többieket maga után".

2. Versenyeken:

Megfelelő szellemi irányithatóság: a tanult technika, taktika tudatos alkalmazása, erőállapot kifogástalan megóvása a versenyre. Önbizalom saját erőben - nyugodtság; bizalom társakban, vezetőkben; bátorság, kezdeményezőkészség; figyelem összepontositása; önállóság; kitartás; szivós, szilárd, áldozatos küzdeni akarás a kollektiv sikerért; ötletesség, cselezési készség, furfangosság.

3. Akarat-erkölcsi tulajdonságok

Az egymásrautaltság a védekezésben és támadásban, az elkövetett hibák javitó célzatu, kölcsönös buzditó kijavitása, a megkövetelt korrekt és fegyelmezett magatartás a sérelmek és tévedések esetén, a közösségi érzés, a közösségi gondolat egyik leghathatósabb fejlesztési módja és az önfegyelmezés, önlegyőzés eszköze különösen azért, mert e hatások és események időben, gyors egymásutánban koncentráltan következnek. A fáradó játékos az ujra és ujra feltámadó küzdelemben a nehézségek rendszeres leküzdését, szivós, kitartó munkát tanul, és mindezt önkéntesen, kedvből, saját elhatározásából adja, mindez kitünő akarat-erkölcsi iskola. Mindezek tudatossá is válnak az egyénben: a játékosok világosan látják, hogy az állandó siker forrása nem egy-egy egyéni teljesitmény, hanem azt a közös erőfeszitést eredményezi. Az egyes technikai elemek elsajátitása az akarati tulajdonságokat következetes gyakorlás utján nagy mértékben fejleszti.

4. Magánéletben:

Önfegyelmezés a mértékletes életmód megtartására. Munka szeretete, foglalkozás szeretete a közösségi és egymásrautaltsági elv megértése és tiszteletben tartása, udvariasság, humanista szemlélet. Törekvés a kiválasztott példakép, életcél felé.

III. Követelmények

A játékszabályok keretében a természetes mozgásanyag jól elrendezhető, a játék technikája gyorsan elsajátitható. Induláskor tehát nagy megterhelést nem jelent. Haladó fokozaton a mentális követelményekre az jellemző, hogy a fizikai képességek

és mozgáskoordináció növekedésével párhuzamosan növekednek, ami igen előnyös. Amint gyorsul a mozgás /tökéletesedik a technika/, egyre nagyobb lesz a szellemi igénybevétel is.

A játék egymást váltó gyors cselekményeinek
folyamatos megfigyelése,
a hozzájuk való értelemszerü alkalmazkodás,
a sikeres megoldásokra való szüntelen törekvés,

a fizikai és szellemi fáradtság különböző stádiumaiban is idegrendszeri megterhelést és szellemi fáradtságot eredményez, melynek elviselése, illetve leküzdése révén növekednek a szellemi képességek.

A helyzetek gyors felismerése és azok kihasználására rendelkezésre álló rövid idő arra kényszerit, hogy
gyorsan gondolkozzanak, és
gyorsan határozzák el magukat.

Különleges, individuális jelleget nyer a szellemi képesség a közvetlen párharc villanásnyi idejében, ami
ötletességet,
bátorságot,
kezdeményező készséget követel.

Előtérbe helyezendő fizikai képességek:

Előtérben az állóképesség, gyorsaság és ügyesség van. A kis területen folyó játék nagy mértékü fáradtsággal jár. Aki eredményességre törekszik, a természetes és atlétikus mozgásokat igen intenziven, gyors egymásutánban és igen kis köztes pihenővel kell hogy alkalmazza. Az előny megszerzéséért mind támadásban, mind védelemben állandóan harcolni kell. Ez komoly állóképességet igényel, illetve fejleszt. A fizikai fejlesztő hatás szinte valamennyi izomra, izomcsoportra, funkcionális szervre kihat. A játékunknál csak az egyoldalu jobb-, illetve balkezesség okoz némi gondot. Jelentős speciális állóképesség fejlesztő hatása is van. Egy-egy helyzetben félméteres előny már sikert /gólt/ hozhat. Ezt az előnyt aránylag rövid idő alatt és kis helyen kell megszerezni, amit csak a gyorsaság növelésével lehet elérni. A játék technikai követelményei révén azonban nemcsak speciális állóképességet, hanem gondos

mozgáselemzés és oktatás utján a labdáért való állandó küzdelemben erőt és ügyességet is alapvetően fejleszt.

Pszichológiai követelmények:

A versenyzők fizikai képességeit az előkészités nivellált, közel azonos szintre hozza, mert az edzésrendszerek, életkörülmények és életmód kialakitása általában nagy területen a legjobban bevált elvek szerint történhet. Igy az egyén alkati, szervezeti felépitése, tulajdonságai és előkészitettsége mellett az akarati, lelki tényezők egyenlő sullyal esnek latba a nagy, kimagasló teljesitmények létrehozásában, illetve a győzelem kivivásában.

A lelki tényezők szerepét a sportjátékoknál általában fokozza az, hogy a csapatjátékban valamennyi résztvevő együttes buzgalma és akarata megsokszorozza a siker érdekében kifejtett fáradozásokat és ezzel a kollektiva eredményeiben fölé tud emelkedni a tőle egyébként várható szintnél.

A kézilabda-mérkőzéseken igen gyakori eset, amikor kétségkivül megállapitható, hogy a "lelkesedés" döntött.

Végül a játékban a technikai fejlődés a következő fő feladatköröket alakitotta ki: szélső, beállós, átlövő, irányitó, zavaró, kapus. Az egyes szerepkörökre való kiválasztás nemcsak fizikai, de szellemi és lélektani elemzések, megfigyelések alapján történhet.

Egy jól képzett kapus például mit sem ér, ha szellemileg fáradékony, huzamos ideig történő koncentrálásra nem képes, megfigyelő képessége gyorsan csökken, határozatlan, kapkodó, ideges stb.

A szélsőktől különösen gyors cselekvést, kezdeményezőkészséget, bátorságot, ötletességet várunk. Tétova, lassu reflexü, rossz helyzetfelismerésü ember e posztra, annak sikeres müvelésére nem alkalmas.

Az átlövőktől kitartó figyelmet, önmérsékletet, preciz végrehajtást várunk. "Hideg fejü", a kellő időben megfontoltan és sikerrel cselekvő emberek a legalkalmasabbak.

Anélkül, hogy sportágak tevékenység-elemzésével is demonstrálnám, nyilvánvaló, hogy valamennyi sportág mozgásanyaga

eredményes végrehajtásának kimutathatók az általános, pszichológiai feltételei.

Az általános lélektani követelmények megállapitása, más szóval az alapvető, legszükségesebb funkciók megkeresése eredményes végrehajtásának a lélektani feltételeit biztositják.

Valamennyi sportágban kiemelt helyen szerepel a figyelem, mely a sporttevékenység elkezdésének periódusában jelentkezik, majd döntő szerepet játszik a cselekvés, a mozgás, illetőleg a tevékenység végrehajtásában. A figyelem, a kivülről érkező információk feldolgozásának a pontossága és gyorsasága, az ideomotorikus képzetek pontossága, amelyek a sportoló felkészültségének magas technikai szintjét biztositják - összefüggésében a tájékozódás gyorsaságával, a taktikai gondolkodással, a reakcióidő kiegyensulyozott állapotával, az érzelmi állapot önszabályozó képességének a fokával, az adott sportágban az akarati tulajdonságok szükséges mértékével stb. - mindez a maga összességében és szerves összefüggésében biztositja a versenyeken, hogy a sportoló mozgósitani tudja felkészültségét a sikeres szereplés érdekében.

Vizsgálandó paraméterek

1. Mint ismeretes, a látás óriási szerepet játszik a sportoló tevékenységében, éspedig nemcsak a központi, hanem a periferikus látás is. Az a képesség, hogy a sportoló észre tudja venni a tevékenység adott formája szempontjából fontos objektumokat a recehártya periferikus részlegein. Igy például a labdarugóknál a látómező terjedelme jóval szélesebb, mint más sportágak képviselőinél, a teniszezőknél fejlettebbek a recehártya alsó határai, a kosárlabdásoknál a recehártya felső határai stb. A látómező fejlődésében ezek a sajátosságok jelentős szerepet játszanak a sportoló tevékenységében.

2. Az egyes sportágak szempontjából nem kevésbé jelentős az un. mélységi látással kapcsolatos érzékelések pontossága.

3. Azokban a sportágakban, amelyekben különösen fontos a látás utján történő gyors tájékozódás, nagy jelentőségü a figyelem terjedelme.

4. A motorikus izomérzékelés annak az általános képességnek a kifejezője, hogy milyen pontosan tudja felmérni a sportoló testével, illetőleg testrészeivel a mozgások térbeli állapotát. Különösen fontos szerepet játszik ez a követelmény a pontos mozgáskoordinációt megkövetelő sportágakban, mint pl. a szertorna, uszás stb.

5. Igen jelentős szerepet játszik - általában valamennyi sportágban - a mozgásaktivitás plaszticitásának a foka, az a képesség, hogy milyen gyorsan és pontosan tudja végrehajtani a sportoló azokat a mozgásokat, amelyeknél egyik ütemről a másik ütemre kell áttérnie.

6. Vitathatatlanul fontos továbbá a reakcióidő, illetőleg az idegrendszer működésének adott szinvonala, mely nagy diagnosztikai értékü a sportoló mobilizációs felkészültségének a jellemzésére. Saját vizsgálataim is bizonyitják azokat a kisérleti megállapitásokat, mely szerint a versenyeken való sikeres szereplés és a reakcióidő latens periódusa gyorsaságának variabilitása között szoros korreláció mutatható ki.

7. A figyelem különböző állapotjellemzőinek: a figyelemkoncentráció, a figyelemmegoszlás, a figyelem-stabilitás stb. megfelelő működési szintje ugyancsak minden sportág alapvető lélektani tényezői között szerepel.

8. A sportoló különböző érzelmi állapotai is nagymértékben befolyásolják az asszociációs folyamatok jellegét és gyorsaságát, valamint hatással vannak az izomtevékenységre is.

9. Elsősorban a csapatsportokban játszik nagy szerepet a csapattagok társas alkalmazkodó készsége. /A jégkorong-sportban a hármasok, a röplabdában a csapat stb. összeállitása./ Ugyanis az adott csapatba tartozó játékosoknál nemcsak a fizikai vagy technikai felkészültség magas szintjének van jelentősége, hanem legalább ilyen mértékben a pszichikai természetü megfelelő tényezőknek: a képzelőerő működésének a gyorsasága, a partnerek gondolatainak és akcióinak helyes felfogása, a motorikus izomtevékenység jellege stb.

Az adekvát lélektani jellemzők megállapitása után a korszerü lélektani vizsgálati eljárások, módszerek kiválasztása következik.

Az alábbiakban megadjuk a fenti tényezők vizsgálatára alkalmazható mérések jellemzőit:

1. A látómező terjedelmét és jellemző sajátosságait periméterrel állapitjuk meg.

2. Mélységi látás-érzékelés. Speciális készülék segitségével állapitható meg a sportolónak az a képessége, amely segitségével a legjelentéktelenebb távolságokat is érzékeli az objektum eltávolodásában.

3. Figyelem terjedelme. A megfelelő méréseket tachisztoszkóppal végzik. Ez olyan müszer, amely lehetővé teszi, hogy a vizsgálati személynek igen rövid idő /0,75 mp/ alatt bizonyos mennyiségü tárgyat mutassanak. E rövid periódus alatt helyesen érzékelt tárgyak száma alapján itélik meg a sportoló figyelmének a terjedelmét. E mellett a sportolónak azt is meg kell mutatnia, hogy ezek a tárgyak a tachisztoszkóp hálózatában hol helyezkednek el. Ez a követelmény jobban megfelel a sporttevékenység sajátosságainak, mint a tachisztoszkópos vizsgálatoknál egyébként alkalmazott betü-, illetve számcsoportok.

4. A motorikus izomérzékelés pontosságát kinematométerrel állapitják meg.

5. A mozgásaktivitás foka tepping-készülékkel állapitható meg.

6. Reakcióidő értékek variabilitását speciális mérőmüszerrel végzik. Legkorszerübb változatai hordozhatók, programozottak és alkalmasak a cselekvési idő mérésére is.

7. A figyelem állapotjellemzőinek regisztrálása az un. korrektura-tesztekkel történik.

8. Az érzelemintenzitás foka statikus és dinamikus tremométeres vizsgálattal mutatható ki.

9. A társas alkalmazkodás mértékét "homeosztát"-tal ellenőrzik.

Ezek után állitható össze a sportág vizsgálati terve. Ezen belül feltüntetjük azokat a követelményeket, normákat, amelyeket az adott sportágban a jelölttel szemben támasztunk. Felsoroljuk a vizsgált funkciókat, majd megkeressük a megfelelő vizsgálati eljárást, illetőleg apparátust.

"X" sportág vizsgálati terve "X" korosztályban

A vizsgált funkció	Vizsgálati apparátus	Követelmény
I. Szomatikus vizsgálatok		
1. Szivmüködés	EKG	Negativ
2. Tüdő	Röntgen	Negativ
3. Vér	Laboratórium	Negativ
4. Vizelet		
5. Keringési rendszer		
Vérnyomás	Vérnyomásmérő	
Pulzus	Pulzus frekvencia-mérő	
II. Érzékszervi vizsgálatok	Kettesy-féle	
6. Látásvizsgálatok	Vizustábla	
-éleslátás /pl. céllövészet/		?
-környéki látás /pl. labdajátékok/	Perimeter	?
III. Idegrendszeri, mozgásszervi vizsgálatok		
7. Központi idegrendszer funkcionális állapota	Ri-müszer	180/300m/sec
8. Figyelemvizsgálat	Tachisztoszkóp	?
9. Izomérzékelésvizsgálat	Kinematométer	?
10. Mozgásaktivitásvizsgálat	Tepping	?

A vizsgált funkció	Vizsgálati apparátus	Követelmény
IV. Egyéb vizsgálatok:		
11. Érzelemvizsgálat	Trèmométer [+?]	?
12. Társas alkalmazkodás mértéke /pl.csapatsportban/	"Homeosztát"	?
13. Explorációs adatgyüjtés	Személyi körülmények kikérdezése	

Ha a jelölt a követelményeknek nem felel meg, az kizáró ok az adott sportágra való alkalmasság szempontjából. A sportági normák azonban még oly megfontolt elméleti meggondolás alapján sem kerülhetnek be az alkalmasság-vizsgálati tervbe. Tömeges vizsgálatokra van szükség, hogy a normák megállapithatók legyenek.

Összefoglalás

A sportági alkalmasságvizsgálatoknál a sportágak jellemző tevékenységelemzéséből kell kiindulnunk.

A sportáganként változó, differenciált tevékenységleirás az alapja a specifikus követelményrendszernek /pályatükörnek/.

A követelményrendszerben szereplő normák meghatározása objektiv, tömeges - lehetőleg müszeres - vizsgálattal történjék.

Az alkalmasság vizsgálat tudományos ellenőrzésére az un. "beválásvizsgálat" szolgál. A beválás tárgyi oldala igen egyszerüen lemérhető a sporteredményekben, mig a személyiség beválása szituációs teszttel, illetőleg tesztbattériával ellenőrizhető.

A versenysport céltudatos továbbfejlesztésének kulcskérdése az alkalmasságvizsgálat. Megvalósitása pszichológusok, orvosok, biomechanikusok, edzők közös munkáját, nem utolsósorban korszerüen felszerelt lélektani laboratóriumok meglétét tételezi fel.

Irodalom

1. Rudik, P.A.: Pszichológicseszkie isszledovanija v szporte. Teorija i Praktika Fizicseszkoj Kulturi 1967. 5. sz.
2. Höhm J.: Tehetséges teniszezők kiválasztása. Prága 1968.
3. Hearnshaw J.: A lélektan Angliában. XIX. Nemzetközi Lélektani Kongresszus, London, 1969.
4. Vaszkó M.: Munkalélektan. Bp. 1964.
5. Nádori L.: Edzéselmélet. Bp. 1968.
6. Merényi-Péter-Vincze: Honvédelmi, technikai sportágak. Bp. 1968.
7. Gránitz-Madarász: Védőjáték a kézilabdában. Bp. 1969.
8. Brandi J.: Vizilabdázás. Bp. 1968.
9. Martinka Gy.: Tájékoztató az ergonómiai laboratóriumok kialakitásának feltételeihez. Ergonomia 1969. 3.

MAKKÁR, MÁRTA

Psychologische Untersuchung der Geeignetheit in den einzelnen Sportarten

Bei den Untersuchungen der Geeignetheit sollen wir aus der Analyse der chrakteristischen Aktivität der einzelnen Sportarten ausgehen.

Die differenzierte, für jeden Sport veschiedene Aktivitätsbeschreibung soll die Grundlage des spezifischen Forderungssystems /des Berufsspiegels/ werden.

Die Festlegung der Normen des Forderungssystems soll durch objektiven, Massen- -möglichst instrumentalen - Untersuchungen geschehen.

Zur wissenschaftlichen Kontrolle der Geeignetheitsprüfungen wird die sog. "Bewährtheitsprüfung" gebraucht. Die objektive Seite der Bewährtheit kann sehr einfach in den Sportergebnissen ermessen werden, während wir die Bewährtheit der Persönlichkeit mit einem Situationstest, d.h. Testbatterie kontrollieren können.

Die Geeignetheitsprüfung ist eine Schlüsselfrage der zielbewussten Weiterentwicklung des Wettkampfsports. Ihre Verwirk-

lichung voraussetzt die gemeinsame Arbeit von Psychologen, Arzten, Biomechanikern und Trainern, und nicht in letzter Reihe die Austellung zeitgemäss eingerichteten psychologischen Laboratorien.

МАККАР, МАРТА

Психологическое изучение способностей к видам спорта

При осмотрах способностей в отдельных видах спорта мы должны исходить из анализа характерных деятельностей.

Дифференцированное описание по видам спорта изменяющихся деятельностей является основой системы требований /зеркало профессии/.

Установление норм являющихся в системе требований должно осуществляться обьективным, массовым - по возможности инструментальным - методом.

Для научной проверки осмотров способностей служит т.н. "изучение проверенности". Обьективная сторона проверенности просто измеряется по спортивным результатам, однако проверенность личности можно проверить ситуационным тестом, т.е. баттерией тестов.

Основным вопросом целесообразного развития соревновательного спорта является изучение способности. Его осуществление предполагает совместную работу психологов, врачей, биомехаников/, тренеров, и не в последнюю очередь наличие современно оборудованных лабораторией.

AD/209

BAKONYI FERENC

A testnevelés és sport hatása a 10-14 éves tanulók társas kapcsolataira és osztályközösségeik alakulására

I. Célkitüzés

Az ember a társadalmi környezet hatásai alapján alakult, formálódott. Az emberi pszichikum tisztán biológiai felfogásával ellentétben ugyanis mindinkább nyilvánvalóvá válik, hogy a biopszichológiai tényezők csak potenciálok, amelyek a társadalmi hatások révén teljesednek ki s nyerik el aktuális formájukat. Mindebből pedig az is következik, hogy a biológiai potenciálokból sokféle magatartás, viselkedési forma jöhet létre. A személyiség tehát szociális termék, amely a társadalmi együttélés révén alakul ki. A társadalmi megnyilvánulások azonban igen sokrétüek, s köztük egyik leghatékonyabb megjelenési forma a testnevelés és sport. Mint társadalmi jelenségek, ezek épp ugy alakitó hatásuak, mint a többi megjelenési forma. Formáló hatásuk természetszerüleg legpregnánsabban a gyermek- és ifjukorban nyilvánul meg, tehát vizsgálatukra ez a legmegfelelőbb időszak. Ezért is esett választásom erre az életkorra.

A testkultura szerepét pedagógiai-, illetve szociálpszichológiai szempontból kivánom megvizsgálni. Ezeken belül is egy szük területet ölelek fel, hogy a vizsgálat megfelelő konkrét kutatás formáját ölthesse; s igy ne általánosságok területén mozogjon, hanem - ha szerény keretek között is - konkrét tényeket tárjon fel. E célkitüzésből következik, hogy a végső konkluziók is gyakorlati jellegüek, bár egyes vonatkozásaikat tekintve általános megállapitásokat is tartalmaznak.

Egészen konkrétan: a tanulmány célja annak vizsgálata, hogy az iskolai testnevelés és a különböző sportágak milyen hatással vannak a tanulók társas kapcsolataira s az osztályközösségek alakulására. Mindkettő szociálpszichológiai, s egyuttal pedagógiai probléma. A cél elérése érdekében a következő kérdésekre kerestem választ:

1. A különböző sportágaknak van-e kimutatható, vagy kimutathatóan eltérő hatása a 10-14 éves általános iskolai tanulók

társas kapcsolataira és osztályközösségük szerkezetének alakulására?

2. Az osztályban milyen a helyzete a legjobb és a legrosszabb sportolónak az átlaghoz, valamint a legjobb és legrosszabb tanuló helyzetéhez viszonyitva?

3. Milyen mértékben hat az osztályszerkezet alakulására a legjobb sportoló, a legjobb tanuló, az átlagtanuló, a legrosszabb sportoló és a legrosszabb tanuló?

II. Irodalmi áttekintés

A társas kapcsolatok vizsgálatának meginditása MORENO [14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21] nevéhez füződik. A szociálpszichológiával foglalkozók hamar felfedezték, hogy az iskolai osztályok rendkivül alkalmasak az ilyen természetü vizsgálatokra. Különösen BONNEY [3, 4], SANDERS, KERSTETTER [11], GRONLUND [6, 7, 8, 9] és BARON [5] végeztek számottevő kisérleteket iskolai osztályokban. Az osztály strukturájának vizsgálata hamarosan ráirányitotta a figyelmet a testneveléssel és sporttal kapcsolatos vonatkozásokra. Igy COWELL ugy találta, hogy a szociális alkalmazkodás értékei mind a tanár, mind az osztálytársak vonatkozásában pozitiv és szignifikáns viszonylatban vannak a fizikai képességekkel. FLOTOW és ANDRUS vizsgálatai szerint a sportcsapatok tagjainak szociális státusa magasabb, mint a nem-sportolóké. STOGDILL /1948/ megállapitása szerint a magasság, suly, energia, egészség, és különösen a sportbeli teljesitmény összefüggésben vannak a "vezérséggel". SIGNORELLA szignifikáns különbségeket talált a szociális státust illetően sportolók és nem-sportolók között. BOSSUNG 75, 12-13 éves koru fiun végzett vizsgálatot. r = 0,319 /1 %-on szignifikáns/ korrelációt kapott a fizikai alkalmasság és a szociális alkalmazkodás között.

COWELL és ISMAIL 83, 10-12 éves fiun végeztek vizsgálatot abból a célból, hogy megállapitsák az összefüggést a szociális faktorok, a fizikai és a sportbeli alkalmasság között. Eredmény: 1. a nagy fizikai teljesitményt elérők a közösségben általában vezetőkké válnak, 2. azok, akik csapatsportokat üznek,

szorosabb viszonyban vannak a közösséggel, mint azok, akik egyéni sportággal foglalkoznak. KANE [10] 431 14 éves fiut vizsgált meg abból a célból, hogy bizonyos fizikális jellegek /magasság, suly, test-tipus, érettség, izomerő, motorikus képesség és mozgáskészség/ és a szociometrikus státus összefüggéseit megállapitsa. Ennek eredményeként a következő megállapitásokat tette: 1. A statikus és dinamikus izomerő, valamint a készségben elért teljesitmény összefüggésben van a szociometrikus státussal. 2. A szociometrikus státus és az érettség közötti korreláció eléri az igen erős szignifikancia szintjét /0,01/. 3. Nincs szignifikáns korreláció a szociometrikus státus és a test-tipus összetevői között, de egyértelmü indikációkat kapott arra vonatkozóan, hogy a mezomorf tipusnak legmagasabb a szociometrikus státusa, s az endomorfé a legalacsonyabb. 4. A partialis korrelációk azt mutatták, hogy a szociometrikus státus és a fizikai képességek közötti összefüggés csaknem teljesen a mezomorf tipusuak eredményeire épül fel. 5. Mindezek alapján bizonyos fenntartásokkal elfogadja a "szocio-biológiai előny" elméletét, amelynek értelmében a "jó fizikum" az egyén számára bizonyos előnyöket jelent szociális környezetében. A társas kapcsolatok testneveléssel és sporttal való kapcsolatát Magyarországon BAKONYI [1 és 2] vizsgálta elősz̈ör. Ilyen vizsgálatokat végzett még MOHÁS [13] labdarugó gyerekeknél.

III. Módszer

Az iskolai testnevelés és sport mennyiségi hatásainak vizsgálatára, valamint abból a célból, hogy megállapitsuk az iskolai testnevelésben szereplő különböző sportágak /atlétika, torna, kosárlabda, kézilabda, röplabda, labdarugás/ speciális hatását 100 kisérleti és 100 kontroll osztályt szerveztünk. Indulásnál a kisérleti személyek száma összesen 6120 volt. Ebből 1550 általános iskolás fiu, 1200 általános iskolás leány, 1700 középiskolás fiu, 1670 középiskolás leány. A 4 év alatti lemorzsolódás után összesen 2608 kisérleti személy maradt: 603 általános iskolás fiu, 550 általános iskolás leány, 747 középiskolás fiu és 708 középiskolás leány. A kisérleti osztályokban

4 éven keresztül heti 4 órában a fenti sportágak valamelyikére alapozott testnevelés folyt; tehát pl.: az atlétikai osztályokban 4 éven keresztül bizonyos kiegészitéssel /ami minden kisérleti osztályban azonos volt/ csak atlétika stb. A kontroll osztályokban heti 2 órában a jelenleg hivatalosan elfogadott komplex testnevelés volt. A kutatás általános iskolákban 5. osztályokkal /10-11 évesek/, középiskolákban I. osztályokkal /14-15 évesek/ indult.

A társas kapcsolatok vizsgálatát kétféle módszerrel végeztük: egyrészt keresztmetszet vizsgálattal, másrészt longitudinálisan.

E tanulmányban csak a longitudinális vizsgálat eredményeit ismertetjük.

A tanulók egyenkint egy 40 kérdést tartalmazó kérdőivet kaptak, amelyet ki kellett tölteniük. A kérdések 10 kérdéscsoportba tartoztak: 1. érzelmi kapcsolatokra, 2. szellemi képességekre, 3. vezetési képességekre, 4. az igazságosságra, 5. a gazdasági életre való rátermettségre, 6. szereplésre, előadói készségre, 7. összeférhetetlenségre, 8. a jövőt illető sikerekre, 9. sportbeli képességekre, 10. sporttal és olvasmányaikkal kapcsolatos közvéleményre vonatkozóak.

Annak megállapitása céljából, hogy a testnevelésnek van-e valamilyen hatása a tanulók társas kapcsolataira és a tanulóknak osztályközösséggé való egybeforrasztására, a gyerekek kapcsolatait a MÉREI [12] által alkalmazott három kérdésre vonatkozóan vizsgáltuk: Ki a legjobb barátod az osztályban? - Ha csapatot csinálnál az osztályban, kit vennél be a csapatba? - Ha titkod volna, kinek mondanád el? A tanulók e három felelete alapján minden osztálynak megszerkesztettük a szociogramját, s ennek felhasználásával kiszámitottuk az osztály szerkezetét számokkal jellemző három indexet. A kölcsönösségi és sürüségi indexet, valamint az egyén csoportba való beolvadására, integrációjára vonatkozó indexet.

A kölcsönösségi index képlete:

$$k = \frac{\text{a kölcsönös kapcsolatokkal rendelkező gyerekek száma x 100}}{\text{osztálylétszám}} .$$

Ez tehát arra vonatkozóan ad felvilágositást, hogy a kölcsönös kapcsolatokkal rendelkező gyerekek az osztály létszámának hány százalékát képezik, azaz, hogy a tanulók hány százaléka találta meg helyét érzelmileg az osztályban.

A sürüség index képlete:

$$s = \frac{\text{kölcsönös kapcsolatok száma}}{\text{osztálylétszám}} .$$

Minél magasabb az igy nyert index, annál tömörebb az osztály, minél alacsonyabb, annál inkább esik szét klikkekre és annál több a magányos gyermek.

Az egyén integrációjára vonatkozó index:

$$i = \frac{1.}{\text{azoknak a gyerekeknek a száma, akiket senki sem választott.}}$$

Minél nagyobb az index, annál nagyobb foku az osztály tanulóinak az osztályközösségbe való beolvadása, és minél alacsonyabb, annál kisebb az integráció.

A fentiek alapján összehasonlithatjuk a kisérleti és kontroll osztályok osztályszerkezetét.

A kölcsönös kapcsolatok alapján minden osztálynak megszerkesztettük a szociogramját. Ez kettős célt szolgált: egyrészt szemléletesen ábrázolja egy-egy osztályban a tanulók kapcsolatát /s igy az osztály szerkezetét/, másrészt segitségével elemezhetjük a legjobb és legrosszabb sportoló, valamint a legjobb, legrosszabb és átlagtanuló osztályban elfoglalt helyzetét. Ez szintén felvilágositással szolgál a testnevelés és sport szerepére és jelentőségére vonatkozóan.

Majd azt néztük, hogy a vizsgálat időtartama alatt milyen változáson ment át a:

1. sürüségi index,
2. kölcsönösségi index,
3. integrációs index,
4. legjobb sportoló pozitiv szavazatainak száma,
5. legjobb sportoló negativ szavazatainak száma,
6. legrosszabb sportoló pozitiv szavazatainak száma,

7. legrosszabb sportoló negativ szavazatainak száma,
8. legjobb tanuló pozitiv szavazatainak száma,
9. legjobb tanuló negativ szavazatainak száma,
10. legrosszabb tanuló pozitiv szavazatainak száma,
11. legrosszabb tanuló negativ szavazatainak száma,
12. átlagtanuló pozitiv szavazatainak száma,
13. átlagtanuló negativ szavazatainak száma,
14. legjobb sportoló "barát, csapat, titok" összes szavazatainak száma,
15. legrosszabb sportoló "barát, csapat, titok" összes szavazatainak száma,
16. legjobb tanuló "barát, csapat, titok" összes szavazatainak száma,
17. legrosszabb tanuló "barát, csapat, titok" összes szavazatainak száma,
18. átlagtanuló "barát, csapat, titok" összes szavazatainak száma.

A változást oly módon mértük le, hogy a fenti kérdésekre vonatkozó adatokat felvettük a vizsgálat elején és végén. Ezeket matematikai-statisztikailag feldolgoztuk: kiszámitottuk az első felvétel átlagát /$\bar{x}$/, az utolsó felvétel átlagát /$\bar{y}$/, a kettő közti különbséget /$\bar{z}$/, a különbségek szórását /s_z/, az első és utolsó felvétel átlagára vonatkozóan t-próbát, az átlagok különbségeire /$\bar{z}$/ vonatkozóan pedig variancia-analizist végeztünk /a táblázatokban ennek F-próbája szerepel/. A már emlitett s magyarázott jelzéseken kivül a táblázatokban még a következő jelzések szerepelnek: NS = nem szignifikáns, + = szignifikáns, ++ = erősen szignifikáns, +++ = igen erősen szignifikáns.

IV. Eredmények értékelése

Az alábbiakban a fentebb közölt longitudinális paramétereknél bekövetkezett változásokat fogjuk megvizsgálni. Minden egyes paraméternél a következő séma szerint járunk el:

1. Az átlagokban van-e jelentős eltérés /tehát történt-e változás/ az első és az utolsó adatfelvétel között?

2. A bekövetkezett változások között van-e szignifikáns különbség?

3. A különböző testnevelési fajtákat véve alapul melyiknél következett be jelentős változás?

4. Az egyes testnevelési fajták között állapitható-e meg rangsor; s ha igen, az milyen?

5. Fiu-, lány- és vegyes osztályok összehasonlitása:
   a/ a változás nagysága tekintetében /$\bar{z}$/,
   b/ az F-próbák alapján,
   c/ a rangsorok tekintetében.

6. A fentiekből levonható következtetések.

1. Sürüségi index

1. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	0,18	0,26	0,07			
Atlétika	2	0,23	0,22	-0,02			
Kézilabda	2	0,23	0,25	0,03			
Összes	8	0,21	0,25	0,04	0,04	2,12 NS	3,31 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	0,17	0,22	0,05			
Atlétika	2	0,15	0,31	0,15			
Torna	3	0,26	0,22	-0,04			
Röplabda	1	0,30	0,25	-0,05			
Összes	9	0,21	0,24	0,03	0,11	0,82 NS	1,32 NS

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	0,16	0,20	0,04			
Atlétika	1	0,33	0,15	-0,18			
Kézilabda	2	0,18	0,24	0,05			
Összes	7	0,19	0,21	0,01	0,05	0,36 NS	$7,91^{+}$

A sürüségi index általában nagyobb értékeket mutat a kisérlet végén, mint az elején, de a létrejövő változás sehol sem szignifikáns /a t-próbák értékei sehol sem szignifikánsak/.

A különböző testnevelési fajtáknál 4 év alatt létrejövő változásokra vonatkoztatott variancia-analizis csak a vegyes osztályok esetében mutat szignifikáns eredményt. Az egyes testnevelési fajtáknak az osztályszerkezetre gyakorolt hatása tehát csak lényegtelen eltérést mutat.

A testnevelési fajtákat külön-külön vizsgálva csak az atlétikánál találunk lényeges változást, az első és utolsó adatfelvétel különbségében. Ez azonban nem egyértelmü, mert mig a lányosztályoknál a jelentős változás pozitiv irányu, addig a vegyes osztályok esetében negativ.

Minthogy az F-próbák általában nem szignifikánsak, a különböző testnevelési fajták között nem állithatunk fel rangsort.

A fiu-, lány-, vegyes osztályok változás-átlagait /$\bar{z}$/ összehasonlitva azt látjuk, hogy igen kicsi köztük a különbség. Mindenesetre a legnagyobb a fiuosztályok különbségi indexe, aztán a lányosztályoké, s legkisebb változást mutat a vegyes osztályoké.

Mint már fentebb mondottuk, csupán a vegyes osztályoknál szignifikáns az F-próba eredménye. Ez főleg annak tudható be, hogy náluk az atlétikai osztályok sürüségi indexében bekövetkezett változások negativ értéküek. Egyébként a vegyes osztályok esetében sincs /az atlétikai osztályokat kivéve/ nagy eltérés az egyes testnevelési fajtáknál létrejött változások között.

Következtetések:

a/ Az általános iskolások osztályközösségi strukturája 4 év alatt javult. Ez a javulás azonban nem nagy mértékü.

b/ A fiuosztályoké többet javult, mint akár a lány-, akár pedig a vegyes osztályoké.

c/ Az a tény, hogy a vegyes osztályok sürüségi indexének átlaga fejlődött a legkevesebbet a 4 év alatt, arra mutat, hogy a vegyes osztályok esetében a közösségi nevelés, illetőleg az osztályközösség kialakitása nagyobb nehézségekbe ütközik.

2. Kölcsönösségi index

2. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	37,50	50,50	13,00			
Atlétika	2	43,00	42,50	-0,50			
Kézilabda	2	44,50	51,50	7,00			
Összes	8	40,63	48,75	8,13	5,45	$3,06^{+}$	4,15 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	35,33	42,33	7,00			
Atlétika	2	31,00	57,50	26,50			
Torna	3	47,67	42,33	-5,33			
Röplabda	1	50,00	46,00	-4,00			
Összes	9	40,11	46,11	6,00	20,76	0,86 NS	1,03NS

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	33,00	37,25	4,25			
Atlétika	1	66,00	28,00	-38,00			
Kézilabda	2	38,00	44,00	6,00			
Összes	7	39,14	37,86	-1,29	11,30	0,18 NS	6,17NS

A kisérlet elején és a kisérlet végén számitott kölcsönösségi indexek között lényeges eltérés van az utóbbi javára. Ez alól azonban a vegyes osztályok kivételt jelentenek, mert náluk a kisérlet végén felvett kölcsönösségi index alacsonyabb értéket mutat.

Az egyes testnevelési fajtáknál létrejövő változások /$\bar{z}$/ nem különböznek a szignifikánsan egymástól, ennek ellenére azonban egyes esetekben elég lényeges eltéréseket tapasztalunk. Főképpen az atlétikai osztályok esetében, amelyek a lányok kivételével kisebb kölcsönösségi indexet mutatnak a kisérlet elején, mint a végén.

Minthogy az F-próbák nem szignifikánsak, nincs értelme az egyes testnevelési fajták között rangsort felállitani.

Összehasonlitva a fiu-, lány- és vegyes osztályok változás átlagait /$\bar{z}$/, azt találjuk, hogy legmagasabb a kölcsönösségi index szerint bekövetkező pozitiv változás a fiuosztályoknál s legkisebb - és már negativ jellegü - a vegyes osztályoknál.

Következtetések:

a/ Az egynemü osztályoknál a kölcsönös kapcsolatok száma a 4 év alatt megnövekedett.

b/ A vegyes osztályoknál a kölcsönös kapcsolatok száma csökkent, ami arra mutat, hogy a koedukáció kevésbé alkalmas a jó osztályközösségek kialakitására.

c/ A fiuknál a kölcsönösségi index nagyobb mértékben növekedett, mint a lányoknál, s ez azt jelenti, hogy a fiuk eseté-

ben jobb lehetőségek vannak a közösségi szellem fejlesztésére, mint a lányoknál.

3. Integrációs index

3. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	0,08	0,09	0,01			
Atlétika	2	0,11	0,13	0,02			
Kézilabda	2	0,09	0,10	0,02			
Összes	8	0,09	0,11	0,01	0,04	1,04 NS	0,07 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	0,16	0,16	0,00			
Atlétika	2	0,27	0,12	-0,16			
Torna	3	0,11	0,12	0,01			
Röplabda	1	0,12	0,16	0,04			
Összes	9	0,16	0,14	-0,03	0,09	0,78 NS	1,80 NS

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	0,14	0,12	-0,02			
Atlétika	1	0,25	0,14	-0,11			
Kézilabda	2	0,08	0,12	0,04			
Összes	7	0,14	0,13	-0,02	0,08	0,49 NS	1,10 NS

A kisérlet elején és a kisérlet végén számitott integrációs indexek között nincs lényeges eltérés. Index-növekedés

csak a fiuosztályok esetében tapasztalható, a lány- és a vegyes osztályoknál a kisérlet végére az index csökkent.

A különböző testnevelési fajtáknál létrejövő változáskülönbségek sehol sem szignifikánsak. Ennek következtében rangsor sem állitható fel közöttük.

A legjelentősebb változás az atlétikai osztályoknál található, ez azonban inkább negativ jellegü.

Összehasonlitva a fiu-, lány- és a vegyes osztályok integrációs indexeiben létrejövő változásokat, azt látjuk, hogy egyedül a fiuk esetében van pozitiv jellegü változás, a lány- és vegyes osztályoknál az integrációs index csökkent.

Következtetések:

a/ Az integrációs index a fiuk kivételével a kisérlet alatt csökkent.

b/ Az integrálódás az osztályközösségen belül csak a fiuknál javult valamit.

c/ Jellemző, hogy a tiszta lányosztályoknál az integráció még kisebb mértékü, mint a vegyes osztályok esetében.

4. A legjobb sportoló pozitiv szavazatainak száma

4. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	125,00	90,25	-34,75			
Atlétika	2	126,00	24,00	-102,00			
Kézilabda	1	137,00	84,00	-53,00			
Összes	7	127,00	70,43	-56,57	86,23	1,94 NS	0,41 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	43,00	32,33	-10,67			
Atlétika	2	68,50	85,00	16,50			
Torna	4	148,75	72,00	-76,75			
Röplabda	1	41,00	27,00	-14,00			
Összes	10	90,20	58,20	-32,00	55,32	1,68 NS	1,57 NS

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	37,50	34,75	-2,75			
Atlétika	1	198,00	31,00	-167,00			
Kézilabda	2	60,00	84,50	24,50			
Összes	7	66,86	48,43	-18,43	43,48	0,64 NS	$7,07^{+}$

A legjobb sportoló pozitiv szavazatainak száma a kisérlet végére jelentős mértékben csökkent. Ez minden egyes összetételü osztályra egyformán érvényes. Jóllehet a kiinduló és végértékekre számitott t-próbák sehol sem szignifikánsak, a változást mégis jelentősnek kell tekinteni.

Az egyes testnevelési fajták változási különbségeire számitott variancia-analizis csak egy esetben mutat a különböző testnevelési fajták között szignifikáns különbséget /a vegyes osztályoknál/. Ezért az egyes portágak között nem lenne helyes rangsort megállapitani.

Általában legjelentősebb változás volt az atlétikai kisérleti osztályoknál.

A fiu-, lány- és vegyes osztályokat összehasonlitva azt látjuk, hogy az eddigiekkel ellentétben a legkevésbé kedvező változás a fiuosztályoknál következett be, s a legkevésbé kedvezőtlen a vegyes osztályoknál.

Következtetések:

a/ A legjobb sportolók értékelése a tanulóknál az idők folyamán erőteljesen csökken.

b/ Az egyes testnevelési fajták között nincs lényeges különbség.

c/ Legtöbbet vesztettek a népszerüségükből a legjobb sportolók a fiuosztályokban s legkevesebbet a vegyes osztályokban, de a fiuosztályokban levő legjobb sportolók pozitiv szavazatainak száma igy is messze felülmulja a vegyes osztályok legjobb sportolóiét.

5. A legjobb sportoló negativ szavazatainak száma

5. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	1,00	1,75	0,75			
Atlétika	2	4,00	5,00	1,00			
Kézilabda	1	5,00	0,00	-5,00			
Összes	7	2,43	2,43	0,00	3,19	0,00 NS	1,44 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	4,00	15,00	11,00			
Atlétika	2	3,50	0,00	-3,50			
Torna	4	4,25	2,25	-2,00			
Röplabda	1	1,00	0,00	-1,00			
Összes	10	3,70	5,40	1,70	11,35	0,48 NS	0,97 NS

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	7,75	7,00	-0,75			
Atlétika	1	2,00	4,00	2,00			
Kézilabda	2	1,50	1,50	0,00			
Összes	7	5,14	5,00	-0,14	14,27	0,03 NS	0,01 NS

A negativ szavazatok számában a kisérlet folyamán csak jelentéktelen változások történtek.

Az egyes testnevelési fajták változási különbségei egyetlen esetben sem mutatnak szignifikáns eltérést. Igy rangsort sem állapithatunk meg közöttük.

A fiu-, lány-, vegyes osztályoknál egyaránt jelentéktelen a változás, s ezért nem állithatunk fel közöttük rangsort.

Következtetések:

a/ A legjobb sportoló negativ jellegü értékelésében 4 év alatt csak jelentéktelen változás történt.

b/ A különböző testnevelési fajták között a változás nagyságát tekintve nincs lényeges különbség.

c/ A fiu-, lány- és vegyes osztályok a negativ megnyilvánulások terén nem különböznek lényegesen egymástól.

6. Legrosszabb sportoló pozitiv szavazatainak száma

6. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	20,67	8,00	-12,67			
Atlétika	2	6,00	2,00	-4,00			
Kézilabda	1	5,00	0,00	-5,00			
Összes	6	13,17	4,67	-8,50	16,36	1,55 NS	0,20 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	2	3,00	2,00	-1,00			
Atlétika	1	3,00	3,00	0,00			
Torna	3	4,33	4,00	-0,33			
Röplabda	1	11,00	1,00	-10,00			
Összes	7	4,71	2,86	-1,86	7,59	0,76 NS	0,45 NS

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	7,33	31,33	24,00			
Kézilabda	2	2,50	3,50	1,00			
Összes	5	5,40	20,20	14,80	20,91	1,50 NS	1,45 NS

A legrosszabb sportoló pozitiv szavazatainak száma a 4 év alatt általában csökkent /kivéve a vegyes osztályokat/.

Azok a különbségek, amelyek az egyes testnevelési fajtáknál létrejött változásokat jellemzik, egy esetben sem szignifikánsak. Igy a testnevelési fajták között rangsor sem állitható fel.

A legjelentékenyebb változások a fiuosztályok esetében a komplex testnevelésnél, a lányosztályok esetében a röplabdásoknál s a vegyes osztályok esetében a komplex testnevelésnél következtek be.

A fiu-, lány-, továbbá vegyes osztályokat összehasonlitva azt látjuk, hogy a legnagyobb kedvező változás a vegyes osztályoknál, s a legkevésbé kedvező, a fiuosztályoknál tapasztalható.

Következtetések:

a/ Miként a legjobb sportolónak, ugy a legrosszabb sportolónak is csökken a népszerüsége az idők folyamán.

b/ Az egyes testnevelési fajták között nincs lényeges különbség.

c/ Legkedvezőbb változás a vegyes osztályoknál következett be /a pozitiv szavazatok száma nő/, mig legkevésbé kedvező a fiuosztályoknál, ahol a pozitiv szavazatok száma csökken.

7. A legrosszabb sportolő negativ szavazatainak száma

7. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	71,00	26,33	-44,67			
Atlétika	2	22,50	2,00	-20,50			
Kézilabda	1	4,00	18,00	14,00			
Összes	6	43,67	16,83	-26,83	45,87	1,55 NS	0,64 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	2	87,50	55,00	-32,50			
Atlétika	1	62,00	42,00	-20,00			
Torna	3	72,00	44,67	-27,33			
Röplabda	1	8,00	59,00	51,00			
Összes	7	65,86	49,29	-16,57	22,22	1,29 NS	3,67 NS

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	64,00	3,33	-60,67			
Kézilabda	2	40,50	47,50	7,00			
Összes	5	54,60	21,00	-33,60	65,71	1,11 NS	1,27 NS

A legrosszabb sportoló negativ szavazatainak száma a kisérlet végére elég erőteljesen lecsökkent.

Bár az egyes testnevelési fajták esetében bekövetkező változások különbségei nem szignifikánsak, bizonyos tendencia mégis megállapitható: a labdajátékos kisérleti osztályoknál a legrosszabb tanulók negativ szavazatainak száma a kisérlet végére minden esetben megnövekedett.

A fiu-, lány- és vegyes osztályokat összehasonlitva azt látjuk, hogy a változások nagysága tekintetében nincs köztük lényeges különbség. Legfeljebb az a megjegyzésre méltó, hogy a vegyes osztályoknál csökkent legnagyobb mértékben a legrosszabb sportolók negativ szavazatainak a száma, s legkisebb mértékben a lányosztályok esetében.

Következtetések:

a/ A kisérlet alatt a legrosszabb sportolók népszerüsége kis mértékben nőtt.

b/ Bár az egyes sportágak között nincs szignifikáns különbség, az mégis megállapitható, hogy a labdajátékos kisérleti osztályok esetében a legrosszabb sportolók népszerütlensége növekedett. Ez a csapatjátékokban való használhatatlanságuk miatt következett be.

c/ Legkedvezőbben alakult a legrosszabb sportolók helyzete a vegyes kisérleti osztályokban.

8. A legjobb tanuló pozitiv szavazatainak száma

8. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	145,00	112,67	-32,33			
Atlétika	1	159,00	93,00	-66,00			
Kézilabda	1	298,00	145,00	-153,00			
Összes	5	178,40	115,20	-63,20	40,67	2,37 NS	3,30 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	84,67	76,00	-8,67			
Atlétika	1	213,00	189,00	-24,00			
Torna	2	157,50	125,50	-32,00			
Röplabda	1	122,00	48,00	-74,00			
Összes	7	129,14	102,29	-26,86	47,23	1,74 NS	0,49 NS

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	1	199,00	167,00	-32,00			
Kézilabda	2	102,50	101,50	-1,00			
Összes	3	134,67	123,33	-11,33	0,00	1,10 NS	-

A legjobb tanuló pozitiv szavazatainak száma a kisérlet ideje alatt erősen lecsökkent.

A különböző testnevelési fajtáknál bekövetkező csökkenés különbségei nem különböznek szignifikánsan egymástól, de általában megállapitható, hogy a csökkenés a legnagyobb mértékü volt a labdajátékos kisérleti osztályokban.

A fiu-, lány- és vegyes osztályokat összehasonlitva rögtön szembetünik, hogy a legjobb tanuló pozitiv szavazatai legnagyobb mértékben csökkentek a fiuknál, s legkevésbé a vegyes osztályok esetében.

Következtetések:

a/ Miként a legjobb sportolóknál, éppugy a legjobb tanulók esetében is nagy népszerüség csökkenés következett be a 4 év alatt.

b/ Bár a különböző testnevelési fajták között a különbség sehol sem szignifikáns, az mégis megállapitható, hogy a legjobb tanulók a labdajátékos kisérleti osztályokban vesztettek legin-

kább a népszerüségükből. Ez valószinüleg a csapatjátékokban való használhatatlanságuk miatt következett be.

c/ A fiuosztályokban erőteljesebb mértékben csökkent a legjobb tanulók népszerüsége, mint akár a lány-, akár a vegyes osztályoknál, s a csökkenés a legkisebb volt a vegyes összetételü osztályok esetében.

9. A legjobb tanuló negativ szavazatainak száma

9. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	3,00	1,67	-1,33			
Atlétika	1	1,00	0,00	-1,00			
Kézilabda	1	5,00	4,00	-1,00			
Összes	5	3,00	1,80	-1,20	4,04	0,94 NS	0,00 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	4,33	3,67	-0,67			
Atlétika	1	8,00	1,00	-7,00			
Torna	2	1,50	0,50	-1,00			
Röplabda	1	0,00	3,00	3,00			
Összes	7	3,43	2,29	-1,14	1,25	0,98 NS	$11,18^{+}$

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	1	4,00	3,00	-1,00			
Kézilabda	2	1,00	1,00	0,00			
Összes	3	2,00	1,67	0,33	1,41	0,50 NS	0,33

A legjobb tanuló negativ szavazatainak száma keveset változott. Általában inkább csökkent.

Az egyes testnevelési fajtáknál létrejött változási különbségek általában nem szignifikánsak; kivéve a lányosztályokat. Fiu-, lány- és vegyes osztályok között e téren nincs lényeges különbség.

Következtetések:

a/ A legjobb tanulók negativ szavazatainak száma általában igen kis mértékben csökkent.

b/ A különböző testnevelési fajták között általában nincs szignifikáns különbség.

c/ A fiu-, lány- és vegyes osztályok között nincs lényeges különbség.

10. A legrosszabb tanuló pozitiv szavazatainak száma

10. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	2	5,50	4,00	-1,50			
Kézilabda	1	8,00	1,00	-7,00			
Összes	3	6,33	3,00	-3,33	2,12	1,64 NS	4,48 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	1	1,00	2,00	1,00			
Torna	1	2,00	3,00	1,00			
Összes	2	1,50	2,50	1,00	-	-	-

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	1	19,00	13,00	-6,00			
Összes	1	19,00	13,00	-6,00	-	-	-

A legrosszabb tanuló pozitiv szavazatainak száma a kisérlet alatt általában csökkent.

A csökkenés mértékét tekintve a különböző kisérleti osztályoknál nincs szignifikáns különbség.

A fiu-, lány- és vegyes osztályokat összehasonlitva azt állapithatjuk meg, hogy legnagyobb mérvü volt a pozitiv szavazatok csökkenése a vegyes osztályoknál s legkisebb a lányosztályoknál.

Következtetések:

a/ A pozitiv szavazatok általános csökkenésének tendenciája a legrosszabb tanulók esetében is érvényesül.

b/ A különböző testnevelési fajták között nincs lényeges különbség.

c/ Legnagyobb mérvü csökkenés a vegyes osztályoknál s legkisebb a lányosztályoknál.

11. A legrosszabb tanuló negativ szavazatainak száma

11. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	2	71,00	35,50	-35,50			
Kézilabda	1	2,00	0,00	-2,00			
Összes	3	48,00	23,67	-24,33	75,66	0,74 NS	0,13 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	1	99,00	42,00	-57,00			
Torna	1	76,00	35,00	-41,00			
Összes	2	87,50	38,50	-49,00	-	6,12 NS	-

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	1	18,00	18,00	0,00	-	-	-
Összes	1	18,00	18,00	0,00	-	-	-

A negativ szavazatok száma a legrosszabb tanulóknál is csökkent.

Az egyes testnevelési fajták csökkenési különbségei nem szignifikánsak, de a komplex testnevelési fajta esetében a csökkenés nagyobb mértékü, mint a kisérleti osztályoknál.

A fiu-, lány- és vegyes osztályok összehasonlitásából azt látjuk, hogy a lányosztályok esetében legnagyobb mértékü a negativ szavazatok csökkenése, mig a vegyes osztályoknál nincs változás.

Következtetések:

a/ A legrosszabb sportolóhoz hasonlóan a legrosszabb tanuló népszerüsége is növekszik az idők folyamán.

b/ A komplex testnevelési fajták esetében nagyobb mérvü a népszerüség növekedése, mint a kisérleti osztályokban.

c/ Legnagyobb mértékü a népszerüség növekedése a lányosztályokban, a vegyes osztályoknál nincs változás.

12. Az átlagtanuló pozitiv szavazatainak száma

12. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	20,75	20,25	-0,50			
Atlétika	2	23,00	16,50	-6,50			
Kosárlabda	2	21,00	19,00	-2,00			
Összes	8	21,38	19,00	-2,38	5,01	1,35 NS	0,95 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	22,67	20,00	-2,67			
Atlétika	2	24,50	19,00	-5,50			
Torna	4	24,25	20,50	-4,00			
Röplabda	1	28,00	22,00	-6,00			
Összes	10	24,20	20,10	-4,10	4,57	$3,30^{++}$	0,22 NS

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	23,50	15,75	-7,75			
Atlétika	1	25,00	18,00	-7,00			
Kézilabda	2	24,50	21,50	-3,00			
Összes	7	24,00	17,71	-6,29	7,60	$2,52^{+}$	0,27 NS

A pozitiv szavazatok száma az átlagtanuló esetében is csökkent.

A csökkenés mértéke az egyes testnevelési fajtákat összehasonlitva nem mutat szignifikáns különbségeket. Általában

azonban megállapithatjuk, hogy legnagyobb foku az atlétikai kisérleti osztályokban.

A fiu-, lány- és vegyes osztályok közül legnagyobb mértékü volt a csökkenés a vegyes osztályokban s legkisebb a fiuosztályok esetében.

Következtetések:

a/ A kisérlet ideje alatt az átlagtanulók népszerüsége is csökkent. A csökkenés mértéke kb. ugyanolyan, mint a legrosszabb tanulóé.

b/ A különböző testnevelési fajták között nem állapitható meg szignifikáns különbség, de az atlétikai osztályokban általában jobban csökkent az átlagtanulók népszerüsége, mint a többiekben.

c/ Legjobban a vegyes osztályokban, legkevésbé a fiuosztályok esetében csökkent az átlagtanuló népszerüsége.

13. Az átlagtanuló negativ szavazatainak száma

13. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	5,00	5,25	0,25			
Atlétika	2	6,50	5,50	-1,00			
Kézilabda	2	6,00	7,50	1,50			
Összes	8	5,63	5,87	0,25	2,58	0,30 NS	0,47 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	5,33	5,33	0,00			
Atlétika	2	6,50	6,50	0,00			
Torna	4	8,00	5,50	-2,50			
Röplabda	1	6,00	6,00	0,00			
Összes	10	6,70	5,70	-1,00	1,68	1,68 NS	1,76 NS

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	6,75	6,50	-0,25			
Atlétika	1	9,00	5,00	-4,00			
Kézilabda	2	7,50	5,50	-2,00			
Összes	7	7,29	6,00	-1,29	2,28	1,44 NS	1,22 NS

Az átlagtanuló negativ szavazatainak száma igen kis mértékben csökkent.

A csökkenés mértéke tekintetében a különböző testnevelési fajták között nincs szignifikáns különbség.

A fiu-, lány- és vegyes osztályok között sem állapitható meg lényeges különbség.

Következtetések:

a/ Az átlagtanuló népszerütlensége a kisérlet ideje alatt igen kis mértékben csökkent.

b/ A különböző testnevelési fajták között az átlagtanuló viszonylatában nem mutatkozott különbség.

c/ Nics különbség a fiu-, lány- és a vegyes osztályok között sem.

14. A legjobb sportoló "barát, csapat, titok" szavazatainak száma

14. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	18,25	12,50	-5,75			
Atlétika	2	16,00	4,00	-12,00			
Kézilabda	1	15,00	9,00	-6,00			
Összes	7	17,14	9,57	-7,57	10,03	2,29 NS	0,27 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	8,00	5,33	-2,67			
Atlétika	2	8,00	13,00	5,00			
Torna	4	14,00	7,50	-6,50			
Röplabda	1	0,00	3,00	3,00			
Összes	10		7,50	-2,10	6,83	0,90 NS	1,47 NS

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	7,50	1,25	-6,25			
Atlétika	1	9,00	3,00	-6,00			
Kézilabda	2	8,00	11,00	-3,00			
Összes	7	7,86	4,29	-3,57	7,08	1,29 NS	1,21 NS

Egyik esetben sem történt jelentős változás 4 év alatt. Az azonban kétségtelenül megállapitható, hogy a legjobb sportoló szavazatainak száma általában csökken. Ezt a csökkenést ak-

kor is értékelni kell, ha a matematikai-statisztika nem mutatott ki szignifikáns különbséget.

Az egyes testnevelési fajtákat összehasonlitva sem találunk szignifikáns különbségeket a változások nagysága tekintetében. Az azonban mint tendencia megállapitható, hogy a labdajátékokban a legjobb sportolók szavazata vagy kevésbé csökkent, mint a más testnevelési fajtáké, vagy pedig növekedett a 4 év alatt.

Ha a fiu-, lány- és vegyes osztályokat összehasonlitjuk, azt látjuk, hogy általában legjobban csökkent a szavazatok száma a fiuknál s legkevésbé a leányoknál.

Következtetések:

a/ A legjobb sportoló pozitiv irányu kapcsolatai a 4 év alatt észrevehetően csökkentek az osztályközösségben.

b/ A csapatjátékokban a legjobb sportolók szavazatai kevésbé csökkentek, ami annak tudható be, hogy az ilyen jellegü közösségekben a legjobb sportolót, mint vezéregyéniséget, mindig jobban megbecsülik, mint a többi sportágat üző osztályokban.

15. A legrosszabb sportoló "barát, csapat, titok" szavazatainak száma

15. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	0,67	0,00	-0,67			
Atlétika	2	1,00	1,00	0,00			
Kézilabda	1	2,00	0,00	-2,00			
Összes	6	1,00	0,33	-0,67	1,70	1,08 NS	0,46 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	2	0,00	0,50	0,50			
Atlétika	1	1,00	0,00	-1,00			
Torna	3	1,33	0,67	-0,67			
Röplabda	1	0,00	0,00	0,00			
Összes	7	0,71	0,43	-0,29	1,75	0,55 NS	0,25 NS

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	0,67	0,33	-0,33			
Kézilabda	2	0,00	1,00	1,00			
Összes	5	0,40	0,60	0,20	0,94	0,41 NS	2,40 NS

Összességében a legrosszabb sportoló szavazatainak száma is csökken, de kisebb mértékben, mint a legjobb sportolóé.

A különböző testnevelési fajták esetében bekövetkező változásokat összehasonlitva nemcsak szignifikáns különbséget nem állapithatunk meg, de még egyértelmü tendenciát sem. Ennek egyik oka, hogy a legrosszabb sportolók ilyen irányu pozitiv szavazatainak száma már a kiindulásnál is olyan kicsi volt, hogy a bekövetkező változások sem lehettek nagy mértékűek - tekintettel arra, hogy a változás inkább negativ jellegü volt.

Legfőképpen a fentebbi oknak /az értékek alacsony voltának/ tudható be az a körülmény is, hogy a fiu-, lány- és vegyes osztályok között semmilyen téren nincs lényeges különbség.

Következtetések:

a/ Lényegében a legrosszabb sportoló esetében is csökken e téren a pozitiv jellegü szavazatok száma.

b/ A különböző testnevelési fajták esetében nincs lényeges különbség.

c/ A lány-, fiu- és vegyes osztályok sem különböznek egymástól.

16. A legjobb tanuló "barát, csapat, titok" szavazatainak száma

16. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	5,67	2,00	-3,67			
Atlétika	1	8,00	6,00	-2,00			
Kézilabda	1	14,00	7,00	-7,00			
Összes	5	7,80	3,80	-4,00	3,06	$3,16^{+}$	0,71 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	3,67	2,67	-1,00			
Atlétika	2	4,50	3,00	-1,50			
Torna	2	15,00	10,50	-4,50			
Röplabda	1	10,00	6,00	-4,00			
Összes	8	7,50	5,12	-2,38	2,78	$2,52^{+}$	0,81 NS

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	1	7,00	3,00	-4,00			
Kézilabda	2	6,00	6,00	0,00			
Összes	3	6,33	5,00	-1,33	7,07	0,42 NS	0,21 NS

A legjobb és legrosszabb sportolóhoz hasonlóan a legjobb tanuló "barát, csapat, titok" szavazatainak száma is csökkent.

E csökkenés sehol sem szignifikáns, de elég határozottan megmutatkozik.

A különböző testnevelési fajtáknál észlelt változások sehol sem szignifikánsak, az azonban mint tendencia megállapitható, hogy a labdajátékos kisérleti osztályok esetében erősebb a legjobb tanulók szavazatszámának csökkenése. Különösen élesen nyilvánul ez meg a fiuosztályok esetében.

A fiu-, lány- és vegyes osztályokat összehasonlitva, azt látjuk, hogy legerősebb a csökkenés a fiuosztályoknál és legkisebb a vegyes osztályok esetében.

Következtetések:

a/ A pozitiv szavazatok csökkenésének tendenciája a legjobb tanulók esetében is megnyilvánul.

b/ A testnevelési fajtákat tekintve a különbségek nem szignifikánsak, de a legjobb tanulók szavazatainak száma a csapatjátékos kisérleti osztályokban csökken a legnagyobb mértékben, ami annak tudható be, hogy az ilyen jellegü testnevelési foglalkoztatások mellett érvényesülnek legkevésbé a jó tanulók pozitiv tulajdonságai.

c/ A fiuosztályokban csökkent legnagyobb mértékben a jó tanulók pozitiv szavazatainak száma, mert a fiuknál általában a sport nagyobb szerepet játszik, mint a lány- vagy vegyes osztályokban.

17. Legrosszabb tanuló "barát, csapat, titok" szavazatainak száma

17. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	2	0,50	0,00	-0,50			
Kézilabda	1	0,00	0,00	0,00			
Összes	3	0,33	0,00	-0,33	0,71	1,00 NS	0,33 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	1	0,00	1,00	1,00			
Kézilabda	1	0,00	0,00	0,00			
Torna	1	1,00	2,00	1,00			
Összes	3	0,33	1,00	0,67	-	2,00 NS	-

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	1	3,00	3,00	0,00			
Összes	1	3,00	3,00	0,00	-	-	-

E téren a legrosszabb tanuló szavazatainak száma általában nem változott a 4 év folyamán.

Az egyes testnevelési fajták esetében a 4 év alatt létrejött változások nem szignifikánsak és tendencia sem állapitható meg. Itt ismét hivatkoznunk kell arra a tényre, hogy már az alapadat-felvételnél is igen alacsonyak voltak a legrosszabb tanulók szavazatszámai, ennélfogva a változások is minimálisak.

A fiu-, lány- és vegyes osztályoknál a 4 év alatt létrejövő különbségek alig különböznek egymástól.

Következtetések:

a/ A csökkenési tendencia csak fiuknál mutatkozik meg, de az igen alacsony szavazatszámok miatt létrejövő különbségek matematikailag nem értékelhetők.

b/ Az egyes testnevelési fajták különbségeinek megállapitása tekintetében ugyancsak döntőnek tekinthetők, hogy az igen alacsony szavazatszám általában lehetetlenné tette a variancia-analizis F-próbájának számitását.

c/ A fiu-, lány- és vegyes osztályok között - ugyancsak a fenti okok miatt - szintén nem állapitható meg különbség.

18. Átlagtanuló "barát, csapat, titok" szavazatainak száma

18. táblázat

a/ fiuk

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	2,57	2,03	-0,54			
Atlétika	2	3,23	2,03	-1,20			
Kézilabda	2	2,62	2,11	-0,51			
Összes	8	2,75	2,05	-0,70	0,65	$3,12^{+}$	0,81 NS

b/ lányok

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	3	2,38	2,14	-0,24			
Atlétika	2	3,17	2,19	-0,98			
Torna	4	2,52	2,55	-0,26			
Röplabda	1	3,86	2,61	-1,25			
Összes	10	2,74	2,24	-0,50	0,61	$2,47^{+}$	1,31 NS

c/ vegyes

TF	N	$\bar{x}$	$\bar{y}$	$\bar{z}$	s_z	t	F
Komplex	4	2,41	1,88	-0,54			
Atlétika	1	2,93	1,99	-0,94			
Kézilabda	2	2,38	2,33	-0,05			
Összes	7	2,48	2,02	-0,45	0,68	1,89 NS	0,64 NS

A többiekéhez hasonlóan az átlagtanuló "barát, csapat, titok" szavazatainak száma is csökkent. Különösképpen sokkal határozottabban, mint a legrosszabb tanuló esetében.

Az egyes testnevelési fajták között a csökkenés mértékét tekintve nincs szignifikáns különbség, s tendencia sem állapitható meg.

A fiu-, lány- és vegyes osztályok között mint tendencia az látszik, hogy legerőteljesebben csökkent a szavazatok száma a fiuosztályoknál s legkevésbé a vegyes osztályok esetében.

Következtetések:

a/ A pozitiv szavazatok számának csökkenési tendenciája az átlagtanuló esetében is érvényesül.

b/ A különböző testnevelési fajták között nincs szignifikáns különbség.

c/ Ugyancsak hasonlóan az előző esetekhez a legnagyobb mértékü csökkenés a fiuosztályoknál következett be. Ennek oka, hogy a fiuk támasztják a legszigorubb követelményeket, s minthogy az átlagtanuló ezeknek csak mérsékelten tud megfelelni, azért pozitiv szavazataik jobban csökkennek, mint pl. a lányok esetében, akiknél a sportbeli teljesitmény nem játszik olyan nagy szerepet.

V. A vizsgálat eredményeinek összefoglalása

1. A testnevelés elősegiti a 10-14 éves tanulók társas kapcsolatainak fejlődését, a fiuknál nagyobb mértékben, mint a lányoknál.

2. A 10-14 éves gyermek elsősorban a teljesitményt becsüli. A fiuknál a testi és szellemi teljesitmény kb. egyenlően esik latba, mig a lányoknál a szellemi teljesitmény tisztelete valamivel nagyobb.

3. Az osztály társas szerkezetét a több-központuság jellemzi. A tanulók a legjobb sportolók és legjobb tanulók köré csoportosulnak. A legjobb sportolók általában több tanulót vonzanak maguk köré, mint a legjobb tanulók. A legrosszabb sportolók az osztályok legmagányosabb tagjai.

4. Az általános iskolások közösségi szelleme 4 év alatt javult. Ez a javulás azonban nem nagy mértékü.

5. A fiuosztályok közösségi szelleme többet fejlődött, mint akár a lány-, akár a vegyes osztályoké.

6. A vegyes osztályok /tehát koedukáltak/ a legkevésbé alkalmasak a közösségi szellem nevelésére és formálására.

7. 4 év alatt a tanulók népszerüségében bizonyos foku kiegyenlitődési tendencia érvényesült: a legnépszerübbek /legjobb sportolók és legjobb tanulók/ pozitiv szavazatainak száma nagyobb mértékben csökkent, mint a kevésbé népszerüeké /átlagtanulóké, legrosszabb sportolóké és legrosszabb tanulóké/.

Viszont a negativ szavazatok esetében forditott a helyzet. De mindezek ellenére a legjobb sportolók és legjobb tanulók népszerüsége a 4. év végén is messze megelőzi a többiekét, s a legrosszabb sportolók az osztályok legnépszerütlenebb tagjai.

8. A labdajátékos /csapatjátékos/ kisérleti osztályokban a legjobb sportolók népszerüsége kevésbé csökkent a 4 év alatt, mint a többi osztályokban. Viszont a legrosszabb sportolók népszerüsége ezekben az osztályokban /labdajátékos/ csökkent a legnagyobb mértékben. Ennek okai a csapatjátékok természetében keresendők: a jó sportolók sokat segithetik, a rosszak pedig nagy mértékben hátráltatják a csapat eredményességét.

9. A fiuk érzékenyebbek a testnevelés és sport hatása iránt, mint a lányok.

Irodalom

1. Bakonyi F.: A testnevelés és sport hatása a 11-12 éves iskolai tanulók társas kapcsolataira. UNESCO-konferencián tartott előadás. Bp. 1964.
2. Bakonyi F.: A testnevelés és sport hatása a 15-16 éves középiskolai tanulók társas kapcsolataira. Testneveléstudomány 1966. 1.sz. 4-15.
3. Bonney, M.E.: Values of sociometria studies in the classroom. Sociometry 1943. 251-254.
4. Bonney, M.E.: Sociometric study of the relationship of some factors to mutual frieadship on the elementary, secondary and college levels. Sociometry 1946. 21-47.
5. Baron, D.: Personal - social characteristics and classroom social status: A sociometric study of fifth and sixth grade girls. Sociometry 1951. 32-42.

6. Gronlund, N.E.: Relationship between the sociometric status of pupils and teachers preferences for or against having them in class. Sociometry 1953. 142-150.
7. Gronlund, N.E.: The relative stability of classroom social status with unwighted and weighted sociometric choices. J. Educ. Psychol. 1955. 345-354.
8. Gronlund, N.E.: The general ability to judge sociometric status: Elementary student teachers sociometric perceptions of classmates and pupils. J. Educ. Psychol. 1956. 147-157.
9. Gronlund, N.E.: Sociometry in the Classroom. New York 1959.
10. Kane, J.: Iskolás fiuk néhány egyéni és közösségi jellemzőjének összefüggése. UNESCO-konferencia, Budapest. Bp. 1964.
11. Kerstetter, L.: Exploring the environment in a classroom situation. Sociometry 1946. 149-150.
12. Mérei F.: Gyermektanulmány Bp. 1948.
13. Mohás L.: Társaskapcsolatok vizsgálata labdarugó gyerekeknél. Testnevelés tanitása 1969. 2. sz.
14. Moreno, J.L.: Who Shall Surviv? A New Approach to the Problem of Human Relations. Washington 1934.
15. Moreno, J.L.: Sociometry in relation to other social sciences. Sociometry 1937. 206-219.
16. Moreno, J.L.: Sociometry and the cultural order. Sociometry 1943. 299-344.
17. Moreno, J.L.: Sociometry in the classroom. Sociometry 1943. 425-428.
18. Moreno, J.L.: Sociogramm and sociomatrix. Sociometry 1946. 348-349.
19. Moreno, J.L.: Who Shall Survive? Foundations of Sociometry, Group Psychotherapy and Sociograma. New York 1953. 8, 9, 10, 18, 68, 70.
20. Moreno, J.L.: The brith of a new era for sociometry. Sociometry 1955. 261-268.
21. Moreno, J.L.: The sociometric school and the science of man. Sociometry 1955. 271-291.
22. Moreno, J.L. - Jennings, H.H.: Statistics of social configurations. Sociometry 1938. 342-374.

BAKONYI, FERENC

Die Wirkung der körperlichen Erziehung und des Sports auf die kollektive Beziehungen der 10-14 jährigen Schüler und auf die Gestaltung ihrer Klassenkollektive

Der Aufsatz untersucht die Frage, in welchem Ausmasse die Körpereziehung der Schule und die verschiedenen Sportarten auf die kollektive Beziehungen der Schüler, auf die Gestaltung der Klassenkollektive wirken. Er behandelt besonders die Stelle des besten und des schwächsten Sportlers im Vergleich zum Durchschnitt und zur Stelle des besten und des schwächsten Schülers innerhalb des Klassenkollektivs. Die Untersuchung dauerte 4 Jahre, und hat 100 experimentale und 100 Kontrollklassen umgefassen. Die am Anfang und am Ende registrierten Angaben wurden mathematisch-statistisch ausgewertet:es wurden errechnet: der Durchschnitt der ersten und der letzten Registrierung; der Unterschied zwischen den beiden; die Verteilung der Unterschiede. Für den Durchschnitt der ersten und letzten Registrierung wurde eine t-Probe durchgeführt, und für den Unterschied der Durchschnitte - eine Variantenanalyse.ie Ergebnisse zeigen, dass die Körperkultur die Entwicklung der kollektiven Beziehungen zwischen den Schülern fördert, und das in einem grösseren Ausmasse bei Jungen als bei Mädchen. Für die gesellschaftliche Struktur der Klasse sind die mehreren Zentralen charakteristisch: die Kinder gruppieren sich um die besten Sportler und um die besten Schüler herum. Die besten Sportler ziehen in diesem Alter mehr Kinder an sich als die besten Schüler. Die schwächsten Schüler stehen am einsamsten in der Klasse. Während der 4 Jahre hat sich in der Popularität der Schüler eine gewisse Ausgleichungstendenz bemerklich gemacht. Die Popularität der Populärsten /der besten Sportler, der besten Schüler/ hat gesunken. während die der weniger Populären /des Durchschnittschülers, des schwächsten Schülers, des schwächsten Sportlers/ sich gesteigert hatte. Die kollektive Struktur der Jungen-Klassen hat sich viel mehr entwickelt als die der Mädchen-Klassen, oder gemischten Klassen. Die Letzten sind im geringsten Masse zur Ausbildung des Kollektivs fähig.

БАКОНИ, ФЕРЕНЦ

Влияние физического воспитания и спорта на товарищеские отношения 10-14-и летних учеников и на оформление их классовых коллективов

Работа изучает вопрос, какое влияние оказывают школьная физкультура и различные виды сворта на товарищеские отношения учеников, на оформление классовых коллективов. Она отдельно занимается ситуацией лучшего и слабейшего спортсменов по сравнению с средним, а также с местом занятым лучшим и слабейшим учениками в классовом коллективе. Исследования провели через 4 лет в 100 экспериментальных классах и в 100 контрольных классах. Данные полученные в начале и в конце попытки оценивали математическим-статическим методом: исчисляли среднее каличество первых и последних результатов, расхождения между двумья, разделение расхождений; относительно среднего каличества первых и последних результатов, расхождения между двумья, разделение расхождений; относительно среднего каличества первых и последних регистратов сделали пробу "т", а относительно расхождений средних - анализ варианции. Результаты показывают, что физкультура содействует развитию товарищеских отношений учеников, а в большей степени у мальчиков чем у девочек. Для социальной структуры класса характерны некоторые центры: ученики группируются вокруг лучших спортсменов и лучших учеников. В этом возрасте лучшие спортсмены притягивают к себе больше детей чем лучшие ученики. Через 4 годав популярности учеников появилась какая-то тенденция уровнения. Популярность самых популярных /лучших спортсменов, лучших учеников/ уменьшалась, а популярность менее популярных /среднего ученика, слабейшего спортсмена, слабейшего ученика/ увеличивалась. Коллективная структура классов мальчиков больше развивалась чем в классах ведочек или в смещенных классах. Эти последние наименее способны оформлять коллектив.

AZ OKTATÓ-NEVELŐ MUNKA MÜHELYÉBŐL

KABOS GÁBOR

A Magyar Testnevelési Főiskola torna programjáról pedagógiai szempontból

1969 a Magyar Testnevelési Főiskola szempontjából döntő jelentőségü év volt. A korábbi programokkal szemben támasztott követelmények a megváltozott társadalmi körülmények között nem voltak már időszerüek és ennek következtében az egyes - főiskolánkon oktatott - programokat át kellett dolgozni az igényeknek megfelelően. Az átdolgozáshoz sok tényezőt kellett figyelembe venni. Néhányat ezek közül megemlitek:

a hallgatók heti óraterhelésének csökkentése;
a tananyag csökkentése;
a legkorszerübb anyag kiválasztása;
sulypontképzés a tananyagban;
a kötelező óralátogatások problémája;
a hatékonyabb, korszerübb oktatási formák bevezetése;
a követelmények módositása;
a számonkérés objektivitásának emelése;
a számonkérés folyamatosságának biztositása;
a vizsgákkal kapcsolatos problémák;
az önálló tanulás előtérbe helyezése;
az önálló tanulás segitése;
a hallgatók erkölcsi-politikai nevelésében nagyobb rész vállalása.

Természetes, hogy az MTS és a pártnak a főiskolákra vonatkozó határozatai is befolyásolták a program kialakitását.

Főiskolánkon az uj programok hosszu vita-folyamat eredményeképpen jöttek létre. Előbb tanszékvezetői szinten, majd tanácsüléseken, továbbá az ezeken a fórumokon hozott határozatok alapján a tanszéken alakitottuk ki uj és véleményünk szerint korszerü programunkat.

Ez magában foglalja a torna és gimnasztika, valamint a modern gimnasztika programjait.

Kialakitott célkitüzésünk speciális vonatkozásban tükrözi a Magyar Testnevelési Főiskola célkitüzéseit a Torna Tanszékre vonatkoztatva. Vagyis azt, hogy a főiskola célkitüzéséből mit

kell a Torna Tanszék területén megvalósitani a torna sajátos eszközeivel. Ennek alapján célkitüzésünk az, hogy a marxizmus-leninizmus talaján álló, a korszerü testneveléstudományban felsőfokon képzett, az iskolareform során kialakuló uj általános és középiskolai tananyag tanitására, a szocialista embertipus kialakitására felkészült, hivatásukat szerető testnevelő tanárok képzéséhez járuljunk hozzá a torna sajátos elméleti és szakmódszertani ismereteinek nyujtásával és gyakorlati anyagának elsajátitásával. A hallgatók olyan szakmai előkészitésének biztositása, amely lehetővé teszi, hogy oktató-nevelő munkájuk során önállóan tudják feldolgozni a testneveléstudomány uj eredményeit.

E célkitüzésnek megfelelően arra törekszünk, hogy tárgyunk tanitásán keresztül a következő fő feladatokat valósitsuk meg, ezekhez hallgatóinkkal szemben az alábbi követelményeket állitottuk fel:

minden iskolatipusban alkalmasak legyenek a torna tantervi anyagának korszerü oktatására és elsajátitsák azt az alapot, melynek birtokában képesek lesznek a gyakorlati élet és a társadalom igényének, valamint a fejlődés követelményeinek megfelelően a torna gyakorlatanyagának tervezésére és oktatásának tökéletesitésére.

Ismerjék meg a mostoha körülmények között való oktatás gyakorlatanyagát és oktatási módszereit. (Ez alatt a tornacsarnok nélküli iskolát és a tornaszerek, kéziszerek hiányát értjük.)

Sajátitsák el a tornaversenyek rendezésének, előkészitésének és levezetésének ismeretanyagát.

Legyenek alkalmasak az iskolai sportköri és egyesületi, szakosztályi torna vezetésére és ezzel kapcsolatosan szerezzenek edzői képesitést.

Szerezzék meg a III. o. birói minősitést, hogy az iskolai és fiatal korcsoportok minősitési versenyein biráskodhassanak.

Szerezzenek megfelelő alapismereteket a tömegtestnevelés és sport alkalmául szolgáló torna- és sportünnepélyek tervezése és lebonyolitása terén.

Sajátitsák el mindazokat a képességeket és készségeket, melyek a torna oktatásához, a gyakorlatok helyes bemutatásához

és a segitségnyujtáshoz /biztositáshoz/ az iskolai oktató-nevelő munkában elengedhetetlenül szükségesek. Legyenek jártasak az iskolai sportköri sporttorna és az egyesületi sporttorna gyakorlatanyagában.

A legjobbak legyenek képesek a szerzett ismeretek birtokában a torna továbbfejlesztését elősegitő irodalmi, továbbá kutatói tevékenységre.

A célkitüzés és a feladatok ismeretében nézzük meg, hogyan alakult ki a torna programja, amely magában foglalja az általános és sportgimnasztikát s a modern gimnasztikát is.

A hallgatók óraterhelésének csökkentése terén a következők történtek:

A Testnevelési Főiskolásoknak az eddigi heti kötelező óraterhelése magasabb volt az országos átlagnál /30 fölötti/. Ezt valahogyan az országos átlag szinvonalára kellett hozni. Ez azt is jelentette, hogy egyes tárgyak, melyek korábban nagyobb félévszámban és féléven belül is magasabb óraszámban kerültek oktatásra, most csökkentett óraszámban kerülnek ismertetésre.

E törekvés nem kerülte el a mi tárgyunkat sem. Az általános és sportgimnasztika, mely eddig 5 félévben került oktatásra, jelenleg 3 féléves. E tény azt is jelenti, hogy jelentős tananyagcsökkentést kellett végrehajtanunk. A gyakorlati számonkérési forma is megváltozott. Önálló 64 ütemü gyakorlatot kell tervezniük hallgatóinknak.

A modern gimnasztikát szaknyelvileg a torna szaknyelvhez igazitottuk. Az eddig mutatkozó átfedéseket megszüntettük, az iskolai tantervi mozgásanyagra igen nagy sulyt helyezünk.

Rendkivül sok és éles vita után sikerült kialakitani jelenlegi programunkat és természetes az is, hogy a tárgyat tanitó tanárok véleményét nehéz volt összehangolni, mivel a csökkentés félévben és heti óraszámban is igen jelentős, s ebben a csökkentett óraszámban kell megoldanunk a korábbi vezénylési gyakorlatot is. Véleményünk szerint azonban sikerült megtalálni a helyes arányokat és igy megvan a biztositék arra, hogy leendő testnevelő tanáraink épp oly jól ismerjék e területet, mint elődeik.

A sporttorna és módszertana - éppugy, mint az atlétika - jelenleg 8féléves tárgy. Itt is szükség volt a gyakorlatanyag igen gondos korrekciójára és egyuttal a tananyagban megfelelő sulypontok kialakitására. E sulypontot nem alkotta más, mint az iskolai tantervi anyag és az iskolai sportköri anyag együttesen.

A sulypontképzés mellett az volt a célunk, hogy a tananyag egymásra épültsége, sorrendje olyan legyen, hogy a hallgatók önálló tanulás mellett képesek legyenek minél több elsajátitására.

Az önálló tanulás került előtérbe. Ennek megvalósitása a mi területünkön nem tulságosan könnyü, ugyanis a hallgatónak nemcsak a gyakorlati követelményt jelentő mozgásokat kell elsajátitania, hanem meg kell tanulnia a segitségadást és az elméleti ismeretanyagot is.

A főiskolai tananyagot jelentő mozgásanyag elsajátitása igényli, hogy hallgatóink rendszeresen végezzék ezeket. A vizsgák előtti fokozott gyakorlás nem vezet eredményhez. Akkor történnek a leggyakrabban a sérülések. Ez pedig azt is jelenti, hogy más tárgyak mozgásanyagában is problémák jelentkezhetnek.

Az elméletről egy-két szót.

Előadásaink a torna főbb elméleti kérdéseit, összefüggéseit ismertetik. Ilyen előadások pl.:

Egy-egy témakörrel részletesen foglalkozunk /terminológia, rajzirás, edzéselmélet, sportünnepély/. A tananyag többi részét tankönyvből kell elsajátitaniuk hallgatóinknak. Ehhez járulnak még a megadott irodalmi anyagok is, pl. szakcikkek, folyóiratok és forditások.

Összefoglaló jellegüek. Ezeken az előadásokon a nehezebben érthető, kiegészitést igénylő, illetve vitás kérdésekkel foglalkozunk.

Ami az elméleti előadások arányait illeti ugy véljük, hogy a korábbival szemben sikerült jobb arányokat kialakitanunk. De természetes az is, hogy feltételezzük hallgatóink önállóságát, mert nem tudunk minden, a programban fontos kérdéssel oly részletesen foglalkozni, mint korábban.

Az elméleti anyag elsajátitása érdekében - mivel csak a legfontosabb részekkel foglalkoznak - az elméleti órák látoga-

tását kötelezővé tettük hallgatóinknak. /Ez félévenként 3 előadást jelent a mi tárgyunkban./ A könnyebb elsajátitást szolgálja az is, hogy az elméleti előadások utáni gyakorlati órákon bevezettük a szemináriumi foglalkozást. Ez eddig nem volt a tárgyunkban. A hallgatókkal az órát tartó tanár átveszi a fontosabb anyagrészeket, konzultál is, ha szükséges. Ezeken a szemináriumokon a hallgatóknak bizonyitaniuk kell felkészültségüket.

Az órákon - gyakorlati órákon és előadásokon - a korszerü oktatásmódszertani megoldások felé törekszünk. Ez feltételezi, hogy az órán minden hallgatónak intenziven kell részt vennie. De azt is feltételezi, hogy minden órát tartó tanárunk alaposan felkészül.

Gyakorlati óráink jellege az uj program bevezetése következtében módosult. Egyrészt összefüggésben van a követelményekkel, másrészt a folyamatos ellenőrzési rendszerünkkel. Erre még a későbbiek során külön visszatérek.

A hallgatók vonatkozásában megkivánjuk az elméleti ismereteknek a gyakorlatban való felhasználását. /Segitségadás, mozgások oktatási menetére vonatkozó ismeretek stb./

Az órát tartó tanáraink minden alkalommal ismertetik az adott óra uj anyagát, ismertetik a mozgásokra vonatkozó technikai ismereteket, indokolják ezeket mechanikailag, felhasználják a meglevő filmanyagokat az óra anyagához kapcsolódóan. A vágóasztalt, a vetitőt, ha kell, a magnetofont is használják. Bemutatják, illetve bemutattatják a mozgásanyagot. Bemutatják a segitségadás módját és gyakoroltatnak.

A gyakoroltatás különböző formáit felhasználják és felhivják a figyelmet a tantervi mozgásanyag sajátosságaira. Ismertetik az oktatás során felhasználható rávezető gyakorlatokat, célgyakorlatokat.

A gyakorlatelemek rávezető, előkészitő gyakorlatai felölelik az általános és középiskolai tornában fontos helyet elfoglaló természetes, játékos, gyakran tréfás jellegü akadálytornát is a különböző tornaszereken.

Az eddig elmondottakból is kitünik, hogy e reform-program igen nagy változást jelent a korábbival szemben. A leglényegesebb változás a vizsgakövetelmények és a folyamatos ellenőrzés

terén következett be. Ilyen változás következett be pl. a gyakorlati jegy esetében.

Eddig azt jelentette, hogy - a sokéves hagyománynak megfelelően - minden szeren férfiaknál és nőknél is egy-egy gyakorlatot kellett bemutatni és ezzel lehetett elérni a megfelelő jegyet.

Most a gyakorlati jegy megszerzése a hallgatóra van bizva. Hogyan? Az 1-4-5-7. félévben a megadott mozgásanyagból hallgatóink szabadon választhatják meg, hogy melyik mozgáselemből kívánják elérni a gyakorlati jegy megszerzéséhez szükséges pontszámot.

Ehhez annyi magyarázat szükséges, hogy a felsorolt félévekben minden mozgáselem egy teljes pontot ér.

Hallgatóink a mozgásanyag ismertetése után - általában két hét után - a gyakorlati órán, annak egy meghatározott részében, jelentkezhetnek és bemutathatják a választott elemet. Ha a tanár azt elfogadja, akkor a következő teljesitménnyel lehet elérni a gyakorlati jegyet: jelesért a bemutatásra kerülő összes mozgások 85 %-át, jóért a 75 %-át, közepesért a 60 %-át és elégségesért az 50 %-át kell bemutatni. Ehhez természetesen az adott félév elméleti követelményeit is teljesiteni kell.

Az alábbi táblázat szemlélteti a férfiak gyakorlati jegy követelményeit:

1. táblázat

Félév	Talaj	Ló	Gyürü	Ugrás	Korlát	Nyujtó	Összesen	Osztályzat				
								5 85 %	4 75 %	3 60 %	2 50 %	- -
1.	4	7	5	5	4	5	30	25	22	18	15	-
4.	7	5	5	1	3	5	26	22	19	16	13	-
5.	4	7	4	5	4	5	29	25	22	18	15	-
7.	4	6	5	5	2	5	27	23	20	17	14	-
	19	25	19	16	13	20	112					

A következő táblázat pedig a női gyakorlati jegy követelményt mutatja:

2. táblázat

Félév	Ugrás	Felemás korlát	Gerenda	Talaj	Lengő gyürü	Összesen	Osztályzat				
							5 85%	4 75%	3 60%	2 50%	-
1.	3	5	4	4	-	16	14	12	10	8	- kevesebb
4.	1	7	4	4	5	21	17	15	13	11	-
5.	2	5	3	4	-	14	12	10	9	7	-
7.	2	4	3	4	-	15	13	11	9	8	-
	8	21	14	16	5	66					

Programunk érdeme tehát az, hogy a fenti táblázatok alapján hallgatóink maguk választhatják meg, hogy milyen gyakorlati jegyet akarnak elérni. Egy gyakorlati példát szeretnék bemutatni a kérdéssel kapcsolatban, az 1969/70. I. félév tapasztalatai alapján. Az I. éves férfiaknál /létszám: 38 fő/

Szerkinagyás 3 szeren, 6 esetben fordult elő.

A gyakorlati átlag 4 /jó/ volt. A leggyengébb szereknek a ló és a lóugrás bizonyultak.

Bukás száma egy.

A II. évfolyamnál szerkihagyás 1 szeren két esetben fordult elő.

A gyakorlati átlag: 4 /jó/ volt.

A leggyengébb szernek a nyujtó és a gyürü bizonyult. Bukás gyakorlatból nem történt.

Előfordulhat az is - extrém esetben -, hogy egy hallgató az első félévben előképzetlensége következtében egy szert, pl. a lovat kihagyja, és mégis elérheti a gyakorlati jegy megszerzéséhez szükséges pontszámot. Ez lehetséges, de ugyanakkor feljegyzéseink alapján ezt a hallgatót figyelmeztetjük, hogy ezen a szeren meglevő hiányosságait egy év alatt pótolja. Ez azt is jelenti, hogy ha ilyen eset adódik, akkor azzal a hallgatóval mi is többet foglalkozunk /csoportvezető, KISZ tanulmányi fele-

lős/. E rendszerben hallgatóink elé olyan reális követelményt állitunk, melyet önálló tervszerü és céltudatos munkával teljesiteni tudnak.

A kollokviumi gyakorlatokat a félév elején ismertetjük. Ennek alapján hallgatóink előre tervezhetik, hogy mikor mit gyakoroljanak. Az előrelátó hallgató igyekszik azokat az elemeket választani, amelyek a kollokviumi gyakorlathoz szükségesek.

Ezekkel a megoldásokkal a hallgatók önállóságának növelését kivánjuk elérni. A hallgatók részére a korábbi heti három gyakorlási lehetőséggel szemben jelenleg öt konzultációs lehetőséget biztositunk. Ekkor tanáraink rendelkezésre állnak, akár gyakorlati, akár elméleti konzultációra kérhetik őket hallgatóink. Ilyenkor a hallgatók a tanszék rendelkezésére álló technikai eszközöket /magnó gimnasztikához, modern gimnasztikához, képsorok, filmanyagok, hurokfilmek, vetitő, vágóasztal/ is igénybe vehetik.

Ily módon hallgatóink gyorsabban és könnyebben sajátithatják el mind a gyakorlati, mind az elméleti ismeretanyagot.

Módositottuk a szigorlat anyagát is. Ennek következtében hallgatóink a 7 félév alatt tanultakból önállóan összeállitott gyakorlatokkal és elméletből vizsgáznak. A szabadonválasztott gyakorlat nem lehet könnyebb a korábbi félév vizsgakövetelményénél. Ennek érdekében megszabtuk, hogy melyik szeren, mely elemeknek kell a gyakorlatban benne lenniük. Ily módon az elméleti ismeretek gyakorlatban való alkalmazási képességéről is meggyőződünk.

Az eddig ismertetett változások a tanári munkában is nagy jelentőségü változásokat kivánnak meg:

az uj programot meg kell ismertetni a hallgatókkal;

az uj követelményrendszert, a gyakorlatban való alkalmazását, előnyeit;

a gyengébb előképzettségü hallgatók számára tanácsadást és konzultációt kell szervezni - esetleg kötelező jelleggel is;

tanári munkánkat az oktatás korszerübbé tételére való állandó törekvés kell hogy jellemezze;

az órákra való pontosabb, tervszerübb felkészülési munka igénye merül fel tanárainkkal szemben;

a hallgatókkal való egyéni foglalkozás jobban előtérbe kerül;

a csoportvezető tanárok munkája is jobban előtérbe kerül,

a KISZ-szervezet és a tanszék munkája közelebb kerül egymáshoz, különösen tanulmányi vonatkozásban;

a hallgatók önállóságának fokozásában nagyobb lépéssel juthatunk előre a felsoroltak megvalósitásán keresztül.

Ez a munka tehát sokkal inkább szervezetten a nevelésre is irányitott, mint korábban volt. Ugyanis az a megállapitás, hogy a Magyar Testnevelési Főiskolán a szakmai munka rendkivül szervezett és célra irányitott, mig ez a nevelés terén nincs egészen igy, tartalmaz bizonyos igazságot. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy tanáraink a szakmai kérdésekkel behatóbban foglalkoznak, mint a nevelési kérdésekkel. Inkább azt, hogy a nevelési alkalmak kihasználása nem lehet természeténél fogva olyan szervezett formában történő, mint az órakeretekben folyó szakmai munka. Az igényt azonban e téren is ugy kell kialakitanunk, hogy oktató-nevelő munkánk nevelési része legalább olyan céltudatos legyen, mint amilyen a szakmai munkánk. Ehhez sok feltételünk adott, pl. olyan szerencsés helyzetben vagyunk, hogy nem nagy létszámuak csoportjaink. Ez lehetővé teszi, hogy hallgatóinkat személy szerint is megismerjük, kit jobban, kit kevésbé. A hallgatókkal együtt töltött igen sok óra nem mulhat el anélkül, hogy ne használnánk ki a jelentkező nevelési alkalmakat. A szakképzés - mint egyik ilyen alkalom - bőven nyujt lehetőséget arra, hogy ne csak a szorosan vett szakmai és edzéselméleti kérdéseket vitassuk meg tanitványainkkal, hanem sokszor előkerülnek az un. kényes kérdések is. Ezek lehetnek politikai, erkölcsi és gazdasági vonatkozásuak egyaránt.

Ezen felül a TFSE edzése is ugyanilyen alkalmat jelent. Ezenkivül hetenként hatszor vagyunk együtt hallgatóinkkal edzésen. Ilyenkor módunk nyilik megfigyeléseket végezni és ezeket a allgató személyi fejlődése érdekében felhasználni.

Ezeken az alkalmakon lehetőségünk van arra, hogy egy hallgató világnézeti beállitottságáról, szakmai és pedagógiai képességeiről, hiányosságairól véleményt alakithassunk ki. Igy arra is lehetőségünk nyilik, hogy azokat a hallgatókat, akikre nagyobb feladatok megoldását is rábizzuk, jobban megismerjük.

Mit jelenthetnek a nagyobb feladatok? Pl. tudományos diákköri munka önálló megoldása, vagy esetleg megismerésünk alapján olyan célkitüzés, hogy tudományos vonalon való továbbmüködés is lehetségessé váljon legjobb taniványaink számára. Szép perspektiva ez minden hallgatónk előtt. A program lehetőséget biztosit arra, hogy ki-ki képessége szerint előre is tervezzen saját magával. Tehát, aki tanári képesitést akar szerezni, az ilyen irányban, aki emellett edzői és birói minősitést is, az ezen a területen, és aki tudományos vonatkozásban érzi magát elhivatottnak, annak ezen a területen vannak meg a lehetőségei.

Eddigi tapasztalataink - az idő rövidsége miatt - még nem adhatnak biztos választ, hogy mindenben helyesen terveztünk-e? De egy kérdésben már is választ kaptunk: ez pedig a hallgatók aktivitásának a növekedése, vagyis az önálló munka fokozódása. Ez ma már tény, és ez is bizonyitéka, hogy elképzeléseink valóra válthatók.

KABOS, GÁBOR

Über das Turnen-Programm der Ungarischen Hochschule für Körperkultur aus pädagogischem Gesichtspunkt

Der Verfasser gibt die Zusammenfassung der Gestaltung des Reform-Programms des Lehrstuhles für Turnen /die Beschlüsse, die die Gestaltung gefördert hatten, die Verhältnisse und die Gesichtspunkte/. Es wird ausführlich dargestellt nach welchen Aspekten die Korrektion des Materials durchgeführt wurde /Unterricht des theoretischen Kenntnissmaterials, die Veränderung der Proportion der Vorlesungen, die Korrektion des Aufbaues und des Inhalts vom Übungsmaterial/; und der Verfasser gibt Informationen über die neue Veränderung der Forderungen von grösstem pädagegischen Interesse, über die Lösungen des Lehrstuhles für die Erhöhung der Selbstständigkeit unserer Studenten; über die Ursachen der aktiveren Teilnahme an der Erziehung der Studenten und über die gesteigerten Forderungen den Professoren des Lehrstuhles gegenüber.

КАБОШ, ГАБОР

О программе по гимнастике Венгерского Института физкультуры и Спорта - с педагогической точки зрения

Автор подытоживает оформление реформной программы Кафедры Гимнастики /решения содействующие её оформлению, различные условия, аспекты/. Он подробно излагает по каким аспектам корригировали материал /обучение теоретическому материалу, изменение пропорции лекций, коррекция построения и содержания материала/, а также излагает новое, педагогически крайне интересное изменение требований, новые решения кафедры для развития самостоятельности студентов, причины более активного участия в воспитании студентов и увеличенные требования к профессорам кафедры.

AD1210

SZÁGER GYÖRGY

A szakedzőképzés elemzése kérdőives felmérés alapján+

A jelenlegi szakedzői képzés szinvonala nem tart lépést a fejlődéssel. A sportágak nemzetközi eredményei, a társtudományok fokozottabb besegitése felgyorsitotta az előre haladás ütemét. A szakemberekkel szemben támasztott követelmények is ilyen formában emelkedtek. Szükségessé vált tehát, hogy a képzés programja is időben alkalmazkodjon a változásokhoz, amint ezt az MTS OB 182/1/1968. sz. határozata is leszögezte.

A fentiek értelmében reformtanterv kidolgozása vált szükségessé. A minél hatékonyabb tervezés érdekében az ONT a tervek kimunkálásának megkezdése előtt információ-szerzés céljából az interju kérdőives formájával /szociológus tanácsai alapján/, név megjelölése nélkül megkérdezte:

az 1966/67-es
az 1967/68-as és
az 1968/69-es tanévben, a főiskola Edzői Szakán végzett edzőket, valamint a jelenlegi
II. évf. és
III. évf. edző szakos hallgatókat /Vö.: Kérdőiv/.

Egyéb észrevételeim:

A kérdőivnek - a körültekintő összeállitás ellenére is - vannak hiányosságai, amely hibák viszont csak a feldolgozás során kerültek felszinre. Ezek főleg a válaszok szubjektiv értelmezéséből adódtak.

Ugyanis nem mindegy az, hogy a válasz milyen eredménnyel végző vagy végzett alany tollából ered. Nem különben meghatározó tényező az is, hogy milyen területen /gyakorlati, elmélet/, szinten /ifjusági - felnőtt, alacsonyabb vagy magasabb osztály/ kamatoztatja itt szerzett ismereteit.

+A kérdőives módszer önmagában nem ad elég alapot következtetések levonására. E tanulmány esetében ezentul a vizsgálatban résztvevők kis száma s részben ennek következtében a válaszok elemzése is problémát jelent. A szerkesztő bizottság, azért döntött a dolgozat közlése mellett, mert kiindulópontja lehet az edzőképzés reformjával kapcsolatos vitának.

K É R D Ő I V

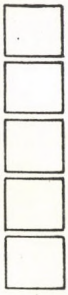

férfi, nő

életkor: .....

sportágának megnevezése: .....

hány éve végez edzői tevékenységet: .....

az edzői munkát: főállásban,

mellékállásban végzem.

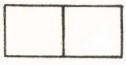

eddig 1. 2. 3. 4. 5., több egyesületben voltam edző

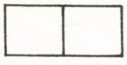

1. Saját sportágam fejlődését: a/ jónak látom

b/ megtorpanást látok

c/ visszafejlődést látok

2. Véleményem, hogy a jelenlegi szakedzőképzésben az általános és a szaktárgyak aránya:

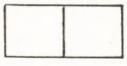

a/ megfelelő

b/ tulzott az általános tárgyak aránya

c/ tulzott a szaktárgyak aránya

3. Milyen tantárgyakat tart "feleslegesnek" az Edzői Szakon?:

.....

4. Milyen uj tantárgyak bevezetését látná indokoltnak az Edzői Szakon?: .....

5. A szaktárgyi képzés szinvonalát:

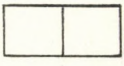

a/ korszerünek tartom

b/ megfelelőnek tartom

c/ nem tartom kielégitőnek

6. A szaktárgyon belül az elmélet és a gyakorlat:

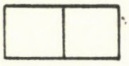

a/ összhangban van
b/ tulteng az elmélet
c/ tulteng a gyakorlat

7. Soroljа fel azokat a tantárgyakat, amelyeknek ismeretanyaga a legjobban segiti edzői munkáját: .....
.....
.....

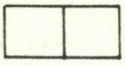

8. Az Edzői Szak tananyagának elsajátitása

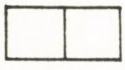

a/ igazolja eddigi edzői tevékenységemet,
b/ arra késztet, hogy felülvizsgáljam eddigi edzői tevékenységemet és bizonyos mértékig változtassak eddigi módszereimen,
c/ arra késztet, hogy gyökerében változtassak eddigi módszereimen.

9. Edzői munkám személyi, tárgyi, dologi feltételei:

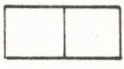

a/ segitik,
b/ akadályozzák munkámat.

10. Egyéb észrevételeim: .....
.....
.....
.....
.....

Nem mondható szerencsésnek az információ-szerzés sportáganként megoszlása sem.

Az anyag feldolgozását - a fentiek figyelembevételével - a statisztikai mutatók, valamint a logikai következtetések alapján végeztem. Táblázatokat, %-os kimutatásokat készitettem, valamint a különböző kérdésekre adott válasz-kombinációk vari-

ánsait vizsgáltam. Az utóbbinál alkalmazott módszerem a következő volt: az összefüggésbe hozott kérdések válaszlehetőségeiből egy ideálkapcsolatot állitottam fel és ehhez viszonyitottam az előforduló variánsokat. Majd az eltéréseket értékelve vontam le következtetéseimet.

Megállapitásaim statisztikai erejét biztositotta az a tény, hogy a következtetéseimhez felhasznált válasz-variációk - a sokféle lehetséges válaszfajta közül - számottevő megegyezésükkel emelkedtek ki.

A kérdésekre adható válaszokat - könnyen kezelhetőségük érdekében - sorrendben a, b, c betükkel jelöltem meg.

A kérdőiv "Egyéb észrevételek" rovatában tett javaslatokat, megjegyzéseket szétszórtásuk miatt nem rendszereztem. Ezeket tanulmányoztam és ismeretüket felhasználva, beépitve alakitottam ki nézeteimet.

A kérdőivek értékelése

I. Az információk eredetének adminisztrativ adatai

1. A kérdezettek sportágankénti megoszlása a beérkezett kérdőivek alapján:

Labdarugás	37	Vivás	3
Birkózás	8	Cselgáncs	2
Kézilabda	8	Evezés	2
Atlétika	7	Kajak-Kenu	2
Kosárlabda	6	Modern.gimn.	2
Uszás	6	Tenisz	2
Torna	5	Sulyemelés	2
Asztalitenisz	5	Ökölvivás	1
Röplabda	3	Vizilabda	1
Sportlövészet	3	Ismeretlen	2

2. A kérdezettek életkora és edzői gyakorlatban eltöltött éveik száma sportágankénti megoszlásban /1-es táblázat./:

A táblázatból látható, hogy a megkérdezettek több mint felének kora, edzői gyakorlata alapján az információk olyan szak-

emberektől erednek, akik még közeli versenyzői multtal, de már komoly szakmai tapasztalattal rendelkeznek. A fenti tény megnyugtató biztositék a további válaszok realitását illetően.

1. táblázat.

Sportág	25–30	31–35	35–40 év között	41–45	46–50	51–55	Edzők száma összesen
Asztalitenisz	0;6;6		8;21				5
Atlétika	10	8;4;		20;7;8			7
Birkózás	3	4;7;10 12;8	6;10				8
Cselgáncs	6	9					2
Evezés			6	15			2
Kajak-kenu	5	9					2
Kézilabda		0	8;4;15 10;15	10;0			8
Kosárlabda	6;10	8	9;17;2				6
Labdarugás	2;3;4	5;2;6 5;3;5 9	8;15;6;7 12;4;5;8 13;6;12 2;6	6;11;2 10;5;6 6;7	17;20;8 12;14;15		37
Modern gimn.	1	8					2
Ökölvivás		8					1
Röplabda			6;5		19		3
Sportlövészet			7;4		17		3
Sulyemelés		10	16				2
Tenisz		7			12		2
Torna	5;5		7		6	20	5
Uszás	9;5		0;15;9		20		6
Vivás	8;0			8			3
Vizilabda					13		1
Összesen	19	23	35	15	12	1	105

II. A tagozat tan- és óratervére vonatkozó vélemények

1. A jelenlegi szakedzőképzésben az általános és a szaktárgyak arányát értékelő válaszok %-os megoszlása:

a/ a megfelelő 36,5 %
b/ tulzott azt ált. tárgyak aránya 62,6 %
c/ tulzott a szaktárgyak aránya 0,9 %

2. A szaktárgyi képzést értékelő válaszok %-os megoszlása:

a/ korszerünek tartja 15,9 %
b/ megfelelőnek tartja 57,9 %
c/ nem tartja kielégitőnek 25,2 %

Sportágankénti megoszlásban lásd a 2. táblázatot.

2. táblázat

Sportág	a	b	c
Asztalitenisz	-	2	3
Atlétika	2	3	2
Birkózás	1	3	4
Cselgáncs	-	1	1
Evezés	-	2	-
Kajak-kenu	1	1	-
Kézilabda	1	5	2
Kosárlabda	-	3	3
Labdarugás	5	28	4
Modern gimn.	-	2	-
Ökölvivás	-	1	-
Röplabda	-	2	1
Sportlövészet	-	1	2
Sulyemelés	-	-	2
Tenisz	-	2	-
Torna	1	2	2
Uszás	3	2	1
Vivás	2	1	-
Vizilabda	-	-	1
Ismeretlen	-	2	-
Összesen	16	63	28

3. A szaktárgyon belüli elmélet és gyakorlat kapcsolatát értékelő válaszok %-os megoszlása:

a/ összhangban van 44,9 %
b/ tulteng az elmélet 43,9 %
c/ tulteng a gyakorlat 5,6 %

Sportágankénti megoszlásban lásd a 3. táblázatot.

3. táblázat

Sportág	a	b	c
Asztalitenisz	2	-	2
Atlétika	3	4	-
Birkózás	3	4	1
Cselgáncs	-	1	-
Evezés	2	-	-
Kajak-kenu	2	-	-
Kézilabda	3	5	-
Kosárlabda	4	2	-
Labdarugás	15	20	1
Modern gimnasztika	-	2	-
Ökölvivás	1	-	-
Röplabda	2	1	-
Sportlövészet	1	1	-
Sulyemelés	-	-	2
Tenisz	1	1	-
Torna	2	2	-
Uszás	3	3	-
Vivás	2	1	-
Vizilabda	1	-	-
Ismeretlen	2	-	-
Összesen	49	47	6

III. A meglevő vagy javasolt tantárgyakkal kapcsolatos vélemények

1. Milyen tantárgyakat tartanak "feleslegesnek" az Edzői Szakon:

Minden tantárgy szükséges 47 válaszban

"szükségtelen tantárgyak:

sportszervezés	24 válaszban
biokémia	16 válaszban
filozófia	12 válaszban
testneveléstörténet	11 válaszban
politikai gazdaságtan	10 válaszban
testneveléselmélet	7 válaszban
tudományos szocializmus	7 válaszban

Sportáganként megoszlásban lásd a 4. táblázatot

4. táblázat

Sportág	Megfelel	Sp.szerv.	Biokémia	Filozofia	Testn.tört.	Pol.gazd.	Tud.szoc.	Testn.elm.	Lélektan
Asztalitenisz	4		1						
Atlétika	3	3		1	1	1			1
Birkózás	2		3	2		2	3		
Cselgáncs	1	1		1	1	1	1		
Evezés	2								
Kajak-kenu	1	1							
Kézilabda	4	1	1						
Kosárlabda	2	2		2		1	1	1	
Labdarugás	14	12	7	3	7	4	2	5	
Modern gimn.		1	2						
Röplabda	1	1			2			1	
Sportlövészet	1			1		1			1
Súlyemelés	2								
Tenisz			1						
Torna	4	1							
Uszás	3			2					
Vivás	3								
Vizilabda	1								
Összesen	47	24	15	12	11	10	7	7	2

2. Milyen uj tantárgyak bevezetését látják indokoltnak:
Lényegesebb javaslatok:

biomechanika	12
nyelv	8
szaktárgyi élettan	5
külföldi szakirodalmi tájékoztatás	4

A fentieken kivül még az alábbi tárgyak bevezetésére tettek javaslatokat: filmtechnika, masszázs, sérülések és megelőzésük, hospitálás, szociológia és sportetika.

3. Milyen tantárgyak anyagának ismeretét hasznositja legjobban edzői munkájában:

edzéselmélet	68 válaszban
élettan	68 válaszban
lélektan	55 válaszban
szaktárgy	52 válaszban
pedagógia	51 válaszban
anatómia	47 válaszban

Sportáganként megoszlásban lásd az 5. táblázatot.

IV. A szakedzői képzés végzése, illetve elvégzése és az edzői tevékenység kapcsolata

a/ igazolja eddigi edzői tevékenységemet	4
b/ arra késztet, hogy felülvizsgáljam eddigi edzői tevékenységemet és bizonyos mértékig változtassak eddigi módszereimen	57
c/ arra késztet, hogy gyökerében változtassak eddigi módszereimen.	3

V. A válaszok kombinativ feldolgozása

A feldolgozás folyamán a kérdésekre adott válaszok alapján a következő kombinációs összefüggések kimutatását végeztem el:

1-es és 8-as kérdés között
5-ös és 6-os kérdés között
6-os és 2-es kérdés között
5-ös és 1-es kérdés között
5-ös és 8-as kérdés között

5. táblázat

Sportág	Edzéselmélet	Élettan	Lélektan	Szaktárgy	Pedagógia	Anatómia	Gimnasztika	Sp.eg.tan	Biokémia	Társ.tud.	Th.elmélet	Biologia
Asztalitenisz	1	1		1		4	4		2			
Atlétika	4	5	2	3	1	5						
Birkózás	3	3	5	1	1	3		4	1			1
Cselgáncs	1	2	2	1		2	1	2				
Evezés	2	1			1				1			1
Kajak-kenu	2	2	2		2	2	2	1		1		
Kézilabda	5	6	3	2	2	2	1					
Kosárlabda	4	4	4	2	4	1	2	2	2		1	
Labdarugás	27	26	22	29	28	20	13	11	1	1	3	1
Modern gimn.			1		1					2		
Ökölvivás	1	1	1				1					
Röplabda	2	2	2	2	1							
Sportlövészet	3	1	2		3			1				
Sulyemelés	1	1	1	1	1	1		1				
Tenisz	2	1	1	1	1			1				
Torna	1	3	1	2	2	3	1	1		1		
Uszás	6	5	4	3		2	1	2		1		
Vizilabda	1	1	1			1		1				
Vivás	1	2	1	2	2							
Ismeretlen	1	1		2	1	1	2	1	1	1		
Összesen	68	68	55	52	51	47	28	28	8	7	4	3

6-os és 1-es kérdés között
6-os és 8-as kérdés között
1-es és 2, 5, 6-os kérdések között
8-as és 2, 5, 6-os kérdések között.

A fenti összefüggésből három lényeges kapcsolatot emelek ki a következőkben. Ez a három kapcsolat az,amely legjobban reprezentálja a válaszok közötti összefüggéseket és egyben magában foglalja a többi vizsgált kombinációt is.

1. Az 1-es - 8-as kérdésekre adott válaszok összevetésének értékelése.

		Az edzői szak tananyagának elsajátitása		
		igazolja az eddigit	korrigálásra késztet	gyökeres változtatásra késztet
Saját sportág fejlődése	jó	9	13	-
	megtorpan	26	36	2
	visszafejlődik	7	10	1

A táblázat alapján a képzés hiányosságát jelenti az a - bi tény. A már oktatói képesitéssel rendelkező edzők a szakedzői képzés ismeretanyagának birtokában - sportáguk megtorpanása, illetve visszafejlődése mellett - igazoltnak látj eddigi szakmai munkájukat. Felvetődik tehát a kérdés; mivel ad többet a tagozat elvégzése az oktatói szinthez képest? Kétségtelen, hogy egy sportág helyzetét több tényező befolyásolja, de az is igaz, hogy a szakemberek szerepe is döntő tényező.

Sportágankénti megoszlásban lásd a 6-os táblázatot:

6. táblázat

Sportág	a-a	a-b	b-a	b-b	b-c	c-a	c-b	c-c
Asztalitenisz	1			1			1	1
Atlétika		1	3	1		1	1	
Birkózás	1	1	4			1	1	
Cselgáncs		2						
Evezés			1				1	
Kajak-kenu	1	1						
Kézilabda	1	4	1	1				
Kosárlabda		1	2	1		1	1	
Labdarugás			11	19	2	2	3	
Moder gimn.	2							
Ökölvivás						1		
Röplabda				3				
Sportlövészet			1	2				
Sulyemelés	2							
Tenisz		2						
Torna	1		1	2			1	
Uszás	1			4		1		
Vivás				2				
Vizilabda							1	
Ismeretlen			2					
Összesen	9	13	26	36	2	7	10	1

2. Az 1-2, 5,6, kérdésekre adott válaszok összevetésének értékelése.

E négy pontra adott válaszok feldolgozásának lényege, hogy a válaszok kapcsolatainak lebomlását vizsgáljam:

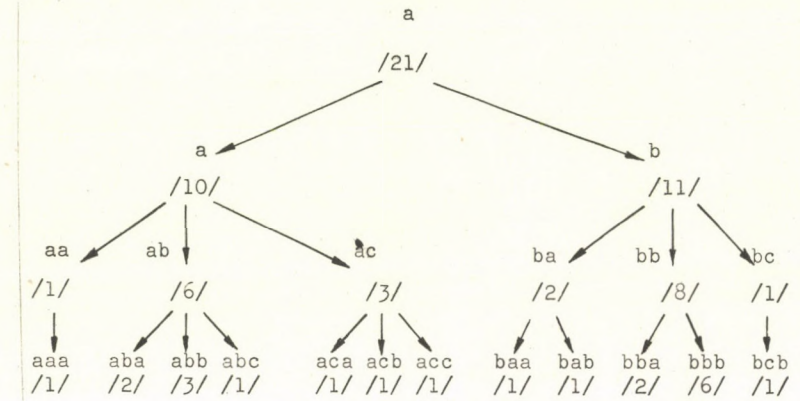
a
/21/
a
b
/10/
/11/
aa
ab
ac
ba
bb
bc
/1/
/6/
/3/
/2/
/8/
/1/
aaa /1/
aba /2/
abb /3/
abc /1/
aca /1/
acb /1/
acc /1/
baa /1/
bab /1/
bba /2/
bbb /6/
bcb /1/

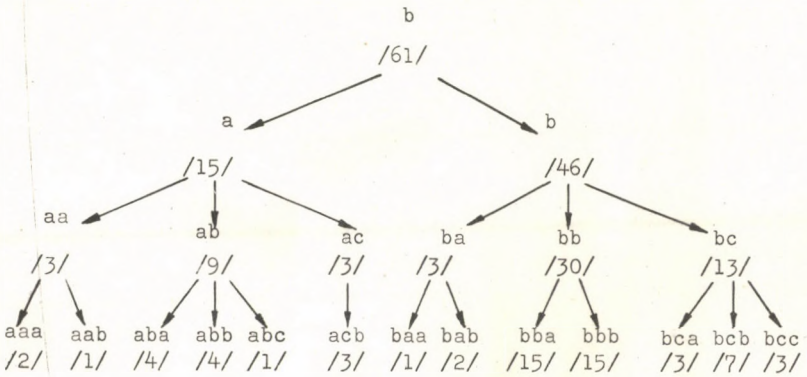
b
/61/
a
b
/15/
/46/
aa
ab
ac
ba
bb
bc
/3/
/9/
/3/
/3/
/30/
/13/
aaa /2/
aab /1/
aba /4/
abb /4/
abc /1/
acb /3/
baa /1/
bab /2/
bba /15/
bbb /15/
bca /3/
bcb /7/
bcc /3/

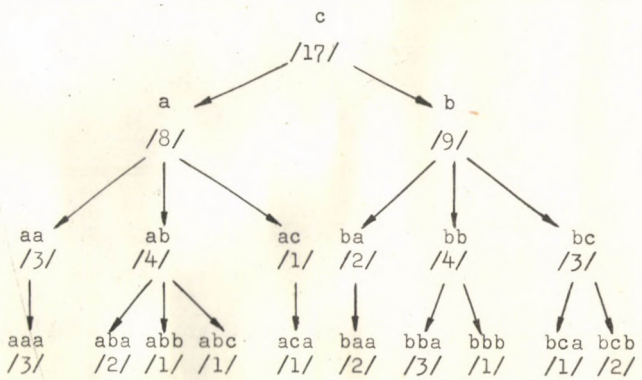
c
/17/
a
b
/8/
/9/
aa /3/
ab /4/
ac /1/
ba /2/
bb /4/
bc /3/
aaa /3/
aba /2/
abb /1/
abc /1/
aca /1/
baa /2/
bba /3/
bbb /1/
bca /1/
bcb /2/

Mivel a kérdésekre adott válaszok összefüggését a sportági helyzet megitélése szempontjából néztem, három "családfa" alakult ki. Igy világosan láthatóvá válik, hogy - a válaszok szerteágazó volta mellett - miképpen alakulnak ki számottevő megegyezést mutató variációk. A sportági helyzet megitélése szempontjából néztem a tanterv és óraterv hiányosságait feltárni hivatott kérdéseket. Ilyen formában a sportágak részéről felmerülő követelmények jelentkeznek a válaszokban.

A nem megfelelő fejlődést, illetve visszafejlődést az általános tárgyak eltulzásában, a szakképzés hiányosságában és a szaktárgyon belüli elméleti arány eltolódásában látják.

3. A 8. és 2,5,6 kérdésekre adott válaszok összevetésének értékelése.

Hasonlóan a 2. ponthoz, itt is három "családfa" alakult ki:

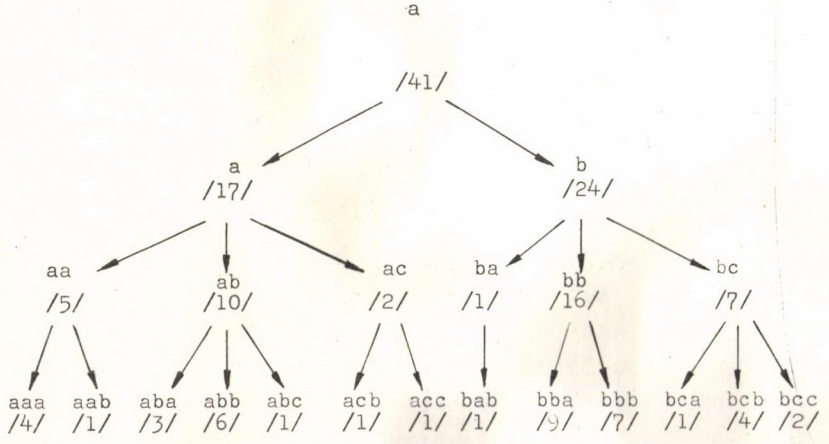

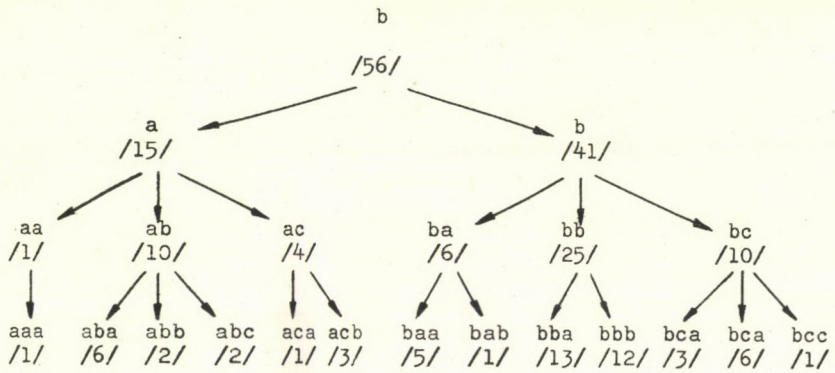

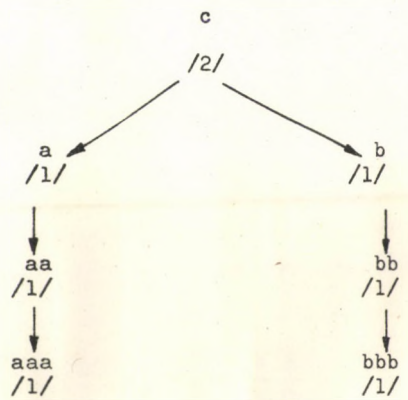

Ennél az értékelésnél a viszonyitási pont a 8. kérdésre adott válasz volt. Kitünik, hogy az edzői munkát korrigálásra készteti még az ilyen tantervi és óratervi keretek között biztositott képzés is. Ez egyben azt is jelenti, hogy az eddigi oktatási forma előnyeit figyelembe véve kell a - kétségtelenül szükséges - reform tan- és óratervezetet elkésziteni.

Az itt leirtak egy összefoglaló képet adnak a válaszok értékeléséről. Az anyag feldolgozása ennél többet is tartalmaz. A lehetőségek teljes kifejtését azonban nem tartottam szükségesnek, mert ugy érzem,hogy az itt kimutatott lényeges hiányos-

ságok döntő mértékben alátámasztják az ilyen irányu felmérés szükségességét.

A kérdőivek feldolgozását mint a reformot összeállitó munkaközösség egyik tagja végeztem el. A feldolgozás során sok segitséget jelentett a munkaközösség egyes tagjai részéről nyujtott támogatás, amiért ez uton mondok köszönetet.

SZÁGER, GYÖRGY

Analyse der Fachtrainer-Bildung aufgrund von Fragebögen

Der Landesrat der Ungarischen Sportverbandes befasste sich in seinem Beschluss 182/1/1968 auch mit der Frage des Trainer-Fachs.

Im Sinne obigen Beschlusses braucht dieses Fach eine inhaltreichere Bildung.

Um die nötige Reform ausarbeiten zu können, mussten die Mängel der gegenwärtigen Lage ermittelt werden. Ich habe die Antworten bearbeitet, die Hörer nach und vor dem Abschluss ihrer Studien auf Fragen in Fragebogenform gaben.

Die erhaltenen Ergebnisse weisen auf die Mängel der gegenwärtigen Bildung hin, und geben Richtlinien für den in Arbeit begriffenen Reformplan.

САГЕР, ДЬЕРДЬ

Анализ образования специализированных тренеров на основе анкетирования

Центральный Совет Венгерского Союза физкультуры и Спорта в своём решении 182/1/1968 занимался и вопросом факултета Тренеров. По смыслу вышеупомянутого решения эта специальность требует более содержательного образования.

Для выработки нужной реформы надо было обнаруживать недостатки нынешней ситуации. Я разработал ответы полученные от студентов уже закончивших учение или в конце учения - способом анкеты. Полученные результаты указывают на недостатки актуального образования и показывают путь к изготовляющемуся плану реформ.

AKTUALITÁSOK

AD/219

NÁDORI LÁSZLÓ

Ujabb szempontok az ügyesség fejlesztésében

I. Alapismeretek

Az ügyességnek több jellemzője van.

1. A leginkább ismert jellemző a koordináció szintjével kapcsolatos. Tehát adott feladatban milyen sikeres a megoldás. Különösen akkor lép előtérbe az ügyesség, ha több mozdulat egybekapcsolására van szükség. Ilyen értelemben a mozgások bonyolultsági fokával arányosan nagyobb foku ügyességre van szükség.

2. Az ügyesség azonban további jellemzőket rejt még magában. Nem elégséges ugyanis bonyolult mozgásokat végrehajtani, fontos az is, hogy a végrehajtás mennyire gazdaságos. Két azonos feladat megoldásakor az a sportoló az ügyesebb, aki a feladatot pontosabban hajtotta végre. Pontosabban azt jelenti, hogy a mozgást a kellő erőkifejtéssel végezte. A mozgásoknak - a Meinel-féle felfogás szerint - három alapvető összetevőjük van, mivel a mozgások térben, időben zajlanak le és dinamikai összetevőjük - az izmok összehuzódása és elernyedése - képviseli az energetikai faktort. Az emlitett három összetevő szoros kapcsolatban van egymással. Ha valamilyen okból nem tökéletes az összetevők közötti megfelelés, akkor ez a körülmény a mozgás célszerüségét, gazdaságosságát csökkenti. Ha egy alsó nyitáskor - röplabdában - a szükségesnél nagyobb erőt közöl a sportoló a labdával és az irány is módosul a kelleténél jobban, akkor a labda rendszerint vonalon tulra esik le. Ilyenkor technikai hibáról beszélünk, azt mondjuk, hogy erre a mozdulatra nem jellemző az ügyesség. Amikor a labdarugó a mellette futó játékostársnak a kelleténél nagyobb erővel továbbitja a labdát. akkor az elsuhan a labda nélkül futó játékos előtt. Ez ismét technikai hibát jelent. Vagyis minden mozdulatban, mozgástechnikai elemben meghatározott összefüggés van a térbeli, időbeli és dinamikai jegyek között. Minden sportmozdulatnak eszerint sebességétől függően más a dinamikai jegye és változnak természetesen a térbeli jellemzők is. Az ügyes mozgásban ezek a jellemzők összhangban vannak. A mozgás pontosságának javulásával egyre szorosabbá válik az emlitett jellemzők kapcsolata. A

szoros kölcsönhatás révén válik a mozgás gazdaságossá. Lehetséges ugyanis, hogy valaki pl. egy 50 méteres gerelyhajitó teljesitmény esetén olyan erőt közöl, ami pontos, koordinált mozgással 70 méteres teljesitményt eredményezne. Számos kerékpárergométeres vizsgálat során tapasztalták azt, hogy ugyanazon teljesitményhez a vizsgálati személyek rendkivül eltérő energiát vetettek be. Az ügyesek kevesebbet, a kevésbé ügyesek többet.

3. Az ügyesség jellemzőjeként kell elfogadnunk azt, hogy milyen gyorsan sajátit el valaki ismeretlen mozgást, legyen az kezdő vagy haladó sportoló. Tapasztalatból tudjuk, hogy ezen a téren nagy egyéni különbségek vannak. A sportiskolai, iskolai és más egyszeri felmérési eredményeket ezért kell fenntartással fogadnunk. A lényeget mindig a folyamatban keressük. Abban, hogy az oktatás,edzés folyamán milyen ütemü a kezdő fiatal fejlődése. A gyorsan fejlődök ugyanis hónapok alatt behozhatják viszonylagos lemaradásukat. Ilyen értelemben az ügyességet hosszanti vizsgálat, megfigyelés után tudjuk csak pontosan az egyén fejlődési távlatai szempontjából megitélni.

4. A sportküzdelemnek számtalan olyan helyzete van, amelyre nem lehet a legtervszerübb edzéssel sem előre felkészülni. A labdarugásban pl. ezernyi változat lehetséges. Az ügyes játékos a lehetséges változatokat társait megelőzve választja ki. A kiválasztásban pedig az jellemző rá, hogy az adott lehetőségek közepette a lehetőleg kedvezőbbet választja. Ezuttal tehát az ügyességnek egy rendkivül összetett jellemzőjéről van szó, amelyben több tulajdonság szintézise jelentkezik.

Ezekután az ügyességet - definiálási szándék nélkül - a következőképpen lehetne körvonalazni.

Az ügyességben két egymással összefüggő alapvető törekvés ismerhető fel. Az egyik a mozgások elsajátitásában mutatkozó eredményesség, a másik a rendelkezésre álló mozgásrepertoár sikeres felhasználási készsége adott helyzetekben. Ebből adódik, hogy az ügyességnek nincs olyan objektiv mérő eszköze, mint pl. az erőnek, az állóképességnek és a gyorsaságnak. Ezért a legujabb szakirodalom nem is szerepelteti - éppen összetett volta miatt - az alapvető fizikai képességek között. Nincs természetesen arról szó, hogy az ügyességet ne lehetne valamiképpen mérni, ne lenne valamilyen összehasonlitási alap a sportolók

ügyességének mérésére. Azzal kell csupán számolnunk, hogy egyelőre az ügyességnek csak egy-egy oldalát tudjuk megragadni. Egyszerre tehát nem tudjuk átfogóan mérni a mozgástanulás gyorsaságát, a helyzetmegoldás sikerét stb. A későbbiekben látni fogjuk, nincs is szükség az ügyesség átfogó felmérésére, mert mindenkinek valamiben, valamilyen tevékenység, sportág keretében, feladatainak megoldásában kell ügyesnek lenni, és nem általában ügyesnek. Ez a valami - a tevékenység, versenyszám, sportág sztereotip helyzete, feladata stb. - pedig megközelitő pontossággal felderithető /alapvető jellemzői, térbeli, időbeli, dinamikai összetevői/, ezért bármely tevékenységben az ügyesség jól mérhető.

Az ügyesség amellett, hogy bonyolult folyamatkomplexust takar, eléggé sajátos és jól körvonalazható, amennyiben a különböző tevékenységekben vizsgáljuk. Vannak vivók, akik rendkivül ügyetlenek a labdajátékokban, nagy erőt fejtenek ki egyszerü tornamozgások végrehajtásában. Ugyanakkor lehelet könnyüséggel hajtják végre a vivóakciókat. Tapasztalható a továbbiakban az is, hogy kiváló szintü tornászok érzéketlenek a labda iránt. Magas szintü általános ügyességről ezért alig beszélhetünk már élsportolók esetében. Minél differenciáltabb mozgásfeladatot kell a sportolónak megoldania, annál inkább válik sajátossá az ügyessége. A transzfer - ugy tünik - ilyen esetekben csak szerkezetileg rokon sportágakban érvényesül. Mindenfajta mozgásban átlagon felül ügyes élsportolók eredetileg is ügyesek voltak, és ugy tünik, hogy amikor pl. a vivók ügyesitésére a kelleténél több erőt forditunk, torna mozgásokat, labdajátékokat, más sportágakat használunk fel, nem eredményezi a a kivánt eredményt. A vivó ügyesitése mindenekelőtt a vivómozgás szerkezetéhez, a vivó küzdelemben alkalmazott mozgásokhoz hasonló tevékenységekkel segithető elő eredményesen. A kiegészitő sportoknak ugyanis mindenekelőtt más funkciójuk van. Főként idegi pihentetés, az egyoldaluság ellensulyozása, fizikai erősödés stb., tehát speciális erőfeszitések sikeres megvalósitása és az ezekhez szükséges alapvetően fontos feltételek megteremtése.

A szakirodalom megkülönböztet még manipulációs ügyességet, ami tulajdonképpen a kézügyességet jelenti. Ebben különösen a

szerszámkészitők, rajzolók, festők, szobrászok, apró tárgyakkal dolgozók tünnek ki. Ez a fajta ügyesség nincs kapcsolatban a nagy izommozgásokban jelentkező ügyességgel. Ezért két, szinte teljesen különböző képességről tesz említést a tudományos irodalom. Ennek megfelelően mind a német, mind pedig az angol terminológia külön fogalomként kezeli. Azt tapasztalták azonban, hogy a nagy izommozgásokban ügyes emberek /sportolók/ a manipulációs feladatokban relative gyorsan fejlődnek. Persze csak egy bizonyos szintig, amig a feladat végrehajtásában nem játszanak szerepet müszaki ismeretek.

II. Az ügyesség edzése

Ebből tehát az a tanulság, hogy a sportbeli felkészülés kezdeti szakaszaiban nagy a jelentősége a sokrétü mozgásgyakorlásnak. Ezzel a mozgásstrukturáló készséget magas szinvonalra fejleszthetjük. A szerkezet-funkció törvényének megfelelően kedvező feltételeket teremtünk a bonyolultabb mozgások elsajátitásához. A specializálódás előrehaladtával egyre csökken az általános mozgáskészség jelentősége, fejleszthetősége és az általános ügyesség jelentősége. Hangsulyoznunk kell ezért azt, hogy amit az organikus, pszichikai érés folyamán a mozgástanulás terén a sportoló elmulasztott, tehát kb. a 19-21. életévig, azt már aligha lehet pótolni. Ezt a megállapitást igazolják a válogatott versenyzők felkészültségében található alapvető technikai, taktikai hiányosságok.

Az ügyesség edzése - az ügyesség emlitett lényeges jellemzőiből fakadóan - több területen jelentkezik.

1. Elsőként tüzzük müsorra az egyre inkább összetettebb, bonyolultabb mozgások tanitását, lehető korai életévekben. Ezért van kellően fel nem mérhető szerepe a sportbeli megalapozásban az alsó osztályos iskolai testnevelésnek, az ott folyó mozgásoktatás szinvonalának. Ezzel hatalmas mozgáskészletre tesznek szert a gyermekek, amelynek strukturálására, felhasználására, beépitésére akkor nyilik lehetőség, amikor mozgásokat tanulnak a későbbi életkorokban. Ha már a kezdő sportoló kielégitő mozgáskészséggel, megfelelő számu és bonyolultságu mozgáskészlettel rendelkezik, akkor sor kerülhet a rendelkezésre ál-

ló mozgások felhasználására fokozatosan nehezedő, változó feltételek, helyzetek közepette. Az ügyesség fejlesztése érdekében állitsuk őket gyakran váratlan, előre nem jelzett feladatok elé. Ezzel érdeklődésüket is fokozhatjuk, az edzéseket, testnevelési órákat vonzóbbá tehetjük.

Miután az ügyesség fejlesztésére fiatal korban rendelkezésre állnak a kellő organikus, pszichikus és intellektuális feltételek, azért ez a legkevésbé elodázható fejlesztési feladat a sportbeli felkészitésben. Kétségtelenül - a már jelzett - nevelési deficittel kell számolnia annak, aki a mozgáskészség fejlesztésére leginkább alkalmas életkorokban nem kap kellő gyakorlási, tanulási alkalmat, vagy pedig a kapott lehetőségeket nem aknázza ki. Az ügyességi megalapozásnak 16-18 éves korig - néhány sportágban 19-21 éves korig - lényegében be kell fejeződnie. A teljesitményre törekvés ettől az időtől kezdve elnyomja, illetve sajátos irányba tereli az alapvetőnek és általánosnak nevezett tulajdonságok tökéletesitését, fejlesztését. Az edzéseknek ugyanis az élsportolók felkészülésében szükségképpen viszonylagosan egyoldaluaknak kell lenniük. Ezt követeli a sportági felkészülés érdeke.

2. Az ügyességi edzésnek egy sajátos eredménye a speciális érzékeknek: a vizérzéknek, gömbérzéknek, a térérzéknek stb. fejlettségében jelentkezik. Ezek a - ma még kellően fel nem tárt - komplex tulajdonságok foglalják magukba azt, ami az adott feladat megoldásában, sportági teljesitményben a leginkább jellemző, amit leginkább fejlesztenünk kell. Nem kétséges ugyanis, hogy a vizben tartózkodás természetessége - jó vizérzék - lényegesen csökkenti az előrehaladáshoz szükséges energia mennyiséget. Azok, akik mesterien bánnak a labdával, szinte ragad a kezükhöz - jó gömbérzék, labdaérzék - jelentős előnyben vannak a labdajátékokban társaikkal szemben.

3. Az ügyesség, a mozgások gazdaságos, ügyes végrehajtásának főbb feltételei közül mindenekelőtt a hajlékonyságot emeljük ki.

A hajlékony sportoló mozgásait - adott mozgásszerkezet, technika figyelembevételével - viszonylagosan nagy amplitudóval tudja végrehajtani. A hajlékonyságra tehát a laza izület a leginkább jellemző. Ezért a hajlékonyság az érintett a moz-

gásban leginkább szerepet játszó izületek mozgáskiterjedésével mérhető. A mértékegység tehát a szögfok. A sportgyakorlatban egyszerübb eljárásokkal is - megközelitő pontossággal - mérhetjük az egyes izületek mozgékonyságát.

Amikor saját erőnkkel hozunk létre az izületben elmozdulást, pl. amikor lábemelést végzünk előre, akkor aktiv hajlékonyságról beszélhetünk. Ha spárgába megyünk, vagyis kihasználjuk saját testünk sulyát a lábterpesz növelésére, akkor passziv hajlékonyságról van szó. A kettő között nyilvánvaló az összefüggés. Az aktiv hajlékonyságban azonban jelentős szerepet játszik az izomerő is. Bármennyire paradox módon hangzik: még a hajlékonyság kiaknázásához is szükség van kellő izomerőre.

A hajlékonyság nagymértékben függ az izmok, szalagok elasztikusságától, az izomzat lazaságától, tónusától. A természetes elasztikusság azonban nem elégséges feltétel. A versenyzőnek hajlékonysága növelése érdekében ellazulási készségre is szert kell tennie. Különben erős érzelmi állapotban, nagyon jelentős versenyen, izgalmas küzdelemben, fáradtság fellépésekor, fájdalomérzéskor az emelt izomtónus miatt nagymértékben csökken a mozgásban érintett izületek amplitudója, ezzel romlik a mozgások technikája, következésképpen csökken a teljesitmény.

Ugyancsak csökken az izületi amplitudó azzal, ha kellő előkészités nélkül erőltetünk nagy terjedelmü mozgásokat. Ha pl. a gátfutó technikailag felkészületlen, nem elég hajlékony, akkor a lendités nyomán fellépő izomfeszülés feleslegesen sok érző impulzust vált ki, néha fájdalom érzést, ami következményként növeli az izomtónust, egyben csökkenti az izületi amplitudót.

A hajlékonyság mértéke függ még a külső hőmérséklettől is. Meleg teremben szabad csak kifejezetten hajlékonyságot növelő gyakorlatokat végeztetni. Nagyon változó az izületek amplitudója a napszaktól függően. Reggel, felkelés után a legkisebb. Hidegben, délelőtt tehát fokozott jelentőséget tulajdonitsunk a megfelelő bemelegitésnek. Az alábbi táblázat jelzi a hajlékonyság változásait különböző feltételek mellett, milliméterekben /Ozolin/:

8 ó.	12 ó-kor	10 p tartózkodás +10 fokon	10 p után 40 fokos fürdést követően	20 p bemelegitès után	Fárasztó edzés után
		déli 12 órakor			
-14	+35	-36	+78	+89	-35

A hajlékonyságot ugy mérték, hogy a próbázónak állványon törzshajlitás előre gyakorlatot kellett elvégeznie. Közben ujjhegyével megérintett egy skálát. Minél mélyebbre nyult, annál jobb eredményt ért el. A pozitiv előjelü eredmények az átlagos felettiek, a negativ előjelüek pedig az átlagosnál gyengébbek.

A hajlékonyság fejlesztésére gyermekkorban nem kell különösebben törekedni. Fokozatos fejlesztésére azonban gondolnunk kell, mert ekkor a leglazábbak az izmok, szalagok. Mindenesetre 16-17 éves korig lehet a legeredményesebben gyakorolni, hajlékonyságot növelni. Később korlátozottabbak a passziv hajlékonysági lehetőségek. Az aktiv hajlékonyság azonban továbbra is növelhető. Feltéve, ha az erőgyakorlatok végzésében kellő gondossággal járunk el. Azokban a sportágakban ugyanis, amelyekben a maximális erőnek elsődleges szerepe van, a hajlékonyság nem jelent teljesitményt meghatározó tényezőt. Az egyéb sportágakban ezért az erőfejlesztést kössük össze hajlékonyságot növelő gyakorlatokkal!

Bármilyen fontos szerepe is van a hajlékonyságnak nem szabad a fejlesztését tulhangsulyoznunk. Tulajdonképpen olyan lazának, hajlékonynak szabad lennie a sportolónak, amilyent a mozgás eredményes, biztos végrehajtása megkövetel. A passziv hajlékonyságot fejlesztő gyakorlatokat ezért csak a tulságosan merev sportolók alkalmazzák és azok, akiknek a teljesitményében a hajlékonyság különleges szerepet játszik.

A gerincoszlop, a váll és a csipőizület hajlékonysága játszik leginkább fontos szerepet a koordinált, gazdaságos mozgások kialakulásában. A hajlékonyság fejlesztésére tervezett gyakorlatokban a fenti izületek mozgásamplitudóját a lehető legjobban figyelembe kell venni. A hajlékonyság fokának méré-

sére is elsősorban előre-hátra törzshajlitást, láblenditést és vállizületi lazaságot ellenőrző gyakorlatokat alkalmazzunk!

4. Az ellazulási készség fejlesztésének ugyancsak lényeges szerepet kell adnunk az ügyesség növelésében.

A mozgások dinamikájában két jellegzetes fázis szerepel: az összehuzódás és elernyedés fázisa. A szakemberek általában csak az összehuzódás jellegzetességeivel foglalkoznak. Alig esik arról szó, hogy az ellazulás és az összehuzódás egyenrangu szerepet játszik a mozgásokban. Az ellazulás csökkenti az antagonisták ellenható szerepét, megfelelő szintre szállitja le az izmok tónusát, amivel számottevő energiát lehet megtakaritani. Emellett csak az elernyesztet izmok közvetitenek a végrehajtásról, a mozgástechnikáról hü információkat, ilyen állapotban képes a sportoló a mozgásmintának megfelelően végrehajtani a sportmozgásokat. Ha a mozgásokban a dinamikai összetevő nem rendelkezik kellő terjedelemmel, vagyis ha az összehuzódás - elernyedés szük skáláju, akkor érzéketlen marad az izom a finom mozgások számára. A mozgásvégrehajtás egyes fázisaiban az összehuzódás és elernyedés meghatározott jellemzőket és meghatározott kölcsönösséget tartalmaz, amelyek szerves tartozékai a mozgásszerkezetnek, a technikának. A mozgáshibák oka - legtöbb esetben még kiváló sportolóknál is - az izomtónus kedvezőtlenül magas, vagy ritkábban alacsony foka.

A kelleténél magasabb izomtónus különösen az erő- és gyorsasági gyakorlatokban okozhat kellemetlen következményeket, izomszakadást, rándulást, huzódást stb. Emellett lényegesen csökken az erőkifejtés hatásfoka. A szükségesnél magasabb izomtónus, illetve az ellazulás hiánya több okra vezethető vissza. Néhány okra a következőkben térünk ki. Az izom saját tónussal rendelkezik. Ennek nagysága egyénenként változó. Emellett az egyes izmok tónusa is különböző nagyságu. Azok az izmok, amelyek közvetlenül részt vesznek a testtartásban, valamilyen formában érdekeltek a legegyszerübb mozgásokban is, fokozott tónussal rendelkeznek. A fokozott tónust, különösen a tartást segitő törzsizomzat tónusát csökkenteni kell. Az izomtónus csökkentése érdekében legmegfelelőbbek a lazitó, nyujtó gyakorlatok, lenditések, hajlitások és az akaratlagos ellazulásra törekvés. Főként akkor hasznosak ezek, ha verseny közben a szü-

netekben alkalmazzuk őket, mint pl. a selejtező futamok, a dobó, ugró stb. versenyszámokban az egyes kisérletek között.

A hosszu ideig tartó statikus erőkifejtések - pl. a dobó, ugró atléták erőedzése a versenyidőszakban - tónuseltolódást hozhatnak létre. Ezzel veszélyeztetik a finom mozgáskoordinációt, a technika csiszolt végrehajtását. A sulyemelés a versenyidőszakban is a kalapácsvető, gerelyhajitó, diszkoszvető, birkózó, evezős, kajakozó-kenuzó stb. felkészülési eszköztárába tartozik. A versenyidőszakban azonban a nagy ellenállásu erőgyakorlatok alkalmazásában az egyéni teherbirás, pillanatnyi erőnlét, kedv, egészségi állapot figyelembevétele rendkivül fontos követelmény. A versenyidőszakban végzett erőfejlesztésnek ezért robbanékony, lendületes és rövid ideig tartónak kell lennie. Különben "érzéketlenné" válik az izomzat a finom mozgáskoordinációs feladatokban, a végrehajtás "minősége" kárt szenved. Márpedig egy átlagosan 80 méteres gerelyvetőnek a 85 méteres dobáshoz éppenséggel a finom koordinációk, a gerely helyes tartása, vezetése stb. a legfőbb követelmény.

Vannak természetesen pszichológiai módszerek is, amelyek segitenek az ellazulásban. Igy pl., amikor a rajz előtt egy pillanatra megfeszíti a sportoló valamennyi izmát és belélegzik, majd kilélegzik és igyekszik teljesen ellazulni, kilélegzéssel egybekötve.

Akik az autogén edzést behatóan tanulmányozzák, megtalálják annak sportbeli alkalmazását is.

Jóllehet ezt a relaxációs módszert egyelőre főként a pszichiátriában alkalmazzák, de a sportbeli alkalmazás is kezd egyre nagyobb tért hóditani. Az autogén edzés megalapitói és alkalmazói azt állitják, hogy szoros kapcsolat van a gondolkodási folyamatok, valamint az izomzat ellazulása, az ellazulás dinamikája között. Aki tehát rendszeresen hosszabb időn át tudatosan végez ellazulást okozó gyakorlatokat - részben az önszuggeszció segitségével -, az több-kevesebb sikerrel képes lesz akaratlagos ellazulásra, pihenésre. A gyakorlatban ez ugy történik, hogy először teljes ellazulást "szuggerál" magának a gyakorló. A leginkább alkalmazott testhelyzet: ülésben, kezek lazán a térden, fej enyhén előrehajlik. Egy kis idő után, amikor a gyakorló érzi, hogy tőle függően teljesen ellazult alla-

potba került, különböző érzéseket igyekszik kiváltani magában az érzésnek gondolati megjelenitésével. Vagyis lelki történésekkel idéz elő testi érzéseket, majd történéseket.

A módszer lényegéhez tartozik, hogy teljesen izolált, nyugodt körülmények között és rendszeresen, heteken át gyakoroljon a sportoló. Alkalmi próbálkozások eredménytelenek.

A módszer élettani alapja, hogy szoros, ok-okozati kapcsolat van a kérgi folyamatok és a vegetativ folyamatok között. Nagyon jó példát ad Zaciorszkij az autogén edzés hatásmechanizmusának megértésére. Ha valakinek azt mondjuk, hogy válasszon ki meghatározott összetételü gyomornedvet, akkor lehetetlen feladatot kapna, mert a gyomornedv-kiválasztás nem akaratunktól közvetlenül függő folyamat. Ha azonban azt mondjuk valakinek, hogy gondoljon arra, hogy citromot eszik, ebben az esetben - ha az illető életében evett már citromot -, akkor a citromnak megfelelő összetételü nyál választódik ki a gyomorban. Tehát egy feltételes kapcsolatról van szó, amikor a szóinger mint jelzés ugyanazt a hatást váltja ki, mint a citrom. Lényegében azonos élettani hatásmechanizmusok érvényesülnek a tudatos lazitáskor is. A suly, hő, nyugalom szuggeszciója jelentékeny mértékben érzékennyé teszi az izomzatot, nagymértékben fellazitja azt, csökkenti a tónust.

Ugyanakkor az autogén edzés rendkivül alkalmas eszköz bizonyos regenerációs, vegetativ folyamatok meggyorsitására is. E tekintetben pedig mód nyilik a helyreállás, a kipihenés gyorsitására, a pihenő idő effektusának emelésére. Nagy jelentősége van ennek akkor, ha pl. egymást követő napokon nagy feladat előtt áll a sportoló. Kedvező tapasztalatokat szereztek a serkentési folyamatok csökkentésében, a rajtláz kedvezőtlen hatásainak mérsékelésében.

Lengyel olimpikonok /a sulyemelő Basanovszkij és a hármasugró Szmidt/ nagyon sikeresen alkalmazták a módszert. Hangsulyozni kell, hogy a módszer alkalmazása kellő elméleti, gyakorlati felkészültséget kiván. Ezuttal nem kivántunk többre vállalkozni, mint a lényeg ismertetésére annak érdekében, hogy az ügyesség, a gazdaságos mozgás egyik alapvető feltételének megteremtésében tudományosan igazolt módszert alkalmazzunk.

5. Bizonyára nem utolsó alkalommal hivjuk fel a figyelmet arra, hogy milyen nagy jelentősége van az ifjusági sportolók edzésében az alkalmazott módszerek differenciáltságának. A laza, könnyen végzett mozgást ifju korban sajátitja el a sportoló. Ha nem követelünk a kezdő fiataloktól mindenáron jó szereplést, ha nem szorgalmazzuk mindenáron a jó teljesitményt, az erőfeszitéseket, hanem a könnyed, laza mozgásra, versenyzésre neveljük őket, akkor megtanulnak lazán mozogni. A sportolóvá érés későbbi időszakaiban nincs ugyanis másra lehetőség, mint a különböző hajlékonyságot fejlesztő gyakorlatokkal, ellazulást segitő módszerekkel azoknak a módszertani hibáknak az ellensulyozására, amelyeket a sportoló felkészitésében, a felkészités korai szakaszaiban elkövettünk.

6. Az egyensulyérzéknek valamennyi mozgásban, különösen a sportmozgásokban van nagyon fontos szerepe. Ha a sulyemelő a feje felett tartott sullyal nem mozdul el, ha a tornász a gerendán meg tud állni mérlegállásban stb., akkor statikus egyensulyról beszélünk. /Bár ezuttal csak viszonylagos értelemben beszélhetünk statikusról./ Egyébként mozgás közben dinamikus egyensulyi feladatokkal állunk szemben. Annak van jó egyensulyérzéke, aki az elvesztett egyensulyt gyorsan és biztosan visszaszerzi. Ez pedig lényeges ügyességi összetevője a mozgásnak. A labdarugó futás közben kaphat ellenfelétől, azonos helyzetben, enyhe nyomást, ami kilenditi őt dinamikus egyensulyi helyzetéből. A rossz egyensulyérzékkel rendelkező ilyenkor rendszerint elvesziti a labda feletti uralmát is. A jó egyensulyérzék birtokában a sportoló hamar érzékeli egyensulyának elvesztését és gyorsan - kiegészitő mozgással - visszaszerzi egyensulyát. Tehát pl. a gerendán már nagyon kis kilengést érzékel a jó egyensulyérzékkel rendelkező sportoló és azonnal, szinte észrevétlenül, hiba nélkül képes korrigálni. Kimutatták, hogy az egyensulyozás szinvonala és a fizikai képességek fejlettsége között szoros összefüggés mutatkozik. Sőt, vannak olyan vizsgálatok, amelyek az egyensulynak még általánosabb összefüggéseire mutatnak rá. Igy pl. az egyensulyérzék és az uszás sebessége között szoros korrelációt találtak.

Az egyensuly fejleszthetősége körül már nem egyeznek a kutatók. Egyesek azt állitják, hogy a pubertás korral lezárul

az egyensulyérzék lényeges fejlesztési lehetősége, mások nagy esélyt adnak a rendszeres gyakorlásnak az egyensuly edzésében. Mindenesetre az egyensulygyakorlatokat ugy tervezzük meg, hogy azokban egyenes vonalu és forgó mozgások egyaránt szerepeljenek, hogy mind a vesztibulum, mind pedig az ivjáratok otolitjai kellő ingert kapjanak. Tehát változatos legyen a gyakorlatok összetétele.

7. A tér érzékelésének edzése végül az eddig elhanyagolt eljárások, területek közé tartozik. A tér helyes érzékelése, saját helyzetünk és környezetünk megfelelő egyeztetése a térben elfoglalt hely szempontjából számos sportágban játszik fontos szerepet. Az, hogy milyen pontosan érzékeljük a térbeli relációkat, az cselekvéssel, a helyzet felméréséből adódó válaszszal, a válasz sikerével mérhető. A tér kedvező érzékelésében is érhető el jelentős előrehaladás. Részben azzal, ha meghatározott helyhez kötjük a mozgásvégrehajtást, tehát mindig ugyanarról a helyről dobunk kapura, kosárra. Van azonban olyan vélemény is, hogy jobban fejleszti a helyzetfelismerést, a térérzékelést, ha folyamatosan és egyszerre végeztetünk nehéz és egyszerü gyakorlatokat. Pl. távoli kosárra dobást követően közelről dobatunk, továbbá nagy távolságra álló társak összjátékát követi a kis távolságban állók összjátéka, majd a kettő váltogatása stb. Vagyis durva differenciálással kell kezdeni, mert ezzel a központi idegrendszernek kedvezőbb feltételeket teremtünk a tér pontos érzékelésére.

8. Végül arról is említést kell tennünk, hogy az egyes fizikai képességek vizsgálatában számos kisérleti adat utalt arra, hogy nem elszigeteltek a hatások. Ha az erőt fejlesztjük, javulnak a gyorsasági erőfeszítések feltételei, ha az állóképesség növelésében érünk el eredményt, akkor több lehetőség nyilik a gyakorlásra, hisz nem fárad el a sportoló olyan hamar, mint az állóképesség növelését megelőző időben. Tudjuk azt is, hogy a mozgástechnika javitása a legtöbb esetben azt kivánja, hogy megteremtsük annak egyes feltételeit: erőt, robbanékonyságot stb. A fizikai képességek kölcsönhatásáról van ezuttal szó, amely lényegében az ügyesség már tárgyalt jellemzőivel van a legszorosabb kapcsolatban. A fizikai képességek kölcsönhatása különösen kezdőknél kifejezett. A kezdő magas-

ugró teljesitménye hamarosan megáll, és ekkor nem elegendő már a magasugrás technikájának csiszolása. Legfőbb feladat az ugrásban szerepet játszó alapvető képességek szinvonalának emelése. Tehát erőt, gyorsaságot kell fejleszteni ahhoz, hogy a magasugrásban számottevő fejlődést érjen el a kezdő sportoló. Csakhogy ez a folyamat a továbbiakban is ismétlődik. Szinte azonos modell alapján. Ha valaki sorozatosan ugrik magasba két métert, annak a technikai csiszolás nem nyujt teljesitményt növelő eszközt. Ismét azt kell tennie, hogy megjavitja az ugrás fizikai feltételeit. Még robbanékonyabbá kell az ugrónak válnia. Persze a teljesitmény emelkedésével módosulni fog az alkalmazott módszer. Egyre inkább speciálissá válnak az edzésingerek. Mig a kezdő evezősnek bármilyen jellegü erőgyakorlat jelentős segitséget ad a teljesitménynöveléshez, addig az élvonalbeli evezősnek speciális erőfejlesztésre van szüksége. Mig a kezdő kajakozót az intervallumos vágták, hosszu futások segitették az edzés terheinek elviselésében, nagyobb edzésadagok vállalásában, addig az élvonalbeli kajakozónak csak meghatározott erőkifejtések nyujtanak fejlesztő ingert, amikor kajakozáson kivüli edzésmunkát végez.

Egy bizonyos fejlettségi szinttől kezdve a különböző gyakorlatok csak saját hatásuk irányában fejtenek ki kedvező elváltozásokat, más képességekre alig vannak hatással. Sőt, a továbbiakban előfordulhatnak keresztező hatásmechanizmusok is. Igy pl. egészen biztos, hogy a maximális erőre törekvés, valamint az állóképességi munkában a maximális ingerek feltétlenül egymás ellen hatnak. Ha tehát egy országuti kerékpározónak maximális erőt fejlesztő ingereket adagolunk, akkor csökken a maximális állóképesség effektusa. A sulyemelőknek ugyancsak nem tenne jót, ha hosszan tartó futó edzésekbe fognánk őket. Még inkább jelentkezik az ellenhatás akkor, ha a sportági erőfeszitésekben sem a maximális erő, sem pedig a maximális állóképesség nem játszik jelentős szerepet. Értelmetlen lenne pl. a labdarugókat olyan erőgyakorlatokkal terhelni, amelyek maximális erejüket fejlesztik, majd hosszan tartó futásokkal - hosszu időn át állóképességük növelését müsorra tüzni. Ezek annyira idegen információkat jelentenének a labdarugó szervezetének, amelyeket az nem tudna a maga nyelvére leforditani. Nem tudna saját-

jává tenni. A szó szoros értelmében dezinformálódna, eltájolódna. Ez a feltevés mindenképpen rendelkezik megfelelő elméleti alappal, ha figyelembe vesszük azt, hogy valamennyi organikus történésünk tulajdonképpen tanult mechanizmusokra épült. Minél differenciáltabb tehát valakinek a teljesitménye, minél magasabb szinvonalu az erőfeszités, annál inkább tágul a fizikai képességek fontosságának szerepe, tágul az a rangsor, amelyet a sportági teljesitményben betöltenek. Rangsor azonban van. És ez lényeges dolog. Vagyis a labdarugónak is szüksége van erőfejlesztésre, állóképességének emelésére, csak éppen kellő sorrendben és fontossági rangsorban kell a fejlesztés gyakorlatanyagát és módszereit állitani, hogy a kölcsönhatások integrálódjanak, hogy a mozgást, az erőfeszitést kellő ökonómia jellemezze. Ez utóbbi pedig az ügyes mozgások kialakitásának egyik központi feladata.

Irodalom

1. Berger, R.A.: Comparison of Static and Dynamic Strength Intreases. Research Quarterly 1962. 3.sz.
2. Birjucskova, B.: Uj készülék a mozgáskoordináció mérésére. Teorija i Praktika F.K. 1964. 12.sz.
3. Denisiuk, L: Wybrane testy sprawnosci fizycznejdla dziewczat, Wychowanie, F.i.Hygiena Szkolná 1962.9. sz.
4. Fedorov, V.L.: Egyes mozdulati fázisok meghatározása rádioelemetrikus eljárással. Teorija i Praktika F.K. 1965. 8.sz.
5. Harre, D. és mtsai: Einführung in die allgemeine Trainings- und Wettkampflehre. DHfK. Leipzig 1964.
6. Iwanov, S.M.: A gyermek és ifjusági sport orvosi problémái. Theorie und Praxis der Körperkultur 1964.12. sz.
7. Jokl, E.-Simon, E.: Internationale Forschung im Bereich von Sport und Körpererziehung. Springfield 1964.
8. Klyszejko, H.: A fizikai tulajdonságok változása az életkorral. Kultura Fizyczna 1964. 11/12.sz.
9. Kos, B.: Az izületi lazaság mérési módszerei a sportgyakorlatban és a tudományos kutatásban. Teorie a Praxe T.V. 1964. 11.sz.

10. Mekota, K.: Koordinációs és egyensulypróba. Turista 1965. 7.sz.
11. Oplavin, S.: Sportjátékosok technikai felkészültségének vizsgálata. Sportivnüje igrü 1961. 7.sz.
12. Posker, S.: A mozgáskészség próbák és a teljesitőképesség. Kosikova odbijena 1965. 3. sz.
13. Schnabel, G.: Motorikus próbák, vizsgáló módszerek a kutatásban és a sportgyakorlatban. Theorie und Praxis der Körperkultur 1963.12. sz.
14. Schulz, H.: Das autogene Training. Leipzig 1931.
15. Stemmler, R. és mtsai: Statisztikai módszerek a sportban. Statistische Methoden im Sport./ Berlin 1965.
16. Vasilev, J.P.: Kak kontrollirovaty razvityie gibkosztyi u skolnyikov. Fizicseszkaja Kultura v Skole 1963. 4. sz.
17. Vasilev, E.: Az izületi mozgékonyság meghatározási módszere Legkaja atlétika 1960.11.
18. Zaciorszkij, V.: Fizicseszkie kacsesztva szportszmena. Fizikult. i Sport 1966.

NÁDORI, LÁSZLÓ

Neue Aspekte in der Entwicklung der Geschichklichkeit

Die Geschicklichkeit kann wegen ihrer Komplexität von mehreren Seiten her untersucht werden. In der Ausarbeitung der Entwicklungsmethoden sind die grundlegendsten Chrakteristiken, die wesentlichen Züge in Betracht zu nehmen.

Der Verfasser unterstreicht:

- die Wirksamkeit der Durchführung der Bewegungsaufgabe
- die Wirtschaftlichkeit der Durchführung
- die Zeit der Erlernung
- das erfolgreiche Erkennen der Situation - als die Hauptcharakteristiken der Geschichklichkeit.

Er gibt eine Übersicht über die Methoden der Entwicklung.

НАДОРИ, ЛАСЛО

Новые аспекты в развитии ловкости

Из-за её комплексного характера к довкости можно приближаться с некоторых сторон. При выработке методов развития надо следить за основной характеристикой, за главными чертами.

Автор подчёркивает:

- Эффективность выполнения движения-задачи,
- экономичность выполнения,
- быстроту обучения,
- успешность при ориентировке в обстановке

как основные характерные черты ловкости.
Он даёт обзор о методах развития.

AD/212

PORUBSZKY LÁSZLÓ

Röplabdázás, amely a felszabadulással együtt "született"

A felszabadulással egyidőben jelentkezett országunkban egy uj sportág: a röplabdázás.

A második világháboruból Magyarország veszteskent került ki. Az ország gazdasági élete megbénult, nemzeti vagyonunk majdnem fele romokban hevert. Az ország katasztrofális helyzetben volt.

Ebben az időben a sportot a hosszu utazás, gyaloglás, sorbanállás, a létért való küzdelem jelentette.

Az emberek életösztönét azonban nem lehetett sokáig eltemetni. A nép hozzáfogott a romok eltakaritásához, az élet normális mederbe tereléséhez, s ebben a munkában nagy segitséget nyujtottak a szovjet hadsereg magyarországi egységei.

Miközben a megviselt, fáradt emberek a füstölgő házak között keresték egymást, a szovjet harcosok a kaszárnyák udvarán, a tereken labdáztak. De micsoda labdázás folyt? A magyar nép számára eddig ismeretlen "hálólabdázást" a felszabaditó katonák mutatták be először a nép, a nézők nem kis csodálkozására.

A régi Magyarország sportéletét az egyoldaluság jellemezte. Voltak sportágak, amelyek kitünő üzletnek bizonyultak, éppen ezért anyagi áldozatot is hoztak értük - a még nagyobb profit kedvéért.

Voltak aztán olyan sportágak, melyek - természetüknél fogva - nem szolgálták az uralkodó osztályt, üzletnek nem voltak jók, mert egészen egyszerüen azzal a céllal születtek, hogy vidámitsák, egészségesen felfrissitsék és nemes versenyre neveljék az ifjuságot. Ilyen sportág volt a röplabdázás is.

Nem véletlen, hogy a multban a röplabdasport nem tudott elterjedni, gyökeret verni. Valamikor ugyan az 1930-as évek táján felbukkant nálunk is, az akkori Testnevelési Főiskolán felszinesen érintették is a többi labdajátékok között, de különösebben nem törődtek vele.

A röplabda nem magyar embernek való sport, itt nem test-test ellen folyik a küzdelem, az ellenfeleket háló választja el egymástól - hangoztatták.

A valódi ok persze nem ez volt. A régi világ sportdiktátorai - akik nagyon is jól türték a hálót az elegáns teniszpályákon, nem hiányolták a test-test elleni küzdelmet az arisztokraták lovaspóló vagy golfmérkőzésein - helyesen megérezték, hogy a röplabdázás a tömegek sportja. Olcsó, népszerü, erősiti, edzi a résztvevőket, és ami a fő veszély, egykönnyen megdönthetí, vagy legalábbis megingathatja az uralkodó osztályok sportmonopóliumát.

Az öntudatos, szervezett munkásság a gödi és a római-parti pihenések alkalmával a sátrakkal együtt a röplabdapóznákat is leverte, és ha kezdetleges formában is, de játszotta a sportágat. Meghonosodni azonban nem tudott.

Enyhe tulzás lenne azonban azt hinni, hogy a szovjet katonák két csata között egy kicsit hálólabdáztak, vagy ahogy később elnevezték: röplabdáztak. Nem! Egy azonban biztos, s ennek százezrek lehettek tanui, hogy a felszabadult ország különböző részein, városaiban a katonák a pihenés óráiban ennek a labdajátéknak hódoltak. Ez jelentette számukra a legtökéletesebb szórakozást, kikapcsolódást.

Az egységeknél, a harckocsikban ott lapult a labda és a háló. Ha eljött a pihenés ideje, leszurtak a földbe két rudat vagy póznát és kifeszitették a hálót.

A labda pattogása felvillantotta a magyar lakosságban a reményt, ha a katonák ilyen gondtalanul, vidáman üzik ezt a a játékot, akkor nincs mitől tartani. Akkor azokban a napokban ez a "látomás" nyugalmat is adott a fásult embereknek.

A röplabdázás nagyarányu fejlődése a társadalmi élet alakulásával szorosan összefügg. A második világháboruban Magyarországot sulyos veszteségek érték és a háboru pusztitása nem kimélte meg sportlétesitményünk jelentős részét sem. Olyan sportágat kellett felkarolni, amely kis anyagi ráforditás mellett, nagy tömegeknek biztositott megfelelő mozgást. S erre a célra a legalkalmasabbnak látszott a szovjet katonák kedvenc sportja: a röplabdázás.

Nagy jelentőségü volt a röplabdázás sportéletünk ujjáélesztésében és megszilárditásában is. Az egyesületek nem tudtak felszerelés és létesitmény hiányában mihez kezdeni, de a röplabdajáték anyagi igénytelensége folytán ezt a nehézséget át tudták hidalni.

A röplabdázás sporttá szervezésében nagy szerepet játszottak a külföldről hazánkba került sportvezetők, játékosok, akik közül még néhányan ma is aktiv vezetői, irányitói röplabdasportunknak.

Lengyelország leigázása után sokan találtak nálunk menedéket s akadtak köztük röplabdázók is, igy Bieliczky István, Kacsarovszky Zsigmond, Witold Wieromiej.

Bieliczkyék megszervezték az itt élő lengyelek csapatát, amely rövidesen összemérte erejét az Andrássy ut 130. alatt állomásozó szovjet katonai csapattal.

Az Elektromos Müvek Latorca utcai sporttelepén a kézilabdázók voltak a legfrisebbek. Cséfay Sándort, a kézilabda-szakosztály vezetőjét azonban Bieliczkyék rábeszélték arra, hogy egyesületében is honositsa meg a röplabdázást. A jelenlegi uszoda mellett jelölték ki a pályát. A régi teniszhálókból készitették a röplabdahálót. A pálya kijelölése után a csapat is megalakult, mely a fent emlitett három lengyelből, továbbá a későbbi többszörös asztalitenisz világbajnok Sidó Ferenc, az atléta Horváth Sándor és a vizilabdás, kézilabdás Hennig Ernőből állt. Ők alkották a Latorca utcai kezdőhatost.

A sportág bölcsőjénél ott volt Abád József is. A volt Mária Terézia-laktanyában megszervezett népi kollégiumban lakó fiatal tanárember - az intézet igazgatójának és a helyi MADISZnak a támogatásával - megalakitotta a kollégium röplabdacsapatát. Abád József, Zsolt Róbert, Kuszkó Sándor és mások nemcsak üzői, hanem terjesztői is voltak a röplabdázásnak.

Ezzel egyidőben a GANZ TE-ben Kalmár Sándor körül tömörültek a röplabdások: Bizik László, Kurimay Pál, Prohászka László és a többiek.

Az uj csapatok, ha nem is gombamódra, de szaporodtak. Az ujjászülető magyar sportéletben egyre több helyet követelt magának a "csecsemő-sportág".

Már ekkor felvetődött az önálló Röplabda Szövetség megalakitásának gondolata, de az akkori NSB ehhez nem járult hozzá, s éppen csak egy röplabdabizottság felállitását engedélyezte a Kézilabda Szövetségen belül.

A labdák már javában pattogtak, feszültek a hálók szerte az országban, amikor fejlődő röplabdasportunk végre szervezett formát öltött.

1946. december 23-a uj fejezetet nyitott a magyar tömegsport történetében. Ekkor alakult meg a Magyar Röplabda Szövetség a Szakszervezeti Tanács disztermében, melynek elnöke Nonn György, főtitkára dr. Simai László lett.

A röplabdázóknak a semmiből kellett virágzó sportágat teremteniük. A párt erkölcsi és anyagi támogatása, a dolgozók, és főként a fiatalok lelkesedése volt az az erő, amelyre az uj sportág vezetői épitettek.

Nyilvános szereplésre is sor került: az Elektromos SE rendezett röplabda-tornát, amely erősen bemutató jellegü volt.

Az első és legfontosabb kérdés a röplabdázás népszerüsitésénél a pályahiány volt.

1947 tavaszán az ország többszáz városában és falujában kezdték meg egyidőben a hiteles pályák épitését. Voltak városok és kerületek, amelyek élenjártak a röplabdázás népszerüsitésében. Ilyen volt a XX. kerület - akkor még Kispestnek nevezték -, ahol a fiatalok elsőnek láttak neki, hogy felépitsék a "röplabdaváros" első hiteles, bajnoki mérkőzésre is alkalmas pályáját.

Közben a meginduló bajnokságban 22 csapat vett részt, de a népszerüségre jellemző, hogy két hét mulva már 70-re emelkedett a jelentkező csapatok száma.

Ugyanennek az évnek a végén már az 5. helyen mint a legtöbb szakosztállyal rendelkező sportág szerepelt az országban.

Ekkor jelent meg Magyarországon az első röplabda szabálykönyv is.

1947 márciusában megrendezték az első játékvezetői tanfolyamot is, melyen 17 játékvezetőt képeztek ki.

1947-ben a szövetség több mint 90 csapat részvételével kiirta az első kétfordulós bajnokságot, és ezen már a vidék is

képviseltette magát, főleg Miskolc, Szeged és Debrecen tünt ki, s lett a röplabdázás egy-egy gócpontja.

Májusban már hivatalos nemzetközi mérkőzést is vivott a magyar férfi és női válogatott. Az albániai Balkán-bajnokságon szerepeltek mindkét nem legjobbjai.

Ezen a tornán született meg a röplabdacsapatok első nemzetközi győzelme. Mindkét együttesünk legyőzte a jóval régebben röplabdázó albán házigazdákat.

Itt kell megemlékezni egy fontos dátumról. 1947. április 18-20-a között Párizsban volt a Nemzetközi Röplabda Szövetség alakuló kongresszusa, melyen Magyarország is képviseltette magát dr. Simai László és Lénárt Vilmos személyében.

Magyarország eredményeinek elismerését jelentette, hogy a kongresszus hazánkat is felvette a Nemzetközi Röplabda Szövetség tagjai sorába, sőt az igazgató és a játékvezetői bizottságban is helyet kaptak Magyarország képviselői.

A férfi válogatott budapesti premierjén, 1947 decemberében a röplabdázás végképp meghóditotta a közönséget. Csehszlovákia "B" csapata volt az ellenfél. Igaz, csapatunk 3:1-re kikapott, de olyan látványos mérkőzést vivott egymással a két csapat, hogy a nézők csaknem végigtapsolták a másfél órát.

"Ez hát a röplabda" - irta féloldalas cikkében a Képes Sport és a beszámoló végén megállapitotta: "... a közönség elégedetten távozott a mérkőzés szinhelyéről és egyöntetüen megállapitotta, hogy egy uj, szép és érdekes sportággal ismerkedett meg".

Az 1948-as év döntő fordulatot jelentett röplabdasportunk mennyiségi fejlődésében.

Felismerve a röplabdázás nevelő jelentőségét, valamint azt, hogy a szocialista sport épitésének alkalmas eszköze, a párt kezdeményezésére az OSH megrendezte az Országos Népi Röplabda Bajnokságot, amely ismét hatalmas tömegeket mozgatott meg.

Alig pár nappal a Népi Bajnokság megindulása után 3800 csapat, közel 40 000 játékosa gyült össze az ország 244 helységében, hogy megkezdje a küzdelmet faluja, üzeme, iskolája, csapatteste vagy utcája győzelméért. 40 000 népi sportoló ilyen nagyarányu megmozdulása soha nem fordult még elő hazánkban.

Nagy lendülettel alakultak az országban a további röplabda-szakosztályok. Erre a bajnokságra a nevező csapatoknak az OSH egy labdát, egy hálót és egy szabálykönyvet szándékozott adni. Ez azonban csak az egyik felének jutott, mert még a legoptimistábbak sem számitottak arra, hogy ilyen tömegek jelentkeznek.

A Magyar Röplabda Szövetség a bajnokság lebonyolitásához segitségül hivta a NÉKOSZ-t, amely örömmel bocsátott a szövetség rendelkezésére olyan lelkes fiatalokat, akik előzőleg Budapesten ismerkedtek meg a sportággal, és ők vezették a megyeszékhelyeken és a nagyobb városokban inditott tanfolyamokat.

A röplabda Népi Bajnokság sikere minden várakozást felülmult. A magyar társadalom minden rétege megértette, hogy a bajnokság támogatása népi demokráciánk támogatását jelentette.

A Népi Bajnokság egyik eredménye az volt, hogy az országban ismertté tette a röplabdát. Kb. 2000 csapatot látott el felszereléssel, amivel ugyanannyi helyen teremtett lehetőséget a röplabdázáshoz, s további 1800 helyen inditotta el a röplabdacsapatok munkáját.

A bajnokság másik óriási eredménye az volt, hogy a falusi tömegeket is bevonta a sportolásba. E témakörön belül külön lehetne foglalkozni azzal, hogy milyen nagy segitséget nyujtott a falusi nőknek a sportba történő bekapcsolásához. A labda varázsa, a nőiességet nem veszélyeztető volta és a játék érdekessége legyőzte a maradi előitéleteket.

Elmondhatjuk, hogy az 1948-as Népi Bajnokság inditotta el a magyar röplabdasport igazi fejlődését.

A magyar röplabdasport minőségi fejlődése szempontjából fontos dátum 1948. október 12.

Varsóban nemzetközi férfi Röplabda Tornát rendeztek, melyen részt vett a szovjet bajnok Moszkvai Dinamó válogatottakkal teletüzdelt csapata, a lengyel és a csehszlovák bajnok és meghivták a Csepel együttesét is.

Bár a Csepel utolsó lett, mégis sok élménnyel gazdagodva tért vissza a tornáról, különösen sokat tanulva a Moszkvai Dinamó csapatának világhirü játékosaitól.

Addigi legnagyobb sikerét 1949-ben érte el férfi röplabda válogatottunk, mert Budapesten kb. 3000 lelkes néző előtt 3:2

arányban legyőzte az Európa élvonalához tartozó Románia válogatottját.

Női csapatunk a rutinosabb román lányok győzelmét nem tudta megakadályozni és 3:1 arányu vereséget szenvedett.

Verőfényes nyári napok következtek ezután. 80 nemzet békéért küzdő fiataljainak seregét ontották Budapestre a világ minden részéről befutó vonatok százai. Világifjusági Találkozó kezdődött Budapesten és ennek keretén belül rendezték meg a Főiskolai Világbajnokságot is.

A magyar ifjuság a szovjet Komszomol vonatát leste nagy izgalommal. A vonaton ott voltak a legjobb szovjet főiskolás sportolók, s köztük a legjobb röplabdázók is. Záhonytól Budapestig diadalut volt a szovjet fiatalok utja.

A margit-szigeti Tenisz Stadionban bonyolitották le a mérkőzéseket. A Szovjetunió világhirü férfi és női röplabdacsapatát mindig tapssal köszöntötték. A szovjet csapatok az ellenfelek felett állottak, különösen áll ez a férfi együttesre, amelyben ilyen nevek szerepeltek, mint: Reva /a minden idők egyik legnagyobb röplabdázója/, Scsagin, Jakusev, Uljanov, Pimenov, Nyeffjodov és társai.

Sikeres esztendőként kell elkönyvelnünk az 1950-es évet, amikor férfi és női Európa Bajnokságot rendeztek Szófiában.

A Szovjetunió első EB-s szereplése alkalmával is az un. "aranycsapatával" jelent meg, s tudásával, fegyelmezett magatartásával kimagaslott a mezőnyből. Minden ellenfelét 3:0 arányban győzte le.

Fiatal röplabdasportunk is itt érte el első világra szóló eredményét, mert több nagy röplabda multtal rendelkező ország válogatottját megelőzve szerezte meg az előkelő harmadik helyet, bebizonyitva, hogy szorgalmas tanitványnak bizonyult az eltelt rövid idő alatt.

Egy rövid, de eredményes korszak lezárása után nézzük meg, hogy mi volt az oka annak, hogy a röplabdázás ilyen hamar, alig öt év alatt ennyire elterjedt és közkedvelt lett hazánkban?

Kétségtelen, hogy a jó szervezésnek, támogatásnak, segitségadásnak nagy szerepe volt a gyors sikerben, de a legjobb propaganda, a legjobb szervezés sem eredményes, ha maga a sportág nem alkalmas a tömegek megnyerésére.

Nézzük először a materiális okokat. A röplabdázást kis helyen, udvaron, kertben is játszhatták. A legtöbb üzemnek, kollégiumnak, iskolának saját röplabdapályája volt. Munkájuk után a dolgozók ott helyben élvezhették a felfrissitő játék örömeit és nem kellett idejüket fárasztó és költséges utazással tölteniük.

A röplabdázásban nincs közelharc, mely a női szervezetre káros lenne, és mégis rendkivül izgalmas, küzdelmes csapatjáték. Különösen a falusi nők sportolása terén volt nagy jelentősége.

A sportolás megszervezése falun ebben az időszakban nagyon nehéz volt. A falusi ember azt tartotta, hogy elég sportolás a nőnek, ha krumplit kapál, mos vagy mosogat. Megszólták azt a nőt, aki nadrágot vagy sporttrikót vett fel.

A röplabdázásnál a játék szépsége és nőies varázsa mindenütt követőkre talált. Az 1950-es Röplabda Bajnokság során már sok falusi nő vett részt a mérkőzéseken. Igy például Abaujban 306, Zemplénben 297 stb.

Az üdülő dolgozók sem nélkülözhették ebben az időben a röplabdát. A röplabdázás volt az üdülés fénypontja. A dolgozók jól felszerelt, szép, modern üdülőjéhez éppugy hozzátartozott a röplabdapálya, mint az ebédlő, a kényelmes nyugágy, vagy a szobákban a folyóviz. Mindenki részt vett a játékban, fiatal, öreg, nő, férfi, kövér és sovány.

A röplabdázás rendkivül egészséges sportág. A test minden izomcsoportját megmozgatja és egyenletesen fejleszti. A röplabdázásnál nagy szerepet játszanak a különböző fizikai képességek: állóképesség, gyorsaság, ügyesség, ruganyosság stb.

A játék állandó figyelmet és lélekjelenlétet kiván, mert a másodperc egy töredéke alatt dől el, hogy hol és kinek kell a labdát megjátszania.

Rendkivül fontos a röplabdajáték nevelő hatása. A röplabdázás csapatjáték, tehát már felépitésénél fogva a kollektiv szellemet képviseli. A közös cél harmonikus összmüködésre neveli a csapat tagjait. A röplabdajáték szelleme nem engedi, hogy egy-két játékosra épüljön fel a csapat játéka. Minden egyénnel szemben azonos követelményt állit fel. A forgás szabálya előirja, hogy a csapat tagjai a nyitási jog elnyerésekor cseréljenek helyet az óramutató irányába. Ez azt jelenti, hogy egy mér-

kőzés során minden játékos megfordul minden poszton, tehát a technikai elemek mindegyikével tisztában kell lennie. Minden feladatot egyformán jól meg kell oldania.

A röplabdázás alapjainak lerakása után egy uj, egy hosszabb korszak kezdődött, tele munkával, örömmel, kudarccal.

Az egyre inkább szélesedő röplabdasporttal azonban nem tudtak lépést tartani az edzők és a játékvezetők. Kevés volt az edző, a játékvezető. Sok mérkőzés maradt el, mert nem volt elég játékvezető. Ezt az áldatlan állapotot az edzői és a játékvezetői tanfolyam megindulása szüntette meg.

Röplabdasportunk azonban nemcsak Budapesten, hanem az ország számos vidéki városában és falujában is duzzadt és erősödött. Különösen szembetünő volt a fejlődés Szegeden. Ez a város lett vidéki röplabdasportunk fellegvára.

Közben a hazai bajnokság küzdelmei során két nagy munkásegyesület csapatai kerültek az élre: a Csepel és a Vasas. Kettőjük összecsapása mindig élmény volt a nézők és a szakemberek számára.

Nőknél ebben az időben a Haladás és a Ganz Villamossági Vállalat csapatai bizonyultak a legjobbaknak.

Tata neve a magyar sportolók elért eredményeivel, sikereivel fonódott össze. Olimpikonjaink Helsinkiben még javában küzdöttek, amikor ujabb sportolók vonultak be a táborba, válogatott röplabdásaink, akik a Moszkvában sorrakerülő VB-re készültek.

A VB-t augusztus 17-én nyitották meg a Dinamo Stadionban. A megnyitón 60 ezer néző volt jelen, tanusitva, hogy mennyire szereti a röplabdázást.

Fiaink és lányaink is ott menetéltek és küzdöttek a piros salakon.

A szovjet-magyar férfi találkozót 20 ezer ember izgulta végig, s bár 3:0 arányban vereséget szenvedett a magyar csapat, a közönség mégis lelkesen megtapsolta őket.

Férfi együttesünk a rangos mezőnyben 5. lett, mig a nők az utolsó helyen végeztek.

A VB évében rendezte meg az OTSB az első Országos Röplabda Értekezletet. Ott voltak az értekezleten a legkiválóbb edzőink, játékvezetőink és játékosaink.

Óriási jelentőségü volt az a tény, hogy 1953-ban a magyar-szovjet barátsági hónap keretében lehetőség nyilott arra, hogy a három hétig nálunk tartózkodó szovjet férfi röplabda-válogatott csapatainkkal, játékosainkkal közös edzéseket, mérkőzéseket tartott. Bemutatókat rendeztek az ország különböző városaiban. Ez elősegitette mind a minőségi javulást, mind a röplabdázás népszerüségének növelését.

A szovjet válogatott budapesti tartózkodása ujabb fejezetet nyitott a röplabdasport történetében. A szovjet röplabdázók készséggel, szeretettel adták át tudásukat magyar sporttársaiknak, A közös edzéseken nagyon sok ujat tanultak röplabdázóink.

Elmondhatjuk; a magyar röplabdasportnak nemcsak elinditói voltak a szovjet emberek, hanem fejlődésének, továbbhaladásának irányitói is.

1954-ben Főiskolai Világbajnokságot rendeztek Budapesten. Ezen indult a Szovjetunió férfi csapata is, de egy fiatal, kisérleti együttessel. Az "aranycsapat" ebben az esztendőben bucsuzott el közönségétől. Budapestre már csak Reva jött el a régi nagyok közül.

A magyar főiskolás csapat ekkor ugy érezte, hogy tud győzni a szovjet válogatott ellen.

Éjjel fél 11 tájban kezdődött el a mérkőzés a Csepeli Stadionban mintegy 4 ezer néző előtt. Reva az ifju szovjet játékosokat nem tudta magával ragadni /Galjit, Szmoljanyinovot stb./ és a csapat kikapott.

A magyar férfi válogatott egy-két nagy játékosegyéniséget felvonultatott ezen a mérkőzésen, igy: Antalpétert, Henniget, Németet, Havasit és másokat.

Ezekben és a következő években a testnevelés és sportmozgalom területén mind jobban kibontakoztak az ellentmondások.

A tul centralizált vezetés, a hatalmas eredmények légköre a sportmozgalmon belül is "hurrá" optimizmust váltott ki. Elhanyagolták a tömegsportot, a minőségi sport fejlesztése volt a cél. Minden sportágban felbukkantak a sztárok, a kufárok, s ez alól a röplabdázás sem volt kivétel. Helytelen szemlélet kezdett itt is kialakulni, a könnyü megélhetési módot jelentette a sport, és ezen belül a röplabda is, mely elképzelést néhány felelős vezetőnk is támogatta.

Sok-sok ellentmondás keletkezett a röplabdázásnál is, s ez főleg a minőségi fejlődés területén éreztette hatását. Különösen a fővárosi és a vidéki csapatok közötti különbség volt a szembetünő. Az országos bajnokságban alárendelt szerepet játszottak a vidéki csapatok.

Itt is - mint a többi sportágnál - megindult a vidéki tehetséges röplabdázók budapesti egyesületekhez történő áramlása.

A kezdeti nagy fellendülést visszaesés követte a röplabdázásban, amit válogatott csapataink világversenyeken és nemzetközi találkozókon nyujtott teljesitménye tükröz a legjobban.

Férfi válogatottunk ebben az időszakban is részt vett minden nagyobb seregszemlén /VB, EB/, de különösebb eredményt nem ért el. Mindössze egy-egy 6. 8. helyezést sikerült megszerezniük.

Női válogatottunk általában az utolsó helyek valamelyikét foglalta el a nemzetközi találkozókon.

Az 1956-os ellenforradalom a társadalom életében, gazdaságában óriási károkat okozott. A sportban is előkerültek az ellenforradalmárok demagóg jelszavai, mint például "politikamentes sport" stb.

Az ellenforradalom a röplabdasportot is megtizedelte. Néhány kiváló sportemberünk eltávozott az élők sorából, illetve egy-két tehetséges, nagy jövő előtt álló röplabdázónk elhagyta az országot, másutt keresve a boldogulást, a sportkarriert.

Az ellenforradalom leverése után a szétesett OTSB helyére a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa /1958-ban/ létrehozta a Magyar Testnevelési és Sport Tanácsot, és ez a felépitési rendszer érvényesült 1962 januárjáig.

A röplabda sportágban 1958-ban megszüntették az NB III-t, s megmaradt az NB I. és az NB II., valamint megyei, járási és városi bajnoki rendszer. Ez a bajnoki rendszer biztos, hogy kisebb anyagi megterhelést jelentett az alsóbb osztályu csapatoknak, de nem biztositotta kellőképpen ezen együttesek minőségi fejlődését.

Közben a nemzetközi találkozókon is megjelentek válogatottjaink, több-kevesebb sikerrel szerepelve.

Az 1958-as prágai Európa Bajnokságon a férfiak például ragyogó rajt után /legyőzték a rendező Csehszlovákiát, azután

Lengyelország, Bulgária és Franciaország csapatát/, kikaptak a szovjet, román és a náluk jóval gyengébb jugoszláv válogatott csapattól és végeredményben az 5. helyen végeztek.

Női válogatottunknak itt ismét csak a 6. hely jutott.

A 60-as évek elején férfi vonalon ismét egy tehetséges gárda bontogatta szárnyait. Olyan játékosok vették át a stafétabotot, akik rövid pár év leforgása alatt lettek ismertetté, s akik meghóditották a világ röplabdaszurkolóinak nagy táborát.

1961-ben közel kéthetes moszkvai tartózkodásra utazott el a férfi és a női válogatott és - a sportág történetében először - négy edző, hogy a csapatok néhányszor megmérkőzzenek a szovjet együttesekkel, illetve az edzők szakmai megbeszéléseken, vitákon cseréljék ki nézeteiket a röplabdázásról, a játékosok szakmai felkészitéséről.

Ezen a turán, az egyik férfi találkozón sikerült 3:2 arányban legyőzni otthonában a szovjet válogatott csapatot.

1962 tavaszán ismét találkozott egymással a 2 férfi válogatott Budapesten. A magyar csapat ismét győzött, méghozzá két alkalommal is a szovjet válogatott ellen. A tárgyilagosság kedvéért hozzá kell tenni, hogy a Szovjetunió fiatal gárdával érkezett, akik közül többen először öltötték magukra a cimeres mezt, hogy aztán a következő évek nagy világversenyein ismét találkozzunk velük. Például: Bugaenkov, Szibirjakov, Voszkobojnyikov és társai.

A visszavágás még ebben az esztendőben sikerült, mert csapatunk a moszkvai Világbajnokságon sima 3:0-as vereséget szenvedett a szovjet válogatott csapattól. A mérkőzés mindössze 35 percig tartott. Ezen a VB-n férfi együttesünk a 7., a női pedig a 11. helyen végzett.

Az 1963-as bukaresti Európa Bajnokságon kettős volt a tét. Nemcsak a győzelem, vagy a helyezés rangja késztette nagy erőbedobásra a csapatokat, hanem az olimpiai kiküldetés is az EB-n dőlt el.

Erre az EB-re sikerült a tehetséges játékosainkat jól felkésziteni, "lelkileg összehozni" és a formát ugy időziteni, hogy a csapat az EB idejére érje el teljesitménye maximumát.

Együttesünk derekasan harcolt minden mérkőzésen, mindössze két vereséget szenvedve /a román és szovjet csapattól/ vivta ki

a rangos mezőnyben röplabdasportunk eddigi legnagyobb sikerét, a 2. helyet, és ezzel egyben megváltotta repülőjegyét a tokiói olimpiára.

S most, néhány név az ezüstérmes csapatból: Gálos, Tatár, Molnár, Jánosi, Flórián, Próuza, Czafik és a többiek, akik örökre beirták nevüket a nagy világversenyek aranykönyvébe.

Ez a nagy röplabdasiker egybeesett a testnevelés és sport átszervezésével. 1963 decemberében megalakult a Magyar Testnevelési és Sport Tanács. Az alakuló kongresszus elnöki beszámolójában kiemeltek néhány sportágat - s köztük a röplabdázást is -, amelyek rátértek a nagyobb eredmények elérését szolgáló uj módszerek alkalmazására, a még több és jobb edzésmunka bevezetésére.

Olimpia! Ez a szó mindennél többet jelent a sportember számára. Eltörpül mellette bármilyen nemzetközi esemény. S a röplabdázás éppen az 1964-es tokiói olimpián szerepelt először a müsorban. Egy sportág premierje volt ez, s a röplabdázás nagykoruságát jelentette.

Ezen az olimpiai versenyen szerepelt férfi együttesünk is, és a 10-es döntőben a 6. helyet szerezte meg. Az olimpiai bajnokságot a Szovjetunió csapata nyerte.

Az olimpiával lezárult ismét egy szakasz, a röplabdázás egy jelentős szakasza. Tokióban módositották a játékszabályokat, megengedték a sáncoló játékosok átnyulását a háló felett, és ez természetesen uj követelményeket támasztott a játékosokkal, de az edzőkkel szemben is.

A megváltozott helyzetben néhány világhirü játékos nehezen talált magára. Uj "csillagok" jöttek Magyarországon és külföldön egyaránt, de a régiekről sem feledkezett meg senki. S bár eddig főleg a férfiakról beszéltünk, szentelnünk kell néhány szót a nők játékára, eredményeire. Ellentétben a férfiakkal, nem vettek részt - főleg az első évtizedben - minden világversenyen és nemzetközi tornán. Természetesen ez eredményeiken is hiven tükröződik.

Ők kevesebbszer találkoztak a szovjet lányokkal, mint a férfiak, de egy mérkőzés mégis emlékezetes marad számukra: az első találkozó az 1958-as prágai EB-n. Sem azóta, sem azelőtt magyar női csapat igy még nem kapott ki nemzetközi mérkőzésen,

mint akkor. Az eredmény 3:0 volt, a játszmák pedig: 15:0; 15:1; 15:0.

A magyar női válogatott az első évtizedben szocialista ország csapatát egyszer sem győzte le, mindössze nyugati országok együtteseinek skalpjait őrzik.

A szocialista országok elleni kudarcsorozatot 1958-ban a Jugoszlávia elleni győzelem törte meg, majd 1960-ban az 1. helyen végzett a Budapesti Nemzetközi Tornán legyőzve a volt Európa-bajnok Csehszlovákiát, Romániát és Bulgáriát.

Sajnos ez csak szalmaláng volt, mert a következő világversenyeken nagyon gyengén szerepeltek lányaink. Ismét el kellett telnie jó néhány évnek, mig női válogatottunk is a felemelkedés utjára léphetett. Az uj és fiatal, tehetséges gárda a 60-as évek derekán mutatta meg először "oroszlánkörmeit", hisz többször legyőzte a lengyeleket, bulgárokat, jugoszlávokat, sőt az NDK-t is.

Az 1967-es isztambuli EB-n végeredményben az előkelő 5. helyet szerezték meg.

Közben a hazai pályákon is folyt a röplabdás élet. A férfi bajnokságban hosszu éveken keresztül az Ujpesti Dózsa és a Bp. Honvéd találkozói jelentették a "csemegét", mig a nőknél az Ujpesti Dózsa hosszu éveken keresztül egyeduralkodó volt.

Az utóbbi években azonban mindkét nemnél jelentkeztek a trónkövetelők, igy a férfiaknál a Csepeli Vasas, a nőknél a NIM csapata.

Néhány szót ejtenünk kell a japán női válogatottról is. Az 1960-as Rio de Janeiró-i VB-n jelentek meg először a nemzetközi porondon és azonnal a második helyet szerezték meg a Szovjetunió válogatottja mögött.

Az őrségváltás nem váratott sokáig magára, mert az 1962-es moszkvai VB-n minden ellenfelét legyőzve lett világbajnok, leckét adva az európai országok röplabdacsapatainak, szakvezetőinek.

Ugyanilyen simán nyerte ez az együttes az olimpiai bajnokságot is. Daimatsu edző lányai európai utazásaik alkalmával ellátogattak Magyarországra is, hogy itt is meghóditsák játékukkal a közönséget, a szakembereket.

Az együttes két mintaedzést is tartott, ahol nemcsak a röplabdával foglalkozó szakemberek jelentek meg, hanem a különböző sportágakkal foglalkozó edzők, vezetők és játékosok is.

Mindkét edzésen zsufolásig megtelt a Sportcsarnok, s az edzések végén a hálás közönség vastapssal jutalmazta az aznapi "produkciót".

Közben egy-két nemzetközi esemény lezajlott ezekben az években idehaza és külföldön is.

Budapesten: Universiade 1965-ben és Ifjusági EB 1966-ban.

Mindkét esemény megmozgatta a nézőket, szakembereket és játékosokat egyaránt.

Mexikói Olimpia, Kontinens Torna, Világ Kupa nélkülünk zajlott le, mert a részvétel jogát nem szereztük meg. Ugy látszik, többet kell dolgozni, jobban össze kell fogni, egyesiteni kell az erőket. Lehet, hogy még mindig tudunk a környező országoktól, és igy a Szovjetuniótól tanulni? Használjuk ki lehetőségeinket, s a hullámvölgyből induljunk el!

Ha most 25 év távlatából visszapillantunk, láthatjuk, hogy hol ringott a röplabdasport bölcsője, honnan indultunk el. Kik segitettek az első lépések megkezdésénél.

Egyáltalán nem kell szégyenkeznünk, sőt büszkék lehetünk, mert sportágunk - rövid hazai multja ellenére - jelentős eredményeket és sikereket ért el. Az ország minden részén lüktet a röplabdás élet, pattog a bőrlabda, s ilyenkor biztosan eszünkbe jut, hogy százezrek szórakozását, kedvenc sportját is elhozta hozzánk a 25 évvel ezelőtti tavasz.

Irodalom

Porubszky L.: Játékos sportok. Bp. 1966. /Sportolj velünk/.
Porubszky L.: 1945-ben született. Néphadsereg 1960. ápr. 8-9.
Zsolt R.: Röplabda ABC. Bp.1966.

PORUBSZKY, LÁSZLÓ

Der Volleyball, der mit der Befreiung "geboren" ist

Im Jahre 1945, gleichzeitig mit der Befreiung ist in Ungarn ein neuer Sport geboren: der Volleyball.

Dieser Sport feiert in diesem Jahre seinen 25. Geburtstag, sein Jubiläum.

Die Publikation folgt dem 25-jährigen Weg dieser Sportart, ihrer quantitativen und qualitativen Entwicklung.

Sie behandelt die grossartige Entwicklung des Volleyballs in engem Zusammenhang mit der Gestaltung des gesellschaftlichen Lebens.

Sie betont die Rolle der befreienden Sowjetunion in der Einbürgerung und in der Entwicklung dieses Sports.

Sie behandelt ausführlich einige wichtige internationale Ereignisse und Wettkämpfe im In- und Ausland.

ПОРУБСКИ, ЛАСЛО

Волейбол - "одногодок" освобождения

В 1945-ом году, во время освобождения, в Венгрии родился новый вид спорта: волейбол.

Этот спорт празднует в этом году своё двадцатипятилетие, свой юбилей.

Публикация пересматривает двадцатипятилетний путь этого спорта, его количественное и качественное развитие.

Она излагает большое развитие волейбола в тесной связи с развитием общественной жизни.

Она подчеркивает роль освободительного Советского Союза во внедрении и в развитии волейбола.

Она подробно говорит о некоторых международных событиях, мировых соревнованиях в стране и зарубежом.

AD/212

CSÁSZI SÁNDOR

Szempontok a fiatal kosárlabdázók képzéséhez és kiválasztásához+

A sportfejlődés egyre fokozódó üteme a sportágak sajátos jellegének megfelelően különböző változásokat eredményez a versenyben, a játékban. A kosárlabdázásban az elmult évek során több olyan jelentős változásra is sor került, amelyek a játék képét sok tekintetben megváltoztatták. A fejlődés egyik legfőbb jellemzője a nagymértékü felgyorsulás. Ez kiterjed a helyváltoztatáson kivül /labdával és labda nélkül/ a technikai elemek végrehajtására, a labda mozgatására is. A viszonylag kis területen folyó játék, éppen a sebességnövekedés következtében - a szabályok szigoru megkötései ellenére - kidomboritotta a küzdő jelleget, a test-test elleni küzdelmet. Ebben nyilvánvalóan nagy szerepet kapott a fizikai erő, különösen a szabad labdák megszerzésében, a pozicióharcban; a mezőnyben és a palánk alatt egyaránt. Ugyanakkor a koráslabdajáték eddigi horizontális jellegü mozgásai közül egyre több technikai elem eredményessége a vertikális végrehajtástól vált függővé. A palánk alatti, egymást követő gyors felugrások, a lepattanó labdák megszerzése, szerelés, kosárraütés, a tempódobások fokozott mértékü alkalmazása jelzi leginkább ezt a tendenciát. A több egymást követő felugrás nemcsak uj kivitelezést, ruganyosságot kiván, hanem speciális állóképességet is. A technikai szinvonal növekedése magával hozta, illetve megköveteli a magas foku dobástechnikát és dobóbiztonságot.

A fejlődés felsorolt tényezői tekintetében a magyar kosárlabdasport nem tudott a nemzetközi élmezőnnyel lépést tartani. A válogatott keretben levők egy része megrekedt a fejlődésben, a fiatalabbak pedig nem tudják a megfelelő utánpótlást biztositani, még nem értek be. Az alsóbb szintü válogatott kretekből és a tehetségeket táborokban foglalkoztató keretekből igen kis százalék jut el még NB-s szintre is, fejlődésük nem egyenletes és nem megnyugtató mértékü. Igy az ifjusági és utánpótlás kere-

+A kosárlabdaedzők országos továbbképzésén elhangzott előadás. 1969. XII. 17.

tekben igen nagy a fluktuáció, az ide kerülő játékosok alapvető fizikai-technikai-taktikai hiányosságokkal küszködnek. Mi ennek az oka?

A 15 éves koru tehetséges játékosok foglalkoztatása évek óta rendszeresen folyik a tatai nyári központi táborban. Elvileg a tatai táborba az ország legtehetségesebb játékosai kerülnek. Érdemes áttekinteni, hogy évek mulva az itt foglalkoztatottak hány százaléka jut el NB-s szintre, illetve különböző válogatott keretekbe.

NB-s szint /fiuk/

A táborozás		E b b ő l 1 9 6 9 -ben játszott						Összesen		1969-ig eltelt évek száma
		NB II.-ben		NB JUNIOR		NB I-ben				
Év	fő	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	
1963	35	2	5	-	-	1	2,5	3	7,5	6
1964	34	5	14	1	3	-	-	6	17	5
1965	13	-	-	-		1	7	1	7	4
1966	29	5	17	3	10	1	3	9	31	3
1967	22	4	4	4	18	1	4	6	27	2
1968	26	1	3	2	6	1	3	4	15	1

Válogatott szint /fiuk/

A táborozás		V á l o g a t o t t k e r e t t a g l e t t							
		ifjuságiból		utánpótlás		országos		összesen	
Év	fő	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
1963	35	2	5	2	5	-	-	4	11
1964	34	7	20	2	5	-	-	9	26
1965	13	1	7	-	-	-	-	1	7
1966	29	5	17	-	-	-	-	5	17
1967	22	6	27	-	-	-	-	6	27
1968	26	4	15	-	-	-	-	4	15

Mindkét táblázat egyöntetüen bizonyitja, hogy a 15 éves tehetségekből csak kis százalék jut el az NB-s szintre, annak

is különböző fokára, még 6 év elteltével is. Figyelmet érdemlő viszont, hogy az utóbbi években rövidebb idő alatt is elérik néhányan az NB-s szintet.

A válogatottság tekintetében még rosszabb a helyzet, szinte az ifjusági válogatott a felső határ. Bár az utóbbi évek ifjusági válogatottjai teljesitménye reményt nyujt arra, hogy elődeiknél hamarabb és magasabb szintre fognak eljutni, ha fejlődésük töretlen lesz.

A tatai tábor résztvevői a tapasztalat szerint nem az ország legtehetségesebbjei. Ezt bizonyitja, hogy mind NB-s szintre, mind a válogatottakba rajtuk kivül is kerülnek játékosok - szerencsére. Azonban az már a kiválasztás problémája, miért nem a legjobbak kapják a táborozási lehetőségeket. Ugyanakkor bonyolitja a kérdést az is, hogy a 15 éves korban még tehetségnek nem látszók később behozzák, sőt elhagyják tehetségesebbnek vélt társaikat.

Az élvonalba kerüléshez szükséges idő sportáganként és sportágakon belül is változó. E tárgyban végzett felmérések szerint átlagban nemzetközi szinten 6, hazai vonatkozásban 9 évre van szükség ehhez. A szélső határok azonban tágak. A nemzetközi szinvonal eléréséhez további 5-6 évre van szükség. Kosárlabdázóinknál a hazai felmérések 9 éves átlagot adtak /dr. Nádori-Császi adatai 1968/. Tehát 9 évet vagy ennél kevesebbet legfeljebb az esetek 50 %-ában vehetünk. Sajnos 18-20 éves korra a foglalkoztatottak nagyon kis százaléka ér el a hazai élvonalba /l. pl. az előző táblázatot/. A tapasztalat szerint a versenyzés kezdete általában a 14-16. életévre /középiskolába kerülés/, ritkábban a 13. évre tehető. A fenti adatokból a 9 éves időtartamot figyelembe véve egyszerü számitás alapján kimutatható, hogy 23-25 éves korban érik el a játékosok a hazai élvonal szintjét, a nemzetközi szinten pedig csak 28-29 éves korukban számolhatunk velük. Ezt tükrözi a jelenlegi válogatott játékosok életkora is.

Mindebből kitünik, hogy kosárlabdázóink képzése lassu, ami egyik oka lehet a nemzetközi szinttől való elmaradásunknak. De egyben ez szervezeti /versenyrendszer, nemzetközi mérkőzéslehetőség, kiválasztás stb./ és tartalmi /edzésmódszerek, kiválasz-

tási módszerek, edzők képzettsége stb./ kérdésekre is ráirányitja a figyelmet.

Az a tény, hogy a tatai nyári központi táborba nem a legtehetségesebbek kerülnek, részben szervezeti, de részben tartalmi probléma is, ugyanis nincs megfelelő kiválasztási rendszer a kosárlabdázásban. Nincsenek objektiv adatok, amelyek alapján összehasonlitásra, a legjobbak kiválogatására lehetőség nyilna. E kérdés megoldása tehát szervezeti és tartalmi változásokat, elméleti megalapozást és az ennek megfelelő gyakorlati módszerek alkalmazását kivánja meg. A válogatott keretekben tapasztalható fluktuáció viszont egyértelmüen utal arra, hogy ennek okát a tartalmi kérdésekben, az edzésmódszerekben kell keresni.

A szervezeti és tartalmi kérdések összefonódása ellenére, ha a jelenlegi helyzeten változtatni akarunk, akkor elsősorban a képzés ütemének meggyorsitását, tehát a tartalmi kérdések megoldását kell előtérbe helyezni. Ez két uton látszik megvalósithatónak:

hamarabb, fiatalabb korban kell kezdeni a kosárlabdázást;

a módszereket kell felülvizsgálni, ujabb, hatékonyabb módszereket kidolgozni és alkalmazni.

Előadásomban a korábbi kezdés lehetőségeivel, annak elméleti megalapozottsága, helyes vagy helytelen volta kérdésével kivánok foglalkozni. Ebben nem egységes az álláspont és a gyakorlat. A fiatalokkal foglalkozás tekintetében két szemlélet alkalmazását lehet megkülönböztetni /Nádori felosztása/:

az egyik a korai specializálódás elve és gyakorlata, amely a közvetlen eredményekre törekszik;

a másik az organikus fejlődést figyelembe vevő felkészités elve és gyakorlata, amely a megalapozást, távlati célok elérését kivánja biztositani.

Kézenfekvő a kérdés, hogy a két eljárás közül melyik a helyesebb. Nyilvánvalóan azt kell választani, amelyik inkább szolgálja a kosárlabdajáték nemzetközi szinvonalra emelését és tartós eredményességét. Helytelen lenne azonban a kérdést kizárólag a gyakorlati tapasztalatok - amelyek nem egységesek - alapján eldönteni. Ezért figyelembe kell venni mindazokat a kutatási eredményeket, szakirodalmi adatokat és a különböző tudomány-

ágak, valamint az edzéselmélet utmutatásait, amelyek a helyes állásfoglalás kialakitásában segitséget nyujthatnak. A következőkben - a teljesség igénye nélkül - néhány összefüggésre, befolyásoló tényezőre szeretném felhivni a szakemberek figyelmét.

A korai kezdés, tehát a korai specializálódás alkalmazása szükségessé teszi a kérdés következő megfogalmazását:

hány éves korban kell elkezdeni edzeni, a kosárlabda mozgásokat megtanulni,

hány éves korban kell elkezdeni a rendszeres versenyzést.

Korai kezdés és az edzhetőség

A korai kezdés, az ifjuságiak edzésében jelentkező alapvető változtatások természetesen csak akkor indokoltak, ha azok elméleti alapokra támaszkodhatnak. A nemzetközi szakirodalom bőségesen közöl olyan kutatási eredményeket, szakvéleményeket, gyakorlati tapasztalatokat, amelyek az életkor és edzésterhelés, teljesitmény kapcsolatát, összefüggéseit taglalja.

A vizsgálatok három alapvető tényező változását követik nyomon: az izomzat, a keringés-légzés és az idegrendszer adaptációját. Bármelyik tényező hibás alkalmazkodása helytelen irányba tereli a másik két tényező alakulását, a fejlődés harmóniáját. /A negyedik tényezőre a személyiség alakulására egyelőre alig van utalás. E területen a vizsgáló módszerek és és felfogások még meglehetősen kialakulatlanok./ Az alapvető tényezők tekintetében eltérés van a nők és a férfiak edzhetőségében.

Megközelitően egyértelmü az edzhetőségben jelentkező különbség. A különbségek arra utalnak, hogy a lányok a pubertáskor előtt sikeresebben edzhetők. A korai kezdés náluk is egyértelmüen indokolt. Eszerint igy alakul a két nem edzhetősége, - pl. az izomedzés tekintetében - mindenekelőtt az erőfejlesztés terén: A pubertáskor előtt a lányok 30 %-kal, a pubertáskorban 45 %-kal és felnőtt korban 55 %-kal kevésbé edzhetők a férfiaknál. Más tulajdonságok esetében a különbségek relative kisebbek, de a lényeg megmarad: kevésbé edzhetők és az életkor előrehaladásával egyre csökken az edzhetőség szintje. Még szenbetünőbb a leányoknál főként a keringés-légzés teljesitménnyel

összefüggő sporteredmények életkori alakulása. Astrand - Hettingerhez hasonlóan - 25-30 %-os különbséget talált a fiuk és a lányok között. Ugyanakkor több ezres létszámu amerikai, angol, jugoszláv vizsgálatok azt mutatják, hogy az edzetlen lányok állóképességi teljesitményében 13-15 éves korban érik el a maximális értékeket, tehát feltétlenül edzhetők, rendelkeznek a megfelelő organikus feltételekkel.

Ha összegezni akarjuk az edzhetőségre vonatkozó eredményeket, természetesen nagy vonalakra gondolok csupán, akkor egyértelmüen megállapitható, hogy elméletileg indokolt a rendszeres edzések előrehozása, a két-három évvel korábbi kezdés.

A kezdés időpontja és a sportpályafutás

Nemzetközi és hazai utalások, tapasztalatok és adatok jelzik, hogy évtizedekkel ezelőtt a mainál idősebb korban kezdtek a fiatalok sportolni. Hazai tényanyag biztositása érdekében 190 fő/olimpiai, világ- és Európa-bajnok, főiskolai világbajnok, magyar bajnok és ezek helyezettei/ adatait kérdőives módszerrel dolgoztunk fel. Megállapitható, hogy a vizsgált kiemelkedő sportolók, a rendszeres munkában 14-16 éves korukban kapcsolódtak be. Ez a tény befolyásolta sportpályafutásukat is. Ez a ma már hagyományosnak mondható kezdés - az egyéni kivételektől eltekintve - egyetlen sportágban sem nyujt kellő biztositékot a kivánt megalapozáshoz. Egyértelmü az, hogy az organikus - pszichikus fejlődést alátámasztó korai kezdés, versenyzés

magasabb szintre emeli az egyéni szervi müködéseket, jobban kiaknázza az egyénben rejlő diszpoziciókat;

egyben meghosszabbitja a versenyző pályafutását.

Mindkét esetben alapvető változással állunk szemben, amit a hagyományos ut nem tud létrehozni.

A megalapozás, sportpályafutás, visszavonulás korszakainak összefüggéseit régen és ma általában sematikusan a következőképpen lehetne vázolni /1. ábra/.

Tehát a kosárlabdázók edzése és versenyzése tekintetében is fel kell adni a 14-16. életévet mint kezdési időpontot a jobb megalapozás, a felkészülés idejének meghosszabbitása érde-

kében. Kérdés azonban, hogy hány évvel előbbre kell ezt tenni. Ennek megitélésében a vélemények igen eltérőek, a gyakorlat is különbözőségeket mutat. Ebben korántsem az edzői gyakorlat tapasztalata döntött, jobb esetben a sportvonatkozásu tanulmányok, rossz esetben a sokat hangoztatott korai specializálás kritika nélküli átvétele. Az a felismerés mindenesetre széles körü, hogy korábban kell kezdeni az eddigieknél. A kosárlabdázásban a korai, a hagyományosnál lényegesen korábbi kezdésre azonban nincs még edzőinknek kialakult álláspontjuk.

Ezt tükrözi az a felmérés is, amelyet 36 válogatott játékos és 15 edző bevonásával kérdőives módszerrel végeztünk. Az edzés- és versenyzéskezdés éve meghatározására vonatkozó kérdésünkre adott válaszok, ha a megkérdezettek száma nem is volt nagy, értékelhetőségüket tekintve megfelelnek a teljesség igényének. Ugyanis a nagy játékosmulttal rendelkező válogatottak jó része ma már edzőként is tevékenykedik, az edzők pedig mind a kosárlabda kiemelkedő versenyzői voltak és mint edzők is válogatott játékosok sorát nevelik.

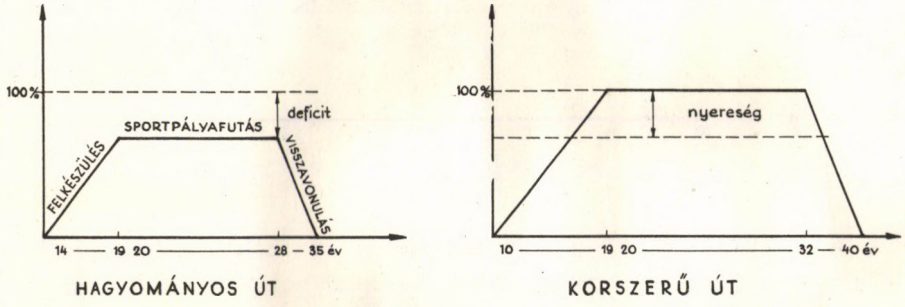

1. ábra

A következő grafikon a válaszok gyakoriságában mutatja a véleményeket /2. ábra/.

A grafikon jól érzékelteti az életkori fejlődésből, a spontán mozgástevékenységből, valamint a szervezett és rend-

szeres terhelések hatására jelentkező teljesitmény kiugrást, amelynek jelen esetben az edzéskezdés és a versenykezdés csucsai felelnek meg.

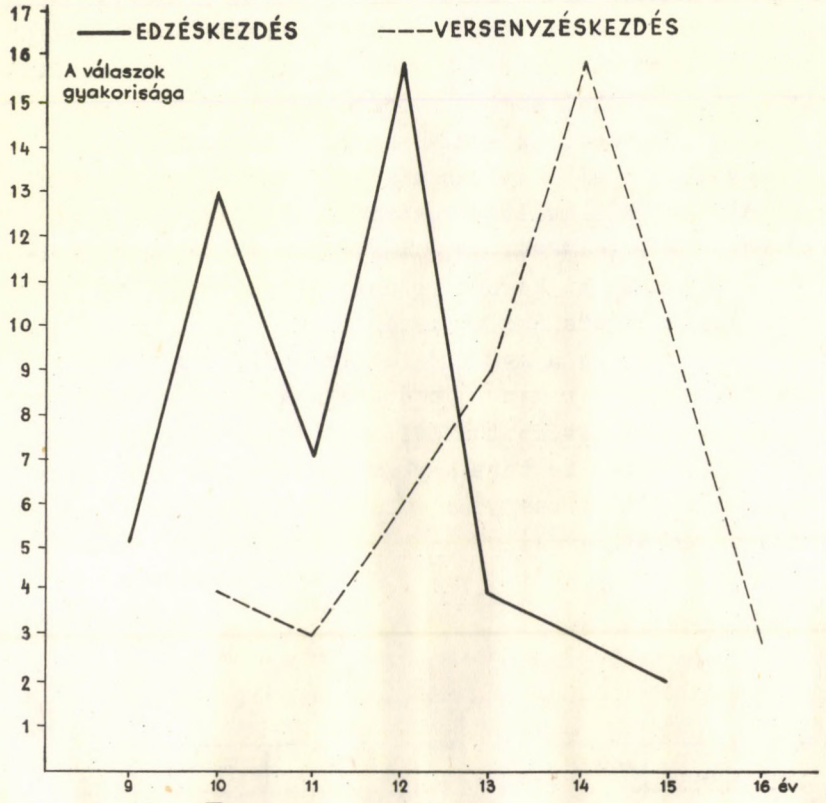

2. ábra

A teljesitménynövekedés mértékére és azok életkori időpontjaira vonatkozóan emlit hasonló tendenciákat R. Stemmler [14]. Hét és tizenkilenc éves kor között vizsgálta évenként a magasugró átlagteljesitmények közötti különbséget. A kapott eredményeket a következő grafikon ábrázolja /3. ábra/.

A teljesitmény első kiugró csucspontja és 14 év után emelkedő szakasza általánositva az edzéskezdés, illetve a versenykezdés életkorok szerinti elrendezésének felel meg, alátámasztva azt a véleményt, amely az előbbit a 10-11. évre, az utóbbit kb. a 14-15. évre javasolja.

A felsorolt szakirodalmi adatok alapján tehát mindenképpen indokoltnak látszik a korábbi kezdés. Alátámasztja ezt még a sportorvosi gyakorlat is. Eszerint a hagyományos 14-16 éves kori kezdés helyett azt két-három évvel korábbra kell tenni. Vagyis eszerint - az egyéni eltérések mellett - a sportbeli felkészülés, a rendszeres edzés 12-13 éves korban, a versenyzés 14-15 éves korban való elkezdése lenne indokolt.

3. ábra

A korai kezdés és a mozgástanulás

A kosárlabda technikája igen összetett mozgások sorozatából áll. A technikai-elemsorok végrehajtását ezenkívül még a szigoru lépésszabály betartása is nehezíti. A mozgások térbeli, időbeli és dinamikai szerkezetének megfelelő végrehajtása rendszeres, következetes oktató-nevelő munkát, igen sok gyakorlást követel. A mozgástanulás akkor lesz eredményes, ha az egyén

megfelel bizonyos feltételeknek, amelyek a különböző életkorokban, különböző szintet mutatnak. A mozgáskészségek, a fizikai képességek, az ügyesség, a labdaérzék, a helyzetfelismerési képesség fejlesztésének megvannak a maguk sajátos vonásai, amelyek nem hagyhatók figyelmen kivül. A tanulás eredményességét, az előrehaladás mértékét az életkori sajátosságok is döntően befolyásolják.

Tehát nem elegendő az, hogy az edzéskezdés évét meghatározzuk, figyelembe kell azt is venni, milyen feltételei vannak a mozgástanulásnak. Ezek figyelmen kivül hagyása nemcsak az eredményes tanulást lassitja, hanem a fejlődés gátjává is válhat /saturatio/.

A mozgástanitásnál dr. Nádori szerint a következő feltételeket kell figyelembe venni:

organikus fejlődés,
intellektuális nivó,
pszichikai tényezők szerepe.

Ezek közül a témában felvetett kérdések szempontjából az organikus fejlődés állomásait, összefüggéseit és iránymutatásait kell vizsgálnunk.

Az organikus fejlettségben, a fizikai kepességek szinvonalában, a szervek és a szervrendszerek müködési szintjében döntő szerepet játszó idegrendszeri, csont és izomrendszeri, valamint hormonális fejlődés a mozgástanulás eredményességét jelentősen befolyásolja. E három tényező fejlődési tendenciái az életkorok függvényében a következő képet mutatják /HOLT-féle görbe, 4. ábra/.

A tényezők fejlődési tendenciáiból látható, hogy kb. 6-7 éves korban már minden feltétel adva van a mozgások tanulására. Az idegrendszer fejlettsége egyre több uj kapcsolat kiépitésére ad lehetőséget, tehát fogékony uj mozgásformák elsajátitására, sportmozgások megtanulására. Azonban a szervezet mégis viszonylag fejletlen. Éppen ezért a maximális erő fejlesztéséről szó sem lehet, viszont sokrétü mozgástapasztalat megszerzésére, az ügyesség fejlesztésére, a rövidebb ideig tartó, de nagy intenzitásu mozgások elvégzésére is kedvező a lehetőség a 6-11 éves korban. Megfelelő módszerek alkalmazása esetén a kis ellenállások legyőzésével, dinamikus gyakorlatokkal még az erő fejlesz-

tésére is sor kerülhet. Ez az időszak a későbbi eredményesség szempontjából döntő jelentőségü. Itt kell ugyanis a későbbi teljesitményt mozgásosan megalapozni. Ezért ezt az időszakot "ügyességi korszaknak" is nevezhetjük. Amit ebben az időszakban az alapvető mozgástanulás terén elmulasztunk, azt már később behozni nem lehet /pedagógiai deficit/. A sokoldalu mozgásanyag már eleve kizárja azt, hogy a tanulás egy sportág mozgásaira korlátozódjék. Amint a kedvező időszak kihagyása nem pótolható, ugyanugy az erőltetve tanult mozgások is hátrányt jelentenek. Ezek rögződése folytán a későbbiekben gátló tényezőként hatnak, mert olyan védekező mechanizmusokat épitenek ki a szervezetben, amelyektől nem tud megszabadulni. A rosszul megtanult mozgások ismételten felbukkannak.

Az tény, hogy 11-12 éves korban már a legbonyolultabb mozgások elsajátitása is lehetséges, és az előző időszakénál jobbak a feltételek, de prognosztikailag a sokirányu mozgástapasztalatok megszerzésére, az ügyesitésre, a tanulásra mégis az előző időszak a kedvezőbb.

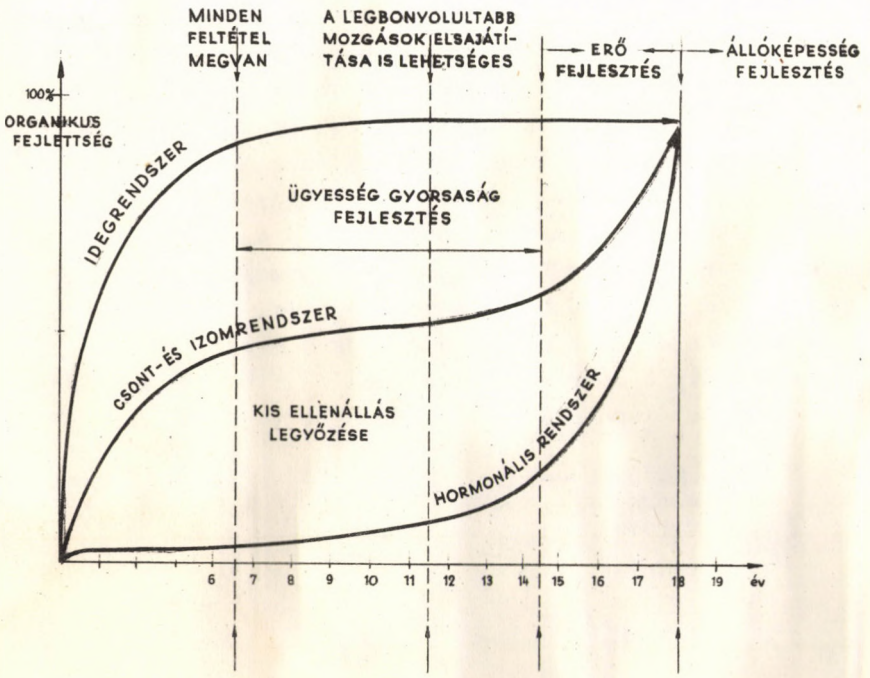

4. ábra

A korai specializálódás tárgyában végzett eddigi vizsgálatok egybehangzó eredményei arra utalnak, hogy az egyoldalu igénybevételből, edzésből és versenyzésből származó fizikai és pszichikai megterhelések nem érik kedvező időben a fejlődő organizmust. Tehát a korábbi kezdés tulzásba vitelének, az egyoldalu foglalkoztatásnak az organizmus fejlődése - vagy éppenséggel fejletlensége - szab határt.

A csont- és izomrendszer fejlettsége elmarad az idegrendszer fejlődésétől ebben a korban. Ezt az időszakot a pubertás kora zárja le, és a 14-15. évtől indul meg az intenziv izomgyarapodás. Ez a tény is meggondolásra késztet és óvatosságra int. A pubertás korában az organizmus energiáinak tulnyomó részét a növekedésre forditja, tehát minden feleslegesen elvont energia megbontja a fejlődés ütemét. Döntő jelentőségü ez a tény az erőfejlesztés szempontjából. Ugyanis a "divattá" vált erőfejlesztő eljárások kritika nélküli átvétele és alkalmazása ebben a korban soha helyre nem hozható kárt okoz. Az intenziv erőfejlesztésre tehát csak a 14-15 éves kor után kerülhet sor, akkor is megfelelő fokozatossággal.

Emlitettem már, hogy különböző ütemü az egyes szervrendszerek fejlődése. Például amikor a mozgástanulásra legkedvezőbb az időpont, az állóképesség tervszerü fejlesztését el sem lehet kezdeni. Erre a 17-18 éves kortól vannak meg a feltételek.

A terhelés és a fejlődés összhangjának megteremtéséhez iránymutatásul szolgálhat a következő táblázat - szakirodalmi adatok összegezése utján több sportág alapján -, amelyből az organikus és pszichikus fejlődés fő szakaszainak figyelembevételével életkori szakaszok állapithatók meg. A különböző országok esetében az első oszlop a mozgásos megalapozás kezdeti éveit, a második a sportbeli megalapozás, a harmadik az adagolt terhelések számára kedvező időszakot tartalmazza:

Anglia	4-6	10-12	16-18
Csehszlovákia	3-7	11-15	15-18
Lengyelország	4-6	10-12	16-20
Magyarország	5-6	11-12	16-20
NDK	6-8	12-14	15-17
Szovjetunió	3-7	11-15	15-18
USA	4-6	10-12	16-19
Átlag	4-6	10-13	16-19

A felsorakoztatott meggondolások, kutatási eredmények és gyakorlati tapasztalatok arra utalnak, hogy a korai specializálódás elve és gyakorlata nem helyes. Helyette a fejlődést figyelembe vevő távlati célok elérésére kell törekedni. Fiatal korban megalapozhatók a későbbi teljesitmények és a módszerek is ennek megfelelően kiválaszthatók. A korai specializálódás a közvetlen eredményekre törekszik, holott a fejlődéslélektani és élettani megfigyelések alapján a sportbeli teljesitőképesség csucskorának a 21-26. év tekinthető. Az életkornak meg nem felelő terhelés - mint láttuk - gátló tényezővé, az organizmus kárositójává válhat.

Összegezve az edzhetőség, a sportfelkészülés korszerü utja, az edzők véleménye, a teljesitmény növekedés időszakai, a sportorvosi gyakorlat, a mozgástanulás legkedvezőbb szakaszai, az erőfejlesztés megkezdésére vonatkozó megállapitások, a különböző országok terhelés és a fejlődés összhangjára megadott életkori szakaszok tárgyalása során kialakult megállapitásokat:

egybehangzó vélemény, hogy a hagyományos kezdési időpontnál két-három évvel korábban kell elkezdeni edzeni és versenyezni;

az edzéskezdés éve a 11-12 éves életkorra tehető;

a rendszeres, nagy terhelést adó versenyzés megkezdésre pedig a 13-15 éves életkorban kerülhet sor.

Természetesen ezek az életkori szakaszok nem jelentenek éles határokat, minden esetben figyelembe kell venni az egyéni eltéréseket, fejlődési sajátosságokat.

Tehát a képzés üteme meggyorsitásának járható utja a kosárlabdázásban is a korábbi kezdés, ami azonban nem jelentheti a korai specializálódást, a közvetlen eredményre törekvést. Ehelyett az organikus fejlődés messzemenő figyelembevételével a megalapozást kell elvégezni, a későbbi teljesitmények alapjait lerakni. Ennek megfelelően, a módszereket felülvizsgálva dolgozhatók ki az ujabb, hatékonyabb eljárások.

A megfelelő módszerekkel történő megalapozás segithet abban, hogy a válogatott szintre eljutó játékosok a pszichikus, organikus alapon meghatározott sportbeli teljesitőképesség csucs időszakában már a 21-26. életév között elérik a nemzetközi

szintet, a jelenlegi 28-29 éves kor helyett. Igy inkább biztositható lesz az eredményes nemzetközi szereplés.

A korai kezdés és a kiválasztás

Az organikus fejlődést figyelembe vevő felkészités elve és gyakorlata megkivánja, hogy a képzés távlati tervezésre épüljön meghatározva életkor szerint a szervezeti és tartalmi feladatokat. Ma már az edzői munka, a tervezés nem épülhet puszta megérzésekre. A mérkőzéseredmények a kosárlabdázásban nem adnak kellő támpontot, mert többnyire szubjektiv megfigyelésen alapulnak, az elért pontszámok pedig csak felszines képet nyujtanak. Az objektiv adatfelvételre - különösen ifjusági szinten - nincsenek meg a kellő feltételek és azok értékelése is sok buktatót rejt magában. A teljesitmények objektiv értékelésére igy kevés a lehetőség. A tudás, az organizmus ismerete, a fejlődés lehetőségeinek körvonalazása jelent szilárd alapot az edzésmunka megtervezésében. Az organikus-pszichikus feltételek felderitése és megragadása, az edzés, versenyzés és a tudományosan megalapozott módszerek jelentik a fejlődés feltételeit.

Ma már nem elég a szorgalom és a tehetség az élvonalba jutáshoz, bár mindkettő lényeges összetevő. Hiba lenne azonban a tehetség jellemzőit /a rendszeres edzéshatásra jelentkező gyorsabb ütemü fejlődés, kedvezőbb teljesitmény, nagy terhelésü edzésingerek jobb feldolgozása, a mozgásanyag gyorsabb elsajátitása, alkalmazása, egyéni alkotókészség érvényesitése, tudatos közremüködés, szorgalom /figyelmen kivül hagyni, de talán még nagyobb egy-egy eredmény alapján bárkit, különösen kezdőket tehetségként kikiáltani, illetve valakit tehetségként kiválasztani. A tehetséget a szervezet veleszületett anatómiai, fiziológiai sajátosságai, azok együttese jelenti. Az organikus és pszichikus feltételek, a környezeti tényezők összességében, edzés- és versenykörülmények között valamilyen teljesitményben érvényesülnek, a tehetség ezeken keresztül ismerhető fel. Éppen ezért a tehetségek felfedezésének legbiztosabb módszere a rendszeres edzésversenyzés közben, a fejlődés ütemének követése megfelelő próbákkal, próbarendszerekkel. Ez egyben meg-

határozza a kiválasztás formáját és előtérbe helyezi annak dinamikus, folyamatos formáját.

A pillanatnyi edzettségi állapot - a statikus jelleg - próbákkal, különböző megfigyelésekkel megragadható és jellemezhető ugyan, de ha kiválasztásnál alkalmazzuk,nem ad prognózist. Ahhoz viszont, hogy az előrehaladást meghatározhassuk, a kezdő játékos organikus fejlődése sajátosságait, mennyiségi és minőségi jellemzőinek nyomonkövetését, a dinamikus jelleget kell hangsulyoznunk. Ezzel kiküszöbölhetők a statikus egyszeri kiválasztási teljesitmény ellentmondásai, a tulajdonságok dialektikusan illeszkednek egymáshoz.

A testi fejlesztés folyamatának meghatározásához igen fontos a teljesitőképesség szintjének megállapitása. Az egyes életkorok közötti teljesitménykülönbség nem lineárisan emelkedő. Ezért olyan folyamatos mérési rendszert kell alkalmazni, amely megmutatja az organizmus bővülésének, a teljesitmények fejlesztésének távlatait. A nagy teljesitmények feltételeinek meghatározásához egy próbarendszerre, követelményrendszerre van szükség.

Igy felszinre kerülnek azok a tulajdonságok, amelyek a nagy teljesitményt elősegitik vagy gátolják. A nagy teljesitmények jellemzőinek, valamint a fejleszthetőség távlatainak meghatározásával megteremthetjük az alapot az edzéstervek kidolgozásához, megfelelő próbarendszerben elért eredmények alapján pedig ahhoz, hogy a fiatal játékosok fejlődését illetően prógnózist adjunk, várható teljesitményüket mértéktartóan körvonalazhassuk.

Irodalom

Astrand, P.O.: Human Physical Fitness with Special Reference to Sex and Age. Physiological Reviews 1956. 36 N°-3.

Feige K.: A korai szakositás veszélyeket rejt magában. Deutsche Turnen 1965. 10. sz. 1958.

Filin: Az ifjusági sport fejlesztésének problémái. Módszertani Tájékoztató 1968. 7. sz.

Gombos M.N.: Próbák az edzettség mérésére. TTT 1969.

Günther, B.: Specializálás és az ifjuságnak megfelelő módszerek. Leichtathletik 1960. 10. sz. 503.

Hettinger, Th.: Grundsätzliches zum Muskeltranining des Jugendlichen. Theorie und Praxis der Körperkultur 1957. Sonderheft "Jugend und Sport".

Hoske, H.: Sport és versenytevékenység ifjusági korban. Leibesübungen - Leibeserziehung 1957. 9.

Kazarin, F.G.: Az erőfejlesztés fiataloknál. Lekka Atletyka 1965. 2. 1574.

Koch, K.: A motorikus teljesitmény terjedelme 9-11 éves életszakaszban. Die Leibeserziehung 1965. VII. 1661.

Macsek-Korecki: A sportra történő felkészités néhány problémája fiatalkorban. Módszertani Tájékoztató 1968. 7. sz.

Nádori L.: Edzéselmélet. TF tankönyv. Bp. 1968.

Nagornüj, V.E.: Az ifjuság sportolásának ésszerü megszervezése. Módszertani Tájékoztató 1968.

Schlüssel, H.: Sport und Ernänrung in Beziehung zur Akzeleration. Akzeleration und Sportmedicin H.D. Cremer und H. Schlüssel. 1964.

Stemmler R.: A "gyermekedzés" vagy "korai specializálás" fogalmához. Teorie und Praxis der Körperkultur 1958. 7. sz. 415.

CSÁSZI, SÁNDOR

Einige Aspekte zur Bildung und zur Auswahl der jungen Basketballspieler

Aus verschiedenen Angaben können wir feststellen, dass die Ausbildung der Basketballspieler einem langsamen Tempo erfolgt. Zur Beschleunigung der Ausbildung scheinen zwei Wege gangbar:

man soll das Basketballspiel früher, in einem jüngeren Alter anfangen;

die Methoden müssen überprüft werden, man soll wirksamere ausarbeiten.

Zur Feststellung des günstigsten Jahres für das frühe Training /Anfang des Trainings, Anfang der Wettkämpfe, Auswahl/ finden wir Anhaltspunkte in der Fachliteratur, in der Trainingstheorie, in den Ergebnissen der Forschungen.

Auf diesem Grund können wir feststellen, dass

man das Training ung. 2-3 Jahre vor dem gewöhnten Zeitpunkt /14-16 Jahre/ anfangen soll /11-12 Jahre/, und dass

man - statt der frühen Spezialissierung im Interesse der unmittelbaren Ergebnisse - im Alter von 7-12 Jahren eine Grundlage für die späteren Leistungen schaffen soll - die organisch-physische Entwicklung vor Augen haltend.

Zur Perspektiven-Planung und zur mässigen Festlegung des Entwicklungstempos braucht man ein Auswahl-System. Bei der Auswahl soll die horizontale Ermessung - der dynamische Charakter betont werden.

ЧАСИ, ШАНДОР

Аспекты к обучению и выбору молодых баскетболистов

По различным данным можно установить, что образование баскетболистов происходит в медленном темпе. Два пути оказываются доступными для ускорения образования:

начинать играть в баскетбол раньше, в младшем возрасте,

проверять методы, выработать более эффективные.

Для установления самого выгодного года раннего начала /начала тренировки, начала соревнований, выбора/ можно найти опорные пункты в специальной литературе, в теории тренировки, в результатах исследований.

На основе этих можно установить, что:

надо начинать тренироваться примерно 2-3 года раньше /11-12 лет/ обычного времени /14-16 лет/, а подойти к соревнованиям в 13-15 лет;

вместо ранней специализации в интересах непосредственных результатов, в 7-12-летнем возрасте правильно создавать базу для дальнейших достижений - имея в виду органическое-психическое развитие;

Для перспективного планирования и для умеренного установления темпа развития нужна выборная система. А в выборе обоснованно подчёркиваем длительный анализ - динамический характер.

TÁJÉKOZÓDÁS

KERESZTY ALFONZ

Részletek a Nemzetközi Sportorvosi Szövetség bukaresti Kongresszusának anyagából

Az 1963-ban Prágában megrendezett nagy sikerü I. Európai FIMS Kongresszus után a Román Sportorvosi Szövetség válalkozott a II. Európai Kongresszus megrendezésére, amire 1969. szeptember 30-a és október 3-a között Bukarestben került sor. A Szervező Bizottság Ulmeanu professzorral az élen mindent megtett annak érdekében, hogy a Kongresszus méltó keretek között mehessen végbe. Már a megérkezéskor átnyujtottak egy igen izléses irattáskát, amely a bejelentett előadások francia nyelvü kivonatát tartalmazta, ami nagy segitséget jelentett a nagyszámu előadás megfelelő követésénél. A Kongresszus méreteinek érzékelésére megemlitem, hogy 20 nemzet sportorvosai 185 előadást jelentettek be. Azonban nem minden előadás hangzott el, mert orosz, angol és francia tolmácsolásra csak egyik terem volt alkalmas, és igy nem volt lehetőség több szekcióban a szimultán tárgyalásra.

A Kongresszus ünnepélyes megnyitása szeptember 30-án zajlott le a Román Szocialista Köztársaság Kongresszusi Palotájának egyik virágokkal és a résztvevő nemzetek zászlóival feldiszitett termében. D. Fl. Ulmeanu professzornak, a Szervező Bizottság elnökének megnyitó szavai után a Román Országos Testnevelési és Sporttanács elnöke, Anghel Alexa emelkedett szólásra és kivánt jó munkát és sok sikert a Kongresszusnak. Ezután a többi üdvözlő beszéd következett. Alexandru Calomfirescu helyettes egészségügyi miniszter, Jiri Kral a FIMS főtitkára, Nicolae Nestorescu az Orvostudományi Társaságok Szövetségének elnöke, valamint az Oktatásügyi Minisztérium kiküldötte üdvözölte a kongresszust és méltatta annak jelentőségét.

A megnyitó ünnepség után megkezdődött a szakmai munka.

Az első fő témának a következő cime volt: "A mozgásfunkció és a sporttevékenység neuro-endokrin szabályozása". E témának 3 felkért előadója, illetve előadói kollektivája volt.

Az első előadást St. Milcu, Al. Partheniu, C. Neacsu tartotta: "A neuro-endokrin rendszer funkcionális kvalitása a

kondició és a sporttevékenység szempontjából" cimmel. Az előadók szerint a rendszeres edzés funkconális feszültséget jelent, és ez generális adaptációs jelenségekhez vezet, ami biológiai szempontból pozitiv változás. Kétféle stress állapotról beszéltek, az izomtevékenység által kiváltott "szomaticus" és az emocionális tényezők által kiváltott "pszichikus" stressről. Az edzés mikro-stress állapotokat okozhat, ami végül a szervezet adaptációjához vezet. A kétféle stress állapot különböző arányban érvényesül sportolásnál. Az adaptáció folyamatában a hypothalamo-hypophysis-mellékvesekéreg rendszernek döntő szerepe van. Nagy értéke a sportolásnak, hogy a sportolás folyamán a sterssorok irányithatók és adagolhatók.

A második előadást ebből a témakörből A.A. Viron és N.V. Zimkin tartotta: "Néhány adat az idegi és endokrin rendszer szerepéről a sportmozgásoknál" cimmel. Hivatkoztak arra az ismert jelenségre, hogy a sympatho-adrenalis rendszernek nagy szerepe van a vegatativ funkciók mozgósitásánál rajt állapotban és az azt követő izommunkánál. A fokozott sympathicus tevékenység megnöveli a katecholaminok kiömlését, ami a formatio reticularison keresztül növeli a központi idegrendszer ingerelhetőségét. A glycocorticoid termelés csökkenését fáradáskor nem a mellékvesekéreg kimerülése okozza. A fáradás ugyanis az egész szervezetnek a központi idegrendszer által irányitott reakciója, hogy megelőzze a teljes kimerülést. Edzés hatására a belső elválasztásu mirigyek müködése javul és a szervezet nem specifikus ellenállása növekszik.

A harmadik előadást, mint felkért előadók, G.R. Benetato, Val. Ionescu és R. Vrinceanu tartották. Előadásuk cime a következő volt: "Az élettani paraméterek bioradio-telemetrikus módszerekkel végrehajtott regisztrálásának értéke a szervezet adaptációs szintjének meghatározásánál, erőkifejtésénél és a belső miliő különféle állapotánál". Cannon óta ismeretes, hogy a szervezet homeostasisának fenntartásában milyen nagy szerepet játszik a sympatho-adrenalis rendszer és számos vizsgálat ismeretes, melyekkel a sympatho-adrenalis rendszer funkciós kapacitásának szintjét lehet meghatározni. A szerzők a funkciós kapacitás testgyakorlatok alatti változásának megitélése céljából radio-telemetrikus módon az alábbi paramétereket rögzitet-

ték: bőrhőmérséklet, carotispulzus, EKG, légzési kitérések, az EEG két elvezetésben. E paramétereket magnetofonra rögzitették és egy analizátor készülékkel értékelték. Ezzel a módszerrel sikerült többek között a szivmüködés izometriás szakának és az ejectio idejének meghatározása különböző körülmények között.

Az első fő témához 37 előadás csatlakozott és a következőképpen oszlottak meg: az egyik fő előadást is beleszámitva, legtöbben, 9-en a hypophysis-mellékvesekéreg rendszer müködésével foglalkoztak. A többi általános belső elválasztási kérdéseket, a mellékvesevelő müködését, az idegi, illetve vegetativ idegrendszeri szabályozás kérdéseit tárgyalta. A kutatók érdeklődési körének és munkájának illusztrálására ismertetek néhány előadást.

O. Imelik 5, 10 és 15 km-es versenysizés után a 17-hydroxicorticosteroid és a 17-ketosteroid üritést vizsgálta. Ezen anyagok üritése verseny után többnyire emelkedett és 2 óra mulva a nyugalmi szintet érte el. Imelik összefüggést talált a plasmakolesterol és a vizeletben üritett 17-hydroxicorticosteroid mennyisége között pihenéskor és terhelés után.

Hasonló vizsgálatokat végzett C. Neascu, E. Dinu, J. Muresanu 10x400 m-es futás előtt és után. A futások között 2 perc pihenő volt. Ugyancsak a 17-hydroxicorticosteroidot és a 17-ketosteroidot vizsgálták. Vizsgálataikból azt a tanulságot vonták le, hogy e hormonok mennyiségének változásából hasznos adatok nyerhetők az aktuális kondició megitélése szempontjából.

J.Jaanson fiatal, modern gimnasztikában versenyzőknél tanulmányozta a 17-hydrocorticosteroid üritést a versenyek során. Megfigyelései szerint is a rendszeres edzés javitja a mellékvesekéreg funkcióját. De ha a fizikai, vagy emocionális terhelés tul nagy, előfordulhat, hogy a mellékvesekéreg funkció egyensulya felborul. A versenyteljesitmények szempontjából a szervezet corticosteroid ellátása determináló faktor lehet.

O.R. Nemirovitch-Dantchenko, D.A. Tchibitchian a 17-oxycorticosteroidon kivül az adrenalint, noradrenalint, a dopamint, a dopat és a vanilinmandulasav szintet is vizsgálták középtávfutó, labdarugó és uszó élversenyzőknél. 3 hónapi állóképességi edzés után fizikai terhelésre kisebb mértékben növekedett a fenti hormonok üritése és ezzel párhuzamosan a telje-

sitmény is növekedett. Véleményük szerint a glucocorticoid funkció igen érzékenyen jelzi a sportoló edzettségi állapotát és az adaptáció szintjét.

K.S. Tsoukanova patkányok usztatásos, és kutyák futtatógépben végrehajtott edzése után, amely edzés 20 hétig tartott, szövettani készitményeken tanulmányozta a mellékvesekéreg és a pajzsmirigy változásait. Maximális terhelések hatására a mellékvesekéregben és a pajzsmirigyben szövettani elváltozásokat észlelt. A mellékvesekéreg zóna glomerulárisa a fokozott funkció jeleit mutatta, viszont a thyreoidea follicularis szerkezete csökkent funkcióra jellemző jeleket mutatott.

Ujszerü metodikával értékes adatokat nyertek Frenkl R., Csalay L., Csákváry G. és Lángfy Gy. e témakörben. Vizsgálataikról a következő előadásban számoltak be: "Az ACTH hatása a plasma steroid szintjére edzett embereknél és patkányoknál". ACTH i.v. adásának hatásait vizsgálták a plasma steroid szintjére, edzett és edzetlen kisérleti állatokon, illetve embereken. Figyelemreméltó, hogy az edzettek és edzetlenek között nem észleltek értékelhető különbségeket. Ezért véleményünk szerint a plasma steroid szint izommunka utáni változása elsősorban mint az endogen ACTH sekretio mértékeként értékelhető.

Fl. C. Ulmeanu, AL. Partheniu, C. Dimitru, I. Muresanu előadásának a cime a következő volt: "Komplex vizsgálat a terheléshez kialakult adaptació és az élversenyzők formájának megállapitására". 24 órás sportmentes nap után 10x400 m-t futottak a sportolók, a futások között 90 mp-es szünetekkel. A vizsgálatokat terhelés előtt, terhelés után közvetlen, terhelés után 6, 24 és 48 óra mulva végezték. Az alábbi vizsgálatokra került sor: EEG, elektromos bőrreflex, két lábon oscillometria, az izom elektromos ingerelhetősége, a légzés változása, az iondinamizmus /Na és K/, a mellékvesekéreg hormonjainak üritése /17-ketosteroid és 17-OH steroid/ 24 órás vizeletben, 4 napig. A vizsgálatok hasznos kvalitativ és kvantitativ felvilágositást nyujtottak az adaptáció fokáról és arról, hogy melyik szervrendszer edzésére kell a fő hangsulyt helyezni.

A mellékvese velőállomány jelentőségéről sportolásnál az alábbi emlitésre méltó előadások hangzottak el.

M.I. Kalinski, V.I. Kononenko és A.A. Roudenko a testgyakorlathoz kialakult adaptáció és a katecholamin forgalom összefüggéseit tanulmányozták fehér egereknél. Izommunkánál a katecholamin kiáramlás a munka intenzitásától és időtartamától függött. A szövetek katecholamin tartalmát és vizelettel történő ürítését az izomfáradtság determinálja. Fáradásnál a szövetek katecholamin mennyisége és a vizelettel végbemenő ürítése csökken. A Reserpin csökkenti a katecholamin termelést és edzetlen egereknél csökkentette a teljesitményt.

S.A. Rasoumov, E.M. Stabrovschi a következő előadást tartották: "A katecholamin kiömlés és serotonin szint alakulása fizikai és emocionális stress állapotban". 19 sportolónak 10 percig maximális ütemben kellett pedálozni kerékpárergométeren. Ugy teremtettek versenyfeltételeket, hogy egyszerre ketten végezték a munkát és táblán mutatták folyamatosan a teljesitett munkát, ami azután versenyszituációt teremtett. Edzetlen egyéneknél fizikai és emocionális stress állapotban a katecholamin szint jobban emelkedett, mint edzetteknél.

A központi idegrendszer kérdéseivel A.M. Zimkina, F.J. Zolotarev foglalkozott. A központi idegrendszer funkcionális állapotát időszakosan végrehajtott vizsgálatokkal kivánták tisztázni. A vizsgálatokat nyugalomban és terheléskor végezték el. E vizsgálatokat jó erőnlét és fáradás állapotában is elvégezték. Vizsgálataik központjában az EEG vizsgálat állt, amit érzékeny paraméternek tartanak az ember központi idegrendszeri funkciójának megitélésénél.

A vegetativ idegrendszer szabályozó tevékenységéről tartottam előadást sportolóknál végrehajtott vizsgálataim alapján. Megfigyelésem szerint az egyik szervrendszerben, pl. a sziv részéről fokozott vagus tevékenység mutatkozhat, ugyanakkor egy másik szervrendszerben, pl. az emésztőrendszerben, e fokozott vagus müködés hiányozhat. Ezt az érdekes jelenséget az edzés hatására kialakuló funkcióváltozások idézik elő az aktuális állapotnak megfelelő vegetativ reflexek utján. Véleményem szerint tehát helytelen az irodalomban fellelhető általános vagotonia elnevezés, mert ez nem egyezik meg a vegetativ idegrendszer müködésében kifejlődő dinamizmussal.

Szmodis I. Apor P.-rel és Malomsoki J.-vel kidolgozott munkájukról számolt be: "A vegetativ funkciók megnyugvásának különbözősége testgyakorlatok után" cimmel. Megállapitották, hogy a terhelés után az oxigénfogyasztás és a széndioxid ürités hamarabb rendeződött, mint a pulzusszám. Ez az észlelés rávilágit az idegi szabályozás komplex voltára és adatokkal szolgál adott esetben az edzés folyamán a kivánatos mértékü terhelésre vonatkozóan.

Végül e témakör előadása sorában megemliteném Malomsoki előadását, aki Szmodissal és Aporral végzett vizsgálatainak eredményéről számolt be. Előadásának cime a következő volt: "A légzési hányados változásai testgyakorlatoknál". A légzési hányadost steady-state és fokozódó terhelés során figyelték meg és arra a megállapitásra jutottak, hogy a légzési hányados változásai jó támpontot nyujtanak az aktuális kondicióra vonatkozóan.

Október 1-én a második fő téma megtárgyalására került sor. Cime a következő volt: "Az iskolai testnevelés és versenysport orvosi ellenőrzésének helyzete, lehetőségei és perspektivája".

Elsőként S.P. Letunov tartotta meg előadását, melynek vezérfonala a sportolók szervezetének funkciós kapacitása volt. A modern sport - mint mondotta - nagy terjedelmü és intenziv terhelést ró a sportolókra, ezért megnőtt a jelentősége és szükségessége azoknak a módszereknek, amelyek a funkcionális kapacitás alakulásának ellenőrzésére irányulnak. A funkciós kapacitás megitélése nemcsak a sportolás szempontjából fontos, hanem az ürorvostan és munkaorvostan is felhasználhatja ezeket az adatokat. Sportolók funkciós kapacitásának meghatározása szempontjából 3 kérdés jelentős:

1. a funkciós kapacitás növelése,

2. a szervezet funkcióinak stabilizálása, tehát a homeostasis fenntartása intenziv izommunka körülményei között is,

3. az energiaraktárok gyors feltöltése a terhelés után és a szabályozó rendszerek kompenzáló képességének fejlődése.

Letunov szerint a szervezet funkciós kapacitása lemérhető hypoxiás körülmények között, amit barokamrával lehet elvégezni. A hypoxiához és az állóképességi munkához kialakult adaptáció ugyanis egyforma mechanizmus alapján jön létre. A szervezet

autoregulatios rendszernek tekinthető, és a szervezet funkciójának fenntartására törekszik. Az utóbbi években végzett kutatásai kimutatták, hogy az alacsony oxigénnyomáson végzett edzés nemcsak a szervezet hiányos oxigén türését növeli, hanem a sportolók funkcióit és ezen keresztül eredményeit is javitja.

A távollévő F. Plas helyett felolvasták a második fő téma soron következő előadását: "Sportolók sportorvosi ellenőrzése" cimmel. A beszámoló hangsulyozta, hogy a klinikai vizsgálaton kivül fontos a sziv- és vérkeringés funkciójának megfigyelése dinamikus és statikus terhelések során. Fiataloknál az általános fejlődésen kivül elsősorban a cardiológiai vizsgálat lényeges. Felnőtteknél a latens coronaritis és hypertensio felkutatása fontos. Verseny sportolóknál figyelemmel kell kisérni az intercurrens betegségeket és azok gyógyitását. A testsuly és pulzus ellenőrzése, EKG-n a repolarisatio alakulása nyugalomban és terhelésnél, lehetővé teszik az edzettség fokának megitélését is.

A. Venerando az iskolai testnevelés sportorvosi ellenőrzéséről beszélt. Előadásának bevezetőjében megállapitotta, hogy az iskolai testnevelést jelenleg nem hajtják végre megfelelő szinten. Az iskolai testnevelés sportorvosi ellenőrzése tipikusan preventiv orvosi és szociális munka. Az iskoláskor sportolóinál fontos a megfelelő, kiválasztási és az időszakos sportorvosi ellenőrzés. A kiválasztásnál végzett vizsgálatok ne csak a fiatalok egészségi állapotát igyekezzenek tisztázni, hanem az egész személyiséget is tanulmányozzák. Az ellenőrzések megfelelő végrehajtása szempontjából lényeges a standard morfológiás és funkcionális paraméterek ismerete a 8-14 éves korban, valamint az is, hogy milyen változások várhatók rendszeres edzés hatására.

Ebben a témakörben hangzott el a legtöbb előadás, egyharmaduk az iskoláskor testnevelésének és sportjának kérdésével, a többi pedig a felnőttek sportorvosi vizsgálatával foglalkozott. Az iskoláskoruakkal kapcsolatos vizsgálatok többsége azzal foglalkozott, hogy milyen változások várhatók a sportolás hatására, és hogyan alakul a teljesitőképességük. Ezt a szív- és vérkeringés /4/, a tüdő, illetve légzés /4/ müködésével kapcsolatos megfigyelések követték. 3 előadás a sportoló isko-

láskoruak anyagcsere folyamataival foglalkozott, 3 antropológiai megfigyeléseket, 1-1 előadás pedig a korai szakosítás hatásait tárgyalta. 1 előadás a kéz röntgenvizsgálatának jelentőségét méltatta a fiatalok sportra való kiválasztásánál.

A felnőttekkel foglalkozó előadások tulnyomó többsége a cardiorespiratoricus rendszer kérdéseit tárgyalta. 8 előadás témája a spiroergográfia, 7 előadásé pedig az EKG vizsgálat volt. 16 előadó biokémiai módszerekről és megfigyelésekről számolt be. Megemlitem, hogy az 1966-os Hannoweri Nemzetközi FIMS Kongresszuson számoltam be munkatársammal, Aporral végrehajtott Achilles-in reflexes vizsgálataimról, amellyel az izomösszehuzódás gyorsaságát tanulmányoztuk különböző körülmények között. Érdekes volt, hogy ezen a kongresszuson 5 előadó számolt be az Achilles-in reflex vizsgálatnál szerzett tapasztalatairól.

M. Serbenescu és A. Szögy saját észleléseinkhez hasonlóan nem találtak egyirányu változást terhelés után az Achilles-in reflexre bekövetkező izomösszehuzódás időtartamára vonatkozóan. 250 Watt/perc kerékpárergográfos terhelés után a megvizsgáltak 43,4 %-ánál nem észleltek változást, 56,6 %-uknál megváltozott az izomösszehuzódás ideje. 28,3 %-ban meghosszabbodott és 28,3 %-nál csökkent 20-40 msec-al.

C. Dimitru, E. Pufulete a formába hozó, a verseny- és az átmeneti időszakban figyelték versenysportolóknál az Achilles--in reflexet. A legalacsonyabb értékeket az átmeneti szakban észlelték, 25 msec-kal kevesebbet, mint a versenyidőszakban. A vizsgálatokat 50 esetben végezték el. A megvizsgáltak között labdarugók, vizilabdázók, uszók, kerékpározók, ökölvivók, atléták, vivók és birkózók voltak.

10 előadásban az edzettség meghatározására szolgáló teszteket ismertettek. A Flack-, a Tiffeneau-teszttel szerzett tapasztalatokról hallottunk, melyek az előadók szerint jól tükrözik az edzettség fokát.

K. Krastev hypxiás tesztet dolgozott ki, ami az intenziv edzéssel párhuzamosan kifejlődő alacsonyabb oxigénnyomás türés fokát jelzi.

Uszóknál D. Dobrev, valamint L. Komadel dolgozott ki edzettséget meghatározó teszteket. Dobrev 50 m, 4 x 50 m és 400 m leuszása után határozta meg a pulzus alakulását. /Az uszások

között 5-5 perc szünet volt./ A terhelések utáni pulzusszámokból "P coeficienst" irt le, ami szerinte jól mutatja az edzettség fokát. L. Komadel ugyancsak a pulzus viselkedését figyelte azzal a különbséggel, hogy a terhelés 10 x 50 m táv leuszásából állt, az uszások között 1 perc pihenővel.

A biokémiai vizsgálatok között a zsir anyagcsere, az enzimtevékenység és a vér ionogramja szerepelt többek között. V. Pop, A. Opincaru, A. Pop tuledzésnél, fizikai és emocionális stress állapotban tanulmányozták a vér ion összetételét. A tuledzésre jellegzetes klinikai tünetekkel párhuzamosan hyperkalaemiát, hyponatraemiát és hypochloraemiát talált gyakran. A hyperkalaemia a szivizom anyagcseréjét is befolyásolja, ami az EKG-n ischemiás jeleket okozhat.

Az EKG-val foglalkozó 7 előadás többsége a repolarisatio zavarainak értékelésével foglalkozott. /I. Guerguiev, R.E. Motyljanskaia, A. Jordanskaia, V. Pop, I. Zagreanu, A Pop, W. Vrabete és munkatársai./

Általában az ismert megállapitásokat tették, és megerősitették a sportolók EKG-inak értékelése terén kialakult álláspontunkat.

A harmadik fő téma a következő volt: "A gyógytestnevelés szerepe a helyreállitó folyamatokban". E téma első fő előadója A. Koch volt. 600 ágyas kórházukban - melynek 160 ágyas belgyógyászati osztálya volt - különféle betegségeknél végeztek gyógytestnevelést, a betegszobában, szabadtéren, illetve egy 6 x 12 m-es uszómedencében. A foglalkozás 3 csoportban, belgyógyászati, sebészeti és nőgyógyászati csoportban történt. A kornak és fizikai állapotnak megfelelő gyógytestnevelés anyagát az orvos irta elő, amit a gyógytestnevelő szakszerü gyakorlatokra bontott fel és hajtott végre. Az időszakos orvosi ellenőrzésen történt a gyógytestnevelés hatásainak felmérése és a foglalkozások esetleges módositása. Koch a gyógytestnevelést különösen hasznosnak tartja a modern élet ártalmainak megelőzésénél és kezelésénél /helytelen táplálkozás, mozgáshiány, cigaretta abuzus stb./. Fontos céljuk, hogy a betegekkel megkedveltessék a gyógytestnevelést, hogyha már elhagyták a kórházat, otthon is folytassák a gyakorlatokat.

A második fő előadó N. Ionescu volt, aki a funkcionális helyreállitó folyamatok gyógytestnevelésével foglalkozott. Megállapitotta, hogy a funkcionális helyreállitás komplex folyamat, és a különböző szervek és szervrendszerek közötti egyensulyt van hivatva létrehozni. Az a cél, hogy a szervezet nyerje vissza megelőző normális funkcionális ritmusát. A funkcionális helyreállitó tevékenység legfontosabb részét a gyógytestnevelés alkotja, és ezért az a törekvésük, hogy minden kórház, szanatórium, balneo-klimatikus üdülő és poliklinika rendelkezzen olyan szakemberekkel és felszereléssel, hogy elvégezhessék e fontos feladatokat. A feladatok között első helyen a gyermekgyógyászati vonalon kifejtendő tevékenységet emelte ki. Második helyen a sebészeti, orthopaediás és traumatológiai esetek gyógytestnevelésének elméleti és gyakorlati kérdéseit emlitette. Szerinte a funkcionális readaptáció izületi, izom, in és az idegsebészet terén különösen nagy jelentőségü. A harmadik helyen a belgyógyászati betegségek gyógytestnevelésével foglalkozott. A légzőrendszer betegségeinél /asthma, chr. bronhitis, empysema, pleuritis stb./ a cardiovascularis rendszer betegségeinél /szivinfarktus utáni állapot, hypertonia betegség, dystonia stb./ az emésztőrendszer betegségeinél /gyomor-, bél-atonia, ptosis, epe dyskinesis/ és anyagcsere bántalmaknál /obesitás, diabetes mellitus/ végzik jó eredménnyel a funkcionális kezelést. Negyedik helyen rheumás betegségek gyógytestneveléséről beszélt,majd a pszichiátria terén felhasználható gyógytestnevelési módszereket ismertette. Ezen kivül nőgyógyászati, geriátriai esetekben is sikerrel használták fel a gyógytestnevelest.

Október 2-án a Kongresszus Szervezető Bizottságának meghivására egy igen érdekes konferencián vettem részt. A konferencia mottóját Demeter, a bukaresti TF Orvostudományi Tanszékének vezetője exponálta:

1. Hogyan használható fel a sportorvosi vizsgálat az ürhajósok vizsgálatánál?

2. Hogyan használható az ürhajósok orvosi vizsgálati módszere sportolóknál?

Ennek a konferenciának az adott különös jelentőséget, hogy Morehouse, a Huston-i NASA központ fiziológusa is jelen volt. A

Szovjetunió részéről Zimkin és Letunov, Olaszország részéről pedig Venerando vett részt a megbeszélésen. Jelen voltak természetesen a román sportorvosi kar vezetői: Ulmeanu, Iliescu, Demeter, Dragan, Nesteanu Valerie, Georgescu. Az ülést Milcu, a Román Tudományos Akadémia elnökhelyettese vezette. A Demeter által felvett kérdésekhez elsőnek Morehouse szólt hozzá. Elmondta, hogy az ürhajósok felkészitésekor spiroergográfiás vizsgálatokkal ellenőrzik az ürhajós cardio-restiratoricus rendszerének funkcióját. A hosszu ideig tartó ürrepülésnél komoly problémát jelent a csökkent mozgáslehetőség, ahogyan tréfásan megjegyezte, tornatermet kellene ilyenkor az ürkabinba vinni. A Venushoz pl.: kb. 2 év kellene. Arra lesz tehát szükség, hogy naponta földi irányitás utján ergometriás munkát végezzenek az ürhajósok a pulzus ellenőrzése mellett.

Letunov szerint a tengerszinten végzett felkészülés nem elegendő, mert az ürrepülésnél hypoxiás körülményekkel is számolni kell. Fontosnak tarja az ürrepülők megfelelő orvosi kiválasztását.

Nestianu Valerie és Morehouse annak a véleményüknek adtak kifejezést, hogy az ürhajóban inkább hyper-, mint hypoxia van és az ürrepülők, pl.: a Holdon üröltözékben, földi körülmények között dolgoztak.

Letunov hangsulyozta, hogy hypoxiás felkészitás azért hasznos, mert a sportedzéshez hasonlóan növeli a szervezet teljesitőképességét, és az ürrepülők általános ellenállását javitja.

Morehouse elmondta, hogy véleménye nem tér el a Letunovétől. Az ürrepülők pilóták voltak, és kiválasztásuknál hypoxiás teszteket is végeztek. Sokat repültek, és barokamrában is gyakoroltak hypoxiás körülmények között.

Georgescu kérdésére, hogy milyen módszereket használtak az ürrepülés felkészitésénél Morehouse azt válaszolta, hogy az ürrepülők edzésénél legfontosabbnak az állóképességi edzést tartják, amit intervallumos és tartós terhelésekkel hajtanak végre. Azt kivánják elérni, hogy az ürhajósok képesek legyenek 1 óráig 180-as percenkénti pulzusszámmal járó terhelést kerékpárergogramon végrehajtani.

Magam részéről azt kérdeztem, hogy melyik szervrendszerek mutatták a legnagyobb eltérést az ürrepülés során, es mit tart

Morehouse fiziológiás limitáló faktornak hosszan tartó,esetleg 1 évig tartó ürrepüléseknél. Morehouse válaszában elmondotta, hogy érdekes módon a Holdra szállók cardio-vascullaris rendszere kisebb eltérést mutatott, mint az anyahajóban levő ürrepülőnél. Az Apollo ürreplések után közvetlenül nem lehetett teljes kivizsgálást végezni,mert mint ismeretes, 3 hétig karanténban voltak az ürrepülők. Az elvégzett vizsgálatok emlitésre méltó eltérést nem mutattak. Ami pedig a hosszu ideig tartó ürrepülés limitáló faktorát illeti, két szóval válaszolhat: a cardialis funkció.

A konferencián Milcu akademikus az ürrepléssel kapcsolatban biokémiai kérdéseket vetett fel és a hypoxia, valamint a hypothermia hatásait taglalta a hypophysis-, mellékvesekéreg rendszer müködése szempontjából. Milcu akadémikus zárszavával fejeződött be ez az érdekes konferencia.

Október 3-án a "Sportorvosképzés" cimmel kerekasztal konferenciát tartottak, ahol a magyarországi sportszakorvosképzés módjáról Arató O. a Magyar Sportorvos Társaság főtitkára tájékoztatta a konferencia résztvevőit.

KERESZTY, ALFONZ

Einige Details aus dem Material des Kongresses des Internationalen Verbandes der Sportärzten in Bukarest

Der II. Europäische Kongress des FIMS hat sich vom 30. September bis zum 3. Oktober 1969 in Bukarest mit den folgenden drei Hauptthemen beschäftigt:

1. Die neuroendokrine Regulation der Bewegungsfunktion und der Sportaktivität.

2. Die Lage, die Möglichkeiten und die Perspektiven der ärztlichen Kontrolle in der Körperkultur der Schulen und im Wettkampfsport.

3. Die Rolle der Heilgymnastik in den Restitutionsprozessen.

Die Sportärzte 20 Länder haben 185 Vorträge angemeldet, doch aus Mangel an Zeit konnten nicht alle vorgelesen werden,

sie werden aber alle in der Kongress-Publikation erscheinen. Während des Kongresses wurden zwei Konferenzen gehalten. Die Eine hat die Fragen der Sportarzt-Bildung, die andere die Methoden der ärztlichen Untersuchung bei Kosmonauten und Sportlern besprochen.

КЕРЕСТИ, АЛФОНЗ

Отрывки из материала бухарестского конгресса Международного Союза физкультурных Врачей

II. Конгресс Европы ФИМС с 30-ого сентября до 3-его октября 1969 в Бухаресте занимался в основном следующими тремья темами:

1. Нервно-эндокринное регулирование двигательной функции и спортивной деятельности,

2. Состояние врачебной проверки школьной физкультуры и соревновательного спорта, её возможности и перспективы,

3. Роль лечебной кимнастики в реституционных процессах.

Физкультурные врачи 20 стран заявили 185 докладов, но из-за короткого времени нельзя было прочесть всех, однако все опубликуются в издании конгресса. Во время конгресса организовали и две конференции. На одной из них обсуждали вопросы образования физкультурных врачей, а на другой - методы медицинского осмотра космонавтов и спортсменов.

KASZPER LÁSZLÓNÉ

A IV. Modern Gimnasztikai Világbajnokság

A IV. Modern Gimnasztikai Világbajnokságot Várnában, 1969. IX. 27-től 29-ig rendezték meg, husz nemzet 150 versenyzőjének részvételével.

A versenyzők teljesitményét és számát tekintve ez a világbajnokság a hat éves multra visszatekintő legfiatalabb sportágnak mérhetetlen fejlődését és előrelépését bizonyitotta az első budapesti világbajnokságtól - máig.

A világbajnokság eseményeit három fejezetben foglalom össze:

I. A világbajnokság értékelése.
II. Technikai értekezlet határozatai.
III. Az Első Nemzetközi Modern Gimnasztikai edzőtanfolyam tanulságai.

I. A világbajnokság értékelése

A világbajnokság szinhelye Várna, uj, 5000 nézőt befogadó, hipermodern sportcsarnoka volt. A körültekintő és gondos rendezés minden részletében kihangsulyozta az esztétikumot, a modern gimnasztika legjellemzőbb sajátosságát.

A versenyzők szinpompás csapatai az uttörők harsonái és a tengerész zenekar kisérete mellett vonultak be a zászlókkal és a szőnyegekkel diszitett csarnokba. A házigazda bolgárok "a Bulgária a rózsák országa" c. jelzőhöz méltóan üdvözölték a felsorakozott csapatokat. A népviseletbe öltözött leányok kosarakból szórták az illatos rózsákat a versenyzőkre és nézőkre, amellyel egyidejüleg rózsaolajat permeteztek szét a teremben.

A három napos világbajnokság programja:

IX. 27-én: együttes kéziszer csapatbajnokság;

IX. 28-29-én: az egyéni bajnokságok /kötelező labda és szabadonválasztott szabadgyakorlat; majd szabadonválasztott karika- és ugrókötél gyakorlatok/ kerültek megrendezésre.

Csapatbajnokságok

Az együttes kéziszer csapatbajnokságban 15 ország versenyzői mérték össze tudásukat. A 6 tornásznőből álló csapatok együttes labdagyakorlatot mutattak be.

A csapatgyakorlat időtartama: 3 - 3,30 perc.

A gyakorlatot 8 biró két csoportban /4-4/ értékelte. Az elérhető maximális pontszám: 20 pont.

A bajnokság helyezettjei a következők:

1. Bulgária

A hat egyforma magas, hófehér és piros népi motivumokkal diszitett ruhába öltözött tornásznő, az együttes munka, a kiforrott közösség és a labdatechnika magas iskoláját mutatták be. A meglepő változásokat nyujtó, gazdag térformáju gyakorlat szépségét még jobban kihangsulyozta a törzshullámoknak labda pergetéssel, forditásokkal, valamint az egy- és kétkezes spirálokkal történő kombinálása. Külön a gyakorlatukhoz komponált zenére dolgoztak. Összpontszámuk: 18,50 pont.

2. Szovjetunió

A versenyzők mozgásának harmóniája és pontossága adta gyakorlatuk igazi értékét. Meglepő fordulatokat, ujszerü megoldásokat nem tartalmazott. Különösen a mély hátrahajlásból inditott labdaguritások sikerültek nagyszerüen. Jól kiemelte a leányok kecsességét az enciánkék ruha és a fehér labda.

Összpontszámuk: 18,30 pont.

3. Csehszlovákia

Igen mozgalmas gyakorlat volt, amely sok magas és mély helyzetben végrehajtott feldobást, leütést, ejtést foglalt magában. A zöld ruhás leányok a két különböző sárga szinü labdát ügyesen használták fel a gyakorlat változatosabbá tételére.

Összpontszámuk: 18,20 pont.

4. Magyarország

A versenymezőny egyik kiemelkedő gyakorlata volt. A térformák gazdag skálája, a labda mozgásformáinak helyben és elmozdulások közben alkalmazott legmagasabb mozgáskombinációi nagy sikert arattak, és összhangban álltak a zene változó han-

gulatával. Egy kisebb ejtés és ingás bontotta meg az együttes munka igazi sikerét. A sötétkék ruha és a világoskék labda jól érvényesült a szines teremben.

Összpontszámuk: 18,10 pont.

5. Japán

Gyakorlatuk bemutatása müvészi élményt nyujtott. Az egyéni bájjal, tökéletes átéléssel és technikával végrehajtott hullámok, a gésa tipegéssel hátrafelé történő térforma váltások, a magas ugrások a legmagasabb foku labdatechnikával párosultak. Csak fokozta a sajátos hangulatot, a különlegesen lila ruha és a sárga labdák.

Összpontszámuk: 18,05 pont.

6. Svédország

A gyakorlatnak derüt és frissességet kölcsönzött a futásokkal megoldott sok térforma változás. Labdakezelésük kifogástalan volt, ez alkotta gyakorlatuk legfőbb értékét.

Összpontszámuk: 17,30 pont.

A csapatbajnokságban részt vett még: Lengyelország, Románia, Belgium, NDK, NSZK, Dánia, Jugoszlávia, valamint Itália és Kuba csapata.

Ki kell emelnem az olasz leányok rendkivül ötletes koreográfiáját, a csodálatosan magas átdobásokat és a ritmust kihangsulyozó leütéseket. Többszöri ejtés miatt helyezést sajnos nem érhettek el.

Kuba csapata sajátos nemzeti jellegét is tükrözte. A rendkivül gyors és gazdag ritmusu zenét sokszor a zene jellegének nem megfelelő mozgással hangolták össze.

Egyéni bajnokságok+

Az egyéni bajnokság versenyzői 4 gyakorlatot mutattak be:

1. előirt labdagyakorlatot,
2. szabadonválasztott szabad-,
3. szabadonválasztott karika és
4. szabadonválasztott ugrókötél gyakorlatot.

+Az egyéni bajnokságokról irottaknál felhasználtam: F. Kovács Éva: Az egyéni gyakorlatok c. előadásának részleteit. /Modern Gimnasztika Országos Ankétja 1969. dec./

Az eredmények alapján szerenkénti és összetett világbajnokot hirdettek.

A VB egyéni gyakorlatait a továbbiakban nemzetenként, és azon belül egyénileg elért teljesitmények alapján értékelem és csoportositom.

Az előirt labdagyakorlatot általánosságban jellemzem. Koreográfiáját a cseh Kvata Cerna edzőnő készitette. Ez a gyakorlat valósitotta meg legtisztábban az eddigi VB-k előirt gyakorlatai közül a modern gimnasztika célkitüzéseit. A tiszta gimnasztika bázisán állt, kihangsulyozva a törzs mozgásának domináns jellegét és sokoldalu labdatechnikai feladat megoldását igényelte.

Hana Sitnianska prágai világbajnoknő gyakorlatában a tökéleges labdakezelést mutatta be. A zsüri azonban az előirt gyakorlatnál is magasabbra értékelte az egyéniség érvényesülését, a különleges fizikai képességeket, a vonzó megjelenést, mint a gyakorlat pontos kivitelezését.

A világbajnokságot ezen a szeren Gamina Csugorova /SzU./ nyerte élményszerüen, de többször is hibás konceptussal előadott gyakorlatával.

A magyar versenyzők nagyon pontosan bemutatott gyakorlatának értékelésénél is, a részben szubjektiv szemlélet érvényesült. Patocska Mária a 8., Varga Ágnes a 12. és Fritsch Zsuzsa a 14. helyezést érte el.

A világbajnokság szabadonválasztott szabad-, karika és ugrókötél gyakorlatainak bemutatása három különböző feladat megoldását igényelte. Próbára tették a tornásznők sokoldaluságát, fizikai és lelki erejét, valamint müvészi kifejezőkészségét.

A kéziszerek sajátos technikája és fizikai törvényszerüségei meghatározott tempót, mozgásminőséget igényelnek, amelyeket összhangba kell hozni a tornásznő egyéniségével, technikai tudásával, előadásmódjával és kifejezőkészségével. Ezeket a nehézségeket csakis az edző alkotókészsége, virtuozitása, ötletes koreográfiai megoldásai hidalhatják át.

A szabadonválasztott gyakorlatok időtartama: 1,30 - 2 perc, kivétel az ugrókötél gyakorlat, amely 1 - 1,30 percig tart.

Minden gyakorlatnak 8 nehéz elemet kell tartalmaznia, amelyből kettő, különlegesen nehéz. A gyakorlatokat 4 biró értékeli, 10 pont az elérhető maximális pontszám.

Az összetett versenyek első három helyére bolgár versenyzők kerültek.

A világbajnoknő: Maria Guigova. Minden gyakorlatában a liraiság uralkodott, párosulva a szuggesztiv kifejező erővel és a tökéletes biztonsággal.

A 2. helyezett Neska Robéva mozgása a temperamentum és a lira nemes keveréke. A hallatlan könnyedség, a gyorsaság és a céltudatos önlegyőzés gyakorlatának sajátossága volt.

A 3. helyezést elérő Rumina Stefanova a tempó és a temperamentum ördögi gyorsaságu megoldásaival ejtette bámulatba a közönséget. Gyakorlatának sportértékével és nehézségi fokával, szinte felülmulta Guigovát is, de annak nagy egyéniségével a zsürinél megbirkózni nem tudott.

A három bolgár versenyzőnek csak nüanaszokban eltérő összeredménye és munkamódszerük behatóbb vizsgálatot indokol. Technikai felkészültségük a klasszikus balett mellett magas szintü törzsmozgással, gimnasztikai elemekkel, lendületesen és könnyedén végrehajtott ugráskombinációkkal, forgás sorozatokkal és virtuóz kéziszertechnikával párosult. Felkészülésüket több hónapos, csak rövid időre megszakitott edzőtáborozás és - a sporttornához hasonlóan - számos nemzetközi verseny előzte meg és segitette elő. Céltudatosan, szivós munkával dolgoztak. Kiváló eredményeik egyenes arányban állanak a befektetett munkával.

A VB második legeredményesebb nemzete két 2. és egy 4. helyezéssel a Szovjetunió volt. Versenyzőik személyében három tipust képviseltek, akiknél csak a balett alap volt a közös.

A 2. helyen végzett Lubov Sereda, holtversenyben a bolgár Robéval, aki az érett, kiforrott előadásmódot, a különlegesen nehéz törzstechnikáju elemek meglepő sorozatát és az igazi modern gimnasztikát varázsolta elénk.

A 16 éves Gamina Csugorova, szintén az összetett verseny 2. helyezettje. Rugányossága, magas és tág ugrásai, hajlékonysága, valamint előadásának élményszerüsége páratlan volt a mezőnyben.

A harmadik szovjet versenyzőnő, Alla Sasuhina, a táncos irányzat könnyü müfaját képviselte. A 4. helyezése tulértékelt volt.

Patocska Mária az 5. helyen végzett. A sokszoros magyar bajnoknő gyakorlatait nagyszerü technikával, a zenével tökéletes összhangban, bámulatos temperamentummal mutatta be. Gyakorlataiban a nehéz elemek zseniális kombinációit, a kéziszerek ujszerü variációit, a tornásznő életvidám természetességét a bolgár közönség többször is nyiltszini tapssal jutalmazta.

A bajnokság 6, 7. és 8. helyezettjei a cseh csapat tornásznői voltak. Gyakorlataikat a harmonikus gimnasztika és a nem elég dinamikus mozgás jellemezte. A fiatal utánpótlás messze elmarad még előző nagy egyéniségeiktől.

Varga Ágnes, idei ifjusági bajnokunk, élete első nemzetközi versenyén szépen helyt állt és a 15. helyre került.

Fritsch Zsuzsa a 16. helyezést érte el. A mindig nyugodt és biztos versenyzőnő ezen a bajnokságon több hibával mutatta be gyakorlatait.

A román csapat tagjai a folklór és a klasszikus elemek tulzott használatával eltértek a modern gimnasztika bázisától. Gyakorlataik inkább tetszetősek voltak, mint értékesek.

Az NDK megfiatalitott csapatának tagjai tehetségesek, de még nem rendelkeznek kellő rutinnal és kiforrott technikával.

Korea versenyzői a jövő igéretei. Tornásznőik nagyszerüen megalapozottak: állóképességük nagy, ruganyosak és lazák. Kéziszertechnikájuk bravuros. A világbajnokságon tehetségüknek és befektetett munkájuknak megérdemelt eredményét nem érték el. Mint kezdők, nem tudtak megbirkózni "a versenylázzal és a rutinhiánnyal".

A svéd, a dán és a nyugat-német csapatok felkészültségén meglátszott, hogy csak a legutóbbi években fordultak a versenyszerü modern gimnasztika felé.

A hollandok és a belgák tornásznőinek az alapfoku versenyek nehézségi szintjén megoldott gyakorlatai iskola példái voltak a kidolgozás nélküli fizikumnak. A primitiv mozgáselemek egymásutánja, a komikus koreográfiák a közönség nevetését váltották ki. - Ilyen szintü gyakorlattal és tudással világbajnokságon szerepelni nem lett volna szabad.

A IV. VB rendkivül erős mezőnyében versenyzőink méltóan képviselték Magyarországot.

A Magyar Torna Szövetség Elnöksége az együttes kéziszer csapatbajnokságban elért 4. helyezésért, a csapattagoknak jó munkájuk elismeréséül, a Magyar Népköztársaság Érdemes Sportolója kitüntető jelvényt és cimet adományozta.

Helytállásuk és gyakorlataik igazolták, hogy a magyar modern gimnasztika a helyes uton jár és edzőik tudásukat, tapasztalataikat a gyakorlatban nagyszerüen alkalmazták.

II. Technikai értekezlet határozatai

A "FIG" Modern Gimnasztikai Bizottsága a VB-n résztvevő nemzetek edzői és képviselői részére technikai értekezletet tartott, amelynek célkitüzése volt:

1. határozathozatal a vitás kérdésekben,
2. az 1971. évi VB programjának megállapitása és
3. bejelentések.

1. Határozatok. A jelenlevők szavazatai alapján a következő problematikus és vitás kérdésekben döntöttek:

a/ a modern gimnasztikai versenyeken csakis fa karika használható, amely anyagánál fogva rögziti a meghatározott méretet. Nem tágitható és nem szükithető, mint pl. hőhatásra a müanyag karika.

b/ A gyakorlatok zenekisérete a jövőben is csak egy hangszeren lehetséges.

c/ A pontozóbirói tisztséget csak a modern gimnasztikában szakképzett birók láthatják el.

d/ Javaslat hangzott el, hogy a birók közösen állapitsák meg a pontszámot az első együttes kéziszergyakorlat bemutatása után is, miként az egyéni gyakorlatoknál. A bizottság az azonos számu mellette és ellene szóló szavazat miatt a döntést elhalasztotta.

e/ A versenyprogramból eltörölték a szabadgyakorlatot, amely a legjobban egyesitette a mozgáskulturát és a legmagasabb foku technikát. E határozat ellen csak a Szovjetunió, Magyarország, Hollandia és Belgium képviselője tiltakozott. A többi 16 ország képviselője elfogadta.

f/ A következő VB előirt gyakorlatára három kéziszert javasoltak: 1. a bolgár Csakarova a szalagot, 2. a német Foerster a botot és 3. az olasz Gotta az egy, illetve két buzogányt.

A szavazatok alapján a szalagot fogadták el.

2. az 1971. évi VB programjának megállapitása.

Az V. VB két programpontja a következő:

a/ Együttes kéziszer csapatbajnokság, amelynek kéziszere a karika és a labda.

b/ Az egyéni bajnokságon indulók: 4 gyakorlatot mutatnak be: 1. előirt szalag, 2. szabadonválasztott karika, 3. szabadonválasztott labda és 4. szabadonválasztott ugrókötél gyakorlatot.

3. Bejelentések.

a/ Az V. VB megrendezésének helye: Kuba.

b/ A jövőben - különböző nyelveken - több nemzetközi edző és biró továbbképző tanfolyamot rendeznek.

III. Az Első Nemzetközi Modern Gimnasztikai Edzőtanfolyam

A világbajnokságot követően Várnában, első izben rendezte meg a FIG a Nemzetközi Edzőtanfolyamot.

A négy napos tanfolyamon jelen voltak: a világbajnokságon induló csapatok edzői és vezetői, valamint Japán, Hollandia, Belgium, Jugoszlávia és az NDK versenyzői.

A tanfolyam előadói: a FIG Modern Gimnasztikai Bizottságának tagjai, akik előadásukat német, illetve francia nyelven tartották. Tartalmuk a következő volt:

Valentyina Batajen /SzU/ a szabadgyakorlatok sajátosságait ismertette

A modern gimnasztikának sajátos célkitüzése, mozgásanyaga, metodikája és technikája mellett elsődleges szempontja az esztétikum jelentőségének, valamint a zene és a mozgás egységének kihangsulyozása.

A zene és a mozgás szoros kapcsolatának megérzésére nevelni kell a tornásznőket. Ismertesse meg az edző a leányokkal a zenei ABC-t, mélyitse el bennük a zene iránti szeretetet és tegye képessé őket a zene tartalmának mozgással történő kifejezé-

sére. Ennek megvalósitására válasszon ki minden edzésre olyan zenei variációkat, amelyek módszeresen épülnek egymásra és a mozgással, valamint az edzésenként adott önálló feladatok megoldásával szerves egységben vannak.

A szabadonválasztott gyakorlatok tükrözik legjobban a mozgáskulturát és a versenyzők egyéniségét.

A szabadgyakorlatok összeállitásának legfontosabb követelményei

1. Legyenek egyéniek.

2. Tartalmazzanak 8 nehéz elemet, amelyek közül kettő különlegesen nehéz.

3. Biztositsák a versenyzők sokoldalu felkészitését. Tartalmazzák a mozgáselemek öt különböző csoportjának: a/ hullámok és lendületek, b/ fordulatok, c/ egyensulyelemek, d/ hajlitások, e/ ugrások anyagát. Egy koreográfián belül a különböző nehézségü elemek egymásutánisága biztositja a tornásznők elegáns és élményszerü előadásmódját.

4. a 12 x 12 m-es területet minden irányban használják ki.

5. A mozgáselemek legyenek: a/ ritmikailag és dinamikailag variáltak, b/ tartalmazzanak ötletes kombinációs megoldásokat, c/ fejezzék ki a zene emócióit.

6. A gyakorlatok és a zenemü tartalma, formája álljanak egymással összhangban. Megnyilvánulhat ez: a/ a zenemü és a gyakorlat szerkezetének egységében, b/ a gyakorlatok felépitésének fokozatos emelkedésében.

7. Az edző a célkitüzésnek legmegfelelőbb zenét válassza ki. Ez lehetséges: a/ a zeneirodalom már meglevő alkotásai közül és b/ a mozgások karakterét még inkább kihangsulyozó komponált zenére.

A zene kiválasztásánál az edző kerülje el a közhelyeket. Pozitiv, nem pedig tragikus érzelmeket tartalmazó zenedarabot válasszon ki. Készülhetnek a gyakorlatok un. könnyüzenére vagy tánczenére, ha a zene nem "banális".

Berthe Villancher /Franciaország/ a gyakorlatok összeállitásának legfontosabb faktorait elemezte

1. A különböző mozgásformák tökéletes végrehajtásának egyik legfontosabb feltétele, hogy a test harmonikus egységet alkosson.

A jelenlegi világbajnokság tapasztalata, hogy a tornásznők mozgásában bizonyos merevség, keménység volt észrevehető, mert a nagy kiterjedésü mozgások nem mentek végig az egész testen, leszükültek egy-egy végtagra. A tornásznők gyakran csak az egyik lábbal, illetve karral mozogtak, amely a kiterjedés hiányát, a monotóniát eredményezte.

2. A koreográfiákban elengedhetetlen a mozgások kontrasztjának szem előtt tartása. Megnyilvánulhat ez: a/ ritmusváltásban, b/ a magas és a mély helyzeteknek, a balra és a jobbra, valamint az előre és a hátra irányuló mozgásformáknak a kombinálásában.

3. A térnek mind a 8 irányát használják ki. Több tornásznő gyakorlatának legnagyobb részét jelenleg is a terület egyik sarkában hajtotta végre.

Frau Foerster /NSZK/ előadásának tárgya a labdagyakorlatok

1. A versenyzőnek a modern gimnasztika szabadgyakorlati alapformáju mozgásanyagának technikailag pontos és fiziológiai végrehajtásának feltételeit meg kell ismernie. A kéziszer sajátos mozgásanyagának megtanulása, a két különböző mozgásforma összekapcsolása és a zenével való összehangolása csak ezek után következhet.

2. A zene jelentősége és szerepe a labdagyakorlatoknál is megegyezik a szabadgyakorlatoknál már leirtakkal. A három faktornak: a testmozgásának, a kéziszer mozgásának és a zenének szerves egységet kell alkotnia. E három tényező harmóniája biztositja a kompozició értékét, sajátos hangulatát.

3. A labda kereksége és anyaga meghatározza a kezelhetőségének sokféleségét. Technikájának elsajátitása, az ujjaknak, a kéznek és a karnak nagyfoku mozgékonyságát - összhangban a törzs mozgásával - igényli.

A labdagyakorlatok összeállitásánál elsődleges szempont a versenyző egyéniségének és testi felépitésének figyelembe vétele. A labda speciális mozgásanyaga, a táncos mozgásformák és a zene legyenek összhangban a tornász egyéniségével, tehetségével és kifejezőerejével.

4. A labdagyakorlatok mozgásanyagát a/ guritások, b/ forditások, c/ ütések, d/ dobások és elkapások, továbbá e/ lendületek szerint csoportositotta. A továbbiakban helyes végrehajtásukat és a hibákat elemezte.

Vania Csakarova /Bulgária/ a karikagyakorlatokat ismertette

A IV. VB tanulságait a következőkben foglalta össze:

a karika technikájában a III. VB óta nagyfoku fejlődés tapasztalható, a koreográfiák nivóját illetően azonban még sok a kivánnivaló.

A karikagyakorlat anyagát: a/ lendületek, b/ leengedések és emelések, c/ vezetések, d/ dobások és fogások, e/ guritások, f/ ugrások a karikába és azon át, g/ körzések szerint csoportositotta.

A karika mozgáselemei különböző irányokban és sikokban hajthatók végre, egy és két kézzel. A gyakorlatok folyamán a karikának állandó mozgásban kell lennie, összhangban a test mozgásával. Nem törhet meg a mozgás ritmusa és a mozgás sikja. A körzések folyamatosak, közben a kartartás laza legyen. A karika mozgását mindkét kézzel egyenértéküen hajtsa végre a versenyző.

A karika és a test mozgásának összehangolása szinte kimerithetetlen gyakorlatanyag lehetőségeket rejt magában. A karikával széles nagy kiterjedésü és dinamikus mozgások hajthatók végre. Hibás mégis az a kompozició, amelyben csak dinamikus elemek vannak. A gyakorlat értékét a mozgáselemek kontrasztja biztositja.

A jelenlegi világbajnokságon gyakran előforduló hibák:

1. a versenyzők a forgásoknál és ugrásoknál a karikát csak tartották, 2. a nehéz elemeket csak jobb kézzel hajtották végre, amely elégtelen felkészitésüket bizonyitotta, 3. a karika technikailag helyes kezelése mellett is merev volt testtartásuk.

Andrée Gotta /Olaszország/ a kötélgyakorlatokról adott elő

A versenyeken csak kender kötél használható, amely középen 40 cm-es hosszuságban vastagabb, a két végén csomó van, hosszát a versenyző magassága határozza meg.

Az esztétikus és ritmikailag helyes kötélmozgást a kéziszer és a test koordinált és dinamikus mozgása biztositja. Összhangban kell lennie egymással a kötél kiterjedésének és a testmozgásoknak. A kötél kiterjedése meghatározza a testmozgások időtartamát. Mozgások közben a kötél feküdjön ki a levegőben. A kötél összecsavarodása a nem megfelelő erőbeadásból származik.

A kötélgyakorlatok végrehajtása állóképességet igényel. A versenyzők mozgásának eleganciáját az biztositja, ha ismerik a gyakorlatukhoz szükséges erőbeadás mértékét. Minden mozgás egy gyors és egy lassu részből tevődik össze. Az energiát ugy kell felhasználni, hogy az töretlen átmenetet biztositson az egyik mozgásból a másikba. Az esztétikumnak, a mozgások sokoldaluságának, a különböző hangsulyok érzékelhetőségének alapja az erők célszerü alkalmazása és az időben történő inditás. Ha a mozgásokból hiányoznak a megfelelő akcentusok és hangsulyok, ritmusukat megérezni nem lehet. A gyakorlat ilyenkor egyhangu. A hangsuly és a ritmus egymástól elválaszthatatlan.

A továbbiakban asszisztense segitségével bemutatta a gyakorlatban:

1. A kötél és a test mozgása közötti összhangot.

2. Miként zavarja meg a test és a kéziszer mozgásának kontrasztja a helyes ritmust, a folyamatosságot.

3. Milyen irányu testmozgások, milyen sikban végrehajtott kötélmozgással köthetők össze.

Az ugrások és a szökdelések közötti különbségek a következőkben nyilvánulhatnak meg: a/ ritmusban, b/ erőbeadásban, c/ a kötél kezelésében és d/ a láb tartásában.

Az elhangzott előadásokat a szabad- és a kéziszergyakorlatok különböző nehézségü elemeit tartalmazó filmbemutatók, majd gyakorlati tanitás követte.

A gyakorlatok egységes végrehajtása után módot adtak az egyéni improvizálásra és variálásra is. A letanitott kéziszer-

gyakorlatok értékét kihangsulyozta még, hogy ugyanazon mozgásokat különböző ritmikai és dinamikai variációval oldottuk meg. Az egyéni megoldások a jelenlevő edzők és versenyzők jó fantáziáját igazolták.

Az Első Nemzetközi Edzőtanfolyammal kapcsolatos tapasztalataim a következők:

A tanfolyam létrejötte és célkitüzése egyik ujabb láncszemét jelentette a modern gimnasztika nemzetközi méretekben történő fejlődésének.

A tanfolyam pozitivumai:

1. A VB-n látott gyakorlatok a modern gimnasztika ugrásszerü fejlődését tükrözték nemcsak a résztvevők számában, hanem teljesitményük minőségét illetően is.

2. Tudatositotta és közös nevezőre hozta a különböző nemzetek versenyzőinek és edzőinek ismeretanyagát

a/ a kéziszerek sajátos technikáját,

b/ a szabadgyakorlatok és kéziszerek mozgásanyagának csoportositását,

c/ a test és a kéziszer mozgásának összehangolását,

d/ a gyakorlatok szerkezetét és

e/ a zene és a mozgás szerves összetartozását illetően.

3. Az előadásokat követő széles skáláju, ritmikailag és dinamikailag variált gyakorlatanyag bemutatásával és letanitásával gazdagitották a jelenlevők mozgásanyag ismeretét és fantáziáját.

4. Az előadásokat követő filmvetitések gyakorlatanyagának kiértékelése a technika, a kompozició, a nehézségi elemek, a zene és a mozgás összhangjának szempontjából elmélyitették és fokozták a tanfolyam résztvevőinek "itélő és látó" képességét.

5. A közös munka, az együttlét közelebb hozta egymáshoz a különböző nemzetek edzőit, és baráti viszonyt alakitott ki közöttük.

A tanfolyam negativumai:

1. Az edzői tanfolyamon olyan előadásoknak kellett volna elhangzani, amelyek elemezték és értékelték volna az eddig megtett utat, a versenyzők ugrásszerü fejlődését és ujabb eredményeit.

A fejlődés, a további jobb eredmények elérése érdekében a következő problémákkal kellett volna foglalkozni:

a/ Milyen volt a versenyzők edzésprogramja?

b/ A különböző edzési szakaszok munkája.

c/ Hogyan viszonyult egymáshoz az alkalmazott módszer és a teljesitmény?

d/ Miképpen érték el a sportágra jellemző különböző képességek és készségek fejlesztését?

Igazolták ezeknek az el nem hangzott előadásoknak jogosságát a különböző nemzetek edzések és versenyek előtti sajátos bemelegitő gyakorlatai, amelyek egy céltudatosan alkalmazott edzésprogram eredményes használatát bizonyitották.

2. Hiányzott az utmutatás a következő és fokozottabb teljesitményt igénylő VB-re.

3. Az előadásokat követő filmek a szabad- és kéziszergyakorlatok különböző nehézségü mozgáselemeit tartalmazták. Az előadók kihangsulyozták, hogy ezek csak példák, helyettük más gyakorlatok is alkalmazhatók. Nagyszerü volna, ha - a torna ABC elemeihez hasonlóan - a modern gimnasztikában is lerögzitenék a mozgások különböző nehézségü elemeit.

A tanfolyamon látottak és a hallottak meggyőztek arról, hogy mi magyar edzők tudásunkat illetően a helyes uton járunk, tapasztalatainkat a gyakorlatban jól alkalmaztuk.

KASZPER, LÁSZLÓNÉ

Die IV. Weltmeisterschaft in Moderner Gymnastik

Die Ereignisse der Weltmeisterschaft sind in drei Kapiteln zusammenzufassen:

I. Die Auswertung der Übungen der Weltmeisterschaft: aus dem Gesichtspunkt der Technik, der Harmonie zwischen Musik und Bewegung: der Kompositionsstruktur und der Ergebnisse. - Charakteristik der 1.-6. Placierten Turnerinnen des Mannschaftswettkampfes mit Handgerät und des Einzel-Wettkampfes.

II. Die wichtigsten Beschlüsse der technischen Konferenz im Interesse der Weiterentwicklung der modernen Gymnastik:

1. Die Freiübung wurde vom Wettkamp-Programm gestrichen;

2. Das Handgerät der Pflichtübung ist das Band.

Das Programm der Weltmeisteschaft 1971 wurde festgelegt:

1. Mannschaftswettkampf mit Handgerät: mit Reifen und mit Ball

2. Einzel-Wettkampf: Pflichtübung mit Band und Kürübungen mit Reifen, Ball und Sprungseile.

III. Die Vortragenden des Ersten Internationalen Trainer-Lehrganges haben folgende Fragen erörtert: das spezielle Bewegungsmaterial der Freiübungen und der Handgerät-Übungen, ihre Technik und die Harmonie der Bewegung mit der Musik. Die Vorträge, die vorgeführten Filme und der Unterricht eines breiten praktischen Materials haben die Kenntnisse der Trainer im Gebiet des Bewegungsmaterials bereichert, ihre Sehens- und Wertungsfähigkeiten erhöht.

Die negativen Seiten des Lehrganges: 1. man hat sich mit dem modernen Trainingsporgramm nincht beschäftigt; 2. es fielen die Hinweisungen für die nächste Weltmeisterschaft, die erhöhene Leistungen fordern wird.

КАСПЕР, ЛАСЛОНЭ

IV-ый Чемпионат Мира по современной гимнастике

События Чемпионата Мира можно подытоживать в трёх главах: 1. Оценка упражнений чемпионата мира: с точки зрения техники, соответствия музыки и движения, структуры композиции и результатов. - Характеристика работы спортсменок занявших 1-6 место в командном соревновании с предметами и в личном соревновании.

11. Важнейшие резолюции технической конференции в интересах дальнейшего развития современной гимнастики: 1. из программы соревнований отменили вольные упражнения; 2. предметом обязательной программы является лента.

Вырфботали программу чемпионата мира 1971-ого года, на которо" являются:

1. Командное соревнование: с обручем и с мячом,

2. личное соревнование: обязательная программа с лентой и произвольные упражнения с обручем, с мячом и со скакалкой.

III. Докладчики Первого Международного Курса Тренеров анализировали: специальный материал движений вольных упражнений и упражнений с предметами; их технику и связь движения с музыкой. Доклады, проектирования и обучение практическому материалу широкой шкалы обогащали знания тренеров о материале движений, развивали их зрительные способности и их рассудок. Неготивные черты курса: 1. на нём не занимались современной тренировочной программой, 2. Нехватало указаний для подготовки к предстоящему чемпионату мира требующему усиленных достижений.

LUKOVICH ISTVÁN

Mik a szovjet vivóiskola jellemzői?

I.

1969 decemberében lehetőségem nyilt a szovjet vivás tanulmányozására. Az eredetileg három hétre tervezett tanulmányut a közbejött akadályok miatt - melyek nem vendéglátóimon multak - mindössze tizenegy napra zsugorodott.

Az időpont megválasztása nem bizonyult a legszerencsésebbnek. Megérkeztemkor ugyanis kiderült, hogy csak hazai fogalmaink szerint mentem szezonban. Az élvivók többsége még jól megérdemelt pihenését töltötte. Akik elkezdték az edzést, nagyon az elején tartottak. Inkább csak játszadoztak, kóstolgatták a vivást. Edzésmunkájuk legnagyobbrészt az iskolára szoritkozott: asszózni alig láttam őket.

A klubok közül egyedül a Moszkvai Dinamóban és a Luzsnyiki Stadionban folyt élénk vivóélet. A CSZK-ban még az edzők is szabadságon voltak.

A számottevő vivók, illetve a befutott nagyságok közül csak a többszörös világ- és olimpiai bajnok Gorohovát és Zabellinát volt alkalmam szemügyre venni egy-egy iskola erejéig. Rakitát csak egy nem kötelező jellegü edzésen láttam a birkózókkal együtt futballozni.

A közvetlen utánpótlást jelentő fiatalabb generáció tagjai közül azonban több igéretes tehetség munkáját kisérhettem figyelemmel. Őket majd minden nap láttam, mivel legtöbbször a Dinamó edzéseit látogattam. Az ő munkájukon, illetve a velük dolgozó edzők munkáján keresztül vontam le a következtetéseimet, továbbá a kezdő csoportokkal folytatott munka tanulmányozása közben szereztem értesüléseimet tartalmi és módszertani vonatkozásban egyaránt.

A Dinamó vivóterme nem különálló létesitmény. Más sportágak céljait szolgáló edzőtermekkel és egy uszodával együtt került egy épülettömbe, mely a stadion területén áll a legkülönfélébb pályák /labdarugó, tenisz, kosár, kézilabda stb./ közé ékelve.

A vivótermet minden hazai klubunk szivesen mondaná a magáénak. Tágas, jól felszerelt, és a vivómunkán kivül lehetőséget nyujt más irányu tevékenységek, pl. a kiegészitő munka elvégzésére is.

A mi keskeny és rövid, tehát kis alapterületü, és többségében alacsony, kis légterü, rossz akusztikáju és rosszul felszerelt termeink, melyek egykor nemcsak a magyar vivás bölcsői, de a világ kardvivásának fellegvárai is voltak, már nem felelnek meg a modern sport által támasztott követelményeknek.

A terem olyan nagy, hogy benne pl. az egyik edzés végeztével az edzők szabályos röplabda-meccset vivtak. Felszerelése, a vivás oktatásához szükséges segédeszközökkel való ellátottsága /tükör, szurópárna, vivóbábu/ ideális.

Bárhol fordultam is meg, ezeket az oktatási segédeszközöket mindenütt megtaláltam. A termeket körös-körül tükrök boritják. 8-10 szurópárnánál és 5-6 vivóbábunál kevesebbet egyik teremben sem láttam. Náluk a tükör - ez a legegyszerübb, mestert pótló vagy helyettesitő, annak munkáját megkönnyitő, a tanitványt önállóságra, önálló munkavégzésre és tudatos önellenőrzésre szoktató segédeszköz - oly természetes tartozéka a vivótermeknek, mint az operaház vagy a balettintézet tánc- és próbatermeinek. Ha meggondolom, hogy az eredményekben oly gazdag magyar vivósport keretedzés céljaira használt termében egyetlen szurópárna, egyetlen tükör vagy vivóbábu sem található, sok hibának vagy fogyatékosságnak már eleve magyarázatát találom.

Hiába próbáljuk meg ugyanis a tanitványt önálló munkára szoktatni, ha nem állanak rendelkezésünkre olyan segédeszközök, amelyek egyrészt kedvet csinálnak az egyéni gyakorláshoz, másrészt, ami még ennél is fontosabb, lehetőséget adnak egyben a végzett munka folyamatos kontrollálására is.

A Dinamó vivótermében Manajenkó mellett - aki a terem vezető edzője - dolgozik Rudov, az egykori élvivó, és mások, a kevésbé ismert fiatalabb edzőgárda tagjai közül. A teremben folytat még edzői tevékenységet Rilszkij is, akit - miután visszavonult a versenyzéstől - az egyik kezdő kardcsoport irányitásával biztak meg.

Az ezői gárda 12 főből áll. Közülük egy nemcsak edzői képesitéssel rendelkezik, hanem orvosi diplomával is. Ő végzi a terem vivóinak időszakos orvosi ellenőrzését, a különböző méréseket és a sportággal kapcsolatos orvosi kutatómunkát is.

Az edzőknek külön szobája van, ahol összejönnek, megbeszéléseiket tartják és pihennek. Nem állitom, hogy ez a szoba szentély, de egy biztos, ott létem alatt egyetlen egyszer sem láttam a versenyzőket ugy ki-be sétálni, ahogy az nálunk, hasonló esetben, természetes lenne. Ugy látszik, maguk a versenyzők is akceptálják az edzők nehéz munkáját, és tiszteletben tartják az őket megillető pihenőt.

Feltünt, hogy egyetlen helyen sem láttam az edzők körül munkaadói szerepkörben tetszelgő szakosztályvezetőt lábatlankodni. Hiányoltam is, hogy nem szakitja meg a nyugodt, folyamatos oktatási munkát valamiféle értekezletre való állandó felhivás.

Minden edzésen más és más edző tölti be az ügyeletes szerepét és végzi az ügyintézést. Adminisztráció, mint mindenütt, természetesen ott is van. Meggyőződésem azonban, hogy ez csak a szükséges mértéken, illetve határon belül mozog és nagyon vigyáznak arra, nehogy ennek a szükséges rossznak ujabb és körmönfontabb módját találják ki a gyakorlati vivás rovására.

Az edzők szokatlanul nagy és különleges tekintélyt élveznek. Bár a legfiatalabb vivók is közvetlen hangon, különösebb póz és megilletődöttség nélkül érintkeznek edzőikkel, mégis fellelhető magatartásukban a tekintélyt elismerő tartózkodásnak és tiszteletnek valamiféle sajátos megnyilvánulása.

A vivás közismerten nem tartozik a legcsendesebb sportágak közé. A termekben mégis számunkra szokatlan csendben folynak az edzések.

Hazai termeink igen zajosak. Ehhez a zajhoz az évek folyamán annyira hozzászoktunk, hogy egy-egy csendesebbnek tünő terem önkéntelenül is az enyhébb munka érzetét kelti bennünk.

Ameddig személyesen nem tapasztaltam, elképzelhetetlennek tünt előttem, hogy vivóteremben ilyen csendben is lehet dolgozni. Csak irigyelni tudom ezeket az edzőket, mert nem kopik el idő előtt a hangjuk, nem mennek tönkre a hangszálaik.

·A versenyzők munkájában kevés az üresjárat. Kevesebbet pihennek és csendesebben beszélgetnek, mint a mi versenyzőink, akik gyakran a társadalmi érintkezés egyik, csevegésre is bő lehetőséget adó formájának tekintik a vivóedzést.

A vivómunkát komolyan veszik, mert azt tartják, csak akkor lehet elérni valamit, ha kellő komolysággal végezzük. Mindennek ellenére edzéseik nem nélkülözik a mértéktartó kedélyességet és megfelelő hangulatot, a jókedvet és a sport okozta feloldódást.

A kezdők oktatását, hazai gyakorlatunknak megfelelően, ők is csoportban végzik. Az oktatás sikere érdekében azonban egy-egy csoportba 15 főnél többet nem osztanak be, mert az a véleményük, hogy ennél nagyobb létszámmal érdemi munkát végezni nem lehet. /A gyakorlatban ennél a papiron limitált létszámnál mindig kevesebbel találkoztam./

Termeik nagyságához és a vivásra jelentkezők számához viszonyitva ez a létszám lehetne nagyobb is, azonban érthető módon nem kockáztatnak. Csak a munka hatékonyságát tartják szem előtt.

A mesterekhez beosztott egyéni iskolázók száma mindenkor az edző és a tanitvány klasszisának a függvénye. A legjobbak esetében ez mindössze 4-5, legfeljebb 6 főt tesz ki. A nem elsővonalbeli edzők és az alacsonyabb osztályu versenyzők esetében sem éri el, illetve haladja meg ez a szám a 9-10 főt. Még a teljesen kezdő mester kezére sem biznak akkora létszámot, ami nálunk idehaza általában nemcsak elfogadott, hanem hivatalosan kötelező is.

A mi mestereink átlag 15-20, iskolára érett versenyzővel foglalkoznak. /A Vivó Hiradóban közölt kimutatás szerint még ennél is többel./ Ekkora létszámmal egy szovjet edző legfeljebb csak csoporton belül találkozik.

Az edzők nyugodt tempóban végzik munkájukat. Náluk ismeretlen az a nagy létszámból fakadó feszültség, illetve kapkodás, az a fölfokozott munkatempó, és az előre kiszámitott időbeosztás tartására irányuló erőfeszités, ami a legtöbb edzőnk energiáját fogyasztja. Ha nálunk felboritja valami az időbeosztást, csak két-három összecsapott, megközelitőleg sem kielégitő iskola árán tudja az ember önmagát utólérni.

Egy edzőnek akkor van ideje minden tanitványával huzamosabb ideig, elmélyülten és tartalmasan foglalkozni, ha ezt a létszám megengedi. Csakis optimális létszám mellett képzelhető el, hogy a vivómester nemcsak a szurópárna szerepét játssza el, hanem nevel, irányit, embert és versenyzőt is farag, paralel technikát és taktikát is ad, sőt még a versenyző lelkét is edzi, előkészitve őt a küzdelemre, vagyis eleget tesz a nálunk oly sokat hangoztatott és oly nagymértékben hiányolt pszichológiai előkészitésnek is.

Nemcsak a mesterek, de a tanitványok is nyugodtak. Nem siettetik edzőiket és nem kisérlik meg valamiféle elfoglaltságra hivatkozva, még a többszörös világ- és olimpiai bajnokok sem, hogy előbbre kerüljenek a mester által diktált sorrendnél.

A tanitvány, ha egyszer lejött a terembe, nem csapja össze edzéseit, mert tisztában van vele, hogy a vivás a fokozottabban idő- és munkaigényes sportágak közé tartozik.

A versenyző függ edzőjétől, nem ugy, mint nálunk, az edző a versenyzőjétől. Még a legkiválóbb, a legnagyobb eredménnyel rendelkező versenyzők sem vindikálnak maguknak különleges jogokat és előnyöket. Nem követelődznek, nem próbálnak meg diktálni az iskolában és "á la carte" iskolázni.

Amin idehaza sokan csodálkozni fognak, a vivás még mindig vonzó hobby, kedves időtöltés, tartalmas szórakozás és felejthetetlen élmény a sportra érett generáció tagjainál. Egy a sportok közül, amit éppen olyan komolyan vesznek, mint más, igényes elfoglaltságot.

Az edzők a normál beszédhang erejével oldják meg feladataikat. A fegyelem olyan nagy, hogy a két ember között szokásos mindennapi beszédhang elegendő a magyarázatra, a hibajavitásra, a csoport vagy az egyéni iskolázó irányitására. Bárhogy is van, nagy könnyebbség, hogy nem kell a vivómesternek az edzések végeztével - fizikai és idegi fáradtságán tul - hangjának, hangszálainak fáradtságát, teljes kifáradását is konstatálnia.

A vezényszavak, amelyekkel pl. csoportos oktatásnál az akciókat inditják, nem a nálunk szokásos hosszabb-rövidebb felhivó és a feltétlenül rövid és pattogó végrehajtást elrendelő részből állnak. Ők magának a mozdulatnak a meghatározásával, illetve megjelölésével "vezényelnek" anélkül, hogy ennek ve-

zényszó jellegét óhajtanák kidomboritani. Nem is olyan hangsullyel ejtik ki, mégis mindenkitől időben megkapják az egyöntetü és megfelelő szinvonalu végrehajtást.

A vivásra jelentkezőket speciális gyakorlatok segitségével - melyek utalnak a sajátos vivó koordinációra, az akarat és figyelem erejére, megosztani tudására, a reflexek állapotára és a robbanékonyságra - megrostálják, és csak a kiválasztottakkal kezdik meg a foglalkozást. Menet közben többször selejteznek.

Mire egyéni iskolázásra kerül a sor, valóban csak azok maradnak meg, akikben az edző a vivás szempontjából fantáziát lát.

Már a kezdőket is önállóságra szoktatják, mert vallják, hogy az önálló munkának a vivásban pótolhatatlan jelentősége van. Kezdők bemelegitését, az első néhány órát leszámitva, felváltva mindig egy, a csoport tagjai közül vezeti. A többi vele együtt csinálja körben állva. Ezzel mindenki rákényszerül a gyakorlatok megtanulására /lesz anyaguk, mikor már teljesen egyedül dolgoznak/.

A tanitványok, még az egészen fiatal gyerekek is, a vivómesterek távollétében ugyanolyan fegyelmezetten gyakorolnak, mintha az edző jelen lenne. Minden időt kihasználnak, hogy megfeleljenek a követelményeknek. Senkit sem kell munkára nógatni és senki nem csinál mást, mint amit mondanak neki.

A csoportos oktatáson belül már kezdetben nagy szerepet szánnak a páros gyakorlásnak. A gyerekek bámulatos természetességgel és ügyességgel asszisztálnak egymásnak ennek során. Ezek a gyakorlatok sokban eltérnek a nálunk konvencionális gyakorlatok néven ismert páros gyakorlási formáktól és a falazástól.

Nagyon sok, felnőtt vivó számára is élvezetes elfoglaltságot és érdeklődésre igényt tartó rávezető gyakorlatot, játékot, versengést iktatnak a foglalkozások müsorába. Ezekkel nemcsak szinezni, élénkiteni tudják edzéseiket, hanem megoldják a speciális képességfejlesztést is, továbbá utalnak a vivás páros küzdőjellegére és a technikai anyag változó körülmények közötti felhasználásának fontosságára. Edzőik egy jó testnevelő fantáziájával alkották ezeket a sürün alkalmazott, előszeretettel használt gyakorlatokat és játékokat.

Technikai anyagközlő magyarázatukban szakitottak a klaszszikus leirás hagyományaival. Az elvontabb, a tudományosabb ki-

fejezések helyett szivesebben élnek a közvetlen hasonlatok és a természetes, mindennapi meghatározások, illetve jelölések lehetőségével. A térhez nehezen viszonyitható vivómozgásokhoz - a mi technikai normáink bonyolult előirásaival ellentétben - olyan kézenfekvő támpontokat adnak, ami a legfiatalabbak számára is azonnal érthető. Pl. "A könyök bent, az ököl kint kifejezés helyett, "a könyök a csipő, az ököl, illetve a kosár pedig a váll előtt" megjelölést használják. Vivóállásban, illetve kitörésben nem a törzs függőleges helyzetét hangsulyozzák ki, hanem a vállak vonalának a talajjal párhuzamos helyzetére hivják fel a figyelmet stb.

Kezdők első lépéseinél nagy gondot forditanak arra, hogy minden gyakorlat minél hamarabb, fizikailag és szellemileg is közelebb vigye a tanitványt a vivás sajátos belső világa megismeréséhez és megértéséhez. Arra törekszenek, hogy megkönnyitsék a tanitvány számára ennek az extrém sportágnak a követelményeivel való azonulást.

Ennek érdekében másfajta közelitést alkalmaznak, mint mi, ami nemcsak az indulás, de a későbbi kötődés és eredmény szempontjából is sokat igérőbbnek és hatékonyabbnak bizonyul. A mi iskolánk, illetve felfogásunk által szentesitett első lépcsőfokot, a tisztán formai alapokon, külső jegyeken, illetve ismérveken keresztül történő közelitést elvetik, illetve csak másodrangunak tekintik. Ezért tünik a kezdőik által bemutatott lábmunka - a formai kivánnivalók ellenére is - vivóilag stabilabbnak és érettebbnek.

Munkájukban sokkal több minden kap értelmet közvetett uton, átmenetek és áttételek segitségével, mint direkt módon.

II.

Eredeti tervem az volt, hogy az edzők közül - fegyvernemre való tekintet nélkül - azokat nézem meg, akik eredményeikkel kiérdemelték a legjobb, a legsikeresebb edző rangját. Ezek közül azonban távollétük alatt nem láthattam a szovjet edzők legtaktikusabbját s egyben nesztorát, Arkadjevet, a válogatott kardkeret két, amatőrből különböző időben edzővé avanzsált tagját, Tislert és Kuznyecovot, az edzői vonalon is sokat igérő Midlert stb.

Egyedül Manajenkót állt módomban a nagyok közül megfigyelni. Rá koncentráltam tehát minden időmet és energiámat. Ugy akartam szemmel kisérni az edzések folyamatában, mint munkáját nem befolyásoló külső, és legtöbbször valóban térben is távolabb álló megfigyelő. Nem az érdeklődő idegennek szánt alakitásra, hanem magára a lényegre voltam kiváncsi. A mindennapok munkájában megnyilvánuló egyéniséget óhajtottam felkutatni. Nemcsak a látottakat próbáltam meg értékelni; a mozgatórugók is érdekeltek. Reméltem, a kulisszák mögé is bepillanthatok.

Zárkózott egyénisége, csendes, hallgatag természete miatt a direkt közelités módszerén kivül gyakran éltem a második szándék lehetőségével is. Apró megjegyzései sokszor többet értek, mintha önszántából hosszabb lélegzetü előadásba kezdett volna. Néha a sorok között kellett olvasnom, nemegyszer megérzéseimre támaszkodva magát a mozdulatot kellett megfejtenem.

Ennek során ritka emberi és mesteri megegyezés tanuja lehettem. Közte és két magyar edző között olyan sajátos azonosságokat véltem felfedezni, mely csak szerencsés véletlen eredménye lehet.

Manajenkó tőriskolája erősen emlékeztetett Szüts János és néhai Jekelfalussy Piller György pengeadására. Vallja is, hogy kettejük munkája volt a legnagyobb hatással mesteregyénisége kialakulására.

Mindazt átültette a tőrvivás talajára, amit a magyar kardvivás kitermelt technikai finomságokban, rafinériában és differenciált módszerekben.

Nemcsak ő, aki személyesen is jelen volt az 50-es évek elején lejátszódott tapasztalatcserén, hanem azok is, akik koruknál fogva nem lehettek ott, lépten-nyomon hangoztatják, a magyar kardvivásból tanultak a legtöbbet. Ez a fegyvernem testesitette meg ugyanis szemükben a legpregnánsabban, a legkezenfekvőbb módon és a legmagasabb szinvonalon mindazt, ami a vivásnak mint küzdősportnak lényege. Ennek kifinomult, de még nem dekadens technikai és taktikai megnyilvánulásait és a legtaktikusabb magyar kardmesterek speciális oktatási metódusait forditották le a másik két fegyvernem, elsősorban azonban a tőrvivás nyelvére. Ezzel és ennyiben fejlesztettek tovább mind-

azt, amit tőlünk tanultak. A mintát, a modellt tehát nemzeti fegyvernemünk sajátosságai szolgáltatták.

Manajenkó mesteri fogásai a legjobb magyar kardedzők finom pengeadásához hasonlóan cizelláltak, önmagukért beszélnek. Edzői manirjai póztalanok, sallangmentesek, eszköztelenek. Ugyanazt mondják el szükebb amplitudó mellett és eltérő formai megoldások közepette, mint amire az ördöngős magyar kard legjobb mestereink és amatőreink kezében képes volt.

Pengeadása nélkülöz minden keménységet. Egészen puha, olajozott mozdulatokra készteti még a legkeményebb tanitványt is.

Fegyverének és törzsének tartása, pengéjének mozgása, fegyverrel végzett jelzései az akció végrehajtásának feltételein tul mindig segitséget is nyujtanak, rávezetést is jelentenek a konkrét végrehajtási mód, az adott ritmus és a sajátos összekapcsolás vonatkozásában.

Amikor az akció erre lehetőséget ad, igyekszik a tanitvány pengéjével a kontaktust a szükséges mértéken és időn tul is fenntartani. Ez a momentum különös izt kölcsönöz pengeadásának. Olyan érzése van az embernek, mintha kenné, csusztatná, pasziroznà pengéjét a tanitványén. Ilyenkor sokszor nem is fenyeget vele abszolut értelemben, ténylegesen, mégis értelemszerü, természetes az, amit csinál, mert egyértelmü jelzéseket ad vele. Módszer ez nála, mellyel a cél érdekében áldoz a realitás oltárán. Valószinü a pengén keresztül jövő érzékelés révén kap ilyenkor támpontokat a szükséges erőkifejtés, ellenállás, erőteljesebb fogás és határolás, tehát a pengemozgás tulajdonságainak a mikéntjéről és mértékéről.

Időnként a tükör előtt állva ad iskolát, legtöbbször párhuzamosan haladva annak sikjával, de előfordul, hogy arra merőlegesen is áll. Ilyenkor elsősorban a tükörbeli képet kiséri figyelemmel. A vivót magát csak másodlagosan, a perifériкus látás segitségével ellenőrzi.

Sokszor tükör nélkül is ugy ad pengét, hogy tekintete nem irányul a tanitvány felé. Kissé félrefordult fejjel azt a látszatot kelti, mintha nem is törődne vele. Ez azonban csak látszólagos nemtörődömség, mert a mozgást ilyenkor is perifériкusan követi.

A mozgás tükörből való megfigyelése, főleg amikor a tanitványt oldalról látja, lehetőséget nyujt az olyan hibák közvetlen érzékelésére is, amikre egyébként szembenálló tanitvány esetében bizonyos jelekből vagy megnyilvánulásokból csak következtetni lehetne.

A periférikus látásmód mozgásellenőrzésre való ilyen nagymértékü és szokatlan felhasználását azzal indokolja, hogy igy gyorsabban, élesebben és differenciáltabban érzékel, mintha mindig csak a központi látást veszi igénybe a hibák megfigyelésénél.

Iskolájában apró, tipegő lépésekkel állandó, változó tényezőként szerepelteti a mozgást, a helyváltoztatást. Ezzel a tanitványt is finom távolságtartásra készteti.

Iskolájának nincs "izzadságszaga". Tanitványainak fizikai terhelése a leghosszabb időtartamu iskolában sem éri el az általunk megszokott 40-60 %-át. El kell azonban ismerni, hogy ugyanakkor az idegrendszer megterhelése ennek többszörösét teszi ki, hiszen még a standard feltételek közt folyó oktatás közben is erősen figyelnie kell a tanitványnak.

Iskolája, amelyben a technikát ismétli, illetve finomitja, monotonnak tünik a lassu, egyenletes iram, a folyamatos, szünet nélküli, hosszabb lélegzetü pengeadás következtében. Azonban még a legismertebb variációk közben is megkivánja a technikai végrehajtásra irányuló maximális koncentrációt, a figyelem tartóssága, állóképessége érdekében.

Az egyénileg elérhető legnagyobb sebesség tört részével dolgoztat mindenkit, legyen az kezdő vagy olimpiai bajnok. Nem engedi meg senkinek, hogy gyorsan dolgozzék. Csak időnként láttam egy-egy "meglőtt" kitörést, nem is annyira az edző kivánságára, mint inkább a helyzet által diktált érzésből fakadóan, a visszatartott energiák önkéntelen kirobbanásának eredményeképpen. Az a véleménye, az iskolának egészen más feladatai vannak, mint a gyorsaságfokozás - vagy legalábbis nem ez az elsődleges szempont.

A fő hangsulyt kivétel nélkül mindenkinél a puhaságra, a lazaságra, a laza, minden káros és felesleges, eltulzott izomfeszüléstől mentes mozgásra, illetve végrehajtásra fekteti. De nem hagyja figyelmen kivül a mindig biztonságos egyensulyt, a

preciz lábonállást, a vállak talajjal párhuzamos helyzetét, az állandó folytatásra és változtatásra való készenlétet, illetve felkészülést, a figyelem megosztani tudására irányuló erőfeszitést és a váratlan helyzetekre történő gyors reagálni tudást sem.

Az a véleménye, hogy a hosszu, folyamatos, megszakitás nélküli, lassu, egyenletes iramban végzett munka elősegiti a gyors összehuzódások és ellazulások harmonikus, megfelelő mértékü és időtartamu kapcsolódását, vagyis hozzájárul az izmok munkavégzésének tökéletesebbé tételéhez. Elősegitik az izmok átgyurását a technikával karöltve.

Az akciók szünet nélküli egymásutánjában létrejön az a szükséges lazaság, ami nemcsak a gyors reagálás, hanem a maximális figyelem fizikai előfeltétele, illetve forrása is.

25-30 percnél rövidebb iskolát egyik tanitványának sem adott. De akadt olyan vivója is /egészen fiatal gyerek volt/, akivel majd egy órát foglalkozott egyszerre. /Próbálná ezt megtenni nálunk 10-15 tanitvány mellett./

Pengeadás közben nem használ semmiféle hangingert, sem a jobb inditás, sem a megfelelő dinamika kihangsulyozása érdekében, sem a hangulatot fokozó, illetve elősegitő módszer gyanánt. Egy-két alkalommal hallottam csak, hogy számolással adta az ütemet, mikor a tanitvány nem a megfelelő módon kapcsolta egymáshoz a mozgásrészeket.

A szurásmód puha, mindössze a hegy benyomódásáig tart. Nincs rajta felesleges tolerancia, biztonsági ráhagyás, káros feszülést előidéző, technikai torzulást okozó tulnyomás. A szurás a találati felülettel történő találkozás pillanatában véget ér, befejeződik. A penge nem nyomódik tul a szükséges határon, következésképpen a tanitvány sem támaszkodik fegyverén keresztül a mesterére. Ismeretlen a döféssé alakitott szurás, mely azon tul, hogy kellemetlen és sokszor majd hanyatt dönti a mestert is, megakadályozza a kitörés megfogását a véghelyzetben s az onnan történő gyors felállást is.

Az iskolában tartott szünetek közben legtöbbször nem szólt egy szót sem /a tanitvány ilyenkor lazitott/. Nem javitott, nem magyarázott, mint ahogyan vártam. Leginkább a teremben gyakorlókat kisérte figyelemmel. Időnként egy-egy megjegyzést

tett az asszózókra, de az is előfordult, minden átmenet nélkül otthagyta tanitványát és átsétált a terem másik végébe, hogy ott egy teljesen kezdő kardozó gyerek mozdulatát - aki egyébként csoportban gyakorolt - személyesen igazitsa ki.

A teremben kollektiv kiegészitő munka nem folyt. Versenyzői ezt önállóan csinálják, és általában, mert megtehetik, nem is a vivótermet használják erre a célra. A teremben az egyéni bemelegitésen, a célgimnasztikai gyakorlatokon és az ugrókötelezésen kivül mást senki nem csinált.

A hatékonyabb vivás érdekében - meggyőződésem - mindenki szerét ejti valamilyen formában a hiányt pótló mozgásanyag müsorba iktatásának. Ezt azonban teljesen a versenyzőre bizzák, legfeljebb tanácsot adnak hozzá, ha kér. Senkire nem kényszeritenek rá semmit sem. Mindenki azt, akkor és olyan mértékben csinálja, amire, amikor, ahogyan és ameddig szüksége van, amit szeret, amit megszokott, vagy amiben bizik és hisz. Az a vélemény, hatékonyabb, ha valaki valamit egyedül, önszántából és meggyőződésből csinál /a vivás amugy is egyéni sport/, mintha azt nógatásra, közösen és dresszurából tenné /bár ez utóbbi talán látványosabb/.

Manajenkó általam látott tanitványai a legeltérőbb fizikai adottságokkal rendelkeztek. Volt közöttük gyors és lassu, erőteljes felépitésü és gyengébb fizikumu. Egy valamiben azonban közös nevezőn voltak. Kivétel nélkül ragyogó koncentráló képességgel és hihetetlenül gyors helyzetfelismerő képességgel rendelkeztek. Idegrendszerük állóképessége és plaszticitása bámulatba ejtett. Akaraterejük, küzdőszellemük hihetetlenül felfokozott. Minden idegszálukkal a viváson csüngenek. Vagyis elsősorban idegrendszerileg és pszichikailag alkalmasak a vivásra. Ezért is jó vivók.

Azt az immár közhelynek számitó megállapitást, hogy a vivás idegsport, a szovjet edzők és versenyzők nemcsak hangoztatják, hanem értik és élik is. Figyelembe veszik és differenciáltan alkalmazzák az egyes edzéseken éppen ugy, mint az egész évi felkészitésben, a munka adagolásában, a megterhelés ritmusában és a versenyzőknek adott pihenő mértékét illetően.

III.

A vivás tudomány és müvészet, vallotta a régi olasz iskola a vivás meghatározásával kapcsolatban.

Sokan ezt az inkább átvitt értelemben használt kifejezést szó szerint vették, és ennek tulajdonitották többek között a vivás arisztokratikus rangját, többi sportágtól való részleges elkülönülését és különválását, vélt vagy valóságos kiváltságait és megközelitésének nehézségeit.

Ugy vélték, ez a meghatározás csak arra jó, hogy tovább fokozza azt a romantikus hatást, amit a vivás önmagában is majd mindenkiben kivált. Semmi másnak nem tekintették, mint jól felhasználható védőpajzsnak mindenfajta ujitani törekvéssel szemben.

A vivás hosszu fejlődésen ment keresztül. Ennek során egymásnak ellentmondó, sőt gyakran egymással élesen szembenálló és vitázó felfogások és iskolák születtek, illetve váltak uralkodóvá.

Hosszu utján az egészséges befolyások mellett természetesen dekadens hatások is érték. Ezek azonban csak ideig-óráig hátráltathatták fejlődését, illetve akadályozhatták meg a sportág egyedül helyes és érvényes törvényeinek s egészséges tendenciáinak ujbóli felszinre törését.

Az 50-es évek elején meghonosodott villanytőr okozta zürzavar lehetőséget teremtett egyfajta átértékelésre, illetve felülvizsgálatra. Kapóra jött, hogy egyes szakemberek az elöregedés jeleit vélték felfedezni a sportágon.

Vendéglátóim, miután megfigyelték és kiértékelték a létező legjobb iskolákat, függetlenitették magukat az akadémikus vitáktól és természetes torzulásoktól. Befolyásmentesen kialakitották a maguk sajátos elméletét és gyakorlatát. Az egyedül helyes oldalról történő megközelitést, a reális elemzést és értékelést maguk az eredmények igazolták.

Mindenfajta misztikus ködösitést mellőzve, racionális uton, logikus módszerekkel magának a tevékenységnek a belső lényegét kutatták és próbálták megfejteni a speciális összefüggések kiemelésével. Sikerült is a bonyolult összetevők komplex vizsgálatán keresztül kialakitaniuk a vivás dinamikus és sportos szemléletét.

Halotti tort ültek a régi felfogás felett. A vivás fogalmi meghatározásából törölték a tudomány és müvészet szót, és leszögezték, egyik megállapitás sem igaz, mert a vivás éppen ugy sport, mint a többi.

Ezzel némileg detronizálták a sportágat és legalábbis kiemelték abból az elefántcsont toronyból, ahová az idők folyamán, többek véleménye szerint, zárkózott.

A forradalmi változást jelentő viták és hullámok elültével a fejlődésnek indult és sportositott villanytőr száraztőrszerü magasságokba ivelt.Bekövetkezett a paradoxon, amire senki sem számitott.

Ny. Popov, a szovjet vivószövetség elnöke Buenos Airesben a Nemzetközi Vivószövetség kongresszusának "A vivás fejlődésének időszerü problémái"-t tárgyaló vitáján, 1962-ben tartott előadása közben a következőket mondta: "A vivás nem sport, hanem müvészet - állitották a vivás régi mesterei és ez sok vonatkozásban igaz ma is. Ha a vivó ugy fogja fel a vivást, hogy a küzdelem lefolyásában megnyugvást lel, ha az ellenállásban alkalmazott taktikai fogásokban gyönyörüségét leli, ha átlát ellenfele taktikáján és elegáns, brilliáns küzdőszellemet tanusit a mérkőzés folyamán, akkor a vivás müvészet és sport is."

LUKOVICH, ISTVÁN

Was charakterisert die sowjetische Fechtschule?

Rationelle Aktionen, von den klassischen ablenkende technische Beschreibungen d.h. Normen.

Unterricht in einer besseren Synthese von Technik und Taktik, d.h. von spezifischen Fähigkeiten.

Eine stärkere Betonung des Kampf-Charakters vom Fechten, im Gruppen-Unterricht sowie im Paartraining.

Eine für die einzelnen Personen differenzierte Anwendung der Vorbereitunsprozesse - die stärkere Belastung des Nervensystems vor Augen haltend.

Systematische Auswahl der Talente.

Bestregung nach einer grossen Lockerheit.
Schnelles Erkennen der Situation, schnelle Reaktionen.

ЛУКОВИЧ, ИШТВАН

Что характеризует советскую школу фехтования?

Рациональные действия, технические описания, т.е. нормы расходящиеся с классическими.

Обучение по более совершенному синтезу техники и тактики, т.е. специальных способностей.

Повышенное подчёркивание состязательного характера фехтования и при обучении в группе и в парной тренировке.

Лично дифференцированное использование подготовительных процессов имея в виду усиленную нагрузку нервной системы.

Систематический выбор талантов.

Стремление к большой гибкости, приучение максимальной концентрации. Заставление быстро ориентироваться в обстановке и быстро реагировать.

MÓNUS ANDRÁS

Gyógytestnevelő tanárképzés a Szovjetunióban
/Egy tanulmányut tapasztalatai/

Az iskolai gyógytestnevelés hazánkban ma már több mint félévszázados multra tekint vissza. Fejlődésének utja meglehetősen sajátos, sok tekintetben különbözik még azokétól az országokétól is, amelyek hatással voltak kialakulására, majd továbbfejlődésére.

A felszabadulás előtt elsősorban a németországi tapasztalatok jutottak el hozzánk az onnan eredő szakirodalom tanulmányozása, majd pedig néhány testnevelő tanár személyes látogatása eredményeképpen. Erre az időre - sőt még a felszabadulás után is jó ideig - jellemző volt iskolai gyógytestnevelési rendszerünk egyoldalusága: csaknem kizárólag a deformitásos tanulók gyógytestnevelésére szoritkozott.

Az 1950-es évek elejétől jutottak el hazánkba azok a közlemények /forditások, ismertetések, illetve eredeti közlemények/, amelyek betekintést nyujtottak a Szovjetunió gyógytestnevelési rendszerébe.

A szovjet gyógytestnevelési rendszer jelentős hatással volt iskolai gyógytestnevelésünk fejlődésére, s annak szinte forradalmi átalakulását eredményezte annak ellenére, hogy a Szovjetunióban a gyógytestnevelés elsősorban egészségügyi intézményekben folyt és folyik jelenleg is.

Hazánkban a gyökeres átalakulást a belgyógyászati gyógytestnevelés megszervezése jelentette, s ebben kétségtelenül szerepe volt azoknak a tapasztalatoknak, amelyeket szakembereink a Szovjetunió gyógytestnevelésének megismeréséből meritettek. Ezek a tapasztalatok azt mutatták, hogy a Szovjetunió gyógytestnevelése kiterjed a terápia szinte valamennyi területére, és szinvonalát tekintve világviszonylatban is minden bizonnyal az elsők között van. Ebben pedig feltétlenül döntő szerepet kell tulajdonitani a magasan kvalifikált szakkáderek képzésének, amelynek megismerése feltétlenül hasznos a főiskolánkon folyó gyógytestnevelési alapképzésben és szakképzés-

ben, s ezáltal - közvetve - iskolai gyógytestnevelésünk szinvonalának emelésében.

A fenti gondolatok - amelyeket a főiskola és a főhatóság illetékesei is magukévá tettek - valósultak meg 1969. okt. 15. és nov. 25. között hathetes szovjetunióbeli látogatásom alkalmával.

A tanulmányut célja elsősorban a gyógytestnevelő tanárképzés rendszerének, a gyógytestnevelési foglalkozások megszervezésének, valamint az egész szovjet gyógytestnevelési rendszer felépitésének tanulmányozása volt.

A Szovjetunióban a gyógytestnevelő tanárképzés elsősorban a testnevelési főiskolákon megy végbe, igy uticélom a leningrádi és a moszkvai testnevelési főiskola volt. Tanulmányutam során először a Leningrádi Intézetbe látogattam, ahol három hetet töltöttem.

A Leszgaft Intézetben a gyógytestnevelés tantárgy oktatása, valamint az ezzel kapcsolatos tudományos kutatómunka irányitása a Sportorvosi Tanszék /tanszékvezető: Szergej Nikolaevics Popov professzor/ hatáskörébe tartozik. Gazdag munkaprogram keretében ismerkedtem meg az ott folyó munkával. Ennek során az Intézetben előadásokon, a kórházakban, poliklinikákon, bennlakásos iskolákban pedig gyakorlati foglalkozásokon és megbeszéléseken vettem részt. Mindezek alapján a leningrádi Leszgaft Intézetben a gyógytestnevelő tanárképzés rendszerét illetően az alábbi tapasztalatokat szereztem:

a/ A gyógytestnevelő tanárképzés az alapképzés keretében történik, külön szakképzés nincs.

b/ A férfi és női hallgatókat külön tematika szerint oktatják.

c/ Gyógytestnevelési órák megoszlása az 1969/70. tanévben:

nők: II. évfolyam: 40 óra előadás, 40 óra gyakorlat;
III. évfolyam: 40 óra előadás, 80 óra gyakorlat;
IV. évfolyam: 38 óra előadás, 42 óra gyakorlat;

a fenti óraszámhoz még 80 óra klinikai gyakorlat csatlakozik, tehát a női hallgatók összesen 360 órában sajátitják el a gyógytestnevelést;

férfiak: IV. évfolyam: 38 óra előadás, 52 óra gyakorlat,

összesen 90 óra.

d/ Az előadásokon hozzátevőleg hasonló részletességgel ismertették az azonos anyagrészeket, mint ahogyan mi is végezzük; tematikájuk azonban összehasonlithatatlanul gazdagabb /több témát ölel fel/ a mienknél. Az azonos témaköröket hasonló szemléletben oktatják /pl. a szimmetria-aszimmetria problematikája a deformitásos tanulók gyógytestnevelésében stb./, és sokszor ugyanazokat a müszavakat is használják /pl. "misecsnij korszet" - "izomfüző"/.

Az előadásokat igen gazdagon demonstrálják ábrákkal, röntgen felvételekkel, de rendelkeznek speciális preparátumokkal is /deformálódott gerinc, mellkas stb./. Alkalmam volt megtekinteni szinvonalas gyógytestnevelési oktató filmeket is a mozgatórendszer sérüléseinek utókezeléséről.

e/ A hallgatók 6-8 fős csoportokban hospitálnak és gyakorolnak kórházakban és poliklinikai rendelőkben folyó foglalkozásokon. A gyakorlatvezető tanár tanszéki állományban, illetve óraadóként dolgozik.

f/ Továbbképzésük a testnevelő tanári továbbképzés keretében történik, amely négy hónapig tart és bennlakásos. A gyógytestnevelésre 90 óra jut.

A tanárképzéssel kapcsolatos tapasztalatszerzésen kivül alkalmam volt betekintést nyerni a szovjet gyógytestnevelési rendszer felépitésébe is. Gyógytestnevelést az alábbi intézményekben végeznek:

a/ Poliklinikai rendelők és kórházak. Minden ilyen intézményben gyógytestnevelési "kabinet" is müködik és általában minden 200 beteg után számitanak egy gyógytornászt.

b/ Szakorvosi rendelőintézetek.

c/ Gyógyüdülők, szanatóriumok /szintén rendelkeznek gyógytestnevelési kabinettel/.

d/ Bennlakásos iskolák /skola internat/ - különböző betegségek szerint /deformitások, spasztikus bénulások stb./.

e/ Iskolákban /általános iskolák, felsőoktatási intezmenyek/ "speciális" csoportokat /szepcialnaja gruppa/ szerveznek, amelyek a magyar iskolai gyógytestnevelés, illetve könnyitett testnevelés megfelelői. Az ezzel kapcsolatos feladatokat a testnevelő tanár látja el; aki külön tanterv és utmutató szerint végzi munkáját. A tanulók rendszeres orvosi ellenőrzésben

részesülnek, a csoportok azonban kevésbé differenciáltak - diagnózis, életkor stb. szerint -, mint a mi gyógytestnevelési rendszerünkben.

A Leszgaft Intézet Sportorvosi Tanszékén szinvonalas gyógytestnevelési tudományos kutatómunka folyik, amelybe bevonják a gyakorló gyógytestnevelő tanárokat is. Ez a kutatómunka kiterjed a gyógytestnevelésnek mind orvosi, mind pedagógiai-módszertani kérdéseire.

A leningrádi testnevelési főiskola gyógytestnevelő tanárképzésének eredményességéhez jelentősen hozzájárulnak azok a tanszékek, amelyek a gyógytestnevelés tudományos megalapozását is szolgálják: az anatómia, élettani és pszichológiai tanszékek. Ezeken a tanszékeken tett látogatásaim rendkivül sok hasznos tapasztalatot jelentettek.

Moszkvai tanulmányutam uticélja a Központi Testnevelési Főiskola Gyógytestnevelési Tanszéke volt. A tanszék nemrég vált külön az "Orvosi ellenőrzés" /Vracsebnij kontrol/ tanszéktől, igy Moszkvában hat orvosi /illetve, ahogyan ott nevezik: biológiai/ tanszék van. A Gyógytestnevelési Tanszék /Kafedra lecsebnoj fizkulturü/ vezetője Vera Jevgenyevna Vasziljeva professzornő, az orvostudományok doktora, aki világhirü elődjének, Szarkizov Szerazinyinek a munkásságát folytatja. Maga a professzornő ismertette a tanszéken folyó oktató-nevelő és tudományos munkát.

A tantárgy oktatása megközelitőleg hasonló módon történik, mint Leningrádban. Óraszáma szonos, a tematikában, illetve az anyag elrendezésében mutatkozik eltérés. A tanszék hagyományainak megfelelően a gyógy és sportmasszázs fontos helyet kap az oktatásban. Az alapképzésben minden hallgató a második évben 34-36 órában foglalkozik masszázzsal, amely elméleti és gyakorlati vizsgával zárul. A masszázs fakultative szakképzési tárgyként is választható. Ebben az esetben a hallgatók a III. és IV. évben összesen 200 órában esti képzés keretében sajátitják el, amelyről külön oklevelet kapnak.

A moszkvai gyógytestnevelés megismerésére az ottani kollégák gazdag programot állitottak össze. Alkalmam volt megismerni a Szklifoszovszkijról elnevezett kórház gyógytestnevelési rendszerét és az ott folyó kutatómunkát, valamint más kórházak,

poliklinikák, bennlakásos iskolák gyógytestnevelését, valamint általános iskolák, felsőoktatási intézmények speciális csoportjainak munkáját.

Összefoglalás

A Szovjetunióban a két testnevelési főiskolán és más intézményekben tett látogatás alapján - tekintettel a tanulmányut céljára - az alábbi tapasztalatokat szereztem:

1. A gyógytestnevelés mint a beteg ember komplex gyógyitásának egyik aktiv módszere igen fontos szerepet játszik a szovjet társadalom életében. Ez egyaránt megmutatkozik a gyógytestnevelési hálózat széles körü megszervezésében, a gyógytestnevelők erkölcsi és anyagi megbecsülésében /mint felső foku végzettségüek az orvosokkal azonos bérezésben részesülnek/, valamint tudományos munkalehetőségeikben.

2. A gyógytestnevelő tanárképzés mint legfelsőfoku képzés a testnevelési főiskolákon az alapképzés keretében történik, a gyógytestnevelés tantárgy oktatása keretében. Fentebb vázolt sulyának megfelelően a gyógytestnevelés államvizsga tantárgy. Ez abból a felismerésből fakad, hogy általa az edzők és testnevelő tanárok elmélyültebb anatómiai, élettani, patológiai és egyéb ismereteket szereznek, amelyek nélkül hatékony s körültekintő testnevelési, edzési oktató-nevelő munka nem lehetséges.

3. A női hallgatók a férfiakénál aránytalanul magasabb óraszámban, három éven keresztül hallgatják a tárgyat, és tulajdonképpen ők a legmagasabban kvalifikált gyógytestnevelési szakkáderek. Középkáder képzéssel - tanfolyamok keretében - csak elvétve foglalkoznak.

4. A szovjet gyógytestnevelési rendszer bázisai elsősorban a kórhazak, poliklinikai rendelőintézetek; iskoláskoruaknál pedig a bentlakásos iskolák. Ezeken a helyeken főiskolát végzett gyógytestnevelő tanárok, fokozott orvosi ellenőrzés mellett, magas szinvonalon /mindennapos vagy heti háromszori foglalkozás keretében/ látják el a sulyosabb esetek kezelését. Általános iskolákban és felsőoktatási intézményekben néhány éve kezdték meg a speciális csoportok megszervezését, ahol a raszo-

ruló enyhébb eseteket heti kétszeri foglalkoztatás keretében az iskolák testnevelő tanárai látják el.

5. A gyógytestnevelési kutatómunka felöleli a gyógytestnevelés csaknem minden területét. Az orvosi és pedagógiai témák között nem mutatkozik szakadék - egységesen szolgálják a diszciplina fejlődését.

A tanulmányut tapasztalatai azt mutatják, hogy a Szovjetunió gyógytestnevelési rendszere és gyógytestnevelő tanárképzése néhány vonatkozásban alapvetően különbözik a hazai rendszertől, s több olyan vonást tartalmaz, amelyeket figyelembe kell vennünk gyógytestnevelésünk továbbfejlesztésében, a szakkáder képzésben - nem tévesztve szem elöl sajátos körülményeinket. A tanulmányuton szerzett tapasztalatok is alátámasztják a gyógytestnevelő tanárképzés /szakképzés/ és továbbképzés korszerüsitésének szükségességét.

MÓNUS, ANDRÁS

Bildung von Heilgymnastik-Lehrern in der Sowjetunion

Vom 15-en Oktober bis zum 25-en November 1969 habe ich das Leningradische Lesgaft-Institut und die Zentrale HfK von Moskau besichtigt. Die Zielsetzung meiner Studienreise war das System der Bildung von Heilgymnastik-Lehrern, die Organisation der Heilgymnastik-Stunden und die wissenschaftliche Forschungsarbeit auf dem Gebiete zu studieren.

Die Erfahrungen der Studienreise zeigen, dass der Unterricht des Lehrgegenstandes Heilgymnastik in der Lehr- und Erziehungsarbeit beider HfK eine wichtige Stelle einnimmt, und dass sich die Bildung von Heilgymnastik-Lehrern der Sowjetunion und unser System in einigen Hinsichten grundsätzlich von einander unterscheiden.

Auf Grund der Erfahrungen - unsere spezifische Umstände vor Augen haltend - scheint es unerlässlich die Bildung von Heilgymnastik-Lehrern /Spezialbildung/ und ihre Weiterbildung an unserer Hochschule zu modernisieren.

МОНУШ, АНДРАШ

Образование преподавателей лечебной гимнастики в Советском Союзе

С 15-ого октября до 25-ого ноября 1969 и посетил Ленинградский Институт им. Лесгафта и Московский Центральный Институт физкультуры. Цель моей научной комендировки было изучение системы образования преподавателей лечебной физкультуры, организации занятий по лечебной физкультуре и научно-исследовательской работы по лечебной физкультуре.

Опуты моего путешествия показывают, что обучение предмету лечебной физкультуры занимает важное место в учебно-воспитательной работе обеих институтов физкультуры, и что образование преподавателей лечебной физкультуры Советского Союза в некоторых аспектах основно отличается от нашей системы.

На основе моих опытов - имея в вяду наши специальные условия- мне кажется необходимым совершенствовать в нашем Институте образование /специальное образование/ и дальнейшее образование преподавателей лечебной физкультуры.

ALEXITS GY. ÁRON- ABÁD JÓZSEF

KODOGRÁF

Uj, elektronikus berendezés sportbeli események automatizált rögzitésére

Összefoglalás

A Testnevelési Főiskola Tudományos Kutató Intézetében olyan félvezetőkből felépitett elektronikus készüléket fejlesztettünk ki, amely sporbeli cselekmények időbeli egymásutánját - vagy egyidejüségét - automatikusan rögziti papirszalagra. Ezzel lehetőség nyilt arra, hogy több sportágban, információ-veszteség nélkül, irásos regisztrátumokat készithessünk és a kapott gráfot értékelhessük.

Ismertetésünknek ebben a részében megadjuk a müszer főbb jellemzőit és vázoljuk müködését. A második részben rátérünk az alkalmazási lehetőségekre, illetve az eddig lefolytatott mérések elemzésére.

A müszer felépitése

Amint az a tömbvázlatból kitünik, a készülék négy egységből áll:

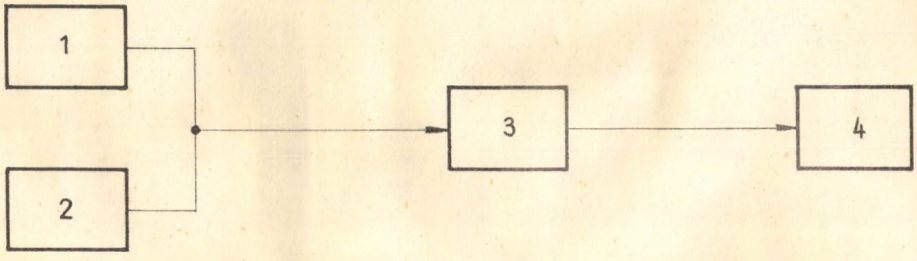

Az ábra jelölései a következők:

1. első kezelőpult,
2. második kezelőpult,

3. központi kódoló és időadó egység,
4. vonaliró szerkezet.

Első kezelőpult:

munkafelületén négy nyomóbillentyüs beiró klaviatura, egy inditó-leállitó, egy inhibitáló /letiltó/ és egy kódváltó kezelőszerv helyezkedik el.

Második kezelőpult:

munkafelülete azonos az első kezelőpultéval.

Központi kódoló és időadó egység:

magába foglalja a teljes vezérlő elektronikát, az információt fogadó és kódoló egységet, valamint a századmásodperces pontosságu időalap-generátort.

Vonaliró szerkezet:

az észlelt események kódjait kiiró irómüvet és a papirtovábbitó mechanizmust egyesiti magában.

Müködése:

Berendezésünket "KODOGRÁF"-nak neveztük el. Ez a megjelölés fejezi ki legjobban a müszernek azt a tulajdonságát, mely szerint egyrészt irásos regisztrátumát "gráf" alakjában produkálja, másrészt nyolc, egymástól független csatornája a célszerüen összeállitott kód szerint, nyolc antivalens /egymást kizáró/, illetve hatvannégy diszjunktiv /megengedő/ esemény befogadására és rögzitésére alkalmas.

Az adatfelvételezéshez egy vagy két kezelőszemélyre van szükség. Ezek egymástól elhatároltan figyelik az előttük lezajló eseményeket és a zongorázásnál, vagy gépirásnál szokásos kéztartással és mozdulatokkal folyamatosan billentyüzik az észleleteket.

Ez a megfigyelés és a cselekmény közötti megszakitásmentes informativ kapcsolat az adatrögzitések közismert szubjektiv hi-

báit küszöböli ki. Ezután a regisztrátum már objektiven tükrözi mindazt, ami például a pályán történt. A papirszalagra felrajzolt gráfok, négyszöghullámok rögzithetővé és mérhetővé teszik a nehezen "megfogható" mozzanatokat is. Ezeket mind ez idáig csak körülményes eszközökkel sikerült feljegyezni és tulnyomó többségükben kontroll nélkül elemezni.

E gráfok, a megfelelően kialakitott mérővonalzó segitségével, esetleg még az adatfelvételezés helyszinén is értékelhetőek.

Ha a készüléket gyors-szalaglyukasztóval kötjük össze, az adatok alkalmasak lesznek elektronikus számitógépen történő előkészitésre. Ezáltal kellő programvezérléssel a legbonyolultabb elemző és összehasonlitó müveletek is elvégezhetők, az eredmények irógépen kiirathatók.

Üzemét a világitási hálózat látja el. Feszültségcsökkentő egysége a kezelőknek életvédelmi biztonságot nyujt.

Félvezetőkből kialakitott logikai áramköri elemei minusz 5°-tól plusz 55°-ig üzembiztosan funkcionálnak.

ALEXITS, GY. ÁRON - ABÁD, JÓZSEF

Kodograf, eine neue elektronische Vorrichtung zur automatisierten Registrierung von sportlichen Ereignissen

Die vorgestellte Maschine die KODOGRÁF benannt wurde, kann durch acht von einander unabhängigen Kanalen die Registrierung von Ereigniss-Serien Sportaktionen verrichten, was man bisher nur durch Protokollführung registrieren konnte, die aber viel zu müssan und voll von subjektiven Fehlern ist.

Die aus Halbleitern aufgebauten Stromkreise der Allage sichern es, Registraten ohne Informationsverluste zu erhalten.

АЛЕКСИЧ,Д. АРОН - АБАД, ЙОЖЕФ

КОДОГРАФ, новое электроническое оборудование для автоматической регистрации спортивных событий

Представленное оборудование, названное КОДОГРАФ-ом решает регистрацию данных серий-событий спортивных действий через 8, независимых друг от друга каналов, то что можно было до сях пор только утомительным ведением протоколов полных субьективными ошибками.

Электрические цепи оборудрвания, построенные из полупроводников, обеспечивают получить регистраты без потери информаций.

TARTALOM

		Oldal
TANULMÁNYOK, ÉRTEKEZÉSEK		5
KERTÉSZ TIBOR:	A 80 m-es és a 100 m-es női gátfutás összehasonlító elemzése.....	7
KULCSÁR LÁSZLÓ:	Mozgásritmus vizsgálat felemáskorláton	24
FRENKL RÓBERT:	Az edzett szervezet fekélyrezisztenciájának humorális mechanizmusa	54
APOR PÉTER - MALOMSOKI JENŐ - SZMODIS IVÁN:	A vitális funkciók elkülönülése a terhelést követő restitució alatt ..	63
DOBOZY LÁSZLÓ:	Speciális alpesi képességek fejlesztéséről a száraz időszakban	74
KŐVÁRI KÁROLYNÉ - MILTÉNYI MÁRTA:	A siző mozgásainak anató-technikai elemzése "lábjáték" technikával végrehajtott tiszta lendület közben	102
JÁKFALVI BÉLA:	A teniszjáték fejlődésének aktuális problémái	116
TÓTH ISTVÁN:	Az edzés hatása a 11-14 éves lányok és fiuk ruganyosságának fejlődésére	137
KIRSCHNER BÉLA:	A juniusi Clemenceau jegyzékek és a párton belüli nézeteltérések a Tanácsköztársaságban	153
PÁLYAMUNKÁK		195
MAKKÁR MÁRTA:	A sportági alkalmasság pszichológiai vizsgálata	197

Oldal

BAKONYI FERENC: A testnevelés és sport hatása a 10-14 éves tanulók társas kapcsolataira és osztályközösségeik alakulására 218

AZ OKTATÓ-NEVELŐ MUNKA MŰHELYÉBŐL 257

KABOS GÁBOR: A Magyar Testnevelési Főiskola torna programjáról pedagógiai szempontból 259

SZÁGER GYÖRGY: A szakedzőképzés elemzése kérdőives felmérés alapján 270

AKTUALITÁSOK 287

NÁDORI LÁSZLÓ: Ujabb szempontok az ügyesség fejlesztésében 289

PORUBSZKY LÁSZLÓ: Röplabdázás, amely a felszabadulással együtt "született" 305

CSÁSZI SÁNDOR: Szempontok a fiatal kosárlabdázók képzéséhez és kiválasztásához 321

TÁJÉKOZÓDÁS 339

KERESZTY ALFONZ: Részletek a Nemzetközi Sportorvosi Szövetség bukaresti Kongresszusának anyagából 341

KASZPER LÁSZLÓNÉ: A IV. Modern Gimnasztikai Világbajnokság 354

LUKOVICH ISTVÁN: Mik a szovjet vivóiskola jellemzői? 370

MÓNUS ANDRÁS: Gyógytestnevelő tanárképzés a Szovjetunióban 385

ALEXITS GY. ÁRON - ABÁD JÓZSEF: KODOGRÁF, Uj elektronikus berendezés sportbeli események automatizált rögzitésére 392

INHALT

		Oldal
AUFSÄTZE		5
KERTÉSZ, TIBOR:	Vergleichende Analyse des 80 m - und des 100 m Hürdenlaufes für Damen	7
KULCSÁR, LÁSZLÓ:	Untersuchung des Bewegungsrythmus am Stufenbarren	24
FRENKL, RÓBERT:	Der humorale Mechanismus der Geschwür-Resistenz im trainierten Organismus	54
APOR, PÉTER - MALOMSOKI, JENŐ - SZMODIS, IVÁN:	Die Absonderung der vitalen Funktion während der Restitution die der Belastung folgt	63
DOBOZY, LÁSZLÓ:	Über die Entwicklung der spezifischen alpinischen Fähigkeiten in der Periode des Trockentrainings	74
KŐVÁRY, KÁROLYNÉ - MILTÉNYI, MÁRTA:	Anato-technische Analyse der Bewegungen des Skiläufers während des mit "Fussspiel"-Technik ausgeführten, reinen Schwungs	102
JÁKFALVI, BÉLA:	Aktuelle Probleme der Entwicklung des Tennisspiels	116
TÓTH, ISTVÁN:	Die Wirkung des Trainings auf die Entwicklung der Lockerheit bei 11-14 jährigen Jungen und Mädchen	137
KIRSCHNER, BÉLA:	Die Clemenceau-Noten von Juni und die Meinungs Unterschiede innerhalb der Partei in der Räterepublik	153

Oldal

PREISSCHRIFTE 195

MAKKÁR, MÁRTA: Psychologische Analyse der Geeignetheit in den einzelnen Sportarten 197

BAKONYI, FERENC: Die Wirkung der körperlichen Erziehung und des Sports auf die kollektive Beziehungen der 10-14 jährigen Schüler und auf die Gestaltung ihrer Klassenkollektive 218

AUS DEN WERKSTÄTTEN DER LEHR- UND ERZIEHUNGSARBEIT 257

KABOS, GÁBOR: Über das Turnen-Programm der Ungarischen Hochschule für Körperkultur aus pädagogischen Gesichtspunkt 259

SZÁGER, GYÖRGY: Analyse der Fachtrainer-Bildung aufgrund von Fragebögen 270

AKTUALITÄTEN 287

NÁDORI, LÁSZLÓ: Neue Aspekte in der Entwicklung der Geschicklichkeit 289

PORUBSZKY, LÁSZLÓ: Der Volleyball, der mit der Befreiung "geboren" ist 305

CSASZI, SANDOR: Einige Aspekte zur Bildung und zur Auswahl der jungen Basketballspieler 321

INFORMATION 339

KERESZTY, ALFONZ: Einige Details aus dem Material des Kongresses des Internationalen Verbandes der Sportärzten in Bukarest 341

Oldal

KASZPER, LÁSZLÓNÉ: Die IV. Weltmeisterschaft in Moderner Gymnastik 354

LUKOVICH, ISTVÁN: Was charakterisiert die sowjetische Fechtschule? 370

MÓNUS, ANDRÁS: Bildung von Heilgymnastik-Lehrern in der Sowjetunion 385

ALEXITS, Gy. ÁRON - ABÁD, JÓZSEF: KODOGRÁF, eine neue elektronische Vorrichtung zur automatisierten Registrierung von Sportereignissen 392

СОДЕРЖАНИЕ

ИССЛЕДОВАНИЯ 5

КЕРТЕС, ТИБОР: Сравнительный анализ барьерного бега на 80 м и на 100 м для женщин 7

КУЛЧАР, ЛАСЛО: Изучение ритма движений на брусьях разной высоты 24

ФРЕНКЛ, РОБЕРТ: Хуморальный механизм сопротивления язве в тренированном организме ... 54

АПОР, ПЕТЕР - МАЛОМШОКИ, ЕНЭ - СМОДИШ, ИВАН Отделение витальной функции при реституции последующей нагрузке..... 63

ДОБОЗИ, ЛАСЛО: О развитии специальных альписких способностей в периоде сухой тренировки 74

КЭВАРИ, КАРОЙНЭ-МИЛТЕНИ, МАРТА: Анато-технический анализ движений лыжника при чистом махе выполняемом техникой "игра ногами" 102

ЯКФАЛВИ, БЕЛА: Актуальные проблемы развития тенниса 116

ТОТ, ИШТВАН: Влияние тренировки на развитие гибкости у 11-14 летних девочек и мальчиков 137

КИРШНЕР, БЕЛА: Ноты Клемансо в июне и расхождения во взглядах внутри партии при Республике Советов 153

КОНКУРСНЫЕ РАБОТЫ 195

МАККАР, МАРТА: Психилогическое изучение способностей в видах спорта 197

БАКОНИ, ФЕРЕНЦ: Влияние физического воспитания и спорта на товарищеские отношения 10-14-и летних учеников и на оформление их классовых коллективов ... 218

ИЗ ЦЕХА УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ

КАЕОШ, ГАБОР: О программе по гимнастике Венгерского Института физкультуры и Спорта с педагогической точки зрения .. 259

САГЕР, ДЬЕРДЬ: Анализ образования специализированных тренеров на основе анкетирования 270

АКТУАЛЬНОСТИ 287

НАДОРИ, ЛАСЛО: Новые аспекти в развитии ловкости.. 289

ПОРУБСКИ, ЛАСЛО: Волейбол - "одногодок" освобождения 305

ЧАСИ, ШАНДОР: Аспекты к обучению и выбору молодых баскетболистов 321

ИНФОРМАЦИИ 339

КЕРЕСТИ, АЛФОНЗ: Отрывки из материала бухарестского конгресса Международного Союза физкультурных Врачей 341

КАСПЕР, ЛАСЛОНЭ: IV-ый Чемпионат Мира по современной гимнастике 354

ЛУКОВИЧ, ИШТВАН: Что характеризует советскую школу фехтования? 370

МОНУШ, АНДРАШ: Образование преподавателей лечебной гимнастики в Советском Союзе .. 385

АЛЕКСИЧ,Д. АРОН, АБАД,ЙОЖЕФ: КОДОГРАФ, новое электрическое оборудование для автоматической регистрации спортивных совытий. 392

TESTNEVELÉSI FŐISKOLA KÖNYVTÁRA

1982

A kiadásért felelős: dr. Terényi Imre
Megrendelve: 1970. április. Megjelent: 1970. julius. Példányszám: 600 + 19
Készült: Rotaprint lemezről /kicsinyitéssel/ a MSz 5601-59
és 5602-55 szabványok szerint,
35,4 /A5/ iv terjedelemben

---

70 3549 - FŐVÁROSI NYOMDAIPARI VÁLLALAT 16. TELEPE, BUDAPEST
Üzemegységvezető: Csuka Tivadarné

TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK

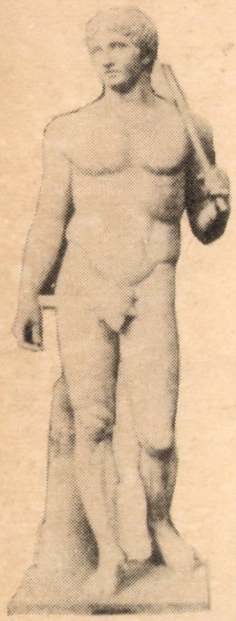

TESTNEVELÉSI FŐISKOLA 1970/II.

TF könyvtára Bp.
80
1970
577 2458

1988-07-

2009

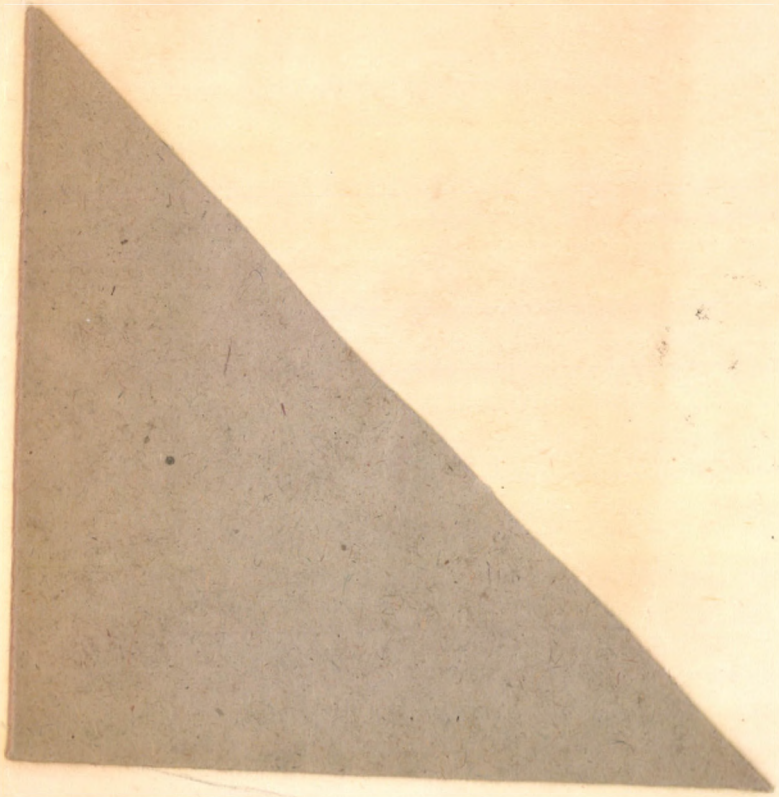

TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK

MAGYAR TESTNEVELÉSI FŐISKOLA
Igazgató: dr. TERÉNYI IMRE

Szerkeszti a Szerkesztő Bizottság

Tagjai: CZIRJÁK JÓZSEF, dr. KERESZTY ALFONZ, KOLTAI JENŐ, dr. KÖTE SÁNDOR, KRASOVEC FERENC, dr. KUTASSI LÁSZLÓ /a szerkesztő bizottság elnöke/, MÓNUS ANDRÁS, dr. NÁDORI LÁSZLÓ /főszerkesztő/, ÓCSAI JÓZSEF /szerkesztő/, ROMÁK ÉVA, SCHILLER JÁNOS, ZALKA ANDRÁS

Szerkesztőségi munkatárs: dr. HALÁSZ MARGIT

Szerkesztőség: Budapest, XII., Alkotás u. 44.

MAGYAR TESTNEVELÉSI FŐISKOLA

T U D O M Á N Y O S K Ö Z L E M É N Y E K

10042656
TF Könyvtár

1970/II.

A kötet szerzői:

ANTAL JÓZSEF a TTT főtitkára, dr. APOR PÉTER TFKI osztályvezető, dr. BAKONYI FERENC TFKI osztályvezető, dr. BALOGH SÁNDOR egyetemi tanár, kandidátus /ELTE/, BÉLY MIKLÓS ny. tanszékvezető főiskolai tanár, dr. BIRÓ PÉTERNÉ főiskolai docens, BURKA ENDRE tanszékvezető főiskolai docens /OPI/, CONKOV, V. tanszékvezető egyetemi tanár /Szófia/, dr. EMBER LÁSZLÓNÉ főiskolai docens, HARMATI SÁNDOR főiskolai tanár, dr. HEPP FERENC ny. főiskolai tanár, kandidátus, dr. HERMANN, G. egyetemi docens, szekcióigazgató /Lipcse/, dr. HRCKA, J. egyetemi docens, dékánhelyettes /Pozsony/, IONOV, D.P. egyetemi tanár, kandidátus, rektor /Leningrád/, ISTVÁNFI CSABA főiskolai adjunktus, dr. IZSÁK LAJOS egyetemi tanársegéd /ELTE/, dr. JUHÁSZ JÓZSEF főorvos /OTSI/, KABOS GÁBOR főiskolai docens, dr. KERESZTY ALFONZ tanszékvezető főiskolai tanár, kandidátus, KEREZSI ENDRE tanszékvezető főiskolai tanár, KOLTAI JENŐ tanszékvezető főiskolai tanár, dr. KUN LÁSZLÓ tanszékvezető főiskolai docens, dr. KUTASSI LÁSZLÓ főiskolai tanár, igazgatóhelyettes, dr. LISSÁK KÁLMÁN egyetemi tanár, akadémikus, a TTT elnöke /Pécsi Orvostudományi Egyetem/, dr. LUKAS, G. tanszékvezető egyetemi tanár, dékán /Halle/, dr. MACÁK, J. egyetemi docens, dékán /Pozsony/, dr. MAKKÁR MÁRTA főiskolai docens, dr. NÁDORI LÁSZLÓ c. főiskolai docens, TFKI főosztályvezető, NYIRI JÁNOS főelőadó /Művelődésügyi Minisztérium/, dr. PAMLÉNYI ERVIN a Századok főszerkesztője, kandidátus, PORUBSZKY LÁSZLÓ főiskolai docens, dr. RÓKUSFALVY PÁL főiskolai tanár, kandidátus, dr. RÓNA BORBÁLA osztályvezető, kandidátus /Országos Közegészségügyi Intézet/, SCHILLER JÁNOS főiskolai docens, dr. SIMON GYULA a Magyar Pedagógiai Társaság főtitkára, dr. STIEHLER, G. egyetemi tanár, szekcióigazgató /Lipcse/, SÓS ISTVÁN csoportvezető /MTS OT/, dr. SZABOLCS OTTÓ tanszékvezető főiskolai tanár /OPI/, dr. SZATMÁRI ISTVÁN elnökhelyettes /MTS OT/, dr. TERÉNYI IMRE főiskolai tanár, igazgató, TÓTH DEZSŐ TFKI igazgatóhelyettes, dr. VUKOTIČ, E. egyetemi tanár, dékánhelyettes /Zágráb/, dr. WOŁOSZYN, S. egyetemi tanár, rektor, neveléstudományok doktora /Varsó/, dr. WONNEBERGER, G. egyetemi tanár, rektor /Lipcse/, ZÖLD JÁNOS főiskolai docens.

ELŐSZÓ

A Magyar Testnevelési Főiskola hazánk felszabadulásának 25. évfordulója tiszteletére 1970. március 10-13 között rendezte meg jubileumi tudományos ülésszakát a szocialista országok társintézményei tudós képviselőinek, tudományos életünk több neves személyiségének, valamint a Főiskola oktatói és kutatói karának reprezentánsai közreműködésével.

Az ünnepi plenáris ülésen és az egyes szekciók ülésein, továbbá a szimpozionon elhangzott beszédeket, előadásokat és felszólalásokat a "Tudományos Közlemények" jelen kötetében adjuk közre.

Szerkesztő Bizottság

TESTNEVELÉSI FŐISKOLA Könyvtára

A JUBILEUMI TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAK PROGRAMJA

1970. március 10.

Ünnepi megnyitó

DR. TERÉNYI IMRE főiskolai tanár, igazgató

Üdvözlések

DR. SZATMÁRI ISTVÁN az MTS OT elnökhelyettese
D. P. IONOV egyetemi tanár, a leningrádi Leszgaft Testnevelési Egyetem rektora
DR. S. WOŁOSZYN egyetemi tanár, a varsói Testnevelési Főiskola rektora
DR. G. WONNEBERGER egyetemi tanár, a lipcsei Testnevelési Főiskola rektora
V. CONKOV tanszékvezető egyetemi tanár, a szófiai Testnevelési Főiskola rektorának képviselője
DR. G. LUKAS tanszékvezető egyetemi tanár, a hallei Luther Márton Egyetem Bölcsészettudományi Karának dékánja
DR. J. MACÁK egyetemi docens, a pozsonyi Komensky Egyetem Testnevelési Karának dékánja
DR. E. VUKOTIČ egyetemi tanár, a zágrábi Testnevelési Főiskola dékánhelyettese

Plenáris ülés

Üléselnök
DR. KUTASSI LÁSZLÓ főiskolai tanár, igazgatóhelyettes

Előadás
DR. TERÉNYI IMRE főiskolai tanár, igazgató
A szocialista testkultura kialakulásának 25 esztendeje

1970. március 11.

A történeti szekció ülése

Üléselnöki megnyitó
DR. PAMLÉNYI ERVIN kandidátus, a "SZÁZADOK" c. folyóirat főszerkesztője

Előadások
DR. BALOGH SÁNDOR egyetemi tanár, kandidátus
A népi demokratikus forradalom magyarországi győzelmének történelmi tapasztalatairól
DR. SZABOLCS OTTÓ tszv. főiskolai tanár
Oktatáspolitika a népi demokratikus Magyarországon
DR. KUTASSI LÁSZLÓ főiskolai tanár, igazgatóhelyettes
A magyar sportmozgalom történeti fejlődésének utja a felszabadulás után
ZÖLD JÁNOS tszv. főiskolai docens
A polgári ideológia elleni küzdelem felszabadulás utáni mozgalmunkban a fordulat évéig
KEREZSI ENDRE tszv. főiskolai tanár - DR. KUN LÁSZLÓ tszv. főiskolai docens
Főiskolásaink harca Budapest felszabaditásáért és az élet beinditásáért
DR. G. WONNEBERGER egyetemi tanár, a lipcsei Testnevelési Főiskola rektora
Az olimpiai eszme és az antiimperialista harc napjainkban
V. CONKOV egyetemi tanár, a szófiai Testnevelési Főiskola tanszékvezetője
A szocialista országok testnevelési rendszereinek nemzetközi lényege és nemzeti arculata

Felszólalások
ANTAL JÓZSEF a Testnevelési Tudományos Tanács főtitkára
A Testnevelési Tudományos Tanács kialakulása és tevékenysége 25 év tükrében

DR. KERESZTY ALFONZ tszv. főiskolai tanár, kandidátus
Részletek a Magyar Testnevelési Főiskolán folyó tudományos munka 25 évéből
PORUBSZKY LÁSZLÓ főiskolai docens
A röplabdázás,amely a felszabadulással együtt "született"

Hozzászólás
DR. IZSÁK LAJOS egyetemi tanársegéd
Hozzászólás a népi demokratikus forradalom kérdéséhez

Üléselnöki zárószó

1970. március 12.

A testi nevelési szekció ülése

Üléselnöki megnyitó
DR. SIMON GYULA a Magyar Pedagógiai Társaság főtitkára

Előadások
DR. EMBER LÁSZLÓNÉ főiskolai docens
A mozgásigény felkeltése az iskolai testnevelésben
DR. RÓNA BORBÁLA
Az egészséges életmódra nevelés iskolai feladatairól
DR. BIRÓ PÉTERNÉ főiskolai docens
A mozgásoktatás néhány didaktikai sajátossága
DR. MAKKÁR MÁRTA főiskolai docens
Az iskolai testnevelés lehetőségei a szokások kialakításában
DR. HEPP FERENC kandidátus, főiskolai tanár
A sport szerepe a nevelésben
DR. RÓKUSFALVY PÁL főiskolai tanár, kandidátus
A sportági tevékenység, követelmény és alkalmasság pedagógiai és pszichológiai kérdései
D.G.IONOV egyetemi tanár, kandidátus, a leningrádi Leszgaft Testnevelési Egyetem rektora
V.I. Lenin tanitása a testnevelés szerepéről a személyiség sokoldalu fejlődésében

Felszólalások

DR. S. WOŁOSZYN egyetemi tanár, a neveléstudományok doktora, a varsói Testnevelési Főiskola rektora
A sportpedagógia fejlődésirányai, fejlődési feltételei a Lengyel Népköztársaságban

DR. E. VUKOTIČ egyetemi tanár, a zágrábi Testnevelési Főiskola dékánhelyettese
A testnevelő kaderképzés néhány aktuális problémája Jugoszláviában

BÉLY MIKLÓS tszv. főiskolai tanár
A szekcióelőadások uj tudományos megállapitásainak funkciójáról

BURKA ENDRE tszv. főiskolai docens
A szabadidő felhasználás és a sportolási igény alakitásának problémája

NYIRI JÁNOS a Müvelődésügyi Minisztérium főelőadója
A tanórai testnevelés tanulóifjuságunk egészére való kiterjesztésének néhány kérdése

SÓS ISTVÁN az MTS OT csoportvezetője
Az iskolai testnevelés és sport hatása az egyéni és a társadalmi életre

Üléselnöki zárószó

1970. március 13.

A sportszekció ülése

Üléselnöki megnyitó

DR. LISSÁK KÁLMÁN akadémikus, egyetemi tanár, a Testnevelési Tudományos Tanács elnöke

Előadások

Dr. NÁDORI LÁSZLÓ főiskolai docens, a TFKI főosztályvezetője
Időszerü edzéselméleti kérdések

DR. KERESZTY ALFONZ kandidátus, tszv. főiskolai tanár
A teljesitményfokozás sportorvosi kérdései

DR. APOR PÉTER a TFKI osztályvezetője
Az erő és állóképesség fokozásának néhány élettani szempontja

DR. JUHÁSZ JÓZSEF az OTSI főorvosa
A teljesitményfokozás - optimális állapot

DR. BAKONYI FERENC a TFKI osztályvezetője
A teljesitményfokozás néhány szociálpszichológiai vonatkozása

SCHILLER JÁNOS főiskolai docens
A sportszociológia alkalmazásának lehetőségei a teljesitményfokozásban

Felszólalások

DR. G. HERMANN egyetemi docens, a lipcsei Testnevelési Főiskola szekcióigazgatója
A sportoktatás és az oktatáson kivüli gyermek- és ifjusági sport hatékony funkciórendszerré való fejlesztésének kérdései

DR. G. STIEHLER egyetemi tanár, a lipcsei Testnevelési Főiskola szekcióigazgatója
A sportoktatás és az oktatáson kivüli gyermek- és ifjusági sport hatékony funkciórendszerré való fejlesztésének kérdései

DR. G. STIEHLER egyetemi tanár, a lipcsei Testnevelési Főiskola szekcióigazgatója
Fiatal sporttehetségek kiválasztása

DR. J. HRCKA egyetemi docens, a pozsonyi Komenský Egyetem Testnevelési Karának dékánhelyettese
Az izomerő szintjének és az izomtónus növelésének ujabb lehetőségei

KOLTAI JENŐ tszv. főiskolai tanár
A tudományos kutatás és az atlétika

KABOS GÁBOR főiskolai docens
A versenytorna szinvonalemelésének problémái

ISTVÁNFI CSABA főiskolai adjunktus
A helyzetfelismerés és akciómegoldás pszichológiai elemzése és kisérleti megközelitése kosárlabdajátékosoknál

HARMATI SÁNDOR főiskolai tanár
Néhány lehetőség az erőközlés utjának növelésére a kalapácsvetésnél

Üléselnöki zárószó

Szimpozion

Üléselnöki megnyitó
DR. TERÉNYI IMRE főiskolai tanár, igazgató

Előadások
DR. KUTASSI LÁSZLÓ főiskolai tanár, igazgatóhelyettes
A hazai testneveléstudomány időszerü kérdéseiről
DR. G. LUKAS tszv. egyetemi tanár, a hallei Luther Márton Egyetem Bölcsészettudományi Karának dékánja
A sporttudomány elméleti és gyakorlati összefüggéseiről és fejlődési tendenciáiról

Felszólalások
TÓTH DEZSŐ a TFKI igazgatóhelyettese
Gondolatok a testneveléstudomány kialakulásáról és jellegéről
DR. S.WOŁOSZYN a testneveléstudományok doktora, a varsói Testnevelési Főiskola rektora
Dr. E.VUKOTIČ egyetemi tanár, a zágrábi Testnevelési Főiskola dékánhelyettese

MEGNYITÓ ÜNNEPSÉG

TERÉNYI IMRE

Tisztelt Tudományos Ülésszak!
Tisztelt Elvtársnők és Elvtársak!
Tisztelt Vendégeink!

A Magyar Testnevelési Főiskola Tanácsa, MSZMP Szervezete, Szakszervezeti és KISZ Bizottsága, valamint sportegyesületi elnöksége nevében meleg szeretettel üdvözlöm ülésszakunk részvevőit, vendégeinket, oktatóinkat, dolgozóinkat és hallgatóinkat.

Engedjék meg, hogy mindnyájunk nevében szeretettel üdvözöljem:

dr. Tóth János elvtársat, az MSZMP XII. kerületi Bizottságának első titkárát;

dr. Szatmári István elvtársat, az MTS OT elnökhelyettesét;

Timmer József elvtársat, a SZOT titkárát;

dr. Békési Lajos elvtársat, a Tanitóképző Intézet igazgatóját;

dr. Pogány Frigyes elvtársat, az Iparmüvészeti Főiskola főigazgatóját és

a Budai Önkéntes Ezred tagjait.

Ugyancsak meleg szeretettel üdvözlöm külföldi vendégeinket:

Prof. Ionov elvtársat, a leningrádi Testnevelési Egyetem rektorát;

Prof. dr. Wonneberger elvtársat, a lipcsei Testnevelési Főiskola rektorát;

dr. Wołoszyn professzor elvtársat, a varsói Testnevelési Főiskola rektorát;

dr. Nizankowsky professzor elvtársat, a wrocławi Testnevelési Főiskola rektorát;

dr. Lukas professzor elvtársat, a hallei egyetem Bölcsészettudományi Karának dékánját;

Conkov professzor elvtársat, a szófiai Testnevelési Főiskola tanszékvezetőjét, a rektor személyes képviselőjét;

dr. Macák docens elvtársat, a pozsonyi Komenský Egyetem Testnevelési Karának dékánját;

Vukotič professzor elvtársat, a zágrábi Testnevelési Főiskola dékánhelyettesét;

dr. Stiehler professzor elvtársat, a lipcsei Testnevelési Főiskola szekció-igazgatóját;

dr. Hrcka docens elvtársat, a pozsonyi Komenský Egyetem Testnevelési Karának dékánhelyettesét;

dr. Hermann docens elvtársat,a lipcsei Testnevelési Főiskola szekció-igazgatóját;

dr. Stranyai professzor elvtársat, a pozsonyi Komenský Egyetem Testnevelési Karának tanszékvezetőjét;

Zalesák professzor elvtársat,a pozsonyi Komenský Egyetem Testnevelési Karának tanszékvezetőjét.

Kedves Elvtársak!

E napokban ünnepeljük hazánk történetének legjelentősebb évfordulóját.1970.április 4-én lesz 25 éve annak,hogy szeretett hazánk felszabadult.Most 25 év távlatából is hálatelt szivvel gondolunk azokra a szovjet hősökre,akik életüket adták szabadságunkért, akik lehetővé tették,hogy meginduljunk a szabad,szocialista fejlődés utján.

Ugy gondoltuk,hogy ezt a bensőséges évfordulót legméltóbban munkával ünnepelhetjük.Ezért is rendezzük meg tudományos ülésszakunkat,amely a terv szerint összegezni fogja az elmult 25 esztendő tapasztalatait,felméri szocialista testkulturánk eredményeit és megjelöli azokat a feladatokat,amelyeket a továbbiakban kell elvégeznünk.Tudományos ülésszakunk - amelynek neves hazai és külföldi vendégei és előadói vannak - e feladat sikeres elvégzésével kecsegtet.

E gondolatok jegyében megnyitom a tudományos ülésszakot.

Bejelentem,hogy dr.Szatmári István elvtárs, az MTS elnökhelyettese kivánja üdvözölni a konferenciát.

Bejelentem,hogy Prof.Ionov elvtárs, a leningrádi Leszgaft Egyetem rektora kivánja üdvözölni a konferenciát.

Bejelentem,hogy Prof.dr.Woloszyn, a varsói Testnevelési Főiskola nevében kivánja üdvözölni a konferenciát.

Bejelentem,hogy Prof.dr.Wonneberger elvtárs,a lipcsei Testnevelési Főiskola nevében kivánja üdvözölni a konferenciát.

Bejelentem,hogy Prof.Conkov elvtárs,a szófiai Testnevelési Főiskola rektorának képviselője kivánja üdvözölni a konferenciát.

Bejelentem,hogy Prof.dr.Lukas elvtárs,a hallei Tudományegyetem Bölcsészettudományi karának dékánja kivánja üdvözölni a konferenciát.

Bejelentem,hogy dr.Macák elvtárs,a pozsonyi Komenský Egyetem Testnevelési Karának dékánja kivánja üdvözölni a konferenciát.

Prof.Vukotič, a zágrábi Testnevelési Főiskola dékánhelyettese kivánja üdvözölni a konferenciát.

SZATMÁRI ISTVÁN

Tisztelt Tanácskozás!

Köszöntöm a tudományos ülésszak valamennyi résztvevőjét. Szeretettel üdvözlöm a testvéri országokból érkezett kedves vendégeinket.

Hazánk felszabadulásának 25. évfordulóját, népünk történetének legragyogóbb negyedszázadát ünnepeljük. Szóljon érte az emlékezés mindenekelőtt a dicsőséges Szovjet Hadseregnek, a hősöknek, akik kiharcolták népünk számára az évszázadok óta áhitott szabadságot. Hála a Szovjetuniónak, amelynek barátsága és segitsége egyik fő forrása volt sikereinknek. Köszönet a testvéri országoknak, amelyek támogatják épitőmunkánkat. Emlékezzünk elvtársak azokra a magyar hősökre is, köztük a Budai Önkéntes Ezred katonáira, a TF számos volt hallgatójára, akik helytálltak a legnehezebb napokban.

25 év telt el a felszabadulas óta, s ez a nagy történelmi események fejlődésében nem több egy napnál. Népünk számára azonban évszázadokkal ér fel, mert a párt vezetésével, a hatalom birtokában alapvetően megváltozott hazánk és benne a dolgozó ember élete.

Az elmult 25 év döntő változásokat eredményezett a testkultura területén is. A fejlődés mennyiségi és minőségi szempontból egyaránt jelentős. Hazánk a fejlett testkulturával rendelkező országok közé sorolható. Milliós a testedzésben résztvevők száma, százezrek sportolnak rendszeresen, és eredményesen szerepel a magyar élsport a nagy világversenyeken.

Jelentős szerepük van ebben, s ezért köszönet és elismerés illeti a szakembereket, elsősorban a Testnevelési Főiskola és a Kutató Intézet szakembereit, akik hozzájárultak e fejlődéshez.

Tisztelt Elvtársak!

Az elmult 25 év jellemző vonásai közé tartozik hazánkban a tudomány és a kultura nagymértékü fejlődése is. Társadalmunk egészét egyre jobban áthatja a tudományos megalapozottság. Napon-

TESTNEVELÉSI FŐISKOLA Könyvtára

ta tapasztaljuk, hogy már nem elegendő a tegnapi ismeret, csak a tapasztalat és rutin. Az eredményesség, a fejlődés tudományos megalapozottságot igényel minden területen. Ezért foglalkozott a Magyar Testnevelési és Sportszövetség Országos Elnöksége a közelmultban több izben is a testnevelés és sport területén folyó tudományos kutatómunka problémáival és feladataival. Ennek alapján a lehetőségeken belül növeltük a tudományos kutatómunka támogatását azért, hogy maradéktalanul megvalósithassuk az MTS II. Kongresszusán elfogadott - a testnevelési és sport fejlesztésére irányuló - határozatokat. Az erkölcsi és anyagi támogatás növelésével is kifejezésre kivánjuk juttatni, hogy komolyan számitunk a tudomány képviselőinek munkájára a testnevelési és sportmozgalom előtt álló nagy feladatok megoldásában.

Bizunk abban, hogy a fokozott támogatás kedvező eredményeket hoz, és számitunk arra - sőt elvárjuk -, hogy a tudományos kutatók tudásukat növelve, tehetségüket eredményesen gyümölcsöztetik e szép munka szolgálatában.

Kedves Elvtársak!

A ma kezdődő tudományos konferencia jelentős sportpolitikai és tudományos esemény, mert társadalmi fejlődésünkkel szoros kapcsolatban visszatekint a megtett utra, rámutat számos jelenlegi tennivalóra és elősegiti a további fejlődést. Kifejezője a megtett ut iránti tiszteletnek és a főiskola és kutató intézete növekvő aktivitásának.

Elismerésünket és köszönetünket fejezem ki a Főiskola vezetőinek és mindenkinek, aki a konferencia előkészitésében és munkájában részt vesz.

A felszabadulás 25. évfordulójának tiszteletére rendezett tudományos konferencia minden résztvevőjének eredményes és hasznos tanácskozást, kedves külföldi barátainknak kellemes itttartózkodást kivánok!

KÜLFÖLDI VENDÉGEINK ÜDVÖZLETEI

Dr.Terényi Imre igazgató megnyitó- és dr.Szatmári István MTS OT elnökhelyettes üdvözlő beszéde után a tudományos ülésszak külföldi vendégei emelkedtek szólásra.Valamennyien külön kifejezték köszönetüket azért a megtiszteltetésért,hogy jelen lehetnek a Magyar Testnevelési Főiskola jubileumi ülésszakán.Üdvözlő beszédeikben meleg szavakkal tolmácsolták főiskolánk igazgatójának;oktatóinak,dolgozóinak és hallgatóinak,intézeteik és a maguk jókivánságait hazánk felszabadulásának negyedszázados évfordulója alkalmából.

Elsőként D.P.IONOV professzor,a leningrádi Leszgaft Testnevelési Egyetem rektora mondta el üdvözlő beszédét,amelynek bevezetőjében a szovjet és a magyar nép baráti érzelmeit emelte ki. Hangsulyozta,hogy ennek a jó kapcsolatnak a sport és a testnevelés,továbbá a szakemberképzés területén az elkövetkezendőkben még erősebben kell realizálódnia.Dicsérőleg szólt a Magyar Testnevelési Főiskola dolgozóinak és oktatóinak az elmult negyedszázad alatt tanusitott helytállásáról,a szocialista testkultura terén kifejtett áldozatkész munkájáról.

A szovjet professzort dr.St.WOŁOSZYN,a varsói TF rektora követte a szónoki emelvényen.Rövid,de meleghangu üdvözlésében sok sikert kivánt a Magyar Testnevelési Főiskola tudományos tevékenységéhez,a tanár- és edzőképzésben kifejtett munkájához,a sport és testnevelés terén felmutatott eredményeihez.Elismerését fejezte ki a Magyar Testnevelési Főiskola eddigi munkássága iránt és külön hangoztatta a vezetése alatt álló varsói testvérintézmény további feltétlen együttmüködési készségét."Quod felix faustum fortunatumque sit!" - zárta üdvözlő szavait Wołoszyn professzor.

Dr.G.WONNEBERGER professzor,a lipcsei TF rektora örömét fejezte ki afelett,hogy "a magyar és a német Testnevelési Főiskolát sokoldalu baráti kapcsolat köti össze".A két intézmény vonatkozásában külön kiemelte,hogy "a tapasztalatok kölcsönös kicserélése az oktatás és a sporttudomány területén mindkét főiskola számára hasznos,és hozzájárul népeink barátságának erősitéséhez".Befejezésképp annak a meggyőződésének adott hangot,hogy a két főiskola kapcsolatai a testvéri együttmüködés szellemében fognak tovább erősödni.

V.CONKOV,a szófiai TF professzora tört magyarsággal a bolgár és a magyar nép forradalmi hagyományait idézte fel üdvözlő beszéde elején.Kifejezte azt a nagy örömét,hogy éppen itt,a Magyar Testnevelési Főiskola aulájában ünnepelheti Magyarország felsza-

badulásának 25 éves jubileumát,mert: - mint mondotta - "Ezt a főiskolát mi bolgárok saját iskolánknak is érezzük.Körülbelül 100 bolgár hallgató tanult itt,köztük én is.Ez a főiskola készitette elő korábban Bulgária számára a testnevelési szakembereket - a bolgár testnevelés jelenlegi professzorait és docenseit is.Nagyon köszönjük ezt a Testnevelési Főiskolának,a mi alma máterünknak." Az ülésszak megnyitójának kedves szinfoltját jelentő beszédét a budapesti és a szófiai TF közötti baráti kapcsolat éltetésével fejezte be Conkov professzor.

A hallei Luther Márton Egyetem Bölcsészettudományi Karának dékánja,a sporttudományi szekció igazgatója,G.LUKAS professzor arról beszélt,hogy a magyar népi demokrácia 25 éve egyuttal a szocialista magyar testkultura 25 évét,továbbá,tágabb értelemben,a testvéri szocialista államok proletárnemzetköziségen alapuló negyedszázados együttmüködését is jelenti.Felidézte a Német Demokratikus Köztársaság és a Magyar Népköztársaság sportolóinak első találkozását 1949.augusztusában."A barátság akkoriban szövődött szálai azóta is megmaradtak - mondotta Lukas professzor -,sokszorosan elmélyültek és megerősödtek,igazi szocialista együttmüködéssé fejlődve.Ugyanilyen gondolatok jegyében zajlik - folytatta - a mostani tudományos ülésszak is,melyet egy olyan kis szocialista ország rendez,amelynek a különféle területeken elért nagyszerü teljesitményei nyomán az egész világon jócsengésü neve van.Ugyanugy,ahogy a magyar versenyző sok sportágban fogalommá nőtt,tudományos teljesitményeivel a Magyar Testnevelési Főiskola is elismert intézménnyé vált."

Dr. E.VUKOTIČ egyetemi tanár,dékánhelyettes a zágrábi Testnevelési Főiskola üdvözletét tolmácsolta.Köszöntésében a két társintézmény eddigi baráti kapcsolatait méltatta,és kifejezte meggyőződését,hogy ez az együttmüködés a jövőben még tovább fejlődik,s még termékenyebb lesz.

A szocialista országok testnevelési főiskoláit és egyetemeit képviselő vendégek üdvözlő beszédeinek sorát a bratislavai Komenský Egyetem Testnevelési Karának dékánja,dr.J.MAČÁK docens baráti szavai zárták,amelyben főként a bratislavai egyetem és a Magyar Testnevelési Főiskola közötti tudományos, nevelői és hallgatói együttmüködés lehetőségét és hasznosságát emelte ki.

PLENÁRIS ÜLÉS

ELŐADÁS

TERÉNYI IMRE

A szocialista testkultura kialakulásának 25 esztendeje

Huszonöt esztendeje annak, hogy a Szovjetunió hadserege felszabaditotta Magyarországot az idegen elnyomás, a fasizmus alól, és véget vetett népünk háborus szenvedéseinek.

A felszabadulás uj korszakot nyitott Magyarország történetében. Nemcsak kiüzte hazánkból a német megszállókat, de megbuktatta a fasizmussal összefonódott, népelnyomó uralkodó osztályokat is. Lehetővé tette a demokratikus szabadságjogok megvalósitását, a termelési viszonyok átalakitását, az életszinvonal felemelését, a müvelődés és a kultura forradalmát, a független,szocialista Magyar Népköztársaság megalakitását.

A felszabadulás lehetőséget nyujtott továbbá arra is, hogy népünk testkulturájának történetében gyökeres változások történjenek, hogy megvalósitsuk 1848 és 1919 testkulturális hagyományait, amelyek a magyar forradalmak korai bukása miatt csak koncepcióiban léteztek. Nem kevesebbről volt szó, mint arról, hogy a tömegek a testkultura területén is betörjenek a hatalom sancaiba, hogy megszüntessék a volt uralkodó osztályok müveltségi monopóliumát, hogy számüzzék a sportéletből az antidemokratikus eszméket, az üzleti szellemet, hogy a szocialista testkultura társadalmi méretekben elterjedjen és uralkodóvá váljon.

A Testnevelési Főiskolán már csak néhányan dolgoznak azok közül, akiket itt ért a felszabadulás. De ők elmondták nekünk, hogy milyen nagy lelkesedéssel vágtak neki 1945-ben az uj életnek, mert a felszabadulás főiskolánk előtt is uj távlatot nyitott. Lehetővé tette, hogy demokratikus alapon ujjáalakuljon, hogy vagyonra, származásra, nemre és felekezetre való tekintet nélkül, a nép erre legalkalmasabb fiaiból és lányaiból neveljen

testnevelő tanárokat, edzőket, sportvezetőket, neves szakembereket és élsportolókat.

A történelem tehát az élet minden területén nagy lehetőségeket kinált 1945-ben Magyarországnak - és népünk élt is ezzel a lehetőséggel. A párt vezetésével, a Szovjetunió segitségével ujjáépitette a háboruban lerombolt országot, megvivta demokratikus-szocialista forradalmát, a kultura - és benne a testkultura - forradalmát, megvédte vivmányait az ellenforradalmi támadással szemben, és lerakta a szocializmus alapjait. Főiskolánk pedig a szocialista testkultura, az oktatásügy, a testnevelés-tudomány szilárd bázisa lett.

Távol vagyunk még célunk teljes megvalósitásától, de bizvást elmondhatjuk, hogy hazánk, népünk sorsa rövid idő alatt gyökeresen megváltozott.

I.

1945-ben, a szerencsés feltételek ellenére, a belpolitikai helyzet nehéz és bonyolult volt. Nemcsak a demokrácia erői gyülekeztek, hogy a negyedszázados elnyomás után végső csapást mérjenek a fasizmus és a reakció maradványaira, hanem a megvert, de meg nem semmisitett reakció is támadásra készült, hogy megingott hatalmát visszaszerezze. E tényezők, a hatalomért kibontakozó harc erőviszonyai határozták meg a demokratikus és szocialista testkultura ujjáéledésének, illetve fejlődésének lehetőségeit.

Mindenekelőtt azonban a háborus pusztitásokat kellett felszámolni. A II. világháboruban százezrek haltak meg, és az ország termelőerőinek kétharmada elpusztult. Testkulturánk is nagy károkat szenvedett. A sportlétesitmények többsége tönkrement vagy sulyosan megrongálódott, a sportfelszerelések, sportszerek ugyszólván teljesen elpusztultak. Mindennél nagyobb veszteség volt azonban az, hogy világhirü sportolóink közül sokan a fasizmus, a háboru áldozatai lettek. Pl. Petschauer Attila olimpiai kardvivó bajnokot, Tóth /Potya/ István válogatott labdarugót, a hires edzőt a fasiszták kivégezték. Kabos Endrét, a másik olimpiai kardvivó bajnokunkat a németek által felrobbantott Margit-

hidon érte utol a halál. Eleméri Gyula gyorsuszónk gyógyszerhiány miatt halt meg torokgyikban. Kemény Ferencet, az ujkori olimpiai mozgalom magyar uttörőjét - a Nemzetközi Olimpiai Bizottság alapitó tagját, Coubertin barátját - 85 éves korában a nyilasok megölték. Stollár Béla sportujságirót, a bátor partizánt tüzharcban lőtték le. A legszörnyübb események közé tartozott, hogy Balatoni Kamill, Kövér Miklós, Nagymajtényi Károly és Veszely János magyar kajakbajnokokat és egy ötödik, ismeretlen személyt, egyetlen megjegyzés miatt a németek a nyilt utcán lemészárolták.

A demokrácia erőinek az ujjáépités nehéz feladata mellett fel kellett számolniuk a Horthy-rendszer testkulturális "örökségét", elvetve annak népellenes elméletét és gyakorlatát. Emellett nagy figyelmet kellett forditani a munkás és a haladó polgári hagyományok ápolására.

Érthetően nehéz feladat volt ez, hiszen a Horthy-rendszerben a testnevelés és a sport a kizsákmányolás növelésének eszköze volt. A maximális tőkésprofit biztositása következtében egyfelől olyan munka- és létfeltételek teremtődtek, amelyek szellemileg és fizikailag megnyomoritották a munkásosztályt, másfelől pedig a testnevelés és sport segitségével igyekeztek munkaerejét regenerálni, munkaintenzitását növelni, sőt a kizsákmányolás érdekében bizonyos, korlátozott szellemi és testi képességeket is kialakitani a fiatalok korosztályaiban.

De a testneveles és a sport mint a kizsákmanyolás eszköze nemcsak burkoltan és áttételesen, hanem direkt módon is létezett. A népszerü, nagy szurkolótáborral rendelkező sportegyesületek az üzleti élet sajátos területévé váltak, éppugy profitot termeltek, mint az ipari és kereskedelmi tevékenység. E célból hazankban is, mint más kapitalista országokban, részvénytársaságok alakultak, amelyek a sportolókat adták-vették, mint bármilyen más árucikket, s teret hóditott a sport reklámcélokra való felhasználása is. A vállalati kultur- és sportélet kialakitása elősegitette a tőkéseknek azt a törekvését is, hogy az osztályellentéteket elsimitsák, a kizsákmanyolás tényét eltitkolják. A kapitalisták többsége igyekezett "jó emberként" fellépni a munkások előtt, ami érthető egy olyan kispolgári országban, mint amilyen a Horthy-Magyarország volt.

A testnevelés és a sport a Horthy-rendszerben az ifjuság fasiszta nevelésének, ideológiai befolyásolásának is eszköze volt. A gyárban az egyes tőkések, társadalmi méretekben pedig a tőkés állam igyekezett rányomni a maga bélyegét a sportolók gondolkodására. Arra tanitották az ifjuságot, hogy legyen antikommunista, gyülölje a szomszédos népeket, higgyen a magyar kulturfölényben, a más országok feletti uralkodás elhivatottságában. És természetesen higgyen a háboruban! Mert Horthyék az uj háborura való felkészülés fedőszervének és eszközének tekintették a testi nevelést.

Az ifjuság fasiszta szellemü nevelésének akadályát jelentették azonban a forradalmi munkásszervezetek - köztük a sportszervezetek -, amelyek a kapitalista ideológiai ráhatással szemben osztályöntudatra nevelték a dolgozókat, megismertették és meggyülöltették velük a kapitalizmust. A munkások sportszervezetei a szocialista testkultura elemeit alkották a kapitalista Magyarországon. Ébren tartották a Tanácsköztársaság, a szocialista testkultura szellemét és az osztályharc legális fedőszerveiként sok ezer munkásfiatalt ismertettek meg a testedzés örömeivel, védték egészségüket, fejlesztették fizikai erejüket, hogy könnyebben elbirják az elnyomás és kizsákmányolás nehéz viszonyait, hogy fizikailag felkészüljenek az osztályharcra, a fasizmus elleni végső küzdelemre.

A munkás - és általában a demokratikus - ellenzék tevékenysége miatt Horthyék céljaikat nem mindig vallhatták be nyiltan. Igy hóditott tért hazánkban is a "politikamentes sport" jelszava mint taktika és módszer a tömegek félrevezetésére.

A kapitalista testkultura mindvégig megőrizte exkluziv, néptől idegen jellegét. A MAC-ot és a többi exkluziv sportklubot és szervezetet csak a népi demokratikus forradalom szüntette meg.

1945-ben a Magyar Kommunista Párt volt az egyetlen olyan párt, amelynek átfogó programja volt[1] az ország demokratikus ujjáalakitására, amely a fasizmus elleni harc, a demokratikus ujjáépités mellett gondot forditott a dolgozó nép anyagi, szociális és kulturális helyzetének megjavitására, igy például a 8 órás munkanap, az évenkénti fizetett szabadság bevezetésére, a női és gyermekmunka védelmére. Másként szólva: az MKP programja

olyan reformköveteléseket is tartalmazott, amelyek elősegithették a munkás testkultura fejlesztését.

Az MKP vezetői azt vallották, hogy a testnevelésnek a nemzet életében rendkivüli fontosságot tulajdonitanak. A demokratikus államnak elsősorban a népegészségügy fejlesztése érdekében kell a testkulturát felkarolnia s az amatőrizmus álszent eszméjét elvetve erkölcsileg és anyagilag támogatnia azt. Ugyanakkor ki kell üzni a testkultura területéről az üzleti szellemet és azt a gyakorlatot, hogy egyesek tehetségéből mások huzzanak anyagi hasznot.

Az MKP programjának valóra váltásához azonban szükség volt a demokratikus erők tömöritésére, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült koaliciós pártok és szervezetek egységes cselekvésére, az e célból létrehozandó népi sportvezető szervek tevékenységére. Továbbá elengedhetetlenül szükség volt a két munkáspárt együttmüködésére, a munkásegység megteremtésére.

II.

A népi demokratikus forradalom első szakaszának tartalma tehát a Horthy-"örökség" felszámolásából, illetve 1848 és 1919 haladó polgári és szocialista hagyományainak megvalósitásából állt.

E feladatot alapjában véve teljesitettük.

Mindenekelőtt sikerült a burzsoázia müveltségi monopóliumát a testkulturában is megtörni, az exkluziv sportszemléletet és sportkereteket felszámolni. A jobboldali sportegyesületeket feloszlatták, az ujjáalakult sportszervezetekből pedig többségében eltávolitották a reakciós személyeket. A reakciós állami sportvezető szervek tevékenységét mindjobban korlátozták, a népi sportvezetés hatáskörét pedig megnövelték. A népi demokrácia fontos népegészségügyi kérdésként kezelte a testkulturát, követelte, majd megvalósitotta állami támogatását. A tömegek beáramlottak a sportszervezetekbe, birtokukba vették a fasiszta, arisztokratikus és polgári sportklubokat, sporttelepeket. Rövidel a háboru után nagy aktivitással megindult a sportélet.

A mezitlábas labdarugó-bajnokságok és hasonló népi sportversenyek, valamint az iskolai testnevelés fejlesztésének segitségével kialakulóban volt a tömegsport, és az élsport talpra állitása is rendkivül rövid idő alatt megtörtént.

A demokratikus magyar sport életerejét leginkább a londoni olimpia bizonyitotta, ahol sportolóink a nemzetek közötti pontversenyben a harmadik helyen végeztek.

1948-ban a testkultura területén is nagyjából befejeződött a háborus anyagi károk helyreállitása, és lehetővé vált a továbblépés. A proletárdiktatura kikiáltása után, 1948 tavaszán létrejött a nép államának uj sportvezető szerve: az Országos Sport Hivatal.[2]

A népi testkultura fejlődésének üteme azonban nem érte el az optimális szintet, a demokratikus gondolat kevésbé hatolt be a testkultura területére, mint más társadalmi intézményekbe. A nehézségek oka a reakció szivós ellenállásában, a negyedszázados fasiszta nevelés hatásában, az ország nehéz gazdasági helyzetében, továbbá abban rejlett, hogy a kultura területén voltak a leggyengébbek a népi demokratikus forradalom hadállásai.

Mégis miből tevődtek össze a sikerek, és mi okozta a helyenként nem kielégitő fejlődést?

A népi demokratikus forradalom első szakaszában az MKP helyesen vetette fel a munkás testkultura fejlesztésének lehetőségeit. Jól látta, hogy ezt az ügyet is alá kell rendelni a demokratikus forradalomnak, hogy a testkulturát is eszközként kell felhasználni a fasizmus és a reakció elleni harcban. Ezért a munkásmozgalom régi hibáival, a széthuzással, a befelé fordulással szembeszállva a testkulturában is a demokratikus, nemzeti összefogás eszméjét hirdette. A kommunista sportvezetők következetesen képviselték a demokratikus egység gondolatát, összefogtak a baloldali szociáldemokratákkal, a polgári pártok demokratikus erőivel és együttesen harcoltak a reakció ellen. Az MKP tehát tanult a mult tapasztalataiból, bár elszigetelten soraiban is jelentkeztek hibás nézetek. Sajnos 1945 után a szociáldemokraták váltak a szektás pártpolitika fő képviselőivé, mindenekelőtt a Barátság Sportegyesületek megalakitásával, és példájukat hamarosan a kisgazda- és a parasztpárt is követte. A pártok sportegyesületei kis hiján szétdarabolták a sportmozga-

lom zsenge, demokratikus egységét. Az MKP nem alakitott kommunista sportegyesületeket, tagjai elvegyültek a sportoló tömegben, mert megértették: nem az a fő kérdés, hogy melyik párt hány sportegyesületet és tagot tudhat magáénak, hanem az, hogy a demokrácia megnyeri-e a leventeszellemben nevelt magyar ifjuságot vagy sem. A későbbiekben a baloldali szociáldemokraták és a polgári pártok baloldala is megértette ezt a politikát, és az MKP 1947-ben kiadott sportprogramja alapján, közös erővel megalkották a Népfront egységes sportprogramját.

Helyesnek bizonyult az MKP kezdeményezése a népi sportbizottságok létrehozására is. A párt tudta, hogy az államapparátus horthysta elemei ellenállnak majd a demokratikus átalakulásnak. A Nemzeti Sport Bizottság[3] - és helyi szervei - nélkül nem lehetett volna sikeresen harcolni a reakciós sportfunkcionáriusok ellen. Az NSB - amely a koalíciós pártok demokratikus képviselőiből állt - a néphatalmat, a nemzeti összefogás eszméjét képviselte szemben a népellenes erőkkel, amelyeknek fellegvára a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium és egyéb állami szervek voltak.

A demokratikus koalició tehát a testkultura területén is bevált, bár egyes koalíciós partnerek helytelen szemlélete: a fontolva haladás, az aggályoskodás, a régihez való ragaszkodás, az ujban való kételkedés stb. nagy visszahuzó erő volt. Egyes sportvezető poziciókban pedig olyan személyek ültek, akik a munkásosztállyal együtt küzdötték végig a demokratikus forradalmat, de a szocialista utat nem akarták vállalni, sőt szembefordultak vele.

Az ország életében azonban döntő változás következett be: a néptömegek támogatásával és részvételével sikerült a demokratikus forradalmat végrehajtani, a proletárdiktaturát - viszonylag békés uton - létrehozni. Hozzá lehetett kezdeni a szocializmus alapjainak lerakásához, a kulturális forradalom teljes kibontakoztatásához s ennek keretében testkulturánk közkinccsé tételéhez.

III.

Mielőtt megkezdődött a szocializmus épitése, feltétlenül szükséges lépés volt a proletár államhatalmi és igazgatási szervek létrehozása. A munkásokat, parasztokat és haladó értelmiségieket nagy számban emelték ki munkahelyükről és állitották funkcióba az államapparátusban. Igy történt ez az OSH esetében is. A kommunista sportvezetők, akiknek jó része aktivan közreműködött a munkás sportegyesületekben, általában jól alkalmazták ezeknek a felszabadulás előtti tapasztalatait. Az MTE-ben, a Vasasban, a TTE-ben és a vidéki munkás sportegyesületekben nevelt sportolók nagy része alkalmasnak bizonyult az uj feladatok elvégzésére. A népi sportkáderek elé a párt azt a feladatot állitotta, hogy eszmeileg szilardan álljanak helyt, fejlesszék tovább sportszakmai ismereteiket és a legmagasabb fokon sajátitsák el a testkultura elméleti kérdéseit. 1950-ben a tanácsrendszer létrehozásával befejeződött a proletárdiktatura államszervezetének kialakitása. A budapesti és megyei tanácsokban kiépült a sportfelügyelői hálózat. Ez lehetőséget nyujtott arra, hogy a proletárállam nemcsak központilag, hanem helyileg is irányitsa, segitse a testkultura fejlődését.

Ebben az időben a munkásosztály helyzete lényegesen megváltozott. A hatalom birtokosává vált, életszinvonala elérte a háboru előttit, követelései a 8 órás munkaidőről, a fizetett szabadságról stb. minden szakmában megvalósultak. A parasztság hozzájutott évszázados követeléséhez: a földhöz. A javuló életfeltételek lehetővé tették, hogy a nép egyre szélesebb körben hozzáférjen a kultura különböző ágaihoz. A kibontakozó kulturális forradalom létrehozta az államositott és demokratizált iskolarendszert, lehetővé tette, hogy a munkás-paraszt gyermekek ezrei kerüljenek a középiskolákba és egyetemekre. Erőteljesen fejlődött a könyvtárak, mozik és kulturházak hálózata, lehetővé vált a munkás testkultura fejlesztése.

De a társadalomban nemcsak pozitiv jelenségek voltak tapasztalhatók. A testkultura területén is ott voltak még a fasizmus és a reakció maradványai, jelentős volt a klérus eszmei befolyása,a kommunista- és szovjetellenesség. A porosz tornaszellem, a politikamentesség és egyéb idejétmult káros nézetek

pedig, ha ösztönösen is, de hatottak, akadályozói voltak az ideológiai, szakmai fejlődésnek. A konzervativok, akik minden ujtól féltek, idegenkedve nézték a nagy változásokat, amelyek a testkulturában végbementek. A jobboldali népi romantikusok között élénken élt a sportnacionalizmus, a baloldali népi romantikusokban pedig a mindent gyökerestől átalakitó igyekezet. Nem volt kismértékü a nyugati eszmék behatolása, a dekadencia, a hidegháborus szellem sem.

Ebben a helyzetben kellett kialakitani a koncepciót: hogyan lehet a szocializmus épitésének általános törvényszerüségeit legjobban alkalmazni a sajátos magyar viszonyokra; hogyan lehet megteremteni a szocializmus anyagi-müszaki bázisát, növelni az életszinvonalat; kibontakoztatni a kulturális forradalmat, továbbfejleszteni a proletárdiktaturát, a proletár demokráciát. A szocialista fejlődés általános koncepciója alapján ki kellett dolgozni a munkás testkultura általánossá tételének terveit; más szóval a szocialista testkultura alapjainak megvetését.

De hogyan lehetett ezt a nagy feladatot megvalósitani? Voltak-e alternativák erre vonatkozóan? Folyt-e vita, elemzés, mielőtt nekivágtunk az ismeretlen utnak?

Bár az utókor keveset tud erről az időszakról és dokumentálni is nehéz, a szemtanuk bizonyitják, hogy széles körü,szenvedélyes vita folyt a szocialista testkultura létrehozásának kérdéseiről.

Abban mindenki egyetértett, hogy ideológiailag Marx, Engels, Lenin - és akkoriban Sztálin - utmutatásait kell követni. A konkrét kérdésekben azonban már megoszlottak a vélemények. A népi testkultura hivei azt akarták, hogy miután a munkásosztály uralkodó osztállyá vált, testkulturája nemzeti méretekben elterjedjen. Szembenálltak a proletkultos irányzat - igaz, nem erős - csoportjával, amely nem tekintett tul a munkásosztály sorain, a dolgozó parasztság testkulturája iránt nem érdeklődött, az értelmiséget pedig a burzsoáziához tartozónak tekintette.

A másik vitatott kérdés az volt, hogy tömegsportot vagy élsportot épitsünk-e, vagy teremtsük meg a kettő harmonikus egységét. E kérdésben is jelentkezett a proletkultos irányzat, amely tagadta általában a versenysport, de különösen az élsport jelentőségét, burzsoá csökevénynek, a szocialista állam által elve-

tendő gyakorlatnak tartotta, sőt az olimpiai játékokat a burzsoá propaganda betetőzésének tekintette. A proletkultosok kiindulópontja az volt, hogy a testkulturát a burzsoá társadalom teremtette meg, és a mai testkultura - minden változás ellenére - annak zavaros folytatása. Látszólag alátámasztotta ezt a nézetet a polgári neveltetésü sportemberek véleménye, akik lebecsülték a tömegsportot, mert nem ismerték fel népi-nemzeti jelentőségét. Ugyanakkor nacionalista módon, a végletekig eltulozták az élsport társadalmi szerepét, ami gátolta a nemzetközi sportkapcsolatok internacionalista szellemben való fejlesztését.

A "tömegsport vagy élsport" kérdéshez kapcsolódott az amatőrizmus és a professzionalizmus kérdéséről, a testkultura erkölcsi, etikai vonatkozásairól folyó vita. A sportemberek többsége az amatőrizmus mellett foglalt állást, mert a professzionalizmust mint erkölcstelen, üzleti tevékenységet elvetendőnek tartotta, bár érezte az amatőrségben rejlő ellentmondásokat is. Azt követelték tehát, hogy az ifjuság, a dolgozók fizikai nevelése - a szellemi és erkölcsi neveléssel együtt - a proletárállam feladatai közé tartozzon. De voltak olyan álláspontok is, hogy a tömegsportban az amatőrséget, az élsportban meg a professzionalizmust kell bevezetni.

Megannyi fogas kérdés, és még nem is teljes a sor. Hiszen a testkultura országos méretekben való megszervezésének, irányitásának, szervezeti felépitésének kialakitása nem kevésbé fontos ügy volt. Az evidens volt, hogy Horthyék sportszervezetét még abban az esetben sem lehet ujjáalakitani, ha szocialista tartalommal megtölthető lett volna. A közelmult tapasztalataiból az is kitünt, hogy a pártalapon müködő sportegyesületeknek nincs létjogosultságuk. Dehát milyen legyen az uj sportszervezet jellege: állami vagy társadalmi alapon müködjön-e? És milyen legyen az irányitó szerv és a sportegyesületek, a sportszövetségek kapcsolata? Az uj sportszervezet létrehozásával szorosan összefüggött az uj vezetési módszerek kialakitása. Demokratikus uton válasszák-e vezetőiket a sportolók vagy államilag kinevezett testületek legyenek, amelyek erős centralizmust valósitanak meg és nem függnek az itt-ott még reakciós beállitottságu sportszervezetek, sportvezetők véleményétől? A meggyőzés eszközével vagy utasitásokkal vezetve haladhatnak eredményesebben a cél

felé? Továbbá: a magyar testkultura sok évtizedes lemaradását megfontoltan, kockázatmentesen vagy gyorsitott tempóban, kockázat vállalással kell behozni? Másképpen megfogalmazva: adminisztrativ uton, a tömegek meghallgatása nélkül teremtsenek-e uj testkulturát a tömegeknek, vagy türelmesen, hosszabb idő alatt, ideológiai átnevelés eredményeként jöjjön az létre?

Végül nagyon fontos kérdés volt a haladó gondolkodásu sportszakemberek megnyerése a szocializmus ügyének széles körben való munkába állitásuk. Ezt a feladatot azonban nem lehetett egyszerü elhatározással végrehajtani. A jóindulatu, de a tőkés társadalom nézeteivel telitett szakembereknek segiteni kellett abban, hogy megváltozzék álláspontjuk. Erre a célra a magyar testkultura polgári hagyományait is fel kellett használni. Az MDP azt hirdette, hogy a magyar értelmiségnek vissza kell kanyarodnia a reformkori értelmiség példájához, és a nemzettel együtt vállalnia kell a felemelkedés utját. A régi szakemberek megnyerésének reális alapja volt, hiszen a Horthy-féle kulturpolitikának minden időben megvolt a maga demokratikus ellenzéke. Még a fasizmus által oly erősen megmételyezett Testnevelési Főiskolán is - ahol a leventeoktatókat képezték - volt demokratikus ellenzék.

Mit tegyünk tehát? Egyetlen kipróbált történelmi példa állt előttünk: a Szovjetunió testkulturája. Azonban ennek alapelvei és szervezeti rendszere akkoriban még nem volt eléggé ismert előttünk,[4] és nem is volt teljesen analóg, mert a szovjet testkultura alacsonyabb fejlődési fokról indult és messzebb tartott, mint a magyar.

Abban az időben magyar sportvezetők jártak Jugoszláviában és azzal a meggyőződéssel tértek haza, hogy a Jugoszláv Testnevelési Szövetség mintájára kell testkulturánk szervezetét átalakitani. Ki is dolgozták a Magyar Sport és Testnevelési Szövetség megalakitásának terveit, és az volt a meggyőződésük, hogy ezzel továbbfejleszthető az NSB tevékenysége. De az NSB-t az OSH megalakulásával egyidőben megszüntették, s a testnevelési szövetséget nem hozták létre, bár az 1945 után kialakult széles, demokratikus összefogás feltételezte volna a népi bizottságok, a Népfront további müködését, természetesen az MDP vezetésével. Az NSB feloszlatásával azonban egyik napról a másikra megszünt az

a népi sportszervezet, amely sok sikert ért el a hatalom megszerzéséért folytatott harcban, és vele együtt feledésbe ment a nehezen megszerzett uj vezetési tapasztalatok nagy része is.

A vitát, a szocialista testkultura alapjainak lerakásával kapcsolatos végső döntést nagymértékben befolyásolta az osztályharc pillanatnyi állása, a külső és belső politikai veszélyek eltulzása, a nagyfoku tapasztalatlanság, az uttörők sorsa: a határozott, de nem elég bölcs cselekvés.

Végül is az az álláspont jutott érvényre, hogy erőskezü, állami sportirányitó központot kell létrehozni, amelynek helyi szervezetei is vannak, és amely gyorsitott ütemben megvalósitja a párt sportprogramját: "a sport piramisát", amelyben széles tömegbázison nyugszik az élsport. E célból behatóan meg kell ismerkedni a Szovjetunió sportjával, és alkalmazni kell annak tapasztalatait. A professzionalizmus bevezetésének gondolatát mint anakronizmust elvetették, de szükségesnek tartották, hogy a kormány anyagi és munkaidőkedvezményt nyujtson az arra érdemes élsportolóknak, hasonlóan a müvészek és tudósok támogatásához, egyben pedig támogassa a tömegsportot, mindenekelőtt pályák épitésével, ingyenes sportfelszerelésekkel, mert a proletárállam kulturális nevelő és szervező funkciójába szervesen beletartozik a testkultura fejlesztése is.

A döntésnek megfelelően 1951-ben megjelent az Elnöki Tanács törvényerejü rendelete, amely megszüntette az OSH-t, s helyette létrehozta a Minisztertanács mellett müködő Országos Testnevelési és Sport Bizottságot.[5] Bár az OSH megalakulása is nagy lépés volt e felé, mégis az OTSB létrejöttével vált teljesen a népi demokratikus állam feladatává, állami üggyé a testkultura fejlesztése.

Sajnos a testnevelési és sportmozgalom vezetői az adott történelmi helyzetben csak általánosságban és nem kellő alapossággal értékelték a kapitalista testkultura tapasztalatait. A téves értékitéletek következtében egyrészt elvetették a kapitalista sport és testnevelés néhány pozitiv elemét, másrészt ideológiailag káros hagyományokat is megtartottak. A munkás testkultura tapasztalatait pedig csak részben sikerült alkalmazni a proletárdiktatura létrejötte után kialakult uj történelmi helyzetben. E kérdésben is beigazolódtak Lenin szavai: "... Proletár

kulturát csak akkor lehet épiteni, ha pontosan ismerjük az emberiség egész fejlődése által létrehozott kulturát, csak ugy, hogy ezt a kulturát átdolgozzuk. A proletár kultura nem pottyan le készen valahonnan, ismeretlen helyről..."[6]

A testkultura forradalma, mint a kulturális forradalom szerves része, mégis kimagasló sikereket eredményezett. 1939-ben Magyarország lakosságának 0,46 %-a vett részt a rendszeres sportolásban, 1955-ben pedig már több mint 5 %-a.[7] Felépült a Népstadion és sok egyéb sportlétesitmény. Élsportolóink sikert sikerre halmoztak, amit legjobban a helsinki olimpia 16 aranyérme bizonyitott.

Testkulturánk fejlődése azonban nem volt egyértelmü. A párt és az államvezetés által a szocializmus épitésében elkövetett hibák, a személyi kultusz, a jobb- és baloldali elhajlások szükségszerüen jelentkeztek a testkulturában is.

A testkultura fejlődése a politikai és gazdasági élet cikcakkjait követte. A helsinki olimpia sikerének hatására a sportvezetés a tömegek sportjától egyre inkább az élsport felé fordult. Az élsport jelentőségének eltulzása kialakitotta a "mindenáron eredményt elérni" szemléletet, amelynek következtében elvi, anyagi és erkölcsi engedményeket tettek. Veszélyes méreteket öltött a sztárkultusz, egyre több olyan sportoló akadt, aki ugy érezte, hogy neki mindent szabad. Ezt a szellemet erősitette a hivatalos propaganda, amely a sportolók győzelmét nacionalista jelszavakkal kommentálta, lebecsülte a külföldi ellenfeleket. Az olyan jelszavak, mint "Magyarország sportnagyhatalom", "a magyar faj kitünően alkalmas a sportolásra", "a labdarugás nálunk nemzeti ügy" stb. a nacionalista gőgöt, a sztárkultuszt növelték. Az "Évszázad mérkőzésének" napján az üzemekben, a hivatalokban, a földeken megállt a munka, abban a pillanatban mindennél fontosabb volt a labdarugás. Anglia válogatottjának 6:3 arányban való legyőzésekor uj elmélet is született: "A szocializmus legyőzte a kapitalizmust!" Igy jutottunk el a biztosnak vélt, de meg nem nyert 1954. évi labdarugó világbajnoksághoz, amikor az ország szinte "nemzeti gyászt" öltött, és az elkeseredett hangulatot a reakció a népi demokratikus rendszer elleni tüntetésre használta fel. Ez a tüntetés az 1956-os ellenforradalom prológjának is beillett.

Az ellenforradalom már akkoriban hozzálátott a szocialista testkultura elveinek és hiveinek lejáratásához. Módszere volt az elkövetett hibák mértéktelen felnagyitása, eltulzása; az eredmények letagadása. Azt állitotta, hogy a kommunisták és "csatlósaik" tönkretették a magyar sportot és ezért álljanak félre. Hozzá nem értő bürokratának, szovjetbérencnek neveztek minden baloldali sportvezetőt és semmiféle demokráciát nem véltek felfedezni a vezetésben. Legfőképpen a párt- és állami vezetést támadták, kétségbe vonták annak eredményét és létjogosultságát. A hosszu időn át tartó, szervezett rágalmazó kampány, valamint az OTSB vezetőinek passziv magatartása azt eredményezte, hogy október 23-a után a szocialista sportvezetés legfeljebb elszigetelt, itt-ott jelentkező ellenállást tudott kifejteni az ellenforradalommal szemben. Sőt, a sport vezető szerveiben is jelentkeztek az ellenforradalmi erők, amelyek belülről is bomlasztották a vezetést. Igy aztán az ellenforradalom a testkultura területét is egyik napról a másikra elözönlötte.

IV.

Azt a tényt, hogy Magyarországon 1956. október 23-án ellenforradalom tört ki, a testkultura területén történt események is igazolják. A sportéletben fellépő ellenforradalmárok nyilvánvaló célja a burzsoá sport restaurálása volt. Ennek érdekében akarták ismét létrehozni az Országos Testnevelési Tanácsot, és ezért összpontositották a tüzet az OTSB-re. Az OTSB feloszlatása a hatalom megragadásának előfeltétele volt a sportéletben. Ezért minden OTSB-ellenes támadás objektive az ellenforradalom malmára hajtotta a vizet, még ha oly sok hibájáért joggal is bírálták. Minél jobban sikerült az ellenforradalomnak elképzelt céljait megközeliteni, annál nyiltabban léptek fel vezetői. Eleinte csak a sportélet bürokráciájáról beszéltek, majd egyre több "bürokrata" sportvezető nevét emlegették, végül már halállistákat állitottak össze a kommunista sportvezetőkről. A terror eszközeként itt-ott a fegyverek is szerepet kaptak, de szerencsére használatukra nem kerülhetett sor. Az ellenforradalom leverése után sok jobboldali

sportembert biróság elé állitottak, jelentős részük pedig megszökött a felelősségre vonás elől.

Ami az ellenforradalom okait illeti megállapitható, hogy az MSZMP Központi Bizottsága által 1956 decemberében megjelölt 4 fő tényező a testkulturában is fennállt.[8] A szektás hibák a tömegek lebecsülésében, a parancsolgató vezetésben, a testkultura általános és hazai sajátosságainak figyelmen kivül hagyásában, a szocialista demokrácia elhanyagolásában mutatkoztak meg leginkább. A jobboldali hibák pedig a burzsoá sport eszmei maradványainak le nem küzdésében, illetve felélesztésében, a sztárkultusz elhatalmasodásában jelentkeztek. A volt uralkodó osztályok szervezkedése a testkultura területén is kimutatható. A kisgazdákon és jobboldali szociáldemokratákon kivül napirenden volt más burzsoá pártok szinre lépése. Ugyanigy kimutatható az imperializmus segitsége az ellenforradalmi sportvezetők részére: a Szabad Európa Rádió, a New Yorkban székelő Magyarok Nemzeti Sportszövetsége és más emigráns sportszervezetek müködése bizonyitja ezt. Az emigráns sportvezetők nem elégedtek meg az ellenforradalomnak nyujtott eszmei segitséggel; óriási kárt okoztak legjobb sportolóink Nyugatra csábitásával is.

Az ellenforradalom sok, drága áron szerzett tapasztalatot nyujtott a magyar testkulturának. A legfontosabb tapasztalat az, hogy szilárd proletárdiktatura nélkül nincs szocializmus, és igy természetesen nincs szocialista testkultura sem. A párt vezető szerepének érvényesitése, helyes politikája, a szocialista állam irányitó,segitő szerepe nélkül nem lehet eredményesen előre haladni, nem lehet a munkás testkulturát össznépi, szocialista testkulturává átalakitani. De a szocialista állam szerepe nemcsak az irányitásból, az anyagi feltételek biztositásából áll: az általa megmozgatott tömegeket be kell vonnia a testkultura vezetésébe, és velük együtt teremteni meg a szocialista testkulturát. 1958-ban a Magyar Testnevelési és Sport Tanács létrehozásával[9] ezek a tapasztalatok nagymértékben realizálódtak, hiszen az MTST-ben megtalálták az állami és társadalmi erők helyesebb arányát, egyensulyát.

Időközben a II. ötéves terv keretében továbbfejlődött népgazdaságunk, befejeződött a mezőgazdaság szocialista átszervezése, a kulturális forradalom végleg megszüntette a volt ural-

kodó osztályok müveltségi monopóliumát. 1962-ben az MSZMP VIII. kongresszusa kimondta: hazánkban leraktuk a szocializmus alapjait. A kongresszus szólt a testkultura területén végrehajtandó további változasokról, a Magyar Testnevelési és Sportszövetség létrehozásáról.[10] Az MTS a párt eszmei irányitása alatt müködő társadalmi szervezet, a sportszervezetek szövetsége, amely állami feladatokat is ellát, vezető szerveit demokratikusan választják, és ezekben kellő véleménye, sulya van a testkulturával foglalkozó tömegszervezeteknek, állami szerveknek. A sportegyesületeknek ma már több mint egymillió tagjuk van.

Az MTST, illetve az MTS létrehozásával befejeződött a szocialista testkultura alapjainak lerakása is.

V.

Az eddigiekben a szocialista magyar testkultura kialakulásának legfontosabb szakaszait vizsgáltuk.

Megállapitottuk, hogy a felszabadulás után a szocialista kulturforradalom keretében fokozatosan megsemmisült a kapitalista testkultura, fokozatosan létrejött és uralkodóvá vált a szocialista testkultura, amely örököse és folytatója a régi társadalom munkás és haladó polgári hagyományainak. A negyedszázados harc eredményeként a dolgozó nép jogos tulajdonába kerültek testkulturánk intézményei, szellemi és anyagi eszközei. A minőségi változás azonban nem következett be zökkenőmentesen, mert az uj célok és feladatok megvalósitása, az uj módszerek kialakitása sok nehézséggel, sőt átmeneti visszaesésekkel is együtt járt. Kétségtelen azonban, hogy a nem is távoli jövőben a szocialista társadalom befejezi a megkezdett folyamatot, létrehozza a fejlett szocialista testkulturát, amely minden vonatkozásban, tartalmában és módszerében egyaránt szocialista lesz.

Az elmondottak a testkultura történeti jellegét, azt a marxista-leninista szemléletet igazolják, hogy minden társadalmi rendszer a maga szükségletei szerint alakitja, formálja testkulturáját, továbbá azt, hogy a testkultura része a társadalom általános kulturájának és a testi nevelés területén alkotott tartós anyagi és szellemi értékekből tevődik össze. Ennek meg-

felelően alapja, ugyanugy, mint a szellemi kulturáé, az anyagi javak termelési folyamata, hiszen az ember, miközben munkájával átalakitja a természetet, önmaga is átalakul szellemileg és testileg egyaránt.

A testkultura a társadalmi felépitmény része, mert része a kulturának, része a nevelésnek, része a társadalmi, politikai mozgalmaknak, mert alá van rendelve a társadalom gazdasági alapjának, továbbá az alapon képződött társadalmi és osztályviszonyoknak, amelyek meghatározzák fejlődésének célját, tartalmát és eszközeit. A testkultura intézményei mindig a társadalmi rendszer strukturájához, tehát anyagi alapjához, ideológiai, politikai, kulturális és müvelődési berendezkedéséhez igazodnak.

A testkultura azonban nem közvetlenül van kapcsolatban az alappal, hanem közvetve, a politika, a nevelés stb. láncszemein keresztül. Ezért fejlődése nem automatikusan követi az alap változásait, létében felfedezhető az önállóság jegye, a folyamatosság, a sajátos funkció, amellyel társadalmi szerepét betölti. De a döntő az, hogy mint a felépitmény más területei, a testkultura is visszatükrözi az alapot, dialektikus kölcsönhatásban van a gazdasági viszonyokkal, visszahat rájuk, befolyásolja fejlődésüket. Például napjainkban az ifjuság testi nevelése a szocializmus teljes felépitéséhez járul hozzá. Ez sem történik azonban mechanikusan,hanem bonyolult áttételeken keresztül és bizonyos időbeli távlatokban. Következésképpen a testkultura szinvonala nincs közvetlen kapcsolatban az alap szinvonalával. Ez ad egyben magyarázatot arra a jelenségre is, hogy nem mindig a gazdaságilag legfejlettebb országok sportolói nyerik az olimpiai és egyéb bajnokságokat.

A testkultura végül kölcsönhatásban van a társadalom politikai, jogi, tudományos, kulturális, nevelési, egészségügyi stb. intézményeivel, azaz a felépitmény különböző területeivel. A kölcsönhatás nyilvánvaló például az osztálypolitika tartalma és a testkultura társadalmi céljának meghatározása, a népegészségügy és a testkultura, a szellemi és a testi nevelés kapcsolatában. Ugy is mondhatnánk, hogy a testkultura sokkal inkább igazodik a politika, a nevelés, a kultura változásához, mint az alap változásaihoz. Ám ez is csak áttételesen és sokszor ellentmondásosan történik.

A testkulturának tehát minden társadalmi rendszerben osztályjellege van.

VI.

A kapitalista és a szocialista testkultura között alapvető különbség van, amely a következőkben jut kifejezésre:

a/ a kapitalizmusban a kizsákmányoló kisebbség céljainak szolgálatában áll a testkultura, a szocializmusban pedig az egész nép érdekét szolgálja;

b/ a kapitalista testkultura exkluziv, a szocialista testkultura tömeg jellegü;

c/ a kapitalizmus az egyoldalu, a szocializmus a sokoldalu nevelésre törekszik;

d/ a kapitalizmusban háborus, a szocializmusban békés célokat szolgál a teskultura;

e/ a kapitalizmus a testkulturában is az osztályellentéteket elkendőző "politikamentességet" hirdeti, a szocializmus pedig nyiltan megvallja osztályérdekeket szolgáló, humanista politikáját;

f/ a kapitalizmusban antagonisztikus ellentét van az uralkodó és az elnyomott osztályok érdekei közt a testkulturában, a szocializmusban pedig a társadalom és az egyén érdeke e tekintetben is azonos.

A szocialista testkultura tehát elvileg más alapokon áll, és más irányban fejlődik, mint a kapitalista testkultura.

A szocialista testkultura fő jellemvonásai az alábbiakban határozhatók meg:

a/ Össznépi, nemzeti jellegü, amely mindenekelőtt a testnevelési és sportmozgalom tömegességében jut kifejezésre. A szocialista testkultura hivei számára minden időben a legfontosabb kérdés az volt, hogy a humanista, emberközpontu testnevelés és sport egyre nagyobb néptömegekre terjedjen ki, a szellemi és fizikai nevelés együttes és jótékony hatásában minél többen részesüljenek. A tömegsport gondolata a szocializmus alapelvéből, a kollektivizmusból fakad, abból a törekvésből, hogy a társadalom

- amennyire anyagi erői megengedik - a kulturát mindenki részére hozzáférhetővé tegye.

A szocialista testkultura társadalmi méretekben való elterjedése lehetőséget ad arra, hogy a tehetséges fiatalok kitünjenek társaik közül és kellő szorgalommal egy-egy sportág hazai vagy nemzetközi élvonalába kerüljenek. Hazánkban az élsportnak több évtizedes tradiciója van. A tömegsport és az élsport részei az egységes sportmozgalomnak, egymással kölcsönhatásban vannak, s a testneveléssel együttesen alkotják a szocialista testkultura adott szinvonalát.

b/ Demokratikus jellegü, ami tömeges jellegén tulmenően abban is kifejezésre jut, hogy a nép a gazdája minden testkulturális értéknek, hogy hazánkban az alkotmány előirja a testgyakorláshoz, a sportoláshoz való jogot, és ezt államunk egyre szélesebb körben biztositja. A demokratikus jelleg kifejezésre jut a testnevelési és sportszervezetek müködésében is, amelyek a népet szolgálják, a szocialista demokrácia szellemét érvényesitik.

c/ Tudományos jellegü, amely kifejezésre jut abban, hogy testkulturánk a marxizmus-leninizmus ideológiai alapján áll, hogy társadalmi szerepét, célját, feladatait a fejlődés általános törvényeinek ismeretében szabják meg. A testneveléstudomány - lévén komplex tudomány - az összes tudományokkal dialektikus kapcsolatban áll és felhasználja azok eredményeit. Az idealizmussal szemben elveti a test és a lélek dualizmusát, ezzel szemben a harmonikus embernevelés tudományos elvét hirdeti. Végül a tudományos előrelátás segitségével egységes és tervszerüen fejlődő testnevelési rendszert alakit ki, amely összehangolja a társadalomnak a testkulturával kapcsolatos igényeit és lehetőségeit.

A szocialista testkultura célja az, hogy sajátos eszközeivel elősegitse a szocializmus teljes felépitését és védelmét azáltal, hogy hozzájárul a felnövekvő nemzedékek sokoldalu neveléséhez.

A szocialista testkultura céljából adódnak feladatai:

a/ A testi nevelés a szocialista nevelés eszköze, amely hozzájárul a sokoldaluan képzett szocialista ember kialakitásához. A testi nevelésnek nagy fontosságot tulajdonitunk mint a nevelés szerves részének, a szocialista nevelés többi területé-

vel egyenrangu területnek, önálló pedagógiai diszciplinának. A sokoldalu nevelés elvét egyfelől az értelmi, erkölcsi, esztétikai, testi és politechnikai nevelés dialektikus kapcsolatában kell érvényre juttatni, másfelől a testi nevelésen belül is meg kell valósitani. Igy szolgálhatja a testi nevelés a társadalom nevelési céljainak megvalósitását.

b/ A testi nevelés feladata, hogy védje és fejlessze az emberek egészségét, hozzájáruljon a népegészségügy szinvonalának emeléséhez. A testgyakorlás, az edzés és a versenyzés folyamán ezt mindig szem előtt kell tartani. A teljesitményfokozás nem történhet az egészség rovására. Még ennél is fontosabb azonban, hogy az egészségért folytatott társadalmi küzdelem, a prevenció egyik legfontosabb és nélkülözhetetlen eszköze a testnevelés. Az élet: mozgás. Minden ember egészségesen és sokáig szeretne élni, de a test neveléséről sokan megfeledkeznek. Pedig a testnevelésnek az egészségre gyakorolt pozitiv hatása közismert, éppenugy, mint az ugynevezett "civilizációs betegségeknek", a biológiai leromlás társadalmi méretekben való elterjedésének veszélye. A testnevelés az élet minden szakaszában hozzájárulhat az egészség védelméhez, ezért társadalmi méretekben fel kell kelteni a rendszeres testnevelés iránti igényt.

c/ A testkultura feladata, hogy a testgyakorlás, a sportolás folyamatában szerzett készségeket és képességeket érvényre juttassa a munka társadalmi folyamatában, az ifjuság honvédelmi nevelésében.

d/ A testnevelési és sportszervezetek feladata, hogy a sajátos transzmisszió szerepét betöltve a sportegyesületeken keresztül bevonják a sportolókat a társadalmi életbe, olyan felfogásban neveljék őket, hogy tudatos résztvevői legyenek a szocialista társadalom felépitésének.

e/ A testnevelési és sportmozgalom feladata, hogy ápolja a szocialista hazafiság szellemét, a Magyar Népköztársaság szeretetét és ezen az elvi alapon hirdesse a proletár internacionalizmust a szocialista országokkal való nemzetközi sportkapcsolatokban; továbbá a különböző társadalmi rendszerü államok békés egymás mellett élését a nem szocialista országokkal fenntartott kapcsolatokban.

f/ Végül a testkulturával foglalkozó szervek feladata - a-mellett, hogy a szó szoros értelmében a test kulturáját müvelik -,hogy a lakosság sajátos kulturális-szórakozási igényeit kielégitsék.

Összefoglalva: testkulturánknak sajátos eszközeivel, nevelőerejével, egészségfejlesztő szerepével; a termelésre, a honvédelemre, a politikára és a kulturára gyakorolt hatásával kell elősegitenie célját és feladatát: a sokoldalu kommunista ember kialakitását, a szocialista társadalom teljes felépitését.

VII.

Manapság se szeri se száma a népszerü prognózisoknak, amelyek az emberiség jövőjét vetitik elénk. A pesszimisták attól tartanak, hogy a technika és a tudomány fejlődése végül is elpusztitja a társadalmat. Az optimisták rámutatnak az ember hatalmára, de tulságosan a szellemi erőkre redukálják a jövő emberének helytállását.

És milyen prognosztikát gyártunk mi, a testkultura munkásai?

A legtöbbször jóslásokba bocsátkozunk arról, hogy az élsportolók fizikai teljesitménye hogyan fog alakulni, lesz-e és hol lesz a végső határa. Időnként pedig a növekvő szabad idő jelentőségét méltatjuk, de csupán az időtöltés szempontjából.

Legyen szabad kijelentenem, hogy ezeknek a prognózisoknak - véleményem szerint - közös hibájuk, hogy megkerülik a lényeget. Sem a szellemi fejlődés egyoldalu hangsulyozása, sem a rekordok, győzelmek tulságos előtérbe helyezése, sem a szabad idő öncélu eltöltése nem helyeselhető. Szerintem az előttünk álló feladatok azt követelik, hogy a legnagyobb figyelmet a társadalmi munka jellegének átalakulására forditsuk, mert ez determinálja a munka- és életfeltételek, a nevelési rendszerek, a kultura - és benne a testkultura - jövőbeni fejlődését.

A szocializmus épitése minőségileg uj szakaszba érkezett. A tudomány és a technika olyan gyorsasággal fejlődik, amilyenre még nem volt példa a történelemben, és várható, hogy a fejlődés üteme tovább gyorsul. A szocializmus teljes felépitése

elképzelhetetlen a társadalmi, a tudományos és a technikai forradalom következetes véghezvitele nélkül. A gazdaságirányitás uj rendszere felszinre hozza a rejtett tartalékokat, megsokszorozza a fejlődés ütemét. Mindez pedig gyökeresen átalakitja a munka jellegét. Fokozatosan megszünteti a munkamegosztás egyoldaluságát, kiszoritja a munka folyamatából a nehéz testi munkát, csökkenti a fizikai és szellemi, a városi és falusi munka közti különbséget. A munka karakterének átalakitásán belül fontos tendencia, hogy miközben a fizikai munka mennyisége csökken, intenzivebb lesz a dolgozó ember szellemi és idegi megterhelése.

Ahogyan átalakul a munka jellege, ugy alakul át maga az ember is. A kommunizmus anyagi-müszaki bázisának megteremtése feltételezi és egyuttal lehetővé teszi a sokoldaluan képzett, kollektiven gondolkodó ember kialakitását. Ez azonban hosszadalmas és dialektikus folyamat, telve ellentmondásokkal. Az egyik ellentmondás jelenlegi nevelési rendszerünkből adódik, amely egyoldaluan csak a növekvő szellemi igényeket veszi figyelembe. Az ifjuságtól az általános, közép- és felsőoktatásban maximális szellemi erőfeszitéseket követel, a testi nevelést pedig nem fejleszti ennek arányában.

Természetesen az uj társadalmi követelményekhez kell alkalmazkodnia a testnevelési és sportmozgalomnak is, a személyiség mindenoldalu fejlesztéséhez való fokozott hozzájárulással. Ezért a testnevelési és sportmozgalom előtérbe helyezi a tömegsportot, a testedzés azon formáit, amelyek legalkalmasabbak a munkában való helytállás elősegitésére, illetve a szabad idő megfelelő kitöltésére.

E feladat teljes sullyal való felvetése azonban nem csökkenti az élsport társadalmi jelentőségét. A szocialista társadalomban mindig lesz verseny, nagyobb, jobb teljesitményre törekvés, a munkában éppugy, mint a szellemi életben vagy a sportban. Az élsportolók növekvő teljesitményét - sportbeli értéküllön tulmenően - fizikai modellként állithatjuk a társadalom elé, mert az élsportban szervezik a legracionálisabban a fizikai edzést, itt a legoptimálisabb a biológiai fejlődés, itt adódik a legtöbb, a testnevelők számára hasznositható tapasztalat. Jelenleg az a helyzet, hogy amig az élsportolók fizikai teljesitménye egyre növekszik, a társadalom fizikai ereje egyre csökken

és a biológiai leromlás veszélye fenyeget.Az ember biológiai elmaradottsága a technikai követelmények mögött nemcsak az ürkutatásban szembetünő,hanem az ugynevezett "hétköznapi" foglalkozásokban is,holott azokat a fizikai teljesitményeket,amelyeket jelenleg az élsportolók érnek el,idővel az átlagemberek is elérhetik,miközben az élsportolók ujabb csucsok felé haladnak.

A szocialista társadalom tehát a testkulturával szemben is uj követelményeket támaszt. Kár, hogy ezek a technikai és szellemi feladatok teljesitésénél lassabb ütemben valósulnak meg, pedig az MSZMP-nek a testkulturával kapcsolatos állásfoglalása megfelel korunk követelményeinek. Az MTS, az állami és társadalmi szervezetek egy része is ehhez igazodik. De társadalmi méretekben nagyfoku konzervativizmus tapasztalható a szemléletben. És mint már emlitettük, a társadalom anyagi lehetőségei is gátat szabnak a testkultura nagyobb arányu fejlesztésének. Sőt, be kell vallanunk, hogy az uj gazdasági mechanizmus bevezetése óta erősödik a merkantilista szemlélet,az a törekvés, hogy az üzleti szellemet visszacsempésszék a testnevelési és sportmozgalomba. Ellensulyozásként ismételten hangsulyoznunk kell azt az elvet, hogy a proletár állam kulturális funkciói közé tartozik a testkultura társadalmi méretekben való fejlesztése, erkölcsi és anyagi támogatása. Természetesen e mellett a helyi erőknek /sportegyesületeknek, vállalatoknak, intézményeknek, termelőszövetkezeteknek és a testedzésben résztvevő személyeknek/ növekvő összegeket kell forditaniuk sportolásukra.

Sajnos sok még az olyan gazdasági vezető, aki a termelékenység emelését csak uj gépekkel, uj munkaerő alkalmazásával, vagy jobb munkaszervezéssel tudja elképzelni. Megfeledkezik arról, hogy a munkásgárda egészségének fokozott megóvása és fejlesztése feltétlenül érezteti hatását a gazdasági eredményekben is.

Testkulturánk tényleges fejlesztését elsősorban az iskolákban és a termelőüzemekben kell biztositani. A testnevelési és sportmozgalom fejlődésének perspektivikus tervezése összhangban kell hogy legyen a társadalom termelőerőinek fejlesztésével, az életszinvonal és a kultura emelkedésével, oktatási rendszerünk korszerüsitésével. E munkában a Magyar Testnevelési Főiskolára is nagy feladatok hárulnak, mivel itt képezzük azokat a szakem-

bereket, akik az emlitett feladatokat - a társadalom testkultu-rájának fellenditését - gyakorlatilag valóra váltják.

A szocializmus teljes felépitése megteremti a szocialista testkultura teljes felépitésének feltételeit is.A minden állampolgárra kiterjedő és mindennapossá váló testnevelés elméletileg máris lehetséges, hiszen a szocialista társadalom nevelési céljaival megegyezik. És egyre nő a tömeg-igény is, aminek nyomán emelkedik a rendszeres testnevelésben résztvevők száma. Testkulturánk általánossá válásának lehetősége egyre inkább valósággá válik a Magyar Népköztársaságban.

Jegyzetek

[1]Magyarország demokratikus ujjáépitésének és felemelkedésének programja. A MKP javaslata. /1944. XI. 30./ Bp. 1945.

[2]Magyar Közlöny, Rendeletek Tára 1948. IV. 3., 757-758.

[3]Az NSB a fegyverszüneti egyezmény alapján tevékenykedett, amelyet a magyar parlament 1945: V. számu törvénycikke is megerősitett.

[4]Bár versenyeken és sportünnepélyeken 1945 óta jártak a Szovjetunióban magyar sportemberek, a szovjet testkulturával való alapos megismerkedés csak 1948 után kezdődött el.

[5]A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1951. évi 2. számu törvényerejü rendelete az OTSB megszervezéséről.

[6]Lenin: Az ifjusági szövetségek feladatai. Lenin Összes müvei. 31. köt. Bp. 1951. 285-303.

[7]A sportmozgalom fejlődése Magyarországon. A Testnevelési Tudományos Tanács munkaközössége által készitett statisztikai kiadvány. Bp. 1955. 2.

[8]Lásd az MSZMP VII. kongresszusának jegyzőkönyvét. Bp. 1960. 29-30.

[9]A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1958. évi 4. sz. törvényerejü rendelete az MTST létesitéséről. Törvények és rendeletek hivatalos gyüjteménye, 1958. Bp. 1959. 34.

[10] A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1963. évi 29. sz. törvényerejü rendelete az MTS megalakitásáról. Törvények és rendeletek hivatalos gyüjteménye, 1963. Bp. 1964. 76.

Irodalom

Bély M. - Kálmánchely Z.: Testneveléselmélet. Bp. 1967.
Czirják J.: Testneveléselmélet. Bp. 1962.
Földes É.: A magyar sport és testnevelés haladó hagyományai. Sportakadémiai Kézirat. Bp. 1955.
Kállai Gy.: A Magyar Szocialista Munkáspárt kulturális politikája. Bp. 1958.
Kun L.: A sporttörténet alapjai. Kézirat. Bp. 1962.
Lukács Gy.: A kapitalista kultura csődje.Bp. 1949.
Révai J.: Élni tudtunk a szabadsággal. Bp. 1949.
Szamaukov, F.I.: A testnevelés szovjet elmélete. 1-2. köt. Kézirat. Bp. 1950.

Az MKP, az MDP és az MSZMP kongresszusi jegyzőkönyvei, a Testnevelés, a Népsport és a Theorie und Praxis der Körperkultur ide vonatkozó számai.

ТЕРЕНИ, ИМРЕ

25 лет образованию социалистической физической культуры (Вступительный доклад)

Венгрия освободилась от фашистского гнета 25 лет тому назад.

В первом разделе доклада отмечается значение освобождения в истории, культуре и физкультуре венгерского народа, а также в отношении Института физической культуры.

Второй раздел подробно рассматривает положение, создавшееся в Венгрии после освобождения: разрушенное состояние страны, тяжелые потери венгерской физкультуры. Ознакомит с вредностью физкультурного "наследия" Хорти, а также ее и прогрессивными традициями буржуазии и рабочего класса.

В третьем разделе автор останавливается на схватке сил демократии и реакции, на борьбе за власть, на первом этапе народно-демократической революции (1945-1948 гг.), в том числе на положении вещей в области физической культуры.

Четвертый раздел посвящен периоду от создания диктатуры пролетариата до заложения основ социализма (1948-1962 гг.). Затрагивает возможные альтернативы создания социалистической физкультуры, блестящие успехи, достигнутые в области массового и первоклассного спорта, не утаивая при этом вредные последствия культа личности, которые привели к вспышке контрреволюционного мятежа.

Анализируя причины контрреволюции в области физкультуры, пятый раздел указывает на уроки ее, затем рассказывает о консолидации после подавления контрреволюционного мятежа, о величайших усилиях партии и правительства, в результате которых VIII. сьезд ВСРП обьявил закладку основ социализма в Венгрии завершенной. Позднее, созданием Венгерского союза физкультуры и спорта утвердилось развитие и физической культуры: были заложены основы социалистической физкультуры.

В заключение автор указывает на основную разницу между капиталистической и социалистической физкультурами, определяет общественную функцию, цели, положение и перспективы социалистической физкультуры. Констатирует, что возможности полного построения социалистической физкультуры будут и впредь определяться генеральной линией общественного развития.

TERÉNYI, IMRE

Die 25 Jahre der Gestaltung der sozialistischen Körperkultur /Auszug aus der Eröffnungsrede/

Seit 25 Jahren wurde Ungarn von der faschistischen Unterdrückung befreit.

Der erste Teil des Vortrages befasst sich mit der Bedeutung der Befreiung in der Geschichte, Kultur, Körperkultur des ungarischen Volkes und in der Beziehung der Hochschule für Körperkultur. Im zweiten Kapitel wird die nach der Befreiung entstandene

Situation analysiert: der zerstörte Zustand des Landes, die ernsten Verluste der ungarischen Körperkultur. Es werden die schädlichen Wirkungen der Körperkultur der Horthy-Zeit sowie die fortschrittlichen Traditionen unserer Arbeiter und Bürger dargestellt.

Im dritten Kapitel geht der Vortrag auf den Zusammenstoss der Kräfte der Demokratie und Reaktion, auf den Kampf um die Macht, auf den ersten Abschnitt der demokratischen Revolution /1945-48/ und damit in Zusammenhang auf die Wandlungen der Situation der Körperkultur ein. Im vierten Kapitel befasst sich der Vortrag mit dem Zeitabschnitt der Entfaltung der Proletardiktatur bis zur Grundlegung des Sozialismus /1948-1962/. Es wird auf den möglichen Alternativen der sozialistischen Körperkultur, auf die grossen Erfolge im Volks- und Spitzensport eingegangen, die schädliche Wirkungen des Personenkultes, die zum Ausbruch der Konterrevolution geführt haben, nicht verschweigend.

Im fünften Kapitel analysiert der Verfasser die Ursachen der Konterrevolution, zieht die Konsekvenzen davon, und schreibt von der Konsolidation nach der Niederwerfung der Konterrevolution. Im Zusammenhang damit schreibt er über die Anstrengungen der Partei und der Regierung als deren Ergebnis der 8. Kongress der Ungarischen Sozialistischen Arbeiterpartei die Grundlegung des Sozialismus in Ungarn deklariert hat kurze Zeit darauf wurde der ungarische Sportbund gegründet, und damit ist die Entwicklung auch in der Körperkultur ständig geworden wir haben die Grundlagen der sozialistischen Körperkultur niedergelegt.

Zum Schluss wird der grundlegende Unterschied zwischen der kapitalistischen und sozialistischen Körperkultur zusammengefasst, es werden die gesellschaftliche Funktion die Lage und die Perspektive der sozialistischen Körperkultur bestimmt. Es wird festgestellt, dass die Möglichkeiten des Aufbaus der sozialistischen Körperkultur auch in der Zukunft durch die allgemeine gesellschaftliche Entwicklung bestimmt wird.

A TÖRTÉNETI SZEKCIÓ ÜLÉSE

ÜLÉSELNÖKI MEGNYITÓ

PAMLÉNYI ERVIN

Tisztelt Ünnepi Ülés!

Ugy gondolom, nagyon helyesen tette a Testnevelési Főiskola vezetősége, hogy ünnepi programjának egy jelentős részét történeti előadásoknak szenteli, olyan előadásoknak, amelyek a 25 esztendő előtti eseményeket idézik fel, fejlődésük azóta megtett utját mérik fel. Bármilyen szempontból, bármilyen oldalról is közelitjük meg ugyanis ezt a negyedszázadot, teljesen lehetetlen igazán jól megérteni ezt a 25 esztendős utat, azoknak a történelmi körülményeknek az ismerete nélkül, amelyekben ez a fejlődés megkezdődött és lejátszódott; ezek ismerete, jelentőségük felismerése nélkül ugyanis minden elemzést, - bármilyen kitünő is legyen egyébként az analizis - szükségszerüen hiányos, érthetetlen lenne. Ennek oka mindenekelőtt az, hogy 1945 tavaszának eseményei népünk életében nem egyszerü változást jelentettek, nem egy egyszerü politikai fordulatot - ha vannak is néhányan, akik csak ennek látják -, hanem ezek az események egy olyan, történelmünkben egyedülálló jelentőségü fejlődésmenetet inditottak meg, ti. a kapitalista rendszerről a szocializmushoz való forradalmi átmenetet, amely egész életünket gyökeresen alakitotta át, amely társadalmi életünk valamennyi területét átformálta, amelynek meghatározó, döntő szerepe volt további fejlődésünk lehetőségeiben, irányában. Ezért kell - ugy gondolom - a magyar sportmozgalom egyes kérdéseinek tárgyalásával, 25 éves fejlődésének elemzésével együtt, vele párhuzamosan - megvilágitanunk egy szélesebb és egy szükebb keretben azokat a társadalmi változásokat is, amelyeket a sportmozgalom kibontakozásának feltételeit megteremtették, fellendülését lehetővé tették.

ELŐADÁSOK

BALOGH SÁNDOR

A népi demokratikus forradalom magyarországi győzelmének történelmi tapasztalatairól

A népi demokratikus forradalom érlelődésének és kibontakozásának, majd győzelmének az időszaka a ma élő idősebb nemzedékek számára hajdan még azokat a mindennapokat, azt a "má"-t jelentette, amely csak az évek hosszabb egymásutánjában terebélyesedett történelmi multtá. A történelmi távlat fogalma persze nem azonositható az évek egyszerü matematikai összegével, hanem egyidejüleg a társadalmi-gazdasági és politikai valóság mennyiségi, s főleg minőségi változásait, tartalmát is figyelembe kell venni. Ebből a szempontból Magyarország második világháboru utáni történetében az Ideiglenes Nemzetgyülés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1944. decemberi létrejöttétől a proletárdiktatura 1948-ban történt kivivásáig, tehát a népi demokratikus forradalom győzelméig megtett ut olyan minőségi változást jelent, amely korszakos jelentőségü.

Huszonöt évvel ezelőtt - egyidőben a Vörös Hadsereg felszabaditó harcaival - bontakozott ki Magyarországon a népi demokratikus forradalom, amelynek győzelmével megvalósitottuk a proletariátus diktaturáját és megteremtettük a szocialista társadalom épitésének, majd később a szocializmus alapjainak a lerakásával a szocialista társadalom teljes felépitésének a feltételeit. E küzdelem történetének tanulmányozása, tapasztalatainak feltárása és általánositása nemcsak az elmélet, de a gyakorlat szempontjából is kiemelkedően fontos, tudományos feladat.

A népi demokratikus forradalom feltételeinek létrejöttéről, kibontakozásáról és győzelméről szólva különösen azoknak az országoknak az esetében - ahol a fasizmus elleni harc a második világháboru folyamán nem nőtt át fegyveres nemzeti felkelésbe - nem ritkán még a társadalomtudományok marxista müvelőinek körében is lehet találkozni az akkori nemzetközi helyzetet és a

Szovjetunió szerepét nagyrészt egyoldaluan értékelő nézetekkel. Ezek szerint a népi demokráciák létrejöttében a nemzetközi helyzet kedvező alakulása játszotta a kizárólagos, illetve a legdöntőbb szerepet. Kétségtelen, a kedvező nemzetközi helyzet különösen az uj- és a legujabb korban bármely országban lezajlott, illetőleg lezajló forradalom győzelmének nélkülözhetetlen tényezője. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének okairól szólva Lenin is nemegyszer hangsulyozta a nemzetközi helyzet, s ezen belül a proletárinternacionalizmus szerepét. Ha a világ egyik legnagyobb és leghatalmasabb országában lezajlott forradalom sorsa és kimenetele szempontjából szerepet, mégpedig nem is akármilyen szerepet játszhatott a nemzetközi helyzet, akkor aligha lehet vitás, hogy az a kisebb, a gyengébb országok életében még jelentősebb tényező. S ezt - bár sajnos negativ előjellel - a Magyar Tanácsköztársaság példája is igazolja, amelynek megdöntésében a kedvezőtlen nemzetközi helyzet, pontosabban a külföldi katonai intervenció, a nemzetközi imperializmus közvetlen beavatkozása vált alapvető tényezővé. Különösen szembetünő a nemzetközi helyzet, mindenekelőtt a Szovjetunió szerepe a népi demokráciák, igy a magyar népi demokrácia létrejöttében és megszilárdulásában is. A Szovjetunió, a hitleri Németország és szövetségeseinek, a fasizmus erőinek a szétzuzásával - elsősorban Európában - gyökeresen megváltoztatta a nemzetközi erőviszonyokat. A Vörös Hadsereg jelenléte teljesen kizárta továbbá annak a lehetőségét, hogy Közép- és Délkelet-Európa felszabaditott országaiban a belső reakciós erők az imperialista hatalmak támogatásával polgárháborut robbantsanak ki. S végül, de nem utolsósorban, a Szovjetunió a fasiszta elnyomás alól felszabadult népeket messzemenő diplomáciai és anyagi támogatásban részesitette. A Szovjetuniónak a második világháboruban és a nemzetközi politikában később betöltött szerepe nélkül tehát Közép- és Délkelet-Európa egyetlen országában sem győzhetett, illetőleg szilárdulhatott volna meg a népi demokratikus hatalom. Ez éppugy vonatkozik Bulgáriára vagy Jugoszláviára - ahol a fasizmus elleni harc még a második világháboru folyamán olyan fegyveres nemzeti ellenállási mozgalommá fejlődött, amely népi demokratikus forradalomba ment át -, mint Magyarországra, ahol a fasizmus elleni harc - számos tényező együtthatásának az eredményeként - nem jutott az

előbb említett szinvonalra. Mindez azt jelentené, hogy a Szovjetunió a második világháboru után Közép- és Délkelet-Európába "exportálta" a forradalmat? Szó sincs róla. A Szovjetunió a fasizmus felett aratott történelmi jelentőségü győzelmével "csak" kedvező lehetőséget teremtett ahhoz, hogy a fasizmus ellen harcoló népek ujabb réseket üssenek a nemzetközi imperializmus rendszerén. A Szovjetunió által nyujtott lehetőséggel azonban a Vörös Hadsereg által felszabaditott országok közül csak azok tudtak élni, s csak azok a népek léptek a társadalmi haladás utjára, ahol erre a belső feltételek megvoltak, illetőleg megteremtődtek.

Magyarországon a második világháboru fordulata, a Vörös Hadsereg győzelmei, különösen a sztálingrádi csata, a világ népeinek fasizmusellenes harca, az Európa-szerte erősödő fegyveres ellenállási mozgalom, a fasiszták immáron végső vereségének kirajzolódó körvonalai egyre nagyobb hatást gyakoroltak mind az uralkodó osztályokra, mind a dolgozó tömegekre. S ez a hatás még csak fokozódott, minél közelebb került a front az ország határaihoz.

A háborus vereség az uralkodó osztályokat mind gyorsabban sodorta a válság felé. Ennek kifejezői voltak: a Kállay-kormány hintapolitikája, az uralkodó osztályok politikai egységének mind szemmelláthatóbb bomlása. Horthy és a mögötte felsorakozó csoportok felemás kiugrási kisérletei és azok csődje csak növelte a válságjelenségeket. A végső vereség küszöbén a hitleri Németország legszélsőségesebb nyilt ügynökségének, Szálasi csoportjának uralomra jutása, a nyilas hordák leplezetlen és kegyetlen terrorja az uralkodó körök gyengeségét is érzékeltette: az uralkodó osztályok képtelenek voltak a régi eszközökkel, a régi módon a hatalmat gyakorolni.

A háboru terhei, amelyek szinte kizárólag a dolgozó tömegekre nehezedtek, egyre elviselhetetlenebbek lettek. A beszolgáltatás, a rekvirálások, az adók, az élelmezési nehézségek és a pénz inflálódása mellett a megszállással járó növekvő terror, a német és a magyar fasiszták erőszakoskodásai fokozták az elégedetlenséget a dolgozó tömegek soraiban. Az elégedetlenség különösen az 1944 második felétől már egyre erősödő ellenállásban is kifejezésre jutott. A dolgozó tömegek háboruellenes, antifa-

siszta harca meglehetősen széles skálán mozgott: a beszolgáltatás alóli kibuvástól, az adófizetés megtagadásától, a termelés szabotálásán, a behivási parancsok végrehajtásának megtagadásán, a hadseregben fellépő tömeges dezertáláson keresztül - a népi ellenállás legfejlettebb formájaként - a partizánmozgalomig, a nyilt fegyveres harcig.

1944 második felében tehát a nemzetközi, belpolitikai és katonai tényezők együttes hatására meggyorsult azoknak a feltételeknek az érlelődése, amelyeket Lenin igy jellemzett: "Az uralkodó osztályok számára lehetetlenné vált uralmuk változatlan formában való fenntartása; a 'felső rétegek' valamilyen válsággal küzdenek, az uralkodó osztályok politikája válságba jutott, s ennek következtében rés támad, amelyen áttör az elnyomott osztályok elégedetlensége és forrongása." De Lenin mindjárt arra is nyomatékosan felhivta a figyelmet, hogy "nem minden forradalmi helyzet, hanem csak olyan helyzet vezet forradalomra, amikor a fentebb felsorolt objektiv változásokhoz még egy szubjektiv tényező is hozzájárul, vagyis, amikor a forradalmi osztály forradalmi tömegakciókra képes, s e tömegakciók elég erősek, hogy a régi kormányhatalmat széttörjék..." /Lenin Müvei. Bp. 21. k. 208-209.l./.

Mint fentebb is látható a szubjektiv tényezőnek egyes elemei megvoltak Magyarországon, de azoknak a helyzet által megkivánt szinvonala még távolról sem volt kielégitő. Különösen vonatkozik ez a legfőbb szubjektiv tényezőre - a kommunista mozgalom állapotára. A Horthy-rendszer negyedszázados uralma a legsulyosabb csapásokat a munkásosztályra és annak forradalmi pártjára mérte. Ennek ellenére a kommunisták mindvégig az első sorokban és a legkövetkezetesebben harcoltak a fasizmus és a háboru ellen. Az illegális kommunista párt dolgozta ki a fasizmus elleni harc és az ujjászületés programját. Ez növelte a kommunisták tekintélyét és erősitette irántuk a rokonszenvet. A sulyos vérveszteségek, az illegalitás nehéz körülményei azonban tetézve az ellenzéki pártok vezetésében érvényesülő kommunistaellenességgel, egyre sulyosabb akadályokat gördítettek a kommunisták legális tevékenységének az utjába.

A német megszállás pedig megfosztotta a forradalmi erőket még ettől a szük körü lehetőségtől is.

Bár a harc feltételei rendkivüli módon megnehezedtek, mégis az elnyomás fokozódásának, a front közeledésének hatására az addig ingadozó baloldali erők soraiban meggyorsult az erjedés, növekedett a készségük a kommunistákkal való összefogásra. A Kommunista Párt közreadott programja és fokozódó szervező tevékenysége jegyében született meg a két munkáspárt akcióegysége. Ez vált kiinduló pontjává az antifasiszta erők gyorsabb ütemü tömöritésének, mely mozgalom a Magyar Front megalakitásában öltött szervezeti formát. A forradalom objektiv és szubjektiv feltételei tehát érlelődtek, a sok tehertétel miatt azonban a szovjet hadsereg Magyarországra lépése előtt nem tudtak egységes nemzeti ellenállási mozgalomba átnőni. Az érlelődő forradalom megindulásához a döntő lökést az országnak a szovjet hadsereg által történő felszabaditása adta meg. A forradalom azonban mégsem az ország felszabadulásának egyszerü függvényeként bontakozott ki. Elsősorban az ország munkáslakta területein és forradalmi hagyományokkal rendelkező szegényparaszti vidékein, mindenekelőtt az ország keleti felében, ahol az objektiv és szubjektiv feltételek magasabb fokra jutottak, a Kommunista Párt által vezetett tömegmozgalom utján megindult a népi demokratikus forradalom még a felszabadulás folyamán, vagyis mielőtt a Vörös Hadsereg az ország egész területét felszabaditotta volna. A széles körü tömegmozgalmon alapuló forradalmi átalakulásnak a szervei voltak a különböző szintü és rendeltetésü népi bizottságok. Fő jellemvonásuk az volt, hogy a szétzuzott államgépezet helyébe lépve állami feladatokat, társadalmi mozgósitás utján megoldva, megteremtették az uj népi államhatalom alapjait. Erre épült a Kommunista Párt programját magáévá tevő Ideiglenes Nemzetgyülés és Kormány munkássága, amelyeknek a létrejötte az uj népi demokratikus központi törvényhozó és végrehajtó hatalom megszületését jelentette Magyarországon. Az uj népi demokratikus államiság alapjait a munkásosztály, a parasztság, a németellenes burzsoázia és a háboru során kevésbé kompromittálódott horthysta elemek rakták le. Az Ideigle-

nes Nemzeti Kormány - amelynek gerincét a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjai alkották - antifasiszta, antifeudális, antiimperialista demokratikus programot valósitott meg, illetőleg megvalósitását tüzte ki célul.

A népi demokratikus forradalomnak az egész országot egyként és egyszerre átható töretlen kibontakozásáról mégsem beszélhetünk. Főként a Dunántulon, ahol a Vörös Hadsereg elől menekülő reakció "összezsufolódott", ahol a Volksbundnak s más egyéb fasiszta szervezeteknek, valamint a katolikus egyháznak a befolyása a legerősebb volt, a forradalmi fejlődés lelassult. Ez kifejezésre jutott a nemzeti bizottságok összetételében, a Kommunista Párt szervezeteinek alacsonyabb létszámában, s nem utolsósorban a tömegakciók gyengeségében. De az a tény, hogy létrejött a munkás-paraszt demokratikus diktatura funkcióit megvalósitó központi hatalom, amely az ország jelentős részén viszonylag széles tömegbázisra támaszkodhatott, lehetővé tette a forradalmi fejlődés támogatását "felülről" is, jóllehet a törvények és rendeletek hatékonysága igen eltérő volt. Ez a központi hatalom a felszabadulás után belső ellentmondásai ellenére is lényegében kiterjesztette a forradalmi vivmányokat az egész ország területére és meggyorsitotta azok átültetését az életbe. A fentiekkel összhangban születtek meg a népi bizottságok müködését törvényesitő rendeletek, a központi szervek - mindenekelőtt az államigazgatás - szervezetét és személyi összetételét módositó intézkedések (igazoló bizottságok létrehozása, csendőrség feloszlatása, népbiróságok felállitása stb.). Az osztályharc menetében, a forradalmi célkitüzések megvalósitása folyamán az "alulról" és "felülről" vivott harc kombinálásának az aránya időről időre változott, de a népi demokratikus forradalom véghezvitele során mindvégig a legjellemzőbb harci forma maradt. Ily módon valósult meg a földreform, a nemzetgazdaság munkásvezetéssel történő ujjáépitése és a demokratikus államhatalmi szervek létrehozása. Ez a radikális forradalmi módszer jellemezte országosan kisebb-nagyobb mértékben a társadalmi viszonyok átalakitásának minden területét.

A népi demokratikus forradalom menetét tanulmányozva néhányan azt a felfogást vallják, hogy Magyarországon 1945 nyarára a forradalom fejlődésének uj szakaszához érkezett el, vagyis a munka és a tőke közötti ellentét megoldása került napirendre, amelyet csak a szocialista forradalom dönthetett el. Kétségtelen, hogy az egész XX. század magyar társadalmát feszitő fő ellentét a tőke és a munka ellentéte volt, amelynek megoldása elodázhatatlan történelmi szükségszerüségként állott a munkásosztály előtt. Vitathatatlan az is, hogy a népi demokratikus forradalom addigi menetében már bizonyos, a szocializmus irányába mutató elemek is jelen voltak; az üzemi bizottságok megalakulása s azokkal egyidejüleg a munkásellenőrzés megszervezése, a következetes forradalmi vezetés alatt álló demokratikus rendőrség, de mindenekelőtt a kommunista párt pozicióinak megszilárdulása, kiszélesedése az állami szervekben és a nemzeti bizottságokban. Magyarországon azonban a fentiek ellenére is 1945 derekán nem a szocialista forradalomra való irányvétel volt a közvetlen feladat, hanem a demokratikus feladatok további erőteljes végrehajtása és a kiharcolt vivmányok radikális védelme a munkásosztály vezetése alatt oly módon, hogy az a később végbemenő szocialista átalakulás bázisául szolgáljon. Lenin a munkáshatalom győzelme szempontjából a szocialista forradalom békés előkészitése idejében még inkább, mint bármikor a tömegek megnyerését tartotta a legfontosabbnak. "Az öntudatos munkásoknak ahhoz, hogy hatalommá váljanak, meg kell hóditaniok a többséget: amig a tömegekkel szemben nem alkalmaznak erőszakot, nincs más ut a hatalomhoz. Mi nem vagyunk blanquisták, nem vagyunk hivei annak, hogy kisebbség ragadja meg a hatalmat." /Lenin Müvei. 24. köt. 22.l./

A felszabadulás után ez a gondolat vonult végig a Kommunista Párt politikáján, mely a forradalmi fejlődés ütemét a tömegek megnyerésének mértékétől tette függővé.

A felszabadulás után ujjászerveződött magyar társadalom különböző osztályai és rétegei legális politikai képviseletüket a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjaiban kereshették, illetőleg találhatták meg. A Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontnak a megalakulásakor öt párt, mégpedig a Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Nemzeti Parasztpárt, a Független Kisgazdapárt és a Polgári Demokrata Párt volt a tagja.

A politikai pártok közül elsőként a Kommunista Párt kezdte meg szervezeteinek kiépitését. A párt szervezeti fejlődésének gyors ütemét mutatta, hogy 1945 második felére tagjainak a száma meghaladta a félmilliót. Ez azt jelentette, hogy az ország lakosságának 5,7 %-a e pártban tömörült. A Kommunista Pártba elsősorban a munkások, továbbá a parasztság alsóbb rétegei - főleg agrárproletárok és szegényparasztok -, valamint az értelmiség és a városi kispolgárság haladó elemei léptek be. Politikai és szervezeti befolyását azonban a Kommunista Pártnak a munkásosztály körében meg kellett osztania a másik munkáspárttal, a Szociáldemokrata Párttal. 1945 nyarán a Szociáldemokrata Pártnak 350-400 000 tagja volt. A párttagságon belül a munkások és a középrétegek /kisiparosok, kiskereskedők, értelmiségiek és alkalmazottak/ nagyjából egyenlő arányban voltak képviselve. Az emlitettek mellett a SZDP soraiban volt található a földmunkások és szegényparasztok egy viszonylag szükebb csoportja is.

A két munkáspártnak a felszabadulás után lényegében sikerült megvalósitania azt, hogy a munkások körében mind politikailag, mind szervezetileg kizárólagos befolyása legyen.Nem mondható ugyanez el a parasztságot illetően. A szegény- és kisparasztság számottevő része, valamint a középparasztság töredéke a baloldali radikális Nemzeti Parasztpárthoz csatlakozott. 1945 nyarán a Nemzeti Parasztpártnak mintegy 170 000 tagja volt. A munkáspártok viszonylag gyengébb paraszti befolyását tehát a Nemzeti Parasztpárt bizonyos fokig kiegyenlitette, elsősorban a szegény- és kisparasztság körében. De a dolgozó parasztság jelentős tömegeit, lényegében a többségét, még együttesen sem tudták maguk mögött felsorakoztatni. /Természetesen azt is figyelembe véve, hogy a fentebbi pártok politikai befolyása nagyobb volt párttagságuk létszámánál - B.S./ Ilyen körülmények között Magyarországon megvolt annak a reális veszélye, hogy a dolgozó parasztság tömegei nem a munkásosztály, hanem a burzsoázia irányában tájékozódnak, illetőleg nem a baloldali pártok, hanem a Kisgazdapárt és a Polgári Demokrata Párt mögött zárkóznak fel.

A Polgári Demokrata Párthoz a nagyburzsoázia néhány pénz- és kereskedelmi tőkés tagja, továbbá a közép- és a kisburzsoázia egyes fővárosi és vidéki csoportjai, valamint számos ügyvéd,

biró, orvos stb. csatlakozott. A munkások és parasztok olyan elenyésző számban fordultak elő a párt soraiban, hogy jelenlétük gyakorlatilag figyelmen kivül hagyható a Polgári Demokrata Párt szociális bázisának a megitélésénél. A párt politikai arculata is meglehetősen tarka képet mutatott. Az ellenforradalmi rendszer polgári és kispolgári ellenzékének a legtöbb árnyalata - a konzervatívoktól a liberálisokon át a radikálisokig - jelen volt a Polgári Demokrata Pártban. A PDP 1945 derekára a főváros néhány kerületében és több vidéki városban kiépitette ugyan szervezeteit, de tagjainak a száma még az 50 000 főt sem érte el. A Polgári Demokrata Párt nem tudott országos párttá válni.

A volt nagybirtokosok, a nagy- és középburzsoázia döntő többsége a Kisgazdapártot tekintette a maga pártjának. A falusi burzsoáziának pedig már hagyományosan is a Kisgazdapárt volt a pártja. A fentieken kivül a városi kispolgárság, az értelmiség és az állami bürokrácia nagy része is ehhez a párthoz csatlakozott. Falun azonban nemcsak a gazdagparasztok, hanem zömmel a közép-, sőt részben a szegényparasztság is a Kisgazdapártban tömörült. A párt szervezeti elvei és szervezési gyakorlata sok tekintetben eltért a munkáspártokétól. Nagyjában a hagyományos polgári pártokhoz hasonlóan ugynevezett választói pártnak lehetett tekinteni. 1945 nyarán tagjainak a száma hozzávetőlegesen 900 000 fő körül mozgott. S ez azt jelentette, hogy a Kisgazdapártnak egyedül megközelitően annyi tagja volt, mint a többi pártnak együttvéve. A párton belül alapjában véve három irányzat, illetőleg ennek megfelelő politikai csoportosulás volt található. A balszárnyhoz tartoztak - akik lényegében vállalták a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programjának következetes megvalósitását - a Polgári Tagozatban helyet foglaló baloldali értelmiségiek, továbbá Dobi István és Tildy Zoltán szegény- és középparaszti hivei. Ez a szárny a párton belül csak a kisebbséget jelentette. A párt legerősebb és legszervezettebb csoportját a Nagy Ferenc, Kovács Béla és Varga Béla vezetése alatt álló ugynevezett centrum alkotta. Mögöttük sorakozott fel nemcsak a módos parasztság, hanem a közép- és kisparasztság jelentős része is. A városi burzsoázia, sőt a nagytőke nem egy képviselőjével közvetlen személyes kapcsolatban álltak a centrum

vezetői, a katolikus egyház támogatását pedig elsősorban Varga Béla személye garantálta, aki maga is pap volt. A párton belül a centrum jelentőségét az a körülmény is növelte, hogy fővárosi szervezetének és országos központjának a kiépitésekor számos, nagyrészt jobboldali középosztálybeli értelmiségi csatlakozott hozzá. A centrum vezetőinek az elképzelésében valamiféle paraszti polgári demokrácia megvalósitása élt, amelynek vezető ereje a módos parasztság lett volna. Egyetértettek ugyan a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programjának antifasiszta és antifeudális követeléseivel, de csak a polgári rend keretein belül. Ugyanakkor a népi demokratikus átalakulás szocialista távlatait mereven elutasitották és annak irányába ható gyakorlati politikai intézkedésekkel élesen szembeszegültek. Elsősorban külpolitikai okokból a békeszerződés aláirásáig nem kivánták a baloldali pártokkal kötött megállapodást felmondani és a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontot szétszakitani.A fentiekből következően a párton belüli balszárnnyal is átmenetileg kompromisszumra léptek. A meglehetősen nagyszámu, de egyelőre még nem eléggé szervezett jobbszárnyon helyezkedett el a polgári- és kispolgári jobboldalnak, sőt bizonyos fokig a szélsőjobboldalnak is ugyszólván minden irányzata, illetőleg csoportja a nyilasokat kivéve. A párton belüli erőviszonyokat figyelembe véve a balszárny és a centrum kompromisszuma átmeneti jellegünek igérkezett. S nem annyira a párton, sőt még csak nem is kizárólag a belpolitikai viszonyokon mulott, hogy a balszárny és a centrum kompromisszumát mikor váltja fel a centrum és a jobbszárny összefogása. A jobbszárny jelenléte azonban igy is az állandó tartalék szerepét töltötte be a centrum számára a balszárnnyal folytatott vitáiban. Nem lehetett kétséges, hogy ez a körülmény a centrumnak kedvezett, annak a sulyát növelte a párton belül a balszárny rovására, és ennek időről időre meg kellett mutatkoznia a Kisgazdapárt és a többi párt viszonyában is.

A Kisgazdapárt belső helyzete 1945 nyarán olyan képet mutatott, amit a történeti irodalom joggal nevez "gyüjtő-párt"-nak. Ez a jellemzés azonban csak a különböző és ellentétes érdekü társadalmi csoportok és politikai irányzatok jelenlétére utal. Valójában azonban itt különösen a jövő szempontjából

többről volt szó. A Kisgazdapártban nem egyszerüen különböző politikai irányzatok voltak, hanem a különböző pártok létrejöttének is kialakultak a feltételei.

A Magyar Kommunista Párt - a második világháboru Európában történt befejezése után - az 1945. májusi pártértekezletén az ujjáépités és ezzel összefüggésben a reakció elleni fokozottabb harc programját hirdette meg. A májusi konferencia határozatainak szellemében a Kommunista Párt bizonyos fokig módositotta addigi nemzeti egység politikáját. Ezzel összhangban került sor a Kisgazdapárt jobboldalán elhelyezkedő erők - s főleg a Polgári Demokrata Párt elleni - a korábbinál erőteljesebb és nyiltabb támadásra. Az MKP a májusi konferencia után a Polgári Demokrata Pártot már nem tekintette a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front tagjának. A Kommunista Pártnak a Polgári Demokrata Párttal kapcsolatos állásfoglalását lényegében a Szociáldemokrata Párt és a Nemzeti Parasztpárt is a magáévá tette. A PDP elleni támadással a baloldali pártok kettős célt kivántak elérni: egyfelől a jobboldali erőket, vagy legalábbis egy részüket kiszoritani a Függetlenségi Frontból, másfelől pedig a Polgári Demokrata Párt által befolyásolt középrétegeket ettől a párttól elvonni. A jobboldali erők azonban, néhány kisebb csoporttól eltekintve, nem követték a Polgári Demokrata Pártot. Sőt, a Polgári Demokrata Pártot ért baloldali támadásokat követően még a korábbinál is erőteljesebben zárkóztak fel a koalició legnagyobb pártja, a Kisgazdapárt mögött. Az állandó támadásnak kitett amugyis gyenge, viszonylag elszigetelt és a Függetlenségi Frontból "kiközösitett" Polgári Demokrata Párt már nem jelentett vonzóerőt számukra. Ily módon a probléma abban a tekintetben leegyszerüsödött, hogy a Polgári Demokrata Párttal 1945 augusztusától már nem kellett különösebben számolni a politikai erőviszonyok mérlegelésekor. Ugyanakkor a Kisgazdapártot illetően még nehezebbé és bonyolultabbá vált a helyzet a koalició szempontjából.

Az ország területének a Vörös Hadsereg által történt teljes felszabaditása után az eseményeket addig jórészt bénultan szemlélő tőkés körök és általában az egész jobboldal politikai tevékenysége megélénkült. Ezzel nagyjában párhuzamosan a Kisgazdapárt "egy mindenkit felvevő" párttá vált. A Kommunista Párt a

magyar belpolitika jobbratolódásának a megakadályozása céljából 1945 áprilisában mindenekelőtt az Ideiglenes Nemzeti Kormány - ban helyet foglaló jobboldali miniszereknek - a horthysta körökhöz tartozó Faraghó Gábornak, gróf Teleki Gézának és a Kisgazdapárt jobbszárnyán elhelyezkedő Vásáry Istvánnak, valamint a szociáldemokrata Valentiny Ágostonnak - a kormányból való kiszoritását határozta el. A Kommunista Párt fentebbi terve végrehajtásának azonban nem kedvezett a nemzetközi helyzet. Emellett a Szociáldemokrata Párt és a Kisgazdapárt sem tartotta időszerünek a Kommunista Párt részéről kivánt lépések megtételét.

A Kommunista Párt kormányátalakitási kisérletének az lett a közvetlen következménye, hogy a kormány zavartalan müködése megbomlott, a miniszterelnök korábbi lojális magatartását határozott elhidegülés váltotta fel, szaporodtak és erősödtek a jobboldali jelenségek, sőt a Kommunista Párt elszigetelésére is kisérletek történtek. A Kisgazdapárt május elején felajánlotta a Nemzeti Parasztpártnak a centrum vezetése alatt álló Parasztszövetség együttes ujjászervezését. A Parasztszövetséggel kapcsolatos kisgazdapárti ajánlat hátterében a Nemzeti Parasztpárt fiatal szervezeteinek a beolvasztása és ezzel együtt, végső fokon, a Kommunista Párt falusi elszigetelése állt. A Parasztpárt a Kisgazdapárt ajánlatát bár nem tette a magáévá, de nem is utasitotta el azonnal és határozottan. A Kisgazdapárt egyidejüleg kisérletet tett a Szociáldemokrata Párttal 1943-ban kötött, lényegében kommunistaellenes élü szövetség felujitására is. A baloldali vezetők nem minden nehézség és ingadozás nélkül ugyan, de mégis érvényesiteni tudták akaratukat a párt vezetőségében és igy a Szociáldemokrata Párt változatlanul kitartott a két munkáspárt együttmüködésének politikája mellett. A kommunistaellenes kisgazdapárti kisérletek kudarcában a Szociáldemokrata Párt és a Nemzeti Parasztpárt állásfoglalása mellett szerepet játszott az a körülmény is, hogy Tildy Zoltán és pártjának balszárnya sem kivánt olyan utra térni, amely esetleg a Kommunista Párttal való szakitáshoz vezethetett volna. Az április közepétől felszinre került ellentétekben és politikai harcokban azonban egyre világosabban látszottak mind az egyes pártokon, mind a Magyar Nemzeti Függetlenségi Fronton belül a bal- és a jobboldal körvonalai.

1945 májusának első felében a kisgazdapárti jobbszárny és a mögötte felsorakozó jobboldal támadásainak a középpontjába a népi demokratikus állam legfontosabb fegyveres testülete, a rendőrség került. Május 15-én Dálnoki Miklós Béla egy pártközi értekezlet összehivását kezdeményezte a rendőrség ügyében. A miniszterelnök a pártközi értekezlet célját a rendőrségnél uralkodó türhetetlen állapotok, szabálytalanságok, egyoldalu pártpolitikai tevékenységek kiküszöbölésében, "orvoslásában" jelölte meg. A pártközi értekezleten a rendőrséggel kapcsolatos jobboldali vádakat azonban lényegében egyedül a Kommunista Párt utasitotta el. Igy megállapodás nem is született. A rendőrség ügye változatlanul napirenden maradt. Sőt junius elejétől kezdve szinte nem is volt olyan kisgazdapárti gyülés az országban, ahol a rendőrség valamilyen formában ne lett volna birálat és támadás tárgya. A rendőrség elleni támadás azonban nem maradt meg a Kisgazdapárt "belügyének", hanem átvették azt a Nemzeti Parasztpárt és a Szociáldemokrata Párt jobboldalához tartozó politikusok is. De még ennél is nagyobb problémát okozott az a körülmény, hogy a koalíciós pártok baloldali vezetői közül is sokan erős fenntartásokkal viseltettek a demokratikus rendőrséggel szemben. Sajátos módon nem annyira a rendőrség valóságos és vélt hibáit marasztalták el, hanem elsősorban azt kifogásolták, hogy ott tulságosan nagy a Kommunista Párt befolyása. A rendőrség ügye természetesen nem az egyedüli kérdés volt, amely miatt a baloldali és jobboldali erők között 1945 tavaszán-nyarán éles küzdelem folyt. Ebben az időben már lényegében minden fontosabb politikai és gazdasági kérdésben többé-kevésbé világosan megfogalmazódtak az egymással szembekerülő irányzatok nézetei, de a rendőrség kérdése mégis különleges helyet foglalt el.

A hónapok óta lappangó és egyre mélyülő belpolitikai válság 1945 juliusában robbant ki. A válság kirobbanását az igazságügyminiszter, a szociáldemokrata Valentiny minisztertanácsi előterjesztése idézte elő a rendőrség átszervezésével kapcsolatosan. Valentiny javaslatának az volt a lényege, hogy a demokratikus rendőrség szervezetétől különálló politikai rendőrséget kell felállitani és azt nem a belügy-, hanem az igazságügyminiszter alá kell rendelni. A minisztertanács a parasztpárti

Erdei Ferenc és a szociáldemokrata Bán Antal, valamint a kommunista miniszterek tiltakozása ellenére a javaslatot elfogadta. A szóban forgó javaslat feletti szavazás nyomán tehát a kormányon belüli jobb- és baloldal között szakadás állt be. A kormányzati munkát megfelelő politikai konzekvenciák levonása nélkül nem lehetett tovább folytatni.

A Szociáldemokrata Párt baloldali vezetői pártjuk jobboldalának ellenállása ellenére ez alkalommal is érvényesiteni tudták az akaratukat és Valentiny Ágostont lemondásra szólitották fel, majd a helyére a baloldali szociáldemokrata Ries Istvánt jelölték igazságügyminiszternek. A Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egységes fellépése, valamint a kormányválság megoldására vonatkozó javaslatuknak a Nemzeti Parasztpárt részéről történt elfogadása megteremtette a belpolitikai válság megoldásának alapvető feltételét. Ezután került sor a Kommunista Párt és a Kisgazdapárt közötti tárgyalásokra, amelyek végül is azzal a megállapodással fejeződtek be, hogy a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjai végrehajtják a kormány részleges, baloldali átszervezését. Ennek eredményeként a fentebb már emlitett Ries István mellett a baloldali szociáldemokrata Rónai Sándor került Faraghó Gábor helyére, Vásáry Istvánt pedig a kisgazdapárti centrum és a balszárny között ingadozó Oltványi Imre váltotta fel a kormányban.

A juliusi politikai válság megoldása azonban nem szüntette meg a koalíciós pártok közötti surlódásokat és ellentéteket. A jobboldal átmenetileg vereséget szenvedett ugyan, de szemmel láthatóan ujabb támadásra készült. Augusztusban a Kommunista Párt és a Kisgazdapárt ellentéte, a bal- és jobboldal harca elsősorban a parasztsztrájk körüli vitákban jutott kifejezésre. A Kisgazdapárt centruma és jobbszárnya az augusztusi nagyválasztmányi ülésen, amely lényegében a kongresszust helyettesitette, határozatot fogadtatott el a parasztsztrájkról. A Kisgazdapárt a parasztsztrájk jelszavának felvetésével és esetleges megvalósitásával nem egyszerüen a városi lakosság és a munkásosztály kiéheztetésére törekedett, hanem azt politikai fegyverként kivánta felhasználni a munkáspártokkal szemben a népi demokratikus rendszer baloldali továbbfejlesztésére irányuló törekvések ellen. A Kommunista Párt élesen támadta a parasztsztrájkról el-

fogadott határozatot. A másik két baloldali párt azonban ebben a kérdésben nem állt elég határozottan a Kommunista Párt mellé. A parasztsztrájk ügyében a Kommunista Párt nem csupán a Kisgazdapárt jobbszárnyával, hanem a centrumával is összeütközésbe került. Sőt, ezt a kérdést tulajdonképpen a centrum képviselte a legerőteljesebben kifelé. A Kommunista Párt és a Kisgazdapárt között ujra fellángolt vitának mindössze annyi eredménye lett, hogy Nagy Ferencék, bár az ujjáépités idejére lemondtak a sztrájk alkalmazásáról, de elvileg változatlanul ragaszkodtak hozzá. A Kommunista Párt és a Kisgazdapárt viszonya augusztus végétől egyre romlott. A Kisgazdapárt az ősz folyamán sorrakerülő választásokra való felkészülés jegyében tartott gyülésein és sajtójában már olyan éles kommunistaellenes és jobboldali hangokat ütött meg, amelyek nemegyszer az ellenforradalmi rendszer időszakára emlékeztettek. Szeptember második felére a két párt között az ellentétek annyira kiéleződtek, hogy a helyzet ujabb belpolitikai válság kirobbanásával fenyegetett. Augusztus végétől, szeptember elejétől a Kommunista Párt változtatott a Kisgazdapárttal szemben az előző hónapokban tanusitott magatartásán. Nemcsak a jobbszárnyat, hanem a centrumot is nyiltan támadta gyülésein és a sajtójában. De egyelőre a centrum ellen csak fővárosi szinten kivánt a Kommunista Párt harcolni. Ezt mindenekelőtt a közelgő budapesti törvényhatósági választások tették indokolttá. Ugyanakkor a centrum elleni fővárosi harcnak előbb vagy utóbb elkerülhetetlenül vidékre is ki kellett terjednie, ahol pedig a viszonyok egyelőre még éretlenek voltak az ilyen küzdelemre a Kommunista Párt szempontjából.

A Kommunista Párt politikájában érlelődő, majd bekövetkezett változásra azonban a másik két baloldali párt is csak részben volt felkészülve. A Nemzeti Parasztpárt politikájában, bár kétségkivül több jel mutatott arra, hogy a kisgazdapárti centrum elleni harcban is kész követni a Kommunista Pártot, de augusztusban és szeptember első felében még egyáltalán nem volt lezártnak tekinthető ez a kérdés a párton belül. A Szociáldemokrata Párt baloldali vezetői becsülettel vállalták és folytatták a jobboldal, s benne a kisgazdapárti jobbszárny elleni harcot is, de a centrum elleni harcnak a párton belüli feltételei még a Parasztpárténál is éretlenebbek voltak. A baloldali

pártok egymáshoz való viszonyát emellett olyan további problémák is bonyolitották, amelyek nem közvetlenül a Kisgazdapárttal függtek össze,hanem a baloldali pártok kapcsolataiból fakadtak.

A Kommunista Párt a felszabadulás pillanatától kezdve nagy gondot forditott a Nemzeti Parasztpárthoz füződő kapcsolatainak az elmélyitésére. Számos esetben segitette és támogatta a Parasztpártot nemcsak a szervezeteinek a kiépitésében, hanem a jobboldal, sőt a koalíciós pártok támadásaival szemben is. A Kommunista Párt ugy számolt a Nemzeti Parasztpárttal, mint elsőrangu falusi szövetségesével, amely komoly szerepet tölthet be a parasztság megnyerése és a Kisgazdapárt növekvő falusi befolyásának a csökkentése szempontjából. A Kommunista Párt tehát sajátos transzmissziós szerepet szánt a Nemzeti Parasztpártnak. A fentieket helytelenül értelmező kommunisták s olykor a párt vezetői is azonban a Nemzeti Parasztpártot még formálisan sem tekintették önálló pártnak. Ez is szerepet játszott abban, hogy a párt befolyása nem növekedett mindenütt falun sem a várakozásoknak megfelelően, a többi párt pedig azzal igyekezett lejáratni a közvélemény előtt a Nemzeti Parasztpártot, hogy az csak a Kommunista Párt "fiók-pártja". A fiókpártiság vádja viszont rendkivül megnehezitette a párt baloldali vezetőinek a helyzetét azokkal a parasztpárti vezetőkkel szemben, akik határozottan ellene szegültek annak a gondolatnak, hogy az ő pártjuk "csak" transzmisszió legyen. A párton belüli viták és a párton belüli különböző irányzatok egymás elleni küzdelme az előzőekből kifolyólag gyakran a párt önállósága körül folyt, illetőleg olyan formát öltött, mintha csupán arról lett volna szó. A Nemzeti Parasztpárttal kapcsolatosan elkövetett hibáit a Kommunista Párt már 1945 nyarán felismerte és maga is igyekezett a Nemzeti Parasztpártot nagyobb taktikai önállóságra ösztönözni. Az utóbbinak egyébként nemcsak a távolabbi jövő szempontjából volt jelentősége, hanem különösen a közelgő nemzetgyülési választások baloldali sikere érdekében is.

A Kommunista Párt és a Nemzeti Parasztpárt viszonyát s főleg a baloldali pártok együttmüködését azonban egy harmadik tényező is befolyásolta, mégpedig a Nemzeti Parasztpárt és a Szociáldemokrata Párt viszonyának a rendezetlensége. A Szociáldemokrata Párt a felszabadulás után a Nemzeti Parasztpártot jó

ideig csupán a Kommunista Párt fedőszervének, "leányvállalatának" tekintette és nem nagyon ismerte el önálló létjogosultságát. A Nemzeti Parasztpárt negativ megitélésében a Szociáldemokrata Párt vezetősége lényegében egységes volt. A két párt között csak 1945 juliusában került sor némi közeledésre. A Parasztpárt vezetőire azonban igen rossz hatással volt az, hogy a szociáldemokrata vezetők egy része leginkább azt vetette a Nemzeti Parasztpárt szemére, hogy tulságosan együtthalad a Kommunista Párttal. De a két pártot akkor még más okok is elválasztották egymástól. A Nemzeti Parasztpárt falun a szegény- és középparasztságnak arra a részére épithetett, amely még nem volt elég baloldali ahhoz, hogy a Kommunista Pártba lépjen, de radikálisabb volt annál,semhogy a Kisgazdapártban otthon érezze magát. A Szociáldemokrata Párt falusi bázisának kiépitése során reálisan ugyancsak a parasztságnak ezzel a részével számolhatott. A Nemzeti Parasztpárt falusi térhóditása tehát végső fokon a Szociáldemokrata Párt paraszti esélyeit is rontotta. A fentiek önmagukban is elégségesek lettek volna a két párt közötti viszony megromlásához, az állandó surlódáshoz. Valójában azonban az ellentétek régebbi keletüek voltak. Már a népi irók mozgalmának a Szociáldemokrata Párttal való találkozásai a két világháboru között sem voltak mindig a legbékésebbek. Ennek örökségét a két párt a felszabadulás után is magában hordozta. A Parasztpártban jelentkező kispolgári nacionalizmust a Szociáldemokrata Párt részéről élesen elitélték. De sokszor nem a marxizmus elvi álláspontjáról,hanem a szociáldemokrata ortodox felfogás szemszögéből. A Nemzeti Parasztpárt jobbszárnyát az adott körülmények között kommunistaellenessége sem vihette azonban igazán közel az ugyancsak kommunistaellenes szociáldemokrata jobboldalhoz, mert az utóbbi inkább arra a Kisgazdapártra épitett, amely a Parasztpárttal ugyanakkor erőteljesen szembenállt Kovács Imréék közeledési kisérletei ellenére is. Az egymást elválasztó tényezőkön időről időre a Szociáldemokrata Párt és a Nemzeti Parasztpárt vezetői, bár felül tudtak emelkedni, de ezzel az ellentéteket legfeljebb csak enyhitették. A Nemzeti Parasztpárt és a Szociáldemokrata Párt együttmüködésének a következetes megvalósitása és a jó kapcsolatok állandósitása azonban

nem kis mértékben függött a Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt együttmüködését zavaró tényezők kiküszöbölésétől is.

A két munkáspárt együttmüködésének alapjait a fasizmus elleni közös harcról és a munkásosztály egységének megteremtéséről szóló 1944. október 10-i egység-okmányban fektették le, amelyet a felszabadulás után a két párt együttmüködéséről szóló további megállapodások követtek. A két munkáspárt együttmüködésének tehát nemcsak az objektiv feltételei voltak meg, hanem mind a Kommunista Párt, mind a Szociáldemokrata Párt vezetőit az a meggyőződés hatotta át, hogy együttmüködés nélkül a megoldásra váró társadalmi, politikai és gazdasági feladatokat megoldani nem lehet. Az együttmüködés adott objektiv és szubjektiv feltételei azonban nem zárták ki a két párt közötti esetenkénti véleménykülönbségeket és surlódásokat. De ennek nem az volt az egyedüli oka - bár kétségkivül az játszotta a legnagyobb szerepet -, hogy a jobboldali szociáldemokraták csak kényszerüségből vették tudomásul a két munkáspárt felszabadulás utáni politikáját. S ha elvileg nem is támadták ezt a politikát, a Kommunista Pártnak ugyszólván minden lépését birálták. A részkérdésekben való egyet nem értés kifejezésre juttatása olykor magának az együttmüködésnek a tényével szembeni bizalmatlanságot érzékeltette. Amig azonban a baloldal "fent" minden fontosabb kérdésben érvényt tudott szerezni akaratának, "lent" a Szociáldemokrata Párt középső és alsó szerveiben, ahol a baloldal ereje és hatása jóval kisebb volt, együttmüködésről sokszor még beszélni sem lehetett. Az együttmüködés értelmezésében azonban még a baloldali vezetők sem voltak teljesen egységesek. Egyesek az együttmüködést készek voltak a két párt egyesitéséig fejleszteni, mások, bár az együttmüködés őszinte hivei voltak, de a belátható jövőn belül hallani sem akartak a két munkáspárt szervezeti egységének a megteremtéséről. Olyan hangok is felszinre kerültek a Szociáldemokrata Párton belül, mégpedig a baloldalon, hogy az együttmüködésben is meg kell őrizni a Szociáldemokrata Párt vezető szerepét. Hasonló nézetek és vélemények persze éppen ellenkező előjellel a Kommunista Pártban is előfordultak. A kölcsönös sérelmek és vélt sérelmek azután nemcsak versengésben, egymás pozicióinak a gyengitésében nyilvánultak meg, hanem időről időre az együttmüködés politikájának a megvalósitását is

komolyan megnehezitették. Az elválasztás irányába ható tényezők azonban bármilyen sulyosak is voltak esetenként, mégiscsak a jelenség szintjén maradtak, mert az együttmüködés alapvetően mind a két pártnak létérdeke volt.

Az 1945. november 4-i nemzetgyülési választásokon a Kisgazdapárt szerezte meg az abszolut többséget 57,03 %-os szavazati arányával. A Kommunista Párt a másik két baloldali párttal - a Szociáldemokrata Párttal és a Nemzeti Parasztpárttal - együttesen 42 %-os eredményt ért el. A baloldal sulyát azonban az a körülmény is növelte, hogy a győzelmet megszerző Kisgazdapárton belül olyan balszárny helyezkedett el, amely továbbra is vállalta a baloldali pártokkal korábban megvalósitott együttmüködést. Amennyiben tehát a Magyar Nemzeti Függetlenségi Fronton belül érvényre jutott a baloldal egysége, döntő tényezője volt az ország politikai életének. A választásokkal egyidejüleg azonban befejeződött a polgári jobboldal egységének kialakulása is, s annak politikai képviseletét a Kisgazdapárt jobbszárnya látta el. A munkásosztály mellett a szegény- és kisparasztság, valamint a városi kispolgárság, értelmiség egy része a választásokon a baloldali pártok mellett foglalt állást. A falusi és városi középrétegek döntő többsége viszont olyan pártra adta le a szavazatát, amelyben a falusi burzsoázia mellett a városi burzsoázia és a régi uralkodó osztályok ugyszólván minden csoportja és irányzata megtalálható volt.

A választásokat követő hetekben és hónapokban rendkivül éles harc bontakozott ki Magyarországon a bal- és jobboldali erők között. Majd ennek a harcnak a talaján létrejött népi mozgalom azonban nem állt meg a már megszerzett vivmányok védelménél, hanem igyekezett azokat továbbfejleszteni. Igy került sor a jobboldali elemek egy részének kiszoritására a koalicióból, a bányák államositására, a közigazgatás megtisztitására és az egyéb - radikális - követelések végrehajtására. A forradalmi erőknek az 1945. évi téli és 1946. évi tavaszi ellentámadása vezetett azokra a politikai és gazdasági sikerekre, amelyek alapján 1946 őszére megértek a feltételek arra, hogy a Magyar Kommunista Párt III. Kongresszusa kiadhassa a jelszót: "Nem a tőkéseknek, a népnek épitjük az országot!" Ez a jelszó már valóban a szocialista forradalom célkitüzéseinek a megvalósitására mozgósitotta a

dolgozó magyar népet, s azt jelentette, hogy a népi demokratikus forradalom fejlődésének második szakaszába lépett.

A szocialista forradalom célkitüzései megvalósitásának szempontjából a legfontosabb a munkásosztály többségének felsorakoztatása volt a proletárdiktatura megteremtéséért. Ezt a feladatot azonban csakis a szociáldemokrata jobboldal végleges elszigetelésével, a munkásegység uj tartalommal történő megtöltésével az 1947. évi parlamenti választásokat követő időszak harcai során lehetett megoldani. A munkásegység fejlődésében - és ami ezzel egyet jelent -, a munkásosztály döntő többségének megnyerésében 1947 őszétől következett be a fordulat. A Szociáldemokrata Párt mind a bel-, mind a külpolitikájában elutasitotta a "harmadik ut" koncepcióját, előkészitve ezzel az egyesülést a Kommunista Párttal.

A proletárdiktatura kivivása szempontjából a munkásegység megteremtése mellett alapvető volt az ország legszámosabb rétegének - a dolgozó parasztságnak - a magatartása, a Kommunista Párt programjához való viszonya. A dolgozó parasztság tanujelét adta politikai érettségének az 1947-es választásokon, szavazataival támogatta a Kommunista Pártot és a vele szövetséges Nemzeti Parasztpártot, tömegesen csatlakozott a különböző, még nem termelő, de az összefogás szellemét erősitő szövetkezeti mozgalomhoz. Néhány hónap mulva a klerikális reakció minden politikai erőfeszitése ellenére állást foglalt az egyházi iskolák államositása mellett. Legöntudatosabb képviselői tizezerszámra kérték felvételüket a forradalom élcsapatába.

Az egyesült munkáspárt, a Magyar Dolgozók Pártja, 1948 juniusára beteljesedő megalakulása tehát nemcsak a munkásosztály soraiban bekövetkezett alapvető politikai változást jelezte, hanem annál többet, a munkásosztály és a dolgozó parasztság alapvető tömegeinek egyetértését a szocialista átalakulás programjával.

A burzsoázia 1948 közepéig politikai harcban fokozatosan elvesztette tömegbázisát és teljesen kivülrekedt a hatalom sáncain; ez tükröződött a központi hatalmi szervek, valamint a helyi szervek müködésében. A párt által vezetett munkásosztály az államhatalom eszközeivel élve, gazdasági hadállásaiból is lépésről lépésre kiszoritotta a burzsoáziát. A munkásosztály a bankok,

majd a száznál több munkást foglalkoztató gyárak államositásával felszámolta a nagytőkét, a 3 éves terv törvényadta felhatalmazással és más állami intézkedésekkel - melyeket kiegészitett a munkásellenőrzés széles körü alkalmazása - már messzemenően érintette a tőkés tulajdonviszonyokat is. A polgári restauráció erői nem voltak többé képesek arra, hogy külső támogatás nélkül a szocialista átalakulást megakadályozzák, semmiféle sikerre nem számithattak. Tudták, hogy kisérleteiknél szembetalálják magukat az államhatalommal és a munkásosztály szervezett erejével, de még az országban müködő koaliciós pártok és baloldali szervezetek tömegerejével is.1948 közepére a tömegszervezetek /szakszervezet, ifjusági szövetség és a nőmozgalom/ elfogadták az egységes munkáspárt vezetését. A koaliciós pártok is magukévá tették a párt akcióprogramját és a Magyar Dolgozók Pártját a társadalmi átalakulás egyetlen vezetőjének ismerték el. Magyarországon tehát 1948 derekán győzött a népi demokratikus forradalom, létrejött a proletariátus diktaturája.

A népi demokratikus forradalom nem szükithető le a felszabadulás után Magyarországon végbement forradalmi átalakulás egyik vagy másik időszakára, hanem felöleli a második világháboru következtében létrejött történelmi feltételek által meghatározott átmenet egész időszakát a proletárdiktatura kivivásáig bezárólag. A népi demokratikus forradalom menetében azonban - a folyamat egységének az aláhuzása mellett - két szakaszt különböztetünk meg. A népi demokratikus forradalom az első szakaszban lényegében a polgári demokratikus forradalom feladatait oldotta meg, s csak fejlődésének második szakaszában kerültek tulsulyba a szocialista forradalom célkitüzései. A polgári demokratikus forradalom feladatainak - sőt helyenként annak kereteit tullépő - következetes megvalósitása, vagy más kifejezéssel élve, az ut radikálisabb megtisztitása segitette a szocialista forradalom célkitüzéseinek megvalósitásához szükséges feltételek létrejöttét is. A népi demokratikus forradalom folyamatosan mind radikálisabb intézkedésekkel jutott el az első szakaszból a másodikba, a proletárdiktatura kivivásához. A két szakasz nem vált élesen ketté, sőt bizonyos mértékben összefonódott.

Irodalom

Ágh A.: Vita a népi demokratikus forradalom jellegéről. Magyar Filozófiai Szemle 1964. 2. sz.

A Kommunista Párt szövetségi politikája 1936-1962. Bp. 1966. 316.

Balázs B.: Népmozgalom és nemzeti bizottságok 1945-1946. Bp. 1961. 231.

Balázs B.: A középrétegek szerepe társadalmunk fejlődésében c. könyvéről. Századok 1958. 5-6. sz.

Balogh S.: A Magyar Kommunista Párt értelmiségi politikájának felszabadulás utáni történetéből. Századok 1965. 99. évf. 3. sz. 458-484.

Balogh S.: A népi demokratikus forradalom néhány kérdéséről. Magyar Tudomány 1964. 11. sz.

Berend T.I.: Ujjáépités és a nagytőke elleni harc Magyarországon 1945-1948. Bp. 1962. 407.

Berend T.I.: Gazdaságpolitika az első ötéves terv meginditásakor 1948-1950. Bp. 1965. 135.

Berend T.I.: - Ránki Gy.: A magyar iparfejlődés a felszabadulás után. 20 év. Tanulmányok a szocialista Magyarország történetéből. Bp. 1964. 19-71.

Berend T.I.: A népi demokratikus átalakulás első szakaszának gazdaságtörténeti kérdéseihez. Tájékoztató /Müvelődésügyi Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Osztálya/. 1965. 3. sz.

Berend T.I.: - Szakács S.: Hozzászólás a népi demokratikus forradalom jellegéről folyó vitához. Párttörténeti Közlemények 1964. 3. sz.

Blaskovits J. - Labádi L.: A Magyar Kommunista Párt III. Kongresszusa. Bp. 1968. 108.

Blaskovits J.: Megjegyzések Sipos János "A népi demokratikus forradalom magyarországi sajátosságaihoz" c. tanulmányához. Társadalmi Szemle 1964. 5. sz.

Korom M.: A fasizmus bukása Magyarországon. Bp. 1961. 266.

Korom M.: A népi demokratikus forradalom magyarországi sajátosságaihoz. Magyar Filozófiai Szemle 1964. 1. sz.

Lackó M.: Ipari munkásságunk összetételének alakulása 1867-1949. Bp. 1961. 206.

Lackó M.: Szerkezeti változások a magyar munkásosztály összetételében. Tanulmányok a szocialista Magyarország történetéből. 75-105.

Legyőzhetetlen erő. A Magyar Kommunista Mozgalom szervezeti fejlődésének 50 éve. Bp. 1968. 294.

Magyarország története. Bp. 1964. II. köt. 465-543.

Mód A.: Lenin és a békés átmenet. Valóság 1960. 4. sz.

Mód A.: A népi demokratikus forradalom és a magyar demokrácia elvi és történelmi kérdései.Tájékoztató (M.M. Marxizmus-Leninizmus Oktatási Osztálya). 1965. 3. sz.

M.Somlyai M.: Az 1945-ös földreform.Földreform 1945.Bp.1965.7-135.

M.Somlyai M.: A népi demokratikus forradalom jellegéhez. Századok 1964. 3. sz.

Nemes D.: Magyarország felszabadulása. Bp. 1955. 256.

Nemes D.: A népi Magyarország 15 éves fejlődése. Bp. 1961. 89.

Orbán S.: Változások a mezőgazdasági népesség számában és szerkezetében Magyarországon. Tanulmányok a szocialista Magyarország történetéből. 167-233.

Orbán S.: Egyház és állam 1945-1950. Bp. 1963. 232.

Ránki Gy.: Magyarország gazdasága az első 3 éves terv időszakában /1947-1949/. Bp. 1963. 427.

Ságvári Á.: Tömegmozgalmak és politikai küzdelmek Budapesten 1945-1947. Bp. 1964. 327.

Ságvári Á.: Népfront és koalició Magyarországon 1936-1948. Bp. 1967. 306.

Ságvári Á. - Balogh S.: A népi demokratikus forradalom magyarországi győzelmének történetéhez. Századok 1963. 6. sz.

Szabó B.: Forradalmunk sajátosságai /1944-1948/ 1962. 74.

Szabó B.: Népi demokráciánk történetének néhány vitatott problémájáról. Párttörténeti Közlemények 1964. 2. sz. A Történeti Munkaközösség vitája.

Szakács S.: Földosztás és agrárfejlődés a magyar népi demokráciában. Bp. 1964. 175.

Sántha I.: Harc a magyar munkásosztály egységéért a felszabadulás után. Társadalmi Szemle 1960. XV. évf. 4. sz. 41.

Sántha I.: A két munkáspárt egyesülése 1948-ban. Bp. 1962. 116.

Sántha I.: A proletárdiktatura békés győzelmének néhány tapasztalata népi demokráciánkban. Társadalmi Szemle 1961. 4. sz.
Sipos J.: A népi demokratikus forradalom magyarországi sajátosságaihoz. Hozzászólás néhány vitás kérdéshez. Magyar Filozófiai Szemle 1964. 1. sz.
Tanulmányok a magyar népi demokrácia történetéből. Bp. 1955. 685.
Tóth S.: A szovjet hadsereg felszabaditó harcai Magyarországon. Bp. 1965. 393.

БАЛОГ, ШАНДОР

Об исторических опытах победы народно-демократической революции в Венгрии

Имея в виду опыты и выводы дисскуссии, текущей в Венгрии десяток лет о народно-демократической революции, этот очерк изучает во первых возникновение обьективных и субьективных условий революции и приходит к установлению, что после битвы над Сталинградом - решающего поворота в ходе II-ой мировой войны - по сути дела уже создались обьективные условия революции - ещё перед военным освобождением страны. Однако процесс созревания субъективных условий был медленнее, он отставался от предыдущих, и эти условия оформились только к времени освобождения. Таким образом, народно-демократическая революция развёртывалась в областях, уже освобождённых советской армией. Однако революционное развитие не следовало автоматически за процессом военного освобождения страны.

Новая, центральная законодательная и исполнительная власть, проведённая в жизнь народно-демократической революцией - т.е. временное национальное собрание и временное национальное правительство - осуществляла антифашистскую, антифеодальную, антиимпериалистическую, демократическую программу - т.е. взялась за её осуществление.

Очерк занял позицию и в связи с тем вопросом, что в ходе революции когда выдвинулись на первый план и стали на порядок

дня задачи характерные для социалистической революции. Анализируя особенности тогдашней политической ситуации в Венгрии, автор приходит к выводу, что задачи социалистического преобразования выдвигаются на первый план с лета и осени 1945 года, по существу с 11-го конгресса Венгерской Коммунистической Партии. В дальнейшем в результате последующих революционных перемен - среди них обьединение двух рабочих партий - в 1948 году была установлена диктатура пролетариата.

Рядом с вышесказанными очерк подробно анализирует коренные перемены, произшедших в венгерских классовых отношениях, в области экономического и политического положения общественных классов и слоев населения.

BALOGH, SÁNDOR

Die historische Erfahrungen des Sieges der volksdemokratischen Revolution in Ungarn

Die Erfahrungen und Lehren der in Ungarn seit fast einem Jahrzehnt laufenden Diskussioh über die volksdemokratische Revolution in Betracht nehmend, untersucht der Beitrag vor allem die Entstehung der objektiven und subjektiven Bedingungen der Revolution und er kommt zur Feststellung, dass die objektiven Bedingungen der Revolution nach der Stalingrader Schlacht - nach dem entscheidenden Wendepunkt des II. Weltkriegs - im Wesentlichen schon vor der militärischen Befreiung des Landes zustandegekommen sind. Die subjektiven Bedingungen reiften aber langsamer an, sie blieben hinter den ersteren zurück und bildeten sich erst zur Zeit der Befreiung aus. So entfaltete sich die volksdemokratische Revolution auf den durch die sowjetische Armee schon befreiten Gebieten. Die revolutionäre Entwicklung folgte aber dem Vorgang der militärischen Befreiung des Landes nicht automatisch.

Die von der volksdemokratischen Revolution ins Leben gerufene neue zentrale gesetzgeberische und vollziehende gewalt - die Provisorische Nationalversammlung und die Provisorische Nationale Regierung - verwirklichte ein antifeudales, antifaschis-

tisches, antiimperialistisch-demokratisches Programm, bzw. hat die Verwirklichung eines solchen Programmes in Angriff genommen.

Der Beitrag nimmt auch in der Frage Stellung, wann die für die sozialistische Revolution charakteristischen Aufgaben im Laufe der Revolution in den Vordergrund traten bzw. an die Tagesordnung kamen. Die Eigentümlichkeiten der Lage in Ungarn analysierend kommt der Beitrag zur Folgerung, dass jene erst auf den Sommer-Herbst 1946, im Wesentlichen also auf die Zeit des III. Kongresses der Ungarischen Kommunistischen Partei zu setzen sind. Als gemeinsames Ergebnis der darauf folgenden revolutionären Aenderungen - die Einigung der beiden Arbeiterparteien mit einbegriffen - verwirklichte sich die Diktatur des Proletariats in Ungarn im Jahre 1948.

Gleichzeitig mit den oben Erwähnten erörtert der Beitrag eingehend die umfassenden Aenderungen in den ungarischen Klassenverhältnissen, in der gesellschaftlich-wirtschaftlichen und politischen Lage der Klassen und Schichten.

SZABOLCS OTTÓ

Oktatáspolitika a népi demokratikus Magyarországon

1945 sorsfordulója uj lehetőségeket teremtett a magyarországi kultur- és közoktatáspolitika számára is. A fasiszta rendszer szétzuzása és az ország demokratikus átalakitásának igénye már önmagában megkövetelte az oktatásügy teljes átalakitását. Az örökség, amelyet az uj Magyarország az ellenforradalmi rendszertől kapott, siralmas volt. A fasiszta szellem az életnek talán egyetlen területén sem érvényesült olyan konzekvensen, mint az iskolában, amelyet igen céltudatosan, s kifinomult módszerekkel állitottak az ellenforradalmi kormányzatok az ifjuság politikai megfertőzésének szolgálatába. Nem csupán az iskolák falai közé is betelepitett levente intézménye s a honvédelmi ismeretek, osztályfőnöki órák nyilt politikai és militarista törekvései, hanem az egyes tantárgyak anyagának kiválogatása, aránya és szelleme is burkoltabban, de igen tudatosan betagozódott az ellenforradalmi nevelés koncepciójába. Különösen igy volt ez a humán tantárgyak a klebelsbergi időszakban finomabban leplezett, majd az 1930-as évek második felétől egyre leplezetlenebb tendenciózusságával, az alsó foku oktatásban rendszerint primitiv brutalitással, s az iskolák létráján feljebb lépve egyre cizelláltabban, de lényegét tekintve változatlanul.

Nem csupán, sőt nem is elsősorban arról volt szó, hogy egy a nyugati polgári demokráciáktól gazdaságilag és társadalmi szerkezetében elmaradott ország közoktatásügye is ennek megfelelően elmaradottabb volt, hanem arról, hogy az ellenforradalmi Magyarország öntörténeti fejlődéséhez képest sem fejlődött, hanem sok szempontból épp ellenkezőleg, jelentős lépést tett retrograd irányba. Az 1920-as évek oktatásügye Klebelsberg vezetésével igaz, hogy tett bizonyos modernizálásnak, polgári jellegünek tünő lépéseket az elemi iskolai rendszer kiszélesitésével, a modern idegen nyelvek és a reál tantárgyak középfoku oktatásának némi térnyerésével s a külföldi ösztöndij rendszerének kiépitésével, de ezek a lépések a valóságban nem a polgári fejlődést és az iskola demokratizálását szolgálta, hanem

éppen ellenkezőleg, az ellenforradalmi politikai és társadalmi célkitüzéseket. A kulturpolitika alárendelődött a "kulturfölény" külpolitikai koncepciójának, amely ez uton akart jogcimet szerezni a trianoni békeszerződésben a szomszéd államokhoz csatolt területek visszaszerzéséhez, belpolitikailag az ellenforradalomhoz hü ifjuság nevelésének a törekvéséhez. Ezek az önmagukban polgári demokratikusnak, vagy legalábbis polgárinak tünő lépések a sajátos magyarországi politikai és társadalmi helyzetben bizonyos szempontból saját ellentétükbe fordultak, nem a társadalmi haladást, hanem a társadalmi konzerválódás reakciós célját voltak hivatva szolgálni. A természettudományok térhóditásának a tőkés fejlődéssel természetesen együttjáró igénye a sajátos magyar viszonyok között egy hanyatló társadalmi osztály a világháboru viharában tradicionális elhelyezkedési területéről kiszorult dzsentri származásu uri középosztálybeli fiatalság uj egzisztenciális elhelyezkedési igényeit volt hivatva szolgálni, ugyanugy, mint a nyugati nyelvek tanulása, amely az eddigi latin-görög holtnyelvi müveltségü jogász-hivatalnokoskodó réteget a reális értelmiségi pályák felé hajtotta. A látszólagos modernizálások ezért csak bizonyos szempontból jelentették az iskolai tananyag fejlődését, másik oldalról a társadalmi konzerválást, a liberális korszak utáni visszalépést jelentették, nem is szólva a polgári forradalmi vagy a Tanácsköztársaságban kiformálódott szocialista forradalmi rendszer tanitási anyagához való viszonyitásról.

De eltekintve a reáliák és az idegen nyelvek előretörésétől, a tanitási anyag maga bár látszólag polgári módon objektiv maradt, a valóságban sokat veszitett még viszonylagos tárgyilagosságából is.

Azonban nemcsak a tanitás tartalma, szelleme, hanem az iskolarendszer és az ennek megfelelő szelekció is hü tükörképe volt az ellenforradalmi Magyarország elmaradott társadalmi viszonyainak és reakciós politikai törekvéseinek. A négy, vagy hat osztályos elemi iskola és az erre épülő ugynevezett ismétlő iskolák rendszere, amely a parasztság és a munkásosztály gyermekei számára az elemi alapmüveltséget és valamennyi mezőgazdasági és ipari alapismeretet kivánt adni, a kispolgárság gyermekei számára létesitett négy osztályos polgári iskola s a 8 osztályos gim-

názium, reálgimnázium, vagy liceum rendszere, amely már automatikus belépőül szolgált nemcsak az egyetemekre, de az uri kasztba is, hiven tükrözte az ellenforradalmi társadalom és az iskolaügy kapcsolatát. A kontraszelekciót pedig nem rendeletek, irányelvek, vagy más adminisztrativ rendszabályok biztositották, hanem egy rafináltabb társadalmi és ezzel kapcsolatos anyagi kényszer, amellyel elérték, hogy annak ellenére, hogy mind a közép-, mind a felső iskolákba minden társadalmi osztály gyermekei egyaránt járhattak, az egyetemeken és főiskolákon az ország lakosságának nagy többségét kitevő munkásság és parasztság gyermekeinek létszáma az ellenforradalmi rendszer évei alatt sohasem emelkedett a hallgatók 6 %-a fölé, s a középiskolákban sem haladta meg ennek kétszeres arányát. S ha a korabeli statisztika különböző társadalmi osztályokat és rétegeket összemosó torzitásai miatt nem is lehet egész pontosan meghatározni a diákok korabeli szociális összetételét, ezekből a statisztikákból is kitünik, hogy pl. az 1925-ös tanévben a mezőgazdasági munkások és cselédek gyermekei az egyetemi és főiskolai hallgatóknak csupán 1,6, a munkásgyermekek ujabb 1,6 %-át alkották. A következő tanévben a parasztgyerekek aránya már 0,5 %-ra esett, a munkásszármazásu tanulóké lényegében változatlan maradt /1,7 %/. A helyzet az 1930-as évekre vonatkozólag sem változott lényegesen, amint az Földes Ferenc hires statisztikáiból közismertté vált. A helyzet a középiskolákban sem volt jobb. 1927-ben például az ország középiskoláiban tanuló fiatalok 0,38 %-ának a szülei tartoztak a földmunkások, napszámosok rétegébe. Ha ehhez hozzáadjuk az"egyéb gazdasági segédszemélyzet" cimszó alatt összefoglalt 0,54 %-ot, akkor éri el a mezőgazdasági szegények gyermekeinek száma az 1 %-ot. Az "ipari és bányászati segédszemélyzet és napszámos" cimszó alatt összefoglalt munkások gyermekeinek száma a középiskolai tanulók 3,21 %-a volt. Ha ehhez hozzáadjuk a kereskedelemben dolgozó munkások 0,29 s a fegyveres testületekben dolgozó munkások 0,12 %-át, akkor sem éri el a munkás- és parasztszármazásu tanulók aránya a középiskolai tanulók 5 %-át.

Elsősorban nem a társadalmi gátlások, hanem egy elmaradott rendszer szociális viszonyai, s az ezzel szemben tudatosan magas iskoláztatási költségek és egy antidemokratikus ösztöndij-

politika, amely az uri-polgárságnak sietett segitségére, együttesen eredményezte ezt az arányszámot, amellyel sikerült a polgári osztályoknak biztositaniuk kiváltságos helyzetüket a kulturában s a társadalmi és a politikai életben.

Mindehhez hozzájarult az iskolahálózat, az oktatásügyi intézmények felszereltségének és tanitási módszereinek elmaradottsága, amelyet a háborus rombolások és hadiviszonyok csak tovább rontottak.

A felszabadult országnak tehát egyszerre többrétü feladattal kellett szembenéznie az oktatásügy területén. Ki kellett a fasiszta szellemet üznie az iskolából, demokratizálnia kellett az iskolaszervezetet s megnyitni a felsőbb iskolák kapuit a dolgozó rétegek gyermekei előtt, s ujjá kellett épiteni a szétzilált iskolai objektumokat. S hogy ez a fizikai pusztitás milyen méretü volt - amelynél már csak a szellemi pusztitás volt nagyobb - ,arra csak néhány adatot idézünk. Erdey-Grúz Tibor egyik oktatásügyi miniszteri expozéjában ismertette, hogy a háboru során az iskolai tantermeknek mintegy 30 %-a elpusztult,50 %-a erősen megsérült, sértetlen iskolaterem alig maradt az országban. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium felügyelete alá tartozó kulturális intézmények épület- és felszereléskára 470 millió aranypengőre rugott. A férfi tanerők többsége katonai szolgálatot folytatott, sok elpusztult közülük vagy évekig hadifogolytáborokban sinylődött. Naggyá nőtt a tanerő hiány. Az iskolákban éppen ezért az osztálylétszámok megnőttek, nem ritka a 80-100 személyes osztály, de még 150-200-as létszámmal is találkozunk ebben az időben. A felszabaduláskor 22 560 tanitója van az országnak, egyes források szerint még legalább ötezerre lett volna szükség.

A fasiszta szellem kiüzése már a fegyverszüneti szerződés, majd békeszerződés természetes következménye is volt, amely nemcsak a német fasisztákkal való szembefordulást, de a magyarországi fasizmus teljes szétzuzását is leszögezte. Magyarországon azonban a fasizmussal nem lehetett véglegesen leszámolni, nem csupán a fasiszta iskolai nevelés direkt intézményei, a levente stb. felszámolása, hanem az egyes tantárgyak tananyaga és oktatási szelleme átalakitása nélkül. S ha a hatalomban osztozó különböző pártok elképzeléseiben voltak is eltérések a dolog rész-

letei s a megvalósitás módozatai tekintetében, a dolog lényegét tekintve egyet kellett érteniük; az oktatás szellemét gyökeresen át kellett alakitani, a fasizmus szolgálatára hivatott nevelésügyet a demokratizálás szolgálatára alkalmassá kellett átszervezni. Az egyetértő elhatározás és a megvalósitás feltételei között azonban jelentős szakadék tátongott. A Magyar Kommunista Párt javaslatára elfogadott "Az ország ujjáépitésének és demokratikus ujjászületésének programja" már tartalmazta ezt a szándékot, s a közoktatásügy legfontosabb tennivalóit is kijelölte, azonban az ellenforradalom 25 éve alatt kialakitott és begyökeresedett szellemet nem lehetett egyik napról a másikra ellentétére forditani. A pedagógusok igazoltatása jórészt csak formális lépés volt, s csak a legexponáltabb fasisztákat távolitotta el a magyar oktatói kartól. A bennmaradtak egy része őszinte hive volt a demokráciának, más része már kevésbé; egészét tekintve azonban nem volt tudásanyagban, szemléletében felkészülve az ujszellemü nevelésre és különösen oktatásra sem az alsó, sem a közép-, sem a felsőfoku iskolákban. Uj demokratikus tankönyvek kellettek, s ezzel párhuzamosan át kellett értékelni a pedagógusok tudatvilágában mindazt, ami eddigi ismereteiket és oktatói gyakorlatukat jelentette. Kismértékben voltak azonban maguk a tudományok is átértékelve a hazai kutatásokban, s kevesen voltak azok, akik kellő filozófiai, történelmi, irodalmi felkészültséggel rendelkeztek az átértékeléshez, s különösen a pedagógusok átneveléséhez. Különösen nehezitette az egységes világnézeti tisztázódást a pedagógusok között, hogy mintegy kétharmadrészük még az egyházak fennhatósága alá tartozott még 1948-ban is, csupán az általános iskolákban 18 000 volt a felekezeti pedagógus státus. A pedagóguskar jó részének tehát nem volt meg sem a kor szinvonalán megkövetelt modern müveltsége és világnézeti felkészültsége,sem az a szellemi függetlensége,amit az uj szellemü oktatás megkövetelt volna. Ezért csak vulgárisan voltak képesek a legkirivóbb ellenforradalmi eszmékkel szembeszállni az oktatásban, nem pedig mélyebben, gyökerében megváltoztatni a korszerütlen nézőpontokat. Körülbelül három évnek kellett eltelnie, mig a legfontosabb uj szellemü tankönyvek megjelentek, s amikorra megkezdődött tömegméretekben a tartalmában demokratikus szellemü nevelés és oktatás az iskolákban. Természetesen

ez közel sem jelenti azt, hogy már korábban nem jelentek meg a demokratikus tanitás egyes kiemelkedő képviselői az oktatásügy valamennyi fokán, de hozzávetőlegesen három évnek kellett eltelnie, mig a lelki és tudati megujulás folyamata tömegméretekben hatni kezdett.

Gyorsabb és radikálisabb eredmény volt elérhető az iskolarendszer demokratizálása területén. Azoknak a társadalmi osztályoknak, amelyeket képviselő pártok 1945-ben az összeomlott magyar uri világ romjain hatalomra kerültek, vitális érdekük volt, hogy gyorsan és radikálisan felszámolják a hatalom volt birtokosainak,a magyar uri-polgárságnak kulturális monopóliumát s saját társadalmi osztályuk kulturális szinvonalának emelésével biztositsák maguk számára a társadalmi egyenjoguságot és a politikai hatalmat a jövőben. Ezért egyrészt emelniük kellett az egész lakosság müveltségét, másrészt biztositaniuk kellett az őket megillető részesedést a közép- és felsőfoku oktatásból, ki kellett alakitaniuk saját müszaki, tisztviselői és különösen értelmiségi gárdájukat.

Az oktatás demokratizálásának 1945-ben rohamosan megindult folyamata természetesen nem jelentette azt, hogy teljesen előzmények nélkül kellett átalakitani az elmaradott magyarországi oktatásügyet. Az uj demokratikus kormányzat konkrét oktatáspolitikájának kialakitásában lényegében azokra a haladó törekvésekre támaszkodott, amelyeknek kontinuitását a dualizmus kora óta ki lehet mutatni, s amelyek az 1940-es években egyre rohamosabban ostromolták a fennálló rendszer kulturális elmaradottságának, különösen az egyre anakronisztikusabban ható kulturmonopoliumának a sáncait. Már a Tanácsköztársaság azért tudta szinte hetek alatt lázas rohammal gyökeresen átformálni az egész oktatásügyet, mert olyan, már korábban létrejött kulturpolitikai-iskolapolitikai koncepció állott rendelkezésére, amelyet évtizedek haladó törekvése formált ki, s negativ tapasztalatok és pozitiv törekvések szimbiózisa teremtett meg. A Tanácsköztársaságot pedig idegen intervenció segitségével szét lehetett zuzni, vezetőit le lehetett tartóztatni, meg lehetett kinozni vagy ölni, el lehetett üldözni, szellemét meg lehetett tagadni, de létét s intézkedéseit - s azok társadalmi hatását - mint objektiv valóságot nem lehetett nem figyelembe venni. Már a kle-

belsbergi korszakban felvetődött a népmüveltség kiszélesitésének az igénye, tervek születtek a nyolcosztályos általános iskolával kapcsolatban, s még az ellenforradalmi kulturpolitika korifeusai is kénytelenek voltak a proletárdiktatura oktatáspolitikájának pozitiv tanulságaira is hivatkozni. S abban a korszakban, amikor a liberalizmus és radikálizmus is dekadensnek bélyegezve bünnek számitott, éltek a radikális oktatási törekvések, ha nem kismértékben a kritikus szerepére szoritva is, az országot betöltő Klebelsberg-mitosszal szemben. Ezeket a törekvéseket egy időre a nagy gazdasági válság minden mást eltakaró megrázkódtatása sodorta háttérbe a közvélemény figyelmében, hogy majd a totális fasiszta kisérlet néhány éve után ujra, minden korábbinál nagyobb erővel törjenek felszinre. A nagyhangu szociális demagógiával fellépő totális fasiszta kisérlet azonban az ország haladó közvéleményében rövidesen a csalódás és az ellenállás ellenhatását váltotta ki, s most már nemcsak a kommunisták és a baloldali szociáldemokraták, hanem a népi értelmiségiek és radikális polgárok is lazasan kutatni kezdték a kibontakozás utját, egyelőre minden irányzat a saját utján. Maga a totális fasizmus ha negativumában is, de egy igényt - ha demagóg szándékkal is - kimondott, a kultura sáncai kiszélesitésének, az egész nemzet nevelésének szükségét. Ez pedig el kellett hogy logikailag vezessen a kulturmonopolium csökkentésének vagy felszámolásának a gondolatáig.

Már az 1940-es évek elején ismét előtérbe került a nyolcosztályos kötelező általános iskolázás tervezete, s ha megvalósulása ekkor a háborus viszonyok vagy más társadalmi okok miatt el is vetélt, mindenképpen alapot szolgáltatott a gondolat megvalósitásának uj körülmények között. Nem véletlen, hogy a felszabadulást megelőző években a kommunisták és a kisgazdapárt bal szárnyán elhelyezkedő egyéb polgári körök egymáshoz oly hasonló terveket kovácsoltak a közoktatás átalakitására, s különböző frazeológiája ellenére oly hasonló tartalommal tárták fel az ellenforradalmi társadalom és oktatási rendszer hibáit. E korszak haladó közoktatási törekvéseinek történelmi feltárásával még adós tudományos életünk, pedig hosszu skálája volt a tervezgetőknek a kommunista Rajktól Ortutayn, Radnóti Miklóson és társaikon keresztül egészen Kiss Árpádék köréig. S ahogy a

háboru előrehaladtával a Népfront a politikai élet haladó elemeit egyre közelebb hozta egymáshoz, a haladó iskolapolitikai tervezőknek, ha nem is szervezeti, de szellemi közeledése egyre erőteljesebb lett. Igy állt a felszabadulás pillanatában szinte készen az a felhalmozódott szellemi-tervezeti tőke szinte készen, amely az iskolaügy demokratikus átalakitásának alapgondolatait adta.

A felszabadulás után az első és legnagyobb lépés volt,hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány az 1945. évi 6650 M.E. számu rendeletével létrehozta az egységes, nyolcosztályos általános iskolát, a felszabadulást követő legjelentősebb iskolaszervezeti alkotást, amelyet joggal neveztek a "közoktatásügy földreformjának". Ugyanakkor a mult társadalmi igazságtalanságának legalább utólagos korrigálására létrehozták a dolgozók középiskoláit. Azonban, hogy az általános iskola megalkotásán tul a kulturmonopólium felszámolása s az uj értelmiség létrehozása s más társadalompolitikai jelentőségü iskolapolitikai kérdésekben közel sem volt egység a korabeli politikai csoportok között, azt jól tükrözi Teleki Géza kultuszminiszter az 1945-ben induló Köznevelés nyitó számában közölt cikke, amelyben a következőkben jelöli meg a müvelődésügy átalakitásának irányát: "Müvelődésünk alakitásának legfőbb feltétele: legyen magyar és legyen az egész nemzeté. Nem egyéneké és osztályoké, mert abból csak a hatalomra éhes Condottierik huznak hasznot, a nép kárára. Osztályharcból nem lesz magyar müvelődés, de nem is lesz demokratikus Magyarország."

Az ország ujjáépitésének és demokratikus ujjászületésének programját a Kommunista Párt dolgozta ki, s hozta nyilvánosságra Szegeden 1944.november 30-án. Amint emlitettük, ez a tervezet a közoktatásügy demokratizálásának legfontosabb feladatait is kijelölte, s a tervezet elfogadása s a soron levő feladatok rangjára emelése a demokratikus pártok koalíciója részéről azt is jelentette, hogy ezt a programot tekintik az ország előtt álló közoktatásügyi koncepció alapjának.A polgári,sőt horthysta erőket is magában foglaló koalició számára azonban közel sem volt ilyen egyértelmü ez a kérdés. A Teleki vezette Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium nem tekintette a maga számára kötelezőnek ezeket az elgondolásokat, s a saját ingatag, lazán ki-

épitett szervezetével nem kezdeményezte, sőt inkább gátolta a kulturpolitikai törekvések végrehajtását. Magának Teleki miniszternek nem volt határozott pozitiv programja, talán inkább csak negativ elképzelései, inkább csak azt tudta, mit nem akar.A demokratikus politikai erők állandó nyomására volt ahhoz szükség, hogy a kultuszminisztérium - ha nem nagy lelkesedéssel is - végrehajtsa a kormányprogram rangjára emelkedett demokratikus iskolapolitikai intézkedéseket. Annál inkább igy volt ez, mert a Magyar Kommunista Párt 1944 őszén meghirdetett, s a demokratikus pártok által elfogadott köznevelési programja 1946 őszéig lényegében változatlan maradt. A Kommunista Párt - mint a program szerzője - érezte maradéktalanul magáénak ezt a tervezetet, az elfogadó koalíciós partnerek közül pedig egy-egy párt minél jobbra állt vagy sodródott a MKP-től, annál kevésbé értett a valóságban maradéktalanul egyet a programmal, s annál kevésbé lelkesen és aktivan müködött annak a gyakorlatba való átültetésén.

A kulturmonopólium felszámolása s a dolgozó osztályok térhóditása a magasabb foku oktatásban éles harcot váltott ki a polgári és az őket támogató erők és a munkás-paraszt osztályok politikai képviselői között. A polgári erők - akikhez az első kultuszminiszter is tartozott - igen határozott támogatást kaptak a felső katolikus klérustól, amely befolyásának legszélesebb körü eszközét, az oktatásban való részesedését féltette, s jól érzékelte, hogy az oktatásügy demokratizálásának törekvése szükségszerüen elvezet az egységes állami iskolaügyig, amelynek előfeltétele az egyházi iskolák államositása.

A koalíciós küzdelmek közepette az adott erőviszonyok között azonban a kulturmonopólium felszámolásának erre a különben polgári demokratikus lépésre csak később, a munkásosztály teljes hatalomátvétele után az 1948.évi XXXIII. törvénycikkel kerülhetett sor. Már 1945-től megkezdődött azonban a kulturmonopólium felszámolása a legtermészetesebb módon, azoknak a körülményeknek a megteremtésével, amelyek között az örökölt keretekben is beáramolhatnak a fizikai dolgozó osztályok gyermekei a közép- és felsőfoku oktatási intézményekbe. A politikai és a társadalmi gátló tényezők jórészt automatikusan megszüntek, meg kellett szüntetni a szociális akadályokat is. Ezt egyrészt az

oktatás olcsóbbá, illetve ingyenessé tételével érték el,másrészt azzal,hogy a munkás- és parasztfiatalok tanittatási gondjait a társadalom vette át a szülőktől.

Különös jelentősége volt az 1945-1949-es években a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének, amelynek kollégiumaiban sokezer munkás- és különösen parasztfiatal kapott helyet. A kulturmonopólium felszámolásának utja nemcsak a néhány év perspektivájában kamatozó munkás-paraszt fiatalság beiskolázása volt, hanem a felnőttek gyorsabban akkumulálódó iskolai át-, illetve kiképzése is. Nemcsak - s talán nem is elsősorban - arról volt itt csupán szó, amit abban az időben érthetően sokat hangoztattak, hogy a "mult büneit kell korrigálni", hogy a dolgozók iskoláinak megszervezésével "történelmi igazságszolgáltatást"hajtanak végre. Természetesen ez igaz, de a felépülő uj rendszer szempontjából döntő kulturmonopólium felszámolásának ez volt a leggyorsabb utja, ezért a hatalomért folyó, s a fejlődés irányát eldöntő politikai küzdelmek közepette különös jelentősége volt a népi demokratikus rendszerhez hü és az azon munkálkodó dolgozók iskolai ki- és átképzése. Épp a mult uri kulturmonopóliuma miatt nem voltak demokratikus felfogásu vezető gazdasági és egyéb káderek kellő számban; egyszerü munkás- és parasztembereket kellett irányitó munkakörökbe helyezni. Ezek szellemi felkészitése pedig a rendszernek vitális érdeke volt. A demokratikus pártok már 1945 őszén pártközi értekezleten egyetértésben elfogadták azt a miniszterelnökhöz küldött javaslatot, amely követeli, hogy tegyék lehetővé a dolgozók számára a tanulást közép- és felsőfokon. A Pedagógusok Szakszervezete pedig már 1945 novemberében javasolta a munkásoktatás egységes irányitására egy munkásoktatási kormánybizottság felállitását. Az e kor oktatásügyét tárgyaló egyik kandidátusi disszertáció joggal állitja, hogy "A felnőttoktatás megszervezése történelmi vivmány volt. Az általános iskola létrehozása után a második nagy lépés a dolgozó nép kulturális felemelkedésének utján."

A dolgozók iskoláit létrehozó politikai okok és célok fokozottan tükröződnek a kulturmonopólium felszámolásának gyorsitását célzó szakérettségi rendszerben, amelyet 1948-ban a Kommunista Párt javaslatára hoztak létre. S a szakérettségi rendszerének hibáit lehet birálni, vagy gyakorta naiv lelkesedését

ma már megmosolyogni, kulturpolitikai s az ország gyors átalakitását célzó általános politikai célkitüzésre azonban csak tisztelettel tekinthetünk.

Mire 1945 és 1948 között a háboruban lerombolt vagy megsérült oktatási intézmények ujjáépültek, a hallgatóság aránya és jellege is megváltozott, uj osztályok és uj szellem töltötte be a közép- és felsőfoku oktatási intézményeket. Igy mire a két munkáspárt egyesülésével és a politikai hatalom átvételével megszülettek a szocializmus épitésének feltételei általában, megszülettek az iskolaügyben is, mind annak szellemét, mind összetételét, mind lehetőségeit tekintve. Talán utolsó nagy küzdelem, ahol az ellenerők még szervezetten és tömegméretekben léptek fel, amit még az ellenséggel való szivós harcban kellett megvalósitani, az iskolák államositása volt, amely az ország iskoláinak mintegy kétharmadát érintette, s amelynek méreteire jellemző, hogy 639 335 a multban egyházi iskolába járt általános iskolai tanuló kapott a jövőben állami oktatást. Az 1948. évi XXXIII., az iskolák államositását kimondó törvény 9274 iskolát, az ország több mint kétharmadát érintette, s 18 000 felekezeti pedagógust vett állami státusba. Az iskolák államositását követő, s az állam és egyház szétválasztásából természetesen következő intézkedéssel, amely eltörölte a kötelező vallásoktatást, lényegében befejeződött az oktatásügy demokratikus átalakitása, s az uj politikai viszonyok között a kormányzat megkezdhette a szocialista iskola kialakitását.

A következő fél évtized oktatásügye éles tükörképét nyujtotta annak az általános politikai légkörnek, amelyet az óriási törekvések, a szocializmus gyorsitott ütemü felépitésének lázas sietsége, a nagy eredmények és a nem lebecsülendő hibák jellemeztek. A két párt 1948. évi egyesülési kongresszusa a müvelődés területén fő feladatként jelölte meg a vagyonos osztályok müvelődési monopóliumának megszüntetését, a sovinizmus és a nemzeti gyülölködés szellemének számüzését az iskolából, "a társadalom igazi szerkezetének és fejlődésének bemutatását és a természettudományos oktatás kiszélesitését". A Magyar Dolgozók Pártja 1950. évi közoktatásügyi határozata pedig már egyértelmüleg a materialista világnézet alapjainak lerakását jelöli meg az oktató-nevelő munka központi feladataként.

A helyes célkitüzéseket azonban tul gyorsan végrehajtani akaró szándék, amely éppen ezért az adminisztrativ intézkedéseknek tulzott jelentőséget tulajdonitott, nem egy tekintetben eltorzitotta. Mindenesetre voltak területek, ahol az általános politikai légkör és a szervezeti intézkedések igen hatásosnak bizonyultak. Ez elsősorban az iskolázás kereteinek nagymérvü kiszélesitésében mutatkozott meg. Közismert és pregnáns számadatok bizonyitják ezt, pl. az általános iskola 8. osztályának megfelelő iskolai végzettség megszerzése, amelyben 1938-ban 33 901, 1949-ben 67 800, 1951-ben 79 396, 1953-ban 97 453, 1954-ben pedig 101 958 tanulónak volt része. Nem kevésbé meggyőzőek a középiskolai adatok, azé az iskolatipusé, amely az ellenforradalmi rendszerben belépőt adott az uri osztályba, a kulturmonopólium jellegzetes iskolatipusaként. 1938-ban 52 349, 1949-ben 94 000, 1951-ben 122 292, 1953-ban 164 410, 1954-ben pedig 162 461 volt a középiskolai tanulók száma. Még nagyobb mértékben emelkedett az egyetemi és főiskolai hallgatók száma, amely az 1938. évi 11 745-tel szemben 1949-ben 23 247-re, 1951-ben 40 431-re, 1953-ban 53 330-ra emelkedett. S hogy az uj leendő értelmiség kikből toborzódott, kiknek az érdekében és számára sokszorozódtak meg az oktatás keretei, azt hiven tükrözi az egyetemi és főiskolai hallgatók származási összetételének arányváltozása. Mig 1938-ban az összhallgatók 2,7 %-a volt munkás- és 0,8 %-a dolgozó parasztszármazásu, 1949-ben ez az arány 19,7, illetve 16 %-ra, 1955-re pedig 33,1 és 22,2 %-ra növekedett. Ugy tünik tehát, hogy a szocializmus épitése megkövetelte az általános müveltség széles körü kiterjesztését és a megnövekedett szakemberszükséglet kereteit sikerül azzal a politikai célkitüzéssel együtt, hogy szétzuzzák a volt uralkodó osztályok kulturalis monopóliumát, igen rövid idő alatt végrehajtani. Ezzel egyidőben megváltozott az oktatás szelleme, s nem kismértékben tartalma is. Megjelentek a marxista igényü tantervek és tankönyvek, ezzel együtt folytatták a pedagógusok át-, illetve továbbképzését, s szinte általanossá vált a marxista ideológia oktatása. A tenniakarás lázában azonban mintha megfeledkeztek volna arról, hogy az emberi fejeket nem lehet olyan gyorsan "megreformálni", mint az oktatási rendszert, s a tudat fejlődésében nem elég hatásosak az adminisztrativ intézkedések. Mintha

a lét és a tudat változásainak közismert marxista igazsága ment volna feledésbe. Egymást követték a párthatározatok és a reformok, melyek mintha homokvárra épültek volna, ugy süllyedtek el azoknak az oktatótömegeknek a gyakorlatában, akiknek tudataival közel sem voltak összhangban. A bizonytalanságot növelték az állandó változások gyakori dogmatikus inditékai és szempontjai, amelyek gyakran a szándéknál épp ellentétes eredményt szültek, az ellenállásra, a polgári nézetek megerősödésre adtak alapot. Erről az időszakról állapitják meg a Magyar Szocialista Munkáspárt Müvelődéspolitikai Irányelvei: "Több vonatkozásban lebecsültük a kultura sajátos vonásait. Azt a helyes elvet, hogy a kulturális forradalom nem öncél,hanem alá van rendelve a szocialista épités általános szükségleteinek, nem egyszer szektáns, dogmatikus módon értelmeztük és a müvelődés feladatainak megoldásától közvetlen termelési, politikai hatást vártunk. Az irányitásban elburjánzottak a bürokratikus, adminisztrativ formák és módszerek."

1953 után a párt nekifogott a hibák kijavitásának, azonban a különböző erők közötti belső küzdelem egyes területeken nem hogy javitott volna, hanem még elmélyitette azokat, s növelte az eszmei bizonytalanságot. Mindez érthetővé teszi, hogy az 1956. októberi ellenforradalmi kisérletben a már a népi demokrácia által nevelt fiatalság egy része miért nem állta meg a helyét, s miért vált az ellenséges vagy legalábbis zürzavaros nézetek melegágyává.

Az 1956-os ellenforradalom leverése után értékelve az előző korszak eredményeit és tanulva hibáiból egy minden korábbinál átfogóbb és egységesebb kulturpolitikai koncepció alapján egy olyan iskolareform bontakozott ki, amely valamennyi iskolatipust érintette, mind a müvelődés anyagát, mind az iskolarendszert tekintve. Ez a megujulási folyamat 1960-tól napjainkig tart s célja az egész oktatásügy korszerüsitése, az eszmei nevelés mélyebb alapokra helyezése, a tudomány legujabb eredményei bevitele a tanitás anyagába, az élet és az iskola közelitése egymáshoz. Egy ilyen nagy átfogó elképzelés gyakorlati megvalósitása sok buktatót rejt magában, s ha helyenként menetközben részleteiben korrigálni is kell saját gyengéit, egészében óriási hatással lesz ifjuságunk formálására. Eredményei

ma még egészében nem mérhetőek fel, elemzése és értékelése a történettudomány és a pedagógiatudomány jövő feladatát alkotja. Törekvése azonban világos, érthető; egy uj, szocialista tudatu generáció nevelése.

Irodalom

A Magyar Szocialista Munkáspárt müvelődéspolitikai irányelvei.
Das Bildungswesen der Volksrepublik Ungarn. Szerk. Buti E. Bp. 1966.
Horváth M.: Közoktatási rendszerünk 1945-48 között. Bp. 1967. Kandidátusi disszertáció.
Kállai Gy.: A Magyar Szocialista Munkáspárt kulturális politikája. Bp. 1958.
Kornidesz M. - Kurucz I.: Az iskolareform a megvalósulás utján. Bp. 1966.
Nevelésügyünk husz éve 1945-1946. Szerk. Simon Gy. Bp. 1965.
Ortutay Gy.: Az uj oktatásügy kezdetei. Valóság 1970. 3. sz.
Szerényi S.: Az értelmiségről és az MSZMP értelmiségi politikájának néhány időszerü kérdéséről. Bp. 1961.
Simon Gy. - Szarka J.: A magyar népi demokrácia nevelésügyének története. Bp. 1965.
Tanulmányok a magyar népi demokrácia neveléstörténetéből. I-II. köt. Szerk. Dancs I.-Simon Gy. Bp. 1961.

САВОЛЬЧ, ОТТО

Политика в области народного образования в народно-демократических Венгрии

Исторический поворот 1945 года создал возможность решающих изменений в области политики просвещения, в том числе и народного образования. Однако должны были пройти еще годы, чтобы процесс демократизации народного образования и приобретения им социалистического характера при тогдашнем соотношении политических сил и общественных условиях мог раширяться.

Правительства хортистской Венгрии оставили освобожденной стране весьма неблагоприятное культурное наследство. Школьная система была как по ее содержанию, так и по ее организационной форме чрезвычайно отсталой адекватно отражала она политические и общественные условия фашистской страны, которые были неразвиты даже по отношению к условиям буржуазных государств. Школьное обучение по его содержанию совершенно открыто было поставлено на службу реакционным и контрреволюционным политическим целям, не соответствующим современности; его система же была призвана - хотя и несколько более завуалированно - служить политике барских господствующих классов в области культурного строительства.

Вслед за поворотом 1945 года первым требованием, отразившим по существу соглашение соалиционных партий, явилось изгнание духа фашизма из школ, что естественно следовало из договора о перемирии и "Программы национального подъёма" временных национальных правительств, выработанной ими по предложению Компартии Венгрии. Однако тогдашним демократическим правительствам приходилось одновременно разрешить две задачи: коренное изменение духа обучения, то-есть демократизацию содержания в соотвествии с изменившейся политической целью образования и преобразование его устарелой антидемократической организации. На пути демократизации содержания менее возникали политические преятствия, скорее доминировали субъективные препятствующие факторы. Например, отсутствие демократических предпосылок, фашистского рода подготовленност педагогов и т.д. Организационная перестройка школьной системы натолкнулась на политические затруднения; она происходила при ожесточенной борьбе различных партий и общественных сил. Борьбу между демократическими силами и противодействующим силами, получающими поддержку со стороны руководителей католической церкви, обострило введение единой демократической школьной системы, особенно восьмиклассной начальной школы, но главным образом национализация школ /1948 г./. Несмотря на победы демократических сил, вопрос по существу был полностью и окончательно разрешен обьединением двух рабочих партий и взятием ими власти.

В период с 1948 по 1950 год учебная концепция нового характера укреплась, осуществились обе цели; легализировались

материал и дух обучения, а в области народного образования создались условия слома культурной монополии бывшего господствующего класса и формирования новой интеллигенции. Дело просвещения было поставлено на службу строительству социализма. После 1950-го года общий политический дух помимо значительных результатов причинил и в политике просвещения ряд догматических искажений, отрицательное влияние которых могли устранить только усилия, направленные - после партийного решения 1953 года, но особенно начиная с 1957 года - на реформу всей учебной системы на основе единой концепции.

SZABOLCS, OTTÓ

Unterrichtswesenspolitik in der Volksrepublik Ungarn

Die geschichtliche Wendung im Jahre 1945 hat viele Veränderungen auf dem Gebiet der Kulturpolitik, darunter auf dem Gebiet des Unterrichtswesens nach sich gezogen. Es mussten viele Jahre vergehen, bis unter den einheimischen Kräften und gesellschaftlichen Verhältnissen das ganze Erziehungswesen demokratisiert werden konnte und einen sozialistischen Charakter erhalten hat.

Das befreite Land hat von dem ungarischen Staat des Zeitabschnittes zwischen den beiden Weltkriegen ein ausserordentlich schlechtes kulturelles Erbe erhalten. Sein Unterrichtswesen war sowohl inhaltlich, wie auch organisatorisch sehr zurückgeblieben, ebenso die innerpolitischen und gesellschaftlichen Verhältnisse im Vergleich zu andern bürgerlichen Ländern. Die Schule wurde offen im Dienste der alten entwicklungsfeindlichen, konterrevolutionären politischen Zielen gestellt und das Schulsystem, - wenn auch verhüllt - zum Dienste der Kulturpolitik der herrschenden Klassen erniedrigt.

Nach der Befreiung im Jahre 1945 war die erste Forderung der Koalitionsparteien, dass die faschiste Ideologie aus der Schule ausgerottet sein soll.Dieses folgte auch aus dem Waffenstillstandsabkommen,welches zur Zeit des Abkommens geschaffen worden ist und aus dem"Programm zur Emporhebung der Nation",der auf Grund

des Antrages der Ungarischen Kommunistischen Partei von der Provisorischen Nationalen Regierung ausgearbeitet wurde. Die damaligen demokratischen Regierungen mussten zugleich zwei Aufgaben bewältigen: die grundlegende Veränderung der ganzen Ideologie des Unterrichtes und auch eine Demokratisierung der antidemokratischen Organisationen des Unterrichtswesens. Der inhaltlichen Demokratisierung standen weniger politische Hindernisse, als subjektiv hindernde Faktore im Wege. So zum Beispiel die ehemalige faschistische Ausbildung der Pädagogen, Mangel an Erfahrung usw. Die organisatorische Aenderung des Schulsystems wurde im Laufe der scharfen Kämpfe der verschiedenen Parteien und gesellschaftlichen Kräfte von politischen Schwierigkeiten verhindert.

Die Einführung des einheitlichen demokratischen Schulsystemes, besonders die Verstaatlichung, und die Einführung der achtklassigen allgemeinen Grundschule [1948] löste einen starken Wiederstand der reaktionären Kräfte aus. Im wesentlichen konnte die Frage trotz des Sieges der demokratischen Kräfte erst durch die Vereinigung beider Arbeiterparteien und ihre Machtübernahme endgültig gelöst werden.

Zwischen 1948 und 1950 wurde die neue Unterrichtskonzeption vervollkomnet, und es wurden beide Ziele verwirklicht, sowohl der Unterrichtsstoff, wie auch die Ideologie des Unterrichts wurden demokratisiert. Es wurden die Bedingungen der kulturellen Monopollage der bisherigen herrschenden Klasse beseitigt und die Voraussetzungen zur Ausbildung einer neuen Intelligenz geschaffen. Das Unterrichtswesen wurde im Dienste des Aufbaus des Sozialismus gestellt. Nach 1950 verursachte die Oberhand gewonnene dogmatische Ideologie oft erhebliche Schäden auf dem Gebiet der Kulturpolitik, die nur teilweise durch den nach dem im Jahre 1953 getroffenen Beschluss der Partei, besonders aber nach der, im Jahre 1957 eingeführten einheitlichen Unterrichtskonzeption beseitigt werden konnten.

AD/213.

KUTASSI LÁSZLÓ

A magyar sportmozgalom történeti fejlődésének utja a felszabadulás után

Mivel a népi demokratikus forradalom magyarországi győzelmének történelmi tapasztalatairól, a népi demokratikus kormányzat oktatásügyi politikájáról és a szocialista testkultura kialakulásának 25 évéről szóló előadások jubileumi ülésszakunkon már megtartásra kerültek, ezért szabadjon eltekintenem előadásomban a magyar sportmozgalom fejlődése periodizációs és részletesen kronológikus tárgyalásától, hogy a rendelkezésemre álló félórát sportmozgalmunk felszabadulás utáni fejlődési utja célkitüzéseinek, minőségi mutatóinak, legfőbb komponenseinek, tendenciáinak és ezek realizálódásának rövid összefoglalására, valamint összevetésére használhassam fel.

Nagy ünnepet ülünk ezekben a napokban és hetekben, de szocialista ünnepet és még sok hasonló ünnepet fogunk megülni fejlődésünkre büszkén és azt a jövő érdekében kritikusan szemlélve. Tudjuk, hogy népünk az egyetemes társadalmi fejlődést ugy tudja legjobban szolgálni, saját történelmét ugy tudja legjobban formálni, ha egyes tagjai a jubileumi kegyelet és büszkeség virágainak lerakásakor nem usznak győzelmi mámorban, gondolnak a holnapra és a holnaputánra, számvetést készitenek, a problémákat nem hallgatják el és nem kerülik meg, s igyekeznek a szocialista jövő feladatait meghatározni, illetve a gyorsabb előrehaladás érdekében pontositani.

Negyedszázad nem nagy idő egy nép történelmében, mi mégis büszkeséggel állithatjuk, hogy ez a negyedszázad rendkivüli jelentőségü volt népünk életében. Már előljáróban meg kell fogalmaznom, hogy igy van ez sportmozgalmunk fejlődésében is, és ha

valamit nem sikerült megoldani, ugy akkor az okokat nem a szocializmus lényegének hibáiként kell keresnünk, hanem az utkeresés, a régi társadalom élő vagy ható gátjaiban, az imperialista környezet tényében, a rövid időtartamban és az emberi képességek korlátaiban találhatjuk meg.

Huszonöt évvel ezelőtt az ország romokban hevert. Az élelem, a tüzelő, a ruházkodás beszerzése az emberek sulyos gondja volt. Ugyanakkor a felszabadulás után azonnal élni kellett szabadságunkkal, jó irányban és helyesen kellett megállapitani a továbbfejlődés utját.

A sportmozgalomban is sulyos károkat okozott a háboru. A sportpályák egy része romokban volt, sporteszközök alig maradtak és a pusztitás láttára megerősödött a kishitüek tábora, akiket azonban a fejlődés egyáltalán nem igazolt.

A felszabadulás a sportmozgalom forradalmi átalakulása előtt is utat nyitott. Lehetővé vált az előző korok haladó sportmozgalmi értékeinek átvétele, a fasiszta sportszervezetek teljes szétzuzása és a sportélet demokratizálásának kibontakoztatása utján sportmozgalmunk továbbfejlesztése.

Sportmozgalmunk a front nyugatra huzódása után azonnal beleilleszkedett a társadalmi fejlődés általános folyamatába és - bár a kezdetben meglevő sok áramlat közvetlenül és áttételeken keresztül is nem kevés ellentmondást hozott létre, mégis - ujtipusu sportéletünk rövid egy-két év alatt alapjaiban kialakult.

Gyors ütemben történt meg a sportlétesitmények helyreállitása, a sporteszközök minimumának biztositása, a sportegyesületi munka beindulása, a sportversenyek ujboli, de lényegesen szélesebb körü rendszeresitése.

Az előrehaladás üteme nagymértékben függött a retrográd erőkkel való eredményes szembefordulástól és a fejlődési irány helyes megválasztásától.

Ma minden kétséget kizáróan megállapithatjuk, hogy a Horthy-rendszer örökségével való szembefordulás már a felszabadulás utáni első években igen eredményes volt, bekövetkezett ennek a néptömegek általi nyilt elvetése. Ugyanakkor az is látható, hogy amikor a régi ellen nyilt politikai eszközökkel sikeresen folyt a harc, ezzel azonban nem párosult kellően az át-

tételeken keresztül demokratikus álarcban jelentkező, de tartalmában tőkés társadalmi jegyeket magába foglaló, leginkább elméleti és szemléleti téren megnyilvánuló hatásokkal való tervszerü leszámolás megkezdése. Nehezitették a helyzetet a Szociáldemokrata Párt egységbontó törekvései, melyek létrehozták sportmozgalmunkban a párt-sportegyesületeket. Mivel az SzDP törekvései nyomán az FKgP is felbátorodott, és szivesen kapcsolódott bele a sportmozgalom politikai polarizálásába, és mert a Nemzeti Parasztpárt is átvette ezt a rossz kezdeményezést, igy sportmozgalmunkban már a demokratizálás megindulásakor igen nehéz helyzet állt elő. A párt-sportegyesületek tagsága ugyanis a különböző pártokhoz való politikai tartozást demonstrálta, egyben a más irányu szubjektiv törekvések ellenére objektive a pártonkivülieknek e sportegyesületekből való kirekesztése tendenciáját valósitotta meg.

A Magyar Kommunista Párt kezdettől fogva ellenezte a sportmozgalom megosztásának koncepcióját,és szembe is szállt vele.Az MKP nem hozta létre a maga sportegyesületeit, hanem az egyesitésre törekedett. Az MKP okulva a Vörös Sport Internacionálé tapasztalataiból is, abból a lenini elvből indult ki - melyet Lenin a "Baloldaliság, a kommunizmus gyermekbetegsége" c. müvében fogalmazott meg -, hogy a kommunistáknak minden olyan szervezetben részt kell venniük, melyben tömegek vannak, abból a célból, hogy a tömegek megnyerése utján a tömegekkel együtt - és nem ellenükre - valósitsák meg az előrehaladást. Ennek az elvnek talaján épitette ki az MKP saját szervezeteit a különböző sportegyesületeken belül, azzal a feladattal, hogy meg kell inditani az egységes sportmozgalom kialakitásának folyamatát.

Ezt a tendenciát átmenetileg fékezte az a körülmény, hogy a reakció az 1945-ös választások után ellentámadásba kezdett, arra számitva, hogy nyugati beavatkozást is elérhetnek.A sportmozgalom megosztottságát kihasználva egyes területeken pozicióhoz is jutottak, mely pozíciókat menedékül használták fel a más területekről kiszorult reakciós erők. A Szovjetunió külpolitikája azonban megakadályozta, hogy az imperialista hatalmak beavatkozzanak a Magyarországon kibontakozó forradalmi átalakulások folyamatába, igy a belső reakció támadását a tömegekkel együtt viszonylag rövid idő alatt vissza lehetett verni a sportmozgalom területén is.

Szóvá kell tennem továbbá egy olyan körülményt, amely mellett hazai sporttörténetirásunk eddig sajnos, szinte szó nélkül haladt el.

Arról van szó, hogy az FKgP ügyesen felhasználta azt a belső sportmozgalmi tendenciát, amely az angol orientációju sportirányzat és a főleg német orientációju torna-irányzat közötti küzdelemben nyilvánult meg. Az FKgP németellenes álarcban és az atlétizmus, valamint a tömegek számára igen vonzó sportjátékok elterjesztője és támogatója bajnokaként fellépve sokakat megtévesztő demagóg eszközt kapott kezébe. A sportjátékok közül főleg a nagy tömeghatással rendelkező labdarugást igyekezett felhasználni. E ténynek ismeretében - megitélésem szerint - differenciáltabban elemezhető az FKgP jobbszárnyában tömörült reakció labdarugó-mérkőzéseket reakciós, sőt fasiszta jellegü tömegtüntetésekre felhasználó törekvése.

Az MKP helyes sportpolitikája, az ennek nyomán kialakult demokratizálódási folyamat a néptömegeknél a sportmozgalomban is korábban elfojtott olyan energiákat szabaditott fel, melynek nem tudott ellenállni sem a reakció, sem az egyes pártok szeparatista sportpolitikája.

Az MKP-nak a tömegversenyek kialakitásában komoly segitőtársa volt a MADISZ, amely - mint a magyar ifjuság egységes szervezete - kezdettől fogva részt vállalt a magyar sport ujjászervezésében, meginditásában. A MADISZ kezdeményezte a tömegbajnokságok meginditását, és fennállása egész ideje alatt ennek legfőbb motorja volt.

A sport demokratizálását elősegitette az ország pozitiv politikai fejlődése, mely az 1947-ben tartott választások alkalmával egyértelmü hatalmi változásokban is kifejezésre jutott. Ugyanakkor nem volt a sportmozgalomnak átfogó továbbfejlesztési koncepciója.

Ilyen előzmények után hozta nyilvánosságra az ország legnagyobb politikai pártja, az MKP 1947. november 23-án sportprogramját "a sport valamennyi fontos kérdésének megoldására". Ez a program megállapitotta, hogy "a felszabadulás óta eltelt két és fél év alatt a magyar sport bámulatos gyorsasággal tért magához. A legtöbb sportágban világraszóló sikereket arattak versenyzőink és csapataink."

Az MKP ugyanakkor nem volt elégedett az e téren is bekövetkezett jelentős változások ellenére sem a sport tömegesitésével, de a választások után kialakult helyzetet és a hároméves tervet alkalmasnak tartotta "a tömegsport kiépitéséhez már meglévő keskeny ut kiszélesitésére" és az egyéb lényeges kérdések helyes irányba terelésére. Az MKP e sportprogramja röviden, de átfogóan megfogalmazta a feladatokat.

Az FKgP a kialakult politikai helyzetben nem mulasztotta el, hogy elsőként csatlakozzék az MKP sportprogramjához, mely 1947.december 14-én be is következett. 1947.december 21-én tette közzé a szintén csatlakozó sportprogramját az NPP.

Az SzDP legkésőbb hozta nyilvánosságra sportprogramját, amely nem jelentett be csatlakozást és a "mindent magábafoglaló spoprtprogram" kidolgozásának érdemét magának vindikálta. Rövidesen azonban kénytelen volt részt venni az SzDP is a koaliciós pártok sportszakembereinek programegyeztetési munkájában.

1948. március 5-én az NSB és a Kultuszminisztérium IX.ügyosztálya helyébe megalakult az Országos Sport Hivatal /OSH/.

Ezzel tulajdonképpen lezárult sportmozgalmunk felszabadulás utáni fejlődésének első időszaka, és megkezdődött a második, amely a szocialista fejlődés alapjai lerakásának megkezdését volt hivatott elősegiteni.

1948 és 1950 között hazánk sportja ujabb jelentős nagy fejlődésen ment át. Ezt fémjelezte az élsportban mindenekelőtt a londoni olimpia, de ezen kivül más világ- és Európa-bajnokságokon elért ragyogó sikereink is. A tömegsport fellendülésnek indult, melyet az iskolai testnevelés ügyében hozott intézkedések is kedvezően segitettek elő.

Átmenetileg erőteljes fellendülést idézett elő a tömegsportban az MHK-mozgalom. A sportvezetés korábbi megosztottsága megszünt. A világ sok országát megelőzve - az OTSI létrehozásáról intézkedő kormányrendelet után - nagy fejlődésnek indult a sportegészségügy. Ujjáépült sok sportlétesitmény, sok uj is épült. 1950-ben az igazolt versenyzők száma elérte a 200 000-et. A sportmozgalom nagy eredményei mellett a már itt jelentkező hibák szinte eltörpültek.

A fejlődés még 1950-1952 között is viszonylag egyenletesnek mondható,de már ujabb nagy problémák csiráit is magában hordta.

TESTNEVELÉSI FŐISKOLA Könyvtára

1951-ben - mivel az OSH már nem tudott megfelelni a sportmozgalom uj vezetési igényeinek - az Elnöki Tanács létrehozta az Országos Testnevelési és Sportbizottságot, mely a Minisztertanács irányitása alatt müködött. Ezzel vált tulajdonképpen véglegessé a sport állami üggyé válása és egységes irányitása. Az OTSB a többezer sportegyesületet foglalkozási áganként 19 országos sportegyesületbe tömöritette, mellyel az irányitás eredményesebbé vált. Az MHK próbáit másfél millió ember tette le. Az aktiv sportolók száma a háboru előttinek háromszorosára nőtt. Megszünt a régi uralkodó osztályok kiváltsága olyan sportágakban is, mint a vivás, a tenisz és a vitorlázás. A sport betört a falvak egy részébe. Megnövekedett a sportoló nők arányszáma /a háboru előttinek két és félszeresére/.

1953-ban a hibák felszaporodtak és torzulásokhoz vezettek.

1951 és 1953 között az összes sportág élsportolói között bevezetésre került a prémium és egyéb juttatások rendszere, és mivel nem lehetett éles határvonalat huzni az élsportolók és a többi sportoló között, lassanként az anyagi juttatások az egész sportmozgalomban elterjedtek. Ezzel együtt ujra feléledtek a burzsoá nézetek is. Ezt lehetővé tette a politikai nevelőmunka alacsony szinvonala, a burzsoá nézetek elleni harc elhanyagolása, az edzők általában gyenge politikai felkészültsége, a sportsajtó nagyhangu, sokszor nacionalista izü megnyilatkozásai és a sportvezetés egyre gyakrabban jelentkező következetlensége s a hibákkal szembeni határozatlansága. A sport ujabb szervezeti változása és az uj szervezeti formák megerősitésének munkája egyáltalán nem elhanyagolható mértékben elvonta az erőt a szocialista sportmozgalom elvi kérdéseinek részletekbe menő tisztázásától. A sportban megnyilvánuló fanatizmus több helyen sulyos visszaélésekhez vezetett. Emellett az MHK elvesztette mozgalmi és tömegjellegét.

Az MDP 1954-ben alaposan megvizsgálta sportmozgalmunk helyzetét, feltárta a hibák gyökereit és rámutatott kijavitásuk módjára. A párthatározat világos állásfoglalásra késztetett minden sportvezetőt.

A határozat megjelenése után átmenetileg javult valamit a helyzet, de az a tény, hogy egyes sportvezetőknél értetlenséget, sőt bizonyos ellenállást is lehetett tapasztalni, eleve magában

hordozta a torzulások továbbélésének veszélyét. Főleg labdarugósportunkban terjedtek el rosszindulatu nézetek. A hibák elleni harcot egyesek ugy állitották be, hogy "tulsulyba jutott a sportmozgalomban a politizálás".

Az MDP 1956 nyarán kénytelen volt megállapitani, hogy az OTSB intézkedései a hibák leküzdésében "nem elég hatékonyak,nem jutnak el a hibák gyökeréig". Bár ekkor már meggyorsult a problémák megoldásának üteme mind a sportmozgalmon belül, mind azon kivül, a végrehajtásra azonban már nem volt elegendő idő.

Az ellenforradalom a sportmozgalomban is sulyos károkat okozott, mint ezt a plenáris ülésen tartott előadásban is hallottuk. Utána gyorsan megindult a sportmozgalom konszolidálása. 1957 novemberében létrejött - az ellenforradalom idején szétesett OTSB helyébe - a Magyar Testnevelési és Sport Tanács. Vele együtt forradalmi lelkesedéssel fogott munkához a KISZ sportszerve /az OISB/ és a szakszervezeti sportvezetés.

Különösen jelentős volt a KISZ ma már kevéssé ismert akkori sporttevékenysége, mely közvetlenül irányitotta a tanulóifjuság és a falusi fiatalok sportját, külön nagy figyelmet forditott a természetjárás általános fejlesztésére, a szakszervezetek oldalán résztvett az üzemi, hivatali sport fellenditésében, és jó munkakapcsolatot alakitott ki a Magyar Honvédelmi Sportszövetséggel a technikai, honvédelmi sportágak fejlesztése érdekében. Az OISB által szervezett sportrendezvények gyakran az ifjuság százezres tömegeit mozgósitották. 1960-ban például ez a szám 600 000-nél több sportolót jelentett. Fennállása egész ideje alatt arra törekedett, hogy a falusi és iskolai sportkörökben a fiatalok vegyék kezükbe az idősebbek támogatása mellett a sportmunka irányitását, szervezését. A sport fejlesztésében végzett konkrét, érdemi munka ugyanakkor növelte a KISZ programjának szinességét, vonzóságát, növelte a KISZ-szervezetek tekintélyét.

Az 1957-1961 közötti időszak a magyar sportmozgalom ujabb szép fellendülését hozta, mely már inkább ismert tényeket tartalmaz.

1963 decemberében ujra átalakult a magyar sport szervezete, az ekkor tartott alakuló kongresszuson létrejött a Magyar Testnevelési és Sportszövetség.Sportmozgalmunk milliós mozgalommá vált.

A még rendelkezésemre álló néhány percben szabadjon röviden néhány fontos, egyben aktuális következtetést levonnom a magyar sportmozgalom huszonöt éves fejlődése tapasztalataiból.

Hazánk politikai fejlődése során lényegében megszünt nálunk az ember ember általi kizsákmányolása, a kizsákmányolásnak - mint történelmi igazságtalanságnak - nagyrészt felszámoltuk ideológiai, politikai, gazdasági és kulturális alapjait és az ebben fogant szociális egyenlőtlenségeket. Ez a tény történelmi jelentőségü testkulturánk - és ezen belül sportmozgalmunk - szempontjából is. Sportmozgalmunk a Horthy-fasizmus népelnyomó eszközéből a népfelszabaditás eszközévé vált. A kultura forradalmával egyidőben a testkulturában, igy a sportmozgalomban is megnyilt népünk képzési lehetősége, a női egyenjoguság és a sport lényegében a dolgozók és az ifjuság közkincsévé változott át. Mindinkább tért hódit az uj szocialista szükségletek és lehetőségek talaján a sportmozgalom kérdéseinek komplex értelmezése, és igy mindinkább kivivja helyét és rangját - a többi testkulturális területtel együtt - szocialista kulturánk egészében. Sportmozgalmunk a népek közötti béke és barátság ápolásának szolgálatában áll, és sajátos eszközeivel külön is elősegiti a proletár internacionalizmus gyakorlati érvényesülését.

Szocialista sportmozgalmunk teljes kialakitásánál mindenekelőtt ezek a kérdések kell hogy vezéreljenek bennünket, és emellett bátran kell meritenünk sporttörténeti tapasztalataink gazdag tárházából, az eredményekből éppugy, mint a hibák drágán szerzett tanulságaiból.

Sportmozgalmunkban soha nem szabad többé megengednünk, hogy szervezési vagy más kérdések a tartalmi kérdések elé kerüljenek, és hogy eredményesen vehessük fel a harcot a burzsoá sport negativ hatásaival szemben - melyek egyre inkább bonyolult áttételeken keresztül és igen fondorlatosan jelentkeznek - meg kell gyorsitanunk a még hátralevő elméleti vizsgálódásaink elvégzését, hogy ezek birtokában a történelmi fejlődés tendenciái és törvényszerüségei időben és helyesen felismerhetők, valamint felhasználhatók legyenek. Nélkülözhetetlen számunkra a szocia-

lista táboron belüli kooperáció fejlesztése közös ügyünk érdekében, melynek - ugy gondolom - jó példája a mostani tudományos ülésszak is.

КУТАШШИ, ЛАСЛО

Путь исторического развития венгерского спортивного движения после освобождения

Освобождение открыло перед венгерской физкультурой новые возможности развития. Спортивное движение, как важная область физкультуры, вступило на новый путь и развивалось вместе с новым экономическим и общественным преобразованием.

Это спортивное движение было движением нового типа. После восстановления принесенных войной ущерб и демократического преобразования в основу социалистического развития была поставлена цель ликвидировать историческую несправедливость эксплуатации и вытекающее из нее социальное неравенство. За 25 лет развития венгерское спортивное движение добилось больших успехов. Среди них особенно значительными считаются быстрое развертывание спортивной жизни, мировые успехи первокатегорников и создание массового спорта. Исчез исключительный характер спорта, он стал достоянием трудящихся и молодежи. Равноправие женщин осуществилось и в этой области. Началась и в значительной мере реализовалась интеграция направлений спорта и гимнастики. Стала развиваться наука о физкультуре.

Помимо крупных успехов было допущено немало ошибок. К числу основных их причин относятся: физкультурные пережитки капиталистического общества, вредное влияние империализма, вредоносные эффекты контрреволюционного мятежа 1956 года, разнобой в исполнении правильных по большей части решений и прочие.

В заключительной части доклада дан критический анализ некоторых теоретических вопросов развития.

KUTASSI, LÁSZLÓ

Geschichtliche Entwicklung der ungarischen Sportbewegung nach der Befreiung

Die Befreiung öffnete für die ungarische Körperkultur neue Entwicklungsmöglichkeiten. Die Sportbewegung - als wichtiges Gebiet der Körperkultur - betrat ebenfalls neue Wege und hat sich zusammen mit der Gesellschaftlicher Neugestaltung Entwickelt.

Das bedeutete etwas Neues im Typ der Sportbewegung. Nach Wiederherstellung der Kriegsschäden und nach der demokratischen Umgestaltung zielten der Beginn und die Verwirklichung der sozialistischen Entwicklung auf die Vernichtung der geschichtlichen Ungerechtigkeit, der Ausbeutung und auf die daraus entsprossenen sozialen Ungleichheiten. Während ihrer 25 Jähriger Entwicklungsperiode hat die ungarische Sportbewegung grosse Erfolge erreicht. Besonders bedeutend sind der Beginn des des Sportlebens, die grossen Erfolge des Spitzensportes und die Zustandebringung des Massensportes. Der exklusive Charakter des Sportes verschwand und der Sport wurde zum Gemeinschatz der Jugendund der Verktätigen und die Gleichberechtigung der Frau hat sich auch auf diesem Gebiet durchgesetzt. Es begann die Integration der Richtungen Turnen und Sport und hat sich bedeutend realisiert. Die Sportwissenschaft begann sich zu Entwickeln.

Neben den grossen Resultaten sind auch viele Fehler begangen worden. Die grundlegende Ursachen dazu waren die schädliche Wirkung der Überreste der Körperkultur der kapitalistischen Gesellschaft, die durch die Konterrevolution im Jahre 1956 angerichteten Schäden, die inkonsekwent Durchführung der ansonsten überwiegend richtigen Beschlüsse und andere Fehler.

Zum Schluss wurden einige bereits erwähnte theoretische Fragen der Entwicklung kritisch Analysiert.

AD/214.

ZÖLD JÁNOS

A polgári ideológia elleni küzdelem felszabadulás utáni sportmozgalmunkban a fordulat évéig

a/ A témaválasztás indoklása

A téma napirendre tüzésével rá kivánjuk irányitani a figyelmet sportmozgalmunk felszabadulás utáni fejlődésének egy igen fontos területére, amelynek tudományos feldolgozásával - több mással egyetemben, igy pl. sporttörténeti, közgazdasági, világnézeti, sportpolitikai, sportpedagógiai szempontból - adósok vagyunk. Népi demokratikus társadalmi fejlődésünk első szakaszában a sportmozgalom ideológiai vitáinak, tendenciáinak vizsgálata nélkülözhetetlen feladat, hiszen a fordulat éve után és a napjainkban felszinre kerülő ideológiai problémák, a megoldásukra irányuló erőfeszités nem tekinthet el a multbeli ideológiai küzdelem konkrét kérdéseinek és a körülöttük kialakult harc megvivása tapasztalataink számbavételétől.

E munka elvégzése egyre sürgetőbbé válik minden területen. E felismerésre nem csupán felszabadulásunk 25.évfordulójára való kegyeletes visszaemlékezés késztet bennünket. Reális szükségleteket kell kielégitenünk. Erre sarkall mindnyájunkat egyrészt a Testnevelési Főiskolán folyó sporttörténeti, világnézeti, testneveléselméleti oktatásunk további korszerüsitésének feladata, másrészt sportmozgalmunk szocialista jellege továbbfejlesztésének szükségszerüsége. Ez utóbbival kapcsolatban ugyanis ha eredményes ideológiai harcot kivánunk folytatni és maradéktalanul eleget akarunk tenni a Magyar Testnevelési és Sportszövetség Országos Tanácsának 1966-ban elfogadott és kiadott nevelési irányelvei kivánalmainak,[1] akkor a sportemberek tudatában élő mai, gyakran ellentétes ideológiai tartalmak megismerése mellett mulhatatlan kötelesség a közelmult pozitiv és negativ szellemi örökségének feltárása. Segitségével még tudatosabbá válik előttünk, hogy ami létezik sportmozgalmunkban,

miért és hogyan jött létre, mire kell vigyáznunk, mit kell elkerülnünk,mit kell jobban csinálnunk, mint korábban.

Ebben az esetben is jó utmutatóul szolgálnak a marxista filozófia társadalmi tudatról szóló tézisei. E szerint a társadalmi tudatot, beleértve a sporttársadalom tudatát, annak ellentmondásos ideológiai tartalmait /pl. a szocialista és a burzsoá erkölcsi tudat elemeit/ elsődlegesen általában a társadalomban, különösen a sportmozgalomban kialakult anyagi-gazdasági viszonyok, a bennük levő ellentmondások határozzák meg.

Azonban a társadalmi tudat, benne a sporttársadalom tudatának alakulása nem kizárólag az anyagi-gazdasági viszonyok és ellentmondásaik hatása alatt formálodik olyanná, amilyen,Ismeretes, hogy a társadalmi tudat különböző formáinak van egy viszonylagosan önálló mozgása is. Azaz pl. napjaink sportembereinek tudat-alakulására hatást gyakorolnak a mai gazdasági viszonyok mellett a megelőző időszak eszméi, köztük téveszméi is. Ha pedig ez igy van, akkor többek között jobban meg tudjuk érteni, fel tudjuk deriteni a sportolók tudatában még meglevő, szocializmustól idegen ideológiai tartalmak eredetének egyik forrását, mivel azokba beletorkollnak a felszabadulás utáni sportmozgalomban jelentkező, teljesen le nem küzdött ideológiai elemek is.

E dolgozatban az 1945 és 1948 között lefolyt ideológiai harcnak csupán egyik, bár kétségtelenül centrális problémáját a "politikamentes" sport polgári felfogását és az ellene folytatott küzdelem tapasztalatait elemezzük. A források feldolgozása során fokozatosan e felfogás körüli vitára terelődött figyelmünk és meggyőződtünk arról, hogy annyira összetett, az ideológiai harcban felmerült más kérdésekkel is összefonódó e téma, hogy megérdemli a kor ideológiai vitáiból első helyen történő kiemelését és elemzését. Az a meggyőződésünk alakult ki, hogy <u>abban a történelmi időszakban e felfogás és a hozzá kapcsolódó gyakorlat volt a fő veszély sportmozgalmunkban</u>,mint ahogy a fordulat éve után is állandóan kisért jelenléte, sőt még napjainkban sem lehetünk elégedettek e veszély leküzdésével. Ha e korszak ideológiai küzdelmének áttekintő értékelését akarnánk megadni, akkor részletesen elemezni kellene még pl.az amatőrizmus, professzionalizmus és a demokratizmus tartalmának

értelmezése és gyakorlati megvalósitása, a nacionalizmus, a faji gőg stb. kérdései körül lefolytatott eszmei ütközeteket. Ezekre a rendkivül érdekes ideológiai kérdésekre nem térhetünk ki, elemzésük egyrészt meghaladná a dolgozat kereteit, másrészt több időre lenne szükség feldolgozásukhoz, mint ami rendelkezésünkre állt. Ezekre való tekintettel dolgozatunk cimét szabatosabban ugy adhattuk volna meg: Adalékok e korszak ideológiai küzdelmeinek vizsgálatához a sportmozgalomban. Ha mindezek tudatában is kitartunk dolgozatunk eredeti cime mellett, ezt azért tesszük, mert ezzel is hangsulyozni kivánjuk a téma fontosságát. Biztosak vagyunk abban, hogy magunk és mások - kiterjesztve a feltáró és részelemző munkákat a fentebb felsorolt ideológiai kérdésekre, valamint a fordulat éve utáni időszakra is - megteremtik a feltételeket a szintetizáló értékelés számára.

b/ A forrásmunkákról

A témával kapcsolatos vizsgálatokat megnehezitette az a körülmény, hogy nem álltak rendelkezésünkre olyan elemzések, amelyek kitértek volna a szóban forgó probléma értékelésére. Ezért kisérletet tettünk a Magyar Szocialista Munkáspárt Párttörténeti Intézetének Archivumában és az Országos Levéltárban olyan eredeti dokumentumok felkutatására, amelyek segitségével fő vonalában rekonstruálhatónak gondoltuk a vizsgált időszak ideológiai küzdelmeit sportmozgalmunkban. Bár néhány tanulságos és jelentős segitséget nyujtó eredeti iratra bukkantunk, várakozásunkban mégis csalódtunk, mivel a korszakra vonatkozó levéltári anyagok nagy része a lángok martaléka lett az 1956-os ellenforradalom idején, illetve a Párttörténeti Intézet Archivumában csak nagyon töredékes kézirat maradt fenn e korszakból. Ezek után nem maradt más lehetőség számunkra, mint a korabeli sportsajtó, igy a Népsport 1945 és 1948 között, valamint a sportelméleti folyóiratok, a Sport Szemle[2] 1947-ben, a Testkultura[3] 1948-ban megjelent számainak áttanulmányozása. A felsoroltak alkotják a dolgozatunkban elemzett kérdések forrásanyagát.[4]

A forrásanyagok feldolgozása alapján dolgozatunkban elsősorban a "politikamentes" sport polgári felfogása körüli vitá-

ra forditottuk a fő figyelmet. Azonban a témára koncentrálva kialakult bennünk néhány észrevétel a sportmozgalomban folytatott ideológiai harc egészére vonatkozóan is, amelyekről egy ujabb dolgozatban kivánunk beszámolni a közeljövőben.

c/ A "politikamentes" sport polgári koncepciójának birálata

A "politikamentes" sport jelszavát igen korán bedobja a reakció az ujjáéledő és szerveződő sportmozgalomba. Éppen hogy elkezdődik a sportélet szervezése, kezdenek megalakulni a sportmozgalmat irányitani hivatott népi sportszervek, máris jelentkezik a "sportba nem kell politikát bevinni" felhivás. Erre a jelenségre reagál és ennek is hadat üzen a demokratikus gondolkodásu sportemberek állásfoglalását hiven kifejező "Köszöntő",[5] az utjára induló Népsport első számának programadó vezércikke.

E jelszó, illetve elvi vonal nem ismeretlen a magyar sportemberek előtt. Igen sokat hangoztatták népellenes sportpolitikájuk elleplezésére a felszabadulás előtti időben a fasiszta rezsim sporthatalmasságai és nyomukban a sportélet társadalmi összefüggéseit elemző folyóiratcikkek, sportkönyvek szerzői. A különböző nyugati, elsősorban német teoretikusok alkotásait felhasználva e hazug jelszót elméletileg is megalapozták.[6]

Az uj alapokon elinduló sportmozgalomban e jelszó felmerülése egy régi, reakciós ideológiai hagyomány felujitása volt, amely egyben azt jelezte, hogyha a nyilt szinről le is tüntek a fasiszta idők sportvezérei, a sportmozgalomban bennmaradtak fullajtáraik, a régi rendszer kiszolgálói, illetve megindult visszaszivárgásuk.[7] E jelszó bedobásával tulajdonképpen támadást intéztek az alkotó, ujjászervező munka lázában létrejött népi sportszervek, azok vezető testületei /a Nemzeti Sport Bizottság, annak helyi szervei, a Legfelső Ötös Sporttanács stb./ ellen.

A fasizmus összeomlása után a régi rendszer sportvezetőinek jelentős része külföldre menekült, itthon maradó részének többsége a vereség bódulatában élt, bujkált egy ideig,félt és távol tartotta magát a sportélet ujjászervezésétől. Csupán egy

kisebbség az, amely mindjárt 1945 februárjában talpra ugrik és a létrehozott 15 tagu Nemzeti Sport Bizottságban a helyek többségét megkaparintja. "Tagjai ugyszólván valamennyien azok közül a régi sportvezetők közül kerültek ki, akiket a régi rendszer sporthatalmasságai eltávolitottak a magyar sport éléről. [Utalás az 1940-es évek fasiszta őrségváltásakor félreállitott, többségében polgári sportvezetőkre.- Z.J.] Ezek tulnyomórészt polgári beállitottságu emberek, akik egy-kettő kivételével a felszabadulás után a Szociáldemokrata Pártba léptek. Céljuk a sportélet ujjászervezése és vezetésének kézbevétele volt."[8] A kommunisták és a haladó sportemberek hamar felfigyelnek e jelenségre. "Március végén a szervezési osztály utasitást adott a sportosztály megszervezésére. [Az MKP sportosztályáról van szó. - Z.J.] Megalakitottuk a nagybudapesti kommunista sportolók és sportvezetők aktiváját és felvettük a kapcsolatot a szociáldemokratákkal, akikkel megegyeztünk abban, hogy ugy a sportszövetségek megalakuló vezetőségében, mint az NSB-ban paritásos arányban fogunk résztvenni."[9] Ezzel kezdetét vette a többségében polgári orientációju NSB átalakitása, amely némi huzavona után sikerrel járt. "Miután elvtársaink igy bekerültek a sport irányitó szerveibe, a budapesti Nemzeti Bizottság felhatalmazása alapján megalakitottuk a Legfelső Ötös Sporttanácsot, amelynek két kommunista, két szociáldemokrata és egy független kisgazdapárti tagja volt."[10] E hatalom birtokában hozzákezdtek a szakszövetségek tisztikarának átalakitásához is.[11]

E hatalmi poziciókba azok a demokratikus, többségében a felszabadulás előtti munkás sportmozgalom vezetésében, irányitásában érdemeket szerzett sportemberek kerültek be, akiknek nem volt félnivalójuk az uj rendszertől, akik tiszta lelkiismerettel állhattak az ujjászervezés élére, rögtön a fegyverek elhallgatása után teljes erővel hozzáfogtak a munkához és áldozatkészségük, végzett munkájuk elismeréseként kerültek be e testületekbe.

A lassan magához térő reakció látva a helyzet alakulását, felismerve a sporttestületek vezetőségében koalíciós alapon helyet foglaló demokraták közötti viták, egyenetlenségek adta lehetőségeket, támadásba kezd a vezető testületekbe való vissza-

jutásért oly módon, hogy az uj népi sportszervezeteket, azok vezető testületeit kezdi ki, igyekszik lejáratni, illetve a labdarugó mérkőzéseket reakciós tüntetésekre felhasználva törekszik dezorganizálni munkájukat.[12] A koaliciós vitákra, a KP által helytelenitett párt-sportegyesületek létrehozására utalva azt igyekszik a sportemberekbe beleszuggerálni, lám mit jelent az, ha politikát visznek a sportba. E jelszó jegyében továbbá azt igyekszik elhinteni, hogy e testületek vezetőit nem demokratikus uton választották, ugy ültek a sportélet nyakára.[13] Nem riad vissza tehát a rágalmazástól, a hazugságtól sem. Erőteljesen hangoztatja a szakszerüségi elv - különben helyes - elsődlegességét, a politikai megbizhatóság számbavételének figyelmen kivül hagyását mind a legfelső sportszervek, mind a szakszövetségek összetételének kialakitásánál.

A reakciós erők helyzetét, támadó kedvét erősiti az, hogy "A sportban is jelenlévő reakciós erők a kultuszminisztérium népmüvelésügyi ügyosztálya körül csoportosulnak, amelyben bent ülnek embereik. Az ügyosztályon keresztül igyekeznek munkánkat elgáncsolni. A magyar sport irányitó szerveit tanácsadó testületekké akarják átalakitani, hogy a vezetés az ő embereik kezébe kerülhessen. Azt máris sikerült keresztülvinniök, hogy az ifjusági sport irányitása a nemrég kiadott ifjusági sportrendelet következtében a Kultuszminisztérium VI/b. ügyosztályához tartozzon. Az állami segélyek szétosztásánál nincs semmi betekintésünk és a rendelkezésre álló összegekből a munkássport akárcsak a multban, aránylag igen kis összegeket kapott."[14]

A reakciós gróf Teleki Géza által vezetett kultuszminisztérium fentebb emlitett ügyosztályának közremüködésével taktikázott a népi sportszervekkel. Előbb mindent megigér, igy autonómiát a népi sportszerveknek, jelentős anyagi támogatást stb.[15] Igéretét azonban nem tartja be, sőt elzárkózik azok teljesitése elől és a NSB-t a müködését meghatározó alapszabály bemutatásának hiánya miatt illetéktelenséggel marasztalja el.[16] Mindez vihart kavart fel a demokratikus erők táborában és ellentámadásra sarkallja őket.[17] Birálják a népi sportszervek elleni reakciós támadást is, amelyet a "politikamentes" sport jelszavával folytatnak.[18] A VKM-ben helyet foglaló reakció támadása egyre fokozódik, mind szemérmetlenebbül próbál diktálni

a népi sportszerveknek, illetve azoktól független, sőt ellenük ható sportpolitikát igyekezett folytatni, és ahol csak tudta, gátolta munkájukat.[19]

A kommunisták és a haladó erők összetüzet zuditanak a sportbeli reakció e fellegvárára és követelik a koalíciós pártok együttes fellépését ezekkel az erőkkel szemben. Indokaikat igy összegezik a kommunista sportemberek: "A kultuszminisztérium testnevelési ügyosztályának személyi összetétele a mi szempontjainkból rendkivül rossz. Tulnyomórészt olyan emberek ülnek ott, akik a régi, reakciós sportvezetést is végigszolgálták és gondolkodásmódjuk azóta sem változott meg. Számtalan igen fontos kérdésben kerültünk velük éles összeütközésbe. Az állami segélyek szétosztásánál eddig teljesen egyoldalu és ránk nézve hátrányos álláspontot foglaltak el. A legfontosabb sportkérdésekben nem fogadják el a sportélet vezetőinek véleményét, hanem teljesen önkényesen igyekeznek azokat saját beállitottságuknak megfelelően elintézni. Igen fontos volna ebből az ügyosztályból az állami leépitések során legalább a legsötétebb elemeket eltávolitani és helyükbe a munkáspártok által delegált sportembereket beültetni."[20] A harc - az általános politikai küzdelem kedvező irányu fordulataként is - eredménnyel járt, a reakciós kultuszminiszter 1945 végén távozik.

A VKM és a népi sportszervek közötti kötélhuzás azonban Teleki letünése után is sokáig eltartott még, mivel emberei továbbra is bentmaradtak az ügyosztályon és a "politikamentes" sportszemlélet jegyében ameddig lehetett, gáncsolták az uj sportszervek munkáját.[21]

A "politikamentes" sport képviselőinek malmára hajtotta a vizet az is, hogy az ország demokratikus átalakulásában szerepet játszó, a Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörülő pártok sorai - a Magyar Kommunista Párt kivételével - nem voltak egységesek. Azokba sok olyan egyén befurakodott, akik az adott párt cégére alatt reakciós célokat kivántak elérni. A haladást őszintén akaró emberek mellett jócskán akadtak reakciós erők, megvolt e pártok jobb- és balszárnya is. Igy volt ez a sportéletbe delegált vezetők körében is, az erővonalak a munka során elég világosan kirajzolódtak. Különösen megnehezitette a sport-

mozgalom demokratikus fejlődését az SzDP-n belül jelentkező jobboldal tevékenysége.

A kommunista sportemberek a baloldali szociáldemokratákkal és más pártok demokratikus sportembereivel együtt határozottan elvetik és elitélik a "politikamentes" sport tézisét, de harcuk erejét, hitelét nagymértékben rontja a jobboldali szociáldemokrata sportemberek un. apolitikussága. Meg kell jegyeznünk, hogy ennek az un. politikamentességnek a gyökerei még a Horthy-korszakba nyulnak vissza,[22] amikor is - a Bethlen-Peyer paktum szellemében - a jobboldali szociáldemokrata vezetésü munkás sportszervezetek a gyakorlatban igyekeztek megvalósitani a "politikamentes" sport frázisát, jóléti klubokká, "politikamentes" szervezetekké igyekezvén formálni azokat, miközben üldözték a baloldali szociáldemokratákat, a kommunistákat, akik ebbe nem akartak belenyugodni. Ez az örökség éled ujjá a jobboldali szociáldemokrata sportemberek körében 1945-ben, és nyer megfogalmazást ezektől az erőktől származó, a sportélet ujjászervezéséhez elvi és gyakorlati utmutatást nyujtó egyik tervezetben: "Biztositani a magyar sportélet egész vonalán a tisztaságot, a becsületes, magyar őszinteséget és a teljes politikamentességet. A testnevelés korunk egyik legsajátosabb és legértékesebb ifjusági mozgalma, amelynek a világ- vagy a napi politikához semmi köze sincs."[23]

E jelszó nagyon veszélyes volt 1945-ben és a következő években. A sportemberek gondolatvilágát a fasiszta rend már alaposan megmunkálta a "politikamentes" sport jelszavával, de megülte azt a vesztes háboruban csufos vereséget szenvedett horthysta politikától való általános csömör is. A politikailag iskolázatlan, félrevezetett sportemberek tudatában a nemzeti katasztrófa nem mint a fasiszta politika csődje, hanem az általában vett "politika" bukásaként tükröződött vissza, kiábrándultság, irtózás élt bennük a politikával, mindenféle politikával szemben. Ez a több forrásból táplálkozó általános viszolygás visszahuzóerőt jelentett a sportmozgalom ujjászervezésének folyamatában.

Visszahuzóerőt képviselt azért, mert megteremtődtek ugyan a politikai feltételek ahhoz, hogy a sportmozgalom az egyszerü emberek, a többséget képviselő dolgozó osztályok és rétegek

mozgalma legyen, hogy ne az uri világ kiváltsága, társadalmi céljai megvalósitásának egyik eszköze legyen, hogy a dolgozó emberek érdekeit képviselő vezető testületek jöjjenek létre a demokratikus gondolkodásu kisemberek közreműködésével, hogy a sport ne a haszonszerzés, az üzletelés, hanem a nép felüdülésének, szórakozásának, egészsége megóvásának eszköze legyen. Azonban az előbb jellemzett, mindenfajta politikából való kiábrándultság, félelem érzése és az erre is spekuláló "politikamentes" sport hamis jelszava akadályozta, nehezitette az eszmélést, a sportemberek többsége valóságos érdekeinek felismerését és az azt kifejező sportpolitikai irányvonal, valamint annak érvényesitéséért folyó küzdelem aktiv támogatását a reakció törekvéseivel szemben.

Erre a támogatásra pedig nagy szüksége volt a népi sportszervezeteknek, hiszen rendkivül nehéz körülmények között fáradoztak a sportmozgalom ujjászervezésén. A II. világháboruban tönkrement a sportlétesitmények és a felszerelés döntő többsége. A sportélet beinditásához becsületes emberekre és sok pénzre volt szükség, amivel - főleg az utóbbival - az egyesületek nemigen rendelkeztek.

Ebben a helyzetben a reakciós erőknek jelentős előnyük volt; képviselői között pénzemberek is helyet foglaltak, jó kapcsolataik, összeköttetéseik voltak mind a sportéletben, mind azon kivül. Pl. sokáig maguk mögött érezhették a VKM-on keresztül az államhatalom egyik szektorának támogatását. Jelentős előnyt biztositott számukra az, hogy befolyásuk volt a sportszakemberekre, akik nélkül szinvonalas sportmozgalmat nem lehetett megteremteni, komoly tapasztalataik voltak a sportvezetésben stb.

Viszont igaz az is, hogy a sportmozgalom haladó, demokratikus erőinek kedvet és magabiztosságot kölcsönzött az elvégzett nagy mennyiségü, önzetlen munka, a tiszta lelkiismeret, a baloldali erők figyelemreméltó sulya mind a politikai életben, mind a sportéletben, a fels zabadulás előtti munkás sportegyesületekben szerzett vezetési tapasztalat stb.

Mindez szerepet játszott abban, hogy tényleges hatalmi tényezők voltak a népi sportszervek abban az időben, de ott állt velük szemben a másik hatalom, amely sok szempontból erősebb

volt náluk különösen annak következtében, hogy jelentős anyagi erőforrásokkal rendelkezett. Ezért tudták éveken keresztül akadályozni a sportszövetségeken, a sportegyesületeken, az ott beépitett embereiken keresztül a népi sportszervezetek sportpolitikai irányvonalának, különösen annak a sportpolitikai alapelvnek következetes érvényre juttatását, hogy a sportból kiküszöböljék a haszonlesést, az üzletelést, az embervásárt, a korrupciót, kiküszöböljék azt, hogy a sport kevesek meggazdagodásának eszköze legyen.[24] A Szovjetunióval való rendszeres sportkapcsolatok felvételét is sokáig akadályozni tudták.

Feltétlenül szükség volt tehát a sportemberek tömegei részéről a népi irányvonal támogatására, de ezért a támogatásért nagyon meg kellett dolgozni. Szüntelen küzdeni kellett a dolgozó sportemberekért,konkrét példák során keresztül kellett meggyőzni őket arról, hogy a jelszó ködfüggönyének leple alatt hogyan állitja a reakció őket saját érdekükkel és az azt védelmező népi sportszervek politikájával szembe.

Szivós és állandó küzdelemben feltárták a sportemberek előtt, hogy a "politikamentes" sport jelszava azért jó a reakciónak, mert ha sikerül elérnie azt, hogy a sportemberek tartózkodnak nem általában a sportpolitika, hanem a demokratikus sportpolitika támogatásától - hiszen végső soron erről volt szó -, akkor megfosztják a népi sportszerveket létalapjuktól, a tömegek támogatásától, ellenőrzésétől és azok elsorvadnak. Mivel a társadalmi életben nincs légüres tér, a demokratikus erők politizálása hiján keletkezett ürt be kell tölteni és benyomul oda a reakciós sportpolitika, amely pedig már sok bajt hozott a felszabadulás előtt a sportmozgalomra, a sportemberekre.

A kommunisták szivós harcot folytattak e felfogás ellen, a konkrét tényezők birtokában ujra és ujra feltárták, hogy mi rejlik e jelszó mögött, megvilágitották a tennivalókat és elöljártak azok megvalósitásában. Arra törekedtek, hogy a velük hasonló álláspontón levő más demokratikus pártbeli sportemberekkel egységfrontot alkotva küzdjenek e jelszó érvényesülése ellen, megvédjék a népi sportszerveket a reakció támadásaival szemben, kiharcolják autonómiáját, a sportélet irányitásában való egyeduralmát, a reakció kezében levő állami szervtől, a VKM-től való függetlenséget.

Nagy és mulhatatlan érdemeket szerzett ebben a küzdelemben a sportsajtó, elsősorban a Népsport, amely állandóan napirenden tartotta e hamis jelszóval folytatott vitát. Nem engedte meg, hogy a reakció a sportélet kulisszái mögött folytassa manipulációit, a sportközvélemény széles nyilvánossága elé vitte azokat és szembesitette az általuk hirdetett jelszóval.

A Népsport beváltotta e tekintetben is 1945. április 24-i első számában közzétett fogadalmát, amely igy szólt: "...leszögezzük tehát, hogy igenis politizálni fogunk. Mint ahogy politizált a Nemzeti Sport [A Népsportnak a fasiszta rendszerben megjelenő elődje. - Z.J.] akkor, amikor odaadta magát az uralkodó rendszernek, odaadta magát Béldyéknek, a fasiszta levente-jelszavaknak... Politizálni fogunk és minden erőnkkel azon leszünk, hogy a náci lélekrombolás utolsó nyomait is eltüntessük a magyar sportból."[25] Ha mindezt nem is tudta elvégezni, mert hiszen ez hosszabb távra szóló feladat, de politizált és lankadatlan harcra serkentett.

Azt az irányvonalat érvényesitette, hogy a sportot és politikát nem lehet elválasztani egymástól. A sport a társadalmi élet egy területe, a politika viszont a társadalmi élet egészét érintő tevékenység, viszonyok rendszere, ezért mindig kihat a sportra. Fennáll közöttük a kölcsönhatás is, tehát a sport is hatást gyakorol a politikára, de e kölcsönhatás fő oldalát mindig a politika alkotja, mig a sport eszköz szerepében, bizonyos politikai célok szolgálatában hat vissza az adott politikára.

Éppen ezért nem általában a politikának a sportra gyakorolt hatása ellen kell harcolni, hanem a rossz, reakciós, antidemokratikus politika ellen, amely deformálja a sportemberek gondolkodását, egymással és más országok sportolóival való gyakorlati kapcsolatát. Viszont harcolni kell a helyes, demokratikus politikáért, amely a dolgozó emberek javát szolgálja a sportban is, megteremti a feltételeket ahhoz, hogy a sport valóban a tömegek közkincsévé váljék.

Ennek feltételeként sürgeti a sportolók demokratikus szellemben való nevelését, amelynek többek között az a feladata, hogy ne semleges magatartásu embereket neveljen, akiknek mindegy, hogy mi megy végbe a társadalom életében, akik kivülállóként tekintenek a körülöttük folyó küzdelemre, hanem tevékeny fiata-

lokat, akik belátják, hogy nekik is részt kell venni abban a küzdelemben, amely a haladás és reakció erői között folyik. A sportember tehát igenis politizáljon, ezt nem lehet megtiltani neki; magánéletével ő rendelkezik és ebben feltétlenül helyet kell hogy kapjon a haladó, demokratikus politika támogatása.[26]

A "politikamentes" sport jelszava ellen folytatott ideológiai küzdelem - amennyiben módszerében helyes volt - hatásában tulmutatott a sportmozgalmon, a sportmozgalom speciális problémáinak megoldásán, mivel a demokratizálódó társadalmi rend, a nagy politika kérdései iránti érdeklődés felkeltését mozdithatta elő, a nagy társadalmi összefüggések felismeréséhez segitette hozzá a sportembereket, illetve a sportközvéleményt. Ennek regisztrálásával találkozunk az egyik korabeli dokumentumban, amely a sportoló, a sportkedvelő tömegről azt irja, hogy az "... nagyrészt apolitikus, semleges, sőt a levente intézmény hatása alatt enyhén ellenséges a demokráciával szemben. Ezt a tömeget tisztán politikai eszközökkel azért nem lehet meggyőzni, mert nem lehet hozzáférni. Sportlapot feltétlenül olvas, mert érdekli a sport és ha már megvette a sportlapot, elolvassa benne a politikai jellegü cikkeket, mivel azok is a sporthoz kapcsolódnek. Elképzelhető, hogy a sportlapok politikai cikkei lassanként felkeltik az érdeklődést az apolitikus gondolkodásu semleges sportemberben és ezen a hidon keresztül lép át a politikai érdeklődés magasabb területeire. Közvetlenül azonban nem jut el a politikához, mert hiányzik az összekötő kapocs. A sport hatalmas tömegszervezetnek számit, amelyen belül lehet politikai nevelést elérni a továbbjutás érdekében... egyre több sportember hajlandó a sportot is az egész részének tekinteni, és a sportjelenségekből további társadalmi következtetéseket levonni."[27]

Az apolitikusság lejáratásáért folytatott ideológiai küzdelem hatékonysága 1945-ben és 1946-ban nem csupán a kommunisták és a demokraták józan, okos érvein, logikus okfejtésein, kitünő, illetve gyenge vitakészségén mulott. A politikamentességet hirdetők kórusa, nézeteik hatása abban a pillanatban felerősödött, amikor a "nagypolitikában" a reakciós erők átmeneti sikert értek el. És forditva, elhalkult, visszább vonult, amikor a baloldali erők poziciói erősödtek. E váltakozó sikerrel folyó

küzdelem mégsem volt hiábavaló, egyengette a haladó társadalmi erőknek a sportélet hatalmi pozicióinak meghóditásáért folytatott harcát.

De segitette az uj demokrácia más, jelentős társadalmi érdekei érvényesitéséért folytatott küzdelmet is. Közismert, hogy 1947-től kezdve, a fordulat évében folytatódva egyre erősödött a hidegháboru. A népi demokráciáknak, köztük hazánknak is érdeke volt, hogy áttörje az imperialista hatalmak, élükön az Egyesült Államok hazánk köré font "vasfüggönyét". E politikai elszigetelési kisérlet olyan mértékben erősödött, ahogyan eltolódtak hazánkban - a többi népi demokratikus országhoz hasonlóan - a politikai erőviszonyok a baloldali erők javára. Ebben a helyzetben népi demokratikus államunk felkutatta azokat az eszközöket, amelyek segitségével rést lehetett ütni a hidegháborus politikán, le lehetett leplezni a ránk szórt rágalmakat. Igy fordul egyebek között a figyelem a magyar sportemberek külföldi szereplése felé. A jó sporteredmények politikuma abban rejlett, hogy a tőkés országok dolgozóit elgondolkodásra késztette: hogyan lehet ilyen jó teljesitményekre képes egy ország sportja röviddel a pusztitó háboru után, ha ott rendkivül embertelennek nevezett állapotok vannak, mint ahogyan azt a nyugati propagandagépezet világgá kiáltotta.

Különösen aktuálissá tette a politikai fórumok érdeklődését a sportolók eredményei iránt két közelgő nagy esemény, az 1948-ban esedékes centenáriumi ünnepségek és a londoni olimpia. "Tisztában kell lennünk azzal, hogy sem a londoni olimpiai versenyen való részvételünk, sem a magyar szabadságharc emlékévének sportesemenyei nem a sportolók belső szakmai ügye, hanem az egész magyar társadalomé."[28]

A politikamentesség lovagjai ismét támadnak, kételyeket igyekeznek támasztani az MKP és a többi demokratikus párt 1947-es sportprogramjában is helyet foglaló azon követeléssel szemben, hogy az olimpikonok egyesületekben folytatott tervszerütlen, nem megfelelő szellemü felkészitése helyett szervezett, központositott, a kor követelményének megfelelő előkészitését biztositsák, koncentralva erre az élő és anyagi erőket. Ismét felhangzik a kórus, megint politikát visznek a sportba, sőt ráadásul megszentségtelenitik az olimpia eszméjét is, amelynek

mint a népek közötti béke és barátság szimbólumának semmi köze nincs a politikához.

Az előzőekben vázoltak figyelembe vételével - a gáncsoskodók ellenére - ez helyes és szükséges döntés volt, államunknak "Az Olympiával kapcsolatban kettős célja van: 1. hogy Londonban megmutathassuk népi demokráciánk fejlődését és azt, hogy milyen erősek vagyunk, mennyit fejlődtünk ez alatt a rövid idő alatt, mióta népi demokráciánk van; 2. mi is politizáljunk a sporton keresztül. Már Bledben elhatároztuk, hogy részt kívánunk venni a Nemzetközi Szövetségekben, hogy kiállhassunk a népi demokráciák politikája mellett... a nemzetközi szövetségekben... akik a népi demokráciák részéről tagok, le kellene leplezniök az imperialista országok politikajat... Igy a sporton keresztül is elérhetjük... a demokratikus népek vágyát, hogy leleplezzük az imperialista országok kapcsolatát a fasisztákkal. [Utalva itt Spanyolországra és Görögországra. - Z.J.]"[29]

Ezekhez hozzá kell tennünk még azt is, hogy a haladó magyar sportszakembereknek az olimpiával kapcsolatban nem voltak illuzióik. Sok előzetes jelből arra következtettek, hogy a népi demokratikus országok sportolóinak nem fog könnyen babér teremni az olimpiai versenyeken. "Mi tudjuk, hogy a sporttalalkozó mögött [az olimpiáról van szó. - Z.J.] komoly politikai célok huzódnak meg és itt éppen ugy, mint minden más területen is megütköznek az imperialisták és a békebarátok."[30]

Az olimpia után kiderült, hogy érdemes volt a politikai vezetés helyes felismeréseit érvényesiteni a sportmozgalomban, az áldozatok meghozták az eredményt. A magyar sportolók 10 arany és még sok ezüst, bronz érmet szereztek és kivivták a világ csodálatát, hiszen a nemzetek nem hivatalos pontversenyében Magyarország a 3. helyre került. Ez komoly politikai győzelem is volt. Az olimpia azokat igazolta, akik nem dőltek be a politikamentes "örök" olimpiai gondolatnak, akik tények alapján, marxista alapokon elemezték a nemzetközi sportéletben a háboru után kialakult erőviszonyokat, a Nemzetközi Olimpiai Bizottságban, a nemzetközi szövetségekben kialakult reakciós politikai és sportpolitikai törekvéseket /pl. a fasiszta Spanyolország és Görögország meghivása a londoni olimpiára, a volt fasiszták, köztük ifj. Horthy Miklós jelenléte a NOB-ban, ellenállás a

nemzetközi szövetségekben a népi demokratikus országok felvételével szemben, az olimpiai versenyek birói testületeiben a reakciós beállitottságu egyének tulsulya stb./ és kimutatták azt, hogy a sport és vele együtt az olimpia is függő viszonyban áll a társadalommal, amilyen a társadalom, olyan a sportja, olyan az olimpia is.[31] A londoni olimpián a népi demokratikus országok sportolóival szemben alkalmazott megkülönböztetési politika a gyakorlatban igazolta a marxista értékelés igazságát.Tehát a gyakorlatban szenvedett ismét vereséget a "politikamentes" sport hamis jelszava.

Nem hallgathatjuk el, hogy a demokratikus politikától áthatott sportmozgalomért folytatott küzdelem melléktermékeként kezd meghonosodni a kommunista és haladó sportemberek körében is a "sporthatalom", a "sportnagyhatalom" vagyunk illuzió. Ez az illuzió már felmerül a Horthy-rezsim sportéletében, amely különösen az 1936-os berlini olimpia sikereiből is táplálkozva a nacionalizmus sajátos jelentkezési formája e jelenségtől fertőzött társadalmi tudat szférájában. A sportmozgalomban folytatott ideológiai küzdelem egyik eszmei gyengeségére vall ez a jelenség, nem veszi észre nacionalista tartalmát, nem tudja leküzdeni azt. Sőt a vele való azonosulás szimptómája jelentkezik, elsősorban abban a vonatkozásban, hogy nem tapasztalni - legalábbis a rendelkezésünkre álló irodalom tanulságai szerint - e nézőponttal való polémiát a kommunisták részéről. Pl. felmerül ez a kérdés a nemzetgyülés előtt is. Dr. Ofner Alfréd kisgazdapárti képviselő 1947-ben a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett, a testnevelésre előirányzott összegek csekély volta és a bevezetendő sportadó miatti interpellációban a következőket mondja: "...Joggal elvárhatnók, hogy demokráciánk a sport segitségére fog sietni. Annál is inkább, mert minden tehetségünk megvan arra, hogy sport-nemzetté, sőt sporthatalommá fejlődjünk, hogy a sport segitségével hirnevet, dicsőséget és megbecsülést szerezzünk országunknak."[32]

E gondolat, amelyben benne vibrál a "sportnagyhatalom vagyunk", 1948 után a Kommunista Párt vezetőségében is elfogadott és meghirdetett szemlélet, nem talál sehol visszautasitásra a kommunisták részéről.Ennek az illuziónak - amely nagyon sok buktató forrása volt a fordulat éve utáni sportpolitikában - az

eszmei gyengeség mellett forrása volt a felszabadulás utáni első években elért magyar sportsikerek sorozata. E tény elhomályositotta a már ebben az időben is tarthatatlan, nacionalista eredetü szemlélet helytelenségét. Elég csak utalnunk arra, hogy a sulyos anyagi, szakember és egyéb gondokkal küszködő magyar sportmozgalomnak - elért sikerei ellenére - sem volt széles tömegbázisa. Ebben az összefüggésben a magyar sportmozgalom élgárdájának eredményei nem a jól megalapozott, a tömegek körében végzett sportmunka szükségszerü következményei, mint inkább néhány véletlen tényező szerencsés összejátszásának eredményei voltak. Reális értékelésben hosszu távon ez az elképzelés csak illuzórikus lehetett s a sportmozgalom tömegesitése ellenére hathatott.

E koaliciós illuzió ebben az időszakban még nem bizonyult visszahuzóerőnek a sportmozgalom szerény fejlődésében, talán ezért sem ismerik fel veszélyes mivoltát. A fordulat éve után azonban nem kell egy évtized és a gyakorlatban mutatkozik meg e szemlélet és gyakorlat csődje, elsősorban a tömegsport fokozatos háttérbe szorulásában, az élsportban pedig a "győzelem mindenáron" gyakorlat amoralizmust szülő folyamatában.

Az apolitikusság ellen 1945 és 1948 között folytatott küzdelem tanulságait összegezve - bár mindenre nem tértünk ki - megállapithatjuk: nem semmisült még meg e szemlélet, hiszen tovább élt a fordulat éve után, sőt sajnos napjainkban is kisért. De tény, hogy kikezdte hitelét, tekintélyét, nem volt többé olyan szalonképes, mint korábban, sok konkrét harci feladat sikeres megoldásához járult hozzá a sportmozgalomban, keresztülhuzva a reakció számitásait. Egyre több megbecsülést szerzett annak a felismerésnek, hogy: "A sport nem csupán testmozgás, vagy szórakozás, hanem a társadalmi élet egyik megnyilvánulási formája. A sportoló nem csupán sportoló, hanem elsősorban társadalmi lény, akinek életkörülményeit nem a sport, hanem a társadalmi viszonyok alakulása határozza meg. Nemcsak azt, hogy miként él, dolgozik, vagy tanul, hanem azt is, hogy van-e lehetősége a sportolásra, a társadalom biztositja-e számára a sportolás előfeltételét: a gondnélküli életet.

Az, hogy ki mennyire futja a 400 métert, vagy melyik csapat nyeri a futball-bajnokságot: sportkérdés. De, hogy van- e lehe-

tőségük a dolgozóknak a sportoláshoz, épülnek-e sportpályák a helységekben! - elsősorban politikai kérdés!

Az összefüggés világos és félreérthetetlen, a sport szoros kapcsolatban áll a társadalmi viszonyokkal, a sportolónak nemcsak a sporttal, hanem a politikával is foglalkoznia kell."[33]

A nagypolitikában végbemenő baloldali győzelmek alapján, a gazdasági élet talpraállitása folytán, a sport egyre javuló anyagi támogatása következményeként, különösen az 1948 körüli évektől kezdve egyre erőteljesebbé válik a társadalom részéről a sportemberek és különösen az élsportolók irányában az a követelés, hogy a jó sportember csak akkor szolgálhatja jól saját maga és a közösség érdekeit, a magyar sport fejlődését és haladását, ha nemcsak jó sportember, de jó közösségi ember is. Nemcsak sportol, hanem a sport és politika szerves összefüggésének felismeréséből levonja a következtetéseket és politikailag,gazdaságilag is elősegiti népi demokratikus rendünk megerősödését. A londoni olimpián résztvett sportolók becsülettel eleget tettek ennek a társadalmi elvárásnak. Legöntudatosabb sportembereink példaadó demokratikus magatartása jelentékenyen hozzájárult a még apolitikus sportemberek neveléséért, átformálásáért vivott ideológiai harchoz, amely a fordulat éve utáni időkben is egyik fő feladata marad a már szocialista alapon fejlődő sportmozgalomnak.

d/ Tanulságok

1. Testnevelési és sportmozgalmunk megkülönböztetett figyelmet kell hogy forditson az ideológiai nevelés, valamint azzal összefüggésben az elemző-értékelő munka megjobbitására. Ennek egyik feltétele a multbeli és mai ideológiai küzdelem tapasztalatainak sokoldalu feldolgozása, tanulságainak tudatosi - tása. Másik feltétele magas szintü ideológiai felkészültség megkövetelése sportszakembereinktől, amely nélkül nem lehet biztositani az ideológiai nevelőmunka szinvonalának emelését. Csak nagyon intenziv és következetes munkával tudjuk leküzdeni az ideológiai munka területén jelentkező elmaradottságunkat, amelybe belejátszik az 1945 és 1948 közötti időszak hagyatéka is.

2. Szüntelen és kérlelhetetlen küzdelmet kell folytatnunk a sportélet sikján jelentkező apolitikus szemlélet és gyakorlat ellen, amely gyengiti sportmozgalmunk szocialista tartalmának megerősitéséért folytatott harcunkat, amely a társadalom nagy kérdéseivel szembeni közömbösség tendenciáját erősitheti a sportemberek körében és ugyanakkor kiszolgáltatja őket a nyugati polgári ideológiáknak, védtelenné teszi őket azokkal szemben.

3. Sportsajtónk napjainkban is következetes élharccosa kell hogy legyen a politikus sportmozgalomért folytatott küzdelemnek. Erre kötelezi a tradició, különösen a Népsport 1945 és 1948 közötti időszakban példaadóan harcos szelleme. Ahhoz, hogy napjaink sportsajtója maradéktalanul továbbvigye ezt az örökséget, szüntelenül kontrollálnia kell magát, nem tért-e le valahol is erről az utról, szüntelenül kezdeményeznie, élesztenie kell az ideológiai vitát annak érdekében, hogy sportmozgalmunk megszabaduljon a téves polgári eszméktől, következetesen érvényesüljön benne a szocialista eszmeiség.

Jegyzetek

[1]A magyar testnevelési és sportmozgalom nevelési irányelvei. MTS Országos Tanácsa. 1966.

[2]Sport Szemle 1947. 1-12. sz.

[3]Testkultura 1948.1-8. sz.

[4]A korszak sporttörténelmi kérdéseiben való tájékozódás céljából áttekintettük Kun L.: A sport története. II. k. 1969. TF tankönyvét és Terényi I.: A munkás testkultura a felszabadulás után /1945-1962/ bölcsészdoktori disszertációját, s különösen utóbbit nagy haszonnal f orgattuk.

[5]Köszöntő. Népsport 1945 ápr. 24. 1.

[6]Pl. Doros Gy.: A sport etikája és lélektana. Athenaeum. Bp. 1943. 153-201.

[7]Somogyi V.: Nagytakaritás. Népsport 1945. IV. 24. 3. Solti: Önkormányzat. Népsport 1945. V. 14. 1.

[8]Idézve a MKP sportosztályának jelentéséből. 1947. okt. 18. PI Archivum. 274-17/28. 0074.1.

[9]Uo.

[10]Uo.

[11]Idézve "Jelentés a sportosztály munkájáról." 1945. ápr. 10. Hidas F. aláírással ellátott dokumentumból. PI Archivum. 274-17/28. 2.

[12]H.F.: A közönség. Népsport 1945 VI. 24. 1.

[13]Solti: A lotyók visszatérnek. Népsport 1945. X. 31. 1., ill. Eltávozott. Népsport 1945. XI. 16. 1.

[14]Idézve a Párttitkársághoz c. Hidas F. aláírással ellátott beadványból. 1945 XII.7. PI Archivum. 274-17/29. 3.

[15]Teljes autonómiát kap a NSB. Népsport 1945. IV. 24. 1. - Solti: Önkormányzat. Népsport 1945. V. 14. 1.

[16]Becskő József, az NSB főtitkára a kultuszminiszter nyilatkozatáról... Népsport 1945. VI.11. 1.-S.: Vizsga. Népsport 1945. VIII. 26. 1.

[17]Solti: Nyilt levél a kultuszminiszterhez. Népsport 1945. VIII. 29. 2.

[18]Hidas F.: Nyilatkozott. Népsport 1945. VI. 4. 1. - Solti: Évforduló. Népsport 1945. X.15. 1.

[19]H.F.: A "köznevelés"... Népsport 1945. XI. 25. 1.

[20]Idézve a "Párttitkárságnak" Hidas F. aláírással ellátott feljegyzéséből. 1946. I. 30. PI Archivum. 274-17/29. 1.

[21]Pl. az 1946 október 16-án és 22-én a VKM-ben lezajlott pártközi értekezleten nagy vita folyt a NSB által előterjesztett, a Legfelső Ötös Sporttanács személyi összetételére vonatkozó javaslat körül. A két munkáspárt közös javaslata szerint abban 2 kommunista, 1 szociáldemokrata, 1 kisgazda,1 nemzeti parasztpárti sportember vesz részt a szociáldemokrata Ries István dr., az ismert sportvezető elnöksége alatt. A Kisgazda Párt - hivatkozva a választásokon elért eredményeire - tiltakozik az ilyen összetétel ellen és 2 helyet követel a maga számára. A VKM IX. ügyosztályát képviselő Mező Ferenc dr. - ahová befu-

tott a tiltakozás - sajnálatát fejezi ki amiatt, hogy a téma teljesen politikai térre terelődött. Erősen hangoztatja,hogy a sporttól a politikát távol kell tartani. /Jegyzőkönyv a VKM IX. ügyosztályán tartott pártközi értekezletről. 1946. okt. 16. okt. 22. PI Archivum. 274-17/29. - 001-002. 3./ Megjegyzés: adott esetben a szociáldemokrata pártállásu Mező dr."politikamentes" fellépése nem a két munkáspárt előzetes megállapodását támogatta,inkább a reakció erőinek mesterkedését, amelyek arra törekedtek, hogy a LÖS-t saját bázisukká tegyék.

[22]Serfőző L.: A KMP tevékenysége a munkás kultur- és sportmozgalomban /1925-1945/. Értekezések a történeti tudományok köréből. Uj sorozat 30. sz. Akadémiai Kiadó. Bp. 1963. különösen a bevezetés,I, II, III. fejezetek.

[23]Cim,évszám, szerző megnevezése nélküli tervezet, a SzDP Sportosztályától fennmaradt kötegben. PI Archivum. MSzMP 53/1. 25. l.

[24]Az ujjászerveződő sportmozgalom gazdasági nehézségeit meglovagolva a reakció sok sportegyesület vezetésében tudta megvetni a lábát. "Nagyon téved, aki véletlennek minősiti azt a jelenséget, hogy falusi egyesületeink igen nagy része a kulák, a vendéglős, a malmos és hasonló kapitalista elemek vezetése alatt áll, hogy városi egyesületeink nagy részében, az üzemieknél a jobboldali szociáldemokraták, társadalmiaknál pedig ugyancsak a kapitalista, demokráciaellenes elemek vitték a hangadó szerepét."
Keresztes T.: Jelvényszerző próbák meghonositása Magyarországon. 1949 1-2.sz. 2.

[25]Köszöntő. Népsport 1945. ápr. 24. l.

[26]Barcs Sándor rádiónyilatkozata a magyar sport időszerü kérdéseiről. Népsport 1945. XII. 14. 3.

[27]Emlékeztető a sportszaksajtó ügyében. Aláirás, évszám nélküli előterjesztés. PI Archivum. 274-17/29. 164. 2.

[28]Bóka L.: Őszi számvetés. Sport Szemle 1947. 8-9. sz. 4.

[29]Idézve a centenáris ünnepségek alkalmából Budapestre érkezett külföldi delegációkkal, Balatonkenesén, 1948. jun. 4-én tar-

tott megbeszélés jegyzőkönyvéből. PI Archivum. 274-17/29.008 6.

[30]Uo. 2.

[31]Teleki L.: Az olimpia uj értelmezése. Testkultura 1948 jul. 9-14.
Teleki L.: Az olimpiai tüz fényénél. Testkultura. 1948 aug-szept. 3-6.

[32]Sportkérdések a nemzetgyülés előtt. Sport Szemle 1947. 3. sz. 2.

[33]B.S.: Sportpropaganda. Testkultura 1948. jun. 30.

ЗЕЛЬД, ЯНОШ

Борьба против буржуазной идеологии в нашем спортивном движении после освобождения до года переворота

В Венгрии вслед за освобождением началась политическая борьба за народно-демократическое преобразование страны, душой которого явилась Коммунистическая Партия. Один из элементов этой борьбы, периферию ее, подчиненную общей политической борьбе, представляла собой борьба за народно-демократический характер спортивного движения, во главе которой стояли, - подобно другим сферам общественной жизни, - коммунисты, обьединившись с демократически настроенными спортсменами.

Одну из сторон борьбы за намеченное преобразование венгерского спортивного движения составила идеологическая борьба марксистского духа со сильно отражающейся на спортивном движении фашистской и консервативной буржуазной идеологией, которая тормозила процесс демократического возрождения венгерского спорта.

Отмечая кардинальные вопросы идеологической борьбы, доклад выделяет и подробно рассматривает две центральные проблемы борьбы, 1945-1948 годов: зависимость спорта от политики, связь между спортом и демократией, толкование их. Он расценивает вкратце особенности этой борьбы.

ZÖLD, JÁNOS

Der Kampf gegen die bürgerliche Ideologie in unserer Sportbewegung bis zum Jahre der Wendung

Nach der Befreiung begann in Ungarn der Kampf um die volksdemokratische Umformung des Landes, dessen Motor die Ungarische Kommunistische Partei war. Ein Element dieses Kampfes stellte - dem allgemeinen politischen Kampf untergeordnet - der Kampf um die demokratische Umformung der Sportbewegung dar, an deren Spitze - ähnlich den sonstigen Gebieten des gesellschaftlichen Lebens - die Kommunisten standen.

Einen Teil dieses Kampfes um die Umformung der ungarischen Sportbewegung in diesem Sinne bildete der im Sinne der marxistischen Ideologie geführte Kampf gegen die in der Sportbewegung stark wirkende faschistische bzw. konservative bürgerliche Ideologie, die den Vorgang der demokratischen Erneuerung des ungarischen Sportes hemmte.

Das Studium skizziert die Hauptfragen des Kampfes und hebt von diesen die zwei zentrale Probleme 1945-1948. hervor: den Zusammenhang des Sportes und der Politik sowie die Beziehungen und die Deutung des Sportes und der Demokratie. Es werden kurz die Eigenartigkeiten dieses Kampfes ausgewertet.

AD/215.

KERESZSI ENDRE - KUN LÁSZLÓ

Főiskolásaink harca Budapest felszabaditásáért és az élet beinditásáért

"Aki hazafi: cselekszik ott, ahol van
és ugy, ahogy tud... a kaszárnyában
vagy az egyetemen, a gyárban vagy a gazdakörben...
Az igét hirdetni nem elég!"
/Kossuth Rádió 1942. aug. 25-i adásából/

Engedjék meg, hogy előadásunkban főiskolánk szocialista testkultura utján megtett negyedszázados multjából csak a felszabadulás, a Budai Önkéntes Ezred harcaiban való részvétel kérdésével és az élet beinditásával kapcsolatos erőfeszitésekre térjek ki. Vállalva ezzel annak az ódiumát, hogy a "kortanu" és a "történész" közös vállalkozása egy viszonylag szük témakörre zsugorodik és elszürkül az ünnepi visszaemlékezések átfogó, nagyobb lélegzetü tanulmányai mögött. Hogy mégis ezt tesszük az mindenekelőtt egy közel századerejü - többségében értelmiségi fiatalokból álló - egység iránti történelmi adósságból fakad, amelynek itt a főiskolán "a passziv ellenálláson tulmenően a fasizmussal való fegyveres leszámolásra is volt bátorsága[1]... akik erre képesek voltak és erre életüket tették fel... megérdemlik az utókor tiszteletét. De nem ismeretlenül. Névszerint is." Mindezeket Dobozy Imre a Magyar Irószövetség főtitkára hányta a szemünkre a Népszabadság 1968. augusztus 29-i számában.[2] Most utólag szégyenszemre meg kell vallanunk, nem az "érdem felismerésén" mulott, hogy 1965-ben "a TTKI falára elhelyezett táblára nem kerültek nevek". Egyszerüen azon, hogy ezeket a neveket - pontosabban a Budai Önkéntes Ezred TF-es katonai zömének a nevét - elfelejtettük.

A másik ok, amiért erre az előadásra vállalkoztunk az volt, hogy szeretnénk hozzájárulni a magunk szerény adalékaival

annak bizonyitásához, hogy a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabaditó Bizottságának erőfeszitései még a Horthy-korszak olyan féltett gonddal kezelt intézményének - mint a Magyar Testnevelési Főiskola - fiatalsága körében is meghozták a kivánt eredményt, ha azt megfelelő taktikai érzékü és áldozatkész vezetők irányitották.

A harmadik ok, amiért erre az előadásra vállalkoznunk kellett az nem csupán "elégtételadás" és "történelmi hozzájárulás", hanem a mult dinamikus infomációjának az ajánlása is a jelen munkájához. Ez az ok az elég mostohán kezelt felszabadulás utáni I. Magyar Sportkongresszusnak a Főiskolára vonatkozó - és azon tulmutató - elemző határozatának a felelevenitése.

1944. október 26-án egy vezérkari százados, Németh Dezső, a Debreceni VI. Hadtest Hadmüveleti Anyagi Osztályának parancsnoka kérette magához a Magyar Testnevelési Főiskola akkori igazgatóját, Misángyi Ottót, és közölte vele, hogy a tanitást fejeztesse be. A tantermeket ürittesse ki, mert a főiskolára a Hadtest Hadmüveleti Anyagi Osztályának törzskara fog beköltözni. Ezt követően a főiskolai hallgatóság nagy része a vidékiek kivételével szétszéledt. A tanári karból Kerezsi Endre, Kamarás István és dr. Zibolen Endre maradtak a helyükön.[3] Kerezsi Endre néhány nap alatt megbarátkozott Németh Dezsővel és annak segédtisztjeivel, Radnai Győző és Kőszeghy Albert zászlósokkal. Kerezsi mit sem tudott arról, hogy a vezérkari századosi egyenruha mögött egy ellenállási szervezet, a Magyar Front, majd a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabaditó Bizottságának egy megbizottja rejtőzik, aki csak összekötője helytállásának és jó konspirációs érzékének köszönhette, hogy az 1944. november 22-i lebukást követően nem került a "Számonkérő Szék" statáriális birósága elé. Inkább megnyerő magatartásán és egy-egy elejtett véleménynyilvánitásán felbátorodva kérte, hogy nyujtson védelmet a főiskola létesitményei, anyagi és személyi állománya számára, illetve tegye lehetővé, hogy az általános mozgósitási parancsban a felkoncolás terhe mellett bevonulásra kötelezett hallgatóink, tanáraink és altisztjeink a Hadtest helyszinen

levő törzséhez nyerjenek beosztást, és igy mint KISKA csoport /Kisegitő Karhatalmi Alakulat/ a főiskolán maradhassanak.[4] Németh Dezső készséggel eleget tett a kérésnek. A katonaruhába öltöztetett TF-es állomány magára vállalta az őrszolgálat ellátását és igy meg tudta akadályozni a főiskola kirablását és anyagi értékeinek elhurcolását.

Németh Dezső és a vele szoros emberi kapcsolatba került egység - néhány tisztet leszámitva - már Budapest bekeritése előtt is kilátástalannak itélte a szovjet hadsereg elleni harcot. A bekeritést követően pedig nyilvánvalóvá vált előttük, hogy a védősereg előbb vagy utóbb beszorul a vár és a Citadella falai mögé, ahol saját sorsát pecsételi meg. Az öngyilkossággal egyenlő ellenállás felismerésétől, a főiskolára beköltözni kivánó német egységek kipakolásától; a várba történő visszavonulás megtagadásáig és a szovjet csapatokhoz való átállásig azonban szinte drámaian nehéz és ellentmondásos ut vezetett. A magyarországi antifasiszta fegyveres ellenállás kibontakoztatásának rendkivül nehéz objektiv körülményei még ilyen mikrostrukturában is tükröződtek.

Az a tény, hogy a főiskolán Németh százados tudtával frontszolgálat elől bujkáló katonák és leventék gyültek össze - köztük volt a szovjet csapatok oldalára átállt Vörös Janos körözött fia is, két szökött orosz hadifoglyot és öt munkaszolgálatost rejtegettek; a német imperializmusellenesség nyilt vitatéma volt -, már eleve determinálta az itteni katonák magatartását. Németh százados és a hozzá legközelebb álló beosztottak felismerték, hogy a szovjet csapatok passziv bevárásával nem lehet átmenteni önmagukat és a főiskola anyagi értékeit. Még a közvetlen hátravonási parancs előtt kész helyzetet kell teremteniük. Az első adandó alkalommal fel kell venni a kapcsolatot a szovjet csapatok parancsnokságával és kérni kell őket, hogy egy rohamosztaggal meglepetésszerüen foglalják el a főiskolát és tegyék lehetővé az átállást.

Ez a lehetőség 1945. február 2-án, amikor a szovjet csapatok ostromgyürüjének budai szárnya elérte a Böszörményi utat - minden különösebb nehézség nélkül - megvalósithatónak látszott, Ugyanakkor élet-halál kérdésévé is vált! Ezen a napon ugyanis a Győri uton felsorakozott egy tábori csendőrszakasz,

hogy véget vessen a törzs Várba való visszavonulásával kapcsolatos manőverezésének és a bevonulást kikényszeritse.[5] Csak Németh Dezső személyes lélekjelenlétének és bátorságának volt köszönhető, hogy a fegyveres összetüzés elmaradt. Németh személyesen felkereste Hindy Iván altábornagyot és biztositotta arról, hogy katonái az utolsó töltényig védik a főiskola területét. (Csak éppen arra nem adta tiszti szavát, hogy ki ellen.) Hindy ebbe belenyugodott, de a német várparancsnokság jelenlevő tisztösszekötője nem. Ezért minden órában várható volt,hogy vagy ujabb csendőrszakasszal kikényszeritik a hátravonulást, vagy SS erősitéssel belesodorják őket a szovjet csapatok elleni harcba. A szovjet parancsnoksággal való kapcsolat sürgős felvételére Németh százados még az ezt követő napon átküldte az arcvonalon Nagy Vincét és az oroszul jól beszélő Kolgin Vlagyimirt, hogy azonnal kérjék a gyors segitséget. Kolginék azonban nem érkeztek vissza. Ekkor Németh Dezső ujabb parlamentereket küldött: Szücs Sándor hadnagyot, Farkasinszki Imre és Tóth György TF-eseket, kik közül az utóbbi beszélt oroszul. A második küldöttség utja végre sikerrel járt. Tóth György visszatért és jelentette Némethnek, hogy a szovjet parancsnokság utasitást adott a főiskola meglepetésszerü elfoglalására. Az eredeti tervet azonban kis hiján tragédiává változtatta az, amitől rettegtek. Az utolsó pillanatban a szovjet csapatokat megelőzte egy német SS-egység, amely befészkelte magát a főiskola épületeibe.[6]

Az "Élni tudtunk a szabadsággal" cimü dokumentum kötet közli azt a hadmüveleti térképet, amelyen pontozott vonal jelzi a Budapestet körülfogó szovjet ostromgyürü február 6-i harcálláspontjait.[7] Az előrenyomulást jelző nyilak közül messze kiugrik az egyik és a Testnevelési Főiskola épülettömbjén át a Várra mutat. Ez a támadó ék sémarajz a mi felszabadulásunk dokumentuma. Egy szovjet rohamosztag február 7-én este meglepetésszerüen betört a főiskola Alkotás utcai épületeibe. Pirkadatkor megkezdte a harcot a főépületért és a "Bagolyvárért". Mire teljesen kivirradt, folyosóról folyosóra, helyiségről helyiségre való kézitusában - a hadtest törzskatonái, a munkaszolgálatosok, TF-es katonák és az itt elrejtőzködő orosz hadifoglyok segitségével - felmorzsolták az ellenálló SS-osztagot. Másnapra

felszabaditották a Győri uti internátust és az itteni tornacsarnokok romjait is.

Az ezt követő események már összekapcsolódnak a Budai Önkéntes Ezred történetével. "Sorbaállitottak bennünket s utunk a Sváb /mai Szabadság-/ hegyre vezetett egy gyüjtőtáborba. Itt egy szovjet őrnagy megszemlélte csoportunkat és tolmácsával [- név szerint Krupiczer Ferenccel, aki még Szabadkán csatlakozott a szovjet csapatokhoz -] megkérdeztette, hogy mit választunk? Jelentkezhetünk a most megalakult I. Budai Önkéntes Gyalogezredbe, amely a szovjet csapatok oldalán harcol Buda és az ország felszabaditásáért; illetve a haditörvények értelmében fogolytáborba vonulhatunk a háboru végéig..."

Még a megkopott visszaemlékezés-mozaikból is meglepő élességgel kirajzolódnak ezek a drámai pillanatok. A felsorakozott magyar egység a feltett kérdés lényegét már a szöveghü tolmácsolás előtt érti, legalábbis sejti. A katonák tekintete önkéntelenül is az egykori elöljáróikra vetődik. A tisztek kifejezéstelen arca azonban a semmibe mered. Agyuk helyett még mindig a tehetetlenség, a Szálasi-féle felkoncolási parancstól való félelem és a német "csodafegyverek"-ben való mágikus vak hit dönt.

"Csak Németh Dezső két közvetlen beosztottja: Kőszeghy Albert és Radnai Győző lépnek ki a sorból s velük egyetemben mi TF-esek: Achel Gyula, Ambrózi Tibor[x], Báthori Béla, Burka Endre, Fábián Lajos[x], Farkasinszky Imre, Korsós Miklós, László Ferenc[x], Molnár Ferenc[x], Papp Ferenc, Pozsár László, Sipos György, Sulyok István[x], Szekeres János, Tarjányi László, Tóth György[x], Varga Gábor... s nyomukban az egykori hadtest-törzs többi katonája: Elek Imre, Füzi Imre, Murai Róbert[x], Kaposvári Ádám[x], Csonka Ferenc[x], Szilágyi János[x] és mások"[8] irta Báthori Béla egykori TF-es hallgató feljegyzéseiben. /Báthori feljegyzéseit a [x]-gal megjelölt nevekkel a Budai Önkéntes Ezred 1970. március 1-i, a Központi Tiszti Házban tartott bajtársi találkozóján egészitettük ki. Ambrózi Tibor visszaemlékezéseit dr. Ember Győzőné főiskolai tanár juttatta el hozzánk./

A főiskolán átállt magyar egységből két szakaszt alakitottak. Az egyikbe sorolták a TF-eseket Kőszeghy Albert, a másikba a hadtest-törzs többi önkénteseit Radnai Győző parancsnoksága alá. Fegyvert, lőszert, kötszert, igazolványt és egy rövid el-

igazitást, pihenőt, élelmiszert kaptak. Sapkájukra vörös szalagot tüztek. Bevetésükre a Martinov őrnagy parancsnoksága alatt harcoló 83-as szovjet önálló gépesitett gyalogos dandár 16.zászlóaljának kötelékében került sor. Tábori posta számuk 17 206 volt, igazolványaikat Vlaszov ezredes irta alá.[9]

Vajon mi késztette ezt a Klebelsberg szobor árnyékában összegyült, különös gonddal nevelt, többségében "értelmiségi"-nek számitó magyar katonai egységet a fasizmussal való szembefordulásra? Vannak ritka esetek, amikor egy analógia hübb összképet és magyarázatot nyujt, mint a helyi adatok összessége. Illyés Gyula: Malom a Séden cimü drámájában más szereplőkkel, de lényegében azonos időkoordinátákkal ugyanaz játszódik le, mint a főiskola bunkerré alakitott pincéjének valóságában. Kint egy összeomló világ haláltusája s a megszülető uj gyötrelmei, és ugyanez bent is, de már emberi konfliktusokban. Németh Dezső a bekerités pillanatától kezdve tudja, hogy a milliós magyar főváros minden értékével csak egy stratégiai pont a német fasiszta hadigépezet számára. S az a legparányibb lelkiismeretfurdalás nélkül a lakosság százezreit is képes feláldozni, hogy saját megbizói hatalmát néhány héttel tovább mentse. Arra törekszik, hogy ezt valamennyi józan gondolkodásu katonája megértse. Neki a Beregffy-féle 1944. november 28-i felkoncoltatási parancs árnyékában kellett cselekednie; elaltatni a csodaváró fasisztabarát tisztek éberségét, akik az utolsó pillanatig hittek "a levegőből jövő német és a föld alatt közeledő japán segitségben". "Különféle futárszolgálattal, jelentés irással, kimutatások készittésével foglalkoztatja és lokalizáltatja őket. Velünk pedig éjszakáról-éjszakára elvitatkozik: Ismerjük-e nemzeti multunk sorskérdéseit és tanulságait? Mit bizonyit a történelem? Kik az okosabb politikusok, a magyar-e vagy a román vezetők? Hiszünk-e a német csodafegyverekben? Feltarthatja-e a Budapesti Erőd az oroszokat? Gondolkodtunk-e azon, hogy mi lesz az ország sorsa a háboru után. Nemzeti létkérdésünk, hogy mi is ott legyünk a hitlerizmus ellen harcoló népek soraiban!"

Báthori Béla feljegyzései, Kerezsi Endre, Achel Gyula, Burka Endre, Radnai Győző, László Ferenc, Szekeres János és Varga Gábor visszaemlékezései egy-két szó vagy jelző eltéréssel igy őrizték meg a vajudás problémáit.[10] Aligha lehettek ilyen csi-

szoltak a kérdések. Talán ilyen bátrak sem. Az sem lehet kétséges, hogy a visszaemlékező kegyelet azokat is Németh Dezsőnek tulajdonitja, amelyeken talán önmaguk őrlődtek egykor. Bizonyára nagy hatással volt rájuk az, hogy a legyőzhetetlennek hitt fasiszta hadigépezet helyzete nemcsak hazánkban, hanem Európaszerte megingott. Debrecenben már megalakult az Ideiglenes Kormány. A kommunisták által szervezett ellenállási akciókról suttogott hirek, a Kossuth Rádió adásai valóságnak bizonyultak. Mind erősebben hangzott a szovjet tábori hangszórók felhivása is: "Magyar katonák és tisztek!... kerüljük a felesleges vérontást... Forditsátok fegyvereiteket a német fasiszták és nyilas bérenceik ellen!..."

A drámai helyzet még csak éleződik, amikor a parlamenternek küldött katonákat az első szovjet előörs letartóztatja és egy pincébe zárja. Kolginon és Nagyon erőt vesz a "vörösök" iránti, beléjük nevelt előitélet. Megszöknek. Kolgint szökés közben halálos, Nagyot sulyos comblövés éri. Pattanásig feszül a helyzet, midőn a parlamenteri hivásra érkező szovjet egységet a főépületbe befészkelődő SS-ek géppuskatüze fogadja. Kész tőrbecsalás! Németh százados alig hallgattatja el a főépület pincéjéből lövöldöző utolsó SS-t, amikor egy, a Sportkórház felől támadó szovjet katona kézigránátot hajit rá és fél szemére megvakul.

A drámai kép igy teljes, nyersen, kiméletlenül és igazul. S ebből emelkedtek ki mindazok, akik megértették, hogy a szenvedésekért és a pillanatonként kockán forgó életekért a fasizmus politikája felelős. Ez adta nekik az erőt és elhatározást, hogy fegyvereiket ellene forditsák.

A TF-es szakasz első tüzkeresztségéről a 83. Szovjet Dandár törzsének 1945. február 10-i 0028-as számu hadmüveleti parancsa tudósit: "A Budapest irányában harcoló csapatok 1945. február 11-én reggel döntő rohamra indulnak, hogy felszámolják a Budán bekeritett ellenséges csoportosulást... A 16. önálló gépesitett gyalogos zászlóalj, az Önkéntes Magyar Hadsereg egy századának katonáival [ez a század a TF-esek és a TF-re beszállásolt hadtesttörzs önkénteseiből állott] vegye birtokba az Imre herceg utja vonalát és ezt követően támadjon a 135. objektum irányába." Aláirás: Vlaszov ezredes a 83.Dandár törzsparancsnoka.[11]

A 83-as Dandár Törzs 1945. február 11-i 0042 hadmüveleti jelentése arról számol be, hogy: "A 16. önjáró gépesitett gyalogos zászlóalj egy magyar önkéntes századdal áttörte az ellenség védelmét, elfoglalta a Lenke teret, a Névtelen házat és a 2805-ös háztól északra lévő területet... Ezalatt 80 ellenséges magyar katonát ejtettek fogságba"... Aláirás: Vlaszov ezredes a 83. Dandár Törzsparancsnoka.[12]

Ugyanerről Báthori Béla a harcok emlitett résztvevője a következőket irja: "Február 11-én kora hajnalban gyülekeztünk a Lágymányosi töltés tulsó oldalán. Itt már két hónapja állt a front. Erős aknavető és tüzérségi pergőtüz után indultunk rohamra. A szovjet egységekkel együtt méterről méterre, házról házra, pincéről pincére folyt a harc. Lépésről lépésre megtisztitottuk a Lenke teret, [ma Kosztolányi Dezső tér] a Feneketlen tó környékét, a mai Móricz Zsigmond Körteret, a Ciszter Gimnáziumot [jelenleg József Attila Gimnázium] és a környező házakat... Ezt követően három T 34-es páncélos fedezete alatt a nagyön megerősitett Gellért-hegy, majd a Citadella ellen indultunk. Mindhárom tankunkat kilőtték. A Hadtest Törzs volt katonái közül többen hősi halált haltak, ismerőseink közül Füzi Imre esett el. Tóth György és Sulyok István sulyosan megsebesült, de a rohamot nem tudták feltartóztatni. Az utána való napokban a vár elfoglalásában és az innen kitörő német csapatok felmorzsolásában müködtünk közre..."[13]

"A T 34-esek mögött kusztunk felfelé a Citadella elleni támadásnál. Az ut fagyos és csuszós volt, tele holttesttel. Előttem néhány méterre egy német akna robbant... ütést éreztem. Köpenyem tele lett vérrel. Arcom, nyakam és a lábam kapott szilánkokat. Mögöttem Tóth Gyurka esett össze, aki később belehalt sérüléseibe. Nekem egy szovjet katona jött segitségemre. Igy kerültem a budafoki kórházba" - elevenitti fel Szekeres János testnevelő tanár egykori emlékeit.[14]

A Vár bevétele után a Kapisztrán téri diszszemlén Variházi Oszkár ezredparancsnok tartott beszédet. Ismertette a szovjet parancsnokság napiparancsát, amelyben nyilvánosan megdicsérte a Budai Önkéntes Ezredet és köszönetet mond a Vörös Hadseregnek nyujtott hősi támogatásért. Többek között kiemelte a 16. géppuskás zászlóalj "magyar katona becsületét megmentő hősi helyt-

állását, akik a Logodi utcán elsők között törtek be a várba". A szovjet parancsnokság elismerését azzal is kifejezésre juttatta, hogy a Vár ormára a vörös zászló mellé a nemzeti lobogónkat is kitüzette. A felszabaditó harcokban való részvételünk politikai jelentőségét először a Moszkvai Rádió, majd több szovjet történeti feldolgozás is megemliti. A "Nagy Honvédő Háboru története" külön fejezetet szentel méltatásuknak.[15] Őszintén szólva, mi egy kissé mostohán kezeltük őket. Németh Dezső a koncepciós perek áldozata lett. A soraikban harcoló egykori TF-esek jó részének egy időre még a neve is feledésbe merült. Hősi helytállásuk és a saját történelmi multunk iránti adósságunk egy-egy csekély töredékét részenként róttuk le: 1960 óta "bekerültek" a sporttörténeti tananyagba: 1965-ben az Alkotás utcai fronton - ott, ahol az első szovjet katona a TF területére lépett - a már emlitett "névnélküli" márványtáblát emeltünk tiszteletükre; 1969-ben összegyüjtöttük harcaik dokumentumanyagát. /Javasoltuk a főiskola Igazgatóságának, hogy 1970. április 4-én emlékérmet adományozzon számukra; és egyben név szerint kerüljenek be a főiskola: "Szocialista testkultura utján" c. jubileumi évkönyvébe./ De vajon átplántáljuk-e eléggé szerepük nemzeti tudatformáló jelentőségét azokba, akik három-négy év mulva ugyenezt lesznek hivatottak továbbadni?

Nem kevésbé érdemelnek méltatást azok a civilek, akik nyolc heti ostrom után életüket, egészségüket nem kimélve, itt a főiskola területén eltemették az elesetteket, elföldelték az állati hullákat és összegyüjtötték a lőszert.

A főiskola létesitményeiben esett kár még ma sem mérhető fel pontosan. /Szinte csodával határos, hogy a főiskola területén a személyi állományból senki sem esett áldozatul. A már emlitett Füzi Imrét a Citadelláért folytatott harcban, Kolgin Vlagyimirt szökés közben lőtték le, Kmetykó János egykori főiskolai tanárt [1884. márc. 22-1945. január 4.] lakása óvóhelye előtt érte a halálos bombaszilánk./ A mai játékcsarnok helyén levő egykori férfi tornacsarnok gyujtó és robbanó lövedé-

kektől találva teljesen romhalmazzá vált. A főépületnek a főbejárat feletti első és második emeleti részét két 21-es gránát leszakitotta.

A legpótolhatatlanabb kárt azonban nem a harcok, hanem a háboruval elszabadult kapzsisági vágy okozta. Egyik altisztünk február 24-én fáklyával a kezében kutatott a főiskola főépületének alagsori helyiségeiben elhelyezett felbecsülhetetlen értékü könyvritkaságok és sportmuzeumi tárgyak között. Közben megzavarták és ijedtében a fáklyát belehajitotta az itt felhalmozott másfél mázsányi magnéziumporba. Az igy keletkezett háromnapos tüzből alig lehetett valamit megmenteni. Az oltást megnehezitette a vizhiány. A hóval és homokkal történő lokalizálást pedig az ott felejtett és a hőtől szabálytalan időközökben felrobbanó lőszermaradványok tették életveszélyessé.[16]

A helyreállitási munkálatokból oroszlánrészt vállaló - ma már jó részt nyugdijban levő - tanáraink és dolgozóink neve feltétlenül emlitést érdemel: dr. Bácsalmási Péter, dr. Hepp Ferenc, Kovács Buna Jánosné, Kaszper Lászlóné, Krizsanecz Károlyné, Kerezsi Endre, Bula Ignác, Dorn Emilia, Horváth János, Káli Albert, Kajári József, Kalina István, Kreidl József, Unger Mihály.

Hallgatóink közreműködését a Világ cimü lap többször hozzánk látogató riportere örökitette meg: "Ismert sportembereket is ott látunk a főiskolai ujjáépitők között: Kisst a gátfutót; Czéht a kosárlabdázót; Rohonczyt az atlétát; Horváth Gizit és Köteles Erzsébetet, a tornászok két nagy reménységét" - irja 1945. március 30-i számában. Majd néhány héttel később ismét Rohonczy Mária, Józsa Ilona, Herczeg Julia, Csikesz Jolán, Gerdov János, Agócs Jenő, Kiril Irén és Tóth Margit munkáját méltatja.[17]

A Kultusz- és a Honvédelmi Minisztérium gyors anyagi segitsége lehetővé tette, hogy a robbanás és a járványveszély leküzdése után már májusban megkezdődhessen az épületek részleges helyreállitása, valamint az elveszett, tönkrement berendezési és felszerelési tárgyak pótlása és az oktató munka előkészitése.

Ma már nehéz szavakkal érzékeltetni, hogy az "élni akarás"-ban milyen óriási hajtóerő lakozik. Pedig csak igy érthetjük meg igazán azt, hogy főiskolank akkori lelkes gárdájának ener-

giájából - az életet jelentő batyuzás, a romeltakarítás, a hiánybetegségek, a kezdődő infláció körülményei között - mennyi mindenre futotta. Tanáraink és nőhallgatóink részt vettek az 1945.augusztus 20-i,a Millenáris pályán rendezett első sport seregszemlén. Közreműködtek a testnevelés "demokratizálásának" első lépését jelentő általános iskolai tanterv előmunkálataiban.

Közben a főiskolának bele kellett illeszkedni a hazánkban kialakuló társadalmi átalakulás folyamatába is. Ez a munka nem ment könnyen.Az egykori katonatiszt és leventeoktató tipust megtestesitő "tornatanár" a széles tömegek szemében sok keserüségnek volt az okozója. Voltak, akik ezt kifejezésre juttatták.Abban, hogy a mult káros hagyatékainak következményei ellenére főiskolánk még sem szorult háttérbe - a Honvédelmi Minisztérium és a Szakszervezetek Testnevelési Tagozata mellett - nagy szerepe volt a Magyar Kommunista Párt és a MADISZ által kezdeményezett I. Sportkongresszusnak /1945. augusztus 15-18/. E kongresszus a főiskola előtt álló célkitüzésként az oktató-nevelő munka helyreállitását és demokratikus szellemben történő átszervezését jelölte meg.[18] Ennek érdekében a régi óraadó - jórészt Nyugatra menekült - tanárokat állandó előadókkal kivánta felcserélni. Elfogadta a hét uj tanári státusz szervezésére szóló főiskolai javaslatot, továbbá a tanársegédi feladatkör kibővitésével kapcsolatos elgondolásokat.

"A Főiskola konkrét feladata - irja a jegyzőkönyv - az iskolai testnevelők, sportvezetők és szervező szakemberek képzése, továbbá a testnevelői tudományos munka mivelése. E háromnak szoros egységben kell lennie." Napjainkban, amikor annyi sulyponteltolódás után mintegy ismeretlenül rehabilitáljuk ezt az elfelejtett határozatot, talán nem hangzik groteszkül néhány, mementóként felidézett egyéb rész sem: "Az elmult husz év folyamán kikerült tanárok példája azt igazolta, hogy az általunk bajnokká nevelt egyéneket az eredmények nem predesztinálták arra, hogy jó testnevelők legyenek. Viszont a gyakorlati téren közepes, vagy jó átlagot felmutató és egyébként is értelmes, tanári hivatástudatu hallgatóink kevés kivétellel a legjobb nevelők lettek."

"Ugyanakkor senki sem kivánhatja - irja egy másik helyen a határozat - a fizikailag tehetséges hallgatóinktól, hogy megrekedjenek a preventiv gyógytorna szintjén és képességeik javát a Főiskola dicsőségére, saját jellemük és tudásuk épülésére, amatőr önzetlenséggel ki ne fejtsék." - S végül kicsit napjainknak is szólnak a tudományos kutatásról szóló sorok: "Megfelelő jártasság és tudományos elemző készség kialakitása nélkül sem tanáraink, sem jelöltjeink nem lesznek képesek eligazodni az uj, demokratikus feladatok között ... Nem a tudományos követelmény fogalmát kell a főiskolán a tudományról kialakitott mércéhez törpiteni, hanem a főiskolai kutatásnak kell felemelkedni az uj idők nemzetközi szintü tudományos eredményeinek óriásaihoz..." E munka meggyorsitása érdekében javasolta a Testnevelési Tudományos Társaság és a Testnevelési Tudományos Kutató Intézet megszervezését.[19]

Az uj óratervből elhagyatta a fasiszta és irredenta szemlélettel leginkább átitatott tárgyakat, mint a "nemzetismeret és a testnevelés", a "leventeparancsnok képzés elmélete és gyakorlata", továbbá a "hon-, gáz- és légvédelem oktatást". Bevezették a "gyermek és ifjusági tanulmány", a "mozgásmüvészet" és az "időszerü kérdések vitái" cimü tárgyakat. Az utóbbitól a demokratikus gondolkodás és a kalokagatikus nevelési eszmény kifejlesztését várta. Felemeltette az orvosi tárgyak, a vivás, az ének és a zeneismeretek óraszámát. Javaslatára előkészületeket tettek az angol, illetve az orosz nyelv bevezetésére. A hallgatókat első izben kötelezték arra, hogy a testnevelés valamilyen témaköréből önállóan szakdolgozatot készitsenek. Átszervezték a szakképzést. Feladatát a szövetségek számára szükséges edző, biró és vezető szakember-utánpótlás nevelésében jelölték meg. A korábban választható három szaktárgy számát kettőre csökkentették.

A főiskola demokratizálását és a tömegsportmozgalom elősegitését az oktatási szinvonal csökkentése nélkül kivánták megoldani. "Reméljük, hogy a közeljövőben valamennyi tárgy legjobb szakemberei demokratikus szellemü jegyzeteket, majd főiskolai tankönyveket tudnak készitenì... Az egyik tanárnak éppugy ismernie kell a másik könyvét és oktatási anyagát, mint forditva,

mert ugy fogunk járni, mint régen, hogy egyszerre többen is tanitották ugyanazt, de ellenkező előjellel."

A kongresszus tervbe vett egy "népfőiskolai tagozat"-ot, ahová érettségi nélkül is lehet jelentkezni. Ezen a szakon kivánták megoldani a tömegsport, üzemi, falusi sport és rekreációs vezetők oktatását. A gazdasági tervek közül a károk helyreállitásának és az uszodával ellátott uj játékcsarnok épitésének elképzelései érdemelnek említést. A kongresszus több alkalommal visszatért a demokratikus, humanisztikus gondolkodás megerősitése érdekében a főiskola belső életének és a tanárok, hallgatók gondolkodásbeli hagyatékának megreformálására is. "Kivánatos lenne, ha a jövőben éppen a mult rossz tapasztalatai kiküszöbölése érdekében a Főiskola egészének érdekeit nem rendelnék alá személyi, tantárgyi, vagy csoport érdekeknek. A személyi torzsalkodás helyett többet kellene törődni a tanároknak a nevelő munka tartalmi kérdéseivel és saját szaktárgyuk anyagának fejlesztésével..."[20]

Ezt az előrenéző és a Horthy-korszak szemléleti hagyatékait frázis nélkül biráló utmutatást ma is ugy kell tekintenünk, mint egy koncepciózus elemző inditást, amelyhez az elmult 25 év néhány kritikus pillanatában nem ártott volna visszazarándokolni.

Az oktató munka konkrét beinditására az aránylag hamar megkezdett és gyors ütemü helyreállitás ellenére csak 1946. február 20-án kerülhetett sor.[21] Gyakorlóhely, tanterem és internátusi lakóhely hiányában első évet nem is inditottak. Egy korabeli főorvosi vizsgálat megállapitása szerint "a kalóriaszegény és egyhangu táplálkozás károsan éreztette hatását. A hallgatók a bedeszkázott ablaku, hideg szobákban, amelyeken átfujt a szél, sokat szenvedtek. A csökkent munkaképesség mellett sok volt a sérülés. Nagymértékben éreztette hatását a melegviz és a tisztálkodási lehetőségek hiánya is ... A hallgatók nagyfoku akaraterejére és a tanárok odaadására mutat, hogy a kedvezőtlen viszonyok ellenére a csonka tanév lényegében elérte a feladatát. Csupán az évvégi vizsgák alatt korán beköszöntő rekkenő hőség okozott néhány összeroppanást, de százalékban ez is alig volt nagyobb az átlagosnál" - összegezte az 1945/46-os tanévzáró beszámoló.[22]

Az I. Sportkongresszus határozatának megfelelően konkrét lépéseket tettek egy, a főiskola égisze alatt müködő Testnevelési Tudományos Társaság alapitására. Kidolgozták az alapszabályokat és 1945. december 12-én megtartották az alakuló közgyülést, amely elfogadta azokat és kimondotta a Társaság megalakulását 51 rendes és 35 levelező taggal. Elnökké dr. Mező Ferencet, a főiskola akkori sporttörténet előadóját választották. A rendes tagok névsorában ott szerepelt dr. Lissák Kálmán, a TTT jelenlegi elnöke is. Sajnos, a nagy reményekkel megalakult Társaság 1947 elején megszünt és csak 1954. december 19-én alakult ujjá a főiskolától független társadalmi szervezetként.[23]

Már a felszabadulás utáni első tanév során viszonylag széles körü nemzetközi kapcsolatokat sikerült teremteni. Ebben segitségünkre sietett Zamercev vezérőrnagy, a budapesti szovjet helyőrség parancsnoka, aki első alkalommal már 1945. december 12-én ellátogatott hozzánk és végigfigyoskodta a hóval befutt, deres tornateremben rendezett 20 éves jubileumi összejövetelünket. Majd ezt követően 1946 májusában ismételten felkeresett bennünket, hogy részletesen tanulmányozza az oktató-nevelőmunkát: "A vezérőrnagy - jegyezte fel az Uj Szó jelenlevő riportere - nagy érdeklődéssel nézi és kommentálja az egyes bemutatókat. Minden évfolyamnak meglátogatja egy-egy óráját: a ritmikus tornásznőkét, a talajtornászokét, a kézilabdázókét, a vivókét, a birkózókét és a kosárlabdázókét.

- Messzebbről kell a kosárra dobni, férfiasabban és több lélekkel és kombinációval játsszanak, mert igy a szovjet kosárlabdázók mindig legyőzik Önöket...

A tolmács fordit. A jelenlévők nem akarnak hinni a fülüknek. Csak a karének végén nyugszanak meg a kedélyek, amikor a vezérőrnagy megköszöni a szives vendéglátást, értékeli a tartalmas munkát és elmenőben megjegyzi, hogy néhány évig ő is a Leningrádi Leszgaft Testnevelési Főiskola padjait és tanszereit koptatta..."[24]

Rajta kivül meglátogatta a főiskolát egy szovjet,[25] egy jugoszláv és egy bolgár ifjuságí delegáció[26] és a csehszlovák sportujságirók egy csoportja is. Felvettük a kapcsolatot a Varsói Testnevelési Egyetemmel is. Julius 20-án pedig a Szovjet

Antifasiszta Sportbizottság és a Szovjet Sportszövetség meghivására magyar sportküldöttség utazott a Szovjetunióba. Az öttagu delegációban helyet kapott a Testnevelési Főiskola igazgatója is.[27]

Igy indultunk el negyedszázaddal ezelőtt a szomszéd népek képviselőinek segitségével és tanácsaival a szocialista testkultura utján.

Jegyzetek

[1]Kun, L. - Kirschner, B.: Ungarische Studenten gegen den zweiten Weltkrieg und gegen den Faschizmus. Niemals vergessen. Verlag Neues Leben. Berlin 1959. 157-182.

[2]Dobozy I.: Névszerint is. Népszabadság 1968. aug. 19.

[3]Kerezsi E.: Beszámoló a Magyar Testnevelési Főiskola 1945-46 évi müködéséről. /TF levéltár. Igazgatói bizalmas. Iktatlan./

[4]Báthori B.: Részvételünk a Budai Önkéntes Ezred harcaiban. 1945. 5. /Kézirat/ /IKT.iratai Tf. tört.3/II/1945./ Vö.: Kerezsi E. i.m. uo.

[5]Achel Gyula és Kőszeghy Albert visszaemlékezései alapján készült feljegyzés. /Időszaki és Küzdő Tanszék iratai.TF. tört. 12/II./1945./

[6]A két parlamenter csoport átküldésének körülményeit rendkivül nehéz volt rekonstruálni,mert a közvetlen szemtanuk, illetve a résztvevők Szücs Sándor kivételével elhunytak /Németh Dezső, Kolgin Vlagyimir,Tóth György/,Nagy Vince pedig jelenleg a Német Szövetségi Köztársaságban él. Az elsőről Báthori idézett munkájából és Nagy Vince személyes elbeszéléseiből tudunk. Nagy tájékoztatásai azonban ellentmondóak. Nagy Vince és Kolgin Vlagyimir átküldését megerősiti Kerezsi Endre főiskolai tanár, aki 1945/46 folyamán Németh Dezsővel való közvetlen beszélgetés kapcsán lejegyezte az átállás körülményeit. Továbbá Király Lajosné, Németh Dezső későbbi munkatársa is emlékszik arra, hogy Németh saját elmondása szerint "többször küldött át oroszul tudó TF-eseket, mig végül is kapcsolatot talált a szovjet pa-

rancsnoksággal". Oroszul pedig csak Kolgin és Tóth tudott. Szücs, Farkasinszky és Tóth eredményes küldetését Szekeres János, Achel Gyula, Kőszeghy Albert és maga Szücs Sándor elevenitette fel. Ugyanezt megerősitette Radnai Győző is. Vö.: Kerezsi E. i.m. uo. A kapcsolatfelvétel rekonstrukciójára épp ugy, mint az átállt TF-esek névsorának végleges összeállitására a Budai Önkéntes Ezrednek a Központi Tiszti Házban tartott 1970. március 1-i bajtársi találkozóján került sor.

[7] Élni tudtunk a szabadsággal. /Dokumentumkötet/ Bp. 1969. 19.

[8] Báthori i.m. 5.

[9] László Ferenc és Szücs János Vlaszov ezredes 83. Dandár törzsparancsnok által kiállitott igazolványa alapján. A fentieket megerősitik Krupiczer Ferenc ezredtolmács, Kerezsi Endre főiskolai tanár, Radnai Győző és Kőszeghy Albert visszaemlékezései is.

[10] Vö.: György I.: kétezerötszázan voltak. Bp. 1970. 74-78.

[11] A 83. szovjet dandár törzs 0028. számu hadmüveleti parancsa. Orosz nyelvü eredeti alapján közli Harsányi J.: Magyar Szabadságharcosok a fasizmus ellen. Bp. 1969. 724-725.

[12] Uo. 726.

[13] Báthori i.m. uo.

[14] Burka Endre, Szekeres János és Varga Gábor visszaemlékezései alapján készült feljegyzés /IKT. iratai TF. tört. 13/II/1945/.

[15] A Nagy Honvédő Háboru története. Bp. 1969. IV. k. 333.

[16] Kerezsi E. i.m. uo. Az égést megörökitő korabeli fényképdokumentumok a TF Dok. és Szakkönyvtár birtokában vannak.

[17] Világ 1945. márc. 30., ápr. 25.

[18] Az I. Országos Sportkongresszus jegyzőkönyve, /dr. Garami Jenő magángyüjteményéből kijegyzetelte dr. Kun László/ vö.: Kerezsi E.: A Magyar Testnevelési Főiskola uj feladatai /kongresszusi beszámoló kézirata. TF. levéltár, Igazgatói bizalmas. Iktatlan/. Továbbá: Népsport 1945. 18., 19.

[19] Uo.

[20] Uo.

[21] 1945. november 21. és december 12. között ugyan a hallgatóság nagy része már a főiskolán tartózkodott, de tüzelőanyag-, elem- és teremhiány miatt az oktatómunkat nem lehetett elkezdeni. December 12-én miután szolid torna- és kézilabda bemutatóval megünnepelték a főiskola fennállásának 20. évfordulóját, az

intézet ismét bezárta kapuit. /Kerezsi Endre, Tóth István és Kalina István visszaemlékezései alapján./

[22]Kerezsi E.: Beszámoló a Magyar Testnevelési Főiskola 1945-46. évi müködéséről. Uo. Vö.: Kaszper Lászlóné visszaemlékezései.

[23]Hepp F.: A Testnevelési Tudományos Tanács megalakulása és elsőévi munkája. Testnevelési Tudományos Tanács 1956. /Gyüjteményes kiadvány/ Bp. é.n. 16.

[24]Uj Szó 1946. május 24. Egy korabeli fényképdokumentum. TF.Dok. és Szakkönyvtár.

[25]Az első szovjet ifjusági sportklub vezetője, A. Finovgenov a Szovjetszkij Szport szerkesztője elismerően nyilatkozott a TF-es tornászok bemutató gyakorlatairól.Szabad Nép 1946.junius 15., vö.Főiskola emlékkönyve 35./TF.Levéltár.Igazgatói bizalmas. Iktatlan/.

[26]A Főiskola emlékkönyvébe irt bolgár nyelvü bejegyzés alapján. 36. /TF Levéltár. Igazgatói bizalmas. Iktatlan/

[27]Uj Szó 1946. jul. 20.

КЕРЕЖИ, ЭНДРЕ - КУН, ЛАСЛО

Борьба студентов нашего института за освобождение Будапешта и за начало новой жизни

Венгерский институт физической культуры (ВИФК) является единственным в стране заведением по подготовке кадров, сочетающим в себе выпуск преподавателей для средних школ и институтов, подготовку спортивных руководителей, тренеров и научно-исследовательнскую деятельность в области физической культуры. В результате этого уникального положения развитие ВИФК сосредоточенно отражает почти все моменты формирования и укрепления физической культуры в Венгрии.Кроме того, ВИФК как учреждение является не пассивным, а активным участником истории венгерской физкультуры и спорта. Поэтому для анализа направлений развития отечественной физкультуры в ее социалистический период необходима та динамическая информация, которую можно получить при изучении истории ВИФК. Два автора - "свидетель эпохи" и "историк" на этот раз не воссоздают в памяти исторические события истекших 25 лет, а

разбирают только сложные и противоречивые, пока не выясненные условия освобождения и начавщейся жизни. Однако доклад является не только анализирующим описанием одного эпизода исторического прошлого, но и документом героического поведения наших бывших воспитанников-воинов Будайского добровольческого полка, принявшего участие в боях за освобождение страны.

KEREZSI, ENDRE - KUN, LÁSZLÓ

Der Kampf unserer Hochschulstudenten für die Befreiung Budapests und für die Ingangsetzung des Lebens

Die Ungarische Hochschule für Körperkultur ist das einzige lehrerbildende Institut in unserer Heimat, das die Bildung von Mittel - und Hochschulsportlehrern, Sportleitern und Trainern sowie die wissenschaftliche Forschung in sich vereint. Als Folge ihrer besonderer Lage widerspiegelt die Entwicklung unserer Hochschule alle Einzelhelten der Entwicklung der Körperkultur in Ungarn. Zugleich ist sie als Institut nicht nur Teilnehmer, sondern auch Gestalter der Körperkultur und des Sportes in Ungarn. Deshalb sind die von dem Studium der Geschichte der Hochschule gezogenen dynamischen Informationen bei der Analyse der Tendenzen der sozialistischen Epoche der Entwicklung der ungarischen Körperkultur unentbehrlich. Die beiden Autoren: "der Augenzeuge dieser Epoche" und der "Geschichtswissenschaftler" vervolgen in ihrem Vortrag die geschichtlichen Ereignisse der vergangenen fünfundzwanzig Jahre nicht vom Anfang bis zum Ende sondern behandeln nur die bisher nicht geklärten komplizierten Fragen der Befreiung und des neubeginnenden Lebens.

Der Vortrag stellt nicht nur eine analysierende Erschliessung einer geschichtlichen Episode der geschichtlichen Vergangenheit dar, sondern er ist gleichzeitig ein Dokument der Treue der im Verband des Budaer Freiwilligen Regimentes kämpfen den diemaligen Studenten unserer Hochschule.

WONNEBERGER, G.

Az olimpiai eszme és az antiimperialista harc napjainkban

Aki az olimpiai eszme valódi tartalmát helyesen kívánja értékelni, annak meg kell ismernie azokat az elveket és szabályokat, amelyeket a NOB az olimpiai játékok előkészitése és lebonyolitása érdekében hozott.

Leszögezhető, hogy az ott megfogalmazott alapelvek meszszemenően azonosak a néptömegekben a Játékok jelentőségéről kialakitott elképzelésekkel.

Mi adja az emlitett NOB dokumentumok értékelését?

1. Az olimpiai mozgalom, beleértve a minden négy évben megrendezésre kerülő Játékokban kibontakozó csucspontjait, lelkesitse a fizikai teljesitmények és erkölcsi értékek elérésére, a sportsikerekre minden ország ifjuságát /3. §/.[1]

Ebből ered a követelmény, hogy minden ország ifjusága rendelkezzék a sportban a felkészülés lehetőségével, megteremtve ezzel az olimpiai mozgalomban jelentkező humanista célok nevelési értékének kibontakoztatásának feltételeit is. A NOB vonatkozó okmányának második részében különösen azokat a kormányokat illeti dicséret, "akik a tömegek sportolásának megteremtése érdekében kidolgozták a testnevelésben és a sportban jelentkező nevelési értékek kibontakoztatásának átfogó programját." /Második rész/.

2. Az olimpiai játékok egyesitsék minden ország amatőrsportolóit minden előitélet nélkül, nemes vetélkedésre. Mindez csak az állampolgárok számára biztositja azt a jogot, hogy csapatuk dicsőségéért harcolhassanak és képviselhessék az ország szineit /1., 3., 7., 27. és 57. §/. Ez biztositja a békés vetélkedés és az országok szuverenitása tiszteletben tartásának elveit. A NOB kifejezte reményét, örömét, "hogy az olimpiai mozgalom a nemzetek között megteremtette a versenyzési buzgalmat" és megfelelő döntéseket talált, hogy az állampolgársággal kapcsolatos manipulációs lehetőségeknek elejét vegye /második rész/.

3. Az olimpiai szabályok szó szerint a következőket szögezik le: "Semmilyen különbségtétel nem türhető el sem faji, sem vallási vagy politikai okokból semmilyen ország, vagy személy ellen." Ez az 1. §-ban megfogalmazott szabály utját állja a sportolók bármilyen diszkriminációjának, egyenjoguságot, egyenlő elbánást követel minden sportolónak és az általuk képviselt államoknak.

4. Az Olimpiai Játékoknak és az olimpiai mozgalomnak - a NOB akarata szerint "hozzá kell járulnia a népek közti barátsághoz, elő kell mozditania és meg kell erősitenie "minden ország sportolójának barátságát" /3., 9. §/.

Ez átfogó módon kifejezi az olimpiai eszme humanisztikus tartalmát, ugyanakkor kifejezi a sportolók és sportbarátok millióinak öntudatát, a béke és barátság utáni vágyát.

Hol találjuk meg az olimpiai eszmét és magát az olimpiai játékokat korunk ellentmondásainak területén?

A kérdés megválaszolásánál csak a jelenkor történelmének abból a tudományos felismeréséből indulhatunk ki, hogy évszázadunk "a kapitalizmus általános krizisének, a kapitalista rendszer összeomlásának korszaka, a két világrendszer harcának, a demokratikus és népi forradalom korszaka ... a munkásosztály szocialista forradalmának, a szocialista társadalmi berendezkedés győzelmének időszaka",[2] röviden a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszaka.

E törvényszerüség alól tartósan egyetlen ország, egyetlen társadalmi berendezkedés nem vonhatja ki magát. Az, hogy az imperializmus az utóbbi években agresszivebb lett, még nem jelenti azt, hogy erősebb lett. Mert korunk három hatalmas ereje, a szocialista világrendszer, a nemzetközi munkásosztály és a nemzeti felszabaditó mozgalmak egységbe tömörülnek a késői kapitalizmus és imperialista politikája elleni harcban.

Korunk három emlitett fő ereje szorgalmazza az együttmüködést, azokkal a sokoldalu és sokrétü mozgalmakkal és törekvésekkel, amelyek a rendszer egyre növekvő belső és külső ellentmondásai alapján az imperializmus, vagy annak egyes megjelenési formáival szemben kialakulnak.

Az imperializmus elleni mozgalom széles alapokon nyugszik, sok alapvető és speciális feladatot ismer. Feltett kérdésünk megválaszolására ragadjunk ki ezek közül egyeseket, amelyek számunkra fontosak, amelynél én a Kommunista és Munkáspártok 1969. évi moszkvai tanácskozásának fő dokumentumára hivatkozom.

1.Harc a szocialis haladásért, az elmaradottság felszámolásáért, mely az imperialista politika és a gyarmati uralom következménye. Itt arról kell beszélni, hogy minden nemzetnek és nemzeti kisebbségnek joga van saját kulturájának fejlesztésére, melynek keretében a testkulturát minden kultura szilárd alkotórészének kell tekinteni.

2. Beszélnünk kell itt a különböző társadalmi berendezkedésü államok békés egymás mellett élese érdekében folytatott harcról, amely éppen ugy magában foglalja a szuverénitásért, az egyenjoguságért, a területi sérthetetlenségért vivott harcot az államok tekintetében, mint a gazdasági technikai, tudományos, oktatási területen és a sport területén vivott küzdelmet.

3. Könyörtelen harcot kell vivni az imperialista oldalról mindig ujból induló kisérletek ellen, melyek egész országok vagy egyes embercsoportok diszkriminációjára tesznek kisérletet, jogaikat erőszakkal, vagy leplezett formában csorbitva - mindez éppen ugy magában foglalja a neokolonializmus és a neofasiszta ideológia, politika elleni harcot, mint a küzdelmet az emberi érdekekkel ellenséges ideológiák és a faji politika gyakorlata ellen.

4. A moszkvai tanácskozás fő dokumentumának harmadik részében a következő szerepel: "Az antiimperialista erők közös akcióinak fő láncszeme a jövőben is a békéért vivott harc lesz szerte a világon, küzdelem a háboru veszélye ellen, az atomháboru ellen, amely a népeket a tömegpusztitás veszélyével fenyegeti. A szocialista országok, a nemzetközi munkásosztály, a nemzeti felszabaditó mozgalom, a békeszerető népek, a társadalmi és tömegszervezetek közös fáradozásai, erőfeszitései meg tudja akadályozni a világháborut."[3]

Egyrészt zavarbaejtő, hogy milyen jelentős mértékben függ össze a bevezetőben emlitett négy pont lényege, az olimpiai mozgalom céljai az antiimperialista harc most felsorolt feladatai-

val; másrészt nyilvánvaló, hogy az imperialista politika a maga valóságában teljesen ellentétes az olimpiai mozgalom elveivel, célkitüzéseivel. Ez mindenekelőtt azon csoportosulások politikájára vonatkozik az imperialista országokban, amelyet a harcos szárnynak nevezünk. Ezek az erők a legszélsőségesebb eszközök alkalmazását veszik igénybe, mely az agresszióra, a háborura épit és igy ellentmondásba kerül a burzsoázia egyéb erőivel is, amelyeknek az a törekvése, hogy a nemzetközi problémákat realisztikusabban itéljék meg és a békés együttélés szellemében oldják meg a különböző társadalmi berendezkedésü országok között.

Mi eredményezi az olimpiai alapelvek és az antiimperialista harc egyes feladatainak imént vázolt egyezését?

Az olimpiai alapelvek, amelyek az olimpiai játékok kiinduló pontját szolgálják, kezdettől fogva magukban hordozzák a humanista tartalmat. A történelem haladó hagyományaihoz és ideáljaihoz kapcsolódnak, amelyet Coubertin tudatosan állitott a burzsoázia sovinizmusának és a békeellenes militarizmus ellentételeként az emberiség szolgálatába. Az akkori polgári társadalomban nem voltak forradalmi, politikai antitézisek, de voltak pedagógiai, sportpolitikai vezérmotivumok, melyek a burzsoázia agresszivitásra, háborura, fajgyülöletre és sovinizmusra felesküdött szélsőjobboldali erői ellen irányultak.

Coubertin felismerte, hogy az olimpiai játékok jövője mindenekelőtt attól függ, hogy a munkásosztály milyen kapcsolatot talál vele. Ez a kapcsolat sokáig kritikus volt, mert az olimpiai játékokat a polgári ideológia kisajátitotta saját illuziói számára, mindez akadályozta a tömegek forradalmi fellépését, mindenekelőtt azért, mert az imperialista kormányok a Játékokat politikájuk elködösitésére és keresztülvitelére egyaránt felhasználták, olyan politika keresztülvitelére, amely szemben áll az olimpiai elvekkel, az olimpia lényegével.

1945-ben a német fasiszták által kirobbantott második világháboru következményeként a nemzetközi erőviszonyok a béke, a demokrácia és a szociális haladás erői számára kedvezően változtak meg. Ez uj helyzetet eredményezett.

A szocialista országok sportolói most már a békeszerető demokratikus erők oldalán mint az olimpiai játékok résztvevői harcolhattak azért, hogy a Játékok humanista missziója tullépjen a

lehetőségen és mindinkább a valóság felé közeledjék. A vázolt uj helyzet hatására 1945 után az olimpiai játékok történetében minőségi változás következett be, ami főleg a szocialista országok sportolóinak, az imperialista elnyomástól, a kolonializmus igájától felszabadult népek sportolóinak köszönhető. Mindamellett nem járunk még az ut végén, tudjuk, hogy uj problémákra is lehet számitani. Az imperializmus harcos erői nem adják meg magukat, sőt fokozzák törekvéseiket, hogy az olimpiai játékok tartalmát meghamisitsák és saját politikájuk számára kihasználják.

A Német Szövetségi Köztársaságban jelenleg ilyenféle mesterkedések folynak. Ennek az államnak néhai kancellárja, Kiesinger közölte a belügyminiszterrel: a hazának szüksége van az 1972. évi olimpiai játékokra.[4]

Brandt, az NSzK jelenlegi kancellárja, a Játékokat mint lehetőséget jellemezte "a modern Németországnak a világ nyilvánossága előtt való bemutatására".[5]

A nyugatnémet Sportszövetség és olimpiai bizottság jelenlegi elnöke, Daume a Játékok feladatát abban látja, hogy "a jelenlegi Németország a világ előtt megjelenjen"[6] és "az olimpiai játékok sorsszerü órájáról" beszél.[7] Munkatársa Kunze, a müncheni szervezőiroda vezetője "a német játékokat" proklamálta "... melyen a világ részt vesz".[8]

Ezért beszélnek a nyugatnémet sajtóban "a sportolók felszereléséről", "a sportolók mozgósitásáról", a "totális sport" követelményéről.[9]

Nem véletlen,és politikai, sőt személyes politikai összefüggéseket szül, ha a gondolatmenetben az 1936-os olimpiai szóhasználatával meglepő hasonlatosságot találunk, azokkal, melyekkel az akkori fasiszta Németország olimpiai előkészületei során találkoztunk.

Az akkori kancellár, Hitler azt magyarázta, kisérletet tesz arra, "hogy nagy ... teljesitményekkel megnyerje a világközvéleményt. Ebben a vonatkozásban kivánatos, hogy az 1936. évi olimpiai játékokra Berlinben kerüljön sor."[10]

A berlini szervezőiroda vezetője, Carl Diem abban látta az 1936. évi olimpiai játékok funkcióját "hogy az uj Németországnak lehetősége van önmagát bemutatni".[11] Propagálta "a saját nemzeti olimpiát", méghozzá a fasiszta rablóháboru összefüggésében,

melyet "az uj európai rend kialakitása érdekében vivott harc"-nak nevezett.[12] A fasiszta ideológia aztán végül meghirdette a "totális háborut".

Ezek mögött a hasonlatosságok mögött összefüggések állnak, melyeknek gyökerei a monopolista államhatalmi uralmi rendszerre nyulnak vissza, olyan rendszerre, amely az 1945 utáni Nyugat-Németországban lépésről lépésre restaurálódik és ma már az NSzK-ban kifejezettebben jelentkezik, mint Hitler idejében.

A Nyugat-Németországban nemrégiben történt kormányváltozás nem jelent változást a hatalomban. A társadalmi alap ugyanaz, mint volt. Ugyanazok az erők hatnak, mint régen.

Az uj német "Führer"-rek mindenesetre pontosan tudják, hogy 1972 nem 1936, és az erőviszonyok a világban nem az ő javukra változtak meg. Ezért törekszenek arra, hogy politikai aktivitásukkal, mellyel az olimpiai játékok alkalmával jelentkezni kívánnak, visszaélve a játékok szellemével, burkolt formában, rafinált érveléssel jelenjenek meg. A jelenlegi alelnök és a nyugatnémet Sportszövetség valószinü soronkövetkező elnöke, Weyer leszögezte: a szocialista országok belépése 1945 után az olimpiai mozgalomba "a sportvilág egysége szempontjából... miután sem a sportban, sem a politikában nem voltak közös dolgaink... kettéválást eredményezett." Nyugatnémetroszág ezért tévedés áldozata, ha támadás érné politikai aktivitása miatt a sportban, mert ebben az országban arról van szó, hogy "fellépjünk a sportnak politikai célokra való kihasználása ellen."

Egyik vezető nyugatnémet ujságiró ezt a gondolatot magáévá tette és a szocialista országokat "Játékelrontók"-nak /Spielverderber/ nevezte, mivel 1945 után csatlakoztak az olimpiai mozgalomhoz.

A nagyburzsoázia osztályszempontjaiból kiindulva, valóban van ebben az érvelésben a realitásnak bizonyos magva. Hiszen a burzsoázia, amely 1945-ig szinte korlátlanul uralkodott az olimpiai mozgalomban, most teljesen uj kérdésekkel találja magát szemben, amely az uj helyzet következménye. Ezek szerint valóban megjelenik a szintéren a "játékrontó", tudniillik az az egy, aki elrontja a játékot. Ezek a bizonyos imperialista körök, amelyek az olimpiai mozgalommal sokáig játszottak és még játszani szeretnének.

Hazug megállapitás az, hogy 1945 előtt a sportnak és a politikának a legkisebb köze sem lett volna egymáshoz és a kommunisták voltak azok, akik a politikát elsőként vitték be a sportba. Az igazság az, hogy a politika, mint minden társadalmi jelenségben, igy a sportban és ez által az olimpiai mozgalomban is már előzőleg is hatott.

1945 után csupán az az uj, hogy az olimpiai mozgalomban az addig egyeduralkodó burzsoá politikával szemben megjelent a proletár politika.

A már emlitett három fő erő, amelyek felveszik a harcot az imperializmussal - a szocialista államok, a nemzetközi munkásmozgalom és a nemzeti felszabaditó mozgalom - széles körü szövetségben minden más antiimperialista csoportosulással és egyéb társadalmi erőkkel minden előfeltétellel rendelkeznek ahhoz, hogy hordozói legyenek és továbbfejlesszék az olimpiai játékok humanisztikus misszióját a béke érdekében folytatott harc, a népek egymás közti megértése, a különböző társadalmi berendezkedésü országok békés egymás mellett élése és az életfeltételek megjavitása ügyéért.

Mint minden haladó gondolat, haladó társadalmi teljesitmény a történelem folyamán vagy napjainkban a szocializmus dialektikus elmélete és gyakorlata, ugy az ujkori olimpiai játékok is az emberiség javának ügyét szolgálják. Ezért konstruktiv és aktiv a szocialista országok helyzete az olimpiai mozgalomban. Ők azok, amelyek meg vannak győződve az olimpiai eszme életerejéről.

Korunk minden haladó erejével együtt azon fáradozunk, hogy az olimpiai mozgalomban rejlő pozitiv lehetőségeket realizáljuk, elmélyitsük, kiépitsük. Ez zárja el az utat azok ellen az imperialista kisérletek ellen, amelyeknek célja aláaknázni az olimpiai elveket és a Játékokat az ő lényegében olimpiaellenes politikai céljaikra kihasználni.

Jegyzetek

[1]Minden adat, ahol más forrásmegjelölés nem szerepel, a NOB 1967-ben kiadott dokumentumára vonatkozik, ennek cime: Az

olimpiai játékok. Az itteni idézet az eredeti francia szövegezést követi. Forditotta és kiadta az NDK Nemzeti Olimpiai Bizottságának Főtitkársága. Berlin 1968.

[2]Ulbricht, W.: Erősitsük a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom egységét, szilárditsuk az internacionalizmust. Neues Deutschland 1969. VI.10.

[3]A Kommunista és Munkáspártok Nemzetközi Tanácskozása dokumentumai. Moszkva 1969.

[4]Vö. Handelsblatt 1967. V.18. Düsseldorf.

[5]Brandt, W.: Kormánynyilatkozat... 1969. X. 28. Német Történettudományi Intézet, Berlin, 32 sz. B 1 20.

[6]DPA 1967. XI. 10. ADN Sportinformáció, Berlin, 1967. 31. sz. 7.

[7]ADN Sportinformáció, Berlin 1968. 8. sz. mell.

[8]Sport-Illustrierte /München/ 1966. 25/10.

[9]Uo. 1968. 25/6.

[10]Idézet a Lipcsei Történettudományi Archivum jegyzőkönyvéből.

[11]A Német Tornászat Évkönyve. 1934. 63.

[12]Diem, C.: Az olimpiai gondolat az uj Európában. Berlin 1942. 44-48.

ВОННЕБЕРГЕР, ГЮНТЕР

Олимпийская идея и антиимпериалистическая борьба в наши дни

Олимпийская идея, возникновение и развитие которой тесно связаны с гуманистическими направлениями и которая подвергнута в то же время искажениям и злоупотреблениям, требует мира, дружбы, спортивных соревнований самых различных государств при уважении суверенитета друг друга. Она не терпит дискриминации отдельных государств или лиц по расовым, религиозным или политическим причинам.

Из характера нашей эпохи явствует, что основные задачи антиимпериалистической борьбы наших дней (борьба за мир, мирное сосуществование государств с различным общественным строем, учет суверенитета, равноправия и территориальной целостности стран) стоят в связи с олимпийскими принципами.

Из этого следует отношение антиимпериалистических сил современности к Олимпийским играм, а также их подход к тем злоупотреблениям, к которым прибегал и прибегает немецкий империализм.

WONNEBERGER, GÜNTHER

Olympische Idee und antiimperialistischer Kampf in unserer Zeit

Die olympische Idee, in Entstehung und Entwicklung eng verbunden mit humanistischen Tendenzen und zugleich im Spannungsfeld des internationalen Klassenkampfes Verzerrungen und Missbrauch ausgesetzt,fordert Frieden und Freundschaft, fairen Wettkampf zwischen Angehörigen verschiedener Staaten bei Beachtung der Souveränität der Staaten und lehnt jede Diskriminierung von Ländern oder Personen aus rassischen, religiösen und politischen Gründen ab.

Ausgehend vom Charakter unserer Epoche zeigt sich, dass grundlegende Aufgaben des antiimperialistischen Kampfes von heute /Friedenskampf, friedliche Koexistenz von Staaten unterschiedlicher sozialer Ordnung, Respektierung der Souveränität, Gleichberechtigung und territorialer Integrität der Staaten, Kampf gegen Diskriminierung/ mit den olympischen Prinzipien korrespondieren.

Daraus ergibt sich die konstruktive Haltung der antiimperialistischen Kräfte der Gegenwart zu den olympischen Spielen und ihr Kampf gegen deren Missbrauch, wie er in Vergangenheit und Gegenwart vom deutschen Imperialismus versucht wurde und wird.

CONKOV, VASZIL

A szocialista országok testnevelési rendszereinek nemzetközi lényege és nemzeti arculata

Egész sor országban, a szocializmus megszilárdulása testnevelésükben és sportjukban alapvető változások bekövetkezéséhez vèzetett. A testnevelés ujtipusu rendszerei keletkeztek,amelyek szocialista rendszerek elnevezése alatt ismertek.

A testnevelés szocialista rendszereinek kialakulásával keletkező számos probléma között áll nemzetközi lényegük és nemzeti arculatuk. Az utóbbi esztendők folyamán ez a probléma igen időszerüvé vált az imperializmus ideológiai diverziójának fokozódása és a világ reakciójának ama kisérlete miatt, hogy néhány szocialista országban restaurálja a kapitalizmust.

A szocialista országokban a testnevelési rendszerek nemzetközi lényegére és nemzeti arculatára vonatkozó problémának megmagyarázása azzal az előzetes kérdéssel függ össze, hogy mit értünk a testnevelés szocialista rendszere alatt. Röviden szólva ez a testnevelés elveinek, eszközeinek, módszereinek és szervezeti formáinak összessége, amelyet kommunista és munkáspártjaik vezetése alatt az állami szervek és a társadalmi szervezetek valósitanak meg, és amelynek végső célja és feladata, hogy elősegitse a szocializmus és a kommunizmus felépitését.

Honnan ered a testnevelés szocialista rendszereinek nemzetközi lényege és nemzeti arculata? Magának a szocialista társadalmi rendszernek jellegéből. Ez a rendszer a társadalomra vonatkozó marxista-leninista tan elveire épült. Az ember ember általi kizsákmányolásának megszüntetése, az emberek közötti szociális egyenlőség megteremtése, a proletár internacionalizmus megvalósitása, az ember mindenirányu tökéletesitése stb. a szocialista társadalom legtipikusabb vonásai.

Miben fejeződik ki a testnevelés szocialista rendszereinek nemzetközi lényege? Ez az egész világ munkásai és dolgozói nemzetközi szolidaritásának ideológiájában és politikájában feje-

ződik ki. A dolgozók közös kommunista ideológiája sajátságos internacionalista jelleget ad ezeknek a rendszereknek. Arra irányulnak, hogy az illető országban megszilárduljon és teljes győzelmet arasson a szocializmus, ugyanakkor kiszélesedjék és győzedelmeskedjék világméretekben is.

A testnevelés szocialista rendszereinek nemzetközi lényege eme rendszerek egyforma céljaiban, feladataiban és elveiben gyökerezik. Sajátságos megnyilvánulását jelentik a "Világ proletárjai egyesüljetek!" nemzetközi proletár jelszónak. A testnevelés szocialista rendszereinek eme egyforma céljai, feladatai és elvei jelentik a legáltalánosabb és az őket egyesitő láncszemet, ugyanakkor a testnevelés burzsoá rendszereitől való legalapvetőbb különbséget. A testnevelés szocialista rendszerei céljának, feladatainak és elveinek internacionalista egyformasága azok kötelező tulajdonságát jelenti.

A testnevelés szocialista rendszereinek nemzetközisége semmi közösséggel nem rendelkezik a burzsoázia kozmopolitizmusával, amely arra törekszik, hogy az emberiséget a burzsoá ideológia alapján és a burzsoá társadalmi rendszer kereteiben egyesitse. A kozmopolitizmus a proletár nemzetköziség ellentéte, mert ez arra törekszik, hogy az emberiséget egy világközösségben egyesitse a kommunista ideológia alapján, a kommunista társadalmi rendszer kereteiben.

A kozmopolitizmus "elöregedett fogalomnak" nyilvánitja a nemzeti szuverenitást, közömbös a haza, a szülőföld, a nemzeti hagyományok és a nemzeti kultura iránt. Forditva pedig, a testnevelés szocialista rendszerei harcra, nem pedig visszautasitásra nevelik a dolgozókat a nemzeti függetlenségért, fokozzák/nem pedig sorvasztják/ a haza sorsa iránti aggodalom érzését stb.

Mit követel és miben fejeződik ki a testnevelés szocialista rendszereinek nemzeti arculata? Ezeknek a rendszereknek nemzeti arculata a nemzet keretén belül való kialakitásukból születik. Az emberek történelmileg létesült állandó közösségeként ez a szocializmusban nem hal el. Az emberek gazdasági, szociális, kulturális, életmódi és egyéb feltételeikben levő különbségek adják meg ezeknek a rendszereknek nemzeti arculatát, azokat objektive feltételezik, függetlenül attól, hogy ezt kivánjuk-e vagy sem.

A testnevelés szocialista rendszereinek nemzeti arculata a testnevelés eszközeiben /testnevelési gyakorlatok/ módszereiben és szervezeti formáiban van lefektetve. Az egyes szocialista országok a multból olyan nemzeti eszközöket, módszereket és szervezeti formákat használnak fel, amelyekkel néha a burzsoá rendszerekben is találkozunk.

A testnevelés szocialista rendszereinek nemzeti arculata semmi közösséggel sem rendelkezik a kapitalizmusban levő burzsoá nacionalizmussal, amely ellen a kommunista pártok kérlelhetetlen harcot folytatnak. "Mi, kommunisták - jelentette ki Georgi Dimitróv - kérlelhetetlen elvi ellenségei vagyunk a burzsoá nacionalizmusnak, annak minden válfajával. De nem vagyunk követői a nemzeti nihilizmusnak sem, és soha nem is szabad ily módon cselekednünk."[1]

A testnevelés szocialista rendszereinek nemzeti arculata összeegyeztethetetlen a testnevelés olyan eszközeivel, módszereivel és szervezeti formáival, amelyek csorbitják az emberi méltóságot, erkölcstelen cselekedeteket sugallnak és egészségtelen szokásokat alakitanak ki. Ezek az emberek kulturális elmaradottságának és egykori mély tudatlanságának maradványai és semmi helyük sincs a testnevelés szocialista rendszereiben.

A testnevelés sok nemzeti eszköze, módszere és szervezeti formája nemzetközi formába nő át, mint amilyenek a nemzetközi szabályokhoz kötött sportjátékok, atlétikai sportok, torna és még sok egyéb. Ezek egyre inkább felváltják a testnevelés nemzeti eszközeit, módszereit és szervezeti formáit, csökkentik a testnevelés szocialista rendszereinek nemzeti arculatát nemzetközi lényegük javára.

A testnevelés nemzeti eszközeinek, módszereinek és szervezeti formáinak eme nemzetközisitési folyamata nem fejeződik be a szocializmusban. A testnevelés rendszerei a kommunizmusban fogják fokozatosan elveszíteni nemzeti arculatukat, amikor világméretekben győzött a szocializmus, a nemzetek a szocialista népgazdaság egységes rendszerében egyesülnek és megteremtődnek a feltételek a népeknek egy egészbe való fokozatos összeolvadására. A testnevelés szocialista rendszereinek nemzetközi lényege összeegyeztethető-e nemzeti arculatukkal? Teljes mértékben!

Kölcsönösen nem mondanak egymásnak ellent, együtt élnek és egy dialektikus egységben kiegészitik egymást.

A testnevelés szocialista rendszereiben a nemzetközi, nem veti el a bennük levő nemzetit és semmi köze sincs az ugynevezett nemzeti nihilizmussal, ami a marxizmus-leninizmus elferditése. "A forradalmi proletariátus - mondta Georgi Dimitrov - harcol a nép kulturájának megőrzéséért, a pusztitó monopolista tőke bilincseitől, a barbár fasizmustól való megszabaditásáért, amely azt erősiti. Csak a proletár forradalom előzheti meg a kultura pusztulását, emelheti magasabb virágzásra igazi népi kulturaként - amely formájában nemzeti, tartalmában szocialista."[2]

A testnevelés szocialista rendszereiben a nemzetközi és a nemzeti dialektikus egysége kifejeződik kölcsönös biztositásukban és támogatásukban. "A proletár nemzetköziség - mondotta Georgi Dimitrov - nem csak hogy nem mond ellent az egyes országokban a dolgozók harcának a nemzeti, a szociális és a kulturális szabadságért, hanem a nemzetközi proletár szolidaritásnak és harci egységnek hála, biztositja azt a támogatást is, amely ennek a harcnak győzelméhez szükséges."[3]

A testnevelés szocialista rendszereinek nemzetközi jellege a különböző országok dolgozóinak közös életbevágó érdekeit harmonikusan egyezteti nemzeti érdekeikkel. A testnevelés szocialista rendszereinek nemzetközisége nem teszi ezeket a rendszereket közömbössé a nemzet, annak szuverenitása és függetlensége iránt. "Más szóval - jelentette ki Todor Zsivkov - az igazi nemzetköziség még nem az igazi hazafiság számlájára, annak terhére valósitható meg, ahogy némelyek gondolják."[4]

A szocializmusban a testnevelés szocialista rendszereiben a nemzetközi igényli és megköveteli a nemzetit. "A munkásoknak és minden dolgozónak a proletár nemzetköziség szellemében való nevelésére vonatkozó feladatok - mondotta G. Dimitrov - valamennyi kommunista párt alapvető feladatainak egyikét jelentik. De aki azt gondolja, hogy ez lehetőséget nyujt, sőt megköveteli, hogy köpjünk a széles dolgozó tömegek minden nemzeti érzésére, az távol áll Leninnek a nemzeti kérdésre vonatkozó tanitásától."[5]

A testnevelés szocialista rendszereinek nemzetközi jellege nem mond ellent a hazafiságnak, amely V.I. Lenin kifejezése szerint "az elkülönült országokban az évszázadokkal és évezredekkel megszilárdult legmélyebb érzések egyike". Itt szocialista, nem pedig burzsoá hazafiságról van szó, amennyiben a hazafiság szociális-történelmi jelenségként a különböző korszakok folyamán különböző szociális-osztálytartalmat nyert.

Az a hazafiság, amelyben a testnevelés szocialista rendszerei nevelik a dolgozókat, szocialista hazafiság, amely nem mond ellent az internacionalizmusnak. "A szocialista hazafiság - mondotta Todor Zsivkov - szervesen összekapcsolódik a proletár nemzetköziséggel, minden szocialista nép, az egész világ dolgozói iránti tisztelettel és baráti érzéssel."[6]

A testnevelés szocialista rendszereinek nemzeti arculata a társadalmi fejlődés jelen történelmi szakaszában nem tulélt valami, amennyiben nem tuléltek maguk a feltételek sem, amelyek a testnevelés eszközeiben, módszereiben és szervezeti formáiban a nemzeti különbségeket szülik. Elhanyagolásuk,tekintettel a fejlődés történelmi folyamatára, nem célszerü. "A hagyomány és a megujulás - irta E. Agoszti - nem ellentétes, hanem a történelmi folyamat által létesülő momentumok."[7]

A testnevelés nemzeti eszközei, módszerei és szervezeti formái nem mondanak ellent a testnevelés szocialista rendszerei nemzetközi lényegének, amennyiben nincs osztályjellegük.Az őket felhasználó osztálytól, valamint az általuk követett céltól és feladatoktól függően mind haladó, mind reakciós szerepet játszhatnak.

A testnevelés szocialista rendszerei eszközeinek, módszereinek és szervezeti formáinak nemzeti arculata nem mond ellent szocialista jellegüknek. Nemzeti arculatuk még nem jelenti azt, hogy burzsoák. "A nemzetek - irta V.I.Lenin - a társadalmi fejlődés burzsoá korszakának elkerülhetetlen produktuma és elkerülhetetlen formája. És a munkásosztály nem szilárdulhat meg, nem izmosodhat, nem alakulhat ki a nemzet határain belül való megszerveződés nélkül, anélkül, hogy nemzeti legyen /mindamellett nem abban az értelemben, ahogy ezt a burzsoázia értelmezi/."[8]

A testnevelés nemzeti eszközeit, módszereit és szervezeti formáit nem szabad feltétlenül reakciósnak vélni, mert nemzetiek. A burzsoá társadalom minden nemzeti kulturájában, V.I.Lenin szerint - két nemzeti kultura van - "megvannak, noha talán fejletlenül, a demokratikus kultura elemei, mert minden nemzetben vannak dolgozók és kizsákmányolt tömeg, amelynek életfeltételei feltétlenül demokratikus és szocialista ideológiát szülnek. De minden nemzetben van burzsoá kultura is /többségükben még népbutitó és klerikális is/ - emellett nemcsak 'elemek' formájában, hanem az uralkodó kultura formájában."[9]

A testnevelés nemzeti eszközei, módszerei és szervezeti formái a testnevelés szocialista tipusu rendszereinek szükséges összetevőit jelentik, amennyiben a testnevelés területén átvesznek minden értékeset az évszázadok folyamán felhalmozódott társadalmi tapasztalatból. A marxizmus, V.I.Lenin szerint, nem veti el a burzsoá korszak értékes vivmányait, hanem azokat elsajátitja és átdolgozza.[10]

A testnevelés nemzeti eszközei, módszerei és szervezeti formái segitik és kiegészitik a nemzetközi elterjedésü eszközöket, módszereket és szervezeti formákat. Valamennyi ilyen fajtáju nemzeti eszköz, módszer és szervezeti forma a maga módján tetszik és kielégiti a lakosság gyengébben fejlett rétegeinek izlését és szükségleteit, kulturális szinvonalától, történelmi hagyományaitól, nemzeti sajátosságaitól stb. függően.

A nemzeti eszközöknek, módszereknek és szervezeti formáknak a testnevelés szocialista rendszereibe való bekapcsolása nemzetközi jellegüknek nem mond ellent. V.I.Lenin szerint a nemzetközi kultura "nem nemzetietlen".[11]

Ha a proletariátus nemzetközi felszabaditó harca minden országban nemzeti talajon fejlődik, akkor testnevelési rendszerének meg kell felelnie a helyi nemzeti sajátosságoknak, feltételeknek és lehetőségnek.

A testnevelés eszközeinek, módszereinek és szervezeti formáinak nemzeti arculata a soknemzetiségü államokban egyrészt elősegiti néhány nép és nemzet elmaradottságának leküzdését, másrészt ezekben az államokban a soknemzeti egység megszilárdulását az uj kultura alapján, amely formájában nemzeti, tartalmában szocialista. Az olyan soknemzetiségü szocialista államokban,

mint a Szovjetunió, Csehszlovákia, Jugoszlávia stb., nincs közös testnevelési rendszer az egész országra vonatkozólag, hanem a megfelelő köztársaságokra vagy területekre vonatkozó rendszerek.

Ugyanakkor ezekben a soknemzetiségü államokban a formájában nemzeti és tartalmában szocialista testnevelési rendszerek az egységes állam keretein belül, össznemzeti vonásokat vesznek fel. Ez a folyamat az embereknek a nemzeti közösségről az össznépi világközösségre való átmenetének kezdetét mutatja. "A szovjet népek között, az emberek szocialista közösségeként - irta A.I.Holmogorov - változatos kapcsolat és függőség létesült, ami biztositja az egész szocialista rendszer létét."[12]

A formájában nemzeti, tartalmában szocialista testnevelésben ez a folyamat megfigyelhető a szocialista országokban, amelyek már évtizedek óta szocialista közösségben egyesültek és a testvériség, a kölcsönös segitség és az egység elvein fejlődnek. Az SZKP-nak XXII. kongresszusán elfogadott programjában megállapitják azt az igen jelentős tényt, "hogy a szocialista országokban egyre nagyobbá válik a szocialista kultura közeledése".

Milyen arányban áll a testnevelés szocialista rendszereinek nemzetközi lényege és nemzeti arculata? A testnevelés szocialista rendszereiben a nemzetközi és a nemzeti bonyolult egysége szempontjából rendkivül nagy jelentőségü a nemzetinek a nemzetközivel való helyes párositása. Rendkivül nagy veszélyt rejt magában a testnevelés szocialista rendszereiben a nemzetinek a nemzetközivel való szembehelyezése - és forditva - a nemzetközinek a nemzetivel. Az első esetnél jobboldali nacionál-soviniszta elhajlás,a másodiknál pedig baloldali elhajlás /proletkult/ áll fenn.

A nemzetközi és a nemzeti közötti arányban a nemzetközinek van döntő szerepe, nem pedig a nemzetinek. "Mindig helyesen párositanunk kell a nemzetit a nemzetközivel - mondotta Todor Zsivkov -, a hazafiságot alá kell rendelnünk a proletár nemzetköziségnek, közös feladatainknak, minthogy szocialista ország vagyunk, szocialista társadalmat épitünk, közvetlenül részt veszünk a világ forradalmi folyamatában, közösek a céljaink és feladataink a többi kommunista párttal és szocialista országgal."[13]

A testnevelés szocialista rendszereiben a nemzetit alárendelték a nemzetköziek, minthogy minden szocialista ország a szocializmust építi "nem egyszerüen szocialista országként, hanem a szocialista világrendszer országainak egyikeként".[14]

Minden szocialista országban a szocializmus építése amennyire nemzeti, annyira nemzetközi kérdés is. A testnevelés területén az egyik vagy másik szocialista ország nemzeti érdekei nem sérthetik a többi szocialista ország érdekeit.

Mi több, a testnevelés területén minden szocialista ország eredménye, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom eredménye. És forditva, ennek a mozgalomnak minden eredménye valamennyi szocialista ország eredménye is egyidejüleg.

Egyik vagy másik szocialista ország testnevelési rendszereiben a nemzetinek a nemzetközi feletti dominálása nacionalista elhajlás, ami összeegyeztethetetlen a proletár nemzetköziséggel. Egyik vagy másik szocialista országban a testnevelési rendszerekben a nacionalizmus minden ujjászületése előmozditja a szocialista országok, az egész nemzetközi kommunista mozgalom egységének és tömörültségének megsértését.

Egy szocialista országban a hazafiság szellemében való nevelő tevékenység, a testnevelési rendszer révén, lényegében burzsoá nacionalizmus, ha ez a tevékenység a nemzetköziségnek ellentmond. Az ilyen hazafiság eme országok népeinek gyökeres érdekei, valamint a többi szocialista ország népeinek érdekei ellen irányul.

Egy nép nemzeti és hazafias egységének nevelésében a mult burzsoá nacionalista testnevelési rendszereinek ujjaszületése ellentmond a proletár nemzetköziségnek, ami feltétlen komponens valamennyi szocialista testnevelési rendszer számára. "A nemzeti érdek valamennyi népnek fő ellensége, az imperializmus elleni védelme - mondta Todor Zsivkov - megköveteli a kötelező, erős nemzetközi szolidaritást."[15]

A testnevelés szocialista rendszereiben a nemzeti eszközök, módszerek és szervezeti formák szerepének tulértékelése vagy a nemzetközi formák terhére való fetisizálása ellentmond a világ testnevelése nemzetközisitési irányzatának. Ez az illető szocialista ország bezarásához, etnográfiai határai közé való beszori-

tásához, a testnevelés folklorizálásához és a világ testnevelésétől való elmaradásához vezet.

A testnevelés korszerü nemzetközi eszközei, módszerei és szervezeti formái tökéletesebbek, mint a nemzetiek. A testnevelési rendszerek az ember társadalmi-szociális élete alapvető formáinak kereteiben fejlődtek - törzs, nemzetiség, nemzet, szocialista közösség.

Minden társadalmi-gazdasági formációra jellemzők a testnevelés ama eszközei, módszerei és szervezeti formái, amelyek megfelelnek a történelmi formáció fejlődése általános szinvonalának. A feudalizmusban alapvető szerepet játszottak a testnevelés helyi eszközei, módszerei és szervezeti formái, a kapitalizmusban - a nemzetiek, a szocializmusban - a nemzetköziek.

Korunkban a testnevelés szocialista rendszereiben csak az a nemzeti arculat játszhat szerepet, amely a testnevelés nemzetközi fejlődését szolgálja. Szocialista az a testnevelési rendszer, amely arra készteti a nemzedékeket, hogy ne csak hazafiakként büszkélkedjenek sikereikkel, "hanem internacionalistákként, a világkommunizmus nagy hadseregének harcosaiként is!"[16]

Tartalmában szocialista és formájában nemzeti az a testnevelési szocialista rendszer, amely a nemzedékeket a kommunizmusra készíti fel és neveli - "az emberiség holnapi napjára: s ez a szocialista országok egyre szilárduló és növekvő világszövetsége"![17]

Jegyzetek

[1]Dimitrov, G.: Összes művei. 1952. 10. k. 112.

[2]Uo. 115.

[3]Uo.

[4]Zsivkov, T.: A Bolgár Kommunista Párt IX. kongresszusának munkájára. 1967. 45.

[5]Dimitrov i.m. 112.

[6]Zsivkov, T.: A Bolgár Kommunista Párt központi bizottságának beszámolója a párt IX. kongresszusa előtt. 1967. 126-127.

[7]Agoszti, E.: Kultura és nemzet. Moszkva 1963. 122.

[8]Lenin, V.I.: Összes művei. 1953. 21. k. 63.

[9]Uo. 20. k. 8-9.

[10]Uo. 31. k. 283

[11]Uo. 283

[12]Holmogorov,A.I.: A nemzeti és a nemzetközi szocialista nézetek kulturális egységében. /A Vilniuszban, Rigában 1965-ben tartott konferencián felolvasott beszámoló./

[13]Zsivkov, T.: A Bolgár Kommunista Párt IX. kongresszusának munkájáért. 1967. 50-51.

[14]Zsivkov, T.: Negyed évszázad a szocializmus utján, Rabotnicseszko delo 1969. IX. 9. 252. sz.

[15]Zsivkov, T.: Vigyétek és emeljétek még magasabbra tiszta,szent és győzedelmes zászlónkat. Rabotnicseszko delo 1969. III. 16. 75. sz.

[16]Zsivkov i.m. Rabotnicseszko delo.

[17]Uo.

ЦОНКОВ, ВАСИЛ

Международная сущность и национальный облик систем физического воспитания социалистических стран

Укрепление социализма в целом ряде стран привело к созданию физкультурных систем нового типа, социалистических систем, противоположных буржуазным.

Международная сущность социалистических систем физкультуры находит свое выражение в идеологии и политике международной солидарности трудящихся. А эта идеология и политика воплощены в общих целях, задачах и принципах социалистических систем физкультуры, сливающихся в общем в такое звено, которое совершенно оделяется от буржуазных систем.

Национальный облик социалистических систем физкультуры вытекает из разнообразия экономических, культурно-бытовых и других особенностей исторически соединившихся в нацию людей, которое не означает постоянную, не изменяющуюся суть и при социализме. Этот облик находит свое выражение в методах (физкультурных упражнениях), средствах и организационных формах физической культуры, которые более или менее имеют свой национальный облик у различных народов.

Международная сущность и национальный облик социалистических систем физкультуры стоят в диалектическом единстве, поскольку эти системы являются по содержанию социалистическими, а по форме - национальными. Им чужды национальный шовинизм и буржуазный космополитизм. Параллельно с переходом людей от национального общества к мировому всенациональному сообществу развиваются и сами национальные средства, методы и организационные формы, и в все большей мере выдвигаются в передний план в международной форме.

В социалистических системах физкультуры пропорция между "международным" и "национальным" должна всегда склоняться в пользу "международного", так как социалистический патриотизм подчинен пролетарскому интернационализму. Все социалистические системы физкультуры предназначены для того, чтобы содействовать разрешению целей и задач строящей социализм страны, участвующей в то же время в революционном движении мира и имеющей общие цели, общие задачи с остальными социалистическими странами.

CONKOV, Vasil

Internationaler Inhalt und nationales Charakter der Körpererziehungssystheme der sozialistischen Länder

Das Erstarken des Sozialismus führte in vielen Ländern zur Gestaltung neuer den bürgerlichen Systhemen entgegengerichteten sozialistischer Systheme. Der Internationale Inhalt der sozialistischen Systeme der Körpererziehung bringt die Ideologie und Politik der internationalen Solidarität der Werktätigen zum

Ausdruck. Diese werden durch die gemeinsamen Ziele, Aufgaben und Prinzipien bestimmt indem sie verallgemeinert in einem Kettenglied vereining werden, das sich zugleich von den bürgerlichen Systhemen grundsetzlich distanziert.

Der nationale Charakter der sozialistischen Systeme entstammt aus dem Unterschied der kulturellen, ökonomischen, lebensartigen und sonstigen Eigenartigkeiten des geschichtlich zur Nation vereinigten Menschen, was auch im Sozialismus keinen ständigen, unveränderlichen Inhalt bedeutet. Dieser Charakter wird in den Methoden /Praxis der Körpererziehung/ Mitteln und organisatorischen Formen der Körpererziehung die mehr oder weniger bei allen Völkern ihre eigene Gesichtszüge tragen,ausgedrückt.

Der Wesen und die nationalen Gesichtszüge der sozialistischen Systheme der Körpererziehung stehen in dialektischer Einheit miteinander so, dass diese Systheme in ihrem Inhalt sozialistisch, in ihrer Form aber national sind. Sie sind fremd von nationalen Chauvinismus und bürgerlichen Kosmopolitismus. Durch den Übergang der Menschen in die alle Nationen umfassende Weltgemeinschaft entwickeln sich auch die nationalen Mitteln, Methoden und die organisatorischen Formen und bauen sich in die internationalen Formen ein.

In den sozialistischen Systhemen der Körpererziehung muss das Verhältnis zwischen dem Internationalen und Nationalen sich immer zum Vorteil des Internationalen gestalten da der sozialistische Patriotismus dem proletarischen Internationalismus untergeordnet ist. Die Bestimmung aller sozialischen Körpererziehungssystheme ist die Aufgaben ihrer, die sozialistische Gesellschaft aufbauenden sozialistischen Heimat, die an der revolutionären Bewegung der Welt teilnimmt, und die mit den anderen Sozialistischen Ländern gemeinsame Ziele und Aufgaben zu lösen hat.

AD/216.

FELSZÓLALÁSOK

ANTAL JÓZSEF

A Testnevelési Tudományos Tanács kialakulása és tevékenysége 25 év tükrében

Korunk embere, akit a tudomány és technika százada számos meglepetéssel kápráztatott el, s aki megszokta, hogy napjainkban a tudomány életünk minden területét áthatja, hajlamos a testnevelés és sport kiemelkedő eredményei mögött is a tudomány maximális segitségét feltételezni. A sport és a tudomány találkozása azonban, bár már régóta tartó, de még napjainkban sem befejezett folyamat, s a teljes koncepció megvalósitása még további jelentős erőfeszitést kiván.

Közismert tény, hogy a sporttevékenység hosszu ideig világszerte a tudományok segitsége nélkül fejlődött. A felkészülés empirikus időszaka ez, tele zsákutcákkal és kérdőjelekkel, de eredményekkel is. A tudományokkal való kapcsolat, csak a XIX. század közepén kezdődött, elsőként az orvosi és a pedagógiai tudományokkal való kapcsolattal, majd a versenysport kibontakozásával, nemzetközi térhóditásával, s különösen az ujkori olimpiák életrehivásával vált egyre szorosabbá. A fejlődés következtében az egyre több területen jelentkező kérdőjelekre a választ - a legkiválóbb szakemberek - a mind gyorsabb ütemben fejlődő és differenciálódó tudományoktól várták.

Hazánkban az első igények a századforduló után jelentkeztek, s az első világháboru után, a 20-as években a magyar testnevelési szakemberek körében konkrétan is felvetődött, egyrészt a testnevelés tudományos müvelésében szerzett külföldi tapasztalatok átvételének szükségessége, másrészt a hazánkban is leginkább megoldásra váró feladatok gyüjtése.[1] A sürgető problémák megoldása érdekében szakembereink 1932-ben felvetették egy Testnevelési Tudományos Társulat,[2] majd két évvel később az Országos Testnevelési Tanács keretében létrehozandó Testnevelési Tudományos Szakbizottság[3] megalapitásának igényét. Az igény, a sürgető

felhivások, a következő években egyre szaporodtak,[4] s 1941-re már a konkrét megoldás terve is elkészült - a Testnevelési Főiskolára épitve.[5] Mindez azonban akkor a Horthy-korszak kulturkormányzata részéről nem sok megértésre talalt, mig végül is a fasizmus szekeréhez láncolt, s a háboruba belehajszolt országban a megvalósitás reménye is elveszett.

1945-ben a Szovjetunió által történt felszabaditásunk után - életünk minden területén - igy a testnevelési és sportmozgalomban is megnyilt a régi vágyak és a sokszor megvitatott tervek megvalósitásának lehetősége. A Magyar Kommunista Párt és a MADISZ által kezdeményezett I. Sportkongresszus /1945/ hangsulyozta a testnevelői tudományos munka müvelésének fontosságát - a TF keretei között -, egyben javasolta egy Testnevelési Tudományos Társaság és Testnevelési Tudományos Kutató Intézet megszervezését is. A testneveléstudomány lelkes hivei elérkezettnek is látták az időt régi vágyaik megvalósitására, s 1945. december 12-én megalakitották a "Testnevelési Tudományos Társaság"-ot. A közgyülés dr. Mező Ferencet választotta elnökévé. Az ország akkor még rendezetlen politikai, társadalmi és gazdasági körülményei között azonban a Társaság életereje sem lehetett teljes, és tevékenysége néhány felolvasó ülés után megszünt.

A gondolat, a tudományos munka szükségességének felismerése azonban tovább élt, s a romokban heverő ország minden gondját és baját vállára vevő Kommunista Pártnak volt ereje arra, hogy a "Tézisek a sport valamennyi kérdésének megoldására" cimen kiadott sportprogramjában /1947/ ezt a kérdést is megvizsgálva kimondja: a Testnevelési Főiskola és a Sportmestervizsgáztató Bizottság állitson fel egy kutató intézetet.

A Kommunista Párt programja uj lendületet adott a tudományos munka igénylésének és szorgalmazásának. A következő évben a Testnevelési Főiskola, a hallgatók tudományos munkára való felkészitése érdekében bevezette a "Tudományos kutatás" c. tantárgyat. A sajtóban is egyre gyakrabban láttak napvilágot a tudományos munka megindítását sürgető, mozgósitó erejü cikkek és tanulmányok.[6] Az irásos és szóbeli agitáció hatására a Népjóléti Minisztérium tette meg az első fontos lépést, amikor 1950-ben életrehivta az Országos Sportorvosi Intézet Kutatólaboratóriumát.[7] A Testnevelési Főiskola 1951 októberében - egy évvel a

Müvelődésügyi Minisztérium erre vonatkozó rendelete előtt - megindította a tudományos diákszakköri munkát,[8] s a Népsport is - átérezve e kérdés fontosságát - külön rovatot indított "Sport és tudomány" cimmel.

A sokirányu kezdeményező lépés hatására megérett a helyzet konkrét kormányintézkedés megtételére is. A Minisztertanács 34/ 1951. sz. rendeletének 8. §-a kimondta, hogy az OTSB mellett meg kell alakitani a Testnevelési Tudományos Módszertani Tanácsot. Hosszas, három évig elnyuló előkészitő munka után, 1954 december 19-én az OTSB elnöke jóváhagyta a TTT szervezeti szabályzatát, s egy nappal később a TF disztermében a Tanács megtartotta ünnepélyes alakuló ülését. Hegyi Gyula, az OTSB elnöke megnyitó beszédében többek között a következő messze előremutató szavakat mondta: "Rá kell nevelni gyakorlati beállitottságu szakembereinket arra, hogy tudományosan is tovább képezzék magukat, alkalmazzák munkájukban a tudományos elveket, keressék és kutassák a fejlődés lehetőségeit", majd igy folytatta: "Az elméleti szakemberek, a rokon-tudományágak kitünőségei pedig terjesszék ki munkaterületeik határait, kapcsolják oda a testnevelést és a sportot, ahol is a fejlődés, az eredményes kutatómunka hatalmas távlata nyilik meg előttük.[9]

A 78 tagu Tanács elnöke dr. Lissák Kálmán Kossuth-dijas akadémikus, egyetemi tanár, főtitkára dr. Hepp Ferenc lett a 16 tagu elnökség élén. A Tanács operativ munkáját négy fő- és öt albizottsággal inditotta meg. Feladatának tekintette a különböző szervezeteknél és intézményeknél folyó testneveléssel és sporttal kapcsolatos tudományos munka összefogását és egységes elvi irányitását, a határterületi tudományágakkal való szoros munkakapcsolat létesitése által; a külföldi és hazai tudományos eredmények minél sokoldalubb elterjesztését, gyakorlati alkalmazásának elősegitését s a nemzetközi és külföldi testnevelési tudományos szervekkel és intézményekkel való kapcsolatok kialakitását.

A Tanács első éves munkatervében - a természetszerüleg fennálló kezdeti nehézségekre és kiforratlan munkamódszerekre való tekintettel - nem kivánt bővebb programot felvenni. Ezért egyrészt alapvető, a további munka feltételeit megteremtő feladatok felé fordult, mint amilyen például a testneveléselmélet

tárgykörének és terminológiájának tisztázása stb., másrészt igyekezett figyelembe venni a testnevelés és sport gyakorlatából fakadó időszerü igényeket, amelyeket az OTSB három fő témakörben: a sportolók nevelése, a tömegsport fejlesztése és a teljesitményfokozás területén határozott meg. De a hosszu évek óta gyülő megoldatlan problémák tömkelege elemi erővel tört fel a bizottságok 1955. évi munkatervének összeállitásakor. A bizottságok hosszas viták után végül is 33 témát vettek fel munkatervükbe, amelyek azonban az év folyamán még ujabb témákkal gyarapodtak. Ezekhez járult még az OTSB felkérésére az MHK követelményrendszerének, szervezési, módszertani és egyéb kérdéseinek elemzése és 14 fővárosi és vidéki kisérleti állomáson való kipróbálása. Ezzel a témák száma 38-ra emelkedett. Ezek közül négy történeti, öt tömegsport vonatkozásu, négy testneveléselméleti, öt nevelési, két edzésmódszertani, öt iskolai testnevelési, tiz egészségügyi és három sportlétesitményi, illetőleg sportfelszerelési téma volt.

A TTT egyben meginditotta pályázatsorozatát, első izben négy témakörben. 1955 elején megjelentette hazánk első és régóta hiányolt negyedéves tudományos folyóiratát a "Testnevelástudomány"-t, amelyben a bizottságok és a kutatók munkájuk eredményeit a nyilvánosság elé tárhatták, s amely az elvi kérdések tisztázásához vitafórum formájában széles körü véleménycserére is lehetőséget nyujtott.

A Tanács az évben sportantropológiai továbbképző tanfolyamot rendezett, s az ősz folyamán a testnevelés és sport perspektivikus és időszerü kérdéseiről előadássorozatot inditott, amelynek keretében a nem tanácstag szakemberek is lehetőséget kaptak előadások tartására.

Az év munkáját a TTT december végén megrendezett első anketja zárta, amelyben az iskolai testnevelés, a tömegsport és a testneveléselmélet kérdései kerültek négy előadás keretében megvitatásra.[10]

Az első év munkájának részletesebb, de korántsem teljes ismertetése talán megvilágitja azt a nagy lelkesedést és erőfeszitést, amelyet a Tanács a hazai neveléstudomány elmaradottságának felszámolása érdekében megkezdett, s amelyet változatlan lelkesedéssel folytatott a következő évek során is.

A tudományos munka tehát közel 30 évvel az első igények felmerülése után megindult, nagyon széles területen, s a természetes türelmetlenségből fakadóan erőn felüli munkavállalással. Jóllehet a különböző orvosegyetemek, a müszaki egyetem, továbbá a TF egy-egy tanszéke is bekapcsolódott elsősorban saját tanszéki munkájukkal kapcsolatos témák vizsgálatába, azonban a zömmel társadalmi erőkre épülő kutatómunka, amely nagyrészt kutatási tapasztalatok és müszerellátottság nélkül kezdett neki az első lépések megtételének, a tudomány fejlődésének akkori időszakában is már messze tulhaladott volt és eleve nem sok konkrét gyakorlati eredménnyel kecsegtetett. Ez a magyarázata annak, hogy a Tanács müködésének első négy évében a tudományos tevékenység - amelyet az 1956-os ellenforradalom is kettétört s részben dezorganizált - az intézményes kutatómunka lehetőségeinek hiányában egyre inkább irodalmi sikra tolódott. A nehézségeket szemléleti problémák is tetézték. A tudományos munka iránti igény és bizalom, csak a "megszállottak" viszonylag szük rétegében élt, s az empirikus gyakorlaton felnőtt szakembereink, s olykor sajnos felsőbb vezetőink is - akiktől pedig a tudományos munka kibontakoztatása függött - jobban biztak a gyakorlati tapasztalatokban, mint a tudományos kutatás eredményeiben. Akik - s ezek bizony kevesen voltak - mégis a tudomány felé fordultak, azok is szükebb körü gyakorlati problémáikra, a még gyermekcipőben járó tudományos munkától gyors és csalhatatlan választ, mondhatnánk, kész recepteket vártak. Jogosan vetette fel beszámolójában a TTT akkori főtitkára: "nélkülözzük legjobb edzőink, valamint vidéki testnevelő tanáraink módszertani vonatkozásu dolgozatait".[11] Hozzátehetjük: a kutatómunkába való bekapcsolódásukat is.

A következő években a Tanács - a folyamatban levő kutatások mellett - megkezdte a Magyar Sport Enciklopédia és a Kislexikon testnevelési sportanyagának, továbbá a Magyar Sportlexikon cimszó gyüjteményének összeállitását, egy óvodai és az általános iskolák alsó tagozata számára készitendő testnevelési kézikönyv és más tanulmányok, monográfiák, továbbá az UNESCO Kulturális Osztályának védnöksége alatt egy 7 nyelvü sportszótár elkészitését is. Ankétokat szervezett az olimpiai felkészülés segitésére, kiállitásokat rendezett stb.

A TTT első négy évének munkáját - amelynek keretében még nagyon sok konkrét tevékenységet lehetne felsorakoztatni - határozottan pozitivan értékelhetjük:

sok segitséget adott a testnevelési és sportmozgalom problémáinak rendszerezéséhez és megoldásához;

tapasztalatokat gyüjtött a tudományos módszerek alkalmazásában;

szóban és irásban kiterjesztette a tudományos ismereteket és módszereket /kiadott 127 tanulmányt, megjelentetett 370 szakcikket, 50 tudományos előadást tartott és öt pályázatot irt ki, amelyre 80 pályamü érkezett/;

"Külföldi Szakirodalmi Tájékoztató"-jában 1957 decemberétől - amely Európa-szerte az elsők között jelent meg - rendszeres információt nyujtott a külföldi tudományos könyvekről, folyóiratokról, cikkekről;

megjelentette hazánk első tudományos folyóiratát a "Testnevelástudomány"-t;

sok szakemberben felkeltette a tudományos irodalom iránti érdeklődést;

kapcsolatokat teremtett a külföldi testnevelési tudományos szervekkel és intézményekkel.

A tudományos munkának szinte kizárólag társadalmi munkásokkal, illetőleg a TF oktatóinak s az OTSI Kutató Laboratóriumának bekapcsolásával történő megvalósitása a Tanács megalakulásának időszakában is már problematikusnak látszott. Erre utaltak a főiskola igazgatójának a TF első évkönyve /1954/ előszavában irt sorai is: "Természetesen a tudományos igényü rendszeres kutatómunka széleskörü kibontakoztatása elsősorban oktatási feladatok ellátására hivatott főiskolai tanszékekre korlátozva nem valósitható meg. Ehhez - a TF tanszékein folyó kutatómunkán kivül - megfelelő intézmény, tudományos kutató intézet elengedhetetlenül szükséges. Ennek mielőbbi létrehozása a közeljövő egyik legfontosabb feladata kell legyen, mert enélkül a magyar testnevelés és sport továbbfejlesztése ma már elképzelhetetlen",[12] de ezt vetette fel a TTT 1955. évi mérlegének elkészitésekor a Tanács főtitkára is.[13]

A Tanács elnöke, dr. Lissák Kálmán 1957 novemberében a TTT helyzetével kapcsolatban a következő megállapitásokat tette:

"A TTT a kisszámu apparátusával és mérsékelt anyagi erőforrásaival sem átfogó irányitó-szervező munkát, sem eredményes operativ kutatómunkát érdemben végezni nem tud. Való igaz, hogy a TTT jelen körülmények között elmerül a problémák özönében és való igaz az is, hogy szerte a világon erősödő és terebélyesedő testnevelési tudományos munka és az ebből fakadó eredmények olyan helyzeti előnyt biztositanak a kultura e területén más államoknak és népeknek, hogy felelősségünk teljes tudatában fordulunk illetékes párt- és kormánytényezőkhöz: Tegyék számunkra lehetővé a magyar viszonyoknak megfelelő teljes értékü munkát. Kérjük a magyar tudományos élet irányitó központját, a Magyar Tudományos Akadémiát, fogadja be és segitse hazai talajba izmossá fejlődni a még alig megkapaszkodott kis kulturhajtást. Kérjük sportfőhatóságunkat, teremtse meg a sportátszervezés keretében a testnevelési tudományos kutató és szervező munka szervezeti és anyagi feltételeit!"[14] A TTT Elnökségének megujuló kérései s a felsőbb pártszervek pozitiv állásfoglalása alapján az MTST Elnöksége 1958. augusztus 7-én határozatot hozott a Testnevelési Tudományos Kutató Intézet felállitására, amelynek szervezési munkálatai haladéktalanul megkezdődtek. 1958-ban a Tanács munkájának zömét ez a nagy horderejü feladat kötötte le, s programjában az előző években megkezdett munkák továbbvitele mellett, ujabb kutatásokat nem is iktatott be.

A TTKI szervezési munkálatait irányitó, majd az Intézet igazgatójává kinevezett dr. Hepp Ferenctől 1959 elején Tóth Dezső vette át a főtitkári munkát. Ezzel lezárult a TTT müködésének első szakasza.

A második szakaszban a TTT segitségével megkezdte müködését a TTKI/Testnevelési Tudományos Kutató Intézet/, amely ha nagyon is szerény keretek között, de lehetővé tette a testneveléstudomány néhány területén az operativ kutatómunka kibontakoztatását. Csak néhány területen, mert az alapitó rendelet sajnos eleve megfosztotta az Intézetet bázisától, az orvostudomány terén végzett kutatások lehetőségétől. Az e téren jelentkező összes feladatokat az Egészségügyi Minisztérium irányitása alatt álló OTSI Kutató Laboratóriuma lett volna hivatva megoldani.

Az uj helyzetnek megfelelően átszervezett TTT-re - amely az uj kinevezések alapján alakuló ülését 1959. december 28-án

tartotta, s elnöke ismét dr. Lissák Kálmán Kossuth-dijas akadémikus lett - az a feladat hárult, hogy az MTST elvi állásfoglalásának figyelembevételével irányitsa és koordinálja a TTKI, OTSI, továbbá a TF, a tanárképző főiskolák s a különféle külső kutató intézetek testnevelés és sportra vonatkozó kutatásait, szélesitse és szervezze a társadalmi alapon folyó tudományos kutatómunkát, továbbá segitse a hazai és külföldi kutatások elterjesztését, gyakorlatban való meghonosodását.

A TTT tevékenységében ez időben az uj helyzetnek megfelelően központi feladatként jelentkező irányitó és koordináló munkát azonban számos tényező gátolta. A testnevelés és sportmozgalom vezetése, de a gyakorlati szakemberek is elsősorban az élsport problémáinak megoldásában - tehát elsősorban az orvostudományokkal szorosan kapcsolatban álló területen - vártak jelentős, konkrét és gyors segitséget. De e kutatások bázisa, az OTSI Kutató Laboratóriuma, egyrészt más főhatóság elvi és anyagi irányitása alá tartozott, másrészt elsőrendü feladata mégis csak az OTSI-n belül jelentkező problémák megoldása volt. A TF és a tanárképző főiskolák tanszékei, az oktatói kar tulterheltsége, az operativ kutatómunkában való járatlansága, kutatói státuszok+ és nem utolsósorban müszerpark hiányában jelentős érdemi segitséget nem nyujthattak. Talán e néhány problémafelvetés is érzékelteti a TTT Elnöksége előtt e téren hosszu éveken át fennálló nehézségeket.

A Tanács elnöksége az elvi irányitás hatékonyságának növelése érdekében elsősorban egy hosszabb lejáratu, távlati program kidolgozását tartotta szükségesnek. Az első távlati kutatási programot a TTT teljes ülése 1960 nyarán fogadta el, amely öt évre megszabta a testnevelési és sportmozgalom legfontosabb területein végzendő kutatások irányát. A TTKI és a TTT öt bizottsága ennek figyelembe vételével készitette el rövidebb távu kutatási terveit.

A távlati program megvalósitása érdekében - szem előtt tartva a fentebb vázolt nehézségeket - a Tanács különösen fon-

---

+A TF igazgatója 1957-1958-ban megkezdte a tanszékek tudományos kutatókkal való megerősitését, de a TTKI megszervezésekor ezeket át kellett adnia a Kutató Intézetnek.

tosnak tartotta a vidéki társadalmi kutató bázis szélesitését. Ezért 1960-ban megkezdte a vidéki lehetőségek felmérését, s 1961 nyarán elsőként Pécsett, majd Szegeden, s az év második felében Debrecenben és Miskolcon, majd 1963-ban Szombathelyen is létrehozta a TTT helyi szerveit. E vidéki szervek lehetőségeik szük határai között is aktiv tevékenységet végeztek, különösen az általános iskolai tantervreform előkészitésével kapcsolatos vizsgálatok során. Tevőleges részvételükkel sikerült a TTKI-nek a vidéki vizsgálatok nagy számát biztositani /10 000 ált. iskolai tanulót vizsgáltak meg/. E vidéki szervek azonban néhány év után a meg nem értés, az anyagi támogatás és publikációs lehetőségek hiányában egymásután szüntették meg tevékenységüket.

Jelentős erőfeszitést, kiemelkedő aktivitást fejtett ki a Tanács a nemzetközi és hazai tudományos eredmények minél szélesebb körü megismertetése és elterjesztése érdekében. Az alakuló ülésen ugy határozott, hogy 1960-ban meginditja a TTT füzetei és szakkönyvei c. sorozatát, amelynek keretében 1960 őszétől a testnevelési és sportmozgalom szinte valamennyi elméleti és gyakorlati területe számára adott ki tanulmányokat, monográfiákat, bibliográfiákat stb., napjainkig mintegy 35 kötetben. A könyvkiadás szorgalmazására annál is inkább szükség volt, mert a "Testneveléstudomány"-t, ezt a korszerü, tudományos szinvonalon tartott folyóiratot alig két éves megjelenés után, arra való hivatkozással, hogy "magas szinten foglalkozott a testnevelés és sport tudományos kérdéseivel, s ezért nem tudott kapcsolatot teremteni a gyakorlati szakemberek széles körével"[15] megszüntették. Utóda, a "Sport és Tudomány" /1957. IX-1964. XII./ csupán népszerü nyelvezetü, rövid cikkek közlésére vállalkozhatott, igy elveszett az a fórum, amely a kutatók számára az egyetlen publikációs lehetőséget biztositotta.

A könyvkiadás mellett a Tanács különös gondot forditott ankétok és előadássorozatok megrendezésére. Az ankétok sorozatát a TTT és a TF 1959 decemberében közösen rendezett háromnapos nemzetközi tudományos ülésszaka vezette be, amely jelentős állomása volt az egyre hatékonyabbá váló hazai tudományos munkának és egyben betekintést nyujtott a baráti országok tudományos életébe is.

Fontos állomás volt az 1963-ban Budapesten megrendezett Nemzetközi Testnevelési Tudományos Konferencia, amelyen 17 országból 59 tudományos kutató vett részt, élükön az UNESCO mellett müködő Testnevelési és Sport Világtanács vezetőivel. E konferencia keretében rendezte meg a Testnevelési és Sport Világtanács Dokumentációs és Információs Irodája V. ülését is.

Kiemelkedő és gyakorlati szempontból is igen értékes rendezvény volt 1967-ben a Magyar Sportorvos Társasággal, a Pszichológiai Tudományos Társasággal, a Testnevelési Tudományos Kutató Intézettel, a Testnevelési Főiskolával és az Országos Testnevelési és Sportegészségügyi Intézettel közösen a Magyar Tudományos Akadémián megrandezett konferencia "A teljesitményfokozás különböző kérdései" cimmel.

Ezekben az években, 1960 tavaszától a Tanács az ankétok mellett évenként megismétlődően fővárosi és vidéki előadássorozatokat inditott 100-nál több előadással a testnevelési és sportmozgalom legjelentősebb elméleti és módszertani témáiban. Ez az előadássorozat vetette meg az alapját a sportfőhatóság 1961-től rendszeressé vált sportakadémiai előadássorozatának.

Mindezeken tul, kiállitásokkal /Tanácsköztársasági sportkiállitás Budapesten és vidéki városokban, Sport a müvészetben stb./, pályázatokkal /Kilián Testnevelési Mozgalom fejlesztési lehetőségei, Tornateremmel nem rendelkező iskolák testnevelése stb./, szakfilmekkel s az évekig tartó szervező és gyüjtő munka után a Sportmuzeum létrehozásával /1957/ és továbbfejlesztésével járult hozzá a szemléletformáláshoz, az érdeklődés felkeltéséhez és szakembereink tapasztalatainak összegyüjtéséhez, közkinccsé tételéhez.

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a TTT müködésének második szakaszában jelentős továbblépések történtek a testnevelés-tudomány hazai fejlődésében:

értékes tapasztalatok gyültek össze a tudományos munka szervezésével, tervezésével, koordinálásával és irányitásával kapcsolatban;

megalakult és megkezdte müködését a TTKI - mint az operativ kutatómunka bázisa;

sokrétü és gazdag tapasztalatokkal rendelkező kutató törzsgárda alakult ki;

egyre szélesedő körben erősödött és tudatosult annak a felismerése, hogy a korszerü gyakorlati munkához elengedhetetlen a testneveléstudomány eredményeinek megismerése és felhasználása;

jelentős lépések történtek a tudományos munka társadalmi bázisának országos szintü kiszélesitésére;

igen nagymértékben előrelépett a hazai és külföldi tudományos eredmények közreadása /könyv- és füzetkiadások, ankétok, előadássorozatok/;

jelentősen fejlődött a külföldi tudományos szervekkel és intézményekkel való kapcsolat s az azok munkájába való bekapcsolódás.

Az MTS II. Kongresszusán 1967 decemberében dr. Lissák Kálmán akadémikus, a Tanács elnöke a TTT tevékenységéről egyebek között a következőket mondotta: "A Tanács tudományos, szervező és koordináló munkájának eredményeként jelenleg közel 200 testnevelő tanár, orvos, mérnök és igy tovább, tevékenykedik a TTT valamilyen bizottságában, illetőleg társadalmi intézmények területén belül foglalkozik sporttudományos témával is." Majd igy folytatta: "A Testnevelési Tudományos Tanács az előzőekben ismertetett kutatási területekről jelenleg 22 iskolai és óvodai testnevelési, 30 edzésmódszertani, 39 sportegészségügyi, 5 gyógytestnevelési, 15 testneveléstörténeti és sport pszichológiai, valamint 3 tömegtestnevelési kutatást tart nyilván és támogat."[16]

Az MTS II. Kongresszusa a testnevelési és sportmozgalom területén folyó tudományos munkával kapcsolatban az alábbi határozatot hozta: "A korszerü követelményeknek megfelelően elő kell segiteni a testnevelési és sporttevékenység tudományos alapokra helyezését. A sporttevékenység szinvonalának emelése érdekében a tudományos kutatómunkát alkalmassá kell tenni arra, hogy rendszeresen vizsgálja és elemezze, elsősorban a versenysport és az utánpótlás nevelés legfontosabb kérdéseit. Ezen belül foglalkozzék olyan problémákkal, mint a nagyobb teljesitmények elérésének lehetőségei, a sportág sajátossága stb. Bőviteni kell a kötelező testnevelésre és a kötetlen testedzésre vonatkozó élettani, szervezési és módszertani ismereteket. Megalapozott kutatási eredményekkel és kisérleti tapasztalatokkal segitsék a kutatók a versenyzők és a szakvezetők munkáját, a szakemberképzést. Kisérjék

figyelemmel a nemzetközi tudományos szakirodalmat, a különböző tanulmányoknak a testnevelésben és sportban is hasznositható megállapitásait és gondoskodjanak arról, hogy azok közkinccsé váljanak. Az edzők és szakvezetők a gyakorlati tevékenység során szerzett értékes tapasztalataik kiegészitéséül fokozottabban hasznositsák a tudományos kutatások eredményeit."[17]

A kongresszus határozatát követően a tudományos munka hatékonyságának fokozása érdekében az MTS Országos Elnöksége 237/1/1968. sz. "a testnevelési és sporttudományos munka néhány kérdésének rendezéséről" szóló határozatában - többek között:

a Testnevelési Tudományos Kutató Intézetet 1969. január 1-től szervezeti egységként a Testnevelési Főiskolához csatolta, s elrendelte orvosi és fiziológiai laboratóriummal való kibővitését;

megszabta a TTT feladatait és hatáskörét, s elrendelte a TTT szervezeti és müködési szabályzatának módositását és személyi összetételének felülvizsgálatát.

E határozat nyomán a központi szervezési munkák 1969 elején befejeződtek.

Az MTS Országos Elnöksége 4/1969. évi határozatában jóváhagyta a TTT személyi összetételét. Ennek alapján a TTT mint az MTS Országos Elnökségének tudományos tanácsadó, koordináló szerve 1969. III. 13-án tartotta meg ujjáalakuló ülését. A TTT elnöke dr. Lissák Kálmán Kossuth-dijas akadémikus, egyetemi tanár, főtitkára Antal József főiskolai tanár lett. Az MTS Országos Elnöksége 16 tagu Elnökséget és 24 tagu Tanácsot nevezett ki.

Az MTS Országos Elnöksége 1969 juniusában adta ki 14/1969. sz. "A TTT szervezeti és müködési szabályainak módositásáról" szóló határozatát, amely 1969. julius 1-én lépett hatályba.

A Tanács 1969 juliusától az uj szervezeti és müködési szabályzat alapján folytatta munkáját, mindenekelőtt a tudományágankénti jóváhagyott 7 bizottságának megszervezését és rendszeres tevékenységének megindítását. Egyidejüleg nagy lendülettel kezdett neki a legujabb külföldi és hazai tudományos eredmények rendszeres közreadásához. Központi és bizottsági szinten szervezett ankét és vitaülés sorozatát 1969 juniusában a "Sportolók gyorsaságfejlesztésének kérdései"-t tárgyaló vitaüléssel nyitotta meg, majd 1969 őszétől - legszorosabb kapcsolatban a Magyar Sportorvos Társasággal - havi előadás, illetve vitaülés-sorozat kereté-

ben egymásután tüzte napirendre a testnevelési és sportmozgalom, elsősorban az élsport legsürgősebb kérdését.

Ime ezt az utat jártuk be az elmult 25 év alatt. Ha egy ilyen nagyon vázlatos összefoglalás nem is alkalmas a Tanács tevékenységének részletesebb boncolgatására, de arra talán elegendő, hogy érzékeltesse: felszabadulásunkkal - mint életünk minden más területén - a testneveléstudomány területén is megnyilt a lehetőség a régi vágyak megvalósitására, szabad alkotó munka elkezdésére. S mi éltünk is ezzel a lehetőséggel már a felszabadulásunk első percében. Az azóta megtett 25 év - ha botlások és sikerek váltakozva szegélyezik is ezt az utat - meghozta napjainkra egyrészt az aktiv alkotó munka időszakát, ismertté tette a kutatás alapvető módszereit, megteremtette a legfontosabb dologi feltételeket, kialakitotta a kutatómunka törzsgárdáját, másrészt a tudományos munka szükségességének felismerését, sőt egyre inkább tudatos igénylését. Az elmult negyedszázad alatt felnőtt és megizmosodott tudományos munka - az utóbbi időben tapasztalt erkölcsi és anyagi támogatás további fennmaradása mellett - alkalmassá vált arra, hogy egyre több és több hatékonyabb segitséget nyujtson testnevelési és sportmozgalmunk még eredményesebb fejlődéséhez.

Jegyzetek

[1]Kovács R.: A testnevelési tudomány itthoni teendői. Testnevelés 1929. december.

[2]Szerbák E.: Miért van szükség Testneveléstudományi Társulatra. Testnevelés 1932. január-február.

[3]Doros Gy.: Miért szükséges az OTT Testneveléstudományi Szakbizottságának felállitása? Testnevelési Tanárok Közlönye 1934. január.

[4]Kocsis M.: Néhány szó a testnevelési kutatómunkáról. Testnevelési Tanárok Közlönye 1937. december. Hepp F.: Testneveléstudo-

mány. Testnevelési Tanárok Közlönye 1938. január. Szerbák E.: Testneveléstudományi feladatok. Testnevelési Tanárok Közlönye 1938. március-április, október.

[5]Hepp F.: Tudományos testnevelés-kutatás. Testnevelés 1941. junius.

[6]Hepp F.: A testnevelési tudományos kutatás jelentősége és gyakorlati vonatkozásai /A magyar testnevelés és sport nevelési kérdései./ Bp. 1948. - Szorosabb kapcsolatot a sport és a tudomány között. Népsport 1950. julius 14. - Hegyi Gy.: Az uj esztendő uj feladatai előtt. Népsport 1950. december 1. - Hepp F.: Testnevelés-tudományunk. Népsport 1950. december 3. - Vezérfonal a testnevelés és a sport kérdéseinek tanulmányozásához Bp. 1951. - Tapolczai J.: Tudományos módszerekkel a nagyobb eredmények felé. Népsport 1951. julius 31. - A tudomány szerepe a sportban. /Szerkesztőségi vezércikk./ Népsport 1951. október 21.

[7]Grubich V.: Az Országos Testnevelés- és Sportegészségügyi Intézet Kutató Laboratóriumának öt éve. Testneveléstudomány 1955. 3. sz.

[8]Tudományos szakkörök alakulnak a Testnevelési Főiskolán. Népsport 1951. október 19.

[9]Hepp F.: A Testnevelési Tudományos Tanács megalakulása és első évi munkája. Testnevelési Tudományos Tanács 1956.

[10]Uo.

[11]Uo.

[12]Antal J.: A Magyar Testnevelési Főiskola Évkönyve - 1954.

[13]Hepp i.m.

[14]Sport és Tudomány, 1957. december 10.

[15]Sport és Tudomány 1960. február 11.

[16]Szélesebb alapokon, magasabb szinvonalon a testnevelés és sport fejlesztéséért. Bp. 1968. 134-135.

[17]Uo. 210-211.

KERESZTY ALFONZ

Részletek a Magyar Testnevelési Főiskolán folyó tudományos munka 25 évéből

A mult század második felében, amikor a versenysport kiszélesedett, és az iskolai nevelőmunkában helyet kapott a testnevelés, a tudományos érdeklődés a testnevelés és sport felé is kiterjedt. Kezdetben főképpen élettani kérdések tanulmányozására került sor, majd pedagógiai, lélektani és módszertani megfigyelésekre is sor került. A TF oktatói közül néhányan már a 30-as években foglalkoztak tudományos jellegü munkával, de szervezett tudományos munkáról ebben az időszakban nem beszélhetünk. E téren a felszabadulás jelentős változást hozott. A háborut követő sulyos évek alatt, a háboru pusztitásainak helyrehozása mellett, a nehéz körülmények között dolgozó TF oktatók már a tudományos munka fontosságát hangsulyozták. Álláspontjuk jelentős támogatást kapott a Magyar Kommunista Párt részéről, amely az 1947-ben kiadott "A sport valamennyi kérdésének megoldására" cimü program 16. pontjában kimondja, hogy a Testnevelési Főiskola és a Sportmester Vizsgáztató Bizottság állitson fel egy Kutató Intézetet. Hasonló szellemü a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front sportprogramjának 26. pontja, amely leszögezi, hogy a Testnevelési Főiskolán a sportvezetők, szervezők és nevelők képzése mellett helyet kell kapni a tudományos kutató munkának.

A tudományos munka szempontjából is nagy jelentőségü volt a tanszékek felállitása 1950-ben. Lassanként minden tanszéken megindult a tudományos kutatómunka. Azonban a kutatómunka teljes kibontakozását számos körülmény nehezitette. Ilyen kedvezőtlen tényező volt, hogy a tanári kar igen magas óraszáma miatt csak kevés idő maradt a tudományos munkára. Nehezitette a helyzetet továbbá az is, hogy a korszerü kutatást szolgáló eszközök többnyire hiányoztak. Hátráltatta a tudományos kutatómunkát az ösztönzés és az elismerés hiánya is. Ennek ellenére néhány tanszéken igen értékes és az ország határain tul is értékelt kutatómunka bontakozott ki.

A TF oktatók tudományos munkájukkal először az 1956. junius 29-én megrendezett első tudományos ülésen léptek a nyilvánosság elé. Az ülésszak nagy érdeklődés, de szerény keretek között zajlott le, hiszen a müsoron mindössze 4 előadás szerepelt.

Ettől az időtől kezdve rendszeressé váltak a tudományos ülések és évente itt számoltak be az oktatók tudományos munkájuk eredményeiről. Kezdetben szabadon választott témák szerepeltek a müsoron, később az üléseken egy-egy aktuális téma különböző szempontból való megvilágitása és megvitatása történt. Igy került sorra 1964 májusában az a tudományos ankét, ahol az erőfejlesztés és az állóképesség fejlesztése, 1965 decemberében pedig a gyorsaságfejlesztés élettani, lélektani és módszertani kérdéseit vitatták meg. 1960-ban megalakult a TF Tudományos Bizottsága, amely társadalmi munkában vette kezébe a tudományos munka irányitását és koordinálását.

A testnevelés tudományos munka egyre nagyobb elismerését jelentette az MTS-nek az a határozata, hogy a főiskola tudományos munkájának irányitására, tudományos igazgatóhelyettest nevezzenek ki. Igy került sor 1965-ben az első tudományos igazgatóhelyettes kinevezésére /dr.Kereszty Alfonz/.

A TF-en folyó tudományos munka javitása céljából az igazgatóság - Kerezsi igazgatóval az élen - 1965-ben több feladat végrehajtását tüzte ki célul.

Az egyéni kutatási tervek meghagyása és támogatása mellett az MTS-sel és a TTT-vel közösen el kivánták késziteni a testneveléstudomány távlati tervét és az ebből a munkából a Testnevelési Főiskolára háruló részt.

Tervszerüen gondoskodni törekedtek a testneveléstudomány területén dolgozó fiatal káderek neveléséről.

Egy müszerkészitő és javitó laboratórium felállitását szorgalmazták. Fokozni kivánták a tudományos munka erkölcsi és anyagi támogatását, pályázatok kiirásával és a jobb munkák jutalmazásával. Lépéseket tettek - sajnos nem sok sikerrel -, hogy a Testnevelési Főiskola egyetemi jellegü főiskola legyen.

Régi óhaj teljesült, amikor a tudományos munkák publikációja érdekében - három év kivételével - évente megjelent a TF Közlemények cimü kiadvány, ahol tanári munkákon kivül diákköri dolgozatok is helyt kaptak.

Az első szám 1954-ben látott napvilágot. /Az ösztönzés terén is lépések történtek, mert pályamunkák kiirására került sor tanárok és hallgatók részére, az értékes pályamunkákat azután az MTS és a TF pénzjutalomban részesitette./

1965 óta referáló üléseket tartottunk havonta, ahol szakcikkek, könyvek, külföldi tanulmányutak, kongresszusok anyagáról nyujtottak szinvonalas tájékoztatót egymásnak oktatóink.

Lépések történtek a külföldi társintézményekkel való kapcsolat kiépitésére is. E szempontból nagy jelentőségü volt az a nemzetközi konferencia, amelyre 1965. december 6-án a Testnevelési Főiskola 40 éves jubileuma alkalmából megrendezett ünnepi tudományos ülés után került sor. E konferencián a belgrádi, bukaresti, lipcsei, prágai, pozsonyi, szófiai és varsói TF-ek rektorai, illetve rektorhelyettesei vettek részt. A konferenciának az volt a célja, hogy a baráti országok főiskolái, illetve oktatói kerüljenek közelebb egymáshoz a kölcsönös tapasztalatcsere és segités érdekében. Számos javaslat született, amelyek egy része a későbbi években részben megvalósult.

Nem sokkal azután megállapodás jött létre a szófiai Testnevelési Főiskolával és a pozsonyi Komenský Egyetem Testnevelési Intézetével kölcsönös tapasztalatcsere és tanulmányutak biztositására.

Lehetővé vált, hogy néhány tanárunk külföldi tudományos kongresszusokon vegyen részt. Tanáraink nemcsak előadással szerepeltek nemzetközi tudományos konferenciákon, kongresszusokon, de nemzetközi tudományos, illetve módszertani bizottságokban is helyet kaptak.

Röviden szólni kell oktatóinknak a Testnevelési Tudományos Tanácsban végzett munkájáról. Mint ismeretes, a TTT 1954 decemberében alakult meg. Kezdettől fogva részt vett munkájában több oktatónk, sőt néhányan az elnökségben is helyet foglaltak.

A TTT kiadványai között megtaláljuk oktatóink munkáit is.

A TF tudományos munkája szempontjából nagy fordulópontot jelentett az 1968. év. Az MTS Országos Elnöksége 1968-ban határozatot hozott a Magyar Testnevelési Főiskola feladatairól /182/1/1968/, amelyben a főiskola tudományos munkájáról is szó esik. A határozat 9. pontja kimondja, hogy: "A hazai és külföldi felsőfoku oktatási intézményekhez hasonlóan a főiskolának is

feladata az oktatás-nevelés talaján álló tudományos tevékenység, kapcsolódva az MTA és az MTS központi kutatási témáihoz. Ezért fokozatosan javitani kell a tudományos munkához szükséges személyi és anyagi feltételeket. Olyan tudományos képesitéssel rendelkező oktatókat is be kell állitani, akik az oktatómunkában való részvétel mellett a tanszékek kutatómunkáját is segitik és önálló kutatást is végeznek. Központi müszerlaboratóriumot /műhelyt/ kell létrehozni, függetlenitett mérnököt és technikust beállitani, továbbá növelni a müszerek, a filmfelszerelések és a demonstrációs eszközök számát.

Támogatni kell a Testnevelési Főiskolát azoknak a feladatoknak és követelményeknek a megvalósitásában, amelyek teljesitése feltétele annak, hogy a TF egyetemi jellegü főiskola legyen.

Nem sokkal ezután az MTS Országos Elnökségének 237/1/1968. számu határozata "A testnevelés és sport tudományos kutatómunka néhány kérdésének rendezéséről" jelentett iránymutatást a főiskola tudományos munkája számára is. E határozat többek között kimondja, hogy a Testnevelési Tudományos Kutató Intézetet 1969. január 1-től a Testnevelési Főiskola intézeteként kell müködtetni. A határozat alapján a TTKI-t 1969. január 1-től a TF-hez csatolták, ami komoly lépés volt az erők egyesitésére és a komplex vizsgálatok végrehajtása szempontjából. Ugyanekkor megkezdődött a tanszékek mellett müködő kutatóknak fokozatos kinevezése, ami a tanszékek tudományos munkáját segitette. Dr. Terényi Imre igazgató és dr. Kutassi László tudományos igazgatóhelyettes szorgalmazására az MTS jelentős támogatást helyezett kilátásba a kutatáshoz szükséges eszközök beszerzésére. Uj szakemberekkel bővitették a TFKI müszerlaboratóriumát,s ezzel a testnevelés tudományos kutatói nagy segitséget kaptak. Máris sok uj müszert készitettek és gondoskodtak több müszer üzemeltetéséről és karbantartásáról. Az 1968/69. évben ujabb tanári és hallgatói pályázatok kiirásával ösztönözték a tudományos munkát.

1969 márciusában a Magyar Tanácsköztársaság 50 éves jubileuma tiszteletére tudományos ülésszak zajlott le a főiskolán, ahol 4 szekcióban: a történeti, az orvostudományi, a pedagógia-lélektani,valamint edzésmódszertani szekcióban hangzottak el szinvonalas előadások. A tudományos ülésszak méltó befejezése

volt az a szimpozion, amelyet dr. Terényi Imre irányitásával, a hazai és külföldi szakemberek részvételével tartottak meg a nemzetközi kapcsolatok fokozott kiépitése érdekében.

A szimpozion vitájában a szocialista országok tiz szakembere vett részt.

Az igazgatóság további lépéseket tett a külföldi kapcsolatok kiépitésére. Kilátás nyilik arra, hogy egy-egy oktató külföldön, elsősorban a Szovjetunióban kandidátusi fokozatot érjen el. Kibővült az az anyagi keret, amely a külföldi tanulmányutak és kongresszusi részvételek fedezését szolgálja és már az 1969. évben több tanár számára nyilott lehetőség arra, hogy kongresszuson, illetve tanulmányutakon vehessen részt.

Konkrét lépések történtek a főiskola egyetemi jellegének elismerése terén és minden remény megvan arra, hogy a közeljövőben ez valóra is váljon.

Oktatóink 25 éves tudományos munkájának részletes ismertetése meghaladja e rövid felszólalás kereteit. A számos előadás, szakcikk, könyv és könyvrészlet bizonyitja oktatóink szorgalmát és szakértelmét. 1950 óta a kutatási témák száma évente 22 és 34 között szóródott és nem egy kutatás eredménye nemzetközi elismerést szerzett.

A TF tanszékeinek, a Kutató Intézetnek és a Szakkönyvtári és Dokumentációs Központnak 1970-re tervezett kutatási témái nagymértékben kiszélesedtek, amit az alábbi néhány adat is bizonyit. A tervezett 67 téma a következőképpen oszlik meg:

Atlétikai tanszék	3
Időszaki és Küzdősportok tanszéke	5
Marxizmus-Leninizmus tanszéke	6
Neveléstudományi tanszék	8
Orvostudományi tanszék	5
Sportjáték tanszék	2
Testneveléselméleti tanszék	6
Torna tanszék	1
Kutató Intézet	17
Szakkönyvtár és Dok. Közp.	14

A felsorolt témák a munka jellege szerint igy alakulnak:

Alapkutatás	23
Alkalmazott kutatás	32
Fejlesztő kutatás	12

Diákköri munka

A testnevelés tudományos kutató munka kifejlődésének egyik kulcskérdése megfelelő számu, jól képzett kutató képzése. Ebből a szempontból a Testnevelési Főiskolára fontos feladat hárul. Ezeknek a gondolatoknak a jegyében 1951 őszén Antal József igazgató azt javasolta, hogy a tanszékek mellett alakuljanak meg a tudományos szakkörök. A főiskola tanácsa e javaslatot örömmel fogadta és több tanszék mellett megalakult egy-egy tudományos szakkör. 1952-ben a főiskolán az eddigi szakköröket az Oktatásügyi Minisztérium irányelvei alapján diákkörökké szervezték át, és egy szervező irodát létesitettek. A diákkörök munkája iránt igen nagy érdeklődés nyilvánult meg, és végül is összesen 74 hallgatót vettünk fel. A diákkörök alakuló ülése 1952. december 22-én zajlott le, ahol ismertettük a diákkörök céljait és a tudományos kutatás módszereit. 5 diákkör alakult meg, amelyek a következők voltak:

1. Marxista-leninista
2. Atlétikai
3. Élettan-egészségtan
4. Testneveléselmélet és
5. Torna Diákkör.

Azonban évről évre ujabb diákkörök alakultak ugy, hogy egy-két tanszéken több diákkör is müködött. Igy pl.: a Játék Tanszéken labdarugás és röplabda diákkör, az Orvostudományi Tanszéken élettan-egészségtan diákkör, mozgástan-gyógytestnevelés diákkör és a Neveléstudományi Tanszéken pedig pedagógia és lélektani diákkör.

A megalakulástól kezdve 3 év kivételével, minden évben megrendezésre kerültek a diákköri konferenciák. Ezek közül ki kell emelni az 1955. április 20-án lezajlott konferenciát. Az Oktatásügyi Minisztérium és a DISz Központi Vezetősége a felszabadulás 10. évfordulójára megrendezte az I. Országos Tudományos Diákköri Konferenciát, amelyen diákköreink is részt vettek.

Mindnyájan örömmel hallgattuk ifjaink felkészült referátumait és talpraesett hozzászólásait. Nagy öröm volt számunkra, hogy az Oktatásügyi Minisztérium Adamik és Nacsa hallgatók előadását pénzjutalomban részesitette.

Az igazgatóság a diákköri konferenciákon elhangzott előadások legjobbjait pénzjutalomban részesitette. Mig kezdetben csak három előadás kapott dijazást, 1967-ben már a dijazott előadások száma nyolcra emelkedett. Az elmult időszak alatt diákköreink szép munkát végeztek, amit az is bizonyit, hogy eddig 62 témán dolgoztak és tartottak eredményeikről diákköri konferencián előadásokat.

A TF oktatóinak és hallgatóinak 25 éves tudományos munkássága egyre jobban felfelé ivelő tendenciát mutat. Az MTS és a TF igazgatóságának megértő anyagi és erkölcsi támogatása a jövőre nézve komoly reménnyel tölthet el mindnyájunkat, mert biztositják a tudományos munka további fejlődését, ami fiatalságunk egészségének megszilárditását és egyéni teljesitőképességének növekedését fogja szolgálni.

HOZZÁSZÓLÁS

IZSÁK LAJOS

Hozzászólás a népi demokratikus forradalom kérdéséhez

Hozzászólásomban a népi demokratikus forradalom létrejöttének feltételeiről és a forradalom menetének, szakaszainak kérdéseiről szeretnék szólni, illetőleg azokhoz néhány megjegyzést füzni. Népi demokratikus forradalmunk elvi kérdései körül kialakult vitákban igen fontos helyet kapott a forradalom feltételeinek kialakulása, valamint forradalmunk jellegének és szakaszainak problematikája. A népi demokratikus forradalom történetét nem lehet megérteni, megmagyarázni az előzmények, a forradalom feltételeinek vizsgálata nélkül. Ez a forradalom a II. világháboru végén a Horthy-fasizmus ellentmondásainak talajából tört fel. A forradalom feltételeinek vizsgálatát az is indokoltá teszi, hogy ezeknek bizonyos fokig meghatározó jellege volt a meginduló forradalom menetére, a forradalmat megvivó, illetve az azt megakadályozni kivánó erők állapotára, a lejátszódó forradalom jellegére. Sőt a fentieken tulmenően kihatással volt - természetesen módosult formában és mértékben, az eltelt évek hatásaitól átalakitva - a későbbi időszakra is, szocialista épitésünk éveinek történetére. De a népi demokratikus forradalom létrejöttének feltételeit tanulmányozva, elemezve lehet feltárni a külső és belső tényezők összefüggését, kölcsönhatását is.

A forradalom érlelődése, majd kibontakozása szempontjából döntő jelentősége volt a nemzetközi helyzet alakulásának, mindenekelőtt a II. világháboru menetében beállt változásoknak. A II. világháboru döntő fordulata, különösen a magyar hadsereg doni veresége után, ennek hatására változások indultak meg a magyar társadalom osztályerőinek állapotában, egymáshoz való viszonyában. Ennek egyik mutatója az uralkodó osztályoknál a Kállay-kormány hintapolitikája, amely jelezte az uralkodó osztályok korábbi politikai egységének felbomlását, a németbarát és az angolszász orientációju erők elszakadását, szembekerülését

egymással az uralkodó osztályon belül. A Vörös Hadsereg 1943-44-es győzelmei és előrenyomulása, a szövetséges hatalmak sikerei, a fasiszta koalicióból való kiugrások /Olaszország, Románia/, az egész Európában kibontakozó ellenállási mozgalmak erősödése - az uralkodó osztályok katonai válságának politikai válságba való átmenéséhez - a "felülllevők" válságának kialakulása felé hatottak. Kezdetét vette nálunk is a hitleri Németországhoz fűződő kapcsolatok lazitása és a kilépés lehetőségének latolgatása. Ennek egyik következménye volt az ország német megszállása. Ez azt jelentette, hogy az addig kollaboráló kormányok, illetve utódaik Hitler vazallusai lettek. Hazánk legfontosabb gazdasági, társadalmi, kül- és belpolitikai, valamint katonai ügyeiben - a német igényeknek és szükségleteknek megfelelően - ez után már formailag is Hitler budapesti követségén döntöttek. Weesenmayer, Hitler teljhatalmu megbizottja, kinevezésekor a következő fő feladatok végrehajtására kap megbizást: "A Birodalom teljhatalmu megbizottja felelős a magyar politika minden fejleményéért ... Gondoskodjék arról, hogy az ország teljes közigazgatását - a német csapatok ott-tartózkodása idején is - az ő irányitása alatt álló kormány intézze azzal a céllal, hogy az ország minden erőforrását, elsősorban gazdasági lehetőségeit, a közös hadviselés érdekében maximálisan kihasználja."[1] Ebben az időszakban a háboru addig is meglevő sulyos terhei egyre inkább nehezedtek és mindinkább elviselhetetlenebbekké váltak. A terheket szinte kizárólag a dolgozó tömegek viselték. A beszolgáltatások, a rekvirálások, az adók, az élelmezési nehézségek és a pénz inflálódása mellett a megszállással járó növekvő terror, a német és a magyar fasiszták erőszakoskodásai fokozták az elégedetlenséget a dolgozó tömegek soraiban. A forradalom feltételei érlelődésének vizsgálatánál ezeket a tényezőket annál is inkább hangsulyozni kell, mert figyelmen kivül hagyásuk azt jelenti, hogy a problémát leszükitjük és a bekövetkezett változásokat csupán az uralkodó osztályok soraiban kibontakozó válsággal próbáljuk magyarázni. A tömegek soraiban mutatkozó elégedetlenség különösen 1944 második felétől már az antifasiszta ellenállás és a partizánmozgalom fokozódásában is megnyilvánul. Kiemelkedik ezek közül a Nógrád megyei partizánok, a Mokán Komité, Dorog-Sárisáp környékén a Zgyerka-csoport, valamint a magyar anti-

fasiszták növekvő részvétele különösen a szlovák, lengyel, jugoszláv és szovjet partizánmozgalomban.

Az uralkodó osztályok soraiban és a dolgozó tömegek magatartásában végbement változások 1944 őszére-telére elértek olyan fokra, amelyet Lenin szavaival a forradalmi válság fogalmával jelölhetünk. A forradalmi válságnak forradalomba való átnövését Magyarországon azonban befolyásolta egy sajátos körülmény, mégpedig a német megszállás ténye. A német megszállást illetően sajátos helyzet alakult ki hazánkban 1944 nyarán. Lehetőség nyilt a német hadsereggel szembeni ellenállásra. Indokolták ezt elsősorban a harctéren bekövetkezett változások. A megszálló német haderő létszáma 1944 juliusára igen lecsökkent. Az arcvonal helyzete a német főparancsnokságot ebben az időszakban arra kényszeritette, hogy a megszálló csapatok zömét kivonja hazánk területéről. Ebben az időszakban a Magyarország területén állomásozó német csapatok összlétszama - a légierő, a kiképző alakulatok nélkül - a 150 ezret sem haladta meg.[2] Ugyanakkor a magyar fegyveres erők létszáma ebben az időszakban /1944. szeptember/ a határőr alakulatokkal együtt meghaladta az 500 ezer főt. Az ujabb mozgósitások és a pótalakulatok felállitásával a haderő létszáma állandóan növekedett. A honvédség több mint kétharmada - mintegy 20 hadosztálynyi erő - az 1. és a 2. tábori hadsereg állományában Kárpát-Ukrajnában és Észak-Erdélyben összpontosult. A határokon kivül ekkor már csak a II. tartalékhadtest volt Lengyelországban,[3] igy megvolt a lehetősége, hogy egy átállási kisérlet esetén a siker reményében lehessen felvenni a harcot a német fasiszták ellen. A kormányzó körök és az uralkodó osztályok a sorsdöntő időszakban nem tudtak megegyezni. A Szovjetunió felé nem közeledtek, a kibontakozást az angolszászokkal történő megegyezés utján képzelték el.[4] Ez a politikájuk katasztrófához vezetett. Horthy 1944. októberi felemás kiugrási kisérletére mintegy válaszul ujabb német megszállás következett, ami egyuttal utat nyitott a nyilas rémuralomnak. Az ujabb megszállást már lényegesen nagyobb létszámu és erősebb német hadsereg hajtotta végre. A hitleri Németország Ausztriát és Dél-Németországot a magyarországi front megszilárditásával kivánta biztositani, emellett a magyar mezőgazdasági termékek és az un. stratégiai nyersanyagok - olaj, bauxit - is kulcsfontos-

ságu szerepet töltöttek be a német hadsereg ellátása tekintetében. A fentiekből következett, hogy a német vezérkar a még rendelkezésre álló csapatok egy részét Magyarországra vezényelte, másfelől a visszavonuló német hadsereg jó részét hazánk területén összpontositotta. Ilyen körülmények között az antifasiszta ellenállási mozgalom kibontakozása rendkivüli méretekben megnehezült.

Magyarországon a forradalom megindulásához a döntő lökést a német és magyar fasiszta fegyveres erők szétzuzása, az országnak a Vörös Hadsereg által történő felszabaditása és az Európában kialakult uj helyzet adta meg.

A továbbiakban néhány rövid megjegyzést szeretnék füzni a hazánkban kibontakozott népi demokratikus forradalom jellegének és szakaszainak problematikájához. Népi demokratikus forradalmunk jellegének és szakaszainak történetirásunkban kialakult valamennyi álláspontját nem kivánom részletezni. Csupán annyit jegyeznék meg, hogy volt időszak - 1948 előtt -, amikor még azt is tagadták, hogy a felszabadulás nyomán forradalom ment végbe hazánkban. Révai József 1950-ben egyik pártfőiskolai előadásában a forradalmat 5 szakaszra osztotta, de a demokratikus és a szocialista szakaszt nem határolta el időben.[5]

Népi demokratikus forradalmunk jellegéről és szakaszairól kialakult vitában tartja magát olyan vélemény is, amely szerint a népi demokratikus forradalom már 1945 nyarán elérkezett fejlődésének uj szakaszához, azáltal, hogy lekerült a napirendről a korábban az antagonisztikus osztályokat is összefogó fő feladat, a Hitler-fasizmus, a belső fasizmus elleni harc, majd a földreform végrehajtása után a népi demokratikus forradalmon belül a szocialista forradalomba való átnövés került napirendre.

Az ország egész területének felszabaditása kétségtelenül kedvező lehetőségeket teremtett a népi demokratikus forradalom továbbfejlesztéséhez. Nem lehet azonban egyszerüen az ország teljes felszabadulásáig terjedő periódus intézkedéseiből, valamint a központi kormányszervek hatáskörének az ország egész területére történő kiterjesztéséből olyan következtetéseket levonni, amely azt eredményezi, mintha hazánkban már 1945 nyarára a demokratikus feladatok megoldódtak volna, és azáltal a szoci-

alista feladatok megoldása került volna napirendre. Az említett feladatok megoldása közül különösen nagy jelentősége volt a földreform megindításának és a földek 1945 nyarára történt kiosztásának.[6] A földosztással lényegében megoldódott a nincstelen földnélküli agrárproletárok és a néhány holdas szegényparasztok földhözjuttatása, amely szerves kapcsolatban állt a Függetlenségi Front követeléseivel és az antifasiszta, antifeudális, antiimperialista követelésekkel. A nagybirtokos osztály felszámolása döntő lépés volt a népi demokratikus forradalom előrevitele szempontjából. A földreform végrehajtásával ez az osztály lényegében felszámolódott és kiszorult a politikai életből. A földosztás azonban sértette a nagytőke érdekeit is, hiszen a felszabadulás időszakában ennek a rétegnek kezén közel 700 000 kat. hold föld volt és a közvetett érdekeltsége - a a nagybirtok és a nagytőke összefonódása miatt - még ennél is nagyobbra tehető. A földreform a nagytőkéseknél nagyobb mértékben érintette az egyházat, - elsősorban a katolikus klérust -, amelynek a birtokai sokkal nagyobbak voltak. A földreform azonban nem fejeződött be teljesen 1945 nyarán; a földek birtoklásáért, majd megtartásáért még igen nehéz harcokat kellett megvívnia a Kommunista Párt által vezetett baloldali erőknek 1945 végén, 1946 elején. E küzdelem eredményeként a jobboldal egy része kiszorult a hatalomból, és a forradalom előrehaladásával egyben megindult az előrenyomulás a szocialista vivmányok követelése felé is.

A népi demokratikus forradalom 1945 nyarára elért fejlődésében kétségtelenül a szocializmus irányába mutató elemek is voltak, itt csak utalni szeretnék pl. az üzemi bizottságok megszervezésére, és a munkásellenőrzés bevezetésére. Ez azonban nem mond ellent annak a ténynek, amely szerint 1945 nyarán a közvetlen feladat még nem a szocialista forradalomra való irányvétel volt, hanem a demokratikus feladatok további erőteljes végrehajtása és a kiharcolt vivmányok radikális védelme, a munkásosztály vezetése alatt oly módon, hogy az a később végbemenő szocialista forradalom bázisául szolgáljon.

A szocialista forradalom szempontjából igen nagy jelentősége volt a munkásegységnek és a Szociáldemokrata Párt munkástömegei állásfoglalásának. A magyar munkásosztály legöntudato-

sabb rétegei - köztük a volt szociáldemokrata munkások nagy része - következetesen támogatták az MKP-t, és sokan készen álltak arra is, hogy harcba induljanak a szocialista forradalomért. A Kommunista Párt azonban ekkor még nem tüzte ki közvetlen feladatként a szocialista forradalom megvalósitását. Ez a körülmény jelentősen megkönnyitette a munkásosztály azon rétegeinek is - a Szociáldemokrata Párt tagjainak egy részétől a pártonkivüli munkásokig - a kommunisták köré való tömöritését, amelyek még nem tették magukévá a szocialista forradalom gondolatát, de aktivan támogatták a demokratikus feladatok megvalósitását és együtt harcoltak a munkásosztály legöntudatosabb osztagával a régi rend visszaállitásának minden kisérletével szemben. 1945 nyarán uj problémák jelentkeztek a politikai életben. A régi rend hivei éledni kezdenek és a kezdeti aléltságból nyilt szinre lépnek. A jobboldali erők megpróbálnak felsorakozni a Kisgazdapárt mögé, amellyek szemben a Kommunista Párt a koalició balszárnyának szorosabb összefogását igyekszik létrehozni. A Kisgazdapárt vezetésében tulsulyban levő nagytőkés, klerikális, kulák és polgári csoportok közös célja a Kommunista Pártnak a hatalomból való kiszoritása. Térnyerésük ellenére erről a céljukról le kell mondaniok. Az 1945-ös választásokon bár a Kisgazdapárt - a szavazatok számarányát tekintve - az első helyet foglalja el, de a párt vezetőinek be kell látni, hogy a munkásosztály számára döntő sulyt biztositó nemzetközi és belső hatalmi viszonyok alapvetően nem változtak meg, a baloldal jelentős befolyással rendelkezik továbbra is az ország politikailag legérettebb, legforradalmibb rétegeiben. A választások eredményei természetesen nem maradtak hatástalanok az események további menetében. A Kisgazdapárt adja az uj miniszterelnököt és a kormány hét miniszterét. A Kommunista Pártnak sikerül megkapnia a belügyi tárcát, valamint a közlekedési és a népjóléti minisztériumot. A belügyi tárca különösen fontos volt a rendőrség szempontjából, mivel ez volt az egyetlen számottevő fegyveres erő nálunk ebben az időszakban. Igy a reakciós közigazgatást valamennyire ellensulyozni lehetett.

A választások után meglehetősen erős jobboldali ellentámadás bontakozik ki, amely lényegében átfogja az egész országot. A Kommunista Párt irányitja az ellentámadást, a Baloldali Blokk

vezetőjeként. A Baloldali Blokk gyakorlatilag a munkásosztály és a szegényparasztság tömörülését jelentette. Követeléseik kapcsán megvalósitásra kerülnek olyan intézkedések - földreform védelme, közgazgatás megtisztitása a reakciós elemektől, szénbányák államositása, nehézipar állami ellenőrzése stb. -, amelyek részben stabilizálják az addig elért eredményeket, ugyanakkor előrelépést is jelentenek. Meg kell jegyeznünk, hogy a köztársaság kikiáltása még nem jelent szocialista követelést, de azokat az erőket erősitette, amelyek az előrehaladást segitették. A szénbányák államositása már viszont a szocialista átmenet felé való lépést jelentette. Ebben az irányban később döntő fordulat volt a Magyar Kommunista Párt 1946 őszén ülésező III. Kongresszusa.

A kongresszus fő jelszava, amelyben a Párt további feladatait összefoglalta : "Nem a tőkéseknek, hanem a népnek épitjük az országot!" Ez politikai téren azt jelentette, hogy el kell érni a burzsoázia kiszoritását a hatalomból, s ezzel létrehozni a népi demokrácia uj, szilárdabb kormányzati alapját, egy uj, burzsoáziától mentes Függetlenségi Frontot és koalíciót, amely a munkásosztály vezetése alatt áll. A kongresszus határozata egyértelmüen leszögezte: "Követeljük a termelés és a hitel állami irányitását, a bankok és a külkereskedelem állami ellenőrzését, a demokratikus pártok államositási programjának haladéktalan végrehajtását, a köz érdekeivel szembehelyezkedő, a tulajdonukban levő termelőeszközöket nem gazdaságosan használó nagytőkések üzemeinek állami igénybevételét, a kiskereskedelem és a kisipar támogatását... Követeljük az erélyes és tervszerü állami rendszabályokat a munkanélküliség leküzdésére, munkát minden dolgozó számára. Követeljük a szakszervezetek jogkörének, a szakszervezeti alkotmánynak törvénybeiktatását ... a földreform befejezését, telekkönyvezést, a parasztság hitelellátását, a nagymalmok államositását ... a közigazgatás demokratikus reformját, ... a közoktatás ujjászervezését népi alapon..."[7] Ugyancsak fontosnak tartjuk kiemelni a határozat zárómondatát: "Csak a népi demokrácia teszi lehetővé, hogy az országunk a társadalmi fejlődés utján, polgárháboru nélkül haladjon a szocializmushoz."[8]

A kongresszus jelszavai és követelései a szocialista forradalom győzelmes megvivásának nemcsak a célját jelölték meg, hanem az ahhoz vezető utat is. Itt már a szocialista forradalom feladatai közvetlenül előtérbe kerülnek. A forradalom viszonylag békés körülmények között történő fejlődése Magyarországon lehetővé tette, hogy olyan rétegeket is maga mellé állitson - középparasztság, városi és falusi kispolgárság stb. -, amelyek szintén segitették a szocialista forradalom véghezvitelét. A cél megvalósitását lehetővé tették a szocializmusért folytatott küzdelem uj külső és belső feltételei: a Szovjetunió megnövekedett ereje, tekintélye és támogatása s a magyar munkásosztály vezető részvétele a hatalomban. Az uj viszonyok ugyanakkor meg is követelték a békés és fokozatos utat: csak igy lehetett biztositani a Függetlenségi Front további erősödését, a gazdasági ujjáépités eredményes befejezését s a Szovjetunió és a nyugati hatalmak megfelelő kapcsolatait.

Hozzászólásomat a következőkkel szeretném zárni. A forradalmi folyamat egységét nehéz tagadni. A forradalom jellegére csupán annyit mondani, hogy egységes, nem elegendő. Ha ugyanis a végrehajtott gazdasági intézkedéseket - földreform, államositások stb. - nézzük, azt látjuk, hogy végeredményben a hatalom jellegét a menetközben változó politikai erőviszonyok határozzák meg. Népi demokratikus forradalmunk gazdasági rendszabályai az erőviszonyok, a hatalom jellegének változása következtében végső fokon a kisajátitás rendszabályai lettek, mert közben fokozatosan létrejöttek a szocialista átalakulás feltételei is.

Népi demokratikus forradalmunk egységes forradalmi folyamat, de permanens, ezért van létjogosultsága a forradalmi folyamat szakaszolásának és nemcsak abban az értelemben, hogy az erőviszonyok változnak néha, erősebbek vagy gyengébbek az előrevivő erők, vannak előretörések és visszaesések, hanem abban az értelemben is, hogy a forradalmi folyamat két nagy szakaszra osztható. A szakaszok nem határolhatók el egymástól élesen időben, de minőségben sem oly módon, hogy az egyik lényegében csak polgári demokratikus, a másik pedig szocialista. Ezek a szakaszok nemcsak különböznek egymástól, hanem nagymértékben össze

is fonódnak, áthatják egymást, mert egy permanens forradalom szakaszai. Az összefonódás legvilágosabban abban látszik, hogy már az elsőnek is vannak szocialista jegyei, és a második is old meg olyan feladatokat, amiket a polgári demokratikus forradalom szokott megoldani. A megkülönböztetés tehát azt fejezi ki, hogy a megoldott feladatok és az erőviszonyok a két szakaszban eltérőek. A szakaszok összekapcsolása abból következik, hogy végeredményben már az első szakaszban is a munkásosztály a hatalom fő tényezője. A forradalom jellegét, a forradalom által megoldandó ellentmondások, a forradalmat megvivó erők összetétele határozza meg. Mivel a népi demokratikus forradalom a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenetnek egyik utja, formája, amelyben a munkásosztály szövetségben a széles dolgozó tömegekkel, az alapvető demokratikus feladatok megoldásán keresztül megteremtve a proletárdiktaturát, a szocialista társadalom épitéséhez kezdhet, a II. világháboru végére kialakult történelmi helyzetből következően a legkedvezőbb formán keresztül, ezért a népi demokratikus jelleget nem lehet a forradalom egyik vagy másik szakaszára leszükiteni.

Jegyzetek

[1] A Wilhelmstrasse és Magyarország. /Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933-1944. /Bp. 1968. 789. Idézi: Ölvedi I.: A budai vár és a debreceni csata. Bp. 1970. 8.

[2] Ölvedi I. i.m. 17-18.

[3] Uo. 17.

[4] Uo. 20.

[5] Horváth J.: Népi demokratikus forradalmunk elvi kérdései történetirásunkban 1956-1965. Tanulmányok a magyar népi demokratikus forradalom történetéből. ELTE Legujabbkori Magyar Történeti Tudományos Diákkör. Bp. 1966. 21.

[6] A földreform végrehajtására és a földosztást követő problémák felvázolására legujabban lásd: Donáth F.: Demokratikus földreform Magyarországon 1945-1947. Bp. 1969. 421.

[7]A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944-1948. Bp. 1967. 269-271.

[8]Uo. 275.

ÜLÉSELNÖKI ZÁRÓSZÓ

PAMLÉNYI ERVIN

Kedves Elvtársak!

Tudományos ülésszakunk mai munkájának végére értünk. Nincs lehetőség természetesen a megbeszélt kérdések részletes összefoglalására, valamennyi előadás értékelésére. Amit itt szükségesnek tartok kiemelni, az elsősorban az, hogy 25 év eredményeinek bemutatása reálisan történt, az előadások mentesek voltak a mult egyoldalu szemléletétől, a sportmozgalom fejlődését helyes kölcsönhatásban, összefüggésben mutatták be a népi demokratikus forradalom menetével, általában a politikai fejlődéssel. Balogh Sándor, Szabolcs Ottó, Kutassi László professzorok előadásai ilyen szellemben készültek. Conkov professzor előadása értékes elméleti hozzájarulást jelentett a nemzeti és nemzetközi tényezők viszonyának ábrázolásához a szocialista országok testnevelési rendszerének fejlődésében. Nagyon tanulságos volt számunkra Wonneberger professzor beszámolója, aki az olimpiai eszme humanizmusát állitotta szembe a mai nyugatnémet burzsoázia egyes köreinek imperialista törekvéseivel.

Egészében véve tehát ugy érzem, ülésszakunk fontos kérdéseket vetett fel, megvilágitotta - ha persze nem is teljesen - a felszabadulás utáni magyarországi sportmozgalom fejlődését, megvilágitott bizonyos fontos nemzetközi összefüggéseket is. Hiányok több vonatkozásban természetesen még vannak a kutatómunkában; ezek ösztönöznek bennünket ennek a munkának a folytatására.

Engedjék meg, hogy végezetül megköszönjem az előadók munkáját, a hozzászólásokat és nem utolsósorban a résztvevők figyelmét.

A TESTI NEVELÉSI SZEKCIÓ ÜLÉSE

ÜLÉSELNÖKI MEGNYITÓ

SIMON GYULA

Tisztelt Tudományos Ülésszak!
Kedves Elvtársak!

A Magyar Testnevelési Főiskola tudományos ülésszaka történeti évforduló alkalmából és tiszteletére ülésezik. Negyedszázados hazánk és negyedszázados nevelésügyünk felszabadulása.

A kultura terén is nagyarányu forradalmat kibontakoztató 25 esztendő megváltoztatta köznevelésünk szervezetét és tartalmát. Ki tagadhatná, ha arról a nézőpontról, melyet 1945. április 4-e jelent, előre és hátra néz, hogy a nevelésügyben is nagyarányu, forradalmi változások következtek be. Engedjék meg, hogy az ellenforradalmi korszak köznevelésének jellemzésére egyetlenegy összefüggéssel utaljak: 1930-ban az ország lakosságának 56,4 %-át képező munkásság és szegényparasztság gyermekeinek arányszáma a középiskolában 5,1 %, a felsőoktatási intézményekben 5,4 %. Ez nyilvánvalóvá teszi a Horthy-korszak nevelés-politikájának osztálytartalmát, a felszabadulás után a dolgozó tömegeknek harcát a demokratikus,majd a szocialista iskola megteremtéséért.

Nagy utat tettünk meg az elavult szerkezetü, tartalmában korszerütlen, konzervativ-klerikális szellemü oktatástól a nevelésügy egységes szervezetének, az oktatás-nevelés marxista-leninista világnézeti irányultságának, tudományos tartalmának, az iskolázás szocialista demokratizmusának megteremtéséig. Mert amiként igaz is, hogy a felszabadulással olyan iskolaügyet örököltünk, mely teljes egészében korszerütlen volt, - éspedig nemcsak a fejlődés népi demokratikus iránya, várható követelményei szempontjából, hanem a polgári fejlődés akkori európai normáihoz mérve is - azonképpen igaz az is, hogy az oktatásügyet illetően az összehasonlitást ma a fejlett tőkés országokkal is álljuk. Mert a nevelésügy terén is világméretü békés verseny folyik. S ebben a versengésben a mi esélyeink az elmult negyedszázadban

TESTNEVELÉSI FŐISKOLA Könyvtára

jelentősen javultak. Nem is abban látjuk elsősorban e tétel igazát - bár ebben is! -, hogy az egyetemeket és a főiskolákat végzettek száma a háboru előttinek több mint hétszeresére, a középiskolákat végzettek száma pedig közel ötszörösére emelkedett, s hogy nálunk a kultura a tömegek közkincsévé vált, hanem mindenekelőtt az iskolai, egyetemi végzettség minőségében, korszerüségében, a kultura humánus gazdagságában és a képzés társadalom- és államvállalta garanciáiban.

Természetesen a nevelésügy nagyivü és általános fejlődése a testi nevelést és a sportmozgalmat is magával ragadta, és soha nem tapasztalt lehetőség birtokába juttatta. A testi nevelés terén meglevő valamennyi problémánk jelentőségét - anélkül, hogy lebecsülnénk - ebben a történeti összefüggésben kell mérlegelnünk és értékelnünk.

Kedves Elvtársak! Most az a feladatunk az ünnepi alkalomból, eredményeinket nem feledve, megvizsgáljuk a testi nevelés szükséges és lehetséges fejlesztésének legidőszerübb kérdéseit. A testi nevelési szekció tanácskozását megnyitom!

AD/217

ELŐADÁSOK

EMBER LÁSZLÓNÉ

A mozgásigény felkeltése az iskolai testnevelésben

Szocialista társadalmunk fejlődését, célkitüzéseinek elérését alapvetően meghatározzák azok az eredmények, amelyeket ifjuságunk sokoldalu nevelésében elérünk. Az életformánkat gyökeresen átalakitó tudományos és technikai civilizáció gyors tempóju fejlődését nevelő munkánkban is követnünk kell a szakadatlan reformokkal. Még igy is alig tudunk lépést tartani az idővel.

A tudományos és technikai élet minden területén mutatkozó rendkivüli eredmények lelkesedéssel töltenek el minket, de aggodalmat is keltenek bennünk. Mert amig egyik oldalról az ember boldogulásának,szebb, teljesebb életének korlátlan lehetőségei tárulnak fel előttünk, ugyanakkor munkánkban ujabb nehézségek mutatkoznak, problémáink megsokszorozódnak.

A testi neveléssel foglalkozó szakemberek - nevelők, orvosok - tömegeit elsősorban azoknak az ellentmondásos hatásoknak az elemzése foglalkoztatja, amelyeket az életkörülményekben beálló változások az ember testi fejlődésére, egészségi állapotára gyakorolnak. Ebből az elemzésből kell kiindulnunk, hogy a pozitiv jelenségeket minél eredményesebben kiaknázhassuk, a negativ ráhatásokat pedig mérsékeljük és ellensulyozzuk.

Ugy kell az egészség megőrzéséért dolgoznunk, hogy az ember megfeleljen az egyre fokozódó követelményeknek és ellenálljon a modern életformával együttjáró, egészséget kárositó behatásoknak.

A testi nevelés minden időben a nevelés egyik alapvető feladata, de jelentőségének elismerése, a jobb és hatékonyabb módszerek kutatása az emberiség történetében még soha nem volt olyan erőteljes, mint az elmult fél vagy negyed században, különösen pedig napjainkban. Bár a testi nevelés terén - főként az ember fizikai teljesitőképességének fejlesztésében - hatalmas és

valaha hihetetlennek tünő eredményeket értünk el, feladataink nem csökkennek. Még válaszra várnak átfogó érvényü, alapvető jelentőségü kérdések, igy a testi nevelés, a testnevelés korszerü értelmezése, terminológiai tisztázása. Meg kell határoznunk azt is, hogy a testi nevelés a személyiség fejlesztésében milyen szerepet tölthet be. Ezen a téren adódó lehetőségeinket nem kicsinyelhetjük le, de el sem tulozhatjuk, ha nem akarunk téves következtetésekre jutni. Az ilyen általános jellegü kérdések tisztázása mellett állandó feladatunk, hogy a gyakorlati munka modernizálásával, a tudományos vizsgálatok eredményeinek felhasználásával a testi nevelés minden részlettevékenységét is tökéletesitsük. Ülésszakunk előadásai ezekből a problémakörökből meritik témáikat és bizunk abban, hogy a felvetett gondolatok, vélemények és viták hozzásegitenek munkánk előreviteléhez.

A testi nevelés egyik aktuális problémája napjainkban a mozgásigény felkeltésének, a felkeltés lehetőségeinek vizsgálata az iskolai nevelésben.

A mozgás-, sportolási igény felkeltése, megfelelő fejlesztése nevelő munkánk állandóan hangoztatott, mégis meglehetősen kevés eredménnyel megoldott feladata. Ennek a jelenleg kiemelt és különleges jelentőségü problémakörnek részletesebb elemzése és eljárásainak feltárása csak az utóbbi években foglalkoztatja behatóbban hazai nevelőinket is,[1] azóta, amióta a társadalmi fejlődés egyre sürgetőbben követeli a feladat megoldását és amióta a neveléstudomány, a neveléslélektan eredményei jelentősen kedvezőbb feltételeket is teremtettek ehhez.

A kulturális és civilizációs fejlődéssel együttjár az életfontosságu testmozgások viszonylag gyors ütemü és jelentős redukciója. Ez a körülmény bátorit fel minket arra - a jelenleg talán tulzásnak tünő megállapitásra -, hogy a testgyakorlás, a sporttevékenység a jövőben nélkülözhetetlenül hozzá kell, hogy tartozzék az ember életéhez, mégpedig annak egész tartama alatt. Bár a növekedés idején a legdöntőbb, hogy az iskolai testneveléssel megalapozzuk a szervezet edzését, munkabirását, hogy elősegitsük arányos fejlődését, de a csak fiatalkorban végzett testgyakorlás a ma és a holnap körülményei között már nem elegendő.

Iskolai nevelőmunkánk eredményeképp el kell érnünk,hogy a rendszeres testgyakorlás az ember életének éppen olyan természetes igénye legyen,mint a munkáját megkönnyitő gépek használata. Olyan ösztönszerüleg müködő készséggé váljék,amelynek végrehajtása különösebb akarati erőfeszitést és tudati ráirányitást már nem igényel,és amelynek elmaradása hiányérzettel,kellemetlen érzéssel jár együtt.Röviden: a testgyakorlás valamilyen formáját mindenki számára napirendi egészségügyi szokássá kell fejlesztenünk.

A testmozgás az ember életfontosságu,biológiai szükséglete, de a "különböző egyéneknél a mozgásszükséglet nagyon különböző erősségü lehet" - mondja Kardos[2],és hozzátehetjük,hogy életkoronként is eltérő mértékü mozgásigényben jelentkezik.A kisgyermekkorban kifejezetten erős mozgásigény az életkor előrehaladtával - nyilván az életkörülmények alakulásának következtében is - kisebb-nagyobb mértékben csökken.A természetes mozgásvágyra hivatkozás tehát nem menthet fel minket a mozgásigény felkeltésének,helyesebben fenntartásának feladata alól.Az sem közömbös számunkra, hogy a természetes mozgásszükséglet kellő irányitás hiján,nem keres-e kielégitést valamilyen torzult, egyoldalu formában.

Rubinstein szerint: "Az a tevékenység,amellyel az ember bizonyos szükségletek ösztönzésére foglalkozni kezd,ha megszokottá lesz,maga is szükségletté válhatik."[3] Már pedig mi a testgyakorlást,a sportolást kivánjuk szükségletté fejleszteni és megszokottá tenni.Arra törekszünk,hogy ezek a formák szerepeljenek igényként fiatal és felnőtt korban egyaránt a biológiai mozgásszükséglet kielégitésére.

Az igény felkeltésére és szokások kialakitására többféle módszer szolgál,amelyeket adott időszakban a gyermek fejlődési sajátosságaihoz igazodva kell alkalmaznunk.A módszerek közül előadásomban csupán a rendszeres cselekedtetés, a tudatformálás és meggyőzés,valamint az alkotó aktivitás felszabaditásának néhány lehetőségéről szeretnék szólni,mint amelyekkel esetleg közelebb kerülhetünk az emlitett feladat megoldásához.

Amennyiben a testgyakorlást napirendi szokássá kivánjuk fejleszteni,nyilvánvaló,hogy kisgyermekkortól kezdve a naponkénti gyakorlást,a rendszeres cselekedtetést tekintjük alapvető módszernek.

Az iskoláskor előtti időszakban mind a családi,mind a bölcsődei vagy óvodai nevelésben kielégitő mértékben alkalmazzuk a szoktatásnak ezt a módszerét.A szülők kötelezőnek tartják a kis-

gyermek naponkénti sétáltatását, játszótérre kisérését,a bölcsődék,óvodák napirendjében pedig kihagyás nélkül szerepelnek a mozgásos játékok,testgyakorlatok,séták.Amikor azonban a gyermek iskoláskoruvá érik,megszegjük a szokáskialakitás egyik alapvető szabályát,a rendszeres,kivétel és kihagyás nélküli cselekedtetést.Mintha csak azt a meggyőződést akarnánk a kisiskolásokban kialakitani,hogy valamely tevékenység,amely számukra addig természetes és kellemes volt,ezentul már felesleges,nem egyeztethető össze a komoly iskolai munkával.És amikor az iskola - még a legjobb esetben is - heti két 45 perces,meglehetősen kötött foglalkozásra szükiti le a gyermek testnevelését,attól kezdve érzi a szülő is felmentve magát,hogy gyermeke mozgásszükségletének kielégitésére gondot forditson.Sőt,a még meglevő mozgásigényét is visszaszoritja a tanulásra,leckekészitésre való szakadatlan ösztökéléssel.Az iskoláskorral tehát megszakad a cselekedtetéssel történő szoktatás folyamata.

Talán ebben a körülményben kereshetjük az igényfelkeltés és szokáskialakitás későbbi eredménytelenségének egyik okát.

Pedig az iskolai munka jellege nem jár törvényszerüen együtt a naponkénti testgyakorlás felhagyásával.Az a javaslat,amelyet dr.Róna a tanulók egészségvédelme érdekében a szünetekben szervezett testgyakorlásra,mint aktiv pihenésre tesz,egyszersmind a testgyakorlás igényének fenntartását,szokássá erősödését is szolgálja.[4]Különösen megszivlelendő az a megállapitás,hogy a tanitási órák jelenleg a kisiskolások számára amugy is kihasználatlanul hosszuak.Az órák időtartamának leröviditésével naponként egy-két hosszabb szünet beiktatása és azokon különböző jellegü testgyakorlás válna lehetővé.Javaslatait csak azzal egészithetjük ki,hogy a testnevelési szünetek rendszeresitése az iskolákban a magasabb korosztályu tanulók számára is indokolt.A megvalósitás lehetőségeit és eredményességét hazai kisérletek is igazolják.[5]

A rendszeres naponkénti testgyakorlás egy másik módszere lehet már kisiskolás kortól kezdve a gyermekek önálló otthoni gyakorlásának megszervezése.A reggeli torna,a napközbeni testgyakorlás mint napirendi követelmény pozitiv eredményeiről gazdag külföldi tapasztalattal rendelkezünk,[6] de hazai alkalmazása egyelőre meglehetősen szük körre terjed ki.A nem éppen szerencsésen "házi feladat"-nak elnevezett eljárás hasznát a szakirodalom sokféle szempontból értékeli. Ha jelentőségét a testgyakorlás meg-

szoktatása oldaláról vizsgáljuk,kétségtelenül igen alkalmas a cselekedtetés folyamatosságának biztositására,az önállóan végzett testgyakorlás napirendi szokássá fejlesztésére.

Az igénykeltés és szoktatás azonban nem rekedhet meg a puszta cselekedtetésnél.Az is szükséges,hogy a tevékenységet a fejlődéshez igazodó pozitiv érzelmi és értelmi ráhatásokkal összekapcsoljuk.A külső követelést belső inditásu együttmüködéssé kell alakitanunk.Az érzelmi befolyásolás,a pozitiv motivumok szerepe a szokás kialakitásában ismert,közülük pl.a sikerélmény jelentőségét saját vizsgálatainkkal is igazolhatjuk.[7] Mivel a téma az ülésszakon még részletesen elemzésre kerül,a továbbiakban inkább a tudatformálás megfelelő értelmezésének szeretnék néhány gondolatot szentelni.

Az iskolai testnevelésben a tudati ráhatás döntő módon az alapvető testgyakorlati ágak mozgáselemeinek megtanitására irányul.A mozgások oktatása természetesen szükséges, hiszen csak igy használhatók fel a fejlesztés eszközéül. Önmagában azonban a mozgásismeret keveset ér,ha a tanulóban nem tudatosul az is,miért nélkülözhetetlen számára a testgyakorlás,és a különböző mozgásokat,hogyan használhatja saját maga fejlesztésére.

Testnevelésben az oktatómunka nem szükülhet le a testgyakorlatok oktatására.A mozgástanitást össze kell kötnünk a mozgások alapvető tartalmi és formai sajátosságainak feltárásával,a mozgás és az emberi egészség összefüggése,a mozgás és a testi képességek fejlesztése közötti kapcsolat megismertetésével.Vagyis tisztázni kell mindazokat a legszükségesebb mechanikai,biológiai,fiziológiai törvényeket,amelyeken a testnevelés alapszik.Ha a tanulók állandóan fejlődő és változó ismeretrendszerében ezek az ismeretek is elfoglalják az őket megillető helyet,csak akkor várhatjuk,hogy az ember egyéb tudatosan kialakitott szokásai és igényei rendszerébe a testgyakorlás igénye is beilleszkedjék.

Az ismeretek ilyen jellegü bővitése, az egészségre nevelést szolgáló tudatformálás nem igényelhet külön elméleti előadásokat vagy hosszabb magyarázatokat a foglalkozásokon.A testgyakorlással járó pozitiv élményekre támaszkodva a tanulók már kialakult ismereteihez kapcsolódó utalásokkal el lehet érni az egyre tudatosabb munkát,a testnevelés jelentőségének belátását és a testgyakorlatok önálló,célszerü felhasználását.Figyelemreméltó kezdeményezés a testnevelés és az egészség összefüggése közötti ismeretek tuda-

tositására a Lipcsei Testnevelési Főiskola,vagy a Jugoszláv Sportszövetség Kutató Intézete által kiadott általános iskolai testnevelési tankönyvek bevezetése.A tanuló számára könnyen érthető,érdeklődést lekötő szöveges ismertetések és a gyermek képzeletét, szépérzékét megragadó ábrák nagymértékben megkönnyitik az oktatók tudatformáló munkáját,és a tanuló mozgásismereteinek határát bővitve hatásosan szolgálják az igény felkeltését is.

A tudatformálás mellett a meggyőzés lényeges feltétele,hogy a tanuló saját maga vagy társai példáján konkrét és kedvező tapasztalatokat is szerezzen a testgyakorlás hasznáról.Az ismeret önmagában ugyanis még nem minden esetben biztositja a megfelelő magatartást.Pl.Székely[8] vizsgálatai szerint átlagosan a tanulók 75 %-a a kézmosással kapcsolatban helyes egészségügyi ismeretekkel rendelkezik,de kevesebb,mint 30 %-a alakitja magatartását ezeknek az ismereteknek megfelelően.

A testgyakorlás hasznosságáról a tanulót legeredményesebben saját maga vagy társai fejlődésének,teljesitménynövekedésének alapján győzhetjük meg.Ilyent azonban csak akkor tapasztalhat,ha a testgyakorlás során mindenkit egyéni diszpozicióinak megfelelő ráhatások érnek.Az egyéni bánásmód elvének érvényesitése általános követelmény a nevelésben,de a testnevelésben kötelező érvényü Szuhomlinszkijnek az a követelése,hogy "Nem szabad minden egyes gyermekkel szemben azonos követelményt támasztani",[9] hanem mindenkitől csak annyit követeljünk,amire képes,azt viszont követeljük is meg.Vagyis az oktató nem tüzhet ki követelményeket a tanulók valamilyen feltételezett átlagszinvonala alapján,hanem minden egyes tanuló számára meg kell adni a lehetőséget saját potenciális erői kifejlesztésére.

Az azonos életkoru tanulók között rendkivül nagy eltérések vannak biológiai érettség,alkati adottságok,mozgásügyesség,tehát a testgyakorlás minőségére,intenzitására vonatkozó szükségletek szempontjából is.Minden tanulócsoportban vannak átlagos képességüek,de vannak elmaradottak és vannak az átlagosnál fejlettebbek is.Ha a tanulócsoport minden tagjával szemben az átlagnak megfelelő azonos követelményt támasztunk,akkor a feladat a fejlettebbek számára nem nyujt olyan ingert,amely a szervezetet különösebb alkalmazkodásra késztetné,igy nem is fejleszti.Az elmaradottak számára pedig az erejüket meghaladó feladat csak reménytelen és eredménytelen próbálkozást jelent,hatást nem is gyakorolhat rájuk.

Mindkét szélső csoportnál az élettani hatás elmaradása együttjár az unalom,az érdektelenség,illetve a kudarc élményével. Ezekben a tanulókban nemcsak a testnevelés haszna,jelentősége nem tudatosulhat,de az állandóan elszenvedett negativ élmények következtében a testgyakorlástól is elfordulnak.Pedig az iskola egyik kategóriát sem hanyagolhatja el,minden tanuló fejlődéséről gondoskodnia kell.

Az élenjárók az órán kivüli sportolásban még kárpótolhatják magukat,de a gyengébbek helyzete mindenhogyan reménytelen.A problémát az sem oldja meg,ha a lemaradókat elnézőbben értékeljük.Ezzel még nem érték őket a fejlettségüknek megfelelő élettani ráhatások,igy meggyőző igazolást sem nyertek a testgyakorlás hasznáról.Sőt,az a meggyőződés alakulhat ki bennük,hogy számukra eleve reménytelen valamilyen eredmény elérése a testgyakorlással.

Az egyéni foglalkoztatás a gyógytestnevelési órákon alkalmazott mértékben az osztályok viszonylag magas létszáma miatt keresztülvihetetlen,de szükségtelen is.A célt azzal közelithetjük meg,ha a nagyjából azonos képességü tanulókból csoportokat alakitunk és a csoportokon belül támasztunk a tanulók teljesitőképességéhez alkalmazkodó azonos követelményt.A testnevelési órák változatos foglalkoztatási formái bőven adnak lehetőséget,hogy az általános és közös bemelegitést követően ily módon szervezzük meg a munkát.

A kérdés tárgyalásánál Kelemen megállapitja,hogy a képességek szerinti csoportalakitásnak lehetnek hegativ hatásai is.[10] Ez kétségtelen. A testnevelési foglalkozásokon azonban a csoportok sohasem lezártak.A képességek szerinti csoportalakitás nem jelenthet állandó elkülönitést.A feldolgozásra kerülő mozgásanyag különböző természete,a tanulók fejlődésének egyéni tempója a csoportok állandó átszervezését igényli és végső soron az osztálymunkával váltakozva kerül alkalmazásra.

Az önálló testgyakorlásra a tanulókat az iskolában fel kell készíteni.Ehhez a jelenleginél több alkalmat és lehetőséget kell teremtenünk a tanulók alkotó készségének megnyilatkozására.

A testnevelési foglalkozások általában azt a benyomást keltik,hogy azokon a gyermek rendkivül aktiv,hiszen állandóan tevékenykedik,állandóan mozog.Radnai[11] szerint ez a mozgásban,cselekvésben megnyilvánuló aktivitás már méltánylást érdemel,hiszen komoly szerepe van a készségek,képességek fejlesztésében,s ugyanak-

kor fegyelmezettséget tükröz.Az aktivitásnak ezzel a fokával azonban nem elégedhetünk meg.Lényegileg a tanuló még akkor is passzsziv ebben a folyamatban,ha a külső inditás egyidejüleg belső késztetéssel,egyéni igénnyel és belátással találkozik.Az állandóan vezényszóra folyó cselekvésnél ugyanis a gyermek szubjektiv alkotó erői alkalmazására,valamely feladat önálló egyéni megoldására, leleményességének müködtetésére nem sok lehetőség nyilik.Talán csak a játékok állandóan változó helyzetei adnak alkalmat a mozgások szabad megválasztására,egyébként az uj anyag feldolgozásából adódó problémákat is alapvetően az oktató irányitása alapján oldja meg a tanuló.

Pedig a gyermek alkotó erejének felszabaditására a játékokon kivül is van lehetőség a testnevelésben.Ha több alkalmat adunk a tanulók szabad,kötetlen tevékenykedésére,ezzel egyrészt elősegitjük a tanuló felkészitését a mozgások önálló alkalmazására,ugyanakkor érdeklődését lekötő,törekvéseit kielégitő foglalkozást biztositunk.Hozzájárulunk személyisége szabad kifejlődéséhez.

A személyiség kialakitásának egyik lényeges kritériuma az alkotás szabadsága.Golant[12] szerint "Tökéletesen nyilvánvaló a tanulók alkotó aktivitásának és önállóságának hatalmas jelentősége az ismeretek alkalmazásában.Csak ebben az esetben van biztositva az alkotó módon dolgozni tudó emberek felkészitése."

Az alkotás mély és lényeges emberi szükséglet.A fejlődést éppen a mindig ujabb megoldásokra törő tevékenység biztositja.A legmagasabb értékü szórakozást is az aktiv részvétel nyujtja.Ha a gyermek állandóan uj megoldások keresésére irányuló törekvését és igényét kielégitjük,elősegitjük egyik fontos nevelési feladatunk megoldását,mely szerint "feltétlenül kivánatos,hogy minden tanulónak megadjuk az alkotó munkára való felkészülés lehetőségét".[13]

Az alkotó tevékenység felszabaditásának eljárása "játékos módszer", vagy "természetes módszer" néven általában ismert a testnevelésben,de lehetőségeit nem aknázzuk ki eléggé,alkalmazását szük keretekre korlátozzuk.Lényege,hogy valamely mozgásfeladat részletes megoldását minden gyermek szabadon,egyénileg keresse meg az oktató által megadott határokon belül.A mozgással kapcsolatos kategóriák és fogalmak egyre bővülő tárházából maga válassza ki a leleményességének,képességeinek legmegfelelőbb változatot és igy maga fedezze fel azok ujabb kapcsolatait,a magasabb szintü alkalmazás lehetőségeit. Az ilyen jellegü munkában

a tanuló önbizalmát nagymértékben fokozza az is, hogy egyéni tempójában és szinvonalán dolgozhat.

Az eljárás gyakorlati alkalmazása igen jó eredményekkel folyik az angol alsó és középfoku iskolákban.A módszert "oktató" vagy "nevelő gimnasztikának" nevezik.

Tankönyvek és kézikönyvek[14] ismertetik az eljárás elméleti alapjait és gazdag gyakorlatanyagot közölnek a különböző korosztályu tanulók számára adható feladatokból.A mozgásigény felkeltése és az önálló gyakorlásra való felkészités szempontjából indokolt volna, ha a módszerrel legalább kisérleti alapon nálunk is foglalkoznánk.

Természetesen az oktató a gyermek szabad próbálkozásait az igy folyó munkánál is állandóan figyelemmel kiséri.Ötleteket ad és segitséget nyujt a kisérletek variálásához,az egyéni alkati és egyéb sajátosságok minél előnyösebb felhasználásához.Hiszen "...a tanuló igényes szinten történő aktivizálása nemcsak megfér az oktató határozott vezetésével,aktivizálásával,hanem meg is követeli azt".[15] Különösen akkor kell az oktatónak beavatkoznia,ha valamely - a gyermek számára kedvelt - megoldás többszöri ismétlése esetleg tulerőltetéshez vezetne,illetve nem nyujtana kielégitő élettani hatást.

Az ilyen munka a tapasztalatok szerint nagymértékben mozgósitja a gyermek fizikai és értelmi erejét,a feladat megoldása pedig rendkivüli megelégedést és örömet vált ki benne.A módszer alkalmazásával a tanuló előképzettséget szerez a testgyakorlatok tudatosabb,könnyebb elsajátitásához és önálló alkalmazásához.Alkotó kedve is kielégülést nyer.A módszer minden korosztálynál alkalmazható,hiszen a tanulók állandóan bővülő mozgásismeretei a feladatok megszabásának végtelen sok variációjára nyujtanak lehetőséget.

Magától értetődő,hogy a tanulók alkotó aktivitására támaszkodás nem szorithatja ki teljesen az oktatómunka bevált,eredményes eljárásait. "A tanulók alkotó aktivitása és önállósága alkalmazásának lehetősége az oktatási folyamat minden láncszemében egyáltalán nem jelenti,hogy azt minden egyes órán meg kell valósitani" - mondja Golant. - "Mindemellett elejét kell venni sok iskola gyakorlatának,amelyben az önálló alkotó munka az órán nagyon is szerény helyet foglal el."[16]

A tanulók szabad, öntevékeny munkájának alkalmazásához, alkotó készségük érvényesitéséhez, valamint egyéni különbségeik figyelembevételéhez az oktatók nagyobb mértékü önállóságára is szükség van. Nagyobb szabadságot kell biztositani számukra a mozgásanyag megválasztásában.

A nevelő munka eljárásainak kiinduló pontja a gyermek, a benne rejlő tulajdonságok és potenciális erők szabják meg azok továbbfejlesztését. Márpedig ez gyermekenként különböző és egyedül a nevelő képes felmérésükre. Társadalmunk testnevelési rendszerének egységét alapvetően megszabják az egységes célok és feladatok, amelyek megoldását azonban többféle uton és eszközzel lehet elérni, nem kizárólag az egységes programokkal. Ha a testgyakorlatok konkrét hatását és nevelő erejét a gyermek szubjektiv helyzete és a gyakorlatokhoz való viszonya határozza meg, akkor a feldolgozásra kerülő minden egyes gyakorlatot nem feltétlenül szükséges országos vonatkozásban egységesen megállapitani. Sok esetben elegendő, ha a központi előirás annak a képesség- és mozgásmüveltség szintnek a tájékoztató ismertetésére terjed ki, amelyet a társadalom és az egyén érdekében kivánatosnak és érthetőnek tart.[17]

A merev és egyforma tantervek, a mindenki számára pontosan egyforma tanitási menet ellen egyre több kifogás hangzik el, mint amelyek miatt kielégitetlen marad a gyermek egyéni érdeklődése.[18] Hasonló értelmü állásfoglalás hangzott el a MTA Pedagógiai Bizottságának 1969. évi vitáján is. Eszerint: "A tanterv bizonyos hányadát - a pedagógusok maguk töltsék ki tartalommal, még ha a jelenlegi gyakorlatban teljesen el is szoktak az ilyesfajta önállóságtól ... Több nehézség leküzdésén is segitene ez, pl. a tanulók adottságainak figyelembevételével. A rugalmasabb tantervek felszabaditanák a pedagógusok kisérletező kedvét is."[19]

Az alkotó szabadság érvényesitése a testnevelésben sem a tanulók, sem az oktatók számára nem jelent valamiféle szubjektiv elképzelésen vagy személyes érdeklődésen alapuló munkát. A nevelőt mindig a társadalom által megszabott cél és feladatok irányitják, a tanulókat pedig azok a követelmények, amelyeket a nevelő eléjük állit és amelyek megvalósitását állandóan irányitja, ellenőrzi. Legujabb tanterveink egyre több lehetőséget adnak az oktatók kezdeményező készségének kibontakoztatására, de a továbbfejlődés érdekében a lehetőséggel fokozottabban kell élni. Ez az igény vi-

szont a tantervek korszerüsitése mellett az oktatók ilyen szellemü képzésének a kérdését is felveti.

Összefoglalás

A kulturális és civilizációs fejlődés viszonylag gyors ütemben hozza magával az életfontosságu testmozgások redukcióját. E jelenség miatt az iskolai testnevelés egyre fontosabb feladatává válik a mozgásigény felkeltése, a rendszeres testgyakorlás életre szóló egészségügyi szokássá fejlesztése.

A feladat megoldása tervszerü nevelő munkát igényel, mert bár a testmozgás az élő szervezet biológiai szükséglete, a különböző életkorokban s egyénenként nagyon eltérő erősségü mozgásigényben és mozgásvágyban jelentkezik. A testgyakorlás és a sportolás igényének kialakitása rendszeres cselekedtetéssel, mechanikus szoktatással kezdődik, amely a bölcsődei, óvodai egészséges napirend után az iskoláskorban sem szanvedhet törést. A továbbiakban a gyermek egyéni fejlődéséhez alkalmazkodó értelmi és érzelmi ráhatással fejleszthető a rendszeres testgyakorlás belátáson alapuló tudatos jó szokássá.

A megfelelő tudatformálás mellett a meggyőzés és pozitiv tapasztalatszerzés érdekében a foglalkozások és követelmények egyéniesitése alapvető feladat. A megismert testgyakorlatok öntevékeny és az egyéni szükségleteknek megfelelő alkalmazására való felkészités érdekében pedig a tanulókat fokozottabban kell önálló, alkotó jellegü feladatmegoldások elé állitani.

Jegyzetek

[1] Nagy Gy.: A motiválás és igénykeltés problémája az iskolai testnevelésben. Testnevelés tanitása 1969. 3-4. sz. 67.
Biróné Nagy E. - Jáki L.: A testnevelés szerepe a személyiség kialakitásában. Pedagógiai Szemle 1966. 11. sz. 977.

[2] Kardos L.: Általános pszichológia. Bp. 1965. 294.

[3] Rubinstein, Sz.L.: Az általános pszichológia alapjai. Bp. 1967. 243.

[4]Róna B.: Az óraközi szünetek élettani jelentősége. Pedagógiai Szemle 1968. 9. sz. 792.

[5]Hazánkban a budapesti Thán Károly Vegyészeti Technikumban nyolc éve folyik kisérlet pozitiv eredményekkel. Hasonlóról számol be dr. Veszprémi László: A mindennapos testnevelés-tanulás egészségtani jelentősége c.tanulmányában. Pedagógiai Szemle 1967. 7-8.sz. 718.

[6]Szovjet tapasztalatok a testnevelési házi feladatokkal kapcsolatban. Ke. 1960. No.6. 307-311 p.Berdychova,J.: Testnevelési házi feladatok.TVM.1961. No.7.330-333.Plotnikov,K.G.: Az önálló foglalkozások és a házi feladatok jelentősége a testnevelésben. FKS 1961. No.7. 22-24 p.Galonski - Peters: Házi feladatokkal fokozhatjuk a teljesitményeket. Ke.1963. No.6. 306-310. Dern,P.: Hausaufgaben für den Sportunterricht. TPK. 1964. 9.sz. - Hessing, W.: Meine Erfahrungen mit Hausaufgaben. Ke. 1964 No.2. - Puljevic, B.: Domaći zadaci mogućnost i potreba.Fiz. Kult.Beográd 1964. Br.7-8. Flerovskij,E.A.: Mit tanácsoljunk tanitványainknak? FKS 1964.No.6. 14-19.Sifrin,A.N.: Házi feladatok.FKS 1964. No.9. 12-16. Prasilova,M.: Kiegészitő testnevelési házi gyakorlatok az I-V.osztályban.TVM 1965. No.6.250-252. Weiss,H.: Hausaufgaben im Sport-Methoden zur Leistungsteigerung. TPK.1966. No.2. Hazai irodalom: Vándory J.: Utmutatás a házi tornához az iskolai ifjuság és tornakedvelők számára.1893. TF.könyvtár. - Eördög J.: A házi feladat-gyakorlatok jelentősége az iskolai testnevelésben.Sport és Tudomány 1959 7.sz. - Ember L.-né: Testnevelési"házi feladat".Testnev.tanitása 1967. 6.

[7]Ugró E.: - Rákosi Á.: A tantervi testgyakorlatok preferencia vizsgálata általános és középiskolás tanulók körében.Tud. Diákköri Dolg.1968. TF Könyvtár.

[8]Székely L.: Az egészségnevelés helyzete az iskolában.Pedagógiai Szemle 1968. 7-8 sz.

[9]Szuhomlinszkij: A nevelés elméletének és gyakorlatának halasztathatatlan problémái. Pedagógiai Szemle 1962.1.sz. 18.

[10]Kelemen L.: A pedagógiai pszichológia alapkérdései.Bp.1968. 263.

[11]Radnai B.: Az aktivitás elvének korszerü pszichológiai értelmezése. Testnevelési Főiskola Tud.Közlemények 1969/III.39.

[12]Golant,J.: A tanulók aktivitásának és önállóságának fejlődése. Pedagógiai Szemle 1959. 12.sz. 1108.

[13]Az MTA Pedagógiai Bizottsága didaktikai-metodikai albizottságának vitája. Pedagógiai Szemle 1969. 11. sz. 1025.

[14]Mauldon E. - Layson, I.: Teaching gymnastics.London 1965.- Educational Gymnastics. Inner London Education Authority London 1965.

[15]Buzás L.: A tanulók aktivizálásának egyes formái a reformpedagógiában, különös tekintettel a hazai ujiskolára. Tanulmányok a neveléstudomány köréből, 1961. Bp. 1962. 705.

[16]Golant, J. i.m. 1111.

[17]Branko P.: Humanizacija fizičke Kulture. Beográd 1967. 95.

[18]Szuchodolszki,B.: A jövőnek nevelünk. Bp. 1964. 319.

[19]Az MTA Pedagógiai Bizottsága didaktikai-metodikai albizottságának vitája. I.m. 1026.

ЭМВЭР, ЛАСЛОНЕ

Возбуждение потребности в движении в школьной физкультуре

Темпы развития нашего социалистического общества тесно связаны с воспитанием и разносторонним образованием нашей молодежи, с подготовкой ее к высоким достижениям. С помощью физического воспитания создается одна из существенных предпосылок творческой деятельности человека. Из-за все изменяющихся и повышающихся требований эта задача ставит перед специалистами все новые и новые проблемы. Мы должны одновременно выяснить основные терминологические вопросы, все охватывающие общие проблемы и совершенствовать всю нашу практическую деятельность до мельчайших подробностей.

О многогранности наших задач свидетельствует и программа настоящего совещания, где будут обсуждаться вопросы современ-

ного понимания физического воспитания; четкого определения роли физкультуры и спорта в гармоническом развитии личности; анализа дидактических особенностей, индивидуализации обучения движению: возможности конкретизации физиологических и психологических закономерностей; различные проблемы воспитания здорового образа жизни.

Развитие культуры и цивилизации сравнительно быстро приводит к редукции жизненно важных телодвижений. Из-за этого явления возбуждение потребности в движении, развитие систематических физкультурных упражнений в гигиеническую привычку на всю жизнь становятся все более важной задачей физической культуры в школах.

Разрешение задачи требует планомерной воспитательной работы, ибо телодвижение, хотя оно является биологической потребностью живого организма, проявляется в различных возрастах и по отдельным индивидуумам в потребности в движении, желании двигаться вовсе не в одинаковой интенсивности. Развитие физкультурного упражнения в повседневную привычку имеет тесную взаимосвязь с разрешением других основных задач физкультуры и требует количественного и качественного развития физкультуры в школах.

Формирование потребности в движении начинается с уговора регулярно действовать, с механического приучения, которое после ясельного и дошкольного приучения к здоровому режиму дня не может пресечься и в школьном возрасте. В дальнейшем систематическое физкультурное упражнение можно развить в основывающуюся на понимании сознательную привычку умственным и эмоциональным воздействием, приспособляющимся к индивидуальному развитию детей.

Помимо соответствующего формирования сознания индивидуализация занятий и требований в интересах убеждения и приобретения положительного опыта является основной задачей. А в целях подготовки к самодеятельному и отвечающему личным потребностям применению освоенных физкультурных упражнений перед учениками и ученицами необходимо в большей мере ставить самостоятельное творческое разрешение задач уже в школьной работе.

EMBER, LÁSZLÓNÉ

Das Aufwecken des Bewegungsbedürfnisses in der Körpererziehung in der Schule

Der Entwicklungsrytmus unserer sozialistischen Gesellschaft hängt eng mit der Erziehung unserer Jugend, mit ihrer vielseitigen Bildung und Vorbereitung auf Leistungen von hohem Niveau zusammen. Mit Hilfe der körperlichen Erziehung wird eine wesentliche Vorbedingung der menschlichen Schöpfungstätigkeit erschaffen. Wegen den sich ständig wechselnden und steigenden Forderungen bedeutet diese Aufgabe den Fachtleuten immer neue Probleme. Zugleich müssen die grundsetzlichen Fragen der Terminologie, die umfassenden allgemeinen Probleme klargestellt, und zugleich müssen die kleinsten Teilarbeiten unserer praktischen Tätigkeit vervollkommnet werden.

Diese Vielfaltigkeit unserer Aufgaben wird auch durch das Programm unserer Tagung representiert, in dem u.a. auch die zeitgemässe Interpretation, die Formulierung der Rolle der Körpererziehung und des Sportes in der harmonischen Entwicklung der Persönlichkeit, die Analyse der dynamischen Eigentümmlichkeiten und der Individualisierung der Bewegungslehre, die Möglichkeiten der Konkretisierung der physiologischen, psychologischen Gesetzmässigkeiten sowie die verschiedenen Probleme der Erziehung behandelt werden.

Die kulturelle Entwicklung brachte verhältnismässig schnell die Reduktion der lebenswichtigen Körperbewegungen mit sich. Wegen dieser Erscheinung wird im Schulsport das Aufwecken des Bewegungsbedürfnisses immer wichtiger, sowie auch die Körperübungen zu einer gesundheitlichen Angewohnheit werden müssen.

Die Lösung der Aufgabe bedarf einen planmässigen Erziehungsarbeit, weil die Körperbewegung zwar ein biologisches Bedürfnis des lebendigen Organismus ist, doch ist in den verschiedenen Altersgruppen dieses Bewegungsbedürfnis unterschiedlich. Die Entwicklung der Körperübungen zur Angewohnheit, die von Tag zu Tag auf der Tagesordnung stehen, steht in enger Wechselwirkung mit dem Lösen der sonstigen grundsetzlichen Aufgaben

der Körpererziehung und mit der quantitativen und qualitativen Entwicklung des Schulsportes.

Die Gestaltung des Bewegungsbedürfnisses beginnt mit dem systematischen Tun-lassen, also mit der mechanischen Gewöhnung; die sich nach der Gewöhnung in der Kinderkrippen, auch während der Schulzeit nicht unterbrochen werden darf. Im weiteren kann die systematische Körperübung mit Hilfe der sich zur Entwicklung des Kindes anpassenden sinnmässigen und gefühlsmässigen Einwirkung zu einer auf der Einsicht gründenden bewussten Gewohnheit entwickelt werden. Neben der entsprechenden Bewustseinsgestaltung ist im Interesse der Überzeugung und der positiven Erfahrungssammlung, die Individualisierung der Tätigkeiten und der Farderungen eine grundsätzliche Aufgabe. Im Interesse der Vorbereitung der Schüler zur selbsttätigen und den individuellen Bedürfnissen entsprechenden Verwendung der erlernten Körperübungen müssen die Schüler schon in der schulischen Arbeit vor selbständige Aufgabenlösungen mit schaffenden Charakter gestellt werden. .

RÓNA BORBÁLA

Az egészséges életmódra nevelés iskolai feladatairól

A tudományos-technikai forradalom világviszonylatban fokozza az iskolai tulterhelést, ugyanis a gyermekeknek és ifjaknak egyre nagyobb tömegü ismeretanyagot kell elsajátitaniuk ahhoz, hogy később az életben jól megálljják a helyüket. A tulterhelés csökkentése érdekében világszerte egymást követik az iskolai reformok, az oktatási intézmények strukturális átalakitása, a tantervek korszerüsitése, az uj didaktikai eljárások bevezetése.

Hazánkban az iskolareformot az 1961. III. sz. törvény tüzte ki. A napjainkig történt intézkedések valóban korszerüsitették az oktatást, a tanulók tulterhelését azonban teljes egészében nem szüntették meg.A jövőben további intézkedések szükségesek. Emellett hangsulyozni szeretnénk azt is, hogy a pedagógusok ma sem élnek eléggé az összes rendelkezésükre álló eszközökkel a tulterhelés elleni küzdelemben. Itt elsősorban a pedagógiai munka egészségügyi követelményeinek betartására gondolunk, melyek arra szolgálnak, hogy a tanulók az iskolában minimális kifáradással optimális teljesitményt érjenek el.

E követelmények az orvosok előtt nem ismeretlenek, hiszen a századforduló nagy magyar higiénikusai, elsősorban Fodor József és neves haladó iskolaorvosaink, mint például Schuschny Henrik egyértelmüen leszögezték és összegezték azokat. A pedagógiai gyakorlatban azonban egyre kevésbé érvényesülnek, ezért kell ujból és ujból foglalkozni e követelményekkel. A helyzetet reálisan tükrözik az elmult 25 év alatt kiadott iskolai rendtartások. Az 1950. évi első, majd az 1952. évi második rendtartás jelentős rendelkezéseket tartalmaz a gyermekek testi nevelésének kérdése, a tanrend helyes összeállitása, a tanóra helyes levezetése tekintetében, az óraközi szünetek vonatkozásában. Az 1964. évi, jelenleg érvényben levő rendtartásból azonban e kérdések szinte teljesen kimaradtak. Nem csoda ezek után, hogy a pedagógiai gyakorlatban egyre kevesebb sulyt helyeznek az

egészségügyi követelmények betartására, az egészséges életmódra nevelés kérdéseire.

A következőkben összefoglalunk néhány egyszerü eljárást, melyekkel minden anyagi beruházás, uj oktatási reform nélkül, pusztán helyes szemlélettel, jó szervezési munkával, sokat lehet javitani a gyermekek helyzetén, s melyek mind a kifáradás megelőzésében, mind a gyermekek egészséges testi fejlődése szempontjából nagy jelentőségüek.

A tanulók munkaképességének fenntartása szempontjából az óraközi szünetek igen fontosak. A szünet alatti pihenés két szakaszból tevődik össze. Az első szakaszban helyreáll a kifáradás következtében csökkent munkaképesség, a második szakaszban a regenerálódás megerősitést nyer. Teljes értékü tehát az a pihenés, mely az idegsejtek müködőképességét nemcsak helyreállitja, de a restituciót meg is erősiti. Ha a pihenés csak az első szakaszra korlátozódik, hatásfoka alacsony. Ujabb, nem is jelentős terhelésre a teljesitőképesség viszonylag gyorsan süllyed, mégpedig alacsonyabb szintre, mint amilyen pihenés előtt volt. Mindez világosan bizonyitja, milyen fontos az óraközi szünetek időtartamának meghatározása. Mint dr. Ember Lászlóné emlitette - de hadd mondjam el itt is - ismeretes, hazánkban a tanórák időtartama mind az alsó, mind a középfoku oktatásban egyaránt 45', az óraközi szünetek pedig 10'-ek. A második vagy harmadik tanóra után van egy 20'-es szünet az uzsonna elfogyasztására. A tanórák és szünetek időtartama tehát nem igazodik eléggé az életkori sajátosságokhoz, a teljesitőképesség napi ritmusához. Empirikus megállapitások szerint 10 perc a pihenés két szakasza számára elegendő. De nem szabad elfelejteni azt, hogy minél fiatalabb a gyermek, annál hamarabb fárad ki a tanóra alatt. Az is ismeretes, hogy a teljesitőképesség az 1-2. osztályosoknál a második tanóra végéig, a nagyobbaknál a harmadik tanóra végéig növekszik, utána először fokozatosan, majd zuhanásszerüen csökken. Ezeknek ismeretében nyugodtan állithatjuk, hogy az egyöntetü 45 perces tanórák időtartama és az egyöntetüen 10 perces szünetek nem optimálisak a teljesitőképesség fenntartására. Megfontolandó, hogy alsó tagozatos tanulóknál a 4. és 5., a felső tagozatban és a középiskolákban az 5. és 6. óra közötti szünetet nem kellene-e a tanórák időtartamának terhére 15'-re emelni. A kérdés egyértelmü tisztázására kutatómunkára lenne szükség.

Nem kevésbé lényeges kérdés: hogyan töltse el a tanuló az óraközi szüneteket? Számos kisérlet igazolta, hogy a fáradt szervezet pihenését nem az abszolut nyugalom, hanem meghatározott aktivitás biztositja legjobban. A tanórák alatt az agykéreg szellemi szférája van ingerületi állapotban, a többi kérgi terület gátlás alatt áll. Az óraközi szünet akkor biztosit aktiv pihenést, ha az agykéreg mozgató szférája jut ingerületi állapotba s a többi kéregterület gátlás alá kerül, tehát pihen. Mindebből következik, hogy az óraközi szünetekben lehetőséget kell biztositani, hogy a tanuló mozgásigényét kielégitse. Ezt a szabadban történő mozgásos játék biztositja legjobban. Ha a gyermekeket az óraközi szünetben megfosztják a szabad mozgás lehetőségétől, nem áll helyre megfelelően a pszichés teljesitőképesség, emellett a mozgással kapcsolatos kielégitetlen igény nemegyszer olyan tevékenységre serkenti őket, mely testi épségüket veszélyezteti. Véleményünk szerint az óraközi szünetek alatt előforduló számos tanulóbaleset egyik lényeges forrása ez. A gyermekek ugy elégitik ki mozgásigényüket, ahogyan tudják: csuszkálnak a korláton, ugrálnak a lépcsőkön, verekszenek. Emellett számolni kell azzal is, hogy a ki nem elégitett mozgásigény a gyermekek magatartását a tanórák alatt is befolyásolja: zajonganak,rakoncátlankodnak, nem figyelnek.

A pedagógusok egy része nincsen tisztában azzal, mi az óraközi szünet élettani jelentősége, hogyan kellene azt helyesen megszervezni. A leggyakoribb jelenség, hogy a tanár a tanóra végét jelző csengetés után is tovább magyaráz, vagy éppen akkor adja fel a házi feladatokat: megröviditi a pihenés amugy sem tul hosszu időtartamát. Találkoztunk olyan esettel is, amikor a tanulók az óraközi szünetet a tanteremben, ülve töltötték. Itt szeretnénk megemliteni, hogy az aktiv pihenés szempontjából nem sokat ér a folyosón párosával körben sétálás sem. Ez nem az a szabad, kötetlen mozgás, ami a szellemi kifáradást kiküszöböli. Sok tanuló szokásává vált, hogy az óraközi szünetet arra használja fel, hogy átismételje vagy éppen megtanulja a következő tanóra anyagát. Ugyanis előfordul, hogy a növendék a szünetben szépirodalmat olvas, tehát szellemi tevékenységgel foglalkozik. A pedagógusok nem figyelnek fel ezekre a jelenségekre s nem is lépnek fel ellenük.

Hogyan kell tehát megszervezni helyesen az aktiv pihenést az óraközi szünetben? A szünet legyen telitve olyan mozgással, ami örömérzetet valt ki a gyermekekből, emellett viselkedésük értelmes, szabályozott legyen. Kedvező időjárás esetén töltsék a tanulók a szünetet a szabadban. Az aktiv pihenést szolgáló helyes mozgásformák különbözőek lehetnek. Lehet szervezni rövid, könnyü testnevelési foglalkozásokat, hiszen ugyis olyan kevés a testnevelés heti óraszáma. Másik formája a jól szervezett csoportos mozgásos játék, mely azonban ne legyen kötelező jellegü: azok a gyermekek vegyenek részt benne, akiknek kedvük van hozzá. Persze a spontaneitás csak a gyermekekre érvényes, a pedagógusok részéről ez igen tervszerü tevékenységet igényel. Az alsó tagozatban e játékok egyszerübb és bonyolultabb szabályjátékok legyenek, felső tagozatosoknál inkább sportjellegü mozgásos foglalkozások a kedvezőek. Hangsulyozni szeretnénk, hogy a tulzott vad, vagy megerőltető játék nem kivánatos, mert kifárasztja a tanulókat. A mozgásos játék lehet egyéni játék is. Ehhez persze megfelelő szabadtéri játékszerek szükségesek.

Az óraközi szünetek helyes megszervezésének sokszor objektiv akadalya van. Városi iskoláink egy részénél alig van udvar, bár a jó szemléletü iskolavezetés még ilyen esetben is találhat valami megoldást. Láttunk olyan iskolát, ahol a tornaterem lapos tetőzetén alakitották ki a játszóudvart. De megfelelő méretü iskolatelkeknél is előfordul, hogy nem képeznek ki az óraközi szünet eltöltésére játszótérséget. A játszóudvart pormentes, sima talajburkolattal kell kialakitani. Helyes lenne ezeket a modern játszótereken bevált szabadtéri játékszerekkel felszerelni, melyek a gyermekek és ifjak életkori sajátosságainak megfelelnek és lehetőséget biztositanak a különböző tipusu alapmozgások, mint pl. az ugrás, futás, kuszás, mászás, egyensulyozás gyakorlására, a mozgások összerendezettségének fejlesztésére, az ügyesség fokozására. Ilyenek az egyensulyozójátékok, a cölöpvár, a mókuskerék, mászóiv, vizszintes és függőleges irányu mászófa, fém mászótorony. A felső tagozatosok részére nyujtók, gyürühinták, mászórudak, mászógömbök szükségesek.

Az óraközi szüneteken kivül a frissitő tornaperceknek is nagy jelentőségük van a tanulók munkaképességének fenntartása szempontjából. A pedagógus éles szemét nem kerülhetik ki a tan-

órák alatt az osztályon mutatkozó kifáradás jelei. Kicsiknél ez motoros nyugtalanságban nyilvánul meg, nagyobbaknál kezdeti jele a figyelem csökkenése, a révedezés, bámészkodás. Ha a pedagógus ilyenkor nem ad lehetőséget rövid tevékenységcserére, a kifáradás tovább mélyül, a pedagógiai munka hatásfoka is jelentősen csökken.

Ilyenkor frissitő tornagyakorlatokkal összekapcsolt, ugynevezett mikropauzát, azaz 1-2 perces szünetet kell tartani.Nyitott ablakok mellett olyan tornagyakorlatokat kell a tanulókkal végeztetni, melyek serkentik a vérkeringést, a tüdőventillációt, pihentetik a statikus terhelés miatt kifáradt izmokat, elsősorban a hátizmokat. Olyan gyakorlatok is szükségesek, melyek az alsó végtag keringését javitják. Ha a tanóra domináló eleme az irás volt, a gyakorlatok a felső végtag, a kéz izmait mozgassák meg. A frissitő tornapercek befejezése mindig néhány légzési gyakorlat legyen. Nemessuri doktorral közösen végzett vizsgálataink is igazolják, hogy utána a gyermekek szivesen látnak neki az osztályfoglalkozásnak, teljesitménydiszpoziciójuk javul.

A frissitő tornaperceknek különös jelentőségük van az 1. és 2. osztályban, ahol - mint már emlitettük - 45'-es tanóra tul hosszu a 7-8 éves gyermekek számára. A többi osztályban - általános iskolában éppugy, mint a középiskolákban - különösen az utolsó két tanórában lenne helyes alkalmazni, amikor a növendékek már fáradtak. A frissitő tornaperceket a tanulók vagy az óravezető tanár irányitásával végezzék, de az is elfogadható, ha a nevelő az osztály legjobb tornászát bizza meg a gyakorlatok levezetésével.

A Müvelődésügyi Minisztérium 1965-ben utasitást adott ki a frissitő tornagyakorlatok bevezetésére. Ennek ellenére néhány iskola kivételével országos gyakorlatban ez ma sem terjedt el. A Minisztérium e helyes utasitásának a jelenleginél sokkal következetesebben kellene érvényt szerezni mind a gyermekek teljesitőképességének fenntartása érdekében, mind a pedagógiai munka nagyobb hatásfokának biztositására.

Mint már emlitettük, az első tanórában a gyermekek teljesitőképessége még nem optimális. Ezen sokat lehetne javitani, ha a tanitási napot 10-15'-es testnevelési gyakorlattal kezdenék. Ezt a Szovjetunióban már bevezették, hazai szakemberek is java-

solták, országosan azonban ez sem terjedt el. A nevelési terv előirása szerint a gyermekeknek reggel, felkelés után, nyitott ablak mellett kell reggeli tornát végezniük. Ezt azonban az esetek többségében nem valósitják meg, mivel a korán munkába induló dolgozó szülőknek nincs idejük arra, hogy kivárják, ellenőrizzék a gyerek reggeli tornáját. Az iskolában a reggeli gyülekezési időt lehetne e célra igen jól felhasználni. Sok gyermek éppen, mert a szülők is korán indulnak munkába, már 7^h-$7,30^h$-kor megérkezik az iskolába. A tanitás megkezdéséig az időt általában haszontalanul töltik, ácsorognak, lődörögnek, verekszenek. A gyülekezési időt holt időnek kell tekintenünk, mely egyáltalán nem emeli a tanulók munkaképességét. Sokkal hasznosabb lenne, ha testnevelési gyakorlatokkal lehetne eltölteni. Bár a már idézett müvelődésügyi minisztériumi utasitás javasolja is ezt az iskoláknak, mégsem honosodott meg. Megfelelő kioktatás után a felső tagozatos jó tornászok minden osztályban levezethetnék a tornagyakorlatokat. Igen fontosnak tartjuk, hogy jó idő esetében a reggeli testedzés a szabadban, kedvezőtlen időjárás esetén pedig a tanteremben, nyitott ablak mellett történjék.

A gyermekek egészséges fejlődésének igen fontos feltétele, hogy a nap 24 órájából elegendő időt töltsenek szabad levegőn. A szabadban való mozgásos játék a csont- és izomrendszer, a keringési és légzési szervek fejlődését igen kedvezően befolyásolja. Számos, elsősorban szovjet kutatás eredményei e megállapitást tényekkel támasztják alá. Ucsiscseva háromszáz 1-4. osztályos iskolai tanulón végzett vizsgálatokat. A gyermekek az iskolában tartózkodás alatt minden rendelkezésre álló szabad időt a levegőn töltöttek el. A kisérletben résztvevő gyermekek testmagassága, testsulya, a mellkaskörfogat, a vitálkapacitás, az izomerő a tanév végére a kontroll csoporthoz képest sokkal kedvezőbben alakult. Fokozódott a gyermekek meteorobiológiai edzettsége, nőtt a fertőző és egyéb betegségekkel szembeni ellenállóképességük. A hüléses megbetegedések száma a kisérletben résztvevő gyermekeknél lényegesen alacsonyabb volt, mint a kontroll csoportnál. Francia kisérletek hasonló eredményekről számolnak be. Egyik tours-i iskolában a pszichoszomatikusan roszszabbul fejlett tanulók tanrendjébe sok szabadtéri foglalkozást,

testedzést iktattak be. A tanév végére a gyermekek fejlődése jelentős volt, eredeti elmaradásukat behozták.

Minél fiatalabb a gyermek, annál több levegőzésre, mozgásra van szüksége. A 6-10 éveseknek napi 3,3-5 órát, a 10-14 éveseknek 2-2,5 órát kell biztositani. Sajnos sem az iskola, sem a család nem helyez erre elegendő sulyt. Ebből ered, hogy a gyermekek sem igénylik eléggé; szivesebben ülnek otthon zárt helyiségben a TV készülék előtt, minthogy sétáljanak, kiránduljanak. Az iskola többet tehetne a probléma megoldására. El kell érni, hogy kedvező időjárás esetén a testnevelési órák jelentős részét minden iskolában a szabadban vezessék le. A helyesen kialakitott iskolaudvarban a már emlitett játszótérség mellett jól kiképzett tornaudvarra is szükség van. Az iskolák tervezési irányelvei szerint az udvaron tornatérséget, ugrógödröt és futópályát kell létesiteni. Mivel a 8 tantermesnél kisebb, zömében falusi iskolák tornaterem nélkül épülnek ma is, a tornaudvart igen gondosan kell kialakitani, a röplabdajáték feltételeit is meg kell ott teremteni. A szabadtéri tornaterületen nyujtót, gyürühintát, mászórudakat, mászókötelet is lehetne biztositani. A futópályát kis ötletességgel akadálypályává lehetne időnként átalakitani. A jól kialakitott tornaudvart sportköri foglalkozásokra is jobban fel lehetne használni.

A korábbi gyakorlatnak megfelelően egy-egy tanórát, ha a tanulónak óra alatt nem kell irnia, az udvaron, az e célra kialakitott ugynevezett pihenőtérségben lehetne levezetni. E pihenőtérséget az iskolák tervezési irányelvei szintén előirják. Területének akkorának kell lenni, hogy egy osztályt el lehessen ott helyezni. E térséget lazán fásitani kellene és megfelelő ülőbutorokkal kellene ellátni. Sajnos, a pihenőtérséget még a legujabban épült iskolák udvarán sem lehet megtalálni. Kisérletképpen Bács-Kiskun megyében a soltvadkerti iskolában sikerült kialakittatni. Tavasszal, ősszel használják is szabadtéri oktatásra. A tanulók kedvelik e tanórákat, melyeknek pedagógiai hatásfoka sem alacsonyabb, mint a tantermi foglalkozásoké.

A napközíben is elegendő időt kell biztositani a szabad levegőn való tartózkodásra. Helyes napirend esetén az alsó tagozatnak e célra 1,5-2 óra, felső tagozatban napi 1-1,5 óra jut-

hat. Sajnos ezt sem tartják be minden napköziben, még kedvező időjárás esetén is legfeljebb 1/2-1 órát levegőznek a gyermekek. Legalább ilyen gond a szabadban való tartózkodás helyes megszervezése. Ezt az időt akkor használják fel megfelelően, ha a szabadtéri foglalkozások igazodnak az életkori sajátosságokhoz és a szezoniális lehetőségekhez. Az 1. osztályosok játéka átmenet legyen az óvodai játékos foglalkozástól az utánzó játékokon át a különböző ügyességi játékokig. Az alsó tagozatosokat futó,fogó, labdajátékokkal lehet foglalkoztatni. A felső tagozatosok játékában alkalmazni kell a verseny lehetőségeit. Télen a kicsik hócsatát rendezhetnek, szánkózhatnak. Az iskolaudvaron jégpálya alakitható ki, ahol kicsinyek, nagyok korcsolyázhatnak. A sétáknak azokban az iskolákban van nagy jelentősége, ahol az udvar tul kicsi.

Hosszabb tanulmányi kirándulást is szoktak az iskolák rendezni minden tanévben. Tapasztalataink e téren sem tul kedvezőek. A tanulók az idő nagy részét összezsufolva, autóbuszon töltik, nem használják fel a kirándulásokat eléggé arra, hogy természeti kincseinket, szebbnél szebb tájainkat megismertessék a növendékekkel. Erre különösen a városi gyermekeknek lenne nagy szükségük, részben élményanyag, uj benyomások szerzése, a természet megszerettetése érdekében, részben azért, hogy kedvet kapjanak a kiránduláshoz, természetjáráshoz.

Mint látjuk, az egészséges életmódra nevelés feladatai az iskolában igen sokrétüek. A szükséges objektiv feltételek megteremtése sem könnyü feladat, még nehezebbnek tünik a pedagógusok szemléletének megfelelő formálása.

Pusztán rendeletekkel, utasitásokkal ugyanis a kérdést nem lehet megoldani. A szemléletformálás kitartó, szivós munkát igényel, de sokszorosan visszatérül abban, hogy egészséges, életerős generációt nevelünk a jövő számára.

РОНА, БОРБАЛА

О задачах воспитания здравого образа жизни в школах

Органы просвещения школьную перегрузку учеников и учениц намерены уменьшить учебной реформой, введением новых дидактических методов. Они забывают о тех сравнительно простых способах, вытекающих из гигиенических требований учебно-воспитательной работы, которые служат предотвращению утомления. Утренний сбор, стояние без дела, бездельничанье истощают детей. Вместо этого надо было бы ввести 10-15 минутную утреннюю освежающую гимнастику, которая гораздо лучше подготовляла бы детей к школьной работе, чем стояние без дела. На третьем или четвертом уроке, когда педагог замечает у школьников признаки утомления, следовало бы держать при открытых окнах микропаузу, используя ее для выполнения школьниками гимнастических упряжнений, освежающих кровообращение, дыхание (минуты освежающей гимнастики). По нашему опыту эта гимнастика оказывает благоприятное влияние на психическое расположение детей с точки зрения учебы. На уроках школьники могут успешно работать до конца только в том случае, если 10 минутные перемены соблюдают каждый раз. Но благоприятное влияние перемены чувствуется лишь тогда, когда дети ведут деятельность, противоположную умственной работе на уроках. Нередко педагоги срывают перемену и дети остаются в классе. Надо разрешить детям спускаться на двор, чтобы двигаться, играть. Было бы целесообразным установить на школьных дворах некоторые из тех игрушек, которые полностью оправдали себя на открытых площадках для игр. В режим ежедневных занятий желательно включить активный отдых на воздухе продолжительностью 1,5-2 часа в зависимости от возраста для того, чтобы дети не уставали безмерно во время пребывания целый день в школе.

RÓNA, BORBÁLA

Von den Aufgaben der Schule zur Erziehung zur gesunden Lebensführung

Die kulturellen Organe wollen die Überbelastung der Schüler mit der Durchführung des Unterrichts und der Einführung neuer didaktischer Methoden erleichtern. Sie vergessen dabei die verhältnismässig einfachen Verfahren, die sich von den hygienischen Forderungen der Erziehungsarbeit ableiten lassen, und der Vorbeugung der Ermüdung dienen. Die Versammlung, - das Herumstehen morgens ermüdet die Kinder.

Anstatt dessen müsste man ungefähr 10-15 Minuten Erfrischungsturnen einführen, das anstatt des Wartens die Kinder viel besser zur Schularbeit vorbereiten würde. In der dritten und vierten Stunde als der Pedagoge bei den Schülern die Zeichen der Ermüdung sieht, müsste man bei geöffneten Fenstern eine Mikropause halten, und die Pause zur Durchführung von die Kreislauforgane sowie die Atmungsorgane erfrischenden Turnübungen verwenden. /Erfrischende Turnminute./ Nach unseren Untersuchungen beeinflusst dieses Turnen die psychische Leistungsdisposition der Kinder günstig.

Während des Unterrichtes können die Schüler nur so bis zum Ende erfolgreich arbeiten, wenn die zehn Minuten Pausen zwischen den Stunden restlos eingehalten werden. Die günstige Wirkung der Pause kann nur dann zur Geltung kommen, wenn die Kinder mit der theoretischen Arbeit der Stunde entgegengesetzt betätigt sind. Es kommt oft vor, dass die Pädagogen die zehn Minuten Pausen unterbrechen und dass die Kinder im Klassenraum bleiben. Die Kinder müssen in den Schulhof hinaus gelassen werden, damit sie sich dort bewegen und spielen können. Es wäre angebracht, einige an den Spielplätzen bewehrte Spielzeuge in dem Schulhof unterzubringen, damit die Kinder auch während der Pause spielen können. In die Tagesordnung der Aussenschulischen Tätigkeit muss vom Alter abhängend eine von aktive Ruhe zwei bis anderthalb Stunden im Freien eingesetzt werden, damit die Kinder während des Tages nicht übermässig ermüden.

AD/218

BIRÓ PÉTERNÉ

A mozgásoktatás néhány didaktikai sajátossága

Az általános didaktikában az oktatásfogalom értelmezése a közelmultban jelentősen átalakult. A vizsgálatok homlokterébe az oktatásban részvevő tanuló személyisége, megnyilvánulásai kerültek. Részben ennek hatásaként az iskolai testnevelésben is egyre több szó esik az individualizációról, intenzitás fokozásról, igénykielégitésről. Részben pedig az iskolai gyakorlat problémái - mint jelzések - sürgetően követelik, hogy érvényesitsük a modern didaktikai szemléletet az iskolai testnevelés terén is. Ezek adták az inditékot számomra is, hogy az iskolai testnevelés egyik legfőbb feladatkörét - a mozgásoktatást - az általános didaktika vizsgálódó tekintete elé állitsam.

A tanuló aktiv alanyi szerepének kihangsulyozása, az aktivitás pedagógiai jelentősége nem uj a didaktika számára. Ez az aktiv szubjektum azonban a modern oktatásfogalomban mindig valamilyen relációban szerepel. Az egyik ilyen alapvető viszonylat a tanuló tevékenysége és a pedagógus oktatómunkája közötti, a masik a feldolgozásra kerülő müvelődési anyaghoz való kapcsolata. Ennek a többtényezős, bonyolult viszonyhelyzetnek válik főszereplőjévé a tanuló a modern didaktikában. E tanulmányban a mozgásoktatásra vonatkozóan a tanuló pozíciójának elemzését választottam alapvető szempontként, ezt természetszerüleg csak ugy tehettem, hogy a vele szoros kapcsolatban levő tanári oktatómunka s a közvetitésre kerülő müvelődési anyag ne szoruljon indokolatlanul háttérbe.

1. Az általános didaktika számára az oktatás fogalmának tisztázásában sokat jelentett az ismeretelméleti megközelités, mely szerint a tanuló részéről az oktatásban megismerési folyamat játszódik le. Ez a szemlélet ugyanis lehetővé tette az oktatásfogalom folyamatjellegének kihangsulyozását. Ezáltal jutott kifejezésre dinamizmusa, fejlődéslehetősége, tevékenységbe ágyazott volta, az élettel, a gyakorlattal való szoros kapcsolata. 1965-ben a Szovjetunióban didaktikai vita zajlott le, melynek során elemezték az oktatási folyamatban lejátszódó meg-

ismerés jellegét is. Ennek kapcsán felhivták a figyelmet egy e téren jelentkező sematizmus veszélyére. Megállapitották, hogy a didaktikai vizsgálódásoknak nem csupán a megegyezéseket, hanem e megismerési folyamat specifikumainak feltárását kell eredményezniük.[1] E sajátos jegyeknek vizsgálata - a mozgásoktatás folyamatára nézve - e tanulmány alapvető célkitüzése.

a/ Az iskolai testnevelésben a mozgásoktatás folyamatára legszembetünőbb sajátos jellemző a gyakorlatias jellege. Felületes szemlélő számára szinte ugy tünik, hogy eluralkodik a gyakorlat az egész folyamaton. A tanuló próbálkozásait alig előzi meg egy kevés, a tanulandó anyag lényegére vonatkozó tanári tájékoztatás, szemléltető érzékeltetés. A mozgás általános képének bemutatásával, a legszükségesebb magyarázattal, látszólag befejeződik a gyermek tudatának foglalkoztatása, s máris kezdődik a mozgás begyakoroltatása, a többszöri ismétléssel. Mintha - eltérően az általában véve vett oktatási folyamattól - a gyermek nem tanulna ujat, csak a meglevő ismereteit ismételgetné, javitgatná. Egyes testneveléselméleti szemléletben a mozgásoktatásnak ezt a sajátos jegyét oly mértékben kihangsulyozzák, hogy nem is beszélnek mozgásoktatásról, hanem "alakitásról". Az "alakitás" témakörben 1967-ben Stuttgartban testnevelési kongresszust tartottak, ahol a mozgásalakitásról többféle megközelitésben esett szó. A bevezető előadás az alakitást részben a meglevő mozgás továbbfejlesztésére, a kezdetlegesebbek magasabb szintre emelésére használja, lényegében a mozgás tanitását átformálásnak, a mozgás tanulást gyakorlásnak tartja.[2]

Bár a mozgásoktatásban is meg kell legyen a kontinuitás, tehát épitünk a korábbi mozgásos tapasztalatokra, ezzel a szemlélettel mégsem érthetünk egyet. Ugyanis megközelitőleg egyforma sullyal szerepel a meglevők átalakitása mellett az uj mozgások elsajátittatása ami - mint minden más ismeret esetében - tudatos átvételt, tanulást igényel a tanulótól.

b/ A mozgásoktatás folyamatának másik számunkra megfigyelést érdemlő sajátossága a feldolgozásra kerülő ismeret sajátos jellegéből következik. A gyermek számára ugyanis a mozgások begyakorlása más, mint egy vers bevésése - mint feladat eltér egy matematikai feladat megoldásától. A mozgásfeladat megoldása

többszöri ismétlés eredményeként a szenzomotoros apparátusba való beidegződés folytán jön létre. Ennek a különbségnek a mozgás tanitásában is érvényre kell jutnia. Fokozottabb lehetőséget kell adni a mozgás pontos elképzeltetése mellett a mozgástapasztalatok kialakulásának, ezáltal a megfelelő mozgásos pályák beidegződésének. A gyakorlat jelentősége tehát nem vitatható el, mind strukturálisan, mind tartalmilag jellemzője a mozgásoktatás folyamatának. /Bár ez esetenként sajnos az iskolai testnevelésben vagy háttérbe szorul a pedagógus tulméretezett oktató jellegü munkája miatt, vagy mechanikus, értelmet nem igénylő sulykolássá válik./ A mozgásoktatásnak nevelési és oktatási szempontból egyaránt fontos jellemzője kell legyen.

A mozgásos ismeretnek nemcsak meghatározott logikai egymásutánja, felépitése, szerkezete van, hanem egyidejüleg térbeli, időbeli kiterjedése, sajátos tempója, ritmusa is, melyeket a mozgás szerkezetének elsajátitásakor szintén meg kell tanulnia a tanulónak. /Pl. egy ritmus módosulás már nem biztos, hogy helyes mozgáskivitelt eredményez./ A tanuló számára ez a körülmény a megtanulandó mozgás bonyolultságát fokozza.

Ezen tulmenően egyes gyakorlatok szerkezetének felbontása a végrehajtás és elsajátitás számára nehezen hajtható végre, inkább csak gondolatilag kivitelezhető, ilyen esetben a tanuló mindvégig a teljes mozgás végrehajtása közben tanulja meg az egyes mozgásrészeket. /Pl. tarkóbillenés, szekrényugrás, rohammal távolugrás stb./ Természetesen ilyenkor a pedagógus lényeget kiemelő magyarázata, majd az egyes elemeknek jelentőségbeli sorrendben való elemzése segiti a tanulót a mozgás egészén belül a részek helyes összekapcsolásában.

c/ A mozgásoktatás során a tanuló egyenletes fizikai terhelését csak a változatos összetételü, gondosan megszerkesztett oktatási folyamat biztosithatja. Az egyes testgyakorlati ágak mozgásanyaga a maguk sokszor egyoldalu hatásával nem lenne minden esetben erre alkalmas. Az oktatás folyamatát ugy állitjuk tehát össze, hogy a különféle hatásfoku mozgások egymás mellett fussanak. A mozgásoktatás folyamata ezért az iskolai testnevelésben strukturálisan összetettebb, a különböző testgyakorlatok elsajátitásának egyes szakaszai fáziseltolódással követik egy-

mást. Két, három gyakorlatot is tanitunk egymás mellett, de uj anyagként nem egyszerre kezdjük el az oktatásukat, hanem legalább egy tanitási órányi eltolódással.[3]

Összegezve azt, amit a mozgásoktatás folyamatjellegével kapcsolatban sajátosságokként kiemeltem, annak gyakorlatias jellege, a sokténYezős, dusan variált szerkezete, ami tanulóra és pedagógusra egyaránt komoly feladatokat ró.

2. Az iskolában folyó oktatás másik sajátos jegye - az általanositott emberi megismeréshez viszonyitva - irányitottsága. Hétköznapiasan a tanár tanit, s a tanuló ennek segitségével tanul. A modern didaktikát - különösen az információelmélet térhóditásával - az oktatásnak elsősorban ez az oldala foglalkoztatja, s keresi azokat a módokat, amelyekkel a tanári irányitás a tanulói eredmények maximumát biztositja.[4] Ennek érdekében a tanitás-tanulás folyamatát igyekszik objektiv mutatókkal meghatározni, mérni.

A Szovjetunióban 1968-ban a Tudományos Módszertani Tanács ülésén azt vizsgálták, milyen módon lehetne az oktatási folyamatot mint konkrét munkafolyamatot mérni, s ennek a mérésnek mutatóit meghatározni. /Mint pl. a munka intenzitása, időigényesség, aktivitásigény, hibaszázalék, teljesitményszázalék./[5] Mozgásoktatásra vonatkozóan a mozgásos szerkezetek elemzésének ismert meghatározóiból - geometriai, kinetikai, dinamikai mutatókból indulnak ki egyes szerzők.[6] Mások az elsajátitást e téren is a mennyiségi mutatók mellett, a mozgástanulás időigényével, hibaszázalékkal mérik. Egyes testgyakorlati ágak lehetővé teszik a mozgás formai megoldásának mérését is /pl. korcsolya, si, torna/. A konkrét mérési mutatók meghatározása nemcsak a teljesitménysportok esetében, hanem különösen nevelési szempontból - az iskolai oktatásban sem nélkülözhetők. Elősegitik mind a pedagógus, mind a tanuló reális önértékelését.

3. Az oktatásban folyó megismerésre jellemző, hogy többségében tudatos, szándékos elsajátitással történik. Ebben a folyamatban a tanuló a valóság jelzéseit mintegy kisajátitja, magáévá teszi. Tevékenysége tehát nem passziv visszatükrözés, egyszerü asszociáció teremtés, hanem aktiv cselekvés, ami az ismereteknek szerkezetileg gondosan felépitett dinamikus rendszeréhez vezet.[7] Természetszerüleg a szándékosság kihangsulyozásá-

val nem kivánom kizárni az oktatásból azokat a momentumokat sem, amelyek spontán módon elsajátitást eredményeznek. /Egyes jó szokások kialakulása, mint pl. a reggeli torna. Ehhez a szükséges inditékok erejét az iskolai testnevelésen belül, megfelelő tudatositással fokozhatjuk, de többségében mégis a spontán környezeti hatások eredményeként alakul ki./

Az oktatás során tehát többségében szándékos elsajátitás, vagyis tanulás folyik. Általánosságban a tanuló teljesitményében, viselkedésében, tudásában a tanulási anyag ismétlése segitségével változás áll be. A tanulás ilyen általánositott értelemben minden fajtáját tekintve akár szándékos, akár szándék nélküli - szenzoros - verbális, vagy motoros, a lelki fejlődés, az egész személyiségre kiható alakitó hatás, a tudatos fejlesztés nélkülözhetetlen tényezője.[8]

A szándékos tanulással foglalkozva a tanuló sajátos pozicióját tünik szemünk elé. A tanuló ennek a folyamatnak - a pedagógus mellett - a másik nélkülözhetetlen tényezője, a tanulás szervezője, önszabályozó, önvezérlő rendszer. A külső hatások sokasága - mint a tanári információk, a megközelitésre váró valóság jelzései - elsajátitásra mozgósitja a tanuló egész belső valóját.

a/ A mozgástanulásra még fokozottabban jellemző az elsajátitás érdekében a tanuló bekapcsolódása, egyéni munkája. Szinte az egész folyamat gyakorlatban, a kisérletek, próbálgatások, ismétlések közben játszódik, s eközben kialakul fokozatosan a tanuló mozgásszabályozó képessége. Ezért a mozgástanulásban a tanári instrukciók mellett - amelyek kivülről irányitják a gyermek mozgását - fokozottabb szerepe van a belső folyamatoknak, a gyermeki tevékenységnek. Ahogyan Puni professzor mondja: "A mozgástanulásra jellemző, hogy a mozgásos tevékenységet és annak szabályozását azonos mechanizmus végzi."[9] A tanuló a tanulás során szerzett tapasztalatai alapján állandóan ujjászervezi a tanulás folyamatát, ezáltal tulajdonképpen önmagát. Ehhez az állandóan ujra szerveződő, minőségileg is gyarapodó folyamathoz a tanár külső segitsége mindig az adott szükséges időpontban járul hozzá. Ezért nem elégedhetünk meg a tanár egyszeri, a folyamat elején adott ismeretátadó közléseivel, hanem szükségünk van az egész folyamatot ujabb információkkal segitő közremüködésre.

Mig az elméleti tárgyak pedagógusainak problémát jelent annak felülvizsgálata, hogy vajon a tanuló együtt tudott-e haladni az ő munkájukkal - addig a mozgástanulás jobban szemünk előtt játszódik le. Ahogyan korábban fejtegettem, a gyakorlatba ágyazva. A gyakorlás közben az első információk esetleges helytelen értelmezése, a mozgásszerveződés áthelyeződése a szenzoros szféráról a motorosra, a kezdeti próbálkozások során külsőleg tapasztalható hibák formájában jelentkeznek, a tanárt és tanulót egyaránt segitve a mozgástanulás folyamatának ujraszervezésében. - Kár, hogy tömegméretekben nem rendelkezünk pl. olyan eszközökkel, amelyek lehetővé tennék a gyermeknek, hogy tanulás közben saját mozgását állandóan figyelemmel kisérhesse.[10]

b/ Az emlitett előnyök mellett problémát jelenthet viszont, hogy a mozgástanulásnál többszörös átkapcsolás történik. A tanártól a tanulóig, bonyolult érzékszervi müködéstől a tudatig, onnan a végrehajtó szervekig az érzéki és mozgásos apparátus rendkivül összetett együttmüködése segitségével. Ezt a többszörös áttételt a mozgástanulás hibaforrásaként, tanitását nehezitő tényezőként kell számontartanunk. Aszerint ugyanis, hogy az áttételnek mely szakaszában mi miatt következett be a hibás végrehajtás, más és más módon kell a tanulót a tanulás folyamatában továbbjuttatnunk. Ujra magyarázattal, ujrabemutatással, ujraelképzeltetéssel vagy további gyakoroltatással. /Pl. A hibás mozgásképzet kijavitását sikeresebben elősegithetjük egy ujbóli bemutatással, szemléltetéssel, mint további gyakorlással./[11]

c/ A mozgástanulás belső irányitásában a különböző érzékletek - a mozgás természetétől, de a mozgástanulás adott fázisától függően is - különböző szerepet játszanak. A helyes és pontos mozgásképzetek kialakulásánál pl. - tehát a tanulás kezdeti szakaszán - a hallási érzékletek mellett a látási érzéklet szerepe nagyon jelentős. Erre a szakirodalomban bőven találunk utalást.[12] Már a kezdeti szinten is igen fontos azonban az a néhány mozgásos tapasztalat, amely hozzájárul a mozgásképzet kialakulásához. Későbbi szakaszokban a látás szerepe csökken /teljesen nem szünik meg/ - helyette a kinesztézis jelentősége nő meg. Oktatási szempontból fontos tudni, hogy a mozgástanitás eredményét fokozni lehet, ha a pedagógus az érzékletek tudatos

átélésére felhivja a figyelmet. Igy pl. sulylökésnél érzékeltetni a tanulóval, hogy a tenyerének mely részein kell éreznie a szert a mozgásfolyamat különböző fázisaiban. /Egy román tanulmány érdekes kisérletről számol be ezzel kapcsolatban. Kezdettől fogva tudatosan ahhoz szoktatott kosarazók, hogy a labda utját ne kisérjék látással, sokkal eredményesebb összetettebb játéktevékenységre váltak képessé rövidebb idő alatt./[13]

Tulajdonképpen hasonló elképzelésből kiindulva végezték kisérleteiket amerikai szakemberek, akik a mozgástanulásnál a gondolatban való gyakorlás különböző módjait alkalmazták.[14] Bár a konkrét kisérleti feltételek változtak az egyes kutatóknál, általában azt tapasztalták, hogy a mozgásképzet képszerü végigjátszása gondolatban, tehát a gondolatban való gyakorlás, a mozgáskészség elsajátitására nagyobb hatással volt, mint a csak gyakorlással történő elsajátitás esetében. Különös érvényü ez a megállapitás a hosszabb, pontosabb ideg-izomirányitást igénylő mozgásokra vonatkozóan s kevésbé a robbanékony dinamikus mozgásokra. Bár a kisérletek objektive kimutatják a gondolati gyakorlás pozitiv hatását a mozgástanulasra, Oxendine mégis felhivja a figyelmet arra, hogy az összgyakorlási idő 50 %-án tuli gondolati gyakorlás nem ajánlatos, mert különösen a serdülő kor körüli gyermekek nem végezték szivesen.[15] Más módon ugy fogalmaznám - a mozgásoktatás hatását iskolai viszonylatban nem lehet csak az eredmény, teljesitmény, a gazdaságosság mércéjével mérni. Az iskolai testnevelésben, ahol a gyermek mozgásvágyának kielégitése, fizikai megerősitése legalább olyan fontos feladatunk, nem kerülhet előtérbe ez a szempont. Nem hangsulyozhatom ki eléggé, hogy azok a kisérletek - melyeknek eredményei mellesleg még további vizsgálódás szükségességét nem is zárják ki teljesen - érdekesek és megszivlelendők lehetnek elsősorban a teljesitménysport szempontjából, de semmiképpen nem vezethetnek a testnevelés mint tantárgy oktatásának eltechnizálódásához.

4. Az oktatásban a pedagógus bármennyire a maga segitőkész jelenlétével, tudatos tanitómunkájával segit a tanulónak előrejutni, a gyermek számára a tanulás mindig problémahelyzetet jelent. Mindig szerepel valami uj momentum, eddig még meg nem közelitett módon. A tanulás legegyszerübb formájában is feltételezi a problémamegoldó készséget. Ezért is hasonlitják sokan a

tanuló munkáját az oktatás során a tudományos kutatómunkához.[16] A modern polgári pedagógiai felfogás a tanulásnak erre a sajátosságára sokféle megoldással reagált. Napjainkban ujult erővel került előtérbe ez a kérdés.

Létezhetnek az oktatásban mozgásos jellegü problémák is.[17] Ilyen lehet pl. - ha a testnevelés tantárgyán belül nézzük - egy összetettebb mozgássor elsajátitása, egy bonyolult helyzetből való kijutás, az ellenfél fölényének leküzdése. Ezek nemcsak létezhetnek, hanem egyenesen arra kell törekednünk, hogy legyenek. "Az alakitásnak az alakitandó számára a mozgásban ujat kell jelentenie, ennek segitségével a mozgásfantáziát,mozgásakarat részvételét biztositathatjuk"[18] - irja Annemarie Seybold, egy nyugatnémet testnevelési szakember. A mozgástanulásban nemcsak a tanár tölt be aktiv szerepet, hanem a tanuló is arra kényszerül, hogy önmagától találja meg a nehézségek leküzdésének módját. Az oktatás problematikája a mozgásoktatásban is problémahelyzetek teremtéséből áll.[19]

Az adott probléma megoldására a tanuló nem kaphat kész receptet az órán. Biztositani kell a lehetőségeket ahhoz, hogy a meglevő mozgásos ismeretei alapján az adott helyzetnek megfelelően át tudja alakitani azokat, vagy a hiányzó elemre a megoldást fel tudja fedezni. /Pl. adjunk olyan feladatokat, amelyekben egy mozgássorozat összeállitását önállóan végezheti el a tanuló a tanult technikai elemek alapján. Ebben az esetben a problémát az ismert mozgások összefüzése, a kapcsolás módja fogja jelenteni számára./Ne féljünk problematikus helyzetek elé állitani a tanulókat. Természetesen erejüket nem meghaladó módon - adjunk lehetőséget a próbálgatásra, a saját gazdag tapasztalatokat eredményező utkeresésre.

Erre vonatkozólag Seybold A. idézett munkájában azt mondja: "a teljesitménnyel az alakitó hatást akkor biztositathatjuk, ha komplex teljesitményfeladatot adunk, amelyhez szükséges,hogy mozgástervet alakitsunk ki, ennek esetleges térbeli és ritmusbeli megoldása is szabadon történhet. Egy szabadon választott torna gyakorlatát pl. a tanuló önmaga épithesse fel, rendezhesse, a szükséges befejezést ő találja meg hozzá."[20]

Természetesen nemcsak az emlitett tornagyakorlat anyagával állithatjuk a tanulót ilyen problematikus helyzetek elé. Egy

játék megszervezése, levezetése, összeállitása; az általánosan fejlesztő szabadgyakorlatok hatásfoka szerinti összeválogatása, hasonlóan erőfeszitést jelent a gyermeknek. Az ilyen jellegü feladatok nemcsak az adott problematikus helyzet megoldódásán keresztül hatnak a gyerekre, hanem a további cselekvésre, viselkedésre is kihatnak a sikeres teljesitmény fokozott élményét keltve.

5. Sokan foglalkoznak a testnevelési óra hatékonyságának fokozásával, ezen elsősorban fizikai terhelését nyujtó hatását értve. Különböző tipusu órák terhelését vizsgálták, melyben az egyes testgyakorlati ágaknak megfelelően differenciált foglalkozás folyt. Olyan mérések is szép számmal vannak, melyek a normál testnevelési óra fizikai terhelését vizsgálták.[21] Pl. a berlini beernaui körzet iskoláiban dr. Werner által végzett kisérletek kimutatták, hogy a szertorna jellegü óra intenzitása sem fiziológiai, sem a pedagógiai igényeknek nem felel meg. Az un. fő rész megterhelése aránytalanul kicsi, a bevezető részben a felébresztett mozgásigény nem elégül ki. A gyakorlás, megerősités elhanyagolódik. Az intenzitás növelésére pótfeladatokat adott /elsősorban a fő részben/, ezeket a már ismert mozgásanyagból választotta és fellazitva az osztályfoglalkozás kereteit, ezeket kisebb csapatokban gyakorolhatták a gyerekek. Ezáltal növelte a gyerekek gyakorlási lehetőségét, természetesen az önállóság meghagyásával. Általános tanulságként megszivlelendő megállapitást tesz: "elsődleges tennivaló a testnevelési óra intenzitásának fokozásában, felszámolni az ismeretközvetités tulhangsulyozását s helyébe az intenziv, egyéni képességekhez jobban mérhető gyakorlási mennyiséget kell előtérbe helyezni".

Összegezve mondanivalómat a mozgásoktatás számára, tévedés lenne azt hinni, hogy az oktatás fogalom átfogóan az egész tanitandó csoportra egységesen értelmezhető. Az oktatás mint viszonyhelyzet a tanitvány és tanár között - bár közösségen belüli - elsősorban mégis a tanitvány egyéni változását elősegitő, eredményező folyamat. Ez az egyéni változás az, ami az oktatásban a tanuló aktivitását valójában életre kelti. Igy érthető módon egyre fokozottabb igényként merül fel azoknak a tényezőknek beható vizsgálata, amelyek ehhez a gyermek részéről igen intenziv tevékenységhez szükségesek, mint pl. motivációs

rendszere, akarati, kognitiv funkciói, céljai, eredményeinek ismerete. E kérdés bonyolult belső folyamatainak feltárása a pszichológiának - a folyamatot elősegitő eljárások, megoldások és a változások, mint eredmény mértékének vizsgálata - és a didaktikának kutatásra igen hálás területe. Eredményeikkel együtt nyujthatnak a gyakorlati pedagógusok számára megfelelő támpontot a gyermek fejlesztésének tudatos irányitásához.

Jegyzetek

[1] Alekszeev, M.N.: Az oktatási folyamat lényege. /Szuscsnoszt processza obucsenija./ Szovjetszkaja Pedagogika 1965. No. 1. 37-47.
Alekszeev szerint az oktatási folyamat vizsgálatánál a megismerési folyamat sajátosságait kell kihangsulyozni. E sajátosságok közül is elsősorban irányitottságát. Sztrezikozin ugyanigy hiányolja, hogy a tanuló munkájának speciális irányitottságára nem figyel fel eléggé a didaktika. Sztrezikozin: Nemzetközi interju a didaktika jelenéről és jövőjéről. /Hozzászólás./ Ped.Szemle 1966. No. 12.

[2] Az alakitás /Die Gestaltung/ problémájával foglalkozó testnevelési kongresszuson: Bellnow, O.F.: Az alakitás mint feladat /Die Gestaltung als Aufgabe/. Die Gestaltung Kongress für Leibeserziehung. Stuttgart 1967. 17-38 c. tanulmányában olvashatunk a képzés, formálás, alakitás fogalmakról. A képzés a tanulmány szerint valamilyen tárgy, dolog, jelenség előállitása, amely nem volt ezt megelőzően, s a képzés folyamatában kezdődött, jött létre. A formálás az anyag külsődleges jegyeinek adása, a nyersanyag amorf tömegének valamilyen kifejező formába öntése, mindig bizonyos mértékig meghatározott a nyersanyag által, de az alaktalan tömegből kell létrehozni. - Az alakitás ezzel szemben a tudatos, meggondolt, elővigyázatos formálás. Többet jelent tehát az általában vett formálásnál. Ontológiásan is más, mint a formálás, mert a már meglevő átformálása esetén beszélünk alakitásról, a jobb, szebb, tökéletesebb alak adásban megnyilvánuló tevékenysége az embernek. Ugyancsak ennek a kötetenek

másik tanulmánya Ommo, Grupe: A mozgás és mozgásalakitás pedagógiai szemszögből /Bewegung und Bewegungsgestaltung in pädagogischen Sicht. "Die Gestaltung. IV. Kongress für Leibeserziehung 1967. Stuttgart. 39-56 cimmel már pedagógiailag, s számunkra, valamint a gyakorlati élet számára megfoghatóbb módon foglalkozik a mozgásalakitás problémájával. "A testnevelés az emberi mozgás alakitását szolgálja. Ebben benne foglaltatik az, hogy az alakitani akarás és szándék, az ember eredeti megnyilvánulási, kifejezési módjához tartozik, és ezért minden teljesre törő nevelésnek, képzésnek az alakitás követelményeit számitásba kell vennie. Minden más kiképzési és tanulási folyamat mellett az ifju ember nevelésének tartalmaznia kell tehát a mozgásalakitás igényét."

[3]Biróné Nagy Edit: Az oktatási folyamat strukturális sajátosságai a testnevelésben. Doktori disszertáció 1965. ELTE Bölcs. Tud. Kar. Pedagógiai Könyvtár.
A szerző strukturális modell segitségével összehasonlitja a közismert tárgyak és a testnevelés oktatási folyamatának szerkezetét.

[4]Az oktatás információs jellegével és annak jelentőségével Beszpalko, V.P. foglalkozik. Részletesen elemzi az elsajátitás fogalmát, ebben az információ szerepét, jelentőségét. Felsorakoztatja azokat az előnyöket, amelyek az oktatás folyamatában a tanuló tevékenységének informativ jellegü megközelitéséből fakadnak a didaktika objektivebbé tétele érdekében. Beszpalko, V.P.: Információs pszichológia és didaktika /Metodicseszkie ukazania po teoretic seszkim obycsenia/. Moszkva 1966. Magyar ford. Tk. Bp. 1968. 51-53.
Az oktatási folyamat kibernetikai elemzésével foglalkozik Itelszon L.B.: Matematikai és kibernetikai módszerek a pedagógiában c. munkájában. /Matematicseszkie i kiberneticseszkie metodii v pedagogika. Moszkva 1964./ Ford. Tk. Bp. 1967.177.,180, 200, 213./
A kibernetikai funkcionális analógiát alkalmazva Itelszon rámutat a módszer jelentőségére az oktatási folyamat elemzésében. "Az ismeretelsajátitás és alkalmazás folyamatának analizise az informáltság felhalmozódása fogalmaival számos uj lehetőséget

nyit nemcsak az oktatás egyes aspektusainak mennyiségi jellemzésére és objektiv kutatására, hanem az oktatás technikájának és szervezésének tökéletesitésére is." Itelszon, L.B.: Az oktatási folyamat kibernetikai elemzése. Köznevelés 1966. No.24.

[5]Az oktatási folyamat. Az oktatás tudományos szervezésének problémái. /A Tudományos Módszertani Tanács IV. ülése/ Ucsebnij proceszsz. Problemü naucsnoj organizácii obucsenija. Sz. IV. plenuma Naucsno - metodicseszkogo szoveta/. Vesztnik Vüszsej Skolü 1969. No. 3. FEPEKUK ford.

[6]Karas, V.: A mozgásszerkezetek és meghatározásuk feltételei /Pohybone struktury a podminky jejich ufceni/. Teorie a praxe telesne vychovy 1964. No. 16. TF ford.

[7]Linhardt, J.: A tanulás lélektana és a testnevelés /Psychologie uceni a telesna vychova/. Teorie a Praxe Telesne Vychovy 1964. No.6. 250. TF ford.

[8]Barkóczi I. - Putnoky J.: Tanulás és motiváció. Tk. Bp. 1967. 13.

[9]Puni, A.C.: A motorikus tevékenység tudatos szabályozásának problémája a sportban /Problemot proizvolnata regulacija na dvigatelnata dejnoszt c szporta/. Voproszi na Fizicseszkata Kultura 1965. No. 7. TF ford.

[10]Barkóczi - Putnoky i.m. 113.

[11]Uo. 114-115.

12 Kirsten: A mozgáskészség elsajátitására és tökéletesitése a Pavlovi tanok világánál /TF. ford./
A Szerző szerint igen fontos szakasza a mozgástanulásnak a nagyon pontos mozgáselképzelés, ez minél pontosabban történik, annál gyorsabban megy a tanulás.
A mozdulatelképzelésben szerinte a tanári magyarázat, a mozgás bemutatása mellett pontos szerepe van a saját mozgástapasztalatoknak, amely hozzájárul az izomérzékelés fejlődéséhez. Ugyancsak ezzel a kérdéssel foglalkozik Mattig, K.: Szemlélet a testnevelésben /Die Anschauung in den Leibesübungen/. Die Leibeserziehung 1968. No. 11. 357-362. Igen érdekes kisérletet ismertet e problémakörben Uksan, M.L.: A mozdulatokról alkotott képzetek szerepe a sporttechnika elsajátitásában /Rol

predsztavlenyij o dvizsenyii v ovladenyii szportivnoj tehnikoj/.Teorija i praktika fizicseszkoj Kulturi 1951. No. 11. TF ford. - Bekötött szemmel végeztettek olyan gyakorlatokat különböző képzettségi szinten levő tornászoknál, amelyben a testhelyzet érzékelése látás utján megkönnyithető. Kimutatták, hogy a látás szerepe a mozgástanulás folyamán csökken, s helyette pl. a bőr- és izomérzékelés szerepe megnő ugyan, de azért teljesen ki nem kapcsolható a látás, mert bekötött szemmel még a begyakorlott mozgás is rosszabb eredményü volt.

[13]Albu, H. - Opera, M. - Hoffmann, A.: A figyelem és információ kérdésének vizsgálata és alkalmazása a sportjátékokban /Inceput de cerzetare si de aplicare a problemii atentiei si informatiei in jocurile sportive. Cultura fizica si sporti 1964. No. 1. TF. ford.

[14]Howe, P.: A gondolatban való gyakorlás öt formájának hatása a fizikai teljesitményre egy uj mozgáskészségnél a készség kritériumának eléréséig. Abstracts of research papers 1968. Washington, Akkper 1968. TF ford.
A Szerző a kapott és a tanuló saját maga által adott utasitásokat variálta ötféle megoldásban. A legjobb eredményt azokkal érte el, akik gondolati és fizikai gyakorlást összekapcsolva tanultak.
Brumbach, W.B. - Balkow, P.A.: A gondolatban való gyakorlás hatékonysága az általános mozgásügyesség két tipusának tanulásában. /Effectiones of mental practice upon the learing of two types of gross motor skills/. Abstracts of research papers 1968. Washington. /TF ford./ A Szerzők további bontásban a mozgás különböző természete szerint végezték vizsgálataikat a rövid és hosszu adogatással tollaslabdánál. A hosszu mozgásra volt jellemző az elsajátitás gondolatbeli gyakorlásának eredményesebb volta.

[15]Oxendine, J.B.: Gondolati és fizikai gyakorlás hatása az általános mozgáskészségek megtanulására /Effect of mental and physical practice on the learing of gross motor skills/. Abstracts of research papers 1968. Washington. TF ford.

A gondolati gyakorlás eredményét összevetette az intelligenciahányadossal és arra a következtetésre jutott, hogy nem függvénye az eredményes gondolati gyakorlás az intelligenciahányadosnak. Ha a teljes gyakorlás idő 50 %-ában gondolati gyakorlást végzünk, ez felér a 100 %-os idejü fizikai gyakorlással, ezentul azonban pszichikai visszahatása miatt az eredmény nem fokozható.

[16]Klingberg, L.: Nemzetközi interju a didaktika jelenéről és jövőjéről. Ped. Szemle 1966. No. 12.
Haspas, K.: A tudományos megismerési folyamat logikai elemeinek felhasználása a fizika tanitásában /Die Bedeutung der Übertragung logischer Elemente das wissenschaftlichen Erkenntnissprocess in Physikunterricht/. Ph.Sch. 1964. No. 5/208.

[17]Barkóczi - Putnoky i.m. 38.

[18]Seybold, A.: Az alakitás didaktikája és metodikája a testnevelésben /Zur Didaktik und Methodik das Gestaltens in der Leibeserziehung/. Die Gestaltung. IV. Kongress für Leibeserziehung, 1967. Stuttgart. 57-84.
A Szerző részletesen vizsgálja az alakitás emberi, személyi és dologi feltételeit a testnevelésben. Mint legfőbb személyi feltételt a tanuló szabadságát emeli ki, amelyet azután részletesen elemez. Szerinte "A testnevelésben akkor beszélhetünk alakitásról, ha ebben /1/ a tanuló szabad, a mozgása nem meghatározott, nem kötik a hagyományos formák, a helyesség és teljesitmény szempontu korlátok, /2/ mozgástervét saját maga állithatja össze megfelelő előképzettség alapján. A szükséges szabadság nem jelentheti a testnevelésben teljes dilettantizmus eluralkodását, az alakitás eredményében biztosnak kell lennünk." A mérték ebben az esetben a Szerző szerint nem az objektiv helyesség, hanem a szubjektiv megfelelőség.

[19]Vaszilev, N.: A testnevelés oktatásának problematikája /Osröstesztojavane na problemnoszt v obucsenieto po fizicseszko vospitanie/. Voproszi na Fizicseszkata Kultura 1968. Szofia. No.8. 484-489. TF ford.

[20]Seybold i.m.

[21] Minkov, P.: A testnevelési órák foglalkozásainak hatékonysága. /Proncsvonija za efekta ot sztancionnato i krögovo zanzmanie v urocite po fizicseszko vözpotanie/. Vöproszi na Fizicseszkata Kultura 1968. Szófia. No. 8. 476-483.
Werner,D.: A sportoktatás intenzitásának fokozása többletfeladatok utján. Berlin 1964. TF. ford.
A szertorna óra intenzitásának mérése alapján az óra egyes részeinek terhelését %-ban kifejezve táblázatosan is feltünteti. /Ezt mutatja az első oszlop./ A pótgyakorlási lehetőség beiktatása után - bár az egyes órarészek közötti arány jelentősen nem változott - fokozódott azonban különösen a fő rész terhelése. /Ezt a második oszloppal ábrázolja./

Bevezető rész	55,6 %	54,6 %
Fő rész	11,5 %	16,2 %
Záró rész	24,9 %	31,6 %
Teljes óra	24,2 %	27,6 %

БИРО, ПЕТЕРНЭ

Некоторые дидактические особенности обучения движению

В недалеком прошлом понятие учебы в общей дидактике значительно изменилось, по современной трактовке учебы двухполюсная и ученик является активным участником ее. Субъектную роль ученика показывает степень его активности. Активность ученика в процессе учебы вызывается тем, что в нем под совокупным действием внешних и внутренних эффектов проходят изменения, и в этом он как участник выступает в качестве вызывающего, более или менее управляющего, модифицирующего, активно развивающего этот процесс. Значит, ученика во время учебы можно считать не только управляемой , но и самоуправляющей системой.

В общих чертах и процесс обучения движению представляет собой изменени, совершающееся в мальчике, модификацию его

знания, поведения, влияющую на его личность в процессе обладения движением. В этом процессе ученик - регулируемая система и в то же время лицо, осуществляющее регулирование.

В регулировании моторной деятельности большую роль играет ощущение мышц. Развитие ощущения мускулов происходит в рамках практики. Роль практики в обучении движению несравненно значительней, чем у любого из общеобразовательных предметов; она необходима с начального этапа учебного процесса.

В изучении движения самые последние американские эксперименты придают мышлению, мысленной обработке большое значение даже и по отношению к практике. Но несмотря на это, фактор времени и результата в овладении движением нельзя самоцельно выделять, то-есть чрезмерно подчеркивать важность обучения движению в ущерб воспитательным задачам предмета физкультуры.

Интенсификация учебы появляется общей потребностью также и в области освоения движения и находит свое отражение в усилении нагрузки на уроки физкультуры путем добавления к ним прочих организационных рамок как дополнительных занятий. Эта интенсификация должна происходить параллельно с индивидуализацией - ввиду показывающей назад и мотивирующей дальнейшую учебу роли индивидуальных достижений, результатов.

BIRÓ, PÉTERNÉ

Die allgemeinen didaktischen Eigentümlichkeiten der Bewegungslehre

Der Begriff des Unterrichts hat sich in der nahen Vergangenheit in der allgemeinen Didaktik oft verändert und ist nach der modernen Auffassung zweipolig, dessen aktiver Teilnehmer der Schüler ist. Die subjektive Rolle der Schüler wird durch ihren Aktivitätsgrad angedeutet. Die Aktivität der Schüler während des Unterrichts wird dadurch ausgelöst, dass die äusseren und inneren Einwirkungen im Kind Veränderungen hervorrufen, in denen das Kind als Teilnehmer zum Verursacher, mehr

oder weniger Leitender, Verändernder, also tätiger Teilnehmer dieses Vorganges wird. Der Schüler kann also während des Unterrichts nicht nur als ein gelenktes, sondern als ein selbstlenkendes, selbststeuerndes System betrachtet werden.

Der Vorgang des Bewegungsunterrichts ist im allgemeinen auch eine sich im Kind abspielende Veränderung, eine während des Erlernens der Bewegung auf die Persönlichkeit des Kindes wirkende in seinem Verhalten eintretende Aenderung. In diesem Vorgang ist das Kind zugleich ein geregeltes und ein regelndes System.

In der Regelung der motorischen Tätigkeit spielt das Muskelgefühl eine grosse Rolle. Die Entwicklung des Muskelgefühls geht in der Praxis eingebettet vor sich. Die Rolle der Praxis im Bewegungserlernen ist unvergleichbar grösser, als bei allen anderen Fächern, und sie ist deshalb vom Anfang des Unterrichtsvorganges unersätzlich.

Die neuesten amerikanischen Versuche halten das Denken, die gedankliche Verarbeitung im Bewegungserlernen für wichtiger, als die Praxis. Trotzdem dürfen im Vorgang des Bewegungserlernens die Faktoren Zeit und Ergebnis nicht selbstbezweckt hervorgehoben und dadurch die Bedeutung des Bewegungsunterrichts auf Kosten der erzieherischen Aufgaben des Faches Körpererziehung übertrieben betont werden.

Es meldet sich auch auf dem Gebiet des Bewegungserlernen als ein allgemeines Bedürfnis die Steigerung der Intensität des Unterrichts durch die Steigerung der Belastung während den Sportstunden, durch sonstige verschiedene organisatorische Möglichkeiten, die als Ergänzungstätigkeiten zusätzlich zur Sportstunde kommen. Diese Steigerung der Intensität muss wegen der Individualisierung parallel vonstatten gehen in Anbetracht ihrer Motivierungsrolle bei der individuellen Leistung, bei der Rücksignalisierung der Ergebnisse und beim weiteren Lernen.

MAKKÁR MÁRTA

Az iskolai testnevelés lehetőségei a szokások kialakitásában

A testnevelés más, mint a többi tantárgy. De ne fetisizáljunk. A testnevelés nem a tantárgyak tantárgya. Jó, hogy van, ha nem lenne, ki kellene találni. Mégis más mint a többi tantárgy: ismeretanyagában, lehetőségeiben és jelentőségében. Rendkivül sok "jó" lehetőséget ad a személyiség fejlesztéséhez. Igy többek között az együttes élmény lehetőségét, amely a személyiségalakitás szempontjából igen lényeges. Ez klasszikus etikai élmény.

A produktivitás szubjektiv élményét is - más tantárgyakhoz hasonlóan - a testnevelés frappánsan adja: a gyerek produkál.

Fentieken kivül olyan egyéni sajátosságok kialakitását is elérjük a testnevelésben, amit különben - más tantárgyakban - esetleg nehezebben érhetünk el, pl. a fegyelmezettség. A jó testnevelési órán barátságosan, szivesen vállalják a gyerekek a fegyelmezettséget. Az együttes élmény összetartó. Az, hogy 40 gyerek egyszerre kezdi pl. a mozgást, - nagy élmény. Az ilyenfajta "együttcselekvés" más területen averzió lenne - az önállóság ellen. Itt nem ütközik semmivel.

Témánk szempontjából az egyik legfontosabb lehetőség még a testnevelésben a hasznos szokások, szokásrendszerek kialakitásának a lehetősége. Az egyes szokások, méginkább a szokásrendszerek - igy az egészséges életrenddel kapcsolatos szokásrendszerek is - szintén nagy jelentőségüek a személyiség fejlesztésében.

Életkoronként azonban a szokások formái változnak, tartalmuk, kialakitásuk módszerei is mások. Ebben az adott esetben három kérdés vázlatos elemzésére vállalkozom: az iskolai testnevelés adta lehetőségeken belül mely szokások alakithatók ki, milyen életkorban, illetőleg melyek kialakitásuk eredményes módszerei.

A cselekvések, a tevékenységek automatizált komponensei: a készségek és a szokások. A kettőben közismert azonosság az automatizálódás ténye, de lényeges különbségek is vannak. A kész-

ségben kisebb cselekvési egységek - pl. egy sportág vagy testgyakorlati ág mozgáseleme automatizálódik. A szokásban viszont nagyobb viselkedési egységek automatikus végrehajtása történik. Vagyis a szokás szintjét tekintve: a sportágakkal való aktiv, rendszeres foglalkozás szükséglete jelentkezik.

A második lényeges különbség a készségek és a szokások között az, hogy mig a készségek külső inditékokra és tudatos elhatározással jönnek létre, addig a szokások belső inditásuak is: szinte "nem tehetünk másként".

Ha a szokáscselekvés, a megszokott tevékenység elmarad, hiányérzetünk támad.

Miután az oktató-nevelő munkával kapcsolatosan, illetőleg a személyiségfejlesztés szempontjából vizsgáljuk a kérdést, nyilvánvalóan a hasznos, a jó szokások kialakitását tartjuk elsődlegesnek, - melyek különösebb erőfeszités és tudati ellenőrzés nélkül, a helyzetnek megfelelően gyorsan leperegnek. Ennek azonban feltétele - a szintén automatikusan létrejövő - készségek megszerzése. Lényeges tehát azt is kiemelni, hogy a készségek és szokások között egyfajta idői viszony is van.

Talán merésznek tünik az a vélemény, hogy a testnevelés ismeretanyagára alapozott hasznos szokások kialakitásában a 6-10 éves kort, az általános iskola alsó tagozatát kiemeljük olyan értelemben, hogy ez a készségek kialakitásának időszaka.

A 10-12 éves korban, a prepubertásban, a gyerek fejlődésének legkiegyensulyozottabb időszakában válnak a készségek szokássá. A prepubertásban szivesen és önként vállalt még mindig a testnevelés és a sport, a közös kirándulás, a rendszeres uszás stb. Sőt, több szokáscselekvés kialakitását vállalják a gyerekek, mint amennyi realizálására lehetőségük van.

Majd a serdülőkor időszakában - elsősorban az érzelmi és indulati változékonyság következtében - sok hasznos szokáscselekvés felbomlik, igy többek között a sportszokások is.

A továbbiakban már zömmel maga alakitja a gyerek szokásrendszerét. A serdülőkor végén, még inkább az ifjukorban pedig már nem is annyira mint nevelési módszer kerül szóba a szoktatás, hanem az ugynevezett "önszoktatás" dominál.

Megitélésem szerint tehát a készségek alapos elsajátitásának időszaka az általanos iskola alsó tagozata, amellyel a következő évek automatikus szokásait alapozzuk.

Ennek sikerét azonban nem utolsósorban az alkalmazott módszerek döntik el. A készségek, illetőleg a szokások kialakitásának pszichológiai szempontjai között első helyen szerepel az érdeklődés felkeltése. A testnevelés specifikus ismeretanyaga azonban a szempont érvényesitését sajátságosan megkönnyiti. Ugyanis - részben a bevezető előadásban elhangzottakkal ellentétben - nem az érdeklődés felkeltése az alapvetően fontos probléma a mozgásigény felkeltésében. Legfeljebb arról beszélhetünk, hogy a gyermekben születésétől kezdve meglevő természetes mozgásvágyat, mozgásigényt kell fokozni. Ez pedig nem elsősorban az érdeklődés felkeltésével történhet. Egy átlagos I. osztályos tanulónál nem nehéz az érdeklődést felkelteni, csupán sok mozgással járó, élénk, mindenkit foglalkoztató, jó hangulati, élményt nyujtó órák sorozatát kell biztositanunk.

A testnevelés mozgásanyagának oktatásában - ha nem is éppen a szokások kialakitásának relációjában - eddig is bevált, jó módszerként alkalmazták a testnevelők az egyes mozgáselemek részletes elmagyarázását és bemutatását. Ezzel együtt természetesen a fokozatosságot is a készségek kialakitásában.

Némileg sajátos módon jelentkezik a mi területünkön az egyik legfontosabb, általánosan ismert követelmény a készségek kialakitásában. Az tudniillik, hogy az egyszer megállapitott követelményt ne módositsuk. Nyilvánvalóan érvényes ez akár az olvasási, akár a számolási készség kialakitásában is és nem tagadható az automatikus mozgásvégrehajtások létrejöttében sem. A módosulás azt jelenti, hogy a követelmények parciálisan automatizálódnak. Egy példával illusztrálnám.

Alsó tagozatban a cél pl. a kötélmászás előkészitése. Először két kötél között felugrik a gyerek hajlitott karu függésbe, másodszor ugyanez hajlitott karral, egyidejüleg páros térdemeléssel. A harmadik fázisban hajlitott karu függés nyujtott testtel, és ebben a helyzetben páros karu térdemelés és nyujtás. Azt hiszem, nem szorul különösebb bizonyitásra, hogy az egyes fázisok automatizálása is szükséges, ugyanakkor módosul a követelmény a végleges automatizmus kialakulásáig.

Nagyban befolyasolja a készségek és a szokások kialakitását az eredmények értékelése, a tanár hangneme, a biztatás, a tanulók elért sikerei, - hogy csak a legfontosabbakat emlitsem.

Nem akarok részletesebben foglalkozni az elmult évek testnevelési osztályzataival, illetőleg az értékelés módszereivel. Csak optimizmussal nézhetünk a közelmultban kidolgozott és bevezetésre kerülő minősités elé, hiszen a testnevelési osztályzatnak az egyik funkciója éppen az - a tudásanyag regisztrálása mellett -, hogy tovább ambicionálja tanulóinkat, hogy megszeressék a testnevelést.

Ennek egyik feltétele, hogy minél több sikerélményben részesitsük a gyerekeket, minél több biztatást és dicséretet alkalmazzunk - bár adottságok és képességek vonatkozásában még egy osztályon belül is igen nagy különbségeket észlelhetünk. Igen sok ügyetlen gyerek is van, akik esetleg alkatilag sem a legszerencsésebbek. Itt nem megalkuvás, ha elnézőek vagyunk a szerény adottságokkal szemben, de szigoruak vagyunk a követeléseinkben. Ez azt jelenti, hogy nekik is meg kell kisérelniük a mozgás végrehajtását tizszer, százszor is. Tehát követelünk, közben természetesen dicsérünk is, de hátrányos helyzetüket is figyelembe vesszük a minősitésben.

Lényeges a továbbiakban még a szülőkkel történő együttmüködés. Ismerjék meg a szülők a követelményeket. Ha az osztályvezető tanitónak, osztályfőnöknek szivügye a testnevelés, az ugynevezett nyilt napokon testnevelési órát is láthatnak a szülők és megismerhetik a követelményeket.

Utoljára hagytam az egyik legfontosabb módszert, a meggyőzést. A serdülőkor nehézségeit már emlitettem, mégis ez az a kor, amikor e módszer legeredményesebben alkalmazható. De tudomásul kell vennünk azt is, hogy valaminek a sokszori ismétlése - különösen 14-16 éves korban - telitődést okozhat, illetőleg averziót válthat ki.

Tehát verbális ráhatás helyett a cél megismeréséig, a tudatositásig kell eljutnunk. Annak beláttatásáig, hogy rohanó életünkben az egészséges, kiegyensulyozott életnek alapvető része a rendszeres testedzés. Épp ugy hozzátartozik az életünkhöz, mint az esti olvasás - bár más a funkciója és más a hatása.

A serdülőkor végére el kell érnünk - a kedvvel végzett jó hangulatu testnevelési órák segitségével -, hogy függetlenül az eredményektől - de nem függetlenül a lehetőségektől - kikerülő tanitványaink járjanak rendszeresen uszni, kirándulni. Nem lesz mindenkiből élsportoló vagy operaénekes, de a mozgás szükséges, a testedzés örömet ad.

A testneveléssel kapcsolatos szokások automatikussá tehát akkor lesznek, amikor beépülnek az életvitelbe, alkalmi viselkedés helyett magatartássá válnak, és az iskolában kapott impulzusok alapján kialakult szokások tanitványaink személyiségének befolyásoló tényezőivé válnak.

MAKKAP, MAPTA

Возможности школьной физической культуры в образовании привычек

Отдельные привычки, тем более системы привычек, - так и системы привычек, связанных со здоровым образом жизни, - имеют большое значение с точки зрения развития личности.

Формы привычек меняются по возрастам, неодинаковы и их содержание, методы их развития. Мы поставили перед собой задачу изучения трех вопросов: "что, когда, как?", учитывая при этом возможности школьной физкультуры в развитии привычек.

MAKKÁR,MÁRTA

Die Möglichkeiten der Sporterziehung in den Schulen in der Ausbildung der Gewohnheiten

Die einzelnen Gewohnheiten, besser gesagt die Gewohnheitssystheme - so auch die mit der gesunden Lebensordnung verbundenen Gewohnheitssysteme - haben sehr grosse Bedeutung in der Persönlichkeitsbildung.

In den einzelnen Altersgruppen wechseln die Gewohnheiten ihre Formen und ihren Inhalt und auch die Methoden ihrer Entwicklung. Wir haben drei Fragen untersucht: "Was, wann, wie?" Während der Untersuchung wurden die Möglichkeiten der Körpererziehung in den Schulen berücksichtigt.

HEPP FERENC

A sport szerepe a nevelésben

A sportnak az általános nevelésben, valamint szükebben a testnevelésben betöltött szerepével igen sokat és igen sokan - szervezetek, intézmények, szakemberek /pedagógusok, testnevelők/ - foglalkoztak. Ezek a munkák, tanulmányok általában a sport értékes nevelő erejét domboritják ki, értve ezen a pozitiv fizikai és akarat-erkölcsi hatásokat. E megállapitások közismertek, további méltatásuk ezért ismétlés lenne.

Előadásomban ezért a fentiek figyelembevételével szükebben a téma időszerü problematikus vonatkozásait kivánom elemezni, ismertetvén ezzel párhuzamosan az UNESCO-nak a területen kifejtett tevékenységét és a témával kapcsolatos állásfoglalását.

Az UNESCO mint az Egyesült Nemzetek Szövetségének /ENSZ/ Kulturális, Tudományos és Nevelésügyi Szervezete éppen a cimben meghatározott problémakör elemzésével lépett először kapcsolatba a testneveléssel és sporttal, illetve ezzel vonta azt be müködési körébe.

Az első lépést az 1954-ben tartott VIII. közgyülés ama határozata jelentette, mely felhatalmazta a főigazgatót arra, hogy a "tagállamokkal, valamint az illetékes nemzetközi szervezetekkel együttmüködve tanulmányozza azt, hogyan lehet pedagógiai szempontból fejleszteni és tökéletesiteni az aktiv sportolást." E határozat gyakorlati megvalósitásaképpen inditotta meg az UNESCO 1955-ben "A sport helye a nevelésben" cimü kérdőives kutatást. Erre közvetlenül 14 tagállam, köztük hazánk is elküldte részletes válaszát, másik 20 ország pedig a különböző nemzetközi szervezetek révén kapcsolódott be a kutatásba. Az összehasonlitó jellegü kutatás kimondott célja az volt, hogy vitát indítson e témáról és további kutatásokra ösztönözzön.

A kutatás eredményeit az UNESCO által kiadott "Pedagógiai tanulmányok és dokumentumok" sorozata 1956-ban megjelent 21. száma közli. Az összegezett következtetések röviden a következők voltak.

1. Bár különböző mértékben ugyan, de mégis mind a nevelésügyi fórumok, mind a szülők egyetértettek abban, hogy a sport éppen olyan szerves része az általános nevelésnek, mint az értelmi nevelés.

2. Az általános és középiskolai testnevelés anyagában nem annyira az egyes sportágak, mint a sportra való előkészitést szolgáló mozgások, játékok szerepelnek. Az aktiv sportolás ezen a fokon az iskolai sportegyesületekben, illetve az iskolán kivül történik, de az iskolai fórumok felügyeletével.

3. Az egyes nevelő intézmények - általános, közép és felső foku - sportprogramjában szereplő egyes sportágak fontossági sorrendje a következő: atlétika, uszás, labdarugás, röplabda, kosárlabda, si /első hat/.

4. A létesitmények és felszerelés szempontjából a helyzet sehol sem kielégitő.

5. Az ifjusági szervezetek programjában a sport általában fontos helyet foglal el, de ez nem annyira rendszeres testgyakorlás, mint inkább rekreációs jellegü.

6. A legtöbb országban a sportolás nem kapcsolódik más nevelői vagy kulturális tevékenységhez.

Összességében a tanulmány az adott helyzetet ismerteti csupán - azóta a helyzet lényegében nem változott - és javaslatot tesz az egyetemes sport nevelői irányzatának javitására, fokozására. A javasolt módszerek: nemzetközi sportpedagógiai szervezetek alapitása, konferenciák rendezése, tapasztalatcsere stb.

Az UNESCO 1956-ban tartott IX. közgyülésén nemzetközi sporttárgyu konferencia szervezését határozta el. Ennek rendezését felajánlották hazánknak, de mi az 1956-os ellenforradalom okozta nehézségek miatt nem tudtuk elvállalni. Igy erre 1958 helyett 1959-ben került sor Helsinkiben. A konferencia foglalkozott a sportnak a munkaképesség javitása, a kultura fejlesztése és az emberi kapcsolatok kiszélesitése terén betöltött pozitiv szerepével.

Fontos eseményt jelentett a továbbiakban az UNESCO által patronált Testnevelési és Sport Világtanács megalakulása a római olimpia alkalmával, 1960-ban. Ez a szerv, mely a testneve-

lés és sport területén mintegy képviseli az UNESCO-t, igyekszik terjeszteni annak elveit s harcol azok megvalósitásáért.

E szervezet számos nemzetközi konferenciát rendezett, melyeken e terület legnevesebb szakemberei fejtették ki nézeteiket. Különösen sokat vitatott téma volt az iskolás koru ifjuság iskolán belüli és iskolán kivüli sportjának, azaz más szóval az iskolák és a társadalmi sportegyesületeknek kapcsolata. Szinte egyöntetüen általános volt az a megállapitás, hogy a sportegyesületek elhanyagolják azokat a pedagógiai szempontokat, amelyek megvalósitására az iskolai nevelés törekszik. Ez komoly elvi és gyakorlati problémákat vet fel.

Fontos dokumentumokat jelentenek az adott témakörben az UNESCO mellett müködő Testnevelési és Sport Világtanács által a tokiói és a mexikói olimpián kibocsátott un. "Kiáltványok". Ezek a tanulmányok, melyek a világ legkiválóbb szakembereinek közremüködésével készültek, a következőkre hivták fel a figyelmet:

A sport - sokkal inkább, mint sok más tevékenység - lehetővé teszi az ifjuság számára a szabad cselekvést és annak örömét, hogy képességeit és tudását szabadon hasznositsa a szabályok adta korlátokon belül, de mindenekelőtt a "fair play" eszme szigoru szem előtt tartásával. Egyre jobban terjedő jelenség a sportban az, hogy a tehetséges ifjakat a mind nagyobb teljesitmény elérése érdekében intenziv edzésnek vetik alá. Ez csak abban az esetben fogadható el pedagógiailag, ha nem megy a nevelés harmonikus egységének rovására.

A legutóbbi nagy jelentőségü esemény az UNESCO, illetve a mellette müködő Testnevelési és Sport Világtanács tevékenysége sorában az 1968-as mexikói világkongresszus volt.

Ezen a kongresszuson, melynek fő témája a "sport és nevelés" volt, mintegy kétszáz résztvevő volt jelen, 55 különböző országból.

A sport és nevelés kapcsolatát annak két különböző oldaláról, éspedig a pedagógus, illetve a sportszakemberek szemszögéből elemezték. Az elsőkhöz vehetjük Yanez mexikói nevelésügyi minisztert, aki kongresszusi megnyitó beszédében a következőket mondotta: A nevelés és sport nem választható el egymástól, ellenkezőleg kölcsönösen kiegészitik egymást, mert mindegyik hozzájárul az emberek formálásához. Pierre de Coubertin a modern

olimpiai játékok megalapitója a sport értékét elsősorban annak nevelő erejében látta. Az egész világon, de különösen Európában csak ugy képzelhető el bármiféle sikeres politika, társadalmi, avagy gazdasági reform, ha az egy alapvető pedagógiai reformmal párosul. Az aktiv sportolás normális keretek között nem vesztett idő a tanulás szempontjából sem. A sportban való részvétel fejleszti az emberi képességeket, erősen hat a figyelemösszpontositás intenzitására és elősegiti a problémák gyors megértését. A sport tehát a nevelésnek, az emberek fizikai és szellemi fejlődésének és fejlesztésének egy formája, amellyel megalapozza az összes képességek harmonikus egyensulyát, ahogy ezt a mexikói alkotmány hangsulyozza.

Összefoglalva, a sport pedagógiai értelmezését a következő: a rendet elfogadó szabadság, a játékos ember eredetétől fogva fennálló felfogás, melyet a versenyszabályok testesitenek meg. Más szóval: önkéntes fegyelem, a versenyszabályok szellemében megkövetelt, indulatok feletti uralom, vagyis a sport nem más, mint az értelem által irányitott, az érzelmek által motivált nevelés.

René Mahou, az UNESCO főigazgatója üzenetében azt hangsulyozta, hogy az UNESCO mily nagy jelentőséget tulajdonit a sportnak. Sajnos még mindig szép számmal vannak olyanok, éppen a politikusok és nevelők között - mondotta -, akik nem hisznek, sőt egyenesen kételkednek a sport nevelő erejében, vagy közömbösen viseltetnek vele szemben. Az UNESCO a maga részéről harcol az ilyen elmaradt, ósdi szemlélet ellen és küzd annak megvaltoztatásáért.

A pedagógiai szempont fő képviselője maga Sir Ronald Gould /Anglia/ a nemzetközi pedagógus világszövetség elnöke volt.

A nevelési célok és módszerek általában az egyes országok politikai, társadalmi és gazdasági rendszerétől függően, világviszonylatban is különbözőek. Az egyes nevelési rendszerek nem az egyének igényeit tükrözik, hanem aszerint alakulnak, hogy a tömegek az ő politikai, gazdasági és társadalmi törekvéseiben mit tartanak fontosnak.

Az összes kormány egyetért abban, hogy polgáraik egészsége az egyetemes nevelésügy alapvető feladata. De vajon mit

tesznek érte? Ügyes országokban a testnevelés valóban szerves része az általános nevelésnek, mig másutt átháritják a sportegyesületekre ezt a nevelői feladatot, amelyet az iskoláknak volna kötelességük ellátni.

Nagyon sok országban és nevelő intézetben még ha el is ismerik elméletben a testi és egészségi nevelés, azaz a sport fontosságát, a valóságban nem biztositják a megfelelő tárgyi feltételeket. Vannak, akik ugy vélik, hogy a mai modern élet nagy versenyében a fejlett értelmi képességeken alapuló szaktudás adja meg egyedül az érvényesülés alapját, következésképpen minden időt a kevésbé fontosak mellőzésével erre kell összpontositani. Hogyan lehet segiteni ezen a helyzeten? Mindenekelőtt meg kell változtatni a kormányok szemléletét, el kell tüntetni az ürt a szavak és tettek, illetve az igéretek és azok megvalósitása között. El kell ismertetni világszerte azt az elvet, hogy az egészség alapja minden fizikai, értelmi és társadalmi tevékenységnek. Oda kell helyezni a sportot mindenki ajtaja elé, és tudatositani kell széles körben az egészséges keretek között üzött aktiv sportolás összes előnyeit. A sport felkelti a fiatalokban a saját testükkel szemben a felelősségérzetet, azt, amit Herbert Spencer "fizikai erkölcsiség"-nek nevezett. Azoknál, akik ezt a kérdést könnyedén kezelik, ez a tulajdonság nem fejlődik ki, ellentétben azokkal, akik tudatosan, kemény akarattal rendszeresen sportolnak.

A sport és nevelés kapcsolatát a sportoló, illetve a sportszakember szempontjából Igor Ter-Ovaneszjan szovjet főiskolai tanár, sokszoros szovjet és Európa-bajnok és világcsucstartó távugró világitotta meg.

Korunk ifjuságának magatartása, szemlélete, életmódja nemcsak a nevelőket, hanem a szociológusokat is foglalkoztatja. Ezen a területen a sport igen nagy és igen sok, még kiaknázatlan lehetőséget nyujt a nevelés számára. Közismert ma már az, hogy a sportolás a fizikai hatáson felül mind nagyobb mértékben befolyásolja az egyén értelmi képességeit, érzelmi és akaraterkölcsi világát. Éppen ezért, amikor sportolóról beszélünk, nemcsak az erős, ügyes versenyzőre gondolunk, hanem olyan személyre is, akinek erős az akarata, bizakodó a világszemlélete, aki szerény a sikerben, megőrzi hidegvérét a vereségben, aki ural-

kodik nemcsak mozdulatai, hanem érzelmei felett is, s akit eltölt a reális egészséges becsvágy, hogy kemény munkával, becsületes eszközökkel megvalósitsa céljait. Példák erre a kiváló szovjet élsportolók közül V. Brumel és V.Kuc.

Bármennyire is kihat a sportolás az ember jellemének alakulására, mégsem fogadható el fenntartás nélkül a hiressé vált mondás: "Ép testben, ép lélek." Azok az eszközök, amelyek fokozzák a fizikai képességeket, nem vezetnek automatikusan értékes akaraterkölcsi tulajdonságok kialakulásához. Vannak sajnos olyan sportolók is, akik messze vannak az ideális nevelői eszményképtől és ismerünk erős jellemü egyéneket, akik nem sportolók. Ha a nevelő, edző csak tanitványa izmaival törődik, akkor egyoldaluvá neveli őt, olyanná, aki csak a labda vagy az ökölvivó kesztyü távlatából szemléli a világot. A sportban sem szabad egy pillanatra sem megfeledkezni a nevelés alapvető elvéről, a személyiség minden oldalu kifejlesztéséről. Itt idézi Igor Ter-Ovaneszjan önmaga példáját: bár a követelmények a sportban egyre nagyobbak- ugy érzi, hogy ő mégsem vált a sport rabszolgájává, s ez az egyik oka annak, hogy aránylag hosszu ideig meg tudta őrizni teljesitőképességét. Általános jelenség az, hogy a modern élet ritmusának gyorsulásával a kiváló élsportolók sokkal hamarabb letünnek a szinről, mint a multban.

"A sport kedvéért - mondja - le tudok mondani egy sereg kellemes dologról, mert a sport ezért sok mindennel, sokkal értékesebbekkel kárpótolt. Megfizettem a nagy eredmények adóját, de sokkal többet kapok vissza, mint amennyibe az edzés és versenyzés került.

A sportolás mellett találok időt a tudományos munkára és van módom kulturember módjára élni. Mindez kétségkivül nem ismeretlen és egyedülálló, de nem árt ezekre emlékeztetni a fiatal sportolókat, akik keresik helyüket a sportban, a munkában és a családi életben."

Áttekintettük a sport és nevelés kapcsolatának kialakulását nemzetközi vonatkozásban, szinte történelmi távlatból. Most pedig nézzünk szembe a jelenlegi helyzet néhány időszerü problémájával, melyekkel kapcsolatban szabad legyen röviden kifejteni egyéni véleményemet.

Az iskolai testnevelés és sport egészségügyi, játékos, rekreációs jellege egyre inkább háttérbe szorul.

A sport egyre erőteljesebb elanyagiasodása, a mindenáron való teljesitményre törekvés, az intenziv felkészités és specializálódás korhatárának egyre lejjebb szállitása komoly pedagógiai problémákat vet fel. Ugy tünik már, mintha az iskolai testnevelés és sport egyik fő célkitüzése egyre inkább az élsport utánpótlásának biztositása volna. Vajon helyes-e ez pedagógiai szempontból? A jó sportbeli adottságokkal rendelkező gyerekeket szinte kiszakitják az iskolából, megbontván ezáltal a harmonikus nevelés egységét. Az igy kiválasztott, mondhatni gyerekkorban intenziv edzésbe fogott és versenyeztetett fiatalok nagy lelkesedéssel, titkos reményekkel eltelve vetik bele magukat a sportba. Közülük azonban a dolgok természetes aránya szerint csak egy kis hányaduk éri el vágyai beteljesülését. Vajon a megmaradottaknál nem lesz-e urrá a kiábrándultság, a csalódás negativ érzése? Vajon helyes-e az, hogy egyre több sportágban rendeznek nemcsak ifjuságí,hanem serdülő koru, sőt gyermek bajnokságokat "olimpiákat", világversenyeket. Ez az irányzat nemhogy változna, hanem egyre erősödik, amelynek pedagógiai következményei egyelőre beláthatatlanok. Az aktiv sportolás pozitivumai, értékes nevelő hatásai vitathatatlanok és közismertek. Sok függ azonban az adott körülményektől, célkitüzésektől, mértékektől és az alkalmazott módszerektől. Ha a fiatal sportoló becsvágyból és anyagi érdekektől vezérelve, értelmi képességei fejlesztésének rovására az erkölcsi elvek és normák mellőzésével törekszik a minél nagyobb teljesitményekre, akkor ezek a pozitivumok könnyen negativumokká válhatnak, a sportolás öncéluvá válik és elveszti pedagógiai, etikai értékét. Pedig ez a biológiai hatás mellett a sport legfőbb értéke. A pedagógiai szempontok érvényesitése és betartása elsősorban az ifjuság és gyerekek sportjánál alapvető jelentőségü.

Milyen legyen hát adott helyzetben az iskolai testnevelés és sport, illetve milyen pedagógiai szempontokat kell elsősorban szem előtt tartani a gyerekek, serdülők és ifjuságiak sportjánál.

Itt, az egész nevelési rendszerrel kapcsolatban abból kell kiindulni, hogy mit igényel az élet. Ezt véve alapul, az iskolai testnevelésnek és sportnak kettős feladatot kell teljesitenie.

Először is ki kell elégiteni a fejlődésben levő fiatalok szervezetének biológiai mozgásszükségletét. Ezzel együtt ki kell alakitani és megszilárditani azokat a mozgáskészségeket és szokásokat, melyekre egész életünk folyamán a mai modern életkörülmények között szükség van, melyek társadalmilag is értékesek és hasznosak. Ezek három csoportba oszthatók:

a/ egészségügyi,

b/ praktikussági és

c/ rekreációs csoportba.

Mit jelentenek ezek konkrétan?

a/ Az egészségügyi szempont megköveteli, hogy megtanitsák a gyermekeket és ifjakat arra, hogy felnőtt, majd idősebb korukban mi módon biztositsák a szervezetük egészséges müködése szempontjából szükséges testmozgásokat. Más szóval és egyszerüen, mily testgyakorlatokat és hogyan kell azokat végezniük naponta ahhoz, hogy megóvják egészségüket. - Ennek legegyszerübb formái az otthoni reggeli gimnasztika, illetve a munkahelyi vagy munkaközi testgyakorlás.

b/ A praktikusság elv megköveteli azoknak a mozgáskészségeknek elsajátitását, melyek a mindennapi életben önvédelmi szempontból alapvetőek. Két sportág, illetve testgyakorlati forma jöhet itt számitásba: uszás, életmentés és az un. önvédelmi sportok /judo, karate stb./. Mindkettő elsajátitása mint pedagógiai célkitüzés, szinte klasszikus multra tekinthet visszsza. Ennek ellenére az uszás még igen, de az önvédelmi sportok jelentősége nem jut eléggé érvényre hazánkban.

c/ Az egyre növekvő szabad idő kihasználása megköveteli, hogy az emberek hajlamuknak, érdeklődési körüknek megfelelően megtanuljanak egy-két olyan sportágat, melyet felnőtt és idős korukban is szivesen, élvezettel üzhetnek. Hogy mely sportágak ezek, azt az adott helyi lehetőségek és az illető egyén érdeklődési köre és hajlamai szabják meg.Előnyük van itt azoknak a sportágaknak, melyeket az emberi kor minden szakaszában,viszonylag mindenütt élvezetes formában lehet üzni /természetjárás, tenisz, evezés stb./.

Az "ősi" tornaóra koncepció régen idejét multa. Helyébe lép a modern életigényeket kielégitő, a korszerü pedagógiai célkitüzéseknek megfelelő iskolai sport. Fő kérdés itt azonban

az, hogy a mindenkori biológiai mozgásszükséglet kielégitése mellett vajon a legmagasabb teljesitményre törekvő élsport, avagy az emlitett hármas feladat - egészségügyi, praktikus önvédelmi, rekreációs - megoldásának lényegjegyét viseli-e magán?

Hasznos lenne ezt mielőbb eldönteni, nemcsak hazai, hanem világviszonylatban is. Ebben alapvető szerepe kell hogy legyen a világ legmagasabb rendü kulturális, tudományos, nevelésügyi fórumának, az UNESCO-nak. Komoly érdem lenne számunkra az, ha hazánk kezdeményező szerepet töltene be ezen a téren.

ХЕПП, ФЕРЕНЦ

Роль спорта в воспитании

Спорт играет все большую роль в жизни человека нашего времени. Контакты его с различными сферами общественной жизни, в том числе с воспитанием, укреплялись по мере повышения его роли.

Этот факт осознала и Международная организация по вопросам просвещения, науки и культуры при ООН "ЮНЕСКО". Начиная с выпуска в 1957 году известной научной статьи до всемирных конгрессов в Хельсинки (1958 г.) и в Мехике (1968 г.) она проявляла и проявляет и сейчас повышенный интерес к проблемам спорта, с особым учетом его педагогических аспектов.

Органом, практически осуществляющим директивы "ЮНЕСКО" в международных масштабах, является Всемирный совет физкультуры и спорта при "ЮНЕСКО".

В докладе конкретно затрагиваю роль "ЮНЕСКО", а также изменения, возникшие в последнее время в взаимосвязи воспитания и спорта. Более конкретно, рассматриваю вопрос о том, какую роль играет спорт в воспитании молодежи и взрослых трудящихся как в стенах школ, так и за их воротами. Физкультура и спорт в школах должны поддерживать тесные связи с общественным спортивным движением. Эти контакты, в частности школьные и общественные спортивные клубы, означают серьезную проблему. А такие воп-

росы, как первоклассный спорт и массовый спорт, служащий целям освежения, живо занимают во всем мире специалистов как по физкультуре, так и по педагогии.

Цель доклада - вкратце изложить мнения, высказанные на международных форумах, применительно к обстоятельствам в стране.

HEPP, FERENC

Die Rolle des Sportes in der Erziehung

Der Sport spielt im Leben des modernen Menschen eine immer grössere Rolle. Seine Beziehungen zu den verschiedenen Gebieten des gesellschaftlichen Lebens, darunter auch zur Erziehung haben sich seiner Rolle entsprechend gestärkt.

Diese Rolle wurde auch durch die grösste kulturelle Erziehungs- und wissenschaftliche Organisation der Welt, durch die UNESCO erkannt. Angefangen mit dem im Jahre 1957 erschienen Studium, durch den in Helsinki im Jahre 1958 veranstalteten Weltkongress, bis zum Weltkongress in Mexiko im Jahre 1968, wendet sie sich mit einem immer grösserer Interesse zum Problem des Sportes mit besonderer Aufmerksamkeit für dessen pedagogischen Beziehungen.

Der bei der UNESCO tätige Rat für Sport und Körpererziehung, ist das Organ, das die Richtlinien der UNESCO in der internationalen Praxis verwirklicht.

Der Vortrag geht konkret auf die Rolle der UNESCO ein, sowie auf diejenigen Aenderungen, die in Hinsicht auf die Erziehung und auf den Sport in der letzten Zeit vor sich gehen. Es wird die Rolle des Sports in der Erziehung der Jugend und der Werktätigen sowohl innerhalb als auch ausserhalb der Schule beschrieben. Die Körpererziehung und der schulische Sport müssen mit der gesellschaftlichen Sportbewegung in enger Beziehung stehen.Diese Beziehungen z.B.die schulischen und gesellschaftlichen Sportvereine usw.bringen ernste Probleme mit sich. Diese Fragen,den Spitzensport, sowie der der Erfrischung dienende

Massensport mit inbegriffen beschäftigen die Sporterzieher und Pädagogen in der ganzen Welt.

Das ausgesprochene Ziel des Vortrages ist die kurze Zusammenfassung der auf internationalen Fachsitzungen dargelegten Meinungen bezogen auf die einheimische Situation.

RÓKUSFALVY PÁL

A sportági tevékenység, követelmény és alkalmasság pedagógiai és pszichológiai kérdései

I.

A személyiségfejlesztés igénye mindig abból a felismerésből fakad - s az érett felnőttnél ez önnevelés formájában élete végéig hatékony marad -, hogy mi mindannyian a saját lehetőségeink határán belül élünk. A "vagyok" és a "lehetnék" állandó feszültsége ez - és ez az elégedetlenség, igényesség a a fejlődés örök hajtóereje. Adottságainknak és lehetőségeinknek ez a különbsége szüntelen, bár formái változnak. A gyermeknél azért áll fenn ez a különbség, mert egyrészt fejlődésben van, másrészt önmagára és fejlődési lehetőségeire /ennek irányaira, szintjeire/ vonatkozó ismeretei hiányosak. Az ifjukortól kezdve azért, mert önmagát fejlesztve személyisége ugyan teljesedik, de ezzel együtt nőnek lehetőségei is, s a fejlődésnek ez a spirális utja végtelen. Ha pedig ezt elmulasztja, e feszültséget nem érzi, ezért marad eleve nagy különbség a "vagyok" és a "lehetnék" között.

Ha elfogadjuk azt, hogy a testnevelés, a sporttevékenység nemcsak a testi fejlődésre, hanem az egész személyiségre hat, akkor a kérdés, a feladat most ugy fogalmazható meg: hogyan lehet a testnevelést, a sportot is felhasználni annak érdekében, hogy a tanitványaink személyiségének adottságai és lehetőségei közötti különbség minél kisebb legyen? Még pontosabban: hogy meghatározott sportági tevékenység által személyiségükben /s teljesitményeikben/ folytonosan hozzánőjenek a fejlődésükhöz mérten reálisan növekvő személyi lehetőségeikhez /követelményekhez/. E feladat társadalmi jellegü és méretü. Bár egyénekben valósul meg, illetve vallunk vele kudarcot, e nevelői tevékenységünk egész magyar népünkre hat. Innen és ebben van a testnevelésnek, a sportnak társadalomépitő hivatása.

Kiinduló alapállásom - meggyőződésem - és kérdésfeltevésem a következő három gondolatot foglalja magában:

1. Indokolt az a pedagógiai optimizmus, amely szerint minden fejlődő fiatalban van valami érték. Személyiségének ezek a belső értékei, adottságai - melyeknek strukturált egysége mint reális éneszmény /"lehetnék"/ a serdülőkorban tudatositandó! - a környezeti hatásoknak /nevelés, edzés/ és a tanulók biológiai érésének, valamint saját tevékenységének együttes eredményeként fejlődnek.

2. A tanulók, a fiatal sportolók optimális fejlődése mindenkor saját adottságainak, értékes személyiségvonásainak funkcionális fejlesztése irányában halad. A személyiségfejlődésnek ez a testnevelés által is irányitott utja - pszichológiailag - egy individuációs folyamat, azaz magyarul: társadalmilag hasznos önmegvalósitás. Programja summázva, egyszerüen igy fejezhető ki: "Légy az, aki vagy!" Légy az, válj azzá, akivé a benned szunnyadó erők, képességek, jobbik éned alapján igazán lehetnél!

3. Az optimális, azaz a lehetőségekhez mérten leghatékonyabb testnevelés is ezt a fejlődési célt szolgálja két egymásra épülő, egymást kiegészitő módon: a/ a sportági alkalmasság megállapitásával és kiválasztással, valamint b/ a megfelelő sportági edzéssel, testneveléssel. Az első esetben a feladat: megkeresni és megtalálni azt a sportági tevékenységformát /mozgásrendszert/, amely a személyiség fejlődéséhez leghatékonyabban biztositja a szükséges feltételeket. Ez a feladat nem zárja ki, sőt a sportági alkalmasság megállapitásához fontos egyéni eltérések bizonyos mértékü kialakulása egyenesen megköveteli a kisiskolás kortól kezdve tervszerüen és rendszeresen végzett általánosan fejlesztő testnevelést, testgyakorlatokat. Ebben a lépésben tehát a tanulók, a fiatal sportolók megismerésén keresztül a sportágat alkalmazzuk a személyiséghez. Továbbhaladva, a második lépésben, amikor az ember-sportág megfelelés kezdeti feltételei biztositottak, már a személyiséget alkalmazzuk a sportághoz, azaz meghatározott irányu testneveléssel segitjük elő a harmonikus személyiségfejlődést a "lehetnék"-ig. Ugyanez tulajdonképpen az edzés, illetve szakedzés célja is: "az egyénileg lehetséges csucsteljesitmény" [5].

E kettő - a sportági alkalmasság megállapitása és a sportági edzés, illetve nevelés - együtt valósitandó meg az egységes

nevelői folyamatban, kölcsönösen feltételezik, kiegészitik egymást. A sportági alkalmasság megitélése - mint diagnosztikai munka /a tanitvány személyiségének megismerése/ - nem lehet öncél, hanem csak eszköz, mely tulmutat önmagán s a nevelést szolgálja. Hatékony testnevelés, egyénhez szabott edzés pedig nem lehetséges pontos, részletes és pedagógiailag hasznositható egyéni személyiségismeret nélkül.

Továbbá hangsulyoznom kell - bár mind a testnevelés, mind a szakedzés teljesitményközpontu pedagógiai tevékenység -, hogy a sportági alkalmasság teljesitményfokozó jelentőségénél nagyobb harmonikus személyiségnevelő jelentősége. Messzebbre kell néznünk. Az utóbbiban az előbbi is benne van. Sem az alkalmasság, sem a csucsteljesitmény nem egyszerüen képesség kérdése, hanem egész emberség kérdése, személyiség probléma. Meggyőződésem egyébként, hogy ezt a hangsulyeltolódást a sportközvéleményben előidézni és megszilárditani nemcsak sportetikai, társadalmi-politikai kötelességünk, hanem - hosszu távon ugyan, de - a teljesitményeken is megtérülő feladat. Csupán egy példát igazolásul: Papp László nem csupán ökleinek köszönheti páratlan sikereit, hanem egész személyiségének, aki volt és aki ma is.

A jelen tanulmányban csupán a sportági alkalmasság - eddig kevéssé kidolgozott - kérdését mint a testnevelés által végzett optimális személyiségfejlesztésnek feltételét tárgyalom a továbbiakban.

II.

A sportági tevékenység által ösztönzött, irányitott és önmegvalósitást eredményező személyiség-fejlődésnek meghatározott általános lélektani, pedagógiai-pszichológiai és sportpszichológiai alapjai és feltételei vannak. Ezek az emberi test és szervezet szükséges és megfelelő anatómiai és fiziológiai alapjaira épülnek, azokkal szoros funkcionális kölcsönhatásban vannak. Ez utóbbinak vizsgálata a biomechanikusok és sportorvosok illetékességi körébe tartozik, s megállapitásaikat a pszichológusoknak figyelembe kell venniük. Ugyanakkor azonban a pszichológia eddiginél fokozottabb alkalmazását - s ezzel együtt

szemléletmódunk továbbfejlesztését - két tény különösen indokolja, sürgeti.

1. Az iskolai testnevelésben és a tömegsportban rejlő s eddig még nem teljes mértékben kihasznált személyiségfejlesztő s társadalomépitő hatások törvényszerüségei csakis egy tudományosan megalapozott, differenciált, egészséges és erkölcsileg értékigenlő emberszemlélet alapján tárhatók fel.

2. A nemzetközi versenysport mai, hihetetlenül magas teljesitményszintjén, amikor a technikai és fiziológiai felkészültség már a lehetőségek határát surolja, ugy tünik, hogy a továbbhaladás, illetve egy-egy világverseny kimenetele végső fokon szinte kizárólag a pszichikai tényezőkön, azok bonyolult s pillanatnyilag aktuális kölcsönhatásán mulik.

A/ Általános lélektani alapok és feltételek

A testnevelés, a sport az egész személyiségre hat, a testnevelés - személyiségnevelés. Sőt - anélkül, hogy a többi iskolai tantárgyak jelentőségét lebecsülnénk és a testnevelésnek a többi rovására kiemelt rangot vagy jelentőséget tulajdonitanánk, hiszen együtt alkotják egy egységes kultura tartalmát, mégis -, minden nevelői ráhatás, minden tantárgy oktatása közül a testnevelést tartom az egyik leghatékonyabbnak. Miért? Tevékenységjellege miatt. A földrajzot elég tudni és "csak" elmondani. A kosárlabdázást is tudni kell, de nem elég csak elmondani, a mérkőzést végig is kell csinálni, jól kell játszani.

A tevékenységnek a dialektikus materialista determinizmus elméleti rendszerében központi jelentősége van. Mint alább látni fogjuk e filozófiai koncepció elvont tétele, a testnevelés és a sport területén nagyon is kézzel fogható, gyakorlati értékü következtetésekre vezet. Lényegét - igen röviden - a következőkben foglaljuk össze.

A Rubinstejn [12] szovjet pszichológus által megfogalmazott determinizmus szerint a "külső okok a belső feltételeken keresztül hatnak". Konkrétebben: a külső környezeti hatások /"külső okok"/ az ember viselkedését nem gépiesen, hanem közvetve, a személyiség bonyolult egyéni sajátosságain /"belső feltételek"/ keresztül határozzák meg. A mindenkor adott természeti, társadalmi környezet és a személyiség kölcsönhatása a tevékenységben valósul meg. A környezet-személyiség-tevékenység

hármas tényezőrendszerében tehát a tevékenység az a központi láncszem, amelynek pszichológiai elemzésén és értelmezésén keresztül mind a környezet, mind a személyiség sajátosságai és kölcsönhatásuk törvényszerüségei megragadhatók, megismerhetők. Sportnyelven: bármely sportág sajátos pszichológiai törvényszerüségeit csakis a sportági tevékenység /cselekvés- és mozgásrendszer/ funkcionálisan differenciált elemzésén és értelmezésén keresztül tárhatjuk fel. E megállapitásból a "funkcionálisan differenciált" jelző rövid magyarázatra szorul. Mit értünk ezen?

A tevékenységet - s igy a sporttevékenységet is - a különböző lelki jelenségek /pl. a mozgásérzékelés, a teljesitménymotiváció, figyelemkoncentráció stb./ tevékenységszabályozó működése, azaz funkciója teszi a pszichológia tárgyává [9]. A különböző lelki jelenségek szabályozó szerepe meglehetősen differenciált. Mindenfajta sporttevékenységben általában háromféle szabályozó funkciót különböztetünk meg: 1. ösztönző, 2. szervező és 3. végrehajtó szabályozást. Abban azonban különböznek az egyes sportágak, hogy a mozgásrendszer sajátosságaitól függően, mely lelki jelenségek milyen összefüggésben és milyen sullyal vesznek részt. Ezért van szükség a funkcionálisan differenciált elemzésre és értelmezésre.

A testnevelés, a sport tartalma tehát tevékenység, cselekvés, mozgás. Ahhoz, hogy ez a sporttevékenység eredményes legyen, a sportoló megfelelő teljesitményt érjen el, optimálisan szabályozott kell hogy legyen. Egy szergyakorlat elvégzésében, a tevékenység, cselekvés, mozgássorozat szabályozásában például szinte valamennyi pszichikus működés valamilyen feladattal részt vesz; s ami működik, az közben fejlődik is. A sportág szeretete, mestereinek mint eszményképeknek a megbecsülése, a teljesitményre törő motiváció, a testnevelés és a sport iránti érdeklődés általában - mindezek a megfelelő ösztönző szabályozást szolgálják, a tevékenység hajtóerejét adják. A gyors felfogás, a helyzetfelismerés, az alkalmas taktika megválasztása, a kombinálás gyorsasága és rugalmassága pl. a labdajátékokban, tehát az értelmi működések fejlettsége - mindezek az adott cselekvés megfelelő szervező szabályozásában vesznek részt. Végül a testi erőnlét, a fizikai és pszichikai képességek, pl. a megfelelően

koordinált mozgáshoz szükséges ügyesség, az akadályokon keresztül végig kitartó erős akarat - mindezek a megfelelő végrehajtó szabályozást biztositják.

A példaképpen felsorolt lelki jelenségek /folyamatok, állapotok és tulajdonságok/ a sporttevékenységet nemcsak szabályozzák, hanem közben, éppen a cselekvés által fejlődnek is. Tehát az egész személyiség fejlődik. A testnevelés és a sport kiemelt nevelői jelentősége éppen cselekedtető jellegében rejlik. A cselekvés ugyanis nem csupán egy a sok lelki jelenség közül, hanem az, amelyért az összes többi van, amelyben az összes többi - éppen szabályozó szerepén keresztül - értelmet nyer, amelyen keresztül a személyiség egysége és harmóniája megvalósul, vagy - helytelen cselekvés, illetve cselekedtetés következtében - esetleg eltorzul.

Az elmondottakból következik, hogy a testnevelés nevelői hatásköre nemcsak a bemutatott pszichológiai értelemben, hanem pedagógiai szempontból is kiterjedtebb, mint az a köztudatban elismert. A testnevelés ugyanis nemcsak a testi nevelést szolgálja - ez kézenfekvő - hanem a szocialista nevelési rendszer valamennyi többi területén adott feladatok megoldásához is hozzájárul. Elég, ha csupán néhány példára utalok: a torna esztétikai jellegére, valamennyi sportág akarat- és jellemfejlesztő, erkölcsnemesitő hatására, a vivásnak pl. az értelmi müködésekben kamatozó figyelemfejlesztő eredményeire, vagy a testnevelés utján kialakitott általános mozgásügyességnek a politechnikai képzésben gyümölcsöző hatásaira.

Ahhoz azonban, hogy mindezt jól csináljuk, minden esetben helyesen kell felismernünk a tanulókban meglevő értékes adottságokat, s csak ezekre alapozva testnevelhetünk, edzhetünk. A jó testnevelő tanárnak az emberismerete, pedagógiai szemléletmódja kicsit a gyökérszobrász pontos anyagismeretéhez, müvészi látásmódjához hasonlit. Egy göcsörtös, de karcsu gyökérdarabból nem faraghatok robosztus medvét, ám néhány szakértő mozdulattal kecses kócsagot alakithatok belőle. Tehát abban, ami van, biztos szemmel kell meglátni azt, ami valóban lehetne. A biomechanika szemszögéből tekintve e feladatot, talán valamivel könnyebbnek látszik a megoldás. Az emberi test anatómiai felépitése, arányai viszonylag állandóbb tényezőrendszert alkotnak, mint a személyi-

ség nagyon is alakitható tartalma és szerkezete. Egy rövidebb lábu és alacsonyabb termetü tanulóból aligha lehet - már az eleve alacsonyan elhelyezkedő sulypont miatt sem - kiváló magasugrót nevelni, de ugyanezzel a testalkattal - megfelelő erőnlét és technikai tudás mellett - mint cselgáncs versenyző könnyebben tudja ellenfelét egyensulyvesztésbe hozni, különösen, ha az nála hórigorgasabb. A pszichológia szemszögéből természetesen bonyolultabb ugyanennek a problémának megoldása, de nem lehetetlen. A testnevelő tanárnak, akiben a biomechanikai,fiziológiai, pszichológiai és pedagógiai ismeretek egységes szemléletmóddá szerveződnek, a tanulóknak ezt a "vagyok"-tól a "lehetnék"-ig vezető utját - pszichológiailag az individuáció folyamatát - kell elősegiteni, tudatosan irányitani. Csak közbevetve hadd jegyezzem meg: ehhez magának is ezen az uton kell járnia, mégpedig jóval előbbre, mint tanitványai! Ez a sporteszménnyé és emberi példaképpé válás adja a testnevelő tanár és edző igazi erkölcsi és társadalmi rangját, de felelősségét is.

Miben áll ez az individuációs folyamat?

Az individuáció önmegvalósitást jelent. Lényege: az értékes egyéni sajátosságoknak, képességeknek és jellemvonásoknak a lehetőségig magas foku kifejlődése, müködése. Az egyéni személyiségfejlődés egyszerre differenciálódás és integrációs folyamat, azaz egyéni árnyalatokban gazdag különböző képességeink, érzelmi és motivációs folyamataink bonyolult funkcionális kölcsönhatásainak kialakulásával egyidőben ezek egységes és célszerü szervezett személyiségszerkezetté rendeződnek. Ez teszi lehetővé pl., hogy a sportoló valóban "kifussa a saját formáját", elérje egyéni csucsteljesitményét, azt - a sportág jellegétől függően - viszonylag hosszu időn át tartani tudja, mivel nemcsak egyes kiváló képességeit tudja mozgósitani, hanem kiforrt egyéni stilussal teljes önmagát.

Az individuáció elnevezés ugyanakkor félreértésre adhat okot s tévesen individualizmusnak értelmezik egyesek,pedig mi sem áll távolabb tőle. "Az individualizmus egy szándékos kiemelése, hangsulyozása a vélt egyéniségnek a kollektiv érdekekkel és kötelezettségekkel szemben. Az individuáció azonban az ember kollektiv határozmányainak éppen egy jobb, teljesebb megvalósulását jelenti azzal, hogy az egyén sajátosságainak megfelelő figye-

lembe vétele egy jobb szociális teljesitményt enged remélni" [3].

Individuáció csak a kollektivával való harmóniában valósulhat meg. Ennek két természetes oka van:

1. Az ember társadalmi lény. Minden müködésünk, tulajdonságunk közös emberi, társadalmi jelenség, csak egyéni változatban, s mindezek vonatkoztatási központja az én-ünk. Azonban "nincsen ,én',te' nélkül és nincsen öntudatunk az önálló alanyként élő másik embernek a tudomásulvétele nélkül" [11]. Az én-nek és a te-nek, az egyénnek és a közösségnek ez az ember természetében oly mélyen benne rejlő kölcsönös feltételezési viszonya, egymásra utaltsága az alapja az individuáció társadalmi jelentőségének.

2. Az individuáció társadalmi normákon alapul. Az individuáció ugyanis csak akkor indulhat meg, ha alapfeltételét "a létezéshez szükséges kollektiv normák minimumjához való alkalmazkodást elérte: egy növénynek, amelynek sajátszerüségét lehető legteljesebben akarjuk kibontakoztatni, mindenekelőtt a talajban, amelyben gyökerezik kell, növekednie." "A társadalmi normákkal való igazi konfliktus csak akkor keletkezik, ha egy egyéni utat normává teszünk, amely a szélsőséges individualizmus tulajdonképpeni törekvése. Ez a törekvés természetesen káros, következésképp életellenes" [2]. Ezért nem tekinthető például egyetlen még oly kiváló képességü, de önző sport "sztár" sem igazán érett személyiségnek, egész embernek.

Az individuáció tehát társadalmilag hasznos önmegvalósitás.

Az individuáció lényegéhez tartozik továbbá az, hogy az egy szüntelenül előbbre haladó tudatositási folyamat. A személyiségnek ez a tevékenységén keresztül megvalósuló folyamatos ön-tudatositása jut kifejezésre a sport területén is, kezdve a mozgástanuláson és vezérlésen, az érzelmek tudatos szabályozásán keresztül egészen a sportolói magatartás etikailag is értékelt tudatos kialakitásáig. Az önismeret, az éneszmény /"lehetnék"/ kialakulása, az önnevelés kezdete egyszersmind a személyiség autonóm fejlődésének is a kezdete. E folyamat tulajdonképpen minden nevelés végső pszichológiai célja, nevezetesen, hogy fokozatosan fölöslegessé tegye önmagát. Autonóm személyiségnek

ugyanis,bár optimális önkifejtést jelent, de nem gátlástalan önérvényesitést. A társadalmilag hasznos önmegvalósitás szintjén álló és cselekvő ember ugyanis - szükség esetén - önmagát korlátozni is tudja. Ebben - az optimális önkifejtésben és a szükséges önkorlátozásban együtt - áll tulajdonképpen a személyiség és az akarat szabadságának pszichológiai értelme.

Az elmondottakból tehát az is következik, hogy az individuáció bár természetes utja a személyiségfejlődésnek, mégsem spontán folyamat, hanem tudatos neveléssel irányitott és sokszor önlegyőzéssel tüzdelt fáradságos ut. Az iskolai testnevelésben ennek az alapjait vetjük meg.

Az egyén és közösség dialektikus kölcsönhatásának logikájából fakad, hogy éppen Makarenko volt az, aki a maga közösségi nevelésével az ilyen önmegvalósitásra juttató fejlesztésnek hivatott mestere, tudósa és müvésze volt [8].

A kép teljessé kerekitése érdekében tegyük hozzá: ami az egyes egyénben pszichológiailag az individuáció során végbemegy, azt a folyamatot a társadalmi egységekben szociológiai bonyolultságu szinten humanizációnak, az emberi-társadalmi lényeg megvalósulásának nevezzük.

B/ Pedagógiai-pszichológiai alapok és feltételek

Már eddig is, mivel elkerülhetetlen volt, érvényesitettünk bizonyos pedagógiai szempontokat. A továbbiakban csupán két kérdést kivánunk röviden kifejteni:
1. a testnevelés, illetve edzés mint kétsarku pedagógiai tevékenység pszichológiai és kibernetikai értelmezését, valamint 2. a sportági kiválasztás és nevelés belső feltételeit és alapjait.

1. A dialektikus materialista determinizmus fentebb vázolt felfogása szerint mindenfajta nevelés, igy a testnevelés bipolaritása is ugy értelmezendő, hogy e tevékenység mindig két pólust kapcsol össze: a testnevelő tanárt - mint a külső társadalmi környezet aktuális és legcélszerübben ható tényezőjét - és a tanitvány személyiségét - mint a "belső feltételek" egységét. A pedagógiai tevékenység a kettőjük között végbemenő fejlesztő hatások és visszahatások, valamint a mindkettőjükben lezajló pszichikus folyamatok formájában valósul meg. A testnevelő ráhatás mint külső hatás - irányitástechnikai, kibernetikai szempontból - vezérlés, mely hatékonyan befolyásolja a tanitvány

sporttevékenységét. Ugyanakkor a tanitvány személyiségében lezajló s a teljesitményre közvetlenül ható <u>belső folyamatok rendszere szabályozás</u>nak tekintendő, melynek eredményéről a tanár, illetve edző visszajelentéseket kap /1. ábra/.

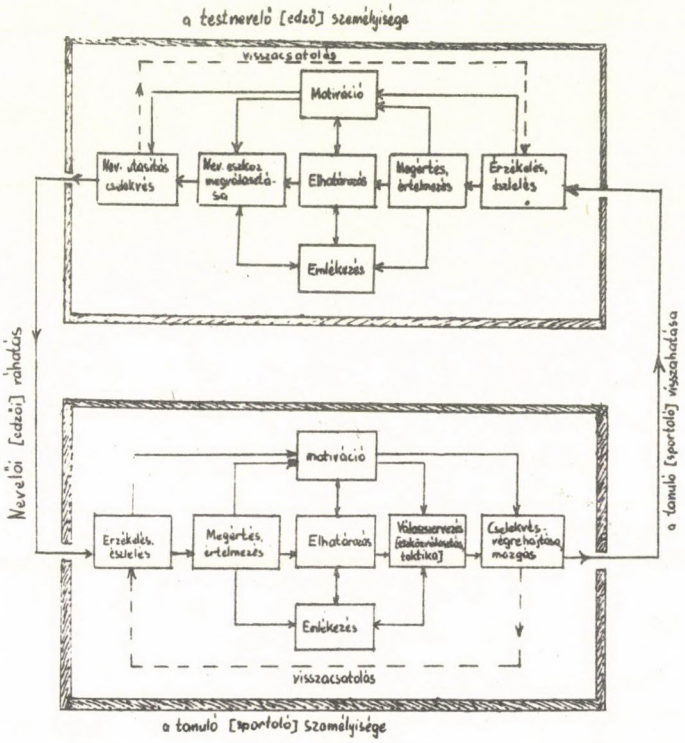

1. ábra
A testnevelő ráhatás - mint vezérlés - és a tanuló sporttevékenysége - mint szabályozás - modellje

A testnevelésnek, mint vezérlésnek, a célja éppen az, hogy a sporttevékenységnek egyénileg optimális szabályozását alakitsa ki. Más szóval: a testnevelés által irányitott <u>személyiségfejlődés</u> a tanitvány személyiségében /és sporttevékenységében/ <u>mind tökéletesebbé váló önszabályozó rendszerben</u> jut kifejezésre.

A testnevelést mint vezérlest az jellemzi, hogy egy <u>nyilt hatáslánc</u>ban lezajló folyamat, mig a szabályozás mindig egy <u>zárt hatókörben</u> végbemenő folyamatot jelent. A sporttevékenység

a tanár, illetve edző, valamint a sporthelyzetek külső hatásaitól vezérelt és a sportoló személyiségében szabályozott folyamatsor egyszerre. A sporttevékenységben a szabályozás a személyiségben lezajló olyan zárt hatókörü folyamatrendszer, amelyben a célnak megfelelő pszichikus müködések biztositják a sportteljesitmény elérését és fenntartását. Az 1. ábrán a sportoló személyiségének müködési sémája egyértelmüen mutatja, hogy a sportteljesitmény - természetesen megfelelő testi erőnlét mellett - egyaránt függvénye valamennyi pszichikus müködésnek, azaz a teljesitmény minden esetben személyiségprobléma.

2. A külső testnevelő ráhatás azonban csak akkor hatékony, ha figyelembe vesszük a "belső feltételeket", azaz a tanitvány személyiségét. Másként fogalmazva: ha alkalmazkodik a tanuló egyéni sajátosságaihoz is. Minden tanuló egyéni sajátosságai ugyanakkor a biológiai és pszichológiai fejlődés törvényeinek alávetett életkori sajátosságok is. A testnevelés során az is alapvető fontosságu továbbá, hogy a külső nevelői ráhatások egyre inkább a tanuló saját belső inditékaivá, motivumaivá váljanak, azaz megszeresse a rendszeres testgyakorlást, a sportot, célkitüzéseivel azonosuljon, tudatosan kialakitott szokásává váljék. A testnevelő ráhatások ezen hármas feltételének alapja - az iskolai testnevelésben és a versenysportban egyaránt - a megfelelő tanár-/edző/-tanitványi viszony.

C/ Sportpszichológiai alapok és feltételek

A testnevelés személyiségfejlesztő hatékonyságának azonban csak egyik feltételcsoportja az egyéni személyiségnek mint a testnevelés tárgyának figyelembe vétele. Legalább ilyen fontos a konkrét mozgásrendszernek, mint nevelési eszköznek, a megválasztása is. E kettő összehangolása valósul meg a sportági alkalmasságban. Individuációt eredményező testnevelés igazán csak az alkalmasság alapján lehetséges. Amikor a jó testnevelő tanár, illetve edző a tanitványában meglátja azt, aki lehetne, egyszersmind az ehhez vezető utat is - a megfelelő sportági tevékenységet is - meg tudja határozni. Természetesen a sportági alkalmasság értelmezése és megitélése másként történik az iskolai testnevelésben és másként a versenysportban. E kérdésre még később visszatérünk.

Tanulmanyunk további részében a sportági alkalmasság és kiválasztás kérdéseit fejtjük ki.

III.

A sportági alkalmasság jellegzetesen olyan probléma, amelynek megoldásához a testnevelés- és sporttudományok különböző szakembereinek - a biomechanikusnak, sportanatómusnak, sportfiziológus-orvosnak, a sportpszichológusnak és sportpedagógusnak, valamint szakedzőknek - jól összehangolt munkája szükséges. Ez egyszersmind különösen szükségessé teszi egy korszerü és egységes felfogás kialakitását e kérdésben.

Napjainkban még több téves nézettel találkozunk e területen. Ezek a következő 4 csoportba sorolhatók:

1. Egyesek szerint az alkalmasság egyszerüen képességek kérdése. Ez az alkalmasság fogalmának az ember oldaláról nézett leszükitése, amely a személyiség egészét, annak éppen legfontosabb dinamikus személyiségjegyeit hagyja figyelmen kivül. Az alkalmasság ugyanis személyiség kérdése.

2. Az előzővel összefügg, az a felfogás, amely szerint a sportág csupán követelményeket támaszt a sportolóval szemben. Az alkalmasság fogalmának a sportág oldaláról történő ilyen leszükitése a sportági tevékenység konkrét személyiségalakitó lehetőségeit hagyja figyelmen kivül, amelyet pedig az olimpiai szellemben értelmezett sportolói eszményünk és pedagógiai meggyőződésünk alapján tartunk fontosnak.

3. Ismét egy másik nézet alapján egyesek mereven elválasztják és külön végzik a sportoló technikai, egészségügyi és pszichológiai alkalmasságának megitélését. A megkülönböztetésük szükséges, de szétválasztásuk /a vizsgálati eredmények elszigetelt értelmezése/ metodikailag célszerütlen. Az egész ember sportbeli alkalmasságát itéljük meg egységes alkalmasságvizsgálati rendszer alapján.

4. Ugyancsak metodikai szempontból téves az olyan felfogás is, amelyik ugy véli - különösen, ha az első két leszükitett nézet szerint teszi -, hogy az alkalmasság önmagában elszigetelt vizsgálata eredményhez vezet, megbizható. Az alkalmasság a spor-

tolónak és a sportágnak csak potenciális értékü megfelelése. Prognosztikus értékü, azaz a sportágban a tartós fejlődést és helytállást viszonylag megbizhatóan előrejelző alkalmasságvizsgálati rendszer kidolgozása csakis a sportbeli bevalási kontroll vizsgálatok eredményeivel egybevetve lehetséges.

Saját felfogásom kialakitásában e fenti nézetek egyoldaluságának kiküszöbölésére törekedtem.

A sportági alkalmasság a sportági tevékenység és a sportoló egész személyiségének olyan megfelelése, harmóniája, amely elégséges feltétele a sportoló tartósan jó teljesitményének, egészségének károsodása és személyiségének torzulása nélkül.

Vizsgáljuk meg e meghatározás alapján részletesebben: milyen sportági és milyen személyiségbeli tényezők megfelelését jelenti az alkalmasság, azaz milyen feltételek mellett tekinthető igazán alkalmasnak egy sportoló?

Hangsulyozni kell, hogy minden esetben:

1. a két tényezőcsoport mélyén - mint rendező elv - egy-egy dinamikus mag helyezkedik el; a sportág oldalán a konkrét tevékenység folyamata, a sportági cselekvés- és mozgásrendszer, a személyiség oldalán pedig annak dinamikus jellemvonásai.

2. Mind a sportág, mind a sportoló egyarant mint követelmény-lehetőség tényezőcsoport állnak szemben egymással. Az atlétikai sportágak közül pl. a futás nemcsak követelményeket támaszt a futó keringési szervrendszerével, akaraterejével stb. szemben, hanem ugyanakkor lehetőséget nyujt az egész szervezet harmonikus fejlődésére az állóképesség, akarati kitartás, vagy gátfutásnál pl. a bátorság kifejlesztésére is. Ugyanigy a sportoló különböző képességei nemcsak lehetőséget jelentenek a különböző követelmények kielégitésére, hanem a sportolónak is vannak elvárásai a saját sportágával szemben.

A sportági alkalmasság tényezőinek összefüggését a 2. ábra mutatja./Az ábrát lásd a következő oldalon!/

Az ábráról egyrészt leolvasható, hogy a sportoló többféle sportági követelménycsoportnak kell hogy megfeleljen. A kosárlabdázónál pl. nem elegendő, hogy olyan kategoriális követelményeknek tegyen csupán eleget, mint helyes labdafogás, átadás, helyzetfelismerés, emberfogás stb. A játékhelyzetek gyors változásából fakad a meglehetősen telitett érzelmi légkör is, mely

meghatározott viszonyulási követelményeket támaszt a játékossal szemben. Tehát a specifikus kognitiv-motoros /megismerési-mozgásos/ képességeken/pl. gyors helyzetfelismerés és döntés, robbanékonyság, dinamikus kézbiztosság stb./ kivül megfelelő emóciónális /érzelmi/ alkalmazkodókészségre /a játékos társaihoz, ellenfeleihez, a pálya széléről utasitást adó edzőhöz és a bíróhoz/ is szüksége van. Másrészt képességeit csak ugy tudja igazán mozgósitani, felhasználni, ha szilárd motivációs rendszerrel rendelkezik. Ez pedig csak akkor hatékony, ha megfelel a sportág által nyujtott önmegvalósitási, személyiségfejlesztési, önkifejtési lehetőségeknek.

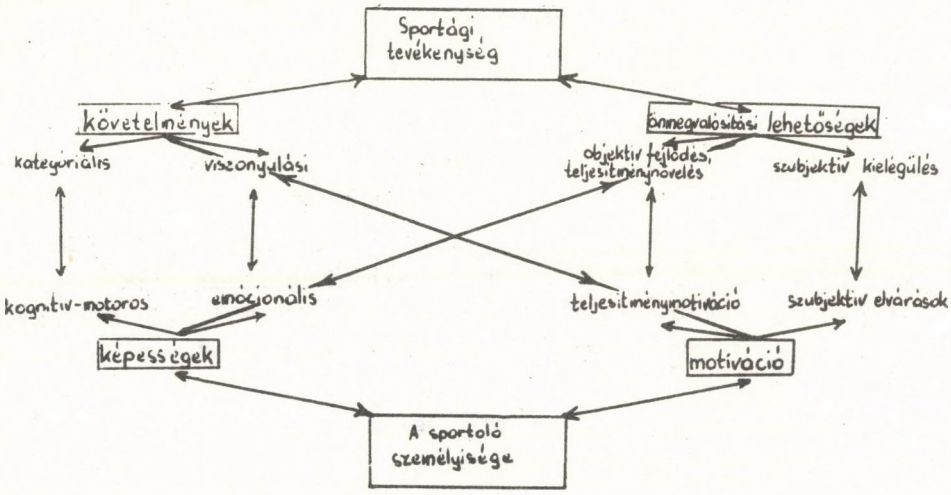

2. ábra
A sportági alkalmasság sematikus modellje

Ez utóbbinak ismét két oldala van: a tárgyi fejlődés, teljesitménynövelés lehetőségei és a szubjektiv kielégülés lehetősége. Amig az előzők a teljesitménymotiváció, addig az utóbbi szubjektiv elvárások, motivumok kielését biztositják.

A sportági alkalmasságnak ez az elvi sémája azonban csak a sportági profilok és az alkalmasságvizsgálati rendszerek kidolgozása során telik meg élő tartalommal.

Hogyan végezzük ezt?

A sportági profil kidolgozásának alapja a sportági tevékenység, illetve cselekvés- és mozgásrendszer részletes leírása és elemzése.

Itt kell utalnom egy első látszatra érthetetlen, paradox helyzetre. Mivel magyarazható az az ellentmondás, hogy a munkalélektan területén annyi részletes pályaprofil és erre épülő alkalmasságvizsgálati rendszer található, holott a legtöbb müszaki szakembernek csak halvány fogalmai vannak pl. az asztalos vagy az esztergályos mozgásáról, ugyanakkor a sportpszichológiának ez szüz területe, holott minden testnevelő tanár és edző avatott tudosa saját tantárgya és sportága mozgásrendszerének? Ezen elgondolkodtató ténynek - szerintem - két oka és egy nagy igérete van. Az okok:

1. A testnevelő szakemberekben nem tudatosult eddig, hogy milyen értékes tudás az, ami a birtokukban van s parlagon hevertetik.

2. A sportpszichológusok mindeddig nem birkóztak meg a sportmozgások pszichológiai lényegével, hanem csupán a mozgásokra vonatkozó általános pszichológiai ismeretek "sportositásával" próbálkoztak.

Az igéretes feladat: egymás tudását kölcsönösen megbecsülve fogjunk össze a sportági profilok és az alkalmasságvizsgálati problémák megoldásához!

Mit tud nyujtani ebben az összefogásban a sportpszichológia?

Elsősorban a specifikus sportmozgásokat sportággá integráló konkrét sporttevékenység pszichológiai értelmezését. A mozgás kutatása a testnevelés-, illetve sporttudományokban interdiszciplináris probléma. A mozgás egyaránt tárgya a fizikai jellegü biomechanikának, a sportfiziológiának, a testneveléselméletnek s ezen belül az edzéselméletnek, de a sportpszichológiának is. Ezek saját célkitüzéseiknek megfelelően helyesen elemzik tárgyukat. A sportpszichológiának azonban meg kell még találnia a saját szempontját, felelnie kell arra a kérdésre: mi a sportmozgás pszichológiai specifikuma, helyesebben: mitől válik pszichikus jelenséggé ugyanaz a mozgás, amelyet a fenti tudományok mint fizikai vagy fiziológiai jelenséget vizsgálnak? A válaszadáshoz igen értékes megállapitással járul hozzá

K.Meinel [4], aki szerint a teljesitmény jellegü sportmozgást mint cselekvést kell vizsgálni és értelmezni. Igen helyesen hangsulyozza a szovjet pszichológia eredményei alapján a tudat tükröző funkcióját. Azonban a tudat s igy valamennyi pszichikus jelenség másik alapvető funkcióját, a tevékenység, a cselekvés szabályozását - ugy tünik - nem méltatják kellő figyelemre. Pedig a sportmozgás, mint cselekvés, esetében ez a kulcsfontosságu. A sportmozgást a személyiségben integrált szabályozása teszi pszichikus jelenséggé. Az a tény, hogy erre nem ügyeltünk eddig eléggé, vezet olyan általános megállapitáshoz, hogy pl. az "anticipációs képességet" egyaránt fontos indikációs jegynek tartjuk az ökölvivásban, a labdarugásban és még egy sor más sportágban. Az állóképességről nem is beszélve. Mitől lesz akkor mégis specifikus egy-egy sportág? Attól, hogy az egyes sportágak sajátos sporthelyzetei egymástól nagyon is eltérnek, s igy a személyiségnek ugyanazon képességei, tulajdonságai is eltérő sullyal és más szabályozó funkcióval vesznek részt az egész tevékenységben.

Ezek után indokolt, hogy meghatározzuk, mit értünk sporttevékenységen?

A sporttevékenység, mint cselekvéssorozat, olyan helyzetváltoztató vagy helyzetfenntartó viselkedés, melynek fizikai, fiziológiai és pszichológiai teljesitménye mindig valamilyen eszmei, társadalmi érték. E definicióból külön ki kell emelni és meg kell határozni a sporthelyzet fogalmát. Sporthelyzetnek nevezzük a sportmozgás teljes környezetéből kiszürt és felfogott miliőnek azt a pillanatnyilag aktuális részét, amelynek vonatkoztatási központja a sportoló személyisége. Tehát a mindenkori sporthelyzetben /pl. kosárra dobás/ mint egy pillanatfelvételben élettelje és strukturált egységben ragadhatjuk meg a környezet-tevékenység-személyiség hármas tényezőrendszer aktuális és sajátosan jellemző metszetét.

A sportági tevékenység pszichológiai elemzésében és értelmezésében az átfogó elméleti követelménynek és a tapasztalati-gyakorlati követelménynek egyaránt és együtt kell érvényesülnie. Az elméleti követelmény: a teljes rendszerre irányultság, a gyakorlati: a konkrét felhasználhatóság. E kettő erőltetés nélkül, természetes egységben valósul meg, ha a sportági tevékeny-

ség folyamatában adott konkrét - és főként kritikus - helyzetek komplex elemzését végezzük el. E módszertani elv további két elemző szempontot foglal magában:

1. Meg kell állapitani, hogy a külső környezeti tényezők /tárgyiak és személyiek/ közül melyik, mikor és milyen szerepet tölt be a mozgás vezérlésében?

2. Meg kell állapitani, hogy a "belső feltételek", azaz a sportoló személyiségtényezői milyen helyzetben, milyen funkciót töltenek be a mozgás szabályozásában?

A kosárlabdázás esetében pl. ez a tevékenységelemzés a következő feladatokat jelenti:

- A sportági tevékenység egészéből indulunk ki, figyelembe véve a játék célját /pontszerzés eredményes kosárra dobásból, illetve ennek megakadályozása/, a csapatjáték jellegéből fakadó feladat, illetve szerep-megosztást, a pálya és berendezés adatait, a résztvevőket/a két csapat, a birók, az edzők, a közönség/ és a szabályokat.

- A játék folyamatát végig kisérve összeállitjuk a lényeges helyzetek listáját /pl. kosárra dobás, támadásban az inditás, védekezésben emberfogás stb./.

- Ezután következik a sportoló cselekvésének, mozgásainak lehető legrészletesebb és tényszerü leirása helyzetenként. Ennek egyik szép példáját adja Punyi [7], amikor Szurkovnak a sportolók önmegfigyelésére és utólagos cselekvésleirásra vonatkozó kisérleteit mutatja be.

A sportági tevékenységnek ez a részletes, tényszerü leirása azonban még nem azonos a sportági profillal, csak alapja annak. Ezeknek az adatoknak csak a pszichológiai értelmezése alapján állitható össze a sportági profil. A sportági tevékenységnek ugyanis minden valóságmozzanata, mint mozgásvezérlő vagy mozgásszabályozó elem, egyszersmind követelményt vagy önmegvalósitási lehetőséget jelent a sportoló számára, amelyre sportbeli beválásfedezet vagy egyéni megvalósitási, illetve kiélési felületet a sportoló meghatározott személyi adottsága /képességei és motivációja/ nyujt /l. ismét a 2. ábrát!/.

E pszichológiai értelmezés tulajdonképpen a fentebb emlitett két szempontnak - a környezeti tényezők mozgásvezérlő és a személyiségtényezők mozgásszabályozó szerepének megállapitása

- érvényesitését jelenti lépésről lépésre a sporttevékenység folyamatának minden helyzetében. Itt derül ki pl., hogy milyen sokfélék a cselező helyzetek, amelyeknek ugyan minden esetben taktikai megfontolás az alapjuk és értelmi müveletek a szervező-szabályozó tényezői, mégis a végrehajtás során mennyire más érzékszervi és mozgási funkciórendszerek aktivizálódnak attól függően, hogy kosárlabdáról vagy ökölvivásról van szó. Mennyire megváltozik például a kinesztéziás érzékleteknek a szerepe a cselezésben attól függően, hogy egy labdarugó testcseléről van szó, vagy egy vivóról, aki a pengén keresztül ugyan közvetlenül, mégis áttételesen kap kiegészitő információkat az ellenfél aktuális és anticipálható mozgásairól. Igy és ezen szempontok szerint jelentkeznek igazán a sportági specifikumok.

Hely hiányában azonban mind a tevékenységelemzés, mind a profilszerkesztés részletes szempontrendszerét, valamint módszereinek ismertetését egy következő tanulmányomban ismertetem.

A sportági profil tartalma tehát a sportági tevékenység folyamatának, a sportág mozgásrendszerének helyzetszerü leirása és pszichológiai értelmezése alapján megszerkesztett követelmény és lehetőségrendszer. Az önmegvalósitási lehetőségeknek a sportági profilban adott kifejtése egyszersmind a sportág személyiségfejlesztő hatásának differenciált leirását is tartalmazza.

A sportági profilnak való megfelelés - mint alkalmasságvizsgálata a következő lépésekben történik:

1. A személyiség, illetve a sportági tevékenység egész szabályozó apparátusát átfogó vizsgálati paraméterek kiválasztása. Másképpen, egyszerübben fogalmazva: annak megállapitása, hogy az adott sportág esetében mely tulajdonságok mérése indokolt.

2. Az objektivitás és az érvényesség ismérveit kielégitő módszerek meghatározása. Vagyis: pontosan meg kell jelölni, hogy a megállapitott tulajdonságok legjobban milyen müszeres eljárásokkal, módszerekkel mérhetők.

3. A vizsgálatok végrehajtása, értékelése és értelmezése.

A sportagi alkalmasságvizsgálatok tudományos próbája maga a gyakorlat, azaz a beválási kontroll vizsgálatok. Ennek is kidolgozott lépései és módszerei /pszichológiai és matematikai/ vannak. A beválás két oldala közül a tárgyit a sportbeli teljesitmények jelzik, az alanyi oldal pedig a sportágnak megfelelően

profilirozott kettős kitöltésü, szituativ, választásos kérdőívvel mérhető és ellenőrizhető. A sportági alkalmasság és beválás vizsgálata azonban olyan nagy kérdéskör, amelynek érdembeni tárgyalása ugyancsak külön tanulmányt, pontosabban tanulmányok hosszu sorát igényli.

Itt jegyzem meg, hogy a sportági alkalmasság megitélése bizonyos eltéréseket mutat az iskolai testnevelésben és a versenysportokban. Az eltérések két oka: 1. az életkori sajátosságok és 2. a sporttevékenység célkitüzése. Az életkori sajátosságok a sportági specifikumok differenciáltságára hatnak ki. Az iskolai testnevelésben csupán az alkalmasság csiráiról beszélhetünk s a képességek fejleszthetőségének figyelembe vételével [10] inkább a közös vonásokat mutató sportági csoport javasolására vállalkozhatunk. A versenysportban azonban már az alkalmasság kifejlettebb formáit értékelhetjük. A tevékenység célkitüzése alapján a versenysport terhelésközpontubb, mint az iskolai testnevelés. Ez - szemben az előző minőségi tartalmi paraméterek differenciáltsági eltéréseivel - az alkalmassági követelmények mennyiségi, szintbeli különbségeinek szem előtt tartását teszi szükségessé.

IV.

A jelen tanulmány tulajdonképpen egyetlen nagy kérdéskört tárgyalt: a testnevelés és a sport személyiségfejlesztő hatását, jelentőségét. E közben néhány alapvető fogalmat igyekeztem meghatározni. A tartalmi kérdéseken tul azonban legfőbb törekvésem az volt, hogy egy olyan sportpszichológiai szemléletmódot vázoljak fel, amely alkalmas arra, hogy egyrészt egy egységes sportpszichológiai ismeretrendszer kerete és rendező elve legyen, másrészt lehetővé tegye a testnevelés- és sporttudományok többi szakértői számára a pszichológusokkal való együttmüködést. Meggyőződésem ugyanis, hogy kölcsönösen egymásra szorulunk. Ha a leirtak alapján csak egy lépéssel is közelebb kerültünk egymáshoz, akkor azzal a magyar testnevelés- és sporttudomány és az egész sportmozgalmunk került egy lépéssel közelebb ahhoz, amivé igazán "lehetne".

Irodalom

1. Bácsalmási P. - Koltai J. és munkatársai: Atlétika, Bp. 1967. 452.
2. Jung, C.G.: Psychologische Typen. Zürich, 1921. 732.
3. Jung, C.G.: Die Beziehungen zwischen dem Ich und dem Unbewussten. 7. rev. Aufl. Zürich - Stuttgart 1966. 152.
4. Meinel, K.: Bewegungslehre. Versuch einer Theorie des sportlichen Bewegung unter pädagogischem Aspekt. Volk und Wissen,Berlin 1960. XVI + 408.
5. Nádori L.: Edzéselmélet. Bp. 1968. 232.
6. Páder J.: A kosárlabdázás oktatása. Bp. 1968. 360.
7. Punyi, A.Z.: Abriss der Sportpsychologie. Berlin 1961. 254.
8. Rókusfalvy P.: A személyiségnevelés néhány kérdése Makarenko pedagógiai gyakorlatában. Pedagógiai Szemle 1960. 5.sz.
9. Rókusfalvy P.: Az emberi tevékenység regulációjának néhány problémájáról. Magyar Pszichológiai Szemle 1963. XX.köt. 4. sz.
10. Rókusfalvy P.: A sportági kiválasztás pszichológiai kérdései. Bp. 1968. A Központi Sportiskola oktató-továbbképző kiadványai 4.sz.
11. Rubinstejn, Sz.L.: Grundlagen der allgemeinen Psychologie. Volk und Wissen, Berlin 1958. 862.
12. Rubinstejn, Sz.L.: Lét és tudat. A pszichikum helye az anyagi világ jelenségeinek egyetemes összefüggésében. Bp. 1962. 352.

РОКУШФАЛЬВИ,ПАЛ

Педагогические и психологические вопросы деятельности по виду спорта, потребности и годности

Оптимальная физкультура служит гармоническому развитию, самоосуществлению личности. И стремление соверновательского спорта к большим достижениям успешным может быть только путем рационального развития существующих и познанны способностей.

Развитие личности осуществляется определенной спортивной деятельностью, которая оказывает влияние не только на физическое развитие, но и на всю личность. Оптимальное развитие человека направляется всегда в сторону функционального развития его собственных способностей, ценных характерных черт. Путь развития личности с психологической точки зрения - это индивидуалистический процесс, то-есть общественно полезное самоосуществление.

Развитие личности, вызванное спортивной деятельностью и приводящее к самоосуществлению, имеет общие психологические (воззренческие), педагого-психологические и спортивно-психологические основы и условия:

1. Общие психологические - диалектическое детерминистское толкование деятельности. Анализ процесса индивидуализации.

2. Педагого-психологические - выбор соответствующего вида спорта и физкультурно-преподавательское и тренерское руководство по различным видам спорта необходимо осуществлять путем претворения в жизнь законов "внутренней основы" и развития. (Кибернетическая модель воспитательного воздействия как управления и спортивной деятельности ученика как регулирования.)

3. Спортивно-психологические - целенаправленное, планомерное, организованное и эффективное воздействие можно оказывать только с учетом системы требований и годности по данному виду спорта (в области физкультуры в школах - с учетом ранних признаков годности).

Годность к данному виду спорта: соответствие данного вида спорта и личности спортсмена (ученика) в целом, и наоборот:

а) основой вскрытия системы требований по отдельным видам спорта являются спортивная деятельность и система движений, а также дифференцированное описание и анализ их условий;

б) рассмотрение соответствия этой системе требований как годности проводится в следующих диагностических шагах: подбор проверочных параметров, охватывающих весь регулирующий аппарат личности и спортивной деятельности, определение методов, отвечающих критериям объективности и действительности, выполнение, оценка и понимание тестов.

Научная проверка тестов по годности к данному виду спорта - контрольное изучение годности. Годность имеет обьектную и субьектную стороны. Об обьектной стороне говорят достижения, а субьектную можно вымерять и проверять при помощи т.н. ситуационных выборочных опросных листов двойного заполнения, оформленных согласно данному виду спорта.

RÓKUSFALVY, PÁL

Tätigkeit in den Sportdisziplinen, Fragen der Forderungs- und Tauglichkeitspedagogie und Psychologie

Die optimale Körpererziehung dient der harmonischen Entwicklung und Selbstverwirklichung der Persönlichkeit. Der Leistungssport und seine Erstrebung zur Leistungssteigerung kann nur durch die entsprechende Entwicklung der vorhandenen und erkannten Fähigkeiten zur Geltung kommen.

Die Entwicklung der Persönlichkeit erfolgt mit Hilfe einer bestimmten Tätigkeit in einem Sportdisziplin, die nicht nur auf die körperliche Entwicklung sondern auch auf die ganze Persönlickeit auswirkt. Die optimale Entwicklung des Menschen schreitet standig in Richtung seiner eigenen Fähigkeiten, seiner wertvollen Persönlichkeitszüge und funktionalen Entwicklung vor. Der Weg der Persönlichkeitsentwicklung ist psychologisch ein individueller Vorgang, d.h. eine für die Gesellschaft nützliche Selbstverwirklichung.

Die durch die Sporttätigkeit ausgelöste und die Selbstverwirklichung zur Folge habende Persönlichtkeitsentwicklung hat allgemeine psychologische/Betrachtungsart/, pädagogisch-psychologische, und sportpsychologische Grundlagen und Bedingungen:

1. allgemein psychologische: die dialektisch-deterministische Interpretation der Tätigkeit. Analyse des Vorganges der Individuation;

2. pädagogisch-psychologische: die Auswahl des entsprechenden Sportdisziplins und die Leitung der Sporttätigkeit durch den Körpererzieher bzw. Trainer müssen durch die geltendmachung

der sog. "inneren Grundlage und der sonstigen Entwicklungsgesetze durchgeführt werden. /Die Einwirkung des Körpererziehers als Regelung und die Sporttätigkeit des Schülers als Steuerung als ein kybernetisches Modell/;

3. sportpsychologische: zielgerichtete, planmässige, organisierte und wirkungsvolle erzieherische Einwirkung kann nur unter Berücksichtigung des Forderungssystems und der Geeignetheit /in der schulischen Körpererziehung der Keime der Geeignetheit/ des Sportzweiges erfolgen.

Die Tauglichkeit zum bestimmten Sportzweig:

Das Entsprechen des Sportzweiges und der ganzen Persönlichkeit des Sportlers /Schülers/:

a/ die Grundlage der Erschliessung des Forderungssystems des Sportdisziplins ist die Tätigkeit und Bewegungssystem im Sportzweig sowie die differenzierte Beschreibung und Analyse deren Umstände;

b/ das Entsprechen diesem Forderungssystem als Tauglichkeitsprüfung erfolgt in folgenden diagnostischen Schritten: die Auswahl der den ganzen Regelungsapparat der Sporttätigkeit umfassenden Untersuchungsparameter, Bestimmung von, die Kriterien der Objektivität und der Gültigkeit befriedigenden Methoden, die Durchführung, Auswertung und Inerpretation der Untersuchungen.

Die wissenschaftliche Probe der Tauglichkeitsprüfungen in den einzelnen Sportzweigen ist die

Bewährungs-Kontrolluntersuchung

Die Bewährung hat eine objektive und eine subjektive Seite. Das Vorhergehende wird durch die Leistungen bezeichnet, das Letztere kann dem Sportzweig entsprechend mit Hilfe von profilisierten doppelt ausgefüllten situativ wählbaren Fragebogen gemessen und kontrolliert werden.

IONOV, D.G.

V. I. Lenin tanitása a testnevelés szerepéről a személyiség sokoldalu fejlődésében

Amint Önök is jól tudják, ez év április 22-én lesz Vlagyimir Iljics Leninnek, Karl Marx és Friedrich Engels forradalmi tanitása zseniális folytatójának, a Szovjetunió Kommunista Pártja megalapitójának, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom vezérének, a világon elsőként megalakult szocialista állam megalapitójának, a nemzetközi munkásosztály és az összes dolgozók vezetőjének 100. születési évfordulója.

"Lenin nevével és müködésével kapcsolatos az emberiség életében megmutatkozó egész forradalmi korszak. Lenin választ adott a történelmi fejlődés folyamán felvetődött legaktuálisabb kérdésekre, sokoldaluan fejlesztette a szocialista forradalom és a kommunista társadalom felépitésének elméletét, felvértezte az oroszországi és az egész nemzetközi forradalmi mozgalmat tudományosan megalapozott stratégiával, taktikával és vezette a munkásosztály harcát a szocializmus ideáljainak az életbe történő átültetéséhez."[1]

A tudományos és forradalmi dolgok rendkivül nagy és sokféle tárgyköre között, amelyekkel V.I.Lenin foglalkozott, nem maradt figyelmen kivül az ember sokoldalu fejlődésére irányuló testnevelés jelentőségére vonatkozó kérdés sem.

V.I. Lenin teljes egészében fenntartotta Marx gondolatát arról, hogy a sokoldaluan fejlett személy kialakitása a társadalmi fejlődés bizonyos szakaszán objektiv törvényszerüséggé lesz. Lenin még századunk elején rámutatott a kommunista társadalom törvényszerüségeinek egyikére: a kommunizmus felváltja a kapitalizmust "a társadalom összes tagjai teljes jólétének és szabad, sokoldalu fejlődésének biztositására."

Lenin tétele a dolgozók egészségének megőrzésére és fizikai fejlesztésére vonatkozóan a Párt első Programjában /elfogadva 1903-ban a II.Kongresszus alkalmával/ szerepelt: "A mun-

kásosztály megvédésének érdekében a fizikai és erkölcsi elfajulástól, valamint a felszabaditó harchoz való képességének fejlesztése érdekében is, a Pártnak elengedhetetlen feladata: 1. a 8 órában korlátozott munkanap minden földmunkás részére; 2. a pihenésnek törvény utján történő megállapitása; 3. a tulórázás megszüntetése.[3]

V.I.Lenin további müveiben az emberek harmonikus fejlődésének szükségességére vonatkozó gondolat nem kevésbé világosan kifejezett. Igy Marx Károlyról 1914-ben irt cikkében a jövő század nevelésére vonatkozóan Marx szavait idézte: "... a gyermekek részére, bizonyos életkoron felül, a termelőmunka nemcsak mint a társadalmi termelés eszközeinek egyike kapcsolódik majd az oktatással és a testneveléssel, a társadalmi termelés növelése céljából, hanem mint egyedülálló eszköz, a sokoldaluan fejlett emberek termelését szolgáló eszköz lesz."[4]

Lenin a sokoldalu fejlődés alatt az ember lelki és fizikai tulajdonságainak fejlődését értette. De megjegyezte, hogy hasonló fejlődés kapitalizmus esetében, a dolgozó nép kizsákmányolása miatt, nem lehetséges. Ez főként az ő klasszikus munkájában nyilvánul meg, melynek cime: "A kapitalizmus fejlődése Oroszországban". Ebben leirta a munkások életviszonyait, azok katasztrofálisan gyenge fizikai fejlődését.

V.I.Lenin ebben a munkájában megállapitja, hogy a kapitalista munkaelosztás, a normális fizikai fejlődéshez szükséges feltételek hiánya, igen hátrányosan hatnak az egészségre. Amikor Lenin a fazekas- és porcelániparban foglalkoztatott dolgozókat - a moszkvai gubernia gzselszki kerületében - figyelte és tanulmányozta, egyetértett az egyik szerző megállapitásával, éspedig, hogy "a gzselszkiek"... "degenerálódott" nemzedék. Ezek a "gyenge tüdejü, keskeny vállu, erőtlen emberek korán elvesztik látásukat stb. A kapitalista munkamegosztás elcsufitja és sirba viszi az embert."[5]

A dolgozók a kapitalista társadalomban nem foglalkozhatnak testneveléssel. Itt a sport csupán a gazdag- és munkásarisztokrácia - a "felsőréteg" - köztulajdona, amely "... a szövetkezetek és professzionista szövetségek, sportegyesületek és számos vallási szekta tagjainak tömegét szállitja".[6]

V.I.Lenin "Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka" cimü munkájában rámutat arra, hogy a kapitalisták azért gyüjtik a földet, hogy azt a szórakozás helyéül alakitsák át: "mind nagyobb földrészt vesznek el Angliában a mezőgazdasági termeléstől és a sport a gazdagok szórakozását szolgálja... Angliában csupán a lóversenyre és a rókavadászatra évenkint 14 millió font sterlinget [kb. 130 millió Rubelt] költenek".

V.I.Lenin a sokoldalu fejlődés kötelező feltételének tekintette a különféle nevelés egyesitését, ezek között a testnevelést is. A termelési munkában való részvételt, a szellemi oktatással és a testneveléssel összhangban, a sokoldalu fejlődés eszközének tekintette. Ezért Lenin kiméletlenül leleplezte a marxista nézeteknek a nevelés megvalósitásának körülményeire irányuló vulgarizációját. Kritika alá vonta a Juzsakov narodnyik elképzelését a munka és az oktatás egyesitéséről. Amint tudjuk, Juzsakov narodnyik elképzelését a munka és az oktatás egyesitéséről. Amint tudjuk, Juzsakov a sokoldalu nevelés problémáját a falusi fiatalság részére szolgáló gimnáziumok megszervezésében látta abból a célból, hogy a gimnazisták egy része nyáron ledolgozza a téli fizetés nélküli oktatást. Igy Juzsakov "sokoldalu nevelési" terve a résztvevőket a földbirtokos gazdaságok zsellérjeivé változtatta, törvényesitve a gyermekek kizsákmányolását és megszabaditotta a burzsoá államot az oktatással kapcsolatos költségektől.

V.I.Lenin birálta a burzsoá nevelési rendszert, rámutatván az iskolai állapotokra. Ezt irta: "A régi iskola azt hangoztatta, hogy sokoldaluan képzett embereket kiván nevelni, s hogy a tudományt általában kell tanitani. Mi tudjuk, hogy ez egészben hazugság volt, mert az egész társadalom az embereknek osztályokra való elosztására - kizsákmányolókra és elnyomókra - volt alapitva."[7]

V.I.Lenin mint a proletárok vezetője és nagy tudós, nem maradhatott meg a sokoldalu nevelésre vonatkozó óhajok és nyilatkozatok mellett, mert megértette, hogy a személyiségnek a kizsákmányolás alól történő felszabaditása nélkül nem lehetséges annak sokoldalu nevelése. Ezért V.I.Lenin munkáiban a fő figyelmet a dolgozóknak a tőke elnyomása alól való felszabadi-

tásának elméleti és gyakorlati kérdéseire forditotta. A dolgozó tömegek vezetője rámutatott arra, hogy a személyiség fejlődésének fő feltétele a szocialista forradalom és a proletáriátus diktaturája, a dolgozók felszabaditása az anyagi és szellemi elnyomás alól, uj kapcsolatok kiépitése az ember és a társadalom között. Feltétlenül megemlitendő, hogy V.I.Lenin többször hangsulyozta, miszerint a termelési eszközöket - az egészség, az erő, az állóképesség kialakitása céljából - , amelyek a forradalmi tevékenységben elengedhetetlenek, a forradalmároknak fel kell használni.

V.I.Lenin személyes életében a testgyakorlatok már gyermekkorától kezdve fontos helyet foglaltak el. Erről tanuskodnak a hozzátartozóival és harcostársaival folytatott levelezései. V.I.Lenin különösen a sétákat, az uszást, sielést, korcsolyázást és a kerékpározást kedvelte.

A lenini eszme a Nagy Októberi Szocialista Forradalom után a szovjet testnevelési rendszer felépitésének alapja volt. Már 1918 áprilisában határozatot hoztak az általános katonai oktatásra vonatkozóan, ahol a különféle sportágak elsajátitására jelentős időt állapitottak meg.

Vlagyimir Iljics az általános katonai oktatás vezetőivel folytatott beszélgetésében egész sor feladatot emlitett, ezek között a kötelező általános testnevelés bevezetését. Az oroszországi Kommunista Ifjusági Szövetség /RKSzM/ III.Kongresszusán tartott történelmi beszédében a Komszomol elé azt a feladatot tüzte, hogy tanulják meg az uj társadalom tagjainak erkölcsi tulajdonságait ismertetni. Alapvető jelentőségüek Lenin szavai arról, hogy a jelenkori fiatalság nevelésének, oktatásának és tanitásának minden, a benne levő kommunista erkölcs nevelését tükrözze, hogy az uj kommunista társadalom gépesitéséért folyó harc a kommunista erkölcs alapjaiban van.

A Komszomol III. Kongresszusa - a lenini gondolatok alapján - a testnevelésre vonatkozóan a következő határozatot hozta: "A serdülő nemzedék testnevelése a fiatalság kommunista nevelésében az általános rendszer egyik fő eleme, amely az embernek a kommunista társadalom megteremtőjének harmonikus fejlődését célozza." Ez ama első dokumentumok egyike volt, amelyben hazánkban a testnevelés céljait és feladatait meghatározták.

V.I.Lenin nem egy alkalommal hangsulyozta, hogy a kommunizmus épitése sokoldaluan fejlett embereket igényel. Amikor az ifjuságról beszélt, ezt mondta: "Éppen ennek a fiatalságnak a feladata, hogy befejezze, betetőzze a kommunizmus ügyét. Éppen ő előttük áll a kommunizmusért folyó harc, és a fiatalságnak ezt a harcot szilárdan, egészségesen, acélozott idegekkel és vas izomzattal kell folytatnia."[8]

A fizikailag erős, egészséges nemzedék testnevelésének szükségességét V.I. Lenin többször hangsulyozta: "A mi dolgozó országunkban - mondotta - fizikailag erős emberek milliós hadseregeire, olyanokra van szükség, akik erős és férfias akarattal, energiával, kitartással rendelkeznek. Az övéké a jövő, az ő karjaikkal fogjuk kiharcolni a jogot a kommunista társadalom uj alapjainak felépitéséhez."[9]

A Kommunista Párt és a szovjet kormány - V.I. Lenin utasitásaira hivatkozva - dokumentumokban /rendeleteikben, határozataikban/ több alkalommal rámutatott az ember sokoldalu fejlődésének fontosságára. 1920-ban a nemzetközi kommunista mozgalom kiváló alakjával, Clara Zetkinnel folytatott beszéde arról tanuskodik, hogy V.I.Lenin hogyan gondolta az ember sokoldalu fejlődésének realizálását. Amikor éles kritika alá vonta a burzsoáziának a fiatalság erkölcséhez és neveléséhez való viszonyát, ezt mondotta: "A fiatalságnak különösen szüksége van életörömökre és az üdeségre. Az egészséges sport - a torna, uszás, kirándulások és mindenféle testgyakorlat - a lelki tulajdonságok sokoldalusága, a tanulás, a beszélgetés, kutatás és mindez lehetőleg együtt szükséges."[10]

V.I.Lenin a tudományos helyzetet azzal indokolta, hogy az uj társadalom "...sokoldaluan fejlett és sokoldaluan felkészitett olyan emberek nevelését, oktatását és felkészitését célozza, akik mindent tudnak csinálni". De ő egyszerüsitéssel harcolt, előre látva, hogy ez a folyamat hosszas, a történelmi fejlődés egész szakaszával kapcsolatos. "Ennek irányába halad a kommunizmus - irta Vlagyimir Iljics -, ebben az irányban kell haladnia és el is fog érkezni, de ehhez sok évre van szükség."[11]

A szovjet társadalomban, ahol a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetet megvalósitják, jelenleg nagy jelentő-

ségü az anyagi és technikai bázis kialakitása és az uj ember nevelése. Tudjuk, hogy a társadalom fő termelőereje az ember, és ezért a kommunista nevelési rendszer minden részének fejlődése befolyással rendelkezik a szocialista termelés fejlődésének gyorsitására. Ez hatalmas jelentőségü tényező és igy válik lehetővé, hogy a kapitalista államokkal folytatott békés versenyben időt nyerjünk. Ezért a szocialista társadalom tagjai sokoldalu fejlődésének rendkivüli jelentősége van. Ez mint a kommunista nevelés célja jelentkezik. De V.I.Leninnek a személyiség sokoldalu fejlődésére vonatkozó tanitását nem szabad csupán pedagógiai szempontból vizsgálni; ez a tanitás igen bonyolult, sokágu és az élet sok oldalával kapcsolatos.

A sokoldalu fejlődést napjainkban nemcsak különféle neveléssel valósitjuk meg, annak "tiszta" formájában, hanem a termelési és a társadalmi életben is a párt, az állam és társadalmi szervek közremüködésével. Erre a fejlődésre tényleges befolyást gyakorolnak a termelés, a politika és a kultura terén mutatkozó átalakulások.

A korszerü termelés fejlődésének fő feltételei az automatizáció, a komplex gépesités, az elektronika és a kibernetikai berendezések alkalmazása. A tudományos és technikai folyamat szükségessé teszi a testi kultura továbbfejlesztését. Az automatizált termelés megváltoztatja a munka és a fizikai müködés jellegét - a fizikai erőfeszitések jelentősen mérséklődnek. De ekkor erősödik a hosszantartó és megfeszitett figyelem és az eszközök müködésére előállott reakció gyorsul. Az erő, pl. mint fizikai tulajdonság, most elveszti vezető jelentőségét és átengedi helyét a mozgásgyorsaságnak és a mozgáspontosságnak. Mindezt főként a testnevelés segitségével lehet megvalósitani, amely következésképpen a jelen szocialista társadalom fejlődésének elengedhetetlen szükséglete.

A testnevelésnek - szerintünk - két fő funkciója van: felhasználjuk, mint a dolgozók sokoldalu fejlődésének és egészségük megszilárditásának eszközét.

A második funkció abban nyilvánul meg, hogy a testnevelők a lakosság jelentős részénél a hipodinamika ellen folytatott harcnak igen hatásos eszköze. A testnevelés a személyiség szociális aktivitását is formálja.

V.I.Leninnél a személyiség sokoldalu fejlődése tudományosan megalapozott ideál. A "Filozófiai füzetek"-ben a következő szavakat olvashatjuk: "Legyen a mi ideálunk ... a határozott, valódi, sokoldalu, korszerü, képzett ember."[12]

V.I.Lenin a sokoldalu nevelésben nagy jelentőséget tulajdonitott a szellemi és fizikai munka közötti, a város és a falu közötti különbségek megszüntetésének. A "Nagy kezdet"-ben irta: "Meg kell szüntetni mind a város és falu közötti, mind pedig a fizikai és szellemi dolgozók közötti különbséget. Ez nagy és hosszantartó munka."[13]

A jelenkori marxista szerzők munkáiban a sokoldalu fejlődés megvalósitásának legfontosabb feltétele: a társadalmi és egyéni érdekek egysége, a város és a falu, a szellemi és fizikai munka közötti különbségek eltávolitása, de ugyanakkor a szellemi és fizikai munka összehangolása; aktivitás, alkotó munka, magas erkölcsi tulajdonságok, a szabad idő gazdaságos kihasználása.

A személyiség igazán sokoldalu fejlődésének feltételei csak meghatározott történelmi időben létesülnek, amikor a társadalom ugrást végez a kapitalizmus kényszer-uralmából a kommunizmus szabad rendszerébe. De a sokoldaluan fejlett személyiség kialakulásának folyamata történelmileg hosszantartó, bonyolult és nehéz. "A nevelés - irta V.I.Lenin - sok időbe telik és sok nehézséggel jár. Itt nem szabad határozatokkal tényked ni, türelmesen és értelmesen kell eljárni; mi ebben az irányban haladunk és fogunk haladni. A munka nagy figyelmet és kitartást igényel."[14]

Ez a lenini gondolat visszatükröződött az ismert pártdokumentumban,a Párt KB téziseiben /a "Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. éve"/, ahol kitünik, hogy a sokoldaluan fejlett személy nevelése huzamos és bonyolult folyamat, amely az élet anyagi és kulturális feltételeitől, az eszmei és politikai munka mélységétől és lendületétől függ.

A sokoldalu fejlődésre és a testnevelés szerepére vonatkozó lenini tételek realizálására különös jelentősége van a szabad időnek, amelynek mértéke a szocialista államokban szakadatlanul növekszik. Itt figyelembe kell venni azt az ismert

marxista tételt, amely szerint a szabad idő - az ember teljes, vagyis sokoldalu fejlődésére szolgáló idő. A testnevelés a szabad időben vezető helyet foglal el. A szabad idő növelése minőségileg megváltoztatja a dolgozók pihenését, testgyakorlatokat és sportot iktat be. A kommunizmus épitésének kibontakozó feltételei között megnyilvánul a testnevelés valódi népi és általános jellege.

Az ember fizikai tökéletesitése, más sajátosságainak fejlődése mellett, korunk szükségletévé válik. A testnevelés elsőként a szellemi, erkölcsi és esztétikai neveléssel együtt egységben fejlődik és harmonikus rendszert alkot. A XXII. Kongresszus által elfogadott uj program kiterjesztette és elméletileg gazdagitotta a sokoldalu fejlődésről és benne a testnevelés szerepéről szóló lenini tanitást. "A Párt - hangzik a programban - egyik legfontosabb feladatnak tartja, kezdve a legkorábbi gyermekkortól a fizikailag erős fiatal nemzedék nevelését, a fizikai és szellemi erők harmonikus fejlesztésével. Ez megköveteli a tömegsportágak és a testnevelés erőteljes fejlesztését, ezek között a lakosságnak, különösen pedig a fiatalságnak e mozgalomba történő bevonását."[15]

Önök látják, hogy a programban meghatározták az uj ember ideálját, amely harmonikusan egyesiti a lelki gazdagságot, az erkölcsi tisztaságot és a fizikai tökéletesedését.

Tisztelt Elvtársak!

Vlagyimir Iljics Lenin nemcsak a szovjet embereknek, hanem a föld minden dolgozójának határtalanul kedves - és közel áll hozzájuk. Ezekben a napokban az egész haladó emberiség a nagy történelmi napnak - V.I.Lenin 100 éves születési évfordulójának - küszöbén áll.

A lenini jubileumot, mint nagy nemzetközi ünnepet, a szovjet néppel együtt a kommunisták sok milliós hadserege, a társadalom szocialista átalakitásáért küzdők, a világ valamennyi haladó hive megünnepli. A nagy vezér születésnapjára legszebb ajándék, ha a lenini eszmék az életben megvalósulnak.

Jegyzetek

[1]A Szovjetunió KP KB-nak tézisei V.I. Leninre vonatkozóan, a 100. születési évfordulóra. 3.

[2]PSzSz. 6. köt. 232.

[3]KPSzSz a kongresszusok, konferenciák és plénumok határozataiban és döntéseiben. 1. köt. 1954. 41.

[4]Lenin összes müvei. 1. köt. 74-75.

[5]PSzK. III. köt. 414.

[6]PSzSz. Lenin összes müvei. 27. köt. 403.

[7]Lenin összes müvei. 41. köt. 303.

[8]VKP. Direktiva és a szovjet Kormány rendelete. Dokumentumgyüjtemény 1917-1947 évekről. 1947. 1. kiad. 289.

[9]Pravda 1950. augusztus 6.

[10]Zetkin, K.: Emlékezés Leninről. 1955. 49-50.

[11]Lenin összes müvei. 41. köt. 33.

[12]Lenin összes müvei. 29. köt. 56.

[13]Lenin összes müvei. 39. köt. 15.

[14]Lenin összes müvei. 40. köt. 267.

[15]KPSzSz Program. 1965. 96-97.

ИОНОВ, Д.Г.

Учение В.И.Ленина о роли физической культуры в многосторонном развитии личности

Отмечая столетие со дня рождения Ленина, оценивая его жизнь и творчество нельзя не принять во внимание его взгляды

и стремление, связанные с физической культурой и направленные на многостороннее развитие людей.

Исходя из того, что на определённом этапе развития общества формирование многосторонно-развитого человека станет обьективной закономерностью, в своих статьях, выступлениях и практической деятельности Ленин всегда заступался за необходимость регулярной и всеобщей физической закалки. Под многосторонним развитием людей Ленин - кто и сам совершал активное телодвижение - понимал гармоническое развитие духовных и физических свойств людей.

Ленин подвергал критике систему буржуазного воспитания, но в то же время беспощадно выступал против вульгаризаторских и прочих неправильных взглядов, связанных с физической культурой.

Если мы хотим и в дальнейшем работать соответственно ленинским принципам, мы должны использовать физическую культуру наших дней на способствование многостороннему развитию трудящихся, на укрепление их здоровья, на стимулирование социальной активности личности.

IONOV, D. G.

Die Lehre W. I. Lenins über die Rolle der Körpererziehung in der vielseitigen Entwicklung der Persönlichkeit

Jetzt, als wir Lenins 100-sten Geburtstag feiern und sein Leben und sein Werk ehren, dürfen auch seine Auffassung und seine Bestrebungen im Zusammenhang mit der Körpererziehung, zur vielseitigen Entwicklung der Menschen, nicht ausser Acht gelassen werden.

Davon ausgehend, dass die Ausbildung der vielseitig entwickelten Persönlichkeit in einer gewissen Epoche der Gesellschaftsentwicklung zu einer objektiven Gesetzmässigkeit wird, hat Lenin in seinen Artikeln, Reden und auch in seiner praktischen Tätigkeit stets für die Notwendigkeit der regelmässigen

und allumfassenden Körpererziehung Stellung genommen. Unter vielseitiger Entwicklung verstand Lenin, der im Privatleben auch selbst aktive Körperbewegungen durchführte, die harmonische Entwicklung der seelischen und physischen Eigenschaften des Menschen.

Das bürgerliche Erziehungssystem kritisierend, ist Lenin auch gegen die vulgarisierend marxistischen, sowie auch gegen andere falsche Meinungen in Zusammenhang mit der Körpererziehung entschieden aufgetreten.

Wollen wir weiterhin den Leninischen Prizipien entsprechend arbeiten, so müssen wir die Körpererziehung unserer Tage zur Förderung der vielseitigen Entwicklung der Werktätigen, zur Stärkung ihrer Gesundheit und zum Anspornen der sozialen Aktivität der Persönlichkeit anwenden.

FELSZÓLALÁSOK

WOŁOSZYN, STEFAN

A sportpedagógia fejlődésirányai, fejlődési feltételei a Lengyel Népköztársaságban

A sportpedagógia fogalmán általában annak az elméleti gondolkodásnak és ismeretrendszernek az állapotát értjük, amelyik a sport és testnevelés szerepére, elfoglalt helyére utal az ember általános nevelésében és képzésében.

Ez az ismeretrendszer átfogja a sport és nevelés azon kérdéseit, amelyek az ember sokoldalu nevelésének módjával foglalkoznak, átfogja továbbá azokat a kérdéseket, amelyek arra utalnak, hogy a sport pedagógiája miként teljesiti feladatait a testkultura területén, milyen sajátos funkciót képvisel, illetve mennyiben általános jellegü ez a nevelő funkció. Ez az ismeretanyag ugyanis meghatározott kutatások eredménye, továbbá a nevelési gyakorlat általánositásából származó tudományos anyag.

A testnevelésnek, a testgyakorlatoknak általános nevelő és képző értékét már régen felismerték. Éppen ezért a hagyományok olyan régiek, mint amilyen az emberi kultura.

A testnevelés és sportversengés már az antik kulturában elszakithatatlan részét alkotta a görög nevelésnek, integráns része volt az egész társadalom életének. A testi és szellemi erők fejlődésének harmóniája az athéni ifjuság nevelésében a legfőbb nevelési elvet jelentette. Ennek a harmóniának alapelve a pedagógiai gondolkodást tükrözte, egyuttal propagálta.

A régi római és ógörög testnevelési fogalmak, mint a személyiség sokoldalu fejlesztésének szükségessége, továbbá a testkultura és az alapvető társadalmi kulturális összefüggésre utaló antik szemlélet megtalálható az európai tradiciók különböző szakaszaiban is. A neveléstörténet arra tanit bennünket, hogy voltak olyan századok, amikor a testkulturát elhanyagolták, mint pl. az aszkézis századaiban, a testiség megve-

tésének századában, a középkorban. A neveléstörténet arra is tanit bennünket, hogy ezek a századok nem képviselték az emberi szellem magasabbra törésének periódusát. Az elmult idők azt is mutatják, hogy voltak olyan századok, amikor a testnevelés szerepét az uj a humanista koncepció érdekében kifejtett küzdelemben igen jelentősként ismerték el. Ezt a szerepet a társadalmi élet szervezésének uj formáiban is lényegesnek tartották. Szerepet kapott a testnevelés az igazán humanista és demokratikus koncepció megvalósitásában. Igy volt ez pl. a reneszánsz időszakában, amikor az egészség megóvása és a testi tökéletesség összekapcsolódott a humanista kultura egyetemes, racionális eszméivel. Szerepet játszott abban a folyamatban is, amelynek során a humanista kultura eltávolodott a középkori vallásos életfelfogástól és az ember sorsát, figyelmét a földre helyezte.

Az ujkori polgári pedagógiai gondolkodásban a testnevelést és annak szerepét illetően határozott dualizmus jelentkezett.

Egyrészt a testnevelés elméletének fejlődése elkülönül az iskola-pedagógiától és közeledik az orvostudományok komplexumához. Ennek következtében érdeklődésének tárgya változik, vagyis az emberi test és az ember fizikai fejlődése kerül előtérbe. Ezen a területen nagyszerü experimentális és tudományos mérési vizsgáló módszereket alkotnak, amelyek a XIX.század tudományos fejlődésének jelentős tényezőiként tarthatók számon.

Másrészről a pedagógia - különösen a nagy idealista filozófia hatására - az emberi szellem immanens fejlődésével foglalkozik, amelynek központi fogalma a személyiség és kisebb hangsulyt kap az értelem fejlesztése, továbbá az erkölcsi és esztétikai nevelés. Ezzel akarva, nem akarva elkülöniti magát a testnevelés elméletének biologizmusától, továbbá az emberi test kizárólag természettudományos vizsgálatától.

A pedagógia elméletében fellépő belső szakadás következményeit megfigyelhetjük a jelenlegi pedagógiai gyakorlatban. Megfigyelhetők az emlitett következmények az iskolában, az iskolán kivül is. Ennek a gyakorlatnak a szemlélése, tanulmányozása arra tanit bennünket, hogy az ugynevezett szellemi tár-

gyak és foglalkozások képviselői csakugy, mint a testnevelés oktatói, tanárai és a sportedzők nem értik meg a különböző sportágak és a testnevelés általános nevelő értékét és feladatait. Az intellektuális, morális és esztétikai diszciplinák képviselői gyakran elhanyagolják - felfogásukból adódóan - a testnevelést és a sportot. /Azt mondják, hogy "kár az időért"./ Ezzel szemben az edzők és testnevelő tanárok még olyanok is, akik magas képzettséggel rendelkeznek, magas szinvonalu technikai, módszertani foglalkozásokat vezetnek, nem használják ki a foglalkozások általánosan nevelő hatását, nem használják ki azt a sokrétü nevelési lehetőséget, amelyet a testnevelési órák és a sport nyujtanak. /Tőlük pedig ezt halljuk: "Nem a mi feladatunk"./ Az igy vezetett foglalkozásokban és az ilyen álláspont hangoztatásakor olyan szemlélettel állunk szemben, amelyet a szocialista pedagógia minősitése szerint formalizmusnak nevezünk.

Ez azt jelenti, hogy a testnevelési foglalkozások alkalmával a forma uralkodik a tartalom felett, a testnevelés technikai oldala a nevelő, a humanista, a szociálpedagógiai jelleg felett, minek következtében a testnevelés jelentős hatása elvész. Előtérbe lép a forma, a technika fetisizálása, a sport és testnevelés pedig a dresszurának, az idomitásnak sajátos fajtájává válik.

A testnevelésnek és sportnak a pedagógiai tevékenység programjába való sokoldalu és teljes beépitése azon filozófiai és pedagógiai, társadalmi mozgalmak, irányzatok sajátja, amelyek a testiséget /soma/ éppen ugy elismerik, mint a szellemet és a személyiség érzelmi, akarati oldalát. Hozzá kell még azt tennünk, hogy ezek az irányzatok az ember és fejlődése materialista koncepciója alapján állnak. Különösen a szocialista pedagógiában, amelynek legjobb példája a "szovjet pedagógia" és testnevelés elmélete, kiküszöböli az ember szellemi, morális nevelésében a dualizmust. Ez a dualizmus tulajdonképpen látszólagos ellentmondást jelent. A látszólagos ellentmondás a szellem, az értelem nevelése és a test nevelése között áll fenn. A testnevelés elmélete a fogalom legszélesebb értelmezésében a szovjet-pedagógiát, mint olyan pedagógiai diszcipli-

TESTNEVELÉSI FŐISKOLA Könyvtára

nát kezeli, amelynek alapján különösen szembetünő a társadalmi és orvosi /biomedikai/ felfogás integrációja a nevelésben.

Ilyen felfogásban a testnevelés és annak sajátos értékei /egészség, fizikai teljesitőképesség/ nem autoteleologikus, hanem heteroteleologikus jellegüek,amelynek következtében általános nevelési célok elérésének eszközét is jelentik. A pedagógia és nevelési gyakorlat nem áll passzivan szemben az egészség és testi fejlődés értékeivel. Az egészség és teljesitőképesség nevelési intézkedések eredménye és éppen ez a testnevelésnek a sajátos célkitüzése. Ezt a hatást valamennyi nevelőnek ismernie kell és természetesen helyesen kell értékelnie. A testnevelés specialistájának észre kell vennie és meg kell értenie, hogy a szórakoztató sporttevékenységek, játékok, testgyakorlatok, valamint a sport nemcsak fizikailag formálják az embert, hanem a szellemi nevelésben is segitségére vannak /taktikai képzés révén/, a társadalmi, morális nevelésben is szerepet játszanak /együttmüködés, sportszabályok/, továbbá szerepük van az esztétikai nevelésben /a test szépsége és a mozgás harmónia/, végül a politechnikai nevelésben is van fontossága /mozgásképzés/. Meg kell győznie a testnevelés specialistájának más specialistákat arról - tanárokat és nevelőket -, hogy a testnevelésben szövetségest lássanak, amely szövetséges együttmüködik és együttmüködésre kész a nevelés felelősségteljes munkájában. Ilyen módon a nevelés egységes folyamatként jelentkezik akkor is, ha különböző utakon, a valóság különböző területein realizálódik, személyiséget befolyásoló tényezőként a tudomány és technika révén termelő munkával, müvészettel, sporttal és szokások segitségével stb.

Az alábbi elméleti és metodológiai premisszákra és feltevésekre alapul a Lengyel Népköztársaság fejlődő sport pedagógiája.

Már a kezdetben segitő és támogató erők hatottak mind világnézeti, mind szervezeti vonatkozásban. Világnézeti hátteret adott a Lengyel Egyesült Munkáspárt Politikai Bizottságának 1949. szeptemberi határozata, amelyik a testkulturára és a sportra vonatkozóan alapvető intézkedéseket irányozott elő. A szervezeti háttér és bázis, amely a tudományos tevékenységet segitette elő, abban jelentkezett, hogy a testnevelési főisko-

lákat megerősitették. Ujra felállitották a varsói Testnevelési Főiskolát, továbbá a krakkói, poznani és wrocławi Testnevelési Főiskolát, majd később megnyitották Varsóban a Testnevelés Tudományos Kutató Intézetet.

A Párt Politikai Bizottságának emlitett határozata egyértelmüen jelzi a testnevelés és sport feladatait és helyét a szocialista nevelés összkomplexumában, Lengyelországban. A Testnevelési Főiskolán és a tudományos intézetekben létrehozott tanszékek és osztályok, amelyek között a pedagógia, pszichológia, a testneveléselmélet és módszertana, továbbá különböző sportági-elméleti és módszertani osztályok szerepelnek, megtették az első kisérleteket ezen a területen. Összegyüjtötték maguk köré azokat a személyeket, akik az emlitett problémák iránt érdeklődtek.

Az elmult évtized alatt érezhető az előrelépés a sportpedagógiában, jóllehet - hangsulyozzuk -, még messze van a követelményektől. Messze van attól, hogy széles bázisra épült kutatási tervvel, lehetőségekkel, valamint a megvalósitással rendelkezzünk.

A lengyel sportpedagógia érdeklődésének tárgya különösképpen a testnevelés és sport helyével és szerepével foglalkozik, ennek a szerepnek és helynek olyan kérdéseivel, amelyek az ember nevelése és képzése általános problémáihoz kapcsolódnak. Pedagógusok kapcsolódtak be az iskolai testnevelés didaktikai, metodikai kutatásának problematikájában. Keressük a kölcsönös függőséget a szellemi fejlődés és a fizikai felkészültség között a gyermekek és az ifjuság körében. Végeztünk olyan kutatásokat, amelyek a sport iránti érdeklődés kialakitását vizsgálták, annak szerepét a nevelésben, iskolában és azon kivül, vizsgáltuk az etikai magatartást, a sportolók társadalmi tudatát, a sportnak személyiségformáló szerepét, a sportkörnyezet nevelői szerepét. Pedagógiai vizsgálatokat végeztünk a főiskolát elhagyók között, továbbá vizsgáltuk az edzők és testnevelő tanárok oktató-nevelő tevékenységét és más tevékenységeket. Az emlitett kutatásokkal párhuzamosan gyakran dolgoztunk ki uj módszereket és kutatási technikát, pl. szociográfiai, szociometriai, projekciós és pszichometriai megfigyeléseket, pedagógiai kisérleteket és több más módszert.

Az előadásban emlitett premisszák és sportpedagógiai módszertani feltevések a szerző véleménye szerint az általános igényével lépnek fel, ezért nem vállalkozom a különböző kutatási irányok részletes bemutatására, mert azt a lengyel sportpedagógiai irodalomban meg lehet találni.

ВОЛОШИН, СТЕФАН

Направления и условия спортивной педагоии в Польской Народной Республике

Под спортивной педагогией в тематике "Место и роль физкультуры и спорта в общем воспитании и подготовке людей" подразумывается, как правило, теоретическое мышление и знание.

К познанию этого приводят определенные научные исследования. Узнавание ценностей физкультуры, физических упражнений и спорта с точки зрения общего воспитания и подготовки уходят корнями в далекое прошлое. Оно и культура человечества с одних лет.

Однако сейчас, благодаря достижениям нашего времени, особые, систематические научные исследования ведутся для выяснения вопроса о том, какую поддержку могут оказивать физкультура и спорт воспитанию в духовном, моральном и эстетическом отношении.

Ныне спортивная педагогия получает наибольшее развитие в социалистических странах, в том числе в народной Польше.

Доклад разбирает вкратце следующие вопросы:

1. истоки и отдельные предпосылки теперешней спортивной педагогии; эти предпосылки имеют по мнению автора общее значение;

2. предпосылки польской спортивной педагогии и направления ее развития.

WOŁOSZYN, STEFAN

Voraussetzungen und Entwicklungsrichtungen der Sportpädagogik in der Volksrepublik Polen

Unter Sportpädagogik kann man im allgemeinen den Zustand des theoretischen Gedankens und des Wissens über das Thema: "Platz und Rolle von Leibeserziehung und Sport in der allgemeinen Erziehung und Ausbildung des Menschen" verstehen. Zu diesem Wissen führen bestimmte wissenschaftliche Forschungen. Die Wahrnehmung allgemein erzieherischer und bildender Werte von Körperkultur, Leibesübungen und Sportbetrieb hat alte Traditionen, so alt, wie die menschliche Kultur.

Hingegen aber - eine Angelegenheit der neuesten Zeit - sind besondere systematische wissenschaftliche Forschungen über das Problem in welcher Weise Leibeserziehung und Sport in geistiger, moralischgesellschaftlicher und ästetischer Erziehung unterstützend mitwirken, durchgeführt worden.

Gegenwärtig entwickelt sich die Sportpädagogik besonders günstig in den sozialistischen Ländern unter anderen auch in der Volksrepublik Polen.

Der vorliegende Beitrag bemüht sich in möglichst kurzer Fassung darzustellen:

1. Ursprung und gewisse Voraussetzungen der neuzeitlichen Sportpädagogik; diese Voraussetzungen haben - nach Ansicht des Autors - allgemeinere Bedeutung und
2. einige Bedingungen und Entwicklungsrichtungen der polnischen Sportpädagogik.

HOZZÁSZÓLÁSOK

VUKOTIČ, EMIL

A testnevelő káderképzés néhány aktuális problémája Jugoszláviában

A háboru után Jugoszláviában a szocialista társadalom fejlődése mind egészében, mind pedig az egyes területeken rendkivül élénk ütemben indult meg.

Bár a testnevelés vonalán is hatalmas fejlődés mutatkozott, ez azonban még igy is nehezen tartott lépést a társadalom fejlődésével. Ez - Jugoszláviában - a háboru előtti időszak testnevelésének elmaradottságával magyarázható.

A háboru előtt csupán Belgrádban volt egy egyéves Testnevelési Felsőfoku Iskola, amelyet 1938-ban alapitottak.

Hasonló iskolát 1940-ben Zágrábban közvetlenül a második világháboru előtt nyitottak meg.

A háboru után minél gyorsabban kellett a különböző profilu káderekben mutatkozott hiányt pótolni az iskolák, a sport szervezetek, valamint a testnevelés egyéb területei számára, amint ezt a szocialista társadalom fejlődésének tempója és az ország épitésének üteme megkivánta.

A káderhiány a testkultura területén különösen az oktató-nevelő intézetekben volt nagy, de nem volt kisebb a minőségi sportban, a testnevelési társadalmi szervezetekben, a termelésben, a rekreációban, a természetjárásban és az egészségügy különböző más területein sem.

Abból a célból, hogy minél gyorsabban képezzenek kádereket, különféle és különböző szintü kádériskolákat létesitettek, felhasználva ehhez más országok példáját, különösen a Szovjetunióban szerzett tapasztalatokat.

Létrehoztak számos testnevelési szakközépiskolát. Ezek testnevelő tanitókat, vagyis olyan kádereket neveltek, akiket az alapfoku iskolákban /általános alsó tagozat/ alkalmaztak. Ugyanezek a testnevelési szakközépiskolák előképző iskolaként szerepeltek a testnevelési felsőfoku iskolák számára.

A felsőfoku testnevelési iskolák, amelyek különféle tantervvel és programmal dolgoztak a gimnáziumok és szakközépiskolák számára, képezték a testnevelési káderekét.

A már müködő és általában szakképzetlen oktatókat szemináriumokon részesitették kiegészitő képzésben.

Igen sok hallgatót küldtek külföldre is, főként a Szovjetunióba, hogy ott szerezzenek testnevelői szakképesitést.

A pedagógiai főiskolákon létrehoztak testnevelő tanárképző szakokat, amelyeken az oktatás két szaktárgyu tanulmányként kettő-három évig folyt.

1946-ban megalapitották Belgrádban az első Testnevelési Főiskolát és az Állami Testnevelési Intézetet, hogy itt magas szinten képzett testnevelési szakembereket neveljenek.

Problémát jelentett azonban, hogy ez a sokféle káderképző intézet különböző tantervek alapján végezte a képzést, bár programjaik nagyjából azonosak voltak. E problémák ellenére az erőfeszitések mégis értékes eredményre vezettek.

Amig a háboru előtt az országban csakis testnevelő tanár volt /ezek is főként külföldön szerezték képesitésüket/, addig csupán a belgrádi Állami Testnevelési Intézetben /ma az egyetlen testnevelési kara/ 1969-ben 974 kiválóan képzett szakember - testnevelő tanár - nyert diplomát.

Jugoszláviában 1945-1968. években 6708 képzett testnevelő került az iskolákba. Ma még mindig 4000 szakemberre lenne szükség, hiszen csupán a Horvát Szocialista Köztársaságban a dolgozók 69,1 %-a nem szakképzett.

A szocialista társadalom fejlődésével egyre nagyobb igény jelentkezik a jól képzett szakemberekből, különösen olyanokból, akik speciális szakképzettséggel rendelkeznek, mert a különböző munkahelyeket pályázat alapján kaphatják meg a jelöltek.

Jelenleg felsőfoku iskolai képzettséget kivánnak az általános iskolák felső osztályaiban, sőt az alsó tagozat harmadik és negyedik osztályaiban végzett testnevelési oktatáshoz is.

Testnevelési főiskolai végzettség szükséges a középiskolákban végzett munkához /gimnáziumok, szakközépiskolák/, sőt ma már az a törekvés, hogy középiskolai tanári képzettséggel

rendelkezők végezzék a testnevelést az általános iskola V-VIII. osztályaiban is.

Megfelelő főiskolai végzettség vált szükségessé az edzői munka eredményes ellátásához is, de a néphadseregben, a dolgozók üdültetésénél, a munkahelyi testnevelésben, a gyógytestnevelésben és testnevelési társadalmi szervezetekben végzett oktató-nevelő munkához ugyancsak magas szintü testnevelési képzettségre van szükség.

Ennek az igénynek megfelelően a káderképzés profilját ujból össze kellett hangolni. A jelenlegi koncepció az alábbiak szerint alakult:

1. Az egyetemek testnevelési karán /Testnevelési Főiskolákon/ képezik a kádereket a középiskolák számára - az általános iskolák V-VIII. osztálya számára, valamint a társadalmi sportszervezetek és egyéb speciális területeken végzett munkára.

2. Az egyéb felsőfoku testnevelési intézetekben /Pedagógiai Főiskolákon, Pedagógiai Akadémiákon/ képezik a kádereket a megreformált általános iskolák III-VIII. osztálya számára. Ennek az elgondolásnak a megvalósitása céljából a Pedagógiai Főiskolákon és a Pedagógiai Akadémiákon felhagytak a kéttárgyu képzéssel /1958/ és most a fenti intézményeknél kétéves egytárgyu studiumban folyik a képzés.

A kéttárgyu studium megszüntetése azért vált szükségessé, mert a gyakorlatban kitünt, hogy a testneveléshez olyan emberekre van szükség, akikre teljes egészében rá lehet bizni a fiatalok testnevelését, a jelöltek tehát nem terhelhetők a testnevelésen kivül még más tárggyal is. Nyilvánvalóvá vált az is, hogy a III-VIII. osztályban talán még fontosabb a jól képzett szakember müködése, mint a későbbi korosztályokban. Igy az itt dolgozó nevelők képzettségi szinvonalát emelni kell.

Harmadik szempont a képzés szinvonalának emelésében az a körülmény, hogy az órarendi órák ellátása mellett a különböző órán kivüli testnevelési foglalkozások ellátására is fel kell készitени az oktatókat /szabad aktivitások, napközi iskolák ellátása, iskolai sportegyesületek vezetése stb./. Mindezen meggondolások alapján még az a terv is felmerült, hogy a pedagógiai főiskolákon a képzés időtartamát két évről négy évre emeljék fel.

Az iskolafoknak nem megfelelő képzettségü káderek munkája az iskolákban ugyancsak problematikussá vált. Ezért szabták meg azt a végső határidőt törvénnyel /1970/, amikorra az ilyen oktatóknak meg kell szerezniük a kellő képesitést, vagy le kellett mondaniuk az állásukról.

Jugoszláviában problémát jelent a kétfoku studium rendszere is. Néhány testnevelési főiskolán /Szarajevo/ az első fokon az általános iskola első tagozata számára neveltek káderekat, mig a második fokon, amely az előbbire épült, a középiskolai tanárokat képezték.

Jelenlegi vélemény szerint a szakkáderek képzésének ez a koncepciója - a kétfoku képzés - nem korszerü és megoldásában sok a negativum, tehát fel kell számolni.

Az egyetemi reform szellemében a testnevelési főiskolákon megreformálták a tanulmányi munka egész koncepcióját és szellemét.

A reform jellemzői:

- a testnevelési főiskolai studium egységes és 4 éven át tart;
- az egyes tantárgyak logikus sorrendben épülnek egymásra;
- az egyes tantárgyakat rövidebb időszakra kell koncentrálni ugy, hogy tanulmányozásuk legfeljebb 2-4 szemeszteren át folyjon. Ennek érdekében az egyes tantárgyak óraszámát az egyes szemeszterekben belül növelni, a tantárgyak számát pedig csökkenteni kell. Ezzel megoldódik a vizsgák számának csökkentése is;
- az irányitott szakképzés kötelező és a negyedik szemesztertől a nyolcadik szemeszterig tart. A hallgatók szabadon választhatnak a sokrétü szakterület közül;
- a hallgatók heti óraszámát csökkenteni kell, hogy igy az önálló kutatásra, tudományos munkára, valamint társadalmi, kulturális elfoglaltságra több szabad idő maradjon.

A tagozatok szempontjából a reform szerint a képzés folyhat:

- rendes, nappali tanulmányi munka keretében;
- munka melletti tanulásban, külön oktatási formákkal, mint továbbképzés /lásd később/;
- diploma elnyerése utáni studiumból.

A levelező oktatást fel kell számolni mint olyan formát, amely a hallgatókra tul nagy terhet rótt, mégsem olyan eredményes, mint a nappali oktatás.

Figyelembe véve azt a szempontot, hogy a testnevelés minden területére felkészitett szakember, még ha kitünően képzett is, nem állja meg a helyét a speciális szaktudást igénylő munkahelyeken, a rendes nappali tanulmányt kétféle studiumból kell összeállitani:

1. alapfoku studium,
2. speciális szakstudium.

Mindkettő kötelező, teljes értékü studium.

A reformnak megfelelően a főiskolákon, pedagógiai főiskolákon és akadémiákon a képzés tehát az alábbiak szerint alakul:

Felsőfoku testnevelési iskolák /Pedagógiai Főiskolák, Akadémiák/ képezik a káderekat az általános iskolák III-VIII. osztálya számára a testnevelési órák és az órán kivüli testnevelési foglalkozások ellátására. A foglalkozások ellátására való felkészités mellett ismereteket szereznek a tanulók testnevelési szükségleteinek diagnosztizálására, a szükséges terhelések megállapitására, az eredmények értékelésére stb.

Az itt képzett káderekat testnevelő oktatóknak nevezik.

Testnevelési Főiskolák /Egyetemek testnevelési kara/. A középiskolai, a főiskolai és a fegyveres testületek testnevelésének ellátására nyernek képesitést, tehát a 15-25 éves koru ifjusággal foglalkoznak. Ezek a káderek testnevelő tanárok.

A hallgatók tanulmányaik kezdetén az alapvető testnevelési ismereteket sajátitják el, a szakositott studium idején pedig a képességeik és hajlamaik szerint választott speciális szakképesitést nyernek.

Igy a hallgatók kétféle hivatásra készülnek fel:

1. testnevelő tanári munkára,
2. magas szakképzettséget igénylő speciális munkára. A szakképzettség területei jelenleg:

1. Oktató-nevelő intézmények:
   - szakképzés az alsó tagozatu, illetve az óvodás koru gyermekekkel való foglalkozásra
   - szakközépiskolai munkára

- az egészségügyi nevelésre és szexuális felvilágositásra
- az egyetemi, főiskolai testnevelésre
- a hadseregben végzett testnevelésre
- a javitóintézetek testnevelésére

2. A sport területén:
   - a középiskolai, egyetemi sportkörök szakosztályi munkájának vezetésére
   - a sportegyesületek minőségi sportmunkájának vezetésére
   - a középiskolai és főiskolai szabad aktivitás vezetésére

3. A rekreáció területén:
   - munkahelyi testnevelésre
   - a lakóhelyi testnevelésre
   - a turisztika vezetésére

4. A kinezoterápia területén:
   - a javitó testnevelésre
   - az egészségügyi intézetekben a rehabilitációs testnevelés vezetésére
   - a testnevelés az idegrendszeri megbetegedések, lelki betegségek gyógyitására

5. A tudományos kutató munka területén:
   - ezzel a szakképzéssel készülnek fel a hallgatók arra, hogy a tudományos kutatóintézetek, vagy a tanszékek tudományos munkájába bekapcsolódhassanak.

6. Egyéb szakképesitések:
   - a sportujságirás, a rádió és televizió és a film területén végzett munkára való szakosodás
   - a sportszervezetek vezetésére és szervezésére történő szakosodás.

Bár igen differenciált szakképesités elnyerésére van a fentiek szerint lehetősége a hallgatóknak, mégis az a vélemény alakult ki, hogy ezeket a területeket a társadalmi fejlődés és az ujabb igények miatt tovább kell tagolni és bőviteni.

Továbbképzés

A káderképzésnek az a formája, amelyeken a nem kielégitő szakképesitéssel rendelkező oktatók továbbképzése folyik. Az oktatás formája, hogy hetenként az ilyen káderek 4 napon keresztül végzik iskolai munkájukat és 2 napon át központositott helyeken előadások hallgatásával folytatják továbbképzésüket. Ez a képzés 2 évig tart.

A diploma elnyerése utáni studium

A studiumnak 2 formája ismeretes. Az egyetemi reform megköveteli, hogy testnevelési főiskolákon csak olyan káderek dolgozhatnak, akik a magiszteri fokozatot, vagy doktori diplomát szereztek. A magiszteri fokozat elnyerése a 4 éves főiskolai tanulmányok elvégzése után, további 2 évig tartó studiumhoz van kötve. A doktori diploma elnyerése nem időhöz kötött, hanem megfelelő doktori disszertáció elkészitése és nyilvános megvédése szükséges elnyeréséhez.

A testnevelési felsőfoku iskolák hallgatói kiválogatásának problémája

A hallgatók felvételi követelményeit, a kiválogatás rendszerét ez ideig még nem dolgoztuk ki egységesen. A felvételi munkát nagymértékben elősegitené, ha a jelentkezők megfelelő szakositott iskolákban vagy tanfolyamokon nyernének előkészitést a testnevelés elméleti és gyakorlati ismereteinek feldolgozására.

Külön probléma hazánkban, hogy az oktatás anyaga nem kellően differenciált a nemek szempontjából. Jugoszláviában a testnevelés területén kevés a nődolgozó, csupán a szakkáderek 21 %-a, amit valószinüleg a tananyag differenciálatlansága okoz.

A képzés szempontjából egyre több igény merül fel, hogy a felsőfoku iskolákban külön dokumentációs részleget állitsanak fel, és igy a hallgatók számára megkönnyitsék a testneve-

léstudomány tárgykörében megjelent tudományos munkák tanulmányozását.

Az elhangzott általános tájékoztatás után szeretnék az itt egybegyült szakemberek előtt egy javaslatot tenni.

Abból a tényből indulok ki, hogy Európában a népek és az országok közötti közeledés nehézségeit lassan leküzdjük és ma már reálisnak tünik az a reményünk, hogy belátható időn belül a megértés és az együttmüködés elve győz.

A turizmus megnyitotta az országok közötti határokat. Az emberek egyre jobban megismerik egymást, egymás értékeit és szükségleteit. A testnevelés szakemberei mind több lehetőséget találnak arra, hogy közösen vizsgálják meg a testnevelés problémáit. Az országok kitárják kapuikat más országok szakemberei előtt, nemcsak a kölcsönös megbeszélések, hanem munkavállalás vonatkozásában is.

Egyre reálisabbnak tünik az a vágyunk, hogy eljöjjön az az idő, amikor nem lesznek határok, a népek és országok közeledése között nem lesz semmiféle akadály. Néhány szomszédunkkal kapcsolatban ez ma már meg is valósult.

Mindezeket figyelembe véve, kartársaim és a magam nevében azt javaslom, hogy a különböző országok képviselői egy közös értekezleten tárgyalják meg a szakkáderek képzésének, a különböző képesitések elnyerésének problémáit.

A fentebb emlitett szempontok alapján egyre nagyobb a szükséglete annak, hogy a káderképzés terveit és programjait összhangba hozzuk és közös oktatási terveket dolgozzunk ki.

Szükségesnek látom megemliteni, hogy ilyen irányu kezdeményezésről már szó esett Párizsban, Madridban és Jugoszláviában /Badiján/ is.

A testnevelési főiskolák szakembereinek egy csoportja megvizsgálná, hogy az egyetemi reformok szelleme hogyan valósuljon meg a testnevelési főiskolák munkájában, egyben kidolgozna egy olyan közös javaslatot is, mely a testnevelési főiskolák reformját volna hivatott elősegiteni.

BÉLY MIKLÓS

A szekcióelőadások uj tudományos megállapitásainak funkciójáról

Felszólalásomban először arról szólok, hogy megitélésem szerint a szekció előadásaiban mik voltak a lényeges, közös jellemzők?

Először arra hivatkozom, hogy mindegyik előadó közös ideológiai nézőpontból választotta meg és dolgozta fel témáját.

Az előadók továbbá a testnevelés és sport gyakorlatának elméleti problémáit tárgyalták, a tudományosság igényes követelményeinek megfelelően. Több uj tudományos megállapitással gazdagitották a testnevelés- és sporttudomány területét. Ezek, mint a sokoldalu alkotó munka eredményei, a tudományok egymásrahatásának kihasználásával - a társadalmi, a természettudományi és az orvosi tudományágak, ágazatok és területek egzakt és objektiv megállapitásaival - szerveződtek és igy kerültek bemutatásra.

Az előadások másik közös jellemzője, hogy a testnevelés és sport egységét érvényesitették. A testnevelést /a kötelező sportolást/ és a sportot /az önkéntesen végzett versenyzést/ kölcsönhatásukban - mint a testkultura összetevőit - értékelték, megcsillogtatták azt a gondolatot, hogy a testnevelés sport nélkül - és a sport testnevelés nélkül - fából vaskarika. Megerősitették azt a törekvést, hogy a testnevelést testneveléssel, a sportot sporttal kell megoldanunk, - de nem akárhogyan!

Az előadások kiemelkedő ékessége a pszichofiziológiai egység tényének érvényesitése. Igaz, Montaigne már évszázadokkal ezelőtt figyelmeztetett: nem a test, nem a lélek amit nevelünk, hanem az ember. Az előadók azonban nem az akármilyen embert analizálták, hanem a szocialista ember sokoldalu személyiségének a testkultura eszközeivel végzett integrálásának funkciójára utaltak.

Szekciónk előadásai a testnevelés és sport szaknyelvének valóságos fesztiválja. Felszabadulásunk jubileumakor egyik bi-

zonyosság, hogy testnevelési és sportterminológiánk - a gyakorlat és az elmélet fejlődésének megfelelően - az elmult negyed század alatt jelentősen kibontakozott és tudományosabb lett.

Befejezésül a szekcióelőadások "uj" tudományos megállapitásainak funkciójáról szólok. A következő gondolatok természetesen a különféle testnevelő és sporttevékenységekkor kell hogy érvényesüljenek.

A megoldás utja annak érvényesitése, hogy a gyakorlat eredményeivel igazolt "uj" tudományos megállapitás a testnevelés és sporttudomány megfelelő elméleti szerveződését /strukturáját/ javitsa, kiegészitse, ha szükséges: a strukturák konstellációinak változtatásával az elmélet dinamizmusát fokozza. Az "uj" elmélet termékenyitse meg a "régi" gyakorlatot. Ez az aktus azonban ugy történjen, hogy a testnevelés és a sporttevékenységek teljesitményeinek fokozásával a különféle /oktató, nevelő, képző, sport- stb./ eredmények javuljanak. Az ilyen funkció, a továbbfejlődést biztositó "ujabb" gyakorlati tapasztalat megszerzését segitse elő, ami "ujabb" tudományos megállapitást konkretizáljon.

A mechanizmus lényege Lenin ismeretelméletének spirális utjára irányitott testnevelésünk és sportunk hatékonyságának fokozása.

Metodikánkat - a komplex és bonyolult analizist és integrálást - ki kell alakitani és azt tökéletesitsük folyamatosan.

Az uj elméletnek a "régi" gyakorlatra történő visszacsatolását ugy kell végrehajtanunk, hogy az "uj" tevékenység eredményeinek javitásával kölcsönhatásban a testnevelés- és sportterminológiánk milliók nyelvi gondolkodását is fejlessze, ami a köznyelvre hasson, a társadalmi tudatot alakitsa, a káros hagyományok felszámolását segitse, a hibákat javitsa, a testnevelés és sport tudományos szemléletét megerősitse.

BURKA ENDRE

A szabadidő felhasználás és a sportolási igény alakitásának problémája

Korunk legjelentősebb pedagógiai problémáit a testi nevelés területén két vonatkozásban lehetne megjelölni: az egyik az ifjuság nagymértékü mozgáshiánya, a másik a szervezet regenerációs folyamatainak elégtelensége.

A technizáció, az urbanizálódás gyorsulása nem csupán mozgásszegénnyé teszi életünket, hanem - amint ezt J. Dumazedier [3] találóan jellemzi - : korlátozni vagyunk kénytelenek mozdulatainkat, amikor környezetünkhöz igazodunk. Ez egyben azzal a kényszerü következménnyel is jár, hogy fokozatosan csökken a fizikai aktivitás motivuma is. Találóan jellemzi ezt Dezséri László egyik cikkében [2] : "A születetten ügyetlenek mellett ... léteznek és szerintem egyre szaporodnak a neveléstől lusták és divatból lomhák is." Sajnos, nincs csodálkozni valónk azon, hogy a különböző vizsgálatok - nemenként és koronként változóan ugyan - de nagyon sokszor 20 %-ot jóval meghaladó mértékben mutatnak ki diszharmonikus testi fejlődést, különböző testi deformitásokat tanulóifjuságunknál [11,17]. Dr. Páldy Gyuláné gyógytestnevelési szakfelügyelőtől kapott sok évi adat alapján jól nyomon követhető, hogy pl. abból a populációból, amelyik az 1960-1961-es tanévben volt a 6-10 éves korban, Budapesten 746 tanulót utaltak gyógytestnevelésre mozgásszervi elváltozások miatt. Amikor ez a populáció 10-14 éves korba érkezett, az ilyen okból gyógytestnevelésre utaltak száma: 1832. Négy évvel később is 1287 a számuk. Engedtessék meg hogy ne részletezzem, hogy tisztán egészségügyi jelentőségén tul milyen problémák merülnek fel a fizikai aktivitásra való képesség és hajlandóság hiányából a szociális kapcsolatok, a jogos társadalmi elvárások vonatkozásában.

G. Göllnitz [4] rámutat a gyermekek státuszának a megváltozására a családban: "a szülők ma már alig tekintik gyermekeiket kereső erőnek, inkább szociális igényeik hordozóit vagy előharcosait látják bennük". Megnövekedett igényük a to-

vábbtanulással kapcsolatban is: "a gyermek iskolai teljesitményeivel szembeni elégedetlenség korunk jellemző tünetének tekinthető" - irja. "A gyermekek teljesitményével szembeni szülői igények gyorsabban emelkednek, mint az effektiv iskolai teljesitmény a századforduló óta." Tanulóink sokat tanulnak, különösen a jeles rendüek: ezek napi tanulási ideje a középiskolában eléri a 10 órát [6, 15]. A problémát növeli, hogy a pihenés formái is tulnyomó részben intellektuális tartalmuak. A Sántha Pál [15] által publikált adatok szerint a budapesti középiskolások szabadidő-tevékenység fajtái között a sportolás és egyéb manuális tevékenység alig éri el a 10 %-t, mig a tömegkommunikációs eszközök használata 32,6 %-t tesz ki. /A felmérés egyébként olyan héten történt, amikor 2 munkaszünnap volt!/

Az egyoldaluan passziv szellemi befogadást igénylő pihenésformák kedvezőtlenek a munkaképesség helyreállitása szempontjából is. A halmozódó terhelés eredményeként neurózis, hipertónia, vegetativ labilitás alakul ki. Réti László [19] neurotikus tanulók környezeti ártalmai között felsorolja a tulterhelést, a perfekcionizmust, a mozgáshiányt és több olyan tényezőt, amely a megfelelő regenerálódást hátráltatja /pl. a napközi elégtelenségét, a müszakváltásos tanitást stb./. Az életkorral nő a magas vérnyomásos tanulók száma. Székely András [16] 2360 vidéki/!/ gyermek vizsgálata alapján 10 éves korban még csak 0,7 - 1,6 % hipertóniás tanulót talált. Ez a szám azonban fokozatosan nő és 17 éves korban már eléri a 12-16 %-ot is. A korábban már emlitett, 1960-1961. tanévben 6-10 éves koru populációból hipertónia és vegetativ labilitás miatt összesen csak 44 tanulót utaltak Budapesten gyógytestnevelésre. Négy évvel később azonban már 127-t és ujabb 4 év mulva 234-t. Linka Zoltán [8] az "iskolai neurózist" komplex kórképként jellemzi.

Tanulóink szellemi fejlődéséhez természetesen szükség van optimális terhelésre. Ez szükséges, "de csak addig - mondja M.V. Antropova [7] -, amig el nem éri a határt, amely az agykéreg rendkivül érzékeny reagálni képes ideggócainak a funkcionális teljesitőképességét is megszabja...".

A jellemzett problémák csak még jobban alá kivánják huzni annak jelentőségét, hogy az iskolás korban kialakitsuk tanulóinkban a rendszeres fizikai aktivitás, a testedzés, a sportolás iránti igényt. Ezt a kivánságot testnevelési tanterveink is határozottan kiemelik és abban a reményben ismertetjük meg tanulóinkat különböző sportágakkal, hogy ezt az igényüket megerősitsük és megadjuk hozzá a megfelelő képzettséget. Mégis azt kell megállapitanunk, hogy valójában csak kevesen sportolnak rendszeresen. Tény az is, hogy sportegyesületeink sem veszik fel a sportolni kivánó tanulókat. De ugyanakkor az is tény, hogy a 15. életév után a sportoló tanulók száma jelentősen csökkenni kezd /L.Lopata [9]/. Ugyancsak csökken az egyesületi versenysportban résztvevők száma is a 18. életév után, és inkább az egyéni sportolás mutat növekedést /B.Petrák [13]/. Nigg és Heidrich [10] adatai szerint az egyéni sportolás a klubokban folytatott versenysport mellett is jelentős kiegészitő szerepet kap.

Ugy tünik, nem igazolódik be a gyakorlatban az az elképzelés, hogy a különböző sportágakkal való megismertetés a sportolás iránti igény kialakulását is eredményezi. Egyrészt minden valószinüség szerint azért, mert valamely sportágban szerzett jártasság nem feltétlenül hozza magával automatikusan annak megkedvelését, másrészt azért, mert az iskolai testnevelés keretében a sportágakban nyujtható választék tul kevés és nincs semmi garancia arra, hogy a tanulók éppen ezek közül választanak. Annak a kétségtelen ténynek az elismerése mellett, hogy a testnevelési tantervekben a sportágak kiválasztásában nem egyszerüen a választéknyujtás igénye az egyedüli meghatározó, mégis indokoltnak tartom azt a kérdést, hogy elég következetesek vagyunk-e nevelő munkánkban, amikor tanulóink érdeklődését, igényeit alakitjuk, amikor a jövendő társadalmi gyakorlatra készitjük fel őket ebben a vonatkozásban? Nem kellene-e komolyabb önvizsgálatot tartani annak megállapitása érdekében, hogy az az ut, amelyen jelenleg el szeretnénk juttatni a tanulókat a rendszeres testedzés jelentőségének a felismeréséhez; ki szeretnénk alakitani azokat a motivumokat, amelyek hatékonyak lesznek az iskolai nevelési szituáció megszünése után is; amelyen olyan képzettségnek a birtokába szeretnénk

juttatni őket, amely képessé teszi az öntevékeny, egyéni sportolásra, valóban a legoptimálisabb-e?

Ennek kapcsán adódik néhány probléma, amely érdemes talán a megfontolásra.

1. Sokkal nagyobb jelentőséget kellene tulajdonitani a cselekvés, pontosabban a fizikai tevékenység, a fizikai aktivitás motivumai kialakitásának és ennek le is kellene vonni a konzekvenciáit. Ebben is mindenekelőtt a játék motivumára gondolok. Iskolai testnevelésünk sokat javult az utóbbi időben metodikai vonatkozásban. Még mindig jellemzi azonban az, hogy tul nagy a szerepe az utasitásra végzett gyakoroltatásnak; hogy keveset épitünk a tanulók önállóságára, kezdeményező készségére. Kevés helyet kap az önálló kisérletezés, próbálgatás. Szinte nem hagyjuk tevékenykedni, játszani a tanulókat. Nagyon sarkitottan megfogalmazva: még érdeklődésüket sem keltettük fel, máris ugy bánunk velük, mintha minden megpróbáltatást vállalni kész élsportoló jelöltekkel állnánk szemben. Sokkal jobban figyelembe kellene vennünk azt a tényt, hogy az életkorral, az ismeretek körének bővülésével, a szociális tényezők változásával a motivumok is megváltoznak. Hajlamosak vagyunk egy kicsit a sportolás, a testedzés motivumait csupán nevelő munkánk kiinduló pontjául és kevésbé nevelésünk eredményeként felfogni.

2. Az oktatási folyamatnak mint megismerési folyamatnak az alakitásában jobban kifejezésre kellene jutnia az önmüvelésre, az önképzésre való képesség fejlesztésének. A jelenleginél sokkal hatásosabban fel lehetne készitení a tanulókat arra, hogy képesekké váljanak olyan sportágak önálló megismerésére és elsajátitására, amelyekkel az iskolai keretekben bármilyen oknál fogva nem ismerkedhettek meg, de alkalmasnak tartanak arra, hogy kikapcsolódásukat, egészséges szórakozásukat szolgálják. Ebben a tekintetben feltétlenül gondolni kell a sokoldalu fizikai képzés hatékonyabb megvalósitására. Gondolni kell pl. a labdaérzék sokoldalu kifejlesztésére stb. is. De szeretném felhivni a figyelmet egy - szerintem - lényeges problémára is. A különböző sportágak tanitásában ma tulságosan a speciális vonások állnak előtérben. Ez sok tekintetben akadályává válik annak, hogy bizonyos általánosan vagy legalábbis

széles körben hasznositható ismeretek, készségek érvényességi körét a tanulókkal felismertessük. Az ellenféllel szembeni viselkedés taktikai elvei, módszerei teljesen azonosak a kosárlabdában, a kézilabdában, a labdarugásban, a vizilabdában stb. Nagyon sok hasonlóságot mutat a gyakorlatelemek variálásának elve a tornában és a mükorcsolyázásban, de sok tekintetben hasonlóak a gyakorlatszerkesztés szabályai, elvei is. Strukturális hasonlóságot mutat - hogy egymástól távolabbinak látszó példát emlitsek - az atlétikai dobásokban a szergyorsitás módszere azzal, ahogyan pl. az evezésben a csapáshosszt növeljük és a hajó gyorsitását megoldjuk /ti. a nagy erőt igénylő inditás az erős lábizomzattal történik és a mozgékonyabb karral fejeződik be, miközben a mozgás az egész testen áthullámzik/. Ilyen általánosan, illetve széles körben érvényes cselekvési elvek, módszerek, strukturák megismertetése nagyon jelentős. J.S.Bruner [1] ezt igy fogalmazza meg: "valamit ugy fogni fel, mint egy általánosabb jelenség speciális esetét - ez ugyanis a lényege egy alapelv vagy egy struktura megértésének -, annyit jelent, mint megtanulni nem csupán a speciális eseteket, hanem a megértésnek egy olyan modelljét is, amely hasonló esetek megértését általánosan is lehetővé teszi". Ugy gondolom, jobban kellene törekednünk ilyen "megértési modellek" kialakitására. Ez már csak azért is jelentős, mert e megértési modell egyben a cselekvés elvi modellje is. Egy-egy sportágban a technika, a taktika fejlődésének az utja lényegében egy-egy ilyen cselekvési elv, módszer, struktura optimális megvalósitásának az utja is. Maga a sport is végső fokon ugy fogható fel mint játék, melyben a feladat elsősorban ezen cselekvési elvek, strukturák által meghatározott. Enélkül a játékkarakter nélkül aligha alakulhatott volna ki a Fosbury-flop. Ha sikerülne ilyen cselekvési modelleket /ha ugy tetszik: játékmodelleket/ a tanulókban kialakitani, közelebb kerülnénk annak a feladatnak a megoldásához is, hogy a tanulókat felkészitsük az önmüvelésre, az önképzésre. Egyben azonban szélesebb lehetőség nyilna arra is, hogy a tanitási órákon a tanulók öntevékenysége nagyobb szerepet kapjon, megszünjön a rossz értelemben vett "leckeszerü" tanulás, és megnyilvánuljon egy játékos, alkotó jellegü tevékenység.

3. Természetesen tisztában kell lennünk azzal, hogy a tanulók kedvezőtlen szabadidő-strukturájának a megváltoztatásához a testnevelési órán végzett erőfeszitések szükségesek,de önmagukban elégtelenek. A tanulók szemléletének, meggyőződésének a formálása csak az első lépés lehet. A szabad idő szükösen áll rendelkezésre a tanulóknál is, felnőtteknél is. Az ember döntéseit a tevékenységi formák kinálata is befolyásolja. Azt hiszem, nem kell bizonygatni, hogy kinálatunk a sportolás tekintetében nem veszi fel a versenyt a tömegkommunikációs eszközök kinálatával, választékával. Nincs is különös okunk csodálkozni azon, ha a tanulók jelentős hányada nem a sportolás mellett dönt. A Német Szövetségi Köztársaság sportszövetsége által kezdeményezett "második ut" programjának nem lebecsülhető eredményei [5,12] például azt mutatják, hogy a választék bővitésével, a kinálat fokozásával eredményesen befolyásolható a müvelődési javak "fogyasztási strukturája" is. Ha komolyan szeretnénk befolyásolni tanulóifjuságunk jelenleg kedvezőtlen, egészségtelen szabadidő-strukturáját, komplex intézkedésekre lenne szükség. Okos összhangba kellene hozni az iskolai testnevelés, a napközi otthonok, a kollégiumok és a tanórán kivüli sport programját, melyben egyik vezető elvvé kellene tenni a választék szélesitését abban az értelemben is, hogy növeljük a féleségek számát, de abban az értelemben is, hogy jobban igazodjunk a tanulók igényszintjéhez. Tudomásul kell venni, hogy nem egyszerüen nevelési fogyatékosság az oka annak, hogy a versenysporthoz fiatalságunknak csak egy rétege vonzódik. Teljesen törvényszerü, hogy a sportolás iránt - ugyanugy, mint bármely más tevékenység esetében is - a tanulókban eltérő igényszint alakul ki. S ezt kinálatunkban is figyelembe kell vennünk. Ahhoz, hogy ebben a vonatkozásban gyökeres változásra lehessen számitani, sok tekintetben változásokra lenne szükség az iskolában is, de az iskolán kivül is. Ha annak befolyásolására gondolunk, hogy a városfejlesztés során a parkositási program ne csupán kertész-szemlélettel történjék, hogy a sportegyesületek maguk is jobban hozzájáruljanak a kinálat növeléséhez /mely nem feltétlenül jár együtt ráfizetéssel/, hogy a sportszergyártás nagy szériában, olcsón állitson

elő sportszereket és a sportszerkereskedelem kiséreljen meg kereskedni is, akkor sportpolitikánk kidolgozóira és végrehajtóira is szép számmal hárulnak feladatok.

Irodalom

1. Bruner, J.S.: Az oktatás folyamata. Bp. 1968. 87.
2. Dezséry L.: "Minek?" Magyar Nemzet 1968.aug.29. 9.
3. Dumazedier, J.: Some remarkes on sociological problems in relation to physical education and sports. International Review of Sport Sociology, 1966. 3.sz. 5-15.
4. Göllnitz, G.: A neuropsychiatria jelentősége a gyermeknevelésben. Debrecen é.n.
5. Holzweber, F.: Die Ergebnisse des "Zweiten Weges" in Deutschland. Leibesübungen - Leibeserziehung XXII./1968/ 6.sz. 5-6.
6. Horváth,Gy.: Az iskola pszichés klimája /Beszélgetés dr.Geréb Györggyel/. Köznevelés 1969. 21.sz. 15-16.
7. Körmöczi, L.: Könyvek az egészséges életre nevelő iskolai munkáról. Pedagógiai Szemle 1969. 7-8.sz. 682-692.
8. Linka, Z.: Az ideges tanuló, mint gyermekpszichiátriai probléma. Az iskoláskoruak egészségvédelmének aktuális kérdései. Bp. 1968. 45-52.
9. Lopata, L.: The strukture of time and the share of physical education in the case of industrial workers and cooperative farmers in the C.S.S.R. International Review of Sport Sociology, 1966. 3.sz. 13-37.
10. Nigg, F. - Heidrich, O.: Young girls and their Sport. International Review of Sport Sociology. 1966. 3.sz. 125-136.
11. K.Palik I.: Praenatalisan, natalisan károsodott iskolás gyermekek. Az iskoláskoruak egészségvédelmének aktuális kérdései. Bp. 1968. 106-112.
12. Palm,J.: Die Öffnung des Vereines für den Dienst an der Gesellschaft. Leibesübungen - Leibeserziehung 1968. 6.sz. 1-4.

13. Petrák,B.: Sport aktivity in the life of the population of the Czechomoravian Plateau.International Review of Sport Sociology, 1966. 1.sz. 141-151.
14. Réti,L.: A gyermek-ideggondozás és a pedagógiai támasznyujtás összefüggései. Pedagógiai Szemle 1969. 7-8.sz. 617-634.
15. Sántha,P.: Szabad idő és a tanulmányi előmenetel. Köznevelés 1969. 22.sz. 13-15.
16. Székely,A.: A hypertonia juvenilis kérdéséhez. Az iskoláskoruak egészségvédelmének aktuális kérdései. Bp. 1968. 116-120.
17. Tomola, Gy.: Ellenőrzött iskolai testnevelés orthopaed jelentősége. Iskoláskoruak egészségvédelmének aktuális kérdései. Bp. 1968. 22-25.

NYIRI JÁNOS

A tanórai testnevelés tanulóifjuságunk egészére való kiterjesztésének néhány kérdése

Elvileg paradoxnak tünik az iskolai testnevelés kiterjesztéséről beszélni, hiszen köztudott, hogy hazánkban is - akárcsak a népi demokratikus országok mindegyikében - a felnövekvő ifju nemzedék minden tagjára kötelező iskoláztatás keretében a testnevelés tantárgy minden iskolatipus valamenynyi osztályának óratervében szerepel. Elvileg tehát minden iskolába járó tanuló részesül tanórai testnevelésben.

Ha azonban az iskolai testnevelésben ténylegesen és rendszeresen résztvevő tanulók számát összevetjük az iskolába járó tanulók számával, a két számadat nem jelentéktelen, s nem is lebecsülhető különbséget mutat.

Konkrétan fogalmazva: igen sok iskolába járó tanuló, valamilyen ok miatt nem vesz részt a tanórai testnevelésben. A probléma tulajdonképpen az, hogy ezek a tanulók semmiféle szervezett vagy spontán testmozgásban, sporttevékenységben nem vesznek részt. Ha ezt a jelenséget arról az oldaláról vizsgáljuk, hogy az egészséges és harmonikus testi fejlődés biztositására, önmagában még a heti két tanórai testnevelés sem elég, akkor már eléggé érzékelhetjük ennek a kérdésnek a sulyos voltát.

Az általános iskolákban - százalékos kimutatás szerint - még viszonylag alacsony a testnevelésben nem részesülő tanulók száma, a középiskolákban azonban a százalékos arány, bár iskolánként nagyon eltérően - 2,5-től 20 %-ig - ijesztő méreteket ölt. Pedig éppen a középiskolás korra esik az az életkori időszak, amikor az egyén biológiai és fiziológiai fejlődése az egész életre meghatározó konstitucionális jegyek kialakulásának, állandósulásának végső szakasza. Ha ehhez még azt is hozzátesszük, hogy a középiskolás koru tanulók számára a tanulói munka viszonylag egyoldalu szellemi terhelést és mozgásszegénységet jelent, akkor nem mehetünk el szó nélkül nemcsak a 20, de a 2,5 %-os arányu testnevelési felmentések mellett sem.

A civilizáció fejlődéséből adódó, a mai modern életkörülményekből következő életmódnak az emberi szervezetre kiható káros, sőt kóros tünetei közismertek /keringési szervek megbetegedése, az idegrendszer labilitása, a fizikai cselekvőképesség romlása stb./. A hatások alól nem mentesek az iskoláskoru tanulók sem. Ugyancsak közismertek az egészséges testi fejlődés fizikai és fiziológiai kritériumai a gyermek fejlődésének különböző szakaszaiban, az óvodás kortól a felnőtté válásig.

Probléma azonban mégis bőven van, de ezeket nem a tudományos felismerés hiányában, hanem annak adaptálásában kell keresnünk.

Tanulóifjuságunk széles körében - még a rendszeresen sportolóknál sem ismert, vagy nem tudatos annak meggyőző felismerése, hogy mit is jelent számukra az egészséges fejlődés és harmonikus felnőtté válásukban a testnevelés, a sportolás. Azok a tudományosan igazolt megállapitások, amelyek a testnevelés és sportolás szükségességét indokolják - ugyis, mint a modern életmóddal járó egészségügyi károsodások megelőzése, illetve ellensulyozása -, de még inkább mint az egészséges testi fejlődés nélkülözhetetlen, mással nem pótolható eszközei, nem jutnak el tanulóifjuságunkhoz, vagy legalábbis nem elég hatásosan. A rendszeresen sportoló tanulóink többségében a sporttevékenység vállalását, a sportolás élet- és napi programba való beállitását elsősorban a felnőttek minőségi sportja, az élsport motiválja, és csak nagyon kevesekben az egészséges testi fejlődéshez szükséges tevékenység tudatának a felismerése. Tanulóifjuságunkat valami különösebben nem is érdekli saját egészsége, testi, fizikai felépitettsége. Nem él bennük az egészséges hiuság tudata a harmonikus, a tökéletes testi felépitettség, a szép és egészséges külső igénye.

Visszatérve a felmentett tanulókra, akiknek a száma közepes nagyságu iskolában 40-50 fő, - van egy másik szintén negativnak tekinthető réteg. Ezt azok a tanulók alkotják, akik - miután nem sikerült felmentetni magukat - csupán a kényszerüség érzéséből vesznek részt a testnevelési órákon. Ezek száma sem alacsonyabb a felmentettekénél. Találkozunk még egy harmadik réteggel is, akikben megvan a jó szándék, az akarás

és igyekezet, csupán testi adottságaik, képességeik miatt csökkentett értékü a tevékenységük. Testnevelő pedagógusaink figyelmében ez utóbbi két kategóriába sorolható tanulók eléggé perifériku san szerepelnek. Ezek a tanulók a testnevelési órákon, ha fegyelmileg nem zavarják az órát, közömbösek a testnevelő tanár szempontjából és közönyösek önmagukkal és mindennel, ami a testneveléssel kapcsolatos. Ezek az összis kolai vonatkozásban jelentékeny számot képviselő tanulók vagy sikeresen kiharcolják a felmentésüket, vagy elkedvetlenednek a számukra megoldhatatlannak látszó és ezért kevés sikerélményt nyujtó tevékenységekből és előbb-utóbb "lemorzsolódnak".

Megitélésem szerint az iskolai testnevelés - céljánál és hivatottságánál fogva - nem mondhat le ezekről a tanulókról s nem lehet közömbös velük szemben.

Ilyen jellegü törekvéseket tartalmaznak az 1969/70. tanévben bevezetett korrekciós tantervek. Az uj tantervekben /általános iskola 5-8. osztályai és a középfoku iskolák számára kiadott tantervek/ a korábbi tantervek merevsége feloldódott, a differenciált és alternativ tantervi anyag lehetőséget és kötelezettséget biztosit minden testnevelő pedagógus számára a kivánatos és eredményes testnevelési munka megvalósitására. Őszintén meg kell mondanunk, hogy az uj tantervek koncepciói nem minden testnevelést tanitó pedagógus egyetértésével találkoztak. Számos testnevelő tanár a tantervi kötelező anyag csökkentésében a testnevelés elszegényedését, a tanulói értékelésben /osztályozás/ pedig egyenesen a tárgy diszkriminálását látja. Véleményem szerint az aggodalom indokolatlan. Az uj tantervvel megvalósitható az iskolai testnevelés helyesen értelmezett célkitüzése és az a törekvés, hogy "a jó pedagógiai munkának a testnevelés megkedveltetéséhez, a rendszeres testedzés igényléséhez kell elvezetnie, mely kiváltja a tanulók aktivitását és inditékul szolgál a szükséges képzettség megszerzéséhez".

Az az elhatározás, hogy minden iskolába járó tanuló részesüljön testnevelésben, nem uj keletü és nem is megalapozatlan. Ezt a célt szolgálta a müvelődésügyi miniszter 1964-ben kiadott utasitása, amely a testnevelési órákat, foglalkozásokat kategorizálja.

Az utasitás szerint - orvosi, szakorvosi vélemény alapján - minden iskolába járó tanulónak lehetősége van egészségügyi szintje, testi adottsága stb. alapján, négyféle szervezett testnevelési foglalkozások közül valamelyikben - amire az orvos javasolja - részt vennie.

Bár kétségtelen, hogy a szervezeti keretek lassan alakulnak ki - sőt a negyedik, az egészségügyi intézmények keretében szervezhető foglalkozás még nincs intézményesen biztositva -, mégis a három, iskolai keretekben szervezhető kategória igy is - elvileg - majdnem kizárttá tehetné a testnevelés alóli teljes mentesülést.

Javaslatok

1. A testneveléstudomány a maga eszközével hatékonyan járuljon hozzá és segitse az iskolai testnevelésnek a tanuló-ifjuság egészére való kiterjesztését. Mutasson rá - a testnevelést és sportot semmibe vevő tanulók felé - annak későbbi következményeire.

2. A tanárképző főiskolák a leendő testnevelő tanárok képzését gazdagitsák olyan pedagógiai, pszichológiai és szakági ismeretekkel, amelyekkel képesek tudatosan biztositani a testneveléstől huzódozó, vagy abból magukat kivonni szándékozó tanulókban a tárgy megszeretését és az abban való aktiv közremüködést.

3. A testnevelő tanár és az iskolai testnevelés első számu partnere az orvos. Az orvosok ne adjanak indokolatlanul - sokszor álhumanizmusból - a testnevelés alól felmentést, hanem orvosi szempontból is magyarázzák meg annak jelentőségét.

4. Az oktatásügyi hatóságok az iskolai testnevelésben ne csupán a sok közül egy tárgyat lássanak, hanem - ha kell - a nevelőtestület, szülői és tanulói közönnyel szemben is, segitsék elő annak iskolán belüli teljes kibontakozását és valamennyi tanulóra való kiterjesztését.

SÓS ISTVÁN

Az iskolai testnevelés és sport hatása az egyéni és társadalmi életre

Az iskolai oktatás olyan maradandó, pozitiv hatások kiváltására törekszik, amelynek hatása nem szünik meg az iskolai évek befejezésével, hanem hosszabb távon kisérője lesz a tanulónak. Röviden ezt a pedagógia ugy fogalmazza meg, hogy a jövőnek nevelünk.

A jövőnek nevelünk - ez igaz, mert a ma még iskolába járó tanuló felnőtt lesz, s hasznát veszi annak, amit az iskolában tanult.

Az iskolai testnevelés és sport mai helyzetét tekintve a gyakorlat már nem igazolja ezt az elméletet, mert még a mának is alig nevelünk, nemhogy a jövőnek.

Vagyis: az iskolai testnevelési és sportoktatásunk hatásfoka ma még nem elég hatékony ahhoz, hogy mind az egyén, mind a társadalom által támasztott követelményeknek teljes egészében eleget tehetne.

A futurológusok már most vázolgatják a jövő emberének helyzetét, a társadalom fejlődését, az ezredfordulón várható életkörülményeket. Az életkörülmények biztosan mások lesznek, mint ma. Gyorsuló idő, gyorsuló változások.

De vajon ezek a változások együttjárnak-e az ember egészségének, biológiai állapotának a javulásával? E kérdést feszegető szép számu irodalom inkább borulátó választ ad, semmint megnyugtatót. A kárositó hatások elemzése nem e rövid hozzászólás feladata. Itt csak arra szoritkozom, hogy e témával kapcsolatban néhány gondolatot felvessek iskolai testnevelésünk és sportunk további fejlesztésének részkérdéseként.

Az egyik az, hogy jobban kell törekednünk a testnevelés és sport egészségmegőrző, fejlesztő, a szabad idő hasznos eltöltését szolgáló szerepének a tudatositására.

Iskoláinkban ennek ma még csak a nyomaival találkozhatunk. Iskolai testnevelési és sportoktatásunkban ez a tudatosításra való törekvés, az egészségügyi vonatkozásu ismeretek átszármaztatására csak igen-igen szükös lehetőség kínálkozik, - ha egyáltalán kínálkozik.

Innen fakad, hogy egész oktatásunkból hiányzik a tanulók felé az elméleti megindokolás, a tudatos belátáshoz szükséges értelmi ráhatás, ismeret, illetve a tanulók részéről ezeknek elsajátitása, belátása. A motorikus szférából - amely elsősorban érzelmi effektusokat vált ki - át kell mennünk az intellektus szférájába is, hogy maradandó nyomot hagyjunk tanulóinkban.

A testmozgás értelmének alátámasztása a testnevelési és sportfoglalkozásokon történhet, jelenleg csak alkalmi, szóbeli tájékoztatás alapján, vagy más tantárgyak, pl. biológiai, élővilág keretében.

Ez utóbbinak lehetőségei is igen szükek, mert a reformtanterv pl. az általános iskolában az élővilág tantárgy keretében mindössze "kb 25 órát" jelöl meg az egészségügyi ismeretek oktatására.

Itt egyetlen szó sincs a testnevelés és sportolás egészségügyi vonatkozásáról. Az osztályfőnöki órák anyaga között szerepel az 5. osztályban: A szórakozás, játék, testedzés fontossága, a 8. osztályban pedig: Ésszerü sportolás és turisztika. De e témák is csak részanyagai az órán megbeszélendő témának.

Nem feladatom a tantervek birálata, a példákat mondanivalóm igazolására hoztam csak fel.

Az uttörőmozgalom számára 1968-ban jelent meg a Magyar Vöröskereszt kiadásában /irta: dr. Prónay László, a Sportkórház orvosa/ Testnevelés és egészség cimmel kb.1 órás beszélgetéshez elegendő kis füzet. Ezzel ki is meritettük a testnevelés és sport tudatositására szolgáló "irodalom" ismertetését.

Középiskoláinkban még ennyiről sem számolhatunk be.

Levonhatjuk tehát azt a következtetést, hogy e téren igen nagy a lemaradás és e helyzeten feltétlenül változtatni kell.

Mi ennek a módja?

Többféle lehet; vagy a testnevelési órák számát emelnénk és ennek keretében egészségügyi ismereteket adnánk /pl. mint Japánban/, vagy beépitenénk az egyes tantárgyak ismeretanyagai közé /példát nem tudok mondani/, vagy olyan testnevelési olvasó-, illetve kézikönyvet adnánk ki, amivel a tanulók ilyen irányu ismereteiket, értékes, olvasmányos összeállitással növelhetnék.

Ha ezt a célt tüzzük ki magunk elé, akkor a cél megvalósitása érdekében az oktatás mozgásanyagát is revizió alá kell vennünk.

Ehhez kapcsolódik másik gondolatfelvetésem.

Mit tanitsunk? Milyen sportágak oktatásával közelithetjük meg legjobban a célt, mármint az egész életre kiható mozgás megkedveltetését.

Ugy gondolom, hogy a jelenlegi, főként az utánpótlást biztositó sportágak mellett olyan testgyakorlati ágak oktatását is előtérbe kellene helyeznünk - legalábbis ezekről sem szabad megfeledkeznünk -, amelyek kötetlenül, szervezeti keretek nélkül is üzhetők, amelyeket az ember szabad idejében, családi körben, gyermekeivel üzhet, amelyek az egyének és a tömegek számára is hozzáférhetők.

A teljesség igénye nélkül emlitsük meg pl. a gimnasztikát /reggeli, munkahelyi torna/, az uszást /strandolás/, az evezést, a korcsolyázást, a sizést, a teniszt, a tollaslabdát, s nem utolsósorban a turisztikát, a futást - különböző terepeken. De folytathatnánk a felsorolást egyéb sportokkal is. Ezek olyan sportok, amelyekkel az iskolás életkorban kellene a tanulókat megismertetni, gyakoroltatni, megszerettetni.

E sportokat, vagy ezek közül az egyénileg legjobban tetszőt az apa, a nagyapa, az anya, a nagyanya is tudja életkorának megfelelő szinten gyakorolni, és gyermekeivel, unokáival gyakoroltatni.

Tudom, az elmondottakat nem lehet egyik napról a másikra valóra váltani, de gondolkodni kell azon, hogyan tehetjük az iskolai testnevelés és sport kedvező hatásait az egyén és társadalom életében az eddigieknél még hatékonyabbá, mindennapi szükségletté, a jövő embere, a jövő társadalma érdekében.

ÜLÉSELNÖKI ZÁRÓSZÓ

SIMON GYULA

Kedves Elvtársak!

Tanácskozásunk végéhez értünk. Ugy érzékelem, hogy a hazai és külföldi szakembereknek, a testi nevelés elméleti és gyakorlati jeles képviselőinek aktiv részvétele, nyilt, őszinte és szakszerü kérdésfeltevése eredményes és tanulságos vitákra vezetett. Mindez bizonyára - s ez véleményem szerint a további kutatás számára nélkülözhetetlen - a sajtó utján is nyilvánossá válik. Nem feladatom ezért a részletekre, vagy akár valamennyi fontosabb problémára utalni. Néhány kérdéskört szeretnék csak rekapitulálni, elsősorban azokat, amelyek véleményem szerint az iskolai és az iskolán kivüli testi nevelés fejlesztése szempontjából talán ma a legfontosabbak és legizgalmasabbak. Mindenekelőtt a témaválasztás és módszer aktualitásáról szólnék.

Ugy tünik, hogy a testneveléstudomány további fejlődése, különösen jelen stádiumban, a tudományok differenciálódása idején, valamint tudományos presztizsének további megerősödése most elsősorban a tudományközi jó kapcsaolatától függ, onnan nyeri legfőbb erőforrásait. Ezeknek a kapcsolatoknak erősitése, a határterületeken lefolytatott viták, dialógusok bátoritása, más tudományok egzakt módszereinek átvétele ma az elméleti fejlesztés legfontosabb feltétele. Az orvostudományok, a biológia, a pszichológia, a szociológia, a munkatudomány, az urbanisztika stb. ma valóban "tálcán" kinál föl szempontokat, gondolatokat, methodológiai elveket, bizonyitott igazságokat a testneveléstudománynak, mely - saját fejlődési törvényeit is eredményesen követve - ezekkel ma már élni tud s ez ugyancsak előnyére válik. Ugy tünik, hogy a modern embernek megkivánt testi képességeit, készségeit, egészségét, edzettségét, mozgásszükségletét illetően teljesen egyértelmü a tudomány állásfoglalása. Mindenki egyetért a helyzet elégtelenségével, a testi nevelés, a testkultura eddigieket meghaladó

gyorsabb fejlesztésének szükségességével. Az egyetértés magvát képező tudományos érvelés hitelességének, egzaktságának találkozása a társadalmi szükségletekkel, bizonyára uj fejezetét nyitja meg hazánkban a testkultura fejlesztésének, s az ezzel kapcsolatos egyértelmü szemlélet kialakitásának. Ugy véljük, hogy az ilyen értelmü előrelépés eredményezheti a testi nevelés oktatásügyi sulyának, szerepének növekedését csakugy, mint személyi, társadalmi presztizsének növekedését és bizonyára az anyagi-tárgyi feltételeknek is további javulását.

A fent vázolt kérdéskörrel kapcsolatban - mint metodológiai problémára is - szeretnénk még rámutatni, hogy a témák és a szakágak megválasztásában, a szakértők megszólaltatásában a komplexitás korszerü értelmezése nyilvánult meg. Az előadások, hozzászólások a lehetőségek határáig igyekeztek meghaladni a deszkriptiv jelleget, teret adva korszerü vizsgálatoknak, felméréseknek, kisérleteknek.

Számos megállapitás a szocialista neveléselmélet személyiségre vonatkozó kutatásaiba vág, s bizonyára ad annak szempontokat, megfontolásra nagyon is érdemes gondolatokat. Ezek köréből csak kettőt emelnénk ki. A neveléselmélet a mindenoldaluan fejlett személyiséget a szocializmus felépitésének teljes perspektivájában, dinamikus modellként szemléli. Valamennyi személyiségjegyet a világnézet elve rendezi, s egésszé a szakmai képzettség integrálja. A vita után ugy tünik, hogy a testi képességek, készségek, azok mindenkori állapota és fejlettségi szinvonala valamennyi személyiségjegy fontos velejárója, sőt a tevékenységben azok zavartalan "müködésének" egyik állandó feltétele is. A másik, amire utalnánk, a személyiség közösségi összefüggéseit érinti, a közösség szervezésére ad meditálási alkalmat, gondolatot. A testi nevelés formái, a sport, a játék a maga közösségeiben mindig racionális, "munkamegosztó", jól szervezett, teljesitményérzékeny, a teljesitményeket értékelni tudó tevékenységet jelentett. Olyan gazdag a motivációs bázisa, hogy tapasztalataira a neveléselméletnek a közösségi nevelés egésze szempontjából is érdemes jobban felfigyelnie. Ez azért is fontos, mert az V. Nevelésügyi Kongresszus tézisei nagyon határozottan kimondják, hogy dinamikus, nyitott, a változó világhoz gyorsan, "fürgén" alkalmazkodó személyiségek nevelésére

kell törekednünk, akik emellett világnézetileg, morális szempontból és testi képességeiket illetően jóval integráltabbak is egyuttal.

A kongresszus jelentős figyelmet szentel a szocialista müvelődés tartalmi kérdéseinek. Talán ennek is tulajdonitható, - s ezt mindenképpen helyeselni kell -, hogy tanácskozásunk külön is többször kiemelte: a testi képességek, ismeretek a korszerü müveltség szerves részét képezik, s szorosan összefüggnek számos más ismerettel, tevékenységgel, a munkával, a munkaerkölccsel, a világnézettel. A totálisan fejlett, minden vonatkozásban társadalmasult egyénnek a kialakitása - miként Marx elképzelése fölvázolta - nem nélkülözheti a testi képességek és készségek magasszinvonalu, egyre tökéletesebb nevelését.

Szinte közhely számba megy, hogy a munkafolyamat minden téren és szinten egyre inkább intellektualizálódik. A termelés egy bizonyos fejlettségi fokára inkább az egyoldalu testi igénybevétel volt jellemző, a jövőbeli termelésben ugyanezt a veszélyt az egyoldalu szellemi igénybevétel jelentheti. Mindez fontos feladattá teszi - az általános müveltség egészén belül - a magas szinvonalu test- és sportkultura kifejlesztését. E feladat azonban konkrét tevékenységet, részvételt is jelent, nem pedig a sportteljesitmények passziv szemléletét. Ebből az okfejtésből nem nehéz kihámozni a modern pedagógia egyik nagy gondolatát, az aktivitás elvét, melynek a mi szekció ülésünk is megfelelő figyelmet szentelt.

Még egyetlenegy általános gondolatot, a tanácskozás egészén végighuzódó, átfogó szempontot szeretnék ismételni. Szinte valamennyi előadás, felszólalás utalt arra a neveléspolitikai szükségletre, hogy az ifjuságnak /de a felnőtteknek is!/ nevelése ma már nem provincia, oktatási intézmények kereteibe szoritott tevékenység, hanem az egész társadalom ügye. Azt mondjuk, hogy gyorsabb reakcióju, edzettebb, mentálhigiéniai szempontból állóképesebb fiatalokat kell nevelnünk. Ezt irják elő a tudományos-technikai forradalom, a nagyarányu társadalmi mozgások, az urbanizációs folyamat, a közlekedés könnyebbé válása, a hirközlés forradalma stb. A mai ifjuságra az informá-

ciók, a változó környezeti ingerek, a spontán hatások áradata zudul. Az ifjuságra ható tényezők körének e jelentékeny kiszélesedése uj pedagógiai szükségletet teremtett: a hatótényezők koordinálása, együttmüködésük megszervezését, az ifjuságért érzett össztársadalmi felelősség kialakitását. Ugy érzem - ez az a korszerü oktatásügyi "program", melyben a testi nevelés iskolai és iskolán kivüli ügye a legmegfelelőbb helyre kerülhet.

Tanácskozásunkkal is ezt a célkitüzést igyekeztünk elsősorban szolgálni. Megköszönöm a hazai és külföldi közremüködők fáradozását, valamennyi résztvevő figyelmét és a szekció ülését bezárom.

A SPORTSZEKCIÓ ÜLÉSE

ÜLÉSELNÖKI MEGNYITÓ

LISSÁK KÁLMÁN

Tisztelt Tudományos Ülésszak!

Az a megtisztelő feladat jutott nekem, hogy hazánk felszabadulása 25. évfordulója alkalmával a Magyar Testnevelési Főiskola tudományos ülésszakának Sportszekció ülését megnyissam és vezessem. Ez alkalomból szeretettel köszöntöm hazai és külföldi előadóinkat, az ülésszak résztvevőit és kedves vendégeinket.

Egy ilyen kiemelkedő történelmi határkő, mint hazánk felszabadulásának 25. évfordulója, alkalmat ad arra, hogy viharos történelmünk talán egyik legjelentősebb korszakáról emlékezzünk meg. A magyar nép történelmében a honfoglalás óta nem történt olyan változás az államéletben és a társadalmi berendezésben, mint a negyed századdal ezelőtt megindult rohamos fejlődésünkben; szocializmust építő társadalmunk rendszerében, amelyben az egész nemzet jólétét szolgáló testnevelésnek is kiemelkedő szerep jut.

A jelen ünnepi tudományos ülésszaknak az is egyik feladata, hogy a testneveléstudomány helyzetét áttekintve képet adjon arról is, mi történt az elmult 25 év alatt. De ami a legfontosabb feladata az talán az, hogy e korszak jó és rossz tapasztalatai alapján felmérje, mi az elkövetkező évek feladata.

E fontos feladatok felmérése után parancsoló szükséggel kell vállalnunk, hogy lényegesen tervszerübben, jobban szervezett keretekben fogjuk össze a magyar testneveléstudomány teljes szellemi kapacitását, hogy az elmult negyed század lemaradását behozzuk és majd nyugodt lelkiismerettel minden szégyenkezés nélkül adhassunk számot arról, hogy sáfárkodtunk a kapott lehetőségekkel.

Kívánom, hogy az elkövetkezendő évek folyamán a testneveléstudomány fokozottabb megbecsülésben részesüljön és a sport

gyakorlati szakembereivel szorosabban együttmüködve adja meg a magyar nép egészségének, de nem utolsósorban a magyar élsportnak is azt a támogatást, mely nélkül nem tudja kiemelkedő dicsőséges tradicióit folytatni.

Ennek reményében nyitom meg a mai tudományos ülésszakot.

AD/220

ELŐADÁSOK

NÁDORI LÁSZLÓ

Időszerü edzéselméleti kérdések

1. Bevezetés

A tudományfejlődés belső logikáját követjük, ha időnként reviziót tartunk ismereteink időszerüsége és az előttünk álló feladatokkal való összevetése érdekében. Az egyes tudományok differenciált fejlődése, a rendkivül szerteágazó kutatási területek és azok eredményei lehetőséget adnak olyan integrációra, amelyik - rendszerint egy uj, fejlődő tudományterületen - robbanásszerüen meggyorsitja a fejlődést. Ilyen folyamatnak vagyunk tanui a testnevelés és sport elméleteinek és alkalmazott módszereinek területén is. Eddig általános érvényünek ismert és elfogadott tételek, felfogások a tudományos elemzés következtében kizárólagosból mozzanattá válnak és éppen ezzel kerülnek helyükre, ezzel válnak a további fejlődés fontos feltételévé.

Ezt azért kell hangsulyoznunk, mert a sportteljesitményfokozás elméleti kérdéseinek jelentős számában tapasztalható gyökeres változás. Ugy tünik számunkra hasznosabb, ha ezuttal egy alapvető témakör problémáit fejtegetjük és adunk további vitákhoz alapot ahelyett, hogy sokféle témakörben növelnénk a kérdőjelek sokaságát. A tudományterületek központi kategóriái ugyis rendező elvként szelektálják, minősitik és csoportositják az ismereteket, előkészitik a rendszerezést.

Feltétlenül időszerü edzéselméleti kérdésként kezelhető a mozgáskoordináció, továbbá azok a szerkezeti és müködési feltételek, kölcsönhatások, amelyek a mozgástanulás, csiszolás és uj mozgástechnika kialakitása terén jelentkeznek. A témakör tárgyalásának időszerüségét alátámasztja az is, hogy a mozgáskoordináció elméletére vonatkozóan - a testnevelési és sport-

szakirodalmunkban - megtalálható anyagok, felfogások, feltétlenül továbbfejlesztésre szorulnak.

2. Vezérlés - szabályozás

Mindenekelőtt a mozgáskialakulás, a sportmozgások elsajátitásának két lényeges feltételével, a vezérléssel és szabályozással kezdjük a téma kifejtését. A sportmozgásokban a vezérlés: valamely mozgásminta, program kialakitásának és alkalmazásának folyamatát, tehát adott esetben a mozgásfeladat megoldásának mintáját jelenti. A sporttechnikában egy teljes sportmozgás, pl. dobás vagy mozgásciklus, pl. uszás.

Vezérlésen kibernetikai értelemben olyan folyamatot értünk, amikor egy meghatározott dinamikus rendszert egy vagy több bemeneti nagyság, hatás /input/ éri anélkül, hogy az eredménynek /output/ visszahatása lenne a bemeneti nagyságra. A vezérlés hatás utja eszerint egymást követő. Olyan ez a folyamat, amelyben az input egy teljes egész programból, vagyis valamely feladat megoldása érdekében adott egyértelmü utasitássorból áll. A végrehajtás menetében és a végén felmerülő információknak nincs befolyásoló szerepük a programra, legalábbis fel kell tételeznünk, ha kizárólag a vezérlés szerinti történéssort vizsgáljuk.

Szabályozáson valamely - dinamikus önszabályozó - rendszer állandóságának fenntartását értjük, szabályozó körök révén. Az emberi szervezet, mint egész, rendkivül dinamikus önszabályozó és ebből fakadóan önszervezésre képes rendszerként fogható fel.

A szabályozáson tehát a mintának, a vezérlési programnak megtartása, érvényesitése érdekében létrejövő - főként korrekciós - folyamatokat értjük, pl. evezésben a külső változó feltételek között a kialakitott minta fenntartását. Szabályozás segitségével védi ki a rendszer azokat a hatásokat, amelyek a minta eltéritése irányában hatnak.

A mozgásfolyamat vezérlése, szabályozása egymást kölcsönösen feltételező és kiegészitő folyamat, a motorika központi problémáját jelenti. Az emberi akaratlagos mozgások vezérlő

/beinditó/ és szabályozó /korrekciós/ folyamataiban, mechanizmusaiban két alapvető komponens szerepét kell hangsulyoznunk, hogy a vezérlés - szabályozás folyamatokat helyesen értelmezzük. A két komponens a következő:

- gondolkodási összetevő és
- a közvetlenül kapcsolódó mozgáscselekvés, kettő kölcsönhatásának feltételezésével. Már a harmincas években felhivta a pszichológusok, fiziológusok és testnevelő tanárok figyelmét Anohin és Bernstein a két komponens folyamatosan érvényesülő kölcsönhatására. Az ujabb biokibernetikai felismerések továbbfejlesztették ezt a felfogást, amelynek lényege: az emberi akaratlagos mozgások koordinációjában kör jellegü hatásmechanizmust kell feltételeznünk, a hatások körforgásáról kell vitatkoznunk. Ebben az uj, amire Farfel már 1955-be nyomatékosan utalt: számolnunk kell a koordináció kialakulásában a tevékenység végrehajtásáról visszaérkező információkkal, a visszajelentéssel, a reafferentációval. Ezek ugyanis integráns összetevők a koordináció folyamatában, ezzel válik kör jellegüvé, körforgássá és természetesen hatásában egymást feltételezővé a vezérlés és szabályozás.

A vezérlés és szabályozás folyamata egyrészt jelent egy matrix-ot, mintát, amely a külvilág belső modelljének tudatos, aktiv programozását, kialakitását tételezi fel, ezt a folyamatot képviseli, másrészt a mozgást vezérlő impulzusok ugy kerülnek leadásra a végrehajtó szervekhez, hogy közben kiiktatják a redundáns /felesleges, funkció nélküli/ szabadságfokokat, megoldási lehetőségeket. Vagyis ezáltal létrejön az a kivánt izommüködési kölcsönhatás, szinergizmus, amelyik lehetővé teszi, hogy a mozgásrendszer viselkedésével megfeleljen a biomechanikai törvényszerüségeknek, célszerüségeknek. Mindez természetesen azt követeli, hogy mind a gondolkodási komponens, mind az azt követő, azzal kapcsolatban álló cselekvési összetevő megfelelő vezérléssel és szabályozással rendelkezzék. Ilyen mozgásprogram felépitéséhez és érvényre juttatásához a nélkülözhetetlen információkat két szabályozó kör révén szerezheti be a rendszer. /A rendszert jelen esetben a mozgás-

koordináció folyamata képviseli./ A mozgáskoordinációt tehát dinamikus önszabályozó rendszerként kezeljük.

A "belső szabályozó kör" endogén visszacsatolások révén jut érvényre. Ezek folyamatos jelzéseket küldenek a rendszer perifériáján lezajló történésekről. Ez a szabályozó mechanizmus mindenekelőtt a proprioceptorok szerkezetéhez és müködéséhez kapcsolódik.

A külső szabályozó kör ugy valósul meg, hogy az élő szervezet az exteroceptorok - főként a telereceptorok - segitségével a külső környezetből jelzéseket, információkat vesz fel. Ezeket az információkat nem csupán "észleljük", "tudomásul vesszük", hanem aktivan nyerjük, megszerezzük a környezettel folytatott aktiv küzdelem sikere érdekében. Éppen ez a küzdelem teszi lehetővé az élő organizmus számára azt, hogy a külső környezetre oly formán tud hatni, amelynek következményeként kölcsönhatás áll elő a belső és külső szabályozó kör között. Közeledés vagy azonosság jön létre a szubjektiv /belső/ és objektiv /külső/ jelenségek, történések között a vezérlő - szabályozó folyamatban. Ez akkor fordul elő, amikor a labdarugó a hozzáérkező labda elrugása előtt eldönti már azt, hogy kinek adja tovább a labdát. A helyzet felmérésében pedig egyáltalán nem zavarja őt a labda megfelelő helyre juttatásának feladata. A gondolkodási, vezérlő - szabályozó ténykedésbe be tud épülni az a rugóerő, irány, magasság stb., ami a labda továbbitásához tartozik, jóllehet a rugást tulajdonképpen végre sem hajtotta. Mindez azért lehetséges, mert gyakorlás révén közeledés, majd azonosság jött létre a rugás tényleges jellemzői és a róluk kialakult mozgásminta, mozgásemléknyom jellemzői között. Az elővételezett rugással, mint gondolkodási tényezővel, már a helyzet felmérésekor lehet számolni. Mire a tényleges rugásra kerül a sor már bizonyos előzetes szelekciót is el lehet végezni a rendelkezésre álló megoldási minták között.

Ebben a kör jellegü hatásmechanizmusban főként a külső szabályozó kör játszik jelentős szerepet, mivel - mindenekelőtt a mozgásprogramok koordinációjában - a gondolati, a gondolkodási összetevőt szolgálja. A belső szabályozó kör ez-

zel szemben elsősorban a konkrét izomtevékenységet szabályozza és biztositja a rendszer müködésében a biomechanikai célszerüséget.

Ezután érthető és fontos követelés az, hogy a belső visszacsatolási folyamatokat tudatosan kell formálnunk, alakitanunk.

Az utóbbi évtizedben sok tudományos kutató, szerző és szakember állandóan visszatérően hivatkozik a mozgásérzékelés fontosságára, a mozgás vezérlésben és szabályozásban játszott döntő szerepére. Bolgár birkózók körében végzett kutatások eredményei, továbbá Kevey János, az évtizedek óta igen eredményesen külföldön müködő vivóedző tapasztalatai utalnak arra, hogy milyen eredményesen alkalmazzák a mozgásérzékeléses oktatást, a mozgásérzékelés tudatos fejlesztését. Döntő fontossága van végül is annak, hogy a sportoló szubjektiv uton szerzett információi mellett a térről, időről, mozgásai dinamikájáról objektiv adatokat, jelzéseket is kapjon. Hasonló meggondolásból gyakoroltat Koltai Jenő különböző sulyu szerekkel. Ezzel ébren tartható a szabályozó rendszer differenciálási készsége, javitható a mozgásérzékelés finomsága.

Az általános, alapvető kérdések előrebocsátása után néhány gyakorlati példán keresztül szeretném bemutatni a vezérlés és szabályozás elvi problémáit.

A programvezérlés olyan folyamatot jelent, amelyben a feladat megoldására egyértelmüek az utasitások. Az utasitások láncáról alkotott elképzelés - amellyel az egyén a mozgásfeladatokat megoldja - uralkodó volt egy jó időn keresztül. Még ma sem egyértelmü a vezérlés és szabályozás folyamatainak, kölcsönhatásainak felismerése, jóllehet ma már a tudományok jelentős részében megfelelő helyet és alkalmazást kaptak a kibernetikai ismeretek. Változás tapasztalható - sok esetben kényszerüen - a mozgáskoordináció elméletének ezen a területén is, amint ezt néhány példával alá lehet támasztani. Egyre több hivatkozást találunk a környezetből kapott hatásokra, mind gyakrabban találunk utalást az elraktározott programokra, tapasztalatokra, tulajdonképpen a mozgásemlékezetre, amikor koordinációs problémák magyarázatára keresnek lehetőséget. Mindez természetesen messze van már attól, ahogyan az elavult mozgáselmé-

let utasitásláncával - mint központi magyarázó elvvel - akarta leirni a mozgáskoordináció lényegi történéseit.

Ennek a felfogásnak elégtelenségét egyszerü önmegfigyeléssel is meg lehet állapitani.

Amikor pl. olyan asztalfiókot akarunk kihuzni, amelyik jobban szorul a szokottnál, akkor huzás közben a mozgásban - huzásban - érintett, munkát végző izmok feszülése azonnal megváltozik. Ez azonban azért lehetséges, mert a proprioceptorok a szokottnál erősebb izomnyujtásról szenzomotoros információkat adnak le, amelyek részben a gerincvelőben azonnali feldolgozásra kerülnek és eredményként - az izom saját reflexeinek közremüködésével - további motorikus egységek kapcsolódnak be. Ezzel a szokottnál nagyobb ellenállást folyamatosan le lehet győzni, a szoruló asztalfiók kihuzásához nem szükséges uj programot, utasitásláncot bevetni. Ezenkivül - különösen nagy ellenállás esetén - más izomcsoportok is müködésbe lépnek, mint szinergisták, aminek látható jeleként a fiók kihuzásakor egész testünk erősen tónusos állapotba kerülhet. Ez a folyamat ugy jön létre, hogy a kéregbe és a kéreg alatti szerkezetekbe, szabályozó központokba feljutó visszacsatolt információk - a szokottnál nagyobb ellenállás jelzésekor - megfelelő változtatásokat, korrekciókat hoznak létre, az eredeti mozgásprogram megváltozását okozzák.

Ha pedig - a már leirt - növelt erőfeszitéssel sem tudjuk kihuzni az asztalfiókot, akkor egy előrehajlással előlendületet veszünk és egész testünk sulyát beleadva rántjuk hátrafelé a fiókot, egy szokatlanul gyors, rövid mozdulattal. Ebben az esetben azonban az eredetitől eltérő, teljesen uj program és vezérlés alapján oldjuk meg a feladatot.

Egy bonyolultabb sport példa még inkább feltárja a vezérlés és szabályozás összefüggéseit, kölcsönhatásait. Vegyünk példának egy gyenge technikával rendelkező uszót. A kevésbé gyakorlott uszó főként az uszás megkezdésekor küzd koordinációs problémákkal. Kapkodó, ritmustalan, megszakitásos a mozgása. Az ok: a program szerinti vezérlés, az izombeidegzés és a fellépő ellenállás - a program szabályozása - között nem jön létre megfelelő finomságu, kellően differenciált kölcsönhatás. A viz közegellenállása, tehát a külső ellenállás mindenkori

nagysága ugyanis döntően a mozgás dinamikai összetevőjétől, vagyis a huzás nyomáserejétől függ, végül is az uszómozgás érdekében kifejtett erőtől.

A külső erők létrejöttének a külső erő nagyságának közvetlen oka tehát az uszó erőkifejtése, annak nagysága. Ezuttal reaktiv erő keletkezik. Az uszó sportmozgásban minden esetben akkor keletkezik zavar, megállás, technikai hiba, ha az uszónak a vizre gyakorolt nyomása - mint a vizre ható erő centrális összetevője - tulságosan nagy, nincs megfelelő viszonyban az érintő összetevőkkel, vagyis az előrehaladás érdekében kifejtett erőkkel, a tangenciális összetevőkkel. Ezuttal tehát nemcsak a belső erők /izomerő/ nagyságáról van szó, hanem elsősorban a hatásirányokról. Mindenképpen bonyolult koordinációs problémát kell tehát megoldanunk bármely folyamatos, ritmusos sportmozgásban. Az emberi mozgásban a problémát a kinesztétikus reafferentáció, a végrehajtott mozgásról folyamatosan befutó, visszacsatolt információk oldják meg, amelyek a tevékenység minden egyes fázisában pontos képet adnak a koordinálásra kerülő erők viszonyáról. A kinesztétikus információ egyezteti /differenciálja/ és ennek következtében folyamatosan korrigálja az anticipált mozgásprogramot. És, hogy ez a szabályozó mechanizmus már a mozgás kezdetén érvényesülhessen, számos edző, gyakorlati szakember tanácsolja, hogy gondolati végrehajtással kell elkezdeni a gyakorlást.

Erről Puni és más szerzők egy évtizeddel ezelőtt említést tettek már. További feltétel a szabályozás hatásfokának emelésére az, ha az első mozdulatokat kisérleteket, próbálkozásokat közepes erőkifejtés mellett, könnyedén hajtja végre a sportoló. Ezzel a kinesztétikus szabályozó kör bejáródik.

Mindez egyértelmüen utal a vezérlésre korlátozott mozgáslánc, utasitáslánc elmélet* elégtelenségére. Igaz, hogy a jól begyakorolt sportmozgásokban a mozgásszerkezet már részleteiben is - több kevesebb változatban - tárolt programot jelent, amely megszokott körülmények között ugy tünik mintha szilárd

---

*A "dinamikus sztereotip" vulgáris, leegyszerüsitett felfogására gondolunk. /A szerző./

mozgásminta alapján bonyolódna le. Ha azonban a labdaelkapásoknak, a dobásnak, lesiklásnak mozgásfolyamatait részletesen elemezzük nyilvánvalóvá válik az eredeti mozgásprogram reafferens uton történő befolyásolása, a befolyásolás és változtatás feltétlen szükségessége.

3. Mozgáskoordináció

A tudományok - elsősorban az idegélettan - közel száz éve foglalkoznak ezzel a problémával anélkül, hogy átfogó, ellentmondás mentes leirást tudtak volna adni a mozgáskoordináció elméletéről. Ezt mutatja a koordináció fogalmának történelmi fejlődése is, amelynek nagyon vázlatos áttekintésére vállalkozhatom csak.

Példaként vegyünk evezős mozgást. Az evezés kezdetekor jelentkezhet mozgástechnikai és egyensulyi probléma abból, ha az egyik oldalon kis lapátfelülettel toljuk a vizet, a másik oldalon pedig mélyen a vizbe merül a lapát. Ilyen esetekben feltétlenül egyensulyzavarnak kellene keletkeznie. Emellett a versenyhajó rendkivül labilis, a vizfelület gyakran változó, hullámzó, szabálytalanul mozgó. A folyamatos evezés érdekében az evezősnek ezért uralkodnia kell olyan erők kölcsönhatásain, amelyeket nem tud elővételezni, anticipáltan programozni. Kinesztétikus, látási, hallási, tapintási és vesztibuláris visszacsatolt jelzésekre, reafferentációra van folyamatosan szükség, hogy a mozgásfolyamat állandóan optimálisan alakuljon. Ha - akár részleteiben és - kizárólag kész program alapján jönne létre az evezős mozgása, akkor elkerülhetetlenek lennének a koordinációs és egyensulyzavarok.

A jól felkészült evezős reafferens mozgásszabályozása természetesen nem tudatos már, aminthogy ellenkezőleg a kezdőnél, tökéletlen, hiányos még ez a szabályozás.

Végül megállapithatjuk, hogy a sportmozgások mozgáskoordinációja feltételez ugyan programot, de a programvezérlés folyamata önmagában nem tudja megoldani a fellépő koordinációs problémákat, feladatokat. Az utasitáslánc, mozgáslánc magyarázó elv, modell segitségével nem lehet kielégitő elméleti alapot

adni a koordináció lényegi történéseinek magyarázatában. Lényeges szerepet kell adnunk tehát a visszacsatolás folyamatainak, a szabályozásnak.

Az irodalom - anatómiai, élettani, pszichológiai - tanulmányozása a koordinációt illetően nem ad lehetőséget egységes fogalom meghatározására.

Foerster neurofiziológus szerint a mozgáskoordináció azt jelenti, hogy a szervezet valamely tevékenység keretében mozgásvégrehajtással alkalmazkodik a vele szemben támasztott igényekhez. Ezzel bekerült a "cél" kategóriájába a fiziológiába, ami önmagában már problémát okozott, miután nem alapvetően élettani fogalommal, magyarázó elvvel operált. Ezért azután nem vált általánossá, a meghatározás érvényességét nem fogadták el. Még ma is találkozunk ugyanis ilyen megfogalmazásokkal: "Céltól mentes sorrendi kapcsolatok valamely mozgásfolyamat részmozdulatainak jellemzői között" [7], továbbá leegyszerüsitve, "az egyes izomösszehuzódások, ill. szenzomuszkuláris folyamatok között". Ezek a megfogalmazások részkérdésekben - a részmüködések és részszerkezetek vonatkozásában - segitséget adhatnak a koordinációs folyamat feltáráshoz, megfelelő összefüggések, törvényszerüségek megfogalmazásához, amint ez például a klasszikus reflextan, Sherrington esetében tapasztalható. Az igy kapott eredmények alkalmazási lehetősége azonban meglehetősen szükre korlátozódik, ha valaki a biológiai és társadalmi oldalról determinált mozgáscél absztrakcióját figyelembe akarja venni.

A dialektikusan gondolkodó természettudósok már régóta felismerték azt, hogy az emberi - és ezen keresztül az állati - mozgáskoordináció folyamatát egy céllal, értelmes feladattal kell kapcsolatba hozni. Éspedig az anticipált cselekvés céljának vezérlő /szervező, programadó/ és szabályozó szerepét kell alapul vennünk. E tekintetben kimagaslóan uttörő szerepet játszott Bernstein, akinek a mozgáskoordináció szerkezeti felépitésével foglalkozó elméletéből a kibernetika is átvett lényeges gondolatokat. A koordináció problémáját "differenciált azonosság" formájában fejti ki. Ezzel kapcsolatban alkalmazza - már 1929 óta - a mozgások ciklikus szabályozásának elvét /reflex gyürü elv/, mikor is ennek a történésnek megadja a

mechanikai alapját is. Bernstein elméleti főművében kifejezi, hogy a mozgáskoordináció lényegét érintjük amikor arra utalunk, hogy "jelentéssel rendelkező feladatokat mozgáscselekvéssel oldunk meg". Hangsulyozza, hogy olyan koordinált mozgáscselekvésekről van szó, amelyek lehetővé teszik eredményük anticipálását.

"A mozgáscélnak" mint szabályozó hatásmechanizmusnak létrejöttében nem ismerjük még a fiziológiai történéseket. Ezért van az, hogy a fiziológia ebben a kérdésben a célra mint pszichológiai /társadalmi/ kategóriára utal. Márpedig ezt a kategóriát mindenképpen "biológiai-társadalmi" kölcsönhatásban lehet csak meghatározni, mint ahogy az emberi mozgás sem csak társadalmi, vagy csak biológiai kategória. /Ezzel kapcsolatban utalnunk kell a Gestalt-pszichológiára, amely olyan álláspontot képvisel, hogy a mozgáskoordinációban döntő, szabályozó tényezőként a mozgásegységek, alakok szerepelnek. Ezzel azután a problémát uj megoldási lehetőség felé irányitja, tereli. Ezek a lehetőségek szinte teljesen számitáson kivül hagyják a neurofiziológiai magyarázó elveket./

A mozgáskoordináció megközelitő meghatározása Schnabel szerint igy fogalmazható meg: "A mozgáskoordináció mozgáscselekvések sorrendjét, meghatározott szerveződését jelenti, valamely anticipált célnak /értelemnek/ megfelelően."

Koordinálni azt jelenti: összerendezni. A fiziológus elsősorban az izomtevékenységre vonatkoztatja ezt: szinergista és antagonista izomtevékenységre és az idegrendszerben végbemenő megfelelő szabályozó folyamatokra. Ezt a felfogást röviden igy jelzik: neuromuszkuláris koordináció. A régebbi funkcionális anatómiában és a kineziológiában mozgáskoordináción az egyes izmok és izomcsoportok összjátékában jelentkező szabályokat, azok megállapitását értették. A biomechanikus ezzel szemben mozgáskoordináción a mozgáscselekvésben szereplő különböző erőimpulzusok koordinálását érti. A sportpedagógus tapasztalati alapon a mozgásfázisok /ezek a mozgás időbeni felosztása alapján határozhatók meg/ összerendezését, rész- és elemmozdulatok együttesét, sorrendjét, ezek sajátos minta szerinti összerendezését érti. A részmozdulatokat külön-külön funkcionális egységként lehet értelmezni, amelyeket ezért ele-

mezni lehet, ki lehet emelni, és természetesen izoláltan, önállóan is végre lehet hajtani az összmozgástól függetlenül, pl. uszásban: kar, lábtempó.

További megfogalmazás lehet a mozgáskoordinációra, a következő: a mozgáskoordináció céllal meghatározott mozgásszerkezet, amelyik rendelkezik a szükséges jellemzőkkel, vagyis téri, idői, dinamikai jellemzőkkel. Ezek a jellemzők a neuromuszkuláris rendszernek a mindenkori környezettel való kölcsönhatás folyamatában jönnek létre [13].

A mozgáskoordináció a sportoló és edző számára megragadható, mert meghatározhatók a mozgásfázisok. Az egész és a részmozdulat, azok szekvenciája meghatározott, már emlitett mozgásjellemzők révén jutnak kifejezésre. Korszerü technikával, müszaki, pedagógiai, pszichológiai, élettani vizsgáló módszerek segitségével elemezhetők a sportmozgások.

Ha azonban a mozgáskoordináció lényege után kutatunk, akkor látnunk kell, hogy a legegyszerübb mozdulat összetevőinek elemzésében is számos problémára bukkanunk. A szabályozó, vezérlő szerveknek ugyanis nagyszámu változókkal, lehetőségekkel kell számolniuk. Bár a döntő tényező e tekintetben az emberi szervezet mozgásszerveinek anatómiai felépitettsége, mégis már egy mozgásaktusnál is - ezuttal a tartásos helyzetet, speciális mozgásesetként kezelhetjük - a mozgáslehetőségek nagy számát kell a szabályozó rendszernek számitásba vennie. Ezeket a lehetőségeket /szabadságfok/ nem lehet pontosan megadni. Ez a szám mindenekelőtt az izületi rendszer mozgáslehetőségeinek számából adódik, vagyis mindenekelőtt az izületi lánc sokszemüségétől függ.

Igy pl. sulylökésnél a kinematikai láncnak szinte valamennyi izülete - láb, törzs, a dobókar és részben a szabad kar is - effektiv módon vesz részt a mozgásban. Ez egyuttal azt is jelenti, hogy a térbeni és időbeni jellemzőkkel rendelkező mozgást megfelelő beidegzéssel kell szabályozni.

Paradoxonként a tartásos helyzetek is bonyolultak. Pl. szertornában, müugrásban a lehetőségek /szabadságfokok/ nagy számát kell állandóan kiiktatni. Az izületek rögzitése - izomfeszülés segitségével - azonban sajátos, "természetellenes" feladatot ró a szabályozó rendszerre, mert az anatómiai és

idegrendszeri szerkezetekkel kialakult szinergista müködéseket nem lehet érvényre juttatni. Pontosan azért, hogy "természetellenes" tartásos helyzeteket hozhassunk létre. Ezért jelent gyakran nehéz feladatot a mozdulatlanság, egyes végtagok mozgásának a természetestől való eltéritése, vagy mozdulatlanságának megteremtése.

A mozgásrendszer szabályozhatóságát bonyolitja továbbá az, hogy a kinematikai mozgáslehetőségekhez még egy további tényező is járul, amelyet számitásba kell venni a koordinált mozgáscselekvés folyamatában. Ez a tényező pedig a mozgásfolyamatok elasztikussága: az izmok, szalagok és inak rugalmassága.

Ebből fakad Bernstein megállapitása: "A mozgás koordinációja tulajdonképpen az önmagát mozgató szervek felesleges szabadságfokainak kiküszöbölését jelenti".

A mozgásszervek müködésében a lehetőségek, szabadságfokok nagy számán kivül a koordinációs feladatok azzal a ténnyel is bonyolódnak, hogy sok izomnak nagyon rövid az erőkarja. Ezek az izmok közel az izület mögött tapadnak. Viszonylag csekély izomhosszváltozások ezért jelentős elmozdulást eredményeznek az emelő végén /teherkar végén/.

További bonyolitó tényezők a környezeti erők hatásából erednek és olyan környezeti változásokból, amelyek éppen a mozgásfolyamat következményeként reaktiv erőkként jönnek létre.

Minden sportmozgás, cselekvés tulajdonképpen irányitott meghatározott küzdelemként, feladatként fogható fel egy adott környezeti helyzetben. Ezért az izomerő - mint alapvető tényező - mellett egyéb erőket is számitásba kell venni, ezeket is be kell vonni a koordinációs folyamatba: föld vonzóereje, tehetetlenségi erő, surlódás, levegő és vizellenállás stb. Igy azután egészen nyilvánvaló, hogy sulylökésben akkor lehet elérni nagy teljesitményeket, ha a kifejtett izomerőt rendkivüli pontossággal egyeztetjük a sulyra ható nehézkedési erővel és a fellépő tehetetlenségi erőkkel. Evezésben pedig ennek megfelelően a fellépő vizellenállást kell beépiteni az erőkifejtésekbe.

Mivel az emlitett erők részben reaktiv módon hatnak, vagyis a mozgáscselekvés következményei, és mivel éppen ezért nagyságuk, irányuk, támadáspontjuk állandóan változik, a koordinációs feladatok még inkább bonyolultabbá válnak. Ha pedig figyelembe vesszük azt, hogy pl. a küzdősportokban, a sportjátékokban a küzdelem nemcsak mechanikai, környezeti feltételek számitásba vételével folyik, hanem az ellenfél, a küzdőtárs még további előre nem látható környezeti feltételeket is teremt az egyén és a környezet rendszerében, annál is inkább, mert a társ, ellenfél akciói autonóm természetüek, ezért nyilvánvaló, hogy az ilyen sportágakban többszörös bonyolultsággal kell számolnunk.

Külön tárgyalást érdemel a statikai-dinamikai tényezők kölcsönhatásának, az egyensulynak fenntartása. A mozgáskoordináció, ha tekintettel vagyunk a nehézkedési erőre, tehetetlenségi nyomatékra, surlódási erőre, a levegő- és vizellenállásra, azt is magába foglalja, hogy a testet a föld vonzóerejének figyelembevételével meghatározott helyzetben fenntartja. Jelentős problémák merülnek fel ezért olyan mozgásos és tartásos feladatokban, amelyeket nagyon kis felületü alátámasztással kell végrehajtani. Az egyensuly egészen csekély mérvü megzavarása, pl. sifutásban, kajak-kenu, evezés és torna sportágakban a teljes mozgás sikertelenségéhez vezethet, ha csak kellő időben nem regisztráljuk és ki nem egyenlitjük.

Ilyenkor ugyanis a nehézkedési erő már kiesik a koordinációs mechanizmusból, a mozgásban szerepet játszó erők összjátékából, az erők kölcsönhatásából, integrációjából, és a továbbiakban a föld vonzóereje a mozgáskoordinációban romboló hatást vált ki. Ezuttal ismét egy okkal több, amiért a koordinációt bonyolult folyamatként kell jellemeznünk.

A koordinációs feladatok bonyolultságának feltárása után a mozgáskoordináció fogalmat tovább konkretizálhatjuk. Valamennyi mozgásjellemző összerendezésén értjük a mozgás folyamatában ható belső és külső erők felhasználását, a mozgásapparátus /mozgásszervek/ szabadságfokainak figyelembevételével ugy, hogy a meghatározott feladatot célszerüen oldjuk meg.

A mozgáskoordináció függését a mozgáscselekvés céljától ennek következtében tovább bővithetjük járulékos, másodlagos

függőségekkel: a mozgásszervek lehetőségei /szabadságfokok/, az állandóan és időnként ható külső erők /mozgástól független erők és reaktiv erők/, helyzetek és ezek változásai /különösen küzdő sportokban és játékokban/.

4. Információs források

A leglényegesebb tényezők bemutatása után, amelyeket az emberi szervezetnek a mozgáskoordináció folyamatában figyelembe kell venni és fel kell dolgozni, könnyü belátni, hogy az emlitett tényezőkre utaló információk szerzésének és feldolgozásának kiemelt jelentőséget kell adnunk. Az információt a kibernetikában igy definiálják: "Mértéknagyság az eredmények fellépésének bizonytalanságában." Nincs ezuttal mód arra, hogy információelméleti meggondolások alapján tárgyaljuk a mozgáskoordináció keretébe tartozó információproblematikát. Arra már jelenleg is szükség van azonban, hogy a tudományos kutató, valamint a gyakorlati szakember mozgással kapcsolatos gondolkodásmódjában feltétlenül szerepeljen a kibernetikai modell. Ezzel ugyanis lehetővé válik a szenzoros és verbális jelkapcsolatok, viszonyok kezelése, értelmezése, vagyis a kibernetikai modell alkalmazásával beszélhetünk az információk felvételéről, továbbitásáról és feldolgozásáról. Ennek elvi és gyakorlati jelentőségét - mint látni fogjuk - nem lehet eléggé aláhuzni.

Ezzel összefüggésben szükséges abból a feltevésből kiindulnunk, hogy mindenféle mozgáscselekvés, vagyis a sportban jelentkező viszonylag bonyolult mozgásfolyamatok is feltételezik a programozást. Bizonyitottként tekinthető, hogy egy ilyen programozás bonyolult neurológiai folyamatok formájában, a legkülönbözőbb központok és rendszerek kapcsolatában, együttmüködésében bonyolódik le. A programot - pszichológiai aspektusból - anticipált mintaként, mozgásvázlatként foghatjuk fel. A rendelkezésre álló ismeretek nem elégségesek ahhoz, hogy a programozó rendszer szerkezetéről és szervező tevékenységéről megbizhatót mondjunk. Igy azután egyelőre kénytelenek vagyunk ezt a rendszert "fekete dobozként" kezelnünk.

Valamely mozgáscselekvés programozása - természetesen célszerü formában - csak akkor lehetséges, ha a feladat és cél mellett egyéb tényezők többsége, sokasága is ismert. Természetesen azoké, amelyek a mozgáskoordinációban meghatározó szerepet játszanak. Ismert tény, amennyiben az érzékszervek épek, jól müködnek, akkor minden pillanatban nagyszámu jelzés fut be a receptorokból a szenzoros központokba. Azok a jelek, jelzések, amelyek a mozgás kivitelezésében lényeges információt tartalmaznak, a szenzoros központokból tovább haladnak analizis és szintézis utján, majd feldolgozásra kerülnek. A fiziológia ezt az információelméleti megfogalmazással leirt folyamatot afferentációnak jelöli.

Az alábbi példák arra utalnak, hogy miként épülnek be a mozgás programozásába az érzékszervi információk, illetve a végrehajtásról érkező visszajelentések.

Még olyan sportcselekvéseknél is szükség van a végrehajtás közbeni helyzetelemzésre és természetesen a helyzetről befutó afferens jelzések feldolgozására, amelyek viszonylag állandó feltételek mellett bonyolódnak le, amelyeknél a hosszabb gyakorlás eredményeként a mozgásfolyamat viszonylagos állandóságot mutat. Ez a helyzet áll elő pl. magasugrásban, ahol a léc magassága, a roham hossza és iránya, a nekifutópálya talaja, az elrugaszkodás helye viszonylag állandó, ismert tényező. Azok a mozgáscselekvések pedig, amelyekben a feltételek nem állandóak, még erőteljesebb helyzetelemzést igényelnek. Ez fordul elő pl. silesiklásnál, mert ezuttal egy "csuszó programozás"-sal állunk szemben, mivel lesiklás közben, annak egyes fázisaiban uj és uj mozgásprogramok készülnek. A független változók ugyanis rendkivül dinamikusan módosulnak: a pálya külső körülményei, domborzat, akadályok, talajfelszin stb. Ezekről főként vizuális információkat szerzünk. Ezuttal jó példát kapunk a közvetlenül mozgást kiváltó és a helyzetből érkező, mozgást módositó információk összekapcsolására. A pálya állapotáról kapott információk általában helyzeti jelzések, amelyek a mozgáskoordináció kisebb módositását igénylik, mig ezek összessége egy adott pillanatban közvetlenül mozgáskiváltó is lehet, amennyiben pl. a lesiklónak ugrania kell egy adott helyen.

A szituációs és közvetlenül mozgást kiváltó jelzések komplexitása a küzdősportokban, sportjátékokban még inkább növekszik, mert az ellenfél cselekvéseit, továbbá a játékostárs akcióit saját mozgáscselekvésünk programozásában döntő jelentőségü információként kell kezelnünk.

Valamely sportcselekvés megkezdésekor rendszerint lezárul annak durva programozása /természetesen nem zárt, végleges programról van szó/. Továbbra is fennáll azonban az érzékszervi információk befolyása a cselekvés lebonyolódására. A tökéletes szenzoros információ a sporttevékenységben - és természetesen más emberi tevékenységben is - lényeges feltétele a mozgás koordinált végrehajtásának. A koordinációs folyamatokban szerepet játszó erők, tényezők bonyolultsága, nagy száma és gyakran azok előre nem tervezhető változékonysága a legtöbb esetben lehetetlenné teszik a merev programozást. Az emberi mozgásrendszer nem ugy müködik, mint egy programmal vezérelt gép,amelyben minden részlet előre lefektetett, központilag kódolt minta alapján szerveződik és változatlanul ismétlődik, hanem a mozgások - amint erre ismételten utalunk - folytonos korrekciók mellett mennek végbe, vagyis a mozgásfolyamat folytonos szabályozása alatt áll, ami egyuttal folyamatos vezérlést is jelent.

A mozgás végrehajtás közbeni korrekciója csak azáltal válhat lehetővé, hogy az organizmus rendelkezik visszajelentett információkkal, fiziológiai terminológiával élve: reafferentációval. Ezen visszacsatolt afferens impulzusokat értünk, vagyis a mozgás lefolyásáról afferens pályán közvetitett információkat. Ezek az információk fajtájukat illetően az alábbiak lehetnek: tartalmazzák pl. tornában a láb mindenkori helyzetét, illetve az egész test és a szer viszonyáról tudósitanak a gyakorlat fő fázisaiban, vagy pl. lesiklásban az irányváltoztatásokat, a kapuk és a test viszonyát, a pálya tulajdonságait, a mindenkori egyensulyi helyzetet stb. jelzik. Egy késleltetett, eséssel egybekötött dobásnál pl. kézilabdában, a visszajelentéses információk révén veszünk tudomást az ellenfél helyzetváltozásairól, amellett az elért végtaghelyzetről, illetve a rendelkezésre álló mozgásnagyságokról, lehetőségek-

ről. Ezek az információk szolgálnak alapul a dobás pontos végrehajtásához.

A birkózó mozgását szabályozó rendszer ugyancsak a reafferentációs információk révén értesül arról, hogy az ellenfél milyen mértékben áll ellen a vele szemben kifejtett huzó, vagy nyomó erőnek. Igy tudja érzékelni, hogy az ellenfelével szemben felhasznált erő elegendő-e.

Gerelyhajitásnál, diszkoszvetésnél a mozgás összlefolyásáról szerzett információk mellett az egyes végtagok helyzetváltozásairól és a versenyszer mozgásáról futnak be jelzések.

Anohin a reafferens uton érkező információ-tartalmat a következőképpen különbözteti meg: mozgást szabályozó, azt közvetlenül, fázisaiban is befolyásoló reafferentáció és az eredményre utaló /rezultativ/ reafferentáció. Ez a megkülönböztetés a koordinációs folyamat megértése szempontjából lényeges.

Az előbbi - tehát a mozgást szabályozó reafferentáció - a kinesztétikus jelzések pályáin fut be. Ezek a jelzések - keletkezésüket illetően - a proprioceptorok ingerlésével kapcsolatban vizsgálhatók /izmok, inak, izületek/. Az ott végződő érző idegek, amelyek válaszolnak az izom feszülésére, hosszváltozására folytonos információt szolgáltatnak a koordináló idegközpontoknak a mozgás lefolyásáról, illetve a felvett végtaghelyzetről, testhelyzetről. Amint ez a kutatásokból egyértelmüen kiderült, az edzett sportoló képes mozgásérzékelése révén, vagyis kinesztétikus jelzések segitségével pl. egy izületi szög pontos becslésére.

Ez a proprioceptiv reafferentáció a fiziológiai alapja a mozgás végrehajtásakor fellépő un. kinesztétikus érzeteknek, a mozgásérzékelésnek. Ezeknek az érzeteknek csak kis része válik a sportolóban tudatossá. Nagy részük nem éri el ugyan a tudat küszöbét, a mozgáskoordináció szempontjából azonban nagy jelentőségük van.

A mozgást szabályozó proprioceptiv reafferentációnak nagy jelentőségére főként a neurológiai gyakorlatban szerzett megfigyelések és vizsgálatok utalnak. A kinesztétikus reafferentáció meghatározott kieséseinél, pl. Parkinson-kór esetében, jelentős mozgás koordinációs zavarokat lehet észlelni. A mozgáscselekvés ugyanis ebben az esetben a célnak megfelelően

programozható és akaratlagosan beindítható. Szétesik azonban a program, a mozgásminta akkor, ha előre nem látható ellenállás, nehézség, probléma áll elő a végrehajtás során. A vizuális reafferentáció tehát nem helyettesitheti a propriocepciót.

A végrehajtás eredményére utaló, vagy rezultativ reafferentáción a programozott cselekvés eredményéről - mint egészről - kapott komplex információt értjük. Szakaszonként is jelentkezik, mint szukcesszív információ, éspedig az összmozgásfolyamat egy-egy lépésének, fázisának eredményével kapcsolatban, és jelzi a végső eredményt is.

Anohin szerint az élet egyik alapvető törvénye az, hogy valamennyi, reafferens pályákon keresztül ellenőrzött cselekvésünket azok hasznossága szerint szabályozzuk, rendezzük.

"Valamennyi funkcionális rendszer - mechanikai, vagy élőlényhez tartozó -, amely valamely meghatározott hasznossági fok fenntartása céljából teremtődött, vagy azzá fejlődött, feltétlenül ciklikus jelleggel rendelkezik. Megszünik létezni a rendszer akkor, ha a kiváltott hatás hasznossági fokáról nem jut el hozzá visszajelentés."

Ez a magyarázó elv fontos didaktikai meggondolásokra készteti a pedagógust, aláhuzza a gyakorlás szerepét. Ezzel mind a szabályozó, mind a rezultativ reafferentáció mozgáscsiszoló szerepét segitjük elő. Az ismétlések, a sok gyakorlás éppen az ökonómia, a hasznosság felé módositja a kezdetben durva mozgásprogramot.

Az eredményjelző, rezultativ reafferentáció a mozgáskoordináció számára - különböző mozgáscselekvésekben - éppen olyan jelentős, mint a mozgásirányitó. Ezzel ugyanis az egyes részcselekvések, mozgáselemek komplex ellenőrzés alá esnek. A teljes mozgásról, annak eredményéről kapott reafferentációnak pedig mindig csak a következő mozgáscselekvés számára van informáló jelentősége és szerepe. Alapvető fontosságot ezért a mozgástanulásban kap.

A sportgyakorlatban fontos tudni azt, hogy milyen receptorok, milyen érzékszervek kapnak kitüntetett szerepet az afferentációban és a reafferentációban. E tekintetben helyesebb - Pavlovhoz kapcsolódva - analizátorokról beszélni. Ezen az érzékelésnek azon részrendszereit értjük, amelyek meghatáro-

zott minőségü jelekhez kötött információkat fognak fel, azokat átkódolják, továbbvezetik és feldolgozzák. Az analizátorhoz ennek megfelelően specifikus receptorokat, afferens idegpályákat és szenzoros központokat sorolunk. Érdekeltek az analizátorban a különböző agyi területek, kérgi mezők. A mozgáskoordináció szempontjából mindenekelőtt öt analizátor jelentősége emelhető ki: a látó, a halló, a tapintási, az egyensulyi és a mozgás analizátor. Ezeknek a mozgáskoordinációban egymástól eltérő részesedésük van az információk szolgáltatása tekintetében mind tartalom, mind pedig a mennyiség terén, továbbá eltérő az egyes analizátorok információinak releváns volta is. Emellett még a sportági sajátosságokkal is számolnunk kell. A mozgáscselekvés vezérlése és szabályozása szempontjából azonban mind az öt terület információinak jelentősége van, azonkivül szoros kölcsönhatás áll fenn közöttük, egymást kiegészitik. Kresztovnyikov ezzel összefüggésben nem alap nélkül tesz említést "komplex mozgásreceptor"-ról.

Tanulmányunkban csak a mozgás analizátor szerepét fejtjük ki. Már a megnevezése is mozgásfunkcióra utal. Anatómiai tekintetben szerteágazó képletet alkot: receptorai - az un. proprioceptorok - valamennyi izomban, az inakban, szalagokban és izületekben megtalálhatók. Vezető pályái, az érző idegrostok különösen nagy teljesitményü vezető képességgel - vezetési gyorsasággal -rendelkeznek. Ezzel áteresztő kapacitásuk - szemben más analizátorok információs csatornáival - lényegesen növelhetők.

Pl. az izomorsó mozgatóideg rostjai és érző rostjai 80-120 m/sec, a bőr tapintási receptorainak afferens rostjai 60 m/sec, a bőr fájdalom, meleg, hideg receptorainak afferens rostjai 20-40 m/sec sebességgel közvetitik az ingerületet.

Ezen felül nagy előny az, hogy a receptorok közvetlenül a mozgásszervekben helyezkednek el, ezért közvetlenül tudják jelezni a mozgásfolyamat történéseit. E tekintetben is felette áll a többi analizátornak, mert a többiek rendszerint csak viszonylag nagy mozdulat esetén képesek jelzést felfogni, mig a proprioceptorok az éppen kezdődő feszülést és az izom alacsony tónusváltozásait is képesek jelezni. Ezek a té-

nyek a mozgás analizátort a reafferens mozgásellenőrzésre különösen alkalmassá teszik, amint erre a mozgásirányitó visszajelentés tárgyalásánál utaltunk már. A rendelkezésre álló, befutó információ - tartalmát tekintve - nem korlátozódik csupán a "belülről" kapottakra, amikor a mozgásfolyamat tükrözéséről van szó. Bár ezek a belső információk a sportmozgásokban nagy fontosságuak, mert például a szertornában a lábtartás, gerelyhajitásban a karvezetés ellenőrzésére éppen a belülről kapott adatok, a belső áttekintés szükséges.

Az információ azonban a mozgásérzékelés révén kiterjed a környezetre is: a társra, ellenfélre. Mindenekelőtt akkor, ha a társ, vagy tárgy ellenállást fejt ki velünk szemben. A birkózó ellenfelének reakcióiról, annak támadási előkészületeiről főként kinesztétikus érzetek alapján szerez tudomást. Az evezős a lapát helyzetéről, annak merülési mélységéről ugyancsak ilyen uton értesül.

Különösen jelentős az a tény, hogy a kinesztetikus információk a tér és időérzékelés leglényegesebb forrásait jelentik az emberi észlelésben.

"A tárgyak közelsége, távolsága és magassága, mozgásai - iránya, sebessége - mindez az izomérzés terméke" /Szecsenov/. Majd kifejti, hogy a periodikus mozgásokban /ciklikus mozgásokban, főként a folyamatos előrehaladással egybekötöttekben/ a mozgásérzés egyuttal a tér és idő mértékét, analizátorát jelenti. Ezeket a megállapitásokat az idő később igazolta. Egyben aláhuzzák a mozgáskoordinációk összfolyamatában a mozgásirányitó kinesztétikus reafferentáció részesedését, szerepét.

Igy érthető és világos, hogy a sportágak nagy részében a mozgások téri és idői jellemzőinek rendkivül pontos egyeztetéséhez szükség van az információk finom megkülönböztetésére.

Egy felismerést, amely számos kutatás nyomán ismételten felszinre jutott, ki kell emelni. A mozgás analizátor müködése során szorosabban függ össze más analizátorokkal, mint azok egymással. Nincs ugyanis általában olyan - más analizátor révén - környezetről nyert információ, amelyben egyuttal ne lenne kinesztétikus elem.

A mozgás afferentáció és reafferentáció esetében ez nem is lehet másként, mivel valamennyi mozgásfolyamat szükségképpen

vált ki kinesztétikus jelzéseket. Azzal, hogy a mozgás analizátor kérgi végződése a mozgásmezőben van, és azzal, hogy az egyéb analizátorok információban, az információ-nyerésben mozgásaktusokat kell feltételezni, nyilvánvalóvá válik a szoros funkcionális kapcsolat az analizátorok között. A mozgásanalizátornak tehát sajátos helyzetet, szerepet kell tulajdonitanunk.

Irodalom

1. Anohin,P.K.: Physiologie und Kybernetik. Sowjetwissenschaft, Naturwiss. Beitr. 1958. 5. sz. 533-575.
2. Bernal,J.D.: Die Wissenschaft in der Geschichte. Berlin 1967.
3. Bernstein,N.A.: O postroenii dvizsenij. Moszkva 1947.
4. Bernstein,N.A.: Nekotorüe nazrevajuscsie problemü regulacii dvigatel'nych aktov.Voprosy psichologii 1957.6.sz. 70-90.
5. Büchler, R.: Az emberi mozgás. Bp. 1962.
6. Csinády, E. - Arnóti,T.: Studium des Grundreflexvorganges bei Leistungssportlern nach neuen Gesichtspunkten. Th.u.Pr.d.KK. 1955 Berlin 6.S.450.
7. Donskoj,D.D.: Biomechanik der Körperübungen. Berlin 1961.
8. Farfel,V.S.: Fiziologija szporta. Moszkva 1960.
9. Fidelus,K.: Nyektóre biomechaniczne zagadnyenya koordinacji ruchowej w swietle badań pradow czynnoscsiowych mieśni. Wych.fiz.i sport 1961. 4.sz. 537-445.
10. Hochmuth,G.: Biomechanik sportlicher Bewegungen. Berlin 1967.
11. Kardos L.: Általános pszichológia. Bp. 1964.
12. Mathews,D.K.: Measurement in physical education. Philadelphia, London 1963.
13. Nádori L.: Edzéselmélet. Bp. 1968.
14. Puni, A.Z.: Abriss der Sportpsychologie.Berlin 1961.
15. Schnabel,G.: Zur Bewegungskoordination. W.Z. der DHfK, 1968. H. 1.

16. Tschaidze,L.V.: Die Koordinierung willkürlicher Bewegungen beim Menschen im Blickwinkel allgemeiner Gesetzmässigkeiten der Steuerung und der Steuersysteme. Probleme der Kybernetik. Bd. 8. Berlin 1965.
17. Wohl,A.: Das zweite Signalsystem als programmierendes und sich selbst steuerndes Bewegungssystem. Th.u.Pr.d.KK. 1964. Sonderheft, 83-119.

НАДОРИ, ЛАСЛО

Актуальные вопросы теории тренировки

Центральным вопросом доклада являются координация движений, основные условия ее создания и взаимодействие этих условий.

Проблематику координации движений докладчик рассматривает вначале путем анализа ряда компонентов, затем интеграции компонентов, схематическое изложение чего приводится ниже.

Координация движений как организация двигательных актов с учетом возникающих в это время внутренних и внешних сил, изменений ситуации. В этом разделе автор раскрывает основные теоретические стороны организации движений с точки зрения тренировки.

Морфологические компоненты координации движений: мышцы, органы чувства, нервная система, то-есть они означают раскрытие отдельных процессов сенсомоторной системы. Центральным вопросом этого раздела является по-существу соответствие конструкции действию.

Адаптация соображений из теории информации прежде всего с точки зрения принципиальных, теоретических вопросов коррекций движений. Тут обсуждаются кибернетические модели организации движений, а также воссоединительные механизмы внутренней и внешней информации.

Диалектическая связь между двигательными навыками, моторными единицами и физическими свойствами (способностями), суть соотношений, соображения в области методики и развития.

В заключение автор отмечает, что социологические подходы к вопросу могут способствовать освещению этой темы, поскольку они указывают на важность благоприятной внешней среды, играющей роль в организации движений, главным образом на важность межперсональных связей.

NÁDORI, LÁSZLÓ

Aktuelle trainingstheoretische Fragen

Zentrale Frage des Vortrages ist die Bewegungskoordination, die entscheidenden Bedingungen ihres Zustandekommens und ihre Wechselwirkungen.

Der Referent behandelt die Problematik der Bewegungskoordination durch mehrere Analysen der Komponenten und demfolgend durch ihre Integration mit dem unterstehend skizzierten Inhalt.

Die Bewegungskoordination als die Selbstorganisierung der Bewegungsakte, unter Berücksichtigung der während den Bewegungsakten auftretenden inneren und äusseren Kräfte, bzw. der Situationsänderungen. In diesem Teil beleuchtet der Referent seine grundlegenden und trainingstheoretischen Überlegungen über die Bewegungsorganisierung.

Die morphologischen Komponenten der Bewegungskoordination: Muskeln, Sinnesorgane, Nervensystem.

Diese bedeuten die Behandlung der einzelnen Vorgänge des Sensomotoriums, des sensomotorischen Systems. Die zentrale Frage dieses Abschnittes ist im wesentlichen die Harmonie der Struktur und der Funktion.

Die Adaptation informationstheoretischer Überlegungen, vor allem vom Gesichtspunkt der prinzipiellen theoretischen Fragen der Bewegungskorrektionen. Diesmal werden die kyberne-

tischen Modelle der Bewegungsorganisierung, sowie die Rückkopplungsmechanismen der inneren und äusseren Informationen untersucht.

Die dialektischen Verbindungen der Bewegungsfertigkeiten, der motorischen Grundeinheiten und der physischen Eigenschaften /Fähigkeiten/, das Wesen der gegenseitigen Zusammenhänge, methodische- und Entwicklungsüberlegungen.

Der Referent weist zum Schluss darauf hin, dass die soziologischen Annäherungen der Begründung des Themas insofern behilflich sein können, soweit sie die die Wichtigkeit des bei der Selbstorganisierung der Bewegung Rolle spielenden,günstigen äusseren Milieus besonders die der interpersonellen Beziehungen erschliessen können.

AD/221.

KERESZTY ALFONZ

A teljesitményfokozás sportorvosi kérdései

Alig némultak el a fegyverek 1945 februárjában, és alig tért vissza az élet a főváros utcáiba, a sportorvosok is élni, munkálkodni kezdtek. Kreisz László, az ismert sportsebész kapcsolatot keresett az életben maradt és fellelhető sportorvosokkal. Nemsokára megalakult a Nemzeti Sportbizottság mellett a Magyar Sportorvosi Tanács, amely legsürgősebb feladatának a teljesen széthullott sportorvosi tevékenység megszervezését tekintette. Az elnöklő Kreisz Lászlón kivül a tanács tagjai között találjuk Duka /Dückstein/ Antal főtitkárt, Anda Tibort, Arató Emilt, Balassa Sándort, Kellner Dánielt, Kenedi Istvánt, Ligeti /Licht/ Imrét, Pollatschek Gyulát és szerény személyemet. A sportorvosok aktivitására jellemző,hogy az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete keretében már 1945.április 22-én megalakult a Sportorvosi Szakcsoport /elnöke dr.Arató Emil lett/,amelynek feladata a sportorvosok érdekvédelmén kivül, a sportorvosi tudományos munka irányitása volt. A Magyar Sportorvosi Tanács már 1945. augusztus 16-17-én megrendezte az első Demokratikus Sportorvosi Kongresszust, amelyen 26 előadás hangzott el. Ugyanezen év októberében 50 hallgató részvételével megrendezték a háboru utáni első sportorvosi tanfolyamot.

Ha az évente megismétlődő sportorvosi kongresszusok anyagát áttekintjük, kiderül, hogy az 1945-ben és 1946-ban megrendezett kongresszusokon elsősorban a tömegsport kérdései szerepeltek. A sportkárosodások megelőzéséről, a sportsérülések kezeléséről és a sportolók rehabilitációjáról volt főképpen szó. A teljesitményfokozás szempontjából fordulópontot jelentett a III. Demokratikus Sportorvosi Kongresszus, amelyet 1947 juniusában Hévizen rendezett meg a Magyar Sportorvosi Tanács. E nagysikerü kongresszus második napján - a közelgő londoni olimpiára tekintettel - fő témaként az olimpia orvosi problémái szerepeltek. Mező Ferenc bevezető előadása után Kerezsi Endre adta meg e nap vezérszólamát "Mit vár az olimpiás a sportorvostól" cimü előadásával. E napon szóba kerültek a

londoni olimpia általános sportorvosi problémái /Duka/, az olimpia előtti orvosi teendők /Anda/, az egyes sportágak feladatai az olimpia szempontjából /Kőrös, Arató, Kertész, Hild, Gombos, Pollatschek, Horváth B./, szó volt továbbá a letörésről /Kereszty/, valamint a sportteljesitmények fokozhatóságáról is Licht /Ligeti/.

A sportorvosi munka szempontjából mérföldkövet jelent az 1948-ban megjelent népjóléti miniszteri rendelet, mely a testnevelés-egészségügyet, valamint a gyógyitó testnevelést szabályozza, és az Országos Testnevelési és Sportegészségügyi Intézet felállitásáról intézkedik. Az eü. miniszter 1952-ben kiadott utasitása ismertette az OTSI feladatait. E rendelkezésben - egyelőre közvetve - megtalálható a sportolók teljesitményfokozásához a segitőkészség. Igy a rendelet b/ pontja kimondja, hogy az OTSI rendszeresen ellenőrzi a kiváló és első osztályu sportolókat, biztositja az országos és nemzetközi jellegü sportversenyek, valamint edzőtáborok és sportszövetségek edzéseinek sportorvosi felügyeletét, a g/ pont pedig arról szól, hogy az OTSI az egyes sportágaknak az emberi szervezetre gyakorolt hatása megállapitásának és a hatások fokozásának érdekében szervezi, irányitja és összefogja a tudományos kutatómunkát. Még konkrétabban kapcsolódik a teljesitményfokozáshoz az az 1955-ben megjelent eü. miniszteri rendelet, mely a válogatott kereteknél foglalkoztatott sportorvosok müködéséről szól. E rendelkezés 5. pontja kimondja, hogy a versenyzők minél sikeresebb felkészülése érdekében az edzőkkel való szoros együttmüködés és azok munkájának elősegitése a keretorvosok feladata.

Az olimpiákon és a nemzetközi vetélkedőkön a versengés mind jobban kiélesedett és nem véletlen, hogy az elmult két évtizedben egyre több szó esett a teljesitményfokozásról.

A teljesitményfokozás sportorvosi kérdéseinek megtárgyalása előtt szólni kell röviden arról, hogy milyen tényezők biztositják a teljesitményfokozást. Az első munka, amely átfogóan foglalkozott ezzel a kérdéssel, Hochrein és Schleicher nevéhez füződik. Az 1943-ban megjelent munkájuk cime "A teljesitményfokozás orvosi problémái" volt. E monográfia főképpen a hétköznap emberének, a fizikai és szellemi dolgozóknak a telje-

sitményével foglalkozott, de érintette a sportolók teljesitményfokozásának kérdéseit is. A magas szintü teljesitmények elérésének tényezőit két csoportra osztották: endogén és exogén tényezőkre.

Hasonló felosztás szerint később Ligeti foglalkozott sportolók teljesitményfokozásával. A teljesitményfokozással más szerzők is behatóan foglalkoztak és csoportositották a magas szintü teljesitményhez szükséges tényezőket. Különösen Lehmann, Schönholzer és Klaus felosztása érdemel figyelmet ebből a szempontból. Magam részéről az élettani alapok szerint csoportositottam 1967-ben a teljesitményfokozás menetét. E szerint a magas szintü teljesitményt a következő tényezők biztositják:

1. Az adott testgyakorlati ághoz szükséges alkat.
2. A testgyakorlati ág jellegének megfelelő speciális edzettség.
3. A magas teljesitményt biztositó kondició.
4. A teljesitmény elérésének idején a kiváló diszpozició.

Hogyan használhatja fel a sportorvos ezeket az ismereteket?

A teljesitményfokozás a sportorvostan hatalmas fejezetét alkotja, ezért itt csak rövid áttekintést tudok adni, elsősorban az aktuális kérdéseket szem előtt tartva.

Mielőtt az első tényezős alkat szerepével foglalkoznánk, hangsulyoznunk kell, hogy a sportorvosi szürővizsgálatok során mindenekelőtt az esetleges kóros állapotokat kell felfedni és gyógyitásukról gondoskodni, mert e nélkül intenziv edzést folytatni és versenyezni nem szabad.

Mit jelent tehát teljesitményfokozás szempontjából az alkat?

Még a 20-as években Kohlrausch sporttipusokat irt le, melyek szerinte bizonyos testgyakorlatok eredményessége szempontjából fontosak. E sporttipusokkal kapcsolatban nagyon sok ellentmondó vélemény hangzott el. Kiderült ugyanis, hogy versenyek során a leirt tipusoktól eltérő alkatu sportolók is értek el kiváló eredményeket ugy, hogy az évek során a testalkat szerinti eredményességet kérdésessé tették. A későbbi években azonban, amikor különböző, jól megválasztott testmé-

retek korrelációját kezdték vizsgólni - amilyent Kopf, Tittel és legutóbb hazánkban Eiben Ottó atléta nőknél irt le -, kiderült, hogy összefüggés van bizonyos testalkati méretek és az elért teljesitmények között. Az elmult évtizedekben azonban az alkattal kapcsolatos felfogásunk kiszélesedett és alatta nemcsak a testalkatot, hanem olyan öröklött és szerzett tulajdonságok összességét értjük, melyek az egyén külvilággal szembeni reagálását, magatartását jellemzik. A testméreteken tulmenően egyesek e jellegzetes funkciókat olyan fontosnak tartják, hogy az alkat megitélésénél nem is támaszkodnak testméretekre, csupán a szervezet reagáló képességét hangsulyozzák. Ilyen a Lampert-féle makro- és mikrokinetikus egyénekre való felosztás. Több vizsgálat igazolja azonban, hogy a testalkat és a szervezet funkciói között gyakran összefüggés található. Egyik vizsgálatsorozatomban a Kretschmer-féle leptosom és piknikus egyéneknél tanulmányoztam a vérkeringés funkcióját. Igen gyakran találtam leptosomoknál a vegetativ idegrendszer részéről fokozott paraszimpatikus, piknikusoknál pedig szimpatikus tevékenységre utaló jeleket.

Hogyan használhatjuk fel tehát alkati ismereteinket a teljesitményfokozásra?

A testgyakorlati ág kiválasztásánál szóba jöhet a testalkat is. Igy pl. a magas termet előnyt jelenthet kosárlabdázásnál, magasugrásnál, sulylökésnél stb. De ha a testalkat nem felel meg az ideális követelményeknek, még nem jelenti azt, hogy el kell tanácsolnunk a sportolót egy-egy sportág versenyszerü végzésétől, hanem az alkati tulajdonságainak figyelembevételével kell fejlesztenünk a technikáját tekintettel az egyéni alkatból folyó mozgásokra. Ami pedig a "funkcionális" alkatot illeti, ennek az ismerete nagy segitséget jelenthet az edzésadagok megállapitásánál, a terhelés és pihenés harmonikus kialakitásánál, tehát az edzésvezetésnél.

A teljesitményfokozás gerincét a testgyakorlatok megfelelő speciális edzése, illetve megfelelő edzettség elérése adja. Ez persze nem ujdonság, hiszen már a mult század végefelé is ismerték az edzés teljesitményfokozó hatását, sőt 1875-ben a "Gyaloglási kalauz" cimü kiadványban az eredményesség szempontjából már a speciális edzés fontosságát hangsu-

lyozták. Az elmult évtizedek sportélettani és sportorvosi vizsgálatai rendkivül sok adatot tártak fel az edzettséggel kapcsolatban. Jóformán minden szervrendszerünkre nézve kiterjedtek a vizsgálatok, és az edzés hatására bekövetkező változásokat tártak fel. 1958-ban a Nemzetközi Sportorvosi Szövetség XII. Kongresszusán Moszkvában számos szerző ismertette ilyen irányu munkája eredményeit.

A fizikai képességek fokozásának kérdésével az elmult 25 évben igen sok értékes sportélettani kutatás foglalkozott és különösen az erő, az állóképesség és gyorsaságfejlesztés korszerü módszereihez adtak biztos alapot. E kutatások arra is igyekeztek rávilágitani, hogy milyen arányban és mértékben szükséges egy-egy sportágnál a különböző fizikai képességek fokozása, hogy a speciális edzettség elérhető legyen. Itt csak annyit, hogy ezeknek az ismereteknek a birtokában a sportorvos segiteni tud az edzéstervek elkészitésében és az edzés irányitásában.

A teljesitményfokozás területén a sportorvosok egyik legfontosabb feladata az edzésfolyamat ellenőrzése, a sportolók kondiciójának megőrzése és lehetőség szerinti fokozása. Az edzettség és az erőnlét aktuális állapotának megitélésére ma már jóformán áttekinthetetlen mennyiségü funkciós vizsgálat ismeretes, és jelenleg az jelent problémát, hogy az adott sportolónál melyik funkciós vizsgálatot válasszuk. Az 1956-ban Luxemburgban megtartott Nemzetközi Sportorvosi Kongresszus fő témája a sziv- és vérkeringési rendszer funkciójának megitélésére szolgáló próbák egységesitése volt. Jellemző, annak ellenére, hogy 22 előadó kinálta az általa legértékesebbnek tartott funkciós vizsgálatot, megegyezés nem született. Sőt, azóta is sok uj funkciós próba született.

A legtöbb funkciós vizsgálatnál a sziv- és vérkeringés terhelésre bekövetkező változásait figyeljük meg. Az elmult időkben e téren óriási fejlődés észlelhető, hiszen e funkciós vizsgálat végrehajtásánál bevonult a telemetriás, és a perifériás vérkeringés megitélésénél pedig már egy-két esetben izotopos vizsgálatokra is sor került. Ismerünk szivkateteres vizsgálatokkal egybekötött, több paraméterre kiterjedő, terheléses vizsgálatokat is. Azonban ez utóbbi vizsgálatok csak néhány

alapvető élettani törvényszerüség feltárására szolgálhatnak. A keringési és légző rendszer funkciójának legkorszerübb módszere a spiroergográfia. E módszert a 30-as években Knipping és munkatársai dolgozták ki, és a háboru után e korszerü regisztráló készülékek születése utján terebélyesedett ki és vált szinte nélkülözhetetlen vizsgáló módszerré. Mint ismeretes adagolt terhelés mellett vizsgáljuk folyamatosan az oxigénfogyasztást és a széndioxid üritést. A pontosan mérhető terhelést ergográfon, vagy - amint azt a tengeren tulon teszik - fokozódó sebességgel és lejtéssel, futtató hevedereken végzik. E terhelésekkel párhuzamosan történik azután a gázanyagcsere vizsgálata. E vizsgálatnál legtöbbnyire a maximális oxigénfelvételt tehát a sportoló aerobkapacitását a maximális steady-state helyzetben az oxigénpulzust és a légzési aequivalenst szokás meghatározni. A maximális oxigénfelvétel meghatározása, különösen olyan testgyakorlati ágaknál fontos, ahol döntő és limitáló faktor az aerobkapacitás szintje. Ezért közép- és hosszutávfutóknál, uszóknál, kerékpározóknál, sizőknél és más ciklikus gyakorlatoknál van kimagasló jelentősége.

Azonban a spiroergográfiás berendezés költséges és csak jól felszerelt intézetekben hajtható végre. Ezért érthető a törekvés olyan módszerek felkutatására, ahol e költséges berendezés nélkül is tájékozódó adatokat nyerhet a vizsgáló a sportoló aerobkapacitásának mértékéről. Ilyen gondolatok jegyében született meg az Astrand és Rhymig-féle nomogram, amelyen a Harvard-féle step-test, vagy kerékpárergográfon végrehajtott terhelés és a pulzusszám alapján következtethetünk a sportolók aerobkapacitására. Az elmult években másodvirágzását éli a PVC 170 vizsgálat /fizikai munkakapacitás/, ahol az ergográfon határozzuk meg azt, hogy 170-en állandósult pulzussal mennyi mkg munkát tud teljesiteni a sportoló.

Bármilyen értékes vizsgálat is a spiroergográfia, néhány sportág sportolóinál keveset mond. Az erő- és ügyességi gyakorlatokat végzőknél még akkor is, ha sokoldalu edzést folytatnak, a spiroergográfia csak kis funkciónövekedést mutathat. A speciális edzettség kimutatására ugyanis speciális funkciós vizsgálatok szükségesek. Igy születtek meg az erő-

gyakorlatok egyik jellegzetes momentumára - az intrapulmonális nyomásfokozódásra - épülő terheléses vizsgálatok. A Bürger-, a Flack-, hazai viszonylatban pedig a Balogh - Matuschekné és a Grubich-féle spiromanometriás, illetve spirotonometriás módszerek ismertek ebből a szempontból. Azonkivül különféle dinamometerekkel végrehajtott erőmérés is az erőgyakorlatokat üzők edzettségének meghatározására szolgál. Azonban világszerte olyan tendencia mutatkozik, hogy a sportág jellegének megfelelő komplex terheléssel lehessen megközeliteni a speciális edzettséget.

Az elmult években sportorvosaink sok sportágnál dolgoztak ki hasonló vizsgálatot. Igy pl.: Balogh ökölvivóknál, Botár labdarugóknál, Pelle kajakozóknál és mások. A gyorsasági és ügyességi gyakorlatoknál, valamint küzdősportoknál egyre nagyobb jelentőséget kap az idegrendszer funkciója. Az idegrendszeri vizsgálatok is nagy fejlődésen mentek keresztül. Csinády sorozatos reakcióidő mérő módszere értékes adatokkal szolgálhat a sportolók koncentráló képességére és a 15-20 percig végrehajtott vizsgálat pedig az idegrendszeri állóképességre vonatkozóan. A gyors reagáló képesség - különösen küzdősportolóknál és sportjátékosoknál - fontos lehet az edzettség és erőnlét megitélésénél.

Sokat fejlődött a szervezet belső miliőjének vizsgálata is. Különösen az utóbbi időben megszaporodó enzimvizsgálatoktól várhatunk sokat. A hormonvizsgálatok is nagy mértékben elterjedtek, azonban e laboratóriumi vizsgálatok költséges készülék igénye miatt alig lehetnek egyelőre a rutinvizsgálatok részei. A laboratóriumi vizsgálatok közül a Gábor I. féle proteinuria vizsgálat érdemel figyelmet.

Ugyanazon egyénnél longitudonális vizsgálatok alkalmával a fehérjevizelés mértékéből következtethetünk az edzettség és erőnlét mértékére.

A figyelem arra is kiterjedt, hogy egy-egy edzésterhelés nagyságát objektiv módszerekkel lehessen megitélni. Ennek a gondolatnak a jegyében dolgoztuk ki tanszékünkön azt a módszert, amely a pulzus, a kézi szoritóerő és a testsuly edzés előtti és edzés utáni változásának megfigyeléséből áll. A szoritóerőt kézi dinamométerrel mérjük és főképpen a tétlen kar-

ban bekövetkező szoritóerő változásából következtetünk az agykérgi izgalmi állapot alakulására és ezen keresztül az esetleges fáradásra.

Bár az elmondott terhelési vizsgálatok is tükrözik a vérkeringés vegetativ idegrendszeri szabályozásának jellemző menetét, vannak olyan próbák is, amelyek elsősorban a vegetativ idegrendszeri szabályozáson keresztül nyujtanak adatokat az edzésállapotra vonatkozóan. Ilyen pl.: az adrenalin érzékenységi próba, oculocardialis reflex vizsgálat, a hideg-próba vizsgálat, az elektromos bőrellenállás mérése stb.

A sportorvosra hárul tehát az a feladat, hogy a rendelkezésre álló próbák közül a legmegfelelőbbeket kiválassza és a gondozására bizott sportoló edzettségét és erőnlétét ellenőrizze.

A sportorvos további rendkivül fontos és hálás feladata, hogy a sportoló erőnléte felett őrködjön és minden eszközzel annak javitásán fáradozzon, mert csak a jó erőnlétet jelentő funkcionális állapot teszi lehetővé, hogy a sportoló adaptált tulajdonságait és az edzés által szerzett kiváló képességeit adott alkalommal, a versenyen, kifejthesse.

Az erőnlét javitását szolgálja a megfelelő fokozatossággal, a terhelések és a pihenő szakaszok helyes arányával végrehajtott korszerü edzés, a megfelelő életmód, melynek fontos része a sportoló táplálkozása, valamint megfelelő környezeti tényezők biztositása is.

A sportolók helyes táplálkozását már évtizedek óta a kondiciójavitás egyik leglényegesebb tényezőjének tartották. De hogy milyen legyen a táplálkozás, többnyire eltértek a vélemények. Elég talán arra a hazai vitára utalnom, ami a háborut megelőző években egy birkózó és egy hosszutávfutó között, a sajtó nyilvánossága előtt folyt le, és ami akörül dult, hogy szénhidrát dus, vagy fehérje gazdag étrenden éljen-e a sportoló, Hasonló vita alakult ki akörül is, hogy "szárazon", vagy folyadék fogyasztással éljen-e a sportoló. Amikor Mayerhoff álláspontja - amely szerint az izommüködéshez közvetlenül a szénhidrátok szolgáltatják az energiát - általában elfogadottá vált, hangsulyozottan a fokozott szénhidrát-fogyasztást szorgalmazták a sportolók étrendjében. De már az 1947-es, az

előbb emlitett keszthelyi Sportorvosi Kongresszuson Sós József "Az olimpiások táplálkozása" cimü előadásában megállapitotta, hogy a nitrogén tartalmu tápanyagok, a vitaminok és ásványi anyagok fokozott juttatása is lényeges, az addig szokásos tulnyomóan szénhidrát-fogyasztás mellett. Azóta az étrend fehérjetartalmával kapcsolatban több állásfoglalás hangzott el és a legtöbb szerző amellett tört lándzsát,hogy a versenyző étrendjében a napi kalóriamennyiség 13-18 %-át célszerü fehérjékkel fedezni, aminek fele magas biológiai értékü, állati fehérje legyen. Az is elfogadottnak látszik, hogy az erő és gyorsasági gyakorlatoknál az étrendben a fehérjék 17-18 %-kal, állóképességi gyakorlatoknál pedig 13-14 %-kal vegyenek részt. Az elmult években a sportolók fehérjefogyasztása ismét az érdeklődés előterébe került, abból a felfogásból kiindulva, hogy az izom hipertrofia fehérje beépités utján alakul ki, és ezért az erőfejlesztés érdekében bőségesen kell fehérjéket fogyasztani. Hogy ez ne okozzon zavarokat az emésztésben, és hogy minél több fehérje jusson a szervezetbe, koncentrált protein készitmények fogyasztását kezdték propagálni, amely tabletták aminosavakon kivül vitaminokat és ásványi anyagokat is tartalmaznak. Jelenleg a koncentrált fehérjék szedésének az idejét éljük. Ez még megengedhető lenne, de a kiadósabb fehérje beépités érdekében anaboliticus hatásu androgén hormonkészitményeket is szed sok sportoló. Ez pedig elgondolkoztató. Először azért, mert kérdéses, hogy a megfelelő koordináció és a fiziológiás ingerek nélkül kifejlődő hipertrofia értékes-e az eredményesség és teljesitőképesség szempontjából. A másik szempont pedig az, hogy hormonkészitményről lévén szó, felmerülhet a kérdés, hogy huzamosabb szedése nem okoz-e zavart a szervezet hormonegyensulyában. 1953 óta végzünk Botárral megfigyeléseket methylandrostendiolummal, letörés állapotában, különösen olyan esetekben, amikor testsuly csökkenéssel és feltehetően negativ nitrogén mérleggel párosult a teljesitmény csökkenés. Hangsulyoztuk azonban, hogy csak letörés állapotában, és legfeljebb két hétig javasoljuk ennek a letörés állapotában kitünő anabolitikus szernek szedését. Nem vitás, hogy különösen az erőgyakorlatokat üzők fokozott fehérjeellátásra

szorulnak, de alig hihető, hogy a napi kalóriaszükséglet 18 %-ánál többre lenne szükségük.

Az 1960-ban Bécsben megtartott XIII. FIMS Kongresszus fő témája a sportolók táplálkozása volt. A világ minden tájáról összesereglett sportorvosok és élelmezési szakemberek beszámolói alapján kirajzolódtak a sportolók ideális táplálkozásának részletei. A sportoló életrendjének mennyiségi és minőségi összeállításához értékes támpontokat kaptunk, aminek részletes tárgyalása meghaladja ennek az előadásnak a keretét. Persze ezek az adatok, a sportolók táplálkozásának csupán alapelveit tartalmazzák, és a sportorvosnak esetenként kell az edzésidőszaknak, az évszaknak és nem utolsósorban a sportoló egyéni izlésének megfelelően a sportoló étrendjét összeállitani.

A kondicijavitás érdekében néhány hasznos eljárás áll a sportoló rendelkezésére, amelyeknek használatát a sportorvosnak kell irányitani. A masszázst, a szaunázást, a téli hónapokban az ibolyán tuli sugárzást használhatjuk fel eredményesen az erőnlét javitására. Az elmult években, nyilván a mexikói olimpiával kapcsolatos tapasztalatok hatására, a magaslati edzést is felhasználják sokan az edzettség és erőnlét javitására. Különösen az állóképességi edzés hatásait támogathatja a magaslati edzés.

A jó kondició érdekében távol kell tartanunk a sportolótól minden zavaró tényezőt. Alig hiszem, hogy ezeket a tényezőket tömörebben össze lehetne foglalni, mint ahogy azt Prokop tette. Ime a fontosabb tényezők, amelyek kondicióromlást okozhatnak: Kevés alvás és pihenés. A szabad idő helytelen felhasználása. A bioritmus zavarai. Élvezeti szerek, elsősorban a dohányzás mértéktelen használata. Hirtelen klimaváltozás. Gondok. Elégedetlenség. Izgalmak. Tulhajtott szexuális élet. Góc, fertőzés. Idült betegségek. Tulterhelés a foglalkozás területén. Kedvezőtlen környezeti tényezők, igy pl.: a lárma, a por, valamint a kedvezőtlen lakásviszonyok. A sportorvos és edző együttes gondja, hogy a zavaró tényezőket kiküszöböljék.

A korszerü edzéssel speciális edzettséget elért és jól kondicionált sportoló képes lesz a magas szintü teljesitmény elérésére, de ahhoz, hogy az adott időben a versenyen jó ered-

ményt érjen el, ahhoz kiváló diszpozició is nélkülözhetetlen, tehát az, hogy "fit" legyen.

A diszpozició részben befolyásolható, de sokszor meghaladja képességeinket, hogy a kedvezőtlen hatásokat kiküszöböljük. Igy pl.: meteoropata egyéneknél időjárási frontváltozások, nőknél többnyire a premenstruális időszakban romolhat a diszpozició. Igaz, hogy jelenleg a menstruáció időpontjának áthelyezése nem kerül nehézségbe, azonban ma még nem itélik meg egységesen elvégezhetőségét a sportorvosok.

A kiegyensulyozott pszichè, az egészséges önbizalom, a verseny célkitüzéseinek kihangsulyozása, a megfelelő motiváció juttathatja a sportolót a jó eredményt elérni kivánó és küzdőképes állapotba, ami nélkül a jól edzett sportoló sem érhet el igazi, nagy eredményeket. A versenyre való felkészitès, a megfelelő diszpozició biztositása orvosi, lélektani és pedagógiai feladat. Ezért a nagyszerü teljesitmények elérése érdekében sportoktatóknak és sportorvosoknak szorosan együtt kell müködniük, mert a teljesitményfokozás csak igy érheti el igazi célját.

КЕРЕСТИ, АЛЬФОНЗ

Спортивно-врачебные вопросы повышения спортивных достижений

В последние десятилетия вопрос повышения достижений выдвигался все более и более на передний план. Выявились основные факторы достижения наиболее высоких результатов. Физиологические основы повышения достижений являются следующими: 1. физическое строение, желаемое в данном виде спорта; 2. специальный закал, соответствующий характеру данного вида спорта; 3. отличная кондиция, 4. благоприятное расположение.

Повышение достижений со спортивно-медицинской точки зрения считается успешным в том случае, если оно покоится на упомянутых выше физиологических основах.

Под физическим строением подразумывается, естественно, не одно лишь телосложение, а совокупность унаследованных и приобретенных особенностей, характерных для реагирования личности на внешний мир, для его поведения. Знание этого может быть важным фактором при разработке количественных и качественных требований тренировки.

В основе повышения достижений лежит специальная тренировка данного вида физических упряжнений и создающаяся таким образом закаленность. Мы должны стремиться к развитию основных физических способностей и к созданию желаемых регулирующих функций по мере и на уровне, соответствующих характеру данного вида спорта.

Однако адаптация; достигнутая благодаря специальной тренировке, и замечательные способности могут проявляться только в том случае, если кондиция спортсмена безупречна. Но необходимо и то, чтобы спортсмен имел в данное время надлежащее расположение.

Таким образом, важнейшая задача физкультурного врача в области повышения достижений заключается в том, чтобы с помощью соответствующих методов обеспечивать поддержание хорошей кондиции. Следить за тем, чтобы нагрузка тренировок не превысила грузоподьемность данного лица. Необходимо предотвратить резкое снижение спортивной формы - это неприятное состояние, чтобы беспрепятственное развитие способностей спортсмена было обеспечено. Следует учесть и ряд других факторов; надо знать, например, специфические вопросы нагружаемости молодежи и женщин, без чего современной тренировки даже представить себе нельзя.

В последние десятилетии родился ряд функциональных обследований для проверки развития закаленности и кондиции, часть которых требуется проводить на площадках, но большинство их - в спортивно-медицинских институтах. Успокоительную информацию на основании однородного осмотра вряд-ли можно получить, поэтому для обьективного определения закаленности и кондиции самыми подходящими являются комплексные функциональные осмотры, подчеркивающие характер данного вида спорта.

Физкультурный врач должен регулировать питание в соответствии с требованиями данного вида спорта, тренировочным сезоном и со вкусом отдельных лиц. Он должен руководить использо-

ванием дополнительных возможностей тренировки (сауна, массаж, ультрафиолетовое облучение, возвышенность), дать указания по некоторым вопросам спортсменского образа жизни - в интересах хорошей кондиции и надлежащего образа жизни - в интересах хорошей кондиции и надлежащего расположения.

Для достижения выдающихся результатов необходимо, наконец, соответствующее окружение. Проверка состояния площадок, снаряда и т.д. относится также к числу задач физкультурного врача.

KERESZTY, ALFONZ

Die sportärztlichen Fragen der Leistungssteigerung

In den vergangenen Jahrzehnten kam die Frage der Leistungssteigerung immer mehr in Vordergrund. Es wurden jene grundsätzliche Faktoren, die zum Erreichen von Hochleistungen unerlässlich sind geklärt. Die physiologischen Grundlagen der Leistungssteigerung sind kurz die Folgenden:

1. der durch die Sportdisziplin erwünschte Körperbau; 2. die dem Charakter der Disziplin entsprechende spezifische Trainiertheit; 3. vorzügliche Kondition; 4. günstige Disposition.

Die Leistungssteigerung kann vom Gesichtspunkt des Sportarztes nur denn erfolgreich sein, wenn sie den obenangeführten physiologischen Grundlagen entspricht.

Unter körperliche Konstitution wird nicht nur der Körperbau verstanden, sondern die Gesamtheit der geerbten und erworbenen Eigenschaften, die das Reagieren, das Verhalten der Person der Aussenwelt gegenüber charakterisieren. Das Kenntnis deren kann bei der quantitativen und qualitativen Zusammensetzung des Trainings eine wichtige Rolle spielen.

Im Mittelpunkt der Leistungssteigerung steht das spezifische Training der gegebenen Sportdisziplin und die sich dadurch ausbildende Trainiertheit. Man soll danach trachten dem Charakter des Sportartes entsprechend die grundlegenden phy-

sischen Fähigkeiten und die erwünschten Regelungsfunktionen auszubilden.

Die durch spezifisches Training erreichte Adaptation und die vorzüglichen Fähigkeiten kommen beim Sporttreiben nur dann zur Geltung, wenn die Kondition des Sportlers tadellos ist.

Die Hauptaufgabe des Sportarztes auf dem Gebiet der Leistungssteigerung ist also, dass er die Beibehaltung der guten Kondition mit Hilfe entsprechender Methoden sichere. Er muss dafür sorgen, dass die Trainingsbelastungen die Belastungsfähigkeit des Einzelnen nicht überschreiten, er muss dem unangenehmen Zustand der Übertrainiertheit vorbeugen, dass er damit auch die ungestörte Entwicklung der Fähigkeiten des Sportlers sichere.

Er muss viele andere Faktoren vor Augen halten, so zum Beispiel muss er die spezifischen Fragen der Belastbarkeit junger Leute und Frauen kennen, ohne die kein zeitgemässes Training durchgeführt werden kann.

Zur Kontrolle der Gestaltung der Trainiertheit und Kondition haben sich in den vergangenen Jahrzehnten viele Funktionsuntersuchungen entwickelt, von denen ein Teil auf der Sportbahn, der grössere Teil aber in sportärztlichen Instituten durchgeführt wird. Eine einzige Untersuchungsart wird uns kaum befriedigende Information liefern, und deshalb müssen zur objektiven Bestimmung der Trainiertheit und der Kondition komplexe, dem Charakter der Disziplin entsprechende Funktionsuntersuchungen angewandt werden.

Der Sportarzt muss die den Bedürfnissen der Disziplin, der Trainingsperiode und dem persönlichen Geschmack entsprechende, sinnvolle Ernährung regeln. Er muss die Anwendung der das Training ergänzenden Verfahren lenken. /Saune, Massage, ultraviolette Bestrahlung, Höhentraining, usw./

Im Interesse der guten Kondition und der entsprechenden Disposition muss der Sportarzt in einigen Fragen der sportlichen Lebensweise Richtlinien angeben.

Zum Erreichen von Hochleistungen ist auch eine entsprechende Umgebung unerlässlich. Die Kontrolle des Sportplatzes, die der Geräte usw. obliegt auch dem Sportarzt.

AD/222.

APOR PÉTER

Az erő- és állóképesség fokozásának néhány élettani szempontja

A teljesitményfokozás alapja a helyes edzés. Maradjunk meg ennél a konzervativ tételnél, melynek érvényességéről igyekezett meggyőzni hallgatóságát az elmult hetekben egy kongresszuson az amerikai táplálkozástudományi intézet vezetője is, amikor az "eredményt fokozó csodaétrendek", az extra-protein bevitel, a buzacsiraolaj, a vitamin-koncentrátumok stb. hatásáról esett szó.

Annál is érdemesebb az edzésről beszélni, mert korántsem használjuk ki az edzéssel elérhető lehetőségeket. Meggyőződésem szerint ez az egyik oka annak, hogy a százával felbukkanó tehetségek közül oly sok nem váltja be a hozzá füzött reménységet. Nem akarom csökkenteni a kiválasztás kérdésének fontosságát, de ugy érzem, hogy a kiválasztást követő lépésről: az edzésről korántsem tudunk eleget.

Ha egy gyógyszert eredményesen akarok alkalmazni, ismernem kell az adagtól is függő hatásmódját, azt hogy mennyi ideig adható, a mellékhatásait, azt, hogy milyen kombinációban még hatásosabb, mikor toxikus, mennyit adjunk belőle a betegség elején vagy a lábadozás idején, mennyit férfinak, nőnek stb. - mindezek után még próbaadagot is adunk az egyéni türőképesség megállapitására.

Vajon az edzés előirásakor mindig tudjuk, hogy kinek, mikor, mennyit adjunk belőle?

A tudatos, tudományos edzésvezetéshez ismerni kell:

1. a versenyági követelményeket /figyelembe véve a változó taktikát, a fejlődés menetét/;

2. az egyes versenyzők milyen funkciók terén maradnak el ettől;

3. milyen beavatkozással javitható a relative elmaradt funkció

/az edzésfajta kérdése/;

4. a javasolt edzésfajtából mennyit bir el a sportoló aktuálisan /edzésterhelhetőség kérdése/, a sportoló adaptációs készségének fenntartása /kondicionálás kérdése/

Most a második és harmadik kérdésről szeretnék néhány gondolatot elmondani.

A második pont azt jelenti, hogy a versenyág eredményes üzéséhez szükséges funkciók fejlettségének megmérése során kapok arról információt, hogy mit kell javitani, illetve mely funkciók fejlesztésére szükségtelen időt és energiát pazarolni. A komplex, igen sokoldalu vizsgálat csaknem minden esetben feltárja a versenytávhoz szükséges feltételek közül azt az élettani, pszichológiai, alkati, szociálpszichológiai funkciót, amely limitálja az eredményességet. Orvosi nyelven szólva: diagnózishoz kell jutnom.

Ám a cél nem a kórismeret, hanem a gyógyitás. Ehhez a megfelelő gyógyszert kell adnom. Sokféle gyógyszer: sokféle edzés van. És ne feledjük el sohasem, hogy ezek különböznek a hatásaikban, adagjukban, alkalmazhatóságukban! Az edzéshatások nagyrészt specifikusak!

Ha az élsportolók edzését kell megszabnunk, véleményem szerint ez a döntő oldal: az edzéshatás fajlagosságának hangsulyozása. Más a helyzet az iskolai, az egészségügyi testnevelés, a fittség fenntartása terén, ahol elsősorban a testnevelés általános hatásait kivánjuk kihasználni.

Jogos-e az edzéshatás specifitásának hangsulyozása? Szeretném ezt néhány friss irodalmi adattal alátámasztani, amelyek azt bizonyitják, hogy a különböző edzésmódok más és más élettani adaptációt inditanak.

Az izomban a tartós futóedzés a mitochondriumok oxidációs enzimeinek felszaporodását, az elektron-transzport rendszer anyagainak sokasodását váltja ki [6], maguknak a mitochondrumoknak a száma [7] és tömege megnő, vagyis az aerobkapacitás fokozódásának szöveti, biokémiai jeleit látjuk. Ezzel szemben sulyedzés a kontraktilis fehérjék /aktomiozin/ mennyiségét növeli elsősorban [5]. Az izom beidegzése Henneman [9] szerint a következő: az egyik fajta: a kis motoneuronok a vörös /aerob/ rostokat látják el, s submaximális erőkifejtéskor csak ezek aktiválódnak, mig a szélesebb motoneuronok csak

a maximális erőkifejtés során aktiválják a hozzájuk tartozó fehér rostokat. Ezért egyáltalán nem meglepő, hogy a különféle edzésmódok eltérően befolyásolják az izomteljesitményt:

1. Az edzésfajták hatása az izomteljesitményre
/%-os változás/

	Izometr. erő	Dynamikus erő	Statikus állóképesség	Dynamikus állóképesség
Dynamikus				
10/nap, 5 hét 0,6 max.	+ 19	+ 41	27	45
150/nap, 4 hét	0	+ 29	0	50 + 45
100/nap, 4 hét	-	13	-2	630
Statikus				
0,6 max. 5 sec., 150/nap 5 hét	4	6	122	41
10/nap, 5 hét	4	15	84	92

/Asmussen, E.: Proc. Roy. Soc. Med. 62. 11. Sympos N°, 1969./

Az energiaadó folyamatok specifikus igénybevételét tükrözi a következő ábra:

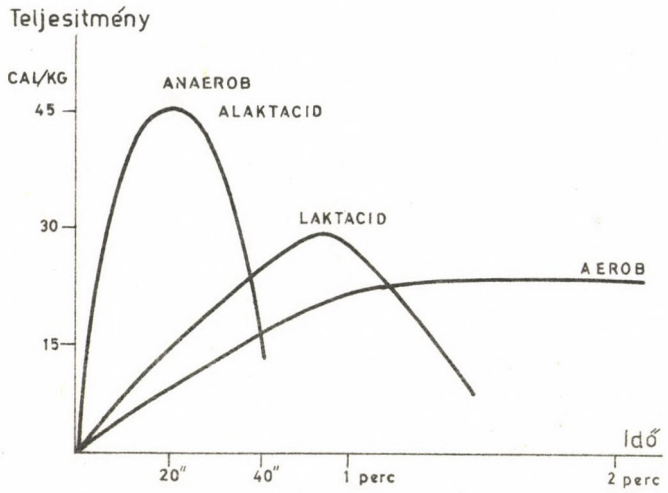

1. ábra

A néhány másodperc alatt kimerüléshez vezető munka nagy teljesitménnyel, de csak rövid ideig folyhat. A fedezet ilyenkor az izmokban rendelkezésre álló makroerg foszfát mennyiség, amely néhány másodperc alatt kimerül - de ugyanolyan hamar ujra fel is épül! A 30 mp - egy perc alatt kimerüléshez vezető munkavégzéshez az energiát már a tejsavas cukorbontás szolgáltatja - a tejsav eltünésének félideje pedig 15 perc körül van! Az aerob energianyerés csak egy-két perc után lehet teljes, és a többperces - félórás munkavégzést elsősorban ennek a nagysága szabja meg. Az oxigénfelvételi görbe fél-nyugvásideje egy-két perc. A többórás munkavégzést pedig nem annyira az oxigén, mint az oxidálható energiaforrások /glykogén, de elsősorban a zsirsav/ mennyisége és mobilizációja szabja meg energetikai szempontból.

Ha felmértük a versenykövetelményeket, természetesen az ehhez szükséges funkciókat kivánjuk fejleszteni elsősorban: a vágtafutó az anaerob alaktacid kapacitást, a 400-as futó a laktacid kapacitást, a 800-as a laktacid türőképességet /magas oxigénadósság mellett történő munkavégzést/, az 1500-as az aerobkapacitást, a tizezres és a marathoni az energia jellegü állóképességet kell javitsa. Ezt a gondolatot tükrözi Fred Wilt, az amerikai atléta-szakember táblázata:

2. Milyen edzést kivánnak a futótávok /Wilt, F./:

T á v o k	Gyorsasági edzés	Aerob állóképességi edzés	Anaerob állóképességi edzés
	% - b a n		
Marathon	5	90	5
10000 m	5	80	15
5000 m	10	70	20
3000 m	20	40	40
1500 m	20	25	55
800 m	30	5	65
400 m	80	5	15
200 m	95	3	2
100 m	95	2	3

És milyen edzés fejleszti a megfelelő funkciókat? Wilt, Roskamm és Reindell, Nett és mások alapján a következő táblázat igyekszik némi információt szolgáltatni erre a kérdésre.

3. Az élettani faktorok fejlődése az edzés tipusa szerint /Fred Wilt/

E d z é s	Gyorsaság	Aerob állóképesség	Anaerob állóképesség
Vágták ismétlése	90	4	6
Folyamatos lassu futás	2	93	5
Folyamatos gyors futás	2	90	8
Lassu intervall	10	60	30
Gyors intervall	30	20	50
Távismétlés	10	40	50
Iramjáték	20	40	40
Gyorsulásos vágták	90	5	5
Intervall vágták	20	70	10
Hollow sprintek	85	5	10

Az edzésfajták értelmezése Wilt közleményében olvasható el [3].

Az igazsághoz tartozik, hogy az utóbbi két táblázat számai helyett kereszteket kellett volna irni: ezek nem mért, hanem szubjektiv vélemény alapján becsült értékek. A TFKI jelenlegi munkájának egyik célja mértté tenni ezeket a becsült adatokat.

Milyen hamar szerezhető meg a megfelelő adaptációs szint?

Az "alapállóképességnek" nevezett, tulajdonképpen kardiorespiratorikus állóképesség, amelyet a nagyobb tüdő, sziv,vér-

mennyiség, a magasabb szöveti oxidációs képesség miatt megnőtt nagyobb oxigén-felvevő és hasznositó kapacitás jellemez, az irodalom egybehangzó véleménye alapján hónapok - de inkább évek során növelhető az átlagot 20-30%-kal meghaladó szintre -, de hónapokig-évekig meg is marad ott, ha csak közepesen is foglalkoztatjuk.

S ha ez igy van, van-e értelme állóképességi sportágakban az év 2-3 hónapját szánni "alapozásra", a keringési-légzési rendszer kapacitásának növelésére? Egy versenyző "megalapozása" kardiorespiratorikus állóképesség szempontjából 3-5 év, de ha ez sikeresen megtörtént, akkor csak a versenyspecifikummal érdemes törődni!

Az intervall edzés büvöletében edzzük a sportolóinkat, de nehezen tudunk eligazodni a következő tanácsok között, melyek az 1969-es Swimming Technique különböző számaiban olvashatók: azt irja Cooper, az USA olimpiai csapatának orvosa [1]: az intervall edzés az anaerob állóképesség fejlesztésének eszköze - s ugyanebben a lapban: az intervall edzés alkalmazásával a pihenő hossza szerint gyorsaságot vagy állóképességet fejlesztünk /Alan Stokholm, amerikai fiziológus [2]/; a közismert klasszikus nézetek szerint pedig a keringési, légzési rendszer fejlődését segiti elő az intervall, jobban mint a hosszu távok.

Térjünk vissza az energianyerést feltüntető sémára: az intervall edzés különböző variációi által foglalkoztatott élettani rendszerek igénybevétele leolvasható róla: fél percek ugyanannyi pihenővel elsősorban a laktacid türőképességet, egy-két percek ugyanannyi pihenővel az aerobkapacitást, rövid pihenővel az aerobkapacitást kevésbé, az energia jellegü állóképességet jobban fokozzák stb.

Szokásos dolog, hogy a hosszabb távot, amely pl. 10-40 percig tart, relative hosszabb terhelési szakaszokra bontják, pl. a tizezret 25x400 méterre.

A tizezret - többek között - az jellemzi, hogy alacsony tejsavszinttel, de a maximálist megközelitő aerobkapacitással futják, az oxigénadósság csak a hajrában gyülik fel. A 400 méteres résztávok pedig nagy tejsavas oxigénadóssággal fejeződ-

nek be, a keringés még nem maximális, illetve egyperces pihenő alatt már csillapodik, a szöveti oxidáció a hypoxia miatt nem teljes.

Nem lenne sokkal célravezetőbb a 28 percet 8-10 másodperces vágtákra felbontani, köztük ugyanennyi időt hagyva az anaerob alaktacid energiaraktár oxidativ feltöltésére? Ekkor alig emelkedett tejsavszint mellett maximális keringési effektust és maximális szöveti oxidativ reakciókat tudnánk elérni: éppen azt, amit a 10000 méteren kiván!

Ha lenne, aki megpróbálná, szivesen lennék az orvos-partnere!

Irodalom

1. Cooper,D.L.: Idézik a Swimming Technique 1969.ápr.sz. 31.
2. Stockholm,A.: Idézik a Swimming Technique 1969.ápr. sz. 8.
3. Wilt,F.: in: Exercise Physiology. Szerk. Falls, H.B., Acad. Press, New York - London 1968.
4. Asmussen,E.: The meaning of Physical Fitness. Proc. Roy. Soc. Med. 62, Sympos. 1969. 11. sz.
5. Gordon,E.E. - Kowalski K. - Fritts M.: Adaptations of Muscle to various exercises. Studies in rats. JAMA 199, 1967. 2. sz.
6. Holloszy,O.J.: Biochemical adaptations in Muscle. Effects of exercise on mitochondrial oxygen uptake and respiratory enzyme activity in sceletal muscle. J. Biol. Chem. 242, 2278, 1967.
7. Gollnick,P.D. - King W.: Intern. Sympos. of Exercise Biochemistry Brussel 1968. 26.
8. Asmussen,E.: Muscle Strength. Scand. J. Lab. Clin. Invest. 24, Suppl. 1969. 110,106.
9. Henneman,E. - Somjen,G. - Carpenter,D.O.: Relations between structure and function in the design of sceletal muscles. J. Neurophysiol. 1965. 28,581.

АПОР, ПЕТЕР

Некоторые физиологические вопросы повышения сил и выносливости

Основой повышения достижений является тренировка, с помощью которой стараемся вызвать процесс приспособления, чтобы спортсмен мог вынести, вернее ответить требованиям соревнования. Процесс приспособления с биологической точки зрения включает в себе серию общих и специфических реакций. Продолжительность, "порцию" тренировки первоклассных спортсменов (в калориях) нельзя бесконечно увеличивать, поэтому путь повышения достижений при сохранении необходимой "порции" - правильный выбор качества тренировки. Условия этого:

1. точное знание требований соревнования с физиологической стороны;

2. знание физиологического состояния первокатегорника, развитости отдельных его физиологических систем, несоответствия их требованиям;

3. знание физиологического действия различных видов тренировки, учитывая при этом продолжительность тренировки, повторения, передышек и т.д.

Обладая такими знаниями, можем проводить целенаправленную тренировку: содействуем адоптации потребованной соревнованием, и не затрачиваем энергии на развитие таких функций, которые у данного спортсмена в надлежащей мере развиты или в которых он менее нуждается с точки зрения результативности.

Наш опыт показывает, что целенаправленную (специфическую) тренировку довольно успешно можно применять только при знании требований данного вида спорта, так как физиологические функции отдельных лиц в расширенном составе каждой сборной команды в широких пределах колеблются около считающейся требуемой величины. И это доказывает нерациональность унифицированной тренировки.

Таким образом целенаправленной тренировке должен предшествовать медико-физиологический (и психологический!) осмотр первоклассного спортсмена, который, однако, можно провести при наличии современного оборудования и большой группы врачей-спе-

циалистов. Этот осмотр требуется проводить дважды-трижды в год и полученные результаты необходимо принимать во внимание при планировании тренировок.

О специфических физиологических эффектах отдельных способов тренировки мы уже знаем кое-что, но вовсе не достаточное. На основе литературы в виде нескольких таблиц я систематизирую и суммирую методы, применяемые для развития силы и стойкости, подчеркивая их специфичность.

APOR, PÉTER

Einige physiologische Probleme der Leistungsfähigkeit und der Kraft

Die Grundlage der Kondition ist das Training mit dem wir versuchen die Anpassungsfähigkeit zu erhöhen, damit der Sportler den Forderungen des Wettkampfes entsprechen kann. Der Anpassungsvorgang beinhaltet biologisch die Reihe allgemeiner und spezifischer Reaktionen. Die Trainingszeit der Spitzensportler und die Trainingsmenge /in Kalorien kann sie nicht bis zum Unendlichen gesteigert werden./Der Weg der Leistungssteigerung ist neben dem Beibehalten der nötigen Trainingsmenge die günstige Auswahl der Qualität des Trainings. Die Bedingungen deren sind:

1. die Forderungen des Wettkampfes müssen von der physiologischer Seite her bekannt sein;

2. der physiologische Zustand der Spitzensportler, der Entwicklungsstand der einzelnen physiologischen Systeme und ihre Abweichung von den Forderungen müssen bekannt sein;

3. die physiologische Wirkung der Trainingsarten unter Berücksichtigung der Trainingsmenge der Wiederholung, der Pausen usw. muss auch bekannt sein.

Im Besitz dieser Kenntnisse kann ein zielgerichtetes Training durchgeführt werden: Wir sichern die vom Wettkampf erwünschtem Adaptation und verschwenden keine Energie zur Entwicklung solcher Funktionen, die bei der gegebenen Person

entsprechend entwickelt sind, oder die zum Erfolg nichts beitragen.

Nach unseren bisherigen Erfahrungen können die zielgerichteten /spezifischen/ Trainings ausschliesslich in Kenntnis der disziplinaren Forderungen nicht erfolgreich angewendet werden, weil innerhalb einer Auswahlmannschaft die physiologische Funktionen der einzelnen Personen sehr breit um den nötigen Wert streuen. Auch das beweist die Unvernünftigkeit des uniformierten Trainings.

Dem zielgerichteten Training muss also eine eingehende ärztliche-physiologische /und psychologische!/ Untersuchung vorangehen, die heute nur mit moderner Apparatur und breiter Team-Arbeit verwirklicht werden kann.

Diese Untersuchung muss 2-3-mal jährlich wiederholt werden und ihre Ergebnisse müssen bei der Trainingsplanung beachtet werden.

Vor der spezifischen physiologischen Wirkung der einzelnen Trainingsverfahren wissen wir schon einiges, aber bei weitem nicht genug. Auf Grund der Literatur fasse ich einige zur Entwicklung der Kraft und Kondition angewandte Methoden zusammen ihre spezifischen Eigentümlichkeiten hervorhebend.

AD/123.

BAKONYI FERENC

A teljesitményfokozás néhány szociálpszichológiai vonatkozása

I. A teljesitmény - s ennek következtében a teljesitményfokozás is - több tényezőcsoporttól függ. Ezek közül egyik elsőrendü fontosságu az, amely a pszichológiai vonatkozásu faktorokat foglalja magába. Ám, még ez is annyira összetett s oly nagy területeket ölel fel, hogy vizsgálata esetén itt csak elméleti megtárgyalása lenne lehetséges - a konkrét vizsgálat eredményei ugyanis szükségszerüen több kötetre rugnának. Igy a következőkben csupán egyetlen pszichológiai részterületnek, a szociálpszichológiának a teljesitményfokozással kapcsolatos néhány vonatkozását fogjuk megtárgyalni. Azért csak néhányat, mert egyrészt az ide vonatkozó vizsgálati eredményeink is még csupán a kezdeti lépéseket jelentik, másrészt, mivel az előadásra megszabott időkeret is határt szab a vizsgálódás terjedelmének.

A továbbiakban eljárásunk két utat követ: az első az, amely a sport területén végzett és végzendő szociálpszichológiai vizsgálatunk elméleti indoklását és körvonalait vázolja, a második pedig néhány ide vonatkozó vizsgálat ismertetését tartalmazza.

A teljesitményfokozás jelen szociálpszichológiai vonatkozásainak vizsgálata abból az elvi megfontolásból indult ki, hogy a biológiai, illetve biopszichológiai tényezők az emberben csak potenciálok, amelyek társadalmi hatásokra fejlődnek ki. Igy van ez mindegyik sportág vonatkozásában, de különösen a csapatjátékoknál, amelyekről itt konkrétan szó lesz.

Mindezt a sport gyakorlata állandóan ujabb és ujabb bizonyitékokkal támasztja alá. A szociálpszichológián belül foglalkozunk egyrészt elméletileg, másrészt konkrét formában egy adott labdarugó-csapatnál a kognitiv szisztéma, attitüd, társas kapcsolatok és az edzőhöz való viszony alakulásával; s ezeknek a teljesitménnyel, illetve a teljesitmény növelésével való kapcsolatával.

Minden szociális csoport,igy a labdarugó-csapat is, olyan emberek közössége, akik bizonyos területen, itt a labdarugásban, közös cselekvésre, abban meghatározott munkamegosztásra, feladat elvégzésére egyesülnek. A labdarugó-csapat játékosai, mint szociális csoport tagjai, egymástól függetlenek ugyan, de egy közös cél, a labdarugó-mérkőzéseken való minél eredményesebb szereplés érdekében egy sereg egymáshoz kapcsolódó, meghatározott tevékenységet végeznek, igy edzéseken, edzőtáborozásokon, megbeszéléseken, mérkőzéseken stb. vesznek részt. Mindez az egész csapatra és az egyes játékosokra is rányomja a bélyegét, bizonyos változásokat idéz elő. Bár a játékosok mindegyike önálló személyiség, akinek megvan a külön egyedi élete, vágyai és célkitüzései stb., ezekhez még valami hozzájárul: a csapatközösség érzésének valamilyen foka. S ez az, amely a játékosokat csapattá, szociális csoporttá alakitja.

Itt rögtön rá kell mutatnunk arra, hogy a teljesitmény mértékét s a teljesitmény fokozásának lehetőségét szociálpszichológiai vonatkozásban elsősorban az szabja meg, hogy a csapatban a közösség, az összetartozás érzése milyen erős, illetve milyen mértékben vannak meg fejlesztésének lehetőségei.

Emellett a játékosoknak játékossá válásuk érdekében bizonyos jellemző tulajdonságokat kell felvenniük, át kell formálódniuk. Ez elsősorban azt jelenti, hogy el kell fogadniuk s alkalmazkodniuk kell a játék és a csapat normáihoz: a játékszabályokhoz, a játék és edzésbeli követelményekhez, s bizonyos viselkedési és magatartási szabályokhoz. Ez azonban a szociális magatartás alakulásának csupán a felszinen megnyilvánuló eredménye. Az alapvető, ezt létrehozó folyamat összetettebb, s itt csak azzal a részével foglalkozunk, amely a kognitiv szisztémát s a szociális érzelmi világot érinti.

A kognitiv szisztéma - a kognitiv szó jelentésének megfelelően - mindazokat a pszichés jelenségeket foglalja magába, amelyek a megismeréssel kapcsolatosak; igy egyaránt vonatkozik a percepcióra, a gondolkodásra, az itéletalkotásra, az érzelemmel telitett tudattartalmakra, attitüdre stb. A kognitiv szisztéma tehát a szociális viselkedés összes kognitiv vonatkozásu meghatározó tényezőjét tartalmazza, s elsősorban a szo-

ciális környezet hatása alatt alakul ki. Itt ki kell hangsulyozni a hatást, a tevékenységet, a puszta tárgyakkal s a közvetlenül nem ható jelenségekkel szemben. Az embereknek s a tárgyaknak elsősorban nem az objektiv tulajdonságai számitanak; igy pl. a kenyér lényegében mindig ugyanazokat a lényeges jegyeket tartalmazza, mégis a pék számára a munka célja és eredménye, a közérteladó számára árucikk, az éhes ember számára kivánatos táplálék. Tehát itt elsősorban a szituációból eredő sajátos viszony, valamint magának az emberi tevékenységnek a kognitiv szisztémára s szociális érzelemvilágra gyakorolt hatása számit.

A kognitiv szisztéma kialakitásában döntően játszanak közre a kommunikációs hatások. Ezek közül legjelentősebbek a nyelv, a kifejező mozgások, képek stb. Nagyon lényeges a kommunikáció hatása szempontjából a kommunikáció forrása. Szimpatikus vagy tekintélyes személyektől származó kommunikációnak nagyobb a hitele, s hatása tartósabb, mig antipatikus vagy kevésbé becsült személyek kommunikációja ugyszólván teljesen hatástalan. A kommunikáció nagy szerepet játszik a szociális gondolkodás sémáinak, szimbólumainak kialakitásában.

A szociális környezet, a kommunikáció s az interperszonális kapcsolatok a szociális jelenségekkel szemben generalizált orientációt alakitanak ki. Ez elsősorban a kategorizálásban nyilvánul meg. Az egyén a környezet komplex jelenségeit leegyszerüsiti s osztályozza. Az igy kialakult kategóriáknak megfelelően szervezett mintákat hoz létre, amelyek a viselkedésben diszpozicióul szolgálnak. Az embernek ez a képessége, hogy a konkrét szociális jelenségeket ilyen formában absztrahálni tudja, igen hasznos, mert rendkivül megkönnyiti a hozzájuk való alkalmazkodást.

E kategóriák erősen különböznek egymástól komplexitásban és stabilitásban. Vannak olyanok, amelyek egyszerüek, mások igen összetettek; s mig egyesek tartósak, mások ellenkező irányu tapasztalat hatására könnyen megváltoznak. Lényegében sztereotipekké válnak, amelyek az attitüd és szerep bázisául szolgálnak.

Mindennek a teljesitmény és teljeiitményfokozás szempontjából komoly jelentősége van. Elsősorban az attitüd tekinteté-

ben. Az attitüd belső struktura, mely olyan egyéni és interperszonális élményanyagot foglal magába, amely mint bizonyos irányu érzelmi töltés, valamilyen meghatározott viselkedésre, állásfoglalásra, cselekvésre, készenléti állapotot hoz létre. Az attitüd lehet kedvező és kedvezőtlen. A labdarugó esetében vonatkozhat magára a sportágra, az egyesületre, csapatra, az edzésekre stb. Lényegében a játékos egész sportágához, egyesületéhez stb. viszonyát meghatározza. Eldönti a mérkőzéseken, edzéseken való erőbedobásának mértékét, a sportszerü életmódra való törekvés fokát, tehát tulajdonképpen a játéktudáson kivül a siker minden előfeltételét döntően befolyásolja.

Minthogy a labdarugó-csapat lényegében nem más, mint egy szociálpszichológiai értelemben vett csoport, azért rá is érvényes, hogy az eredményes szereplésre a csapattagok egymáshoz való viszonya, az un. társas kapcsolatok komoly hatást gyakorolnak. Ezt egyébként a labdarugás gyakorlata minden szociálpszichológiai megfontolás nélkül is nap nap után bizonyitja. A labdarugás ugyanis csapatjáték, s a csapatjátékokban a teljesitmény elsősorban csapatteljesitmény. Ebből következik viszont, hogy a teljesitményfokozás is csak az egész csapat egybehangolt, egy célra törő, közös munkája révén lehetséges. Ez pedig nagymértékben függ a csapattagok közötti társas kapcsolatoktól. A társas kapcsolatok alakulása a csoporton, vagy - labdarugásról lévén szó - a csapaton belül kétféle szinten következhet be: az egyik a szakmai, a másik az érzelmi szint. Az első azoknak az interakcióknak a révén jön létre, amelyeket az edzések és a mérkőzések idéznek elő, tehát ezek sportszakmai jellegüek. A második a játékosok között keletkezik. Mindkettő fontos, de a teljesitményfokozás szempontjából a második nagyobb jelentőségü. Ezt már csak azért is nyugodtan állithatjuk, mert az érzelmi jellegü kapcsolatok a szakmait is erősen befolyásolják. Amellett pedig: főként ennek a hatására alakulnak ki a játékos csapaton belüli interperszonális kapcsolatai és interperszonális szerepei.

A társas kapcsolatok - mint az előzőkből is kitünt - befolyásolják a kommunikáció sikerét is, mert a kedvező irányu érzelmi irányulás a kommunikáció hatását előmozditja, s ellenkezőleg. Ezért a csapat befolyásolása, megfelelő irányba való

hangolása, vezetése csak a társas kapcsolatok terén központi helyet elfoglaló játékosok révén lehet igazán sikeres.

Röviden: a társas kapcsolatok mind a csapatszellem kialakitása, mind pedig a nevelői jellegü kommunikációk sikere szempontjából egyaránt fontosak.

II. A következőkben azokról a szociálpszichológiai vizsgálatokról számolok be, amelyeket egy NB I-es labdarugó-csapaton végeztünk.

Kisérleti személyül a csapat 20 játékosa szolgált. A következő vizsgálatokat végeztük:

a/ attitüd-vizsgálatot, a

b/ társas kapcsolatok vizsgálatát s a

c/ tanitvány és edző viszonyának vizsgálatát. Az alább közölt adatok a Testnevelési Főiskola Tudományos Kutató Intézetének 6 sportágra kiterjedő, az edzettségi szint megállapitására vonatkozó longitudinális vizsgálatának első adatfelvételéből származnak.

a/ Az attitüd-vizsgálatnál 14 kérdésre kellett a játékosoknak válaszolniuk. Ezek a játékosok alábbi attitüdjeit vizsgálták:

- a labdarugáshoz való viszonyát,
- a csapatához, egyesületéhez való viszonyát,
- a mérkőzéshez való viszonyát,
- az edzéshez való viszonyát.

A kérdésekre adott válaszokat attitüd-skálák alapján értékeltük. Az értékelés matematikailag a válaszra adott pontszám alapján történt. Az adható pontszámok 5-1-ig terjedtek. Az összes pontok összeadása révén megkaptuk a játékos általános sportági attitüdjét kifejező számot; az egyes részviszonylatokat tekintve pedig /pl. edzéshez, mérkőzéshez stb. való viszony/ ugyanigy jártunk el. Összpontszámaik alapján a játékosokat rangsorba állitottuk. A csapat edzőjének segitségével a játékosokat a bajnoki mérkőzéseken nyujtott teljesitményeik alapján ugyancsak rangsoroltuk. Igy a játékosokra vonatkozóan két rangsort kaptunk: egy teljesitmény- és egy attitüd-rangsort. A kettő között rangkorrelációt számitottunk. Ennek ered-

ménye: r = 0,24, tehát a kettő között pozitiv irányu, de laza összefüggés áll fenn. Ezt megerősiti az a körülmény is, hogy a teljesitményrangsor első felében levő 10 játékos attitüd -pontszám átlaga 46,7, mig a második felében levőké 44,4. Mindez arra mutat, hogy általában jobb teljesitményt mutatnak fel azok a játékosok, akiknek az attitüdje kedvezőbb. Ebből természetszerüen következik annak megállapitása, hogy a teljesitményfokozás egyik utja a játékosok attitüdjének kedvezőbb irányba való formálása.

A játékosok attitüdjére és a teljesitmény közötti kapcsolatra jellemző az alábbi kontingencia táblázat, amelyet a következő két kérdésre adott válaszok alapján készitettünk:

a/ Osztályozza a csapat jelenlegi csapatszellemét. Az osztályzatok 5-4-3-2-1 lehetnek. Legjobb osztályzat 5-ös, a legrosszabb 1-es.

b/ Osztályozza a csapat jelenlegi teljesitőképességét, ugyancsak valamelyik 5-1-ig terjedő osztályzattal.

Csapatszellem

Teljesitőképesség b/ \ a/	1	2	3	4	5
1	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-
3	1	2	12	-	-
4	-	-	4	1	-
5	-	-	-	-	-

A táblázatból az tünik ki, hogy a játékosok zöme mind a csapat szellemét, mind pedig a csapat teljesitményét közepesre értékeli. Tehát ennek alapján is összefüggés mutatkozik az attitüd és a teljesitmény között.

A csapat edzőjével a játékosokat az edzésen mutatott szorgalmuk és erőbedobásuk alapján ugyancsak rangsoroltuk; s e rangsor és a teljesitményrangsor között szintén rangkorrelációt számitottunk. Itt r =-0,27-es korrelációs koefficienst kaptunk, ami elég alacsony, de mégis arra mutat, hogy a jobb teljesitőképességü játékosok kevésbé szorgalmasak az edzéseken, mint a gyengébbek. Ez nyilvánvalóan abból a hibás szemléletből ered, hogy a jobb képességü játékosok nyeregben érzik magukat, s ugy vélik, akkor is bekerülnek az első csapatba, ha kevesebbet edzenek, mig a gyengébbeknek ugyanezen cél érdekében az edzéseken nagyobb szorgalomra és erőkifejtésre van szükségük. Nyilvánvaló, hogy a teljesitményfokozás érdekében ezen a káros szemléleten változtatni kell, mert ilyen formában a csapat éppen a legjobb képességü játékosaitól nem kapja meg azt a maximális teljesitményt, ami potenciálisan adva van, de a szemlélet miatt nem tud realizálódni.

b/ A társas kapcsolatok vizsgálatát a Mérei-féle kérdőives módszerrel végeztük. A játékosoknak 14 kérdésre kellett irásban válaszolniuk. A feldolgozás révén kapott eredményekből e tanulmány keretében csak kettőt fogunk ismertetni: a csapat szimpátia és szakmai szociogramját, s ezekből levonjuk a teljesitményfokozásra vonatkozó tanulságokat.

Az 1. szociogram a csapat tagjainak érzelmi megoszlását mutatja be, s erre a kérdésre adott válaszok alapján készült: "Ki a legjobb barátja a csapatból, vagy ki az, akit elsősorban választana barátjául a csapatból?"

1. SZIMPÁTIA SZOCIOGRAM

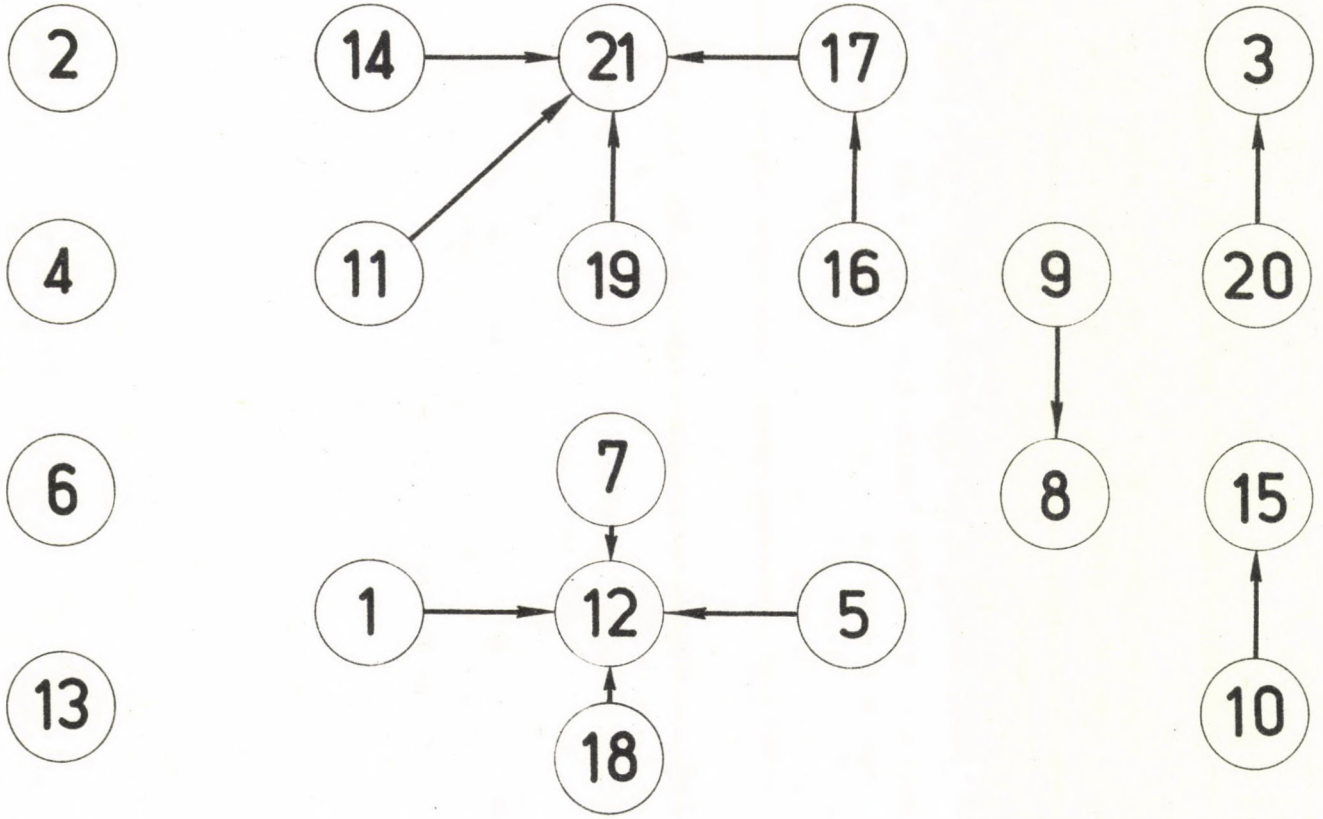

Amint látjuk, a csapat e téren nem nagyon egységes. Két nagyobb csoportosulást különböztethetünk meg. Az egyik középpontja a 21-es, a másiké a 12-es számu játékos. A 21-es a teljesitményrangsorban a 4-ik, a 12-es pedig a 8-ik helyen áll, tehát mindketten a jobb játékosok közé tartoznak - bár egyikük sincs az első 3 között. A teljesitményrangsor első 3 helyezettjét nem találjuk egyik nagyobb csoportban sem. Az első helyen álló 4-es számu játékos érzelmileg a csapat peremén elhelyezkedő, magányos személy. A 2. helyezett 10-es és a 3. helyen levő 15-ös számu játékos másoktól elkülönülve, páros kapcsolatban állanak. Az a tény, hogy a csapat felét /11 játékost/ magában foglaló két csoport két jó - de nem a legjobb - játékos köré csoportosul; valamint, hogy a legjobb játékosok kivül esnek ezeken a csoportokon, bizonyos fokig összhangban látszik lenni azzal a középszerüséggel, amely a csapat teljesitményét jellemzi. De természetesen nem állitjuk azt,hogy elsősorban ez okozza. Mindenesetre a jobb csapatszellem kialakitását s ennek eredményeképpen a csapat teljesitményének növelését nagyban elősegitené, ha az edzőnek s a szakosztály vezetőségének sikerülne érzelmileg közelebb hozni egymáshoz a játékosokat. Különösen kedvező lenne, ha a három legjobb játékost /a 4-est, 10-est és 15-öst/ jobban be tudnák kapcsolni a csapat érzelmi közösségébe, s a közösség peremén elhelyezkedő magányos és páros kapcsolatban levő játékosok elszigeteltségét sikerülne megszüntetniük.

A 2. szociogram a következő 3 kérdésre adott válaszok alapján készült:

1. Ha Ön állitaná össze a csapatot, kit venne be legelsőnek a csapatba /a szociogramon szaggatott vonallal jelölve/?

2. Ki az, akire nehéz, kritikus helyzetben legjobban számithat a csapat /.....➤/?

3. Ki az, aki a jó, bajtársias csapatszellem kialakitása szempontjából legkedvezőbb befolyást gyakorolja társaira /——➤/?

2. SZAKMAI SZOCIOGRAM

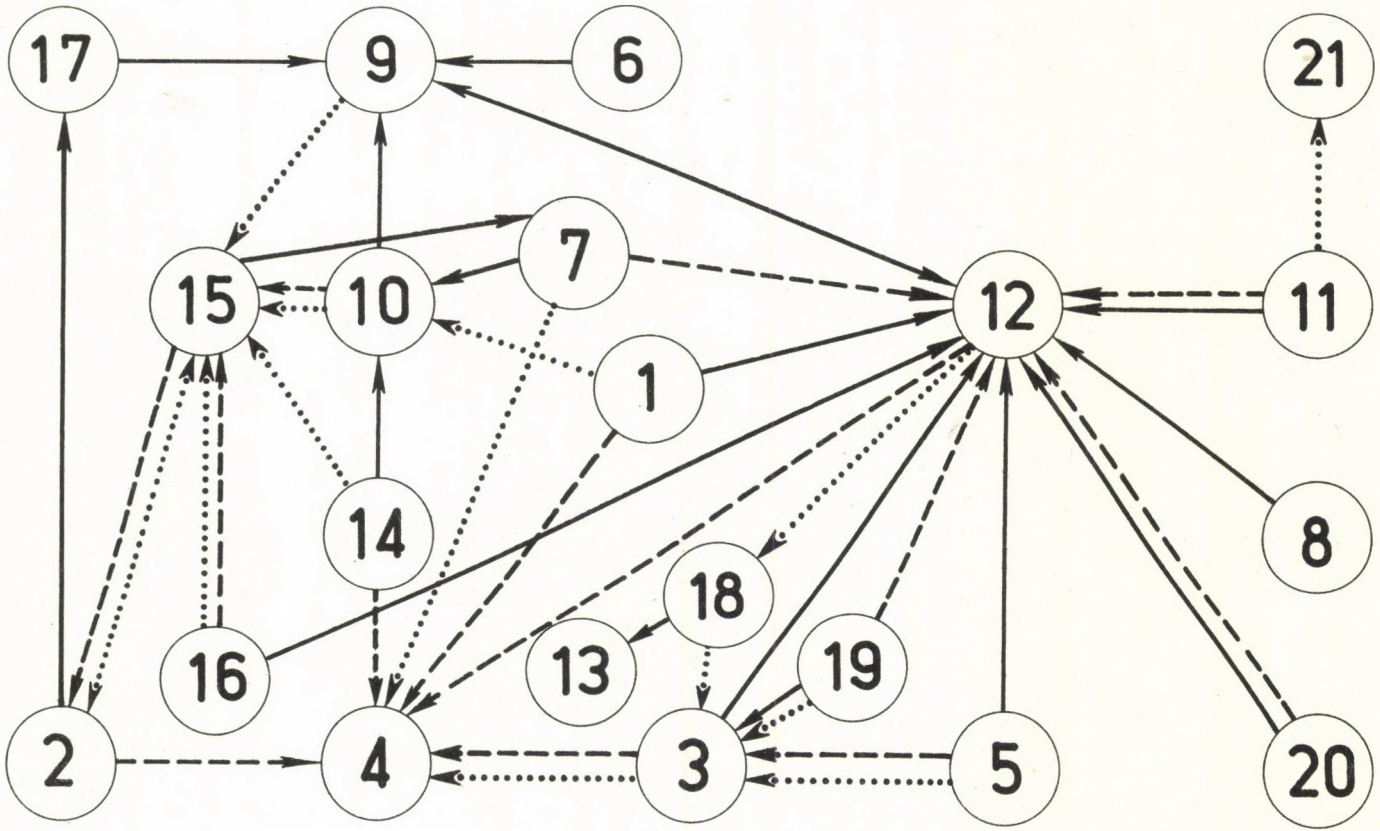

Ez a szociogram már egészen más képet mutat, mint az előző. Elsősorban rögtön szembetünik, hogy itt nem találhatók olyan játékosok, akik senkit sem választottak. A másik igen lényeges dolog, hogy ezen három nagyobb csomópont /a 12-es, 4-es, 15-ös számu játékos/ és két kisebb /9-es, 10-es és 3-as számu játékos/ található. A kérdések közötti különbségek magyarázzák, hogy a középpontban állók egy játékos /a 12-es/ kivételével pontosan azok, akik a szimpátia szociogramon a csapat peremén helyezkedtek el, s akik a csapat legjobb játékosai. Itt tehát már a teljesitmény erősen előtérbe kerül, hiszen a 4-es számu játékos a teljesitményrangsorban az első, a 10-es a második, a 15-ös a harmadik, a 3-as az ötödik s a 9-es a hatodik helyen áll. Érdekes viszont, hogy az itt is a legtöbb szavazatot kapó 12-es a teljesitményrangsorban csak a nyolcadik. A csapat játékosállományára jellemző, hogy a vizsgálaton részt vevő 20 játékosból 9 olyan van, aki egy szavazatot sem kapott. Ez arra mutat, hogy - legalábbis a játékosok megitélése szerint - a szakosztálynak éppen csak 11 jó játékosa van, tehát a tartalékok terén kissé gyengén állanak.

c/ A tanitvány és edző viszonyát két kérdőivvel vizsgáltuk. Az egyik, amelyet először töltöttek ki a játékosok, az ideális edzőre vonatkozó kérdéseket tartalmazta, a másik pedig a saját edzővel kapcsolatban érdeklődött a játékosok véleménye iránt. Bár a két kérdőivre adott válaszok külön-külön vizsgálva, önmagukban is érdekesek, mi metodikai szempontból használtunk két kérdőivet. Az először kitöltött, ideális edzőre vonatkozó kérdőiv ugyanis elsősorban arra szolgál, hogy segitségével felállithassuk azokat a skálákat, amelyet a saját edzőre vonatkozó vélemény értékelésénél felhasználhatunk. Ti. mind a két kérdőiven ugyanazok a kérdések szerepelnek, csak az egyiken az ideális, a másikon a saját edzőre vonatkoztatva. Minden játékos esetében egy-egy saját edzővel kapcsolatos válasznál azt az értékskálát alkalmaztuk, amelyet az illető játékos az ideális edzőre vonatkoztatva állitott fel. Minden válaszra a skála alapján egy pontszámot kapott a játékos, s a 18 kérdésre kapott pontszámok összeadásából egy összpontszámot számitottunk, amely a saját edzőhöz való viszonyt jellemzi.

Tekintettel arra, hogy a saját edzőre vonatkozó vélemények elemzése nem tartozik a nyilvánosságra - természetesen nem azért, mintha azok kedvezőtlenek lennének -, csak az értékelési célból szerkesztett ideális edzőre vonatkozó kérdőiv válaszaiból ismertetünk néhány olyant, amelyek, mint a labdarugók szemléletére jellemzőek, érdeklődésre tarthatnak számot. Igy:

- Egyetlen játékos sem volt, akinek az lett volna a véleménye, hogy az eszményi edzőnek a csapat sikerében igen nagy része van.

- Egyetlen játékos sem vélekedett ugy, hogy az eszményi edzőnek igen nagy müveltségre van szüksége. Általában megelégszenek vele kapcsolatban az átlagos müveltségi szinttel.

- Az edzői szemléletre vonatkozóan általában azt tartják, hogy az egyaránt legyen elméleti és gyakorlati is.

- A sportszerüséggel kapcsolatos szemléletre jellemző, hogy egyetlen játékos sem vélekedett ugy, hogy az ideális edzőnek igen korrekten sportszerünek kell lennie.

- Azt sem tartanák helyesnek, ha az eszményi edző igen következetesen dolgozna stb.

Befejezésül hangsulyozni kivánom, hogy a vizsgálatok csak első lépések, ezeket még egyrészt öt alkalommal megismételjük, másrészt más labdarugó-csapatokon is elvégezzük.

БАКОНИ, ФЕРЕНЦ

Некотории социал-психологические вопросы повышения спортивных достижений

Анализ социально-психологических аспектов повышения достижений исходил из той принципиальной точки зрения, что биологические и биопсихологические факторы в человеке являются только потенциалами, получающими развитии под действием со стороны общества. Это касается каждого вида спорта, но особенно командных игр, о которых доклад конкретно рассказывает.

Социально-психологический эффект можно измерять благодаря познавательной системе. Эта система, которая включает механизмы познания, хранения информации, мышления, фантазии и т.д., управляет поведением, оказывает влияние на другие системы внутри личности и мобилизирует максимальные энергии, необходимые для достижения высоких результатов. Говоря о познавательной системе, я занимаюсь прежде всего поведением (манерами) спортсменов как внутренней структурой, заключающей в себе такие личные и межперсональные переживания, которые как эмоциональный заряд определенного направления ставят под действием каких-либо определенных поведения, высказывания, поступка в состояние готовности. Имеющиеся у спортсменов отдельные факторы этого состояния были определены с помощью шкал поведения (манер).

В командной игре достижение - это в первую очередь командное достижение и повышение его может быть только путем совместной, согласованной, направленной на общую цель работы команды в целом. А одним из условий этого является надлежащее единство команды, которое зависит от коллективных связей между членами команды. Анализ этих связей был проведен с помощью социометрического метода Морено.

Кузнецом успешности команды является тренер. А успешность тренера зависит от степени его воспитательного воздействия, от результативности его работы по подготовке и эффективности его усилий, направленных на создание командной дисциплины. Однако отношение спортсменов к тренеру, их мнение о тренере оказывают на все это большое влияние. Поэтому исследование отношения между спортсменами и тренером - это вопрос решающего значения с точки зрения повышения достижении. С этой целью мы составили два опросных листа. Один из них расспрашивает у спортсмена об идеальном тренере, другой - об его собственном тренере. Оценка проводилась на основе с поставления ответов, данных спортсменами на вопросы двух опросительных листов.

Результаты опроса показали, что социально-психологический аспект имеет решающий вес с точки зрения повышения достижений.

BAKONYI, FERENC

Einige sozialpsychologischen Beziehungen der Leistungssteigerung

Die Untersuchung der sozialpsychologischen Beziehungen der Leistungssteigerung ist von jener prinzipiellen Überlegung ausgegangen, dass die biologischen bzw. biopsychologischen Faktoren im Menschen nur Potentiale sind, die sich als Ergebnis gesellschaftlicher Wirkungen entwickeln. So ist es in der Beziehung aller Sportarten, besonders aber bei den Mannschaftspielen, auf die wir in den folgenden näher eingehen werden.

Die sozialpsychologische Wirkung kann auf Grund des kognitiven Systems untersucht werden. Dieses System beinhaltet die Mechanismen der Erkennung der Informationsspeicherung, des Denkens, der Fantasie usw., lenkt das Verhalten, beeinflusst die anderen Systeme innerhalb der Persönlichkeit und bewegt die zu den Hochleistungen nötigen maximalen Energien. Innerhalb des kognitiven Systems befasse ich mich mit der Attitüde des Sportlers als mit einer inneren Struktur, die ein solches eigenartiges und interpersonelles Erlebnismaterial beinhaltet, das als eine in einer bestimmten Richtung gerichtete Gefühlsladung zu einem bestimmten Verhalten, zu einer bestimmter Stellungnahme, Handlung einen Bereitschaftszustand zustande bringt. Die einzelnen Faktoren dieses Bereitschaftszustandes messen wir mit Hilfe von Attitüdenskalen.

In den Mannschaftsspielen ist die Leistung in erster Linie eine Mannschaftsleistung und deshalb ist die Leistungssteigerung nur durch die koordinierte auf ein Ziel gerichtete Arbeit der Gesamtmannschaft möglich. Eine Bedingung dazu ist die Mannschaftseinheit.

Diese hängt von den kameradschaftlichen Beziehungen der Mannschaftsmitglieder ab. Sie wird mit Hilfe der soziometrischen Methode Morenos gemessen.

Der Trainer ist der Schmied des Erfolges seiner Mannschaft. Sein Erfolg hängt aber vom Mass seiner erzieherischen Einwirkung, vom Erfolg seines Unterrichts, und vom Wirkungsgrad seiner Anstrengungen bezüglich des Mannschaftsdisziplins ab. All diese Faktoren werden bedeutend von der Beziehung der Sportler zum Trainer, von ihrer Meinung über den Trainer beeinflusst. Die Untersuchung deren ist also hinsichtlich der Leistungssteigerung von ausserordentlicher Wichtigkeit. Aus diesem Zweck haben wir zwei Fragebogen angefertigt. Der eine untersucht die Meinung der Sportler hinsichtlich des idealen Trainers und der andere die Meinung über den eigenen Trainer. Die Auswertung erfolgt aufgrund beider Fragebögen.

Die Prüfungsergebnisse zeigten, dass der sozialpyschologische Aspekt in der Leistungssteigerung entscheidend ist.

NEVELÉSI FŐISKOLA Könyvtára

SCHILLER JÁNOS

A sportszociológia alkalmazásának lehetőségei a teljesitményfokozásban

A sport teljesitményfokozásában napjainkban olyan tudományok töltenek be közvetlen vezető szerepet, mint az edzéselmélet, az orvostudomány különböző ágazatai, a személyiségpszichológia és ujabban a szociálpszichológia. A sportszociológia közvetlen lehetőségei a teljesitmény fokozásában csekélyek, de különböző áttételeken keresztül jelentkező közvetett kapcsolódási felületek miatt annál fontosabbak. Előadásomban igy a teljesitményfokozással kapcsolatos szemlélet formálásához kivánok hozzájárulni és néhány probléma jelzésére szoritkozom.

Az előadás középpontjában a sportoló egyéniségét állitottuk. A sportszociológia alkalmazásának lehetőségeit a marxista személyiségelmélet általános vonalán kivánom bevezetni, hogy ezen az uton jussunk el a sportoló sajátos egyéniségéhez. Majd annak a hatásnak a problémáját vizsgálom, melyet a sportteljesitmény különössége gyakorol a sportoló egyéniségének alakulására.

Az emberi lényeg megértésének és értelmezésének témája klasszikus elmélettörténeti örökség. Problémánk megközelitése szempontjából elegendő, ha e roppant gazdag és szerteágazó forrásból két felfogás vázlatát rögzitjük. Elegendő lesz ugyanis az antropológiai materializmus és a történelmi materializmus alapgondolatainak felvázolása, bár sokkal teljesebb lenne mondanivalónk az idealista és vallásos emberkép ismertetésével együtt, melynek hatásával napjainkban is számolni kell. Az antropológiai materializmus az embert a biológiai törvényszerüség sikján mint természeti lényt ragadja meg, amely csak táplálkozik és szaporodik, társadalmi tevékenységében örök és megváltoztathatatlan természeti törvények szerint cselekszik, ezért mint társadalmi-történeti lényt sohasem volt képes felfogni.

Az általam jelzett tudományágak hasznositása a teljesitményfokozásban elsősorban a sportoló ember antropológiai dimenziójának kiépitéséhez járulnak hozzá. Ennek roppant kihatása van a sportoló egyénre és a teljesitmény alakulására - pozitiv és negativ értelemben egyaránt. Amennyiben egyoldaluan csak a fizikai-biológiai adottságok müvelése, edzése folyik, ez már önmagában is gátat szab a teljesitményfokozás normális fejlődési tendenciájának és torzitó elembertelenitő következményhez vezet. Pl. sportolás okozta maradandó elváltozások.

A történelmi materializmus felfogását jól tükrözi a következő állásfoglalás: " ... az emberi lényeg nem valami, az egyes egyénben benne lakozó elvontság. Az emberi lényeg a maga valóságában a társadalmi viszonyok összessége." /M.E.3.sz. 9.old./ Az a tétel, hogy az emberi lényeg a társadalmi viszonyok összessége, azt is tartalmazza, hogy az egyén az a pont, amelyben a társadalmi determinánsok metszik egymást, igy az egyén a totális struktura kicsinyitett mása, ebben az értelemben "mikrokozmosz".De nem holt, merev,passziv totalitás. Az individualitás olyan szürő, amelyen keresztül futnak és lecsapódnak a társadalmi viszonyok, vagy olyan prizma, melyen a különböző egyéni adottságoknak megfelelően törnek meg a társadalmi hatások. Gramsci, a nagy olasz marxista filozófus is felteszi a kérdést, hogy mi az ember, és a válasza igy hangzik: "Ha jól meggondoljuk, rájövünk, hogy e kérdés feltevésével tulajdonképpen azt kérdezzük, mivé is lehet az ember, vagyis, hogy az ember uralhatja-e a sorsát, kialakithatja-e, megteremtheti-e a maga életét? Mondjuk tehát azt, hogy az ember folyamat, pontosabban tetteinek folyamata. Ugy kell tekintenünk az embert, mint aktiv viszonyok sorozatát /egy folyamatot/, amelyben az individualitás óriási jelentőségü, de mégsem az egyetlen figyelembe veendő mozzanat." Mire lehet következtetni ezekből a világosan megfogalmazott gondolatokból? Az ember nem egyszerüen a természet része és terméke, hanem mindenekelőtt a társadalom kohójában született és érlelt lény. Amennyiben a társadalom és az egyén igy felfogott kapcsolata igazolható, akkor ezekből a forrásokból, gyökerekből vezethetők le az egyének, és hozzáteszem: a spor-

tolók magatartásmintái, attitüdjei, értékrendszerei és értékitéletei, viselkedési normái. De ide kötődik az egyén és a csoport, az egyén és a társadalom kapcsolatainak teljes szövevénye.

Engedjék meg, hogy az emberi lényeg bemutatásának, megértésének egy ujabb mozzanatát ismét Gramsci álláspontjával közelitsem meg: "... az ember nem egyszerüen azáltal kerül bizonyos viszonyba a természettel, mert maga is természet, hanem aktiv módon a munka és a technika révén. Továbbá ezek a viszonyok nem mechanikusak ... Ezért lehet azt mondani, hogy mindenki oly mértékben módositja és változtatja meg magát, amilyen mértékben módositja és megváltoztatja mindazon viszonyok egészét, amelynek ő maga a csomópontja." Az emberről elmondható, hogy végsősoron nem kiindulási, hanem megérkezési pont, és ennek a történelmi érkezésnek alapja és hordozója egy speciális, csak az emberi nemre jellemző anyagi tevékenység, a munka.

Összegezve az eddigieket a marxista személyiségelmélet három fontos összetevőjét elevenitettem fel, melynek értelmében az egyén a természet része, a társadalom terméke és a munkán keresztül saját énjének alakitója - önlétrehozásának eredménye is. Ugy gondolom, hogy a sportoló egyén és a teljesitményfokozás szociológiai lényegének megértéséhez szükség volt erre a vázlatra.

A sportteljesitmény fokozása az emberi lényeg első szintjének vagy oldalának fejlesztésén keresztül kivánja célját elérni /erő-gyorsaság-ügyesség stb./, amely az emberi lényeg mélyebb rétegeibe ágyazódik be a <u>társadalmon</u> és a <u>munkán keresztül</u> az <u>önlétrehozás szintjébe.</u> Az emberi lényeg egzisztálása szempontjából, nem az ember biológiai természete a döntő, hanem a társadalmi és az "önmegvalósitó" oldala. Viszont az is közismert, hogy a beteg és gyenge "természeti adottság", a fizikai alkat gátolja mint negativ feltétel a mélyebb emberi, társadalmi és önmegvalósitó lényeg harmonikus kibontakozását. Mindez rengeteg kérdőjellel és idézőjellel állitható, mert a negativ természeti, antropológiai adottság nem gátolja a társadalmi-humanizációs szint magas foku kibontakozását. A társa-

dalmi reflexek, egyén és csoport kapcsolatok ezen keresztül deformálódhatnak, de az ellenkezője is igaz lehet.

A sportoló rétegek antropológiai arculatára, szinvonalára viszont jellemző a társadalom nem sportoló rétegével szemben, hogy a legegészségesebb, legerősebb stb. Valamint az is világos, hogy az edzések arra irányulnak, a cél is az, hogy a teljesitőképesség fokozásának érdekében ezek az adottságok és tulajdonságok optimálisan erősödjenek és fejlődjenek. Amennyiben sémát, modellt kellene ajánlani és első, illetve második osztályu értékelést használunk, akkor a sportolók "antropológiai szintje" feltétlenül első osztályu, társadalmi relációjában viszont alacsonyabb osztályu is lehet. A nem sportoló kategóriák antropológiai szintje, vagyis amennyiben itt az embert csak mint a természet részét vizsgáljuk, akkor ezen a ponton nem éri el a sportolók fejlettségi szinvonalát, de a társadalmi érettséget tekintve magasabb fokon állhatnak, mint a sportoló rétegek. A merev elválasztást és a szembeállitást a téma jobb megértése szempontjából alkalmazom csupán. Vagyis a sportolók arculatát, a sportoló egyént társadalmi relációi nélkül megérteni nem lehet. A marxista személyiségelmélet értelmében a sportoló egyén specifikumának döntő jellegzetessége: a magasan kvalifikált antropológiai szint. Az ember, mint a természet része, a sporttevékenység hatására erősen fejlett. De azonnal hozzátehetjük, hogy a teljesitmény fokozása - végső soron az antropológiai szint /erő-gyorsaság-fizikai adottság/ tökéletesitése - mint az eredmény elérésének eszköze, nem fejleszthető a társadalmi dimenziók tökéletesitése nélkül.

Az első ajánlásom a sportszociológia vonatkozásában a teljesitményfokozáshoz tehát az lenne, hogy a marxista személyiségelmélet alapján dolgozzuk ki a "sportoló egyén" fogalmát, annak különböző szintjeit, benne a társadalmiságának hierarchiáját és összetevőit, szociális stabilitását, a gyakorlati tapasztalatok és elméleti megfontolások alapján. Ezen a területen elért eredmények közül a lengyel Geblevich munkásságára utalok, aki felvázolja a "sportolói alkat" fogalmát, melyet az ideális szocialista sportember lélektani modelljeként lehet értelmezni.

Napjaink szociológiai kutatásai felhivják a figyelmünket, hogy az élsportolók kategóriájában erre a feladatra az un. életmódvizsgálatok alkalmasak.

Az életmód vizsgálat felöleli a leglényegesebb objektiv és szubjektiv faktorokat, melyek a sportoló személyiségében koncentrálódnak, a munkától kezdve a demográfiai tényezőkig, az erkölcsi mentalitástól a kulturális igényig bezáróan. A felmérés kapcsán fény derülne a sportolók szociális és intellektuális rétegződésére, amelynek ismeretében problémákat lehetne jelezni, ajánlásokat lehetne tenni a felső szintü sportvezetés, az edzők számára.

Zárójelben kivánom megjegyezni, hogy egy ilyen életmód vizsgálat nagy jelentőségü feladatot oldana meg,ha az edzőkre és a sportvezetőkre is kiterjedne. A sportoló egyén képletének kidolgozásához másodsorban az un. életut vizsgálatok járulhatnának hozzá. Az életut vizsgálatnak két tipusát lehetne alkalmazni. Az egyik csoportba a jelenleg aktiv sportolók tartoznak - különböző előre konstruált történetekből, képpel illusztrált vagy szöveges formáju konfliktusos szituációkból kellene a legszimpatikusabb életut variánst kiválasztani. Ebből a vizsgálatból arra lehetne következtetni, hogy milyen irányu és milyen tartalmu a versenyző jövő orientáltsága. A sportoló számára specifikus módon vetődik fel az a probléma, hogy mi vagyok ma huszéves koromban és mi leszek 30 éves koromban, azaz amikor a sportból kiöregedtem.

Az egzisztenciális törések és megtorpanások, sőt a kiuttalanságok fenyegető árnyai is jelentkezhetnek egy-egy sportkarrier befejezése után. Az életut vizsgálatok szerepet kaphatnak abban, hogy bizonyos előrejelzéseket adjanak a sportoló életcéljára vonatkozóan, és igy már sportpályafutása alatt megteremthetők számára a legoptimálisabb feltételek a jövőt illetően.

Az önmegvalósitás igy nemcsak a sport területén fejlődik ki és érvényesül maximálisan - ami a társadalmi elismertség és presztizs magas fokát jelenti -, hanem ugyanakkor kiépülnek azok a vonalak is, amelyek majd a sportnélküli jövőt és ennek a korszaknak az önmegvalósitását jelentik. Végső soron tehát

nem arról van szó, hogy a sportoló a sport mellett valamit csináljon, vagy egyszerüen a sportoló bért, juttatást kapjon, hanem arról, hogy a munkát, mint emberi és társadalmi megvalósulásának döntő oldalát, beintegrálja saját személyiségébe.

Az életut vizsgálatok másik lehetősége a volt élsportolók életutjának felvázolásához kapcsolódik. Az ember életében - és ez nemcsak sportolói probléma - elég gyakran felvetődik az a gondolat, mit tennék, ha ujra kezdhetném. Örvendetes, hogy sportnapilapunk, a Népsport is helyt ad néha olyan történeteknek, amelyekben egy-egy élsportoló pályafutását mutatják be. Gyakran találkozunk azzal a jelenséggel, hogy a társadalmi elvárások és a sportoló elvárásai összhangban vannak egymással, de az ellenkezője is többször előfordul. Az életut vizsgálatok lehetőséget adnak arra, hogy a volt élsportolók szisztematikusan átgondolják sportkarrierjük döntő állomásait és ennek kapcsán kielemezhető lenne, hogy a jelenlegi aktiv sportolók milyen irányban haladnak a társadalmi önmegvalósitás vonalán.

A sportoló egyén fogalmának kidolgozásához harmadszor a portrévizsgálatok adhatnak segitséget. Itt a sportoló portréjának felvázolásáról lenne szó, amit az életmód és életut vizsgálatok kiegészitéseként, következményeként foghatnánk fel. A sportoló portréjának megalkotása nemcsak a sportoló mélyebb megértéséhez adna impulzusokat, és ezen keresztül a teljesitményfokozásban adna hasznos segitséget, hanem a sportolók életmódjának távlati tervezéséhez is hozzájárulhatna. A sportolók életmódjának, életutjának, portréjának egzakt pontosságra törő megragadása végső soron a sportolói karrier tartalmi és formai jegyeinek feltárásához is utmutató lehetne. A társadalmi igények és elvárások vonatkozásában a sportoló ideál tipusának megkonstruálása, majd a valósággal történő igazolása szintén emelő lehet a sportoló személyiség mélyebb megismerésében és megértésében.

Az elmondottakból az is következik, hogy a versenyző sportstátusza nemcsak sporteredményeivel, hanem társadalmi viszonyainak gazdagságával is szoros összefüggésben van. Ennek következtében különböző magatartástipusok alakulhatnak ki a sportoló rétegek között. A magatartástipusoknál a sport speci-

fikumára való tekintettel, különösen a sportnormák és munka normativái az individualitás és a kollektivitás, valamint az intellektuális és az emocionális közötti kapcsolatokat, a tudatosság és az ösztönösség viszonyait kell figyelembe venni, de nem elhanyagolható a másokkal szemben alkalmazott agresszivitás és az együttmüködésre való hajlam fejlettségi foka sem. Nyilvánvaló, hogy a sportoló magatartás kliséjének összeállitása a tipus kidolgozás szinvonalán nehéz feladat. Az itt elért minden kis eredmény azonban a távlati tervezés szempontjából hasznossá teheti az edzők és sportvezetők munkáját.

A sport teljesitmény specifikumának kibontása és elemzése is olyan feladatnak látszik, amely hozzájárulhat a sportoló egyén mélyebb megértéséhez és ezen keresztül a teljesitmény fokozásához. Ezen a területen elméletileg és gyakorlatilag egyaránt sok minden történt. Mégis az a véleményem, hogy a sport teljesitmény sajátosságáról még van mit mondani. Szükség van arra, hogy a sportteljesitményt ugy vizsgáljuk, mint a manifesztált cél és eszköz egységét. Cél a magasan kvalifikált teljesitmény elérése, melynek segitségével a legnagyobb sportsikerhez, a győzelemhez jut el a sportoló egyén. A teljesitmény fokozása a győzelmet mindig csak a legkiválóbban felkészült sportolónak, vagy csapatnak hozza meg. A többi ugyancsak jól felkészült egyén vagy csapat vesztesként hagyja el a küzdőteret. Mindez nyiltan a közönség előtt, ország-világ szeme láttára történik. A teljesitmény fokozásának olyan speciális esetéről van szó, ahol többször felbomlik a befektetett munka és az elért eredmény direkt összefüggése, kauzalitása. Ezért a sportoló mentalitása már eleve ugy épül fel, hogy mindig a győzelemre tör, - de ugyanakkor számit a kudarcra, a vereségre is. Vagyis az a tény,hogy a teljesitményfokozás verseny közben kerül kipróbálásra, odavezet, hogy - a feszültség - a rettegés az esetleges vereség miatt, meg a minden áron való győzni akarás miatt az agresszivitás nagyobb helyet foglal el a sportoló érzelmi skáláján.

A sportverseny mint látványosság azt is eredményezi, hogy a versenyző teljesitménye nemcsak egy sajátos sportbeli önmegvalósitás eredményeként jelentkezik, hanem a közönség, a játékvezető és az edző hatására különleges "önmegmutatás" is, olyan

szindarab, ahol nincsenek előre megirt szerepek, ami ugyancsak serkentőleg - fékezőleg hat az előbb felsorolt pszichikus tulajdonságok kifejlődéséhez. Nincs lehetőség arra,hogy konkluziót vonjunk le ebből a helyzetből - csak a versenyző státusz és szerep árnyaltságát jelezzük.

Néhány egyéb megjegyzés.

A sportoló teljesitménye abban a versenykeretben érvényesül, ahol sportoló áll szemben sportolóval; a teljesitmény ember-ember kapcsolatban müködik és nem ember-természet viszonyban. Maga a verseny rövid ideig tart - a versenyre való felkészülés sokkal tovább. Az ipari termelésben a teljesitmény fokozására való felkészülés szakaszáról ilyen értelemben nem lehet beszélni és a teljesitmény mint olyan, a hét minden napján szisztematikusan érvényre jut, és összhang van a befektetett munka és az eredmény között. Képletesen szólva: a teljesitmény fokozására jutó idő a sportban megnyulik a teljesitmény egyszer realizált aktusához képest.

Mivel a sportteljesitményben a fizikai képességek fejlesztése dominál, és ez a tény, egy nagyon sajátos "testkultuszt" alakit ki a sportolók között, melyben hangsulyozottan szerepelnek olyan tételek, mint az egészségvédelem, a sérülések elkerülése, az aktiv sportolás időhatárának kitolása, az önmegtartóztató életmód.

A test - mint mindenkori fizikai adottság - tudatosabbá vált értéket jelent a sportolóknak, mint egyéb más területen tevékenykedőkre ez jellemző. Ha nem is lehet az állitani, hogy az intellektuális oldal mellékes körülmény a sportolói tevékenységben, de tény az, hogy végső soron a sportoló fizikumára koncentrálódik és épül a sportteljesitmény. Ennek megfelelően szerveződik meg az egyes sportágak edzéselméleti tevékenysége és folyik az edzők munkája.

Ma még nem megoldott az a probléma, hogy egy különleges jelleggel rendelkező testkultusz hogyan ötvözhetné magába az intellektuális képességek fejlesztését, kibontását. A versenysport gyakorlatának szigoru követelményei végső soron a sport területén teljes értékü embert követelnek. A sport területén teljes értékü ember fogalma azonban nem fedi mindenben az ál-

talános értelemben használt teljes értékü ember fogalmát. Olyan elvárási rendszerek ütköznek össze, mint a sportbeli és társadalmi.

Mit vár a sport az egyéntől, az edző szemével nézve? Lássunk egy negativ mintát! Mindig a legjobb felkészültségü versenyzőt, aki maradéktalanul végrehajtja az edző utasitását, aki csak a sporttal törődik, vagy elsődlegesen a sportot müveli. Vagyis szemléletmódjában a sportnak rendeli alá a munkát, vagy esetleg még káros és gátló körülménynek tartja azt a helyzetet, amikor a sportoló tanul, vagy más módon is felkészül az életre. Első a sport, csak a sport szemléletéhez alkalmazkodó versenyzők szimpatikusak az ilyen edző számára, mert ugy véli, hogy itt a sporton kivüli kérdések nem jelentősek, ezért azok könnyen kezelhetők. Mindenképpen számolni kell azzal, hogy tendenciájában olyan folyamat kezd kialakulni, hogy a sportbeli siker egyszersmindenkorra nem oldja meg a sportolás utáni időszak kérdéseit, ezért már a sportolás időszaka alatt tanulni, illetőleg dolgozni kell. Végeredményben a realitások és a törekvések a különböző sportjátékokban egyesületeknél rendkivül ellentmondásos helyzetet teremtenek. Az egyes csapatokon belül, az egyes sportágak között feszültség keletkezik annak megfelelően, hogy a sport és a munka összeegyeztetésének helyzete milyen formában és szinvonalon jelentkezik. Mert vannak ugyanis a különböző sportágakban, csapatokban olyan sportolók, akiknek óriási erőfeszitést és áldozatvállalást jelent a munka és a sport összeegyeztetése. Az is előfordulhat, hogy az ilyen sportoló havi jövedelme kevesebb, mint azé a sportolóé, aki csak a sporttal foglalkozik.

A csapatoknál képződő feszültség gócok gyakran ide vezethetők vissza, ami kihat a csapatdinamikára és a sportteljesitményre is. Meg kell jegyezni, hogy a kispadon ülő csere és tartalék játékosok is a csapat szerves részét alkotják. Különleges módon épülnek be a csapatba, és szerepük rendkivül jelentős. A csere és tartalék játékosok státusz-szerep problémájának elemzése külön feladat. A csapatokban, pontosabban szólva a csapatjátékoknál a játékosok érintkezési normái és gyakorlata egymáshoz való viszonylatában két szélső formában csapódik ki. Kötelezően a kölcsönös érdekek szem előtt tartásával, egyik

oldalon érvényesül a kooperáció, mig a másik oldalon a rivalizáció. A két ellentétes folyamat állandó és egyidejü jelentkezése pozitivabb formát ölt akkor, hogyha a csapat szociális bázisa homogén jellegü és a sportteljesitménynek megfelelően differenciálva valósul meg az anyagi érdekeltség elve. De nem elhanyagolható tény az sem, hogy a csapattagok beállitottsága a sport és munka összeegyeztetésének vonalán milyen jellegü, mekkora eltérések és szakadékok léteznek a szemlélet és az erkölcsi mentalitás területén. Az egyensuly és polaritás kölcsönhatása végső soron akkor nevezhető normálisnak a csapaton belül, vagy akkor lesz normális, ha a csapat tagjainak szociális bázisa, nagyjából megegyező jövedelme /sporttal kapcsolatos/ a végzett munka alapján, szemléletmódja a sport és a munka összegyeztetésének vonalán alakul. A csapat szociális kohéziójában a kooperációs formának kell uralnia a rivalizációs erőket, ami a sportteljesitményt fejleszti, ritka kivételként a rivalizációs oldaluralkodó szerepe esetén is találkozunk a sportteljesitmény fokozódásával. Vannak ilyen vizsgálatok, készültek már csapatokról szociogramok.

Ugy gondolom, hogy összefoglalás helyett csupán két fontos megállapitásra szoritkozom: 1. A marxista történetfilozófia személyiségelméletének alkalmazásával eljuthatunk a sportoló sajátos egyéniségének mélyebb megértéséhez, "a sportoló egyén" mint tipus fogalom kidolgozásához. 2. Ahogyan a munkatevékenység az egyéniség formálásában döntő szerepet kap, ugy a sporttevékenység sajátos jellege nagy hatást gyakorol a sportoló egyén fejlődésére. Végső soron elmondható, hogy amennyiben az edző és a sportvezető, de a sportolók is ismerik a "több dimenzióju" sportolót - társadalmi szociális árnyaltságát -, a sportról és a munkáról kialakitott álláspontját, és ennek függvényében testi-fizikai adottságait,ugy módjuk nyilik arra, hogy a nehezebb uton haladva, de mindenképpen hasznosabb szerepet töltsenek be a sportteljesitmény fokozásában, a sportoló egyén jövőjének alakitásában és a sport igazi értékeinek felszinre hozásában.

ШИЛЛЕР, ЯНОШ

Возможности применения спортивной социологии повышений достижения

Помимо существующих и оправдавших себя методов повышения достижений какую возможность создает спортивная социология? Роль общественного и спортивного воздействия на спортсмена можем понять лишь в случае, если поищем связь между суммарными определениями теории личности марксизма и специфическими чертами спортсмена. В этом случае надо выйти за рамки антропологического взгляда на вещи, который человека рассматривает только как физико-биологическую способность. Человек не только часть и продукт продукт природы, но и общественное существо и как таковое - узел общественных отношений. Центром, выразителем каких общественных отношений является личность спортсмена при социализме и при капитализме? Материальную базу в процессе самоосуществления человека означает труд. Человек как спортсмен. Возможности социологического подхода к спортсмену. При рассмотрении образа жизни и жизненного пути связь между портретом спортсмена как фактом и идеальным типом спортсмена как конструированной моделью, формами поведения спортсмена и требованиями со стороны общества и спорта. Специфика и стоимостная система выработки и спортивного достижения. Синхрон труда и спорта в спортивной деятельности. Динамика групп спортсменов. Отношения между спортсменом и группами спортсменов.

SCHILLER, JÁNOS

Die Möglichkeiten der Anwendung der Sportsoziologie in der Leistungssteigerung

Was für Möglichkeiten bietet neben den bisher bekannten und bewährten Methoden der Leistungssteigerung die Sportsoziologie? Die Rolle der den Sportler treffenden gesellschaftli-

chen und sportlichen Einwirkungen können nur so begriffen werden, wenn Zusammenhänge zwischen den in der Persönlichkeitstheorie des Marxizmus zusammengefassten Feststellungen und den Eigenartigkeiten des Sportlers gesucht werden. In diesem Fall müssen wir über die anthropologische Anschauungsmethode, die den Menschen nur als eine physische - biologische Einheit auffasst hinausgehen. Der Mensch ist nicht nur Teil und Produkt der Natur, sondern gesellschaftliches Wesen und als solches Knotenpunkt der gesellschaftlichen Verhältnisse. Welches gesellschaftliches Verhältnis drückt die Persönlichkeit des Sportlers im Sozialismus und im Kapitalismus aus? Die Arbeit bedeutet im Vorgang der Selbstverwirklichung des Menschen die materielle Grundlage. Der Mensch als Sportler. Die Möglichkeiten der soziologischen Annäherung des Sportlers. Über die Untersuchung der Lebensart und des Lebensweges, über den Zusammenhang zwischen dem Sportlerportrait als Tatsache und dem Sportler als Idealtyp und als konstruiertes Modell, in dem Verhaltensmodell der Sportler und die Beziehungen der gesellschaftlichen und der sportlichen Forderungen. Das Spezifikum und das Wertsystem der Arbeitsleistung und der sportlichen Leistung. Das Synchron der Arbeit und des Sportes in der Sporttätigkeit. Die Dynamik der sporttreibenden Gruppen. Die Verhältnisse des sporttreibenden Individuen und der sporttreibenden Gruppen.

AD/224.

FELSZÓLALÁSOK

STIEHLER, GÜNTHER

Fiatal sporttehetségek kiválasztása

1. A nemzetközi fejlődési tendenciához, és a társadalmi feltételekhez:

A világ minden vezető sportállamában egyértelmü tendencia mutatkozik: a rendszeres sportedzés minél fiatalabb életkorban való megkezdése. Ezt a tendenciát mindenekelőtt az alábbiakkal jellemezhetjük.

a/ A csucsteljesitmény majdnem minden sportágban korábban érhető el, ezzel egyidejüleg pedig időben lényegesen tovább tartható fenn. Ezt a tényt igazolják az olimpiai, világ- és kontinens bajnokságok legjobb és legeredményesebb sportolói életkori adatainak elemzései.

b/ A csucsteljesitmény korábbi életkorban való elérésének az alapja, egy hosszantartó testi alapképzés és az utánpótlás nevelés időben való megkezdése. Ezeknek a szempontoknak a realizálódása csak megfelelő társadalmi feltételek mellett biztositott, mivel a cél nem egyes tehetségek, vagy korlátozott csoportok kiválasztása, hanem egy ország egész potenciáljának a kiaknázása, Ez csak szocialista társadalmi rendben lehetséges. Ezt a megállapitást sok tényező befolyásolja. Azonban ez nincs ellentmondásban a vezető kapitalista államok sportteljesitményének eredményességével. Természetesen ezekben az országokban is tapasztalható a csucsteljesitmények korábbi életkorban való elérése, és ennek megfelelően a sportedzés korábbi megkezdése.

A tőkés országokban azonban tipikus, hogy ezt is a kapitalista profit- és hatalmi érdekeknek vetik alá. Azok a fiatal sportolók, akiknek szociális helyzete nem kielégitő, egzisztenciájuk biztositása érdekében feltétel nélkül alávetik magukat a követelményeknek. Igy az élsportolókat közvetlenül a professzionalizmusra készitik elő. Ezt igazolja száz és száz egykori olimpiai, világbajnok és más kimagasló versenyző sorsa.

Ezzel szemben a szocialista társadalmi rendszer a személyi potenciálok optimális kiaknázására és megtartására törekszik. Ez az irányzat azonban szocialista országaink lehetőségeinek mind jobb kihasználását feltételezi. Ez mindenekelőtt a képzés rendszerére áll fenn, ami a korai tehetségkutatás bázisát jelenti - és ez természetesen nemcsak a testnevelés vonatkozásában áll. Már hosszu ideje használatos fogalmak: matematikai és idegen nyelvü olimpia.

Milyen feltételek mellett lehetséges a szocialista képzési rendszeren belül - sportvonatkozásban - a tehetségkutatás és a kiválasztás?

Az alábbiakban három lényeges feltétellel foglalkozunk.

a/ a rendszeres testnevelés kifejlesztése az első iskolaévtől kezdve, szaktárgyként, tanterv alapján- ahogyan a matematikában és a nyelvi képzésben is gyors szinvonalemelkedés tapasztalható az első osztálytól kezdve, a testnevelés tanitásban is át kell térni a kevésbé hatásos játékos formáról a rendszeres testi alapképzésre. Ezzel nem szorulna háttérbe a játékos jelleg, de lehetővé válna a sokoldalu képességek alapjainak lerakása.

b/ A modern testnevelésnek lényeges jegyeiben a sportedzésnek - mint a testi képzés leghatásosabb formájának - kell megfelelni.

Ezzel mi semmi esetre sem akarjuk azt mondani, hogy a testnevelés oktatásának a minőségi edzés célkitüzéseihez kell igazodnia, hanem csak a tanulók sokoldalu testi alapképzését hivatott biztositani. Ésszerünek látszik, hogy az olyan ismereteket: mint a terhelés növelésének rendszere, differenciált terhelés adagolása mérési és teszt adatok alapján, versenyszerü gyakorlás - a testnevelés tanitásának rendszerébe átvigyük.

c/ A testnevelés és iskolán kivüli sportnak a tanulók mindennapos intenziv sporttevékenységévé kell fejlődnie.

A sporttevékenység e két fontos területének egysége biztositja a testi teljesitő képesség folyamatos növeléséhez szükséges gyakorlatrendszert.

Ez a nézet a mindennapos testnevelési óra régi követelésének a kifejezése. Tudjuk, hogy ezt a feltételt minden tanuló

számára nem tudjuk biztositani, mert ehhez először megfelelő személyi és anyagi feltételekről kell gondoskodni.

2. A tehetségkutatás néhány fontos kritériuma és módszere; az első szakaszban:

A három fent emlitett feltétellel azt bizonyitottuk, hogy a tehetségkutatás és kiválasztás tulajdonképpeni bázisa a tanulók számára az effektiv testi képzés folyamata. Folyamatos és intenziv testi képzés során lehet a tehetséges tanulókat a legjobban megfigyelni és kiválasztani.

Ez a felfogás megfelel annak a marxista elméletnek, amely az egyéni képességek kibontakoztatásának elsődleges feltételét a társadalmi feltételekben és a képzési folyamatban látja. Ebből a szempontból az iskolai testnevelés évekig tartó folyamata nemcsak a tanulók testi teljesitő képességének növekedésében játszik nagy szerepet, hanem a sporttehetségek kiválasztásához is maximális lehetőséget nyujt.

Ezt a tényt figyelembe véve megállapithatjuk, hogy milyen nagy felelősség nyugszik a testnevelő tanárokon. Tanitványainak teljesitő képességeit minél differenciáltabban kell hogy megismerje és azt a legszélesebb körü tehetségkutatásban hasznositsa.

A széles körü tehetségkutatás első lépcsőfokának a következő kritériumait kell figyelembe venni:

a/ Az antropometriai tömeg- és funkciós értékek általános paraméterei

- A testtömeg előnyös fejlődési tendenciáján kivül, fontos adatot jelent számunkra, a funkcionális adaptáció átlagon felüli értéke. Tudjuk, hogy a teljesitményfokozás tempója fontos paraméter a sportedzés folyamatában. Az edzőnek könnyen realizálható, egyszerü kontroll és mérési vizsgálatokkal kell ezt a tendenciát megismerni.

b/ Sportteljesitmények kiértékelése teljesitmény kontroll és teszt segitségével:

A teljesitmény ellenőrzések feladata semmi esetre sem csupán a testnevelési érdemjegy megállapitása, hanem azt a modern testnevelés tanitás és edzés fontos részének kell tekinteni. A kapott értékek a differenciált képzési folyamat meto-

dikai felépitéséhez és a különleges tehetségek kiválasztásához adnak alapot.

A tanulók tehetsége legtöbbször a sport iránti észrevehető érdeklődéssel kapcsolódik, amit a tanár ügyes pedagógiai ráhatással ki tud használni. Ilyenek lehetnek a nagyobb követelmények és mindenekelőtt a különböző megbizatások. A tanár saját feladataiból ad át részfunkciókat, igy például az óra vagy edzés megszervezéséből, esetleg kisebb csoportok vezetésével bizza meg a tanulót. Ezek a megbizatások stimuláló hatással vannak a tehetséges tanulókra. Ha figyelembe vesszük, hogy a sporttehetségek kiválasztásának és a rendszeres utánpótlás nevelés megkezdésének időpontja a 8-10. életévre esik, akkor világossá válik annak a szükségessége, hogy a rendszeres testi képzést már az első osztálytól kezdve tudatosan végezzük.

c/ A tehetségkutatás és kiválasztás további fontos feltétele, a teljesitmény megismerése versenyfeltételek mellett

- A versenyszerü gyakorlatok és versenyek stimuláló hatásáról sokat irtak a nemzetközi irodalomban, és a helyesen előkészitett verseny pozitiv hatásait is már sokoldaluan kiértékelték. Eddig azonban csak nagyon kevesen vonták le a konzekvenciát a modern testnevelés tanitás és iskolán kivüli gyermek és ifjusági sport felépitésére vonatkozóan. Igy a versenyszerü gyakorlatok és versenyek nem váltak még az alapképzés fontos részévé és módszerévé. Ez gyakran még az utánpótlás edzésekre is vonatkozik. Nem szabad azonban elfeledkeznünk róla, hogy a sportedzés fő célja mégis a verseny.

Éppen ezért ennek a cél-aspektusnak fokozottabban kell szolgálnia a sporttehetségek kiválasztását is. Nem a gyakorlás és edzés egyedül, hanem a versenyeken való szabályos részvétel kelti fel a sport iránti érdeklődést és mutatja meg a tehetségeket számunkra. A versenyrendszer lehetőségein belül ezen a helyen az NDK-beli spartakiád rendszerről szeretnék beszélni. Hat év óta áll fenn nálunk ez a rendszer mai formájában, és magában foglalja csaknem az egész gyermek és ifjusági korosztályt. Évjáratonként ez kb. 300 000 főt jelent. Évente csaknem valamennyi sportágban megrendezésre kerülnek a spartakiád versenyek területenként, kerületi és megyei szinten. Az iskolai

TESTNEVELÉSI FŐISKOLA Könyvtára

kiválasztó versenyekre minden tanulót meghivnak. A kerületi és megyei versenyekre elmennek az egyesületek és sportiskolák vezető edzői és oktatói is.

Kétévenként kerül megrendezésre a központi Gyermek és Ifjuságí Spartakiád, 1970-ben harmadszor.

A spartakiád rendszer a tehetség kutatásnak egy rendkivül hatásos rendszere. A legeredményesebb fiatalokat sporttanfolyamokon összegyüjtik, majd ezek közül kiválasztják a legtehetségesebbeket, akiket sportiskolákba vagy központositott egyesületekbe irányitják.

Magától értetődő, hogy itt már az általános képességek mellett mindenekelőtt a sportág jellegének megfelelő tulajdonságok a döntőek. Ezekhez tartoznak elsősorban bizonyos testalkati jegyek, a sportágban nyujtott teljesitmény és bizonyos komplex tesztek eredménye.

Az utóbbiakat - kiegészitve speciális tesztekkel - az utóbbi években egyre jobban tökéletesitettük és finomitottuk. Mint minden tesztnek, igy az ilyen jellegüeknek is meg kell felelni elemeikben az objektivitás, érvényesség és megbizhatóság kritériumának.

A kiválasztás első szakaszában a fő feladatokat - az egzakt előkészitést és magának a kiválasztás folyamatának levezetését - a testnevelő tanárok, illetve edzők végzik. A továbbiakban már legtöbbször specialisták állnak rendelkezésre, megfelelő apparátussal ellátva. /A felhasználásra kerülő méréstechnikai eljárásoknak átfogó irodalma van./

Előadásunkkal azt akartuk megvilágitani, hogy:

a/ A szocialista képzés keretein belül a szinvonalas testi képzéssel rendkivül hasznos körülményeket biztositha̲tunk a korai tehetség kiválasztáshoz.

b/ A fiatal tehetségek elsődleges kiválasztásával minden testnevelő tanárt meg kell bizni és ezért kvalifikálni.

c/ Először a rendszeres és intenziv testi képzés folyamata fedi fel a tehetséget és adottságot.

d/ A tehetségkutatás rendszere jól müködő versenyrendszerre támaszkodjék.

AD/225

HRCKA, JOZEF

Az izomerő szintjének és az izomtónus növelésének ujabb lehetőségei

Mivel az izomerő szintjének igen nagy a jelentősége a sportteljesitmény szempontjából, a II. világháborut követő években igen nagy figyelmet forditottak ennek fejlesztésére. Előbb az izotóniás erőfejlesztés különböző formái és módszerei, ezt követően az izometriás kontrakciók segitségével végzett izomerőfejlesztés - majd legutóbb az elektromos árammal kiváltott izomösszehuzódások zárják a sort.

Az élettanban már régen ismert dolog, hogy az ingerlékenységet, mely az izomszövetek összehuzódásának alapja, elektromos árammal is ki lehet váltani. Ez utóbbit különben az izolált izom legjobb ingereként tartják nyilván.

Feltételeztük, hogy az intenziv elektromos összehuzódásoknak látható hatásuk van, ezért határoztuk el ilyen kisérlet végrehajtását. E kisérlet eredményeként a következőkre kivántunk választ kapni:

1. Vajon az izomerő növekszik-e egy rövid időtartamu elektromos ingerlés hatására, és ha igen, milyen mértékben?

2. Vajon az ilyenfajta rövid időtartamu erősitésnek van-e hatása az izom kerületére is?

3. Hogyan változik az izomtónus kezelés hatására?

4. Milyen hatást gyakorol az elektromos erősités a zsirszövetre?

A kutatást harminchat 17 éves tanulón végeztük, akiket két 18 fős csoportba osztottunk, egy kisérleti és egy ellenőrző csoportra. A kisérleti csoport tagjai 17 napon keresztül kaptak elektromos áram segitségével izomösszehuzódás sorozatokat; éspedig a hét első 5 napján minden nap, majd szombaton és vasárnap pihenő nap volt. Az erősitést csak a kar izmain végeztük "farádozó" készülékkel, 5 kΩ intenzitással, a legnagyobb frekvenciaszinten /200 Hz/ oly módon, hogy az elektródákat egyidejüleg a kar hajlitó és nyujtó izmain helyeztük el. A faradizálás intenzitását fokozatosan növeltük; mig

az első napon mindössze 2x5 percig tartott 4-5 fokos intenzitással, addig az utolsó napon már 17 percen keresztül végezték /2 rövid, 1 perces megszakitással/ 6-7 fokos intenzitással.

Az ellenőrző csoport ebben az időszakban semmiféle izomerősitést nem végzett.

Kisérlet előtt és után a következő adatokat vettük fel:

- A lazán lógó kar kerülete;
- A hajlitott kar kerülete, a hajlitó izmok feszülésekor;
- Az alkar kerülete ellazult állapotban és közepes hajlitásnál /ökölbeszoritott és lefelé forditott kéz/;
- A könyökizület hajlitó és feszitő izmainak ereje;
- A bicepszet és tricepszet fedő bőr vastagsága;
- A bicepsz brachii tónusa egy 17 perces időtartamu összehuzódás előtt és után, feszült és ellazult állapotban /jobb kar/.

Eredmények:

A kapott eredmények igen nagy meglepetést jelentettek számunkra:

- A kar hajlitó izmainak ereje 24,7 kp-ról 35,4 kp-ra növekedett;
- A kar nyujtó izmainak ereje 13,7 kp-ről 21,6 kp-ra;
- Az ellazitott kar kerülete 27,9 cm-ről 30,9 cm-re;
- A megfeszitett kar kerülete 30,2 cm-ről 33,2 cm-re;
- Az ellazitott alkar kerülete 26,5 cm-ről 28,1 cm-re;
- A megfeszitett alkar kerülete 27,8 cm-ről 30,1 cm-re;
- A bicepszet fedő bőrréteg vastagsága 2,36 mm-ről 1,80 mm-re csökkent, mig a tricepszé 7,40 mm-ről 5,64 mm-re;
- Az izomtónus megnőtt a faradizálás hatására, ami azt jelenti, hogy az erősités pozitiv irányba hatott, az izomösszehuzódás a legnagyobb mértékeket érte el.

Csupán az alapvető ellenállással kapcsolatban kell megjegyeznünk, hogy a szervezet összehuzódó képességének csökkenésével reagál a magas ellenállásra, talán a fáradtság, vagy éppen ellenkezőleg az impulzusok nem megfelelő intenzitása következtében. Ugy tünik, hogy a faradizálást ugy foghatjuk fel,

mint amely egyenértékü eszköz az izometriás és izotóniás kontrakciókkal - az izomtónusra gyakorolt hatásokat illetően.

Következtetések:

Az elektromos uton végzett erősitésnek eredményét elsősorban abban látjuk, hogy az a rekonvaleszcens sportolók /még a kórházban fekvők is/ számára lehetőséget ad intenziv kontrakciók végrehajtására, valamint abban, hogy igen hasznos lehet olyan különleges helyzetekben, mint pl. az ürhajózás. Ezen kivül igen jó eszköze lehet az izomtónus növelésének, a felnőttek és idősek zsirszövete szabályozásának, megoldhatja az olyan személyek izomerősitését, akik nem tudnak, vagy nem akarnak csoportos testnevelési tevékenységben részt venni. Előnye továbbá az is, hogy bármely testhelyzetben lehet végezni és izolált izomcsoportokon is, valamint az, hogy az elektromos uton kiváltott kontrakciók nem fárasztók és egyáltalán nem fájdalmasak.

Végezetül szeretném hangsulyozni,hogy nincs szándékunkban az erőfejlesztésnek ezzel a módjával a mozgással történő erőfejlesztést helyettesiteni, ezzel szemben növelni szeretnénk az izomzat aktivizálásának lehetőségeit különleges körülmények között. A természetes mozgás volt és lesz a testnevelés és sport lényege.

KOLTAI JENŐ

A tudományos kutatás és az atlétika

A Jubileumi Ülésszak mai szekciójának a célkitüzése a sportolók teljesitményfokozásának a vizsgálata. Felszólalásomban az atlétika szempontjából érintek néhány kérdést. Ne keltsen senkiben visszatetszést, ha elsősorban nem az elért eredményekről, hanem a problémákról beszélek. A jubileumhoz ezt tartom méltónak, nem az eredmények tulzott kihangsulyozását. Az eredményeknek egyébként nem kell nagy propaganda, azokat mindenki jól ismeri. Azokról röviden csak annyit, hogy az elmult 25 év hat olimpiáján öt arany, hét ezüst, 12 bronz érmet - 8 IV., 8 V. és 2 VI. helyezést és összesen 160 pontot, - mig a felszabadulás előtti valamennyi olimpián /összesen 9-en vettünk részt/ két arany, három ezüst, kettő bronz érmet, 5 IV., 4 V., 5 VI. helyezést, összesen 73 pontot szereztek atlétáink.

Talán még kifejezőbb adat: az utolsó két olimpián 11 érmet és összesen 75 pontot értünk el, a felszabadulás előtti összes olimpia 7 érmével és 73 pontjával szemben.

Itt most elsődleges kérdés, hogy a tudományos jellegü tevékenységeknek mennyi szerepe volt az elért eredményekben, de talán még fontosabb, hogy mi jelenleg a helyzet, és milyen lehetőségét látjuk az eredmények tudományos uton történő továbbfejlesztésének.

Az első kérdésre - a nélkül, hogy lebecsülnénk az elmult 25 évben végzett sporttudományos tevékenységet - nem lehet egyértelmüen pozitiv választ adni. A testnevelés- és sporttudomány az én megitélésem szerint nálunk nem tartott lépést az élsport fejlődésével.

Ennek elsődleges okát abban a szemléletben látom, amely a testnevelés és sport tudományos munka értékét lebecsülte, enyhén szólva megmosolyogta a kezdeti lelkes, de a gyakorlat számára azonnali eredményt nem hozó kisérletezéseket.

Ez a szemlélet - lassan beleivódott az edzők és versenyzők tudatába is, s eluralkodását siettette az a tagadhatatlan tény, miszerint a versenyzők több esetben azt sem tudták, hogy tulajdonképpen mihez is nyujtottak segitséget kisérleti alanyként.

Mi a versenyzőinket arra neveljük, hogy értelmes odafigyeléssel, érdeklődéssel végezzék felkészülési munkájukat, tudatosan tudják azt mit, miért csinálnak. Amikor azután még perspektivában sem látták, hogy számukra mi haszna van a kisérleteknek, joggal tették fel a kérdést: mi értelme az egésznek?Ebben az időben fogalmazódott meg az a jelszó, hogy az élsportban sokat kell dolgozni, nem pedig tudományoskodni.

A hibás szemlélet talán a legnagyobb kárt a nemzetközi kapcsolat fejlesztésének az elmaradásában okozta.

Mi az atlétikában rendszeres kapcsolatot tartunk fenn versenyzés vonatkozásában Európa különböző nemzeteivel. Időnként részt veszünk nemzetközi edzői értekezleteken is; de még a szocialista országokkal sem tudott kialakulni pl. rendszeres edzői tapasztalatcsere, vagy edzőtábor csere, és az elmult időkben atlétikában közös kutatói programról, de még rendszeres kutató cserékről sem tudok.

Csupán az elmult évtől kezdve látok ilyen kezdeményezést kibontakozni.

Pedig - ugy hiszem ezt nem kell különösképpen bizonyitanom - a szocialista sportkultura ujabb nagy fejlődését segitené elő a közös kutatómunkában való jól koordinált együttmüködés; az erők koncentrálásából adódó hatékonyabb és gazdaságosabb kutatómunka és egy egészséges versengés valamennyi előnyével.

Az elmondott néhány megjegyzés után engedjék meg,hogy vázlatosan kitérjek az atlétika és egy-két tudomány ág kapcsolatára. Tanulságul példákat hozok elszalasztott lehetőségekről, s megkisérlek példákat adni további fejlődési lehetőségekre.

Biomechanika

A mechanika - a maga objektiv törvényeivel - az elmult évtizedekben egyre szivesebben keresett elemző eszköze lett az atletikának. Ez a kapcsolat annál inkább szoros lett, mivel az atlétikai mozgások igen alkalmasak objektiv mérésekre. Szakcikkekben, vitákban a különböző atlétikai mozgások technikájának az elemzésekor egyre sürübben nyultunk a mechanikához, és egyre jobban igényeltük a mechanikához értő szakemberek segitségét. Tankönyveinkben is mind több helyet kapott a mechanika. Már az 1950-es évek elején, amikor élsportoló dobóinknak egy-egy edzésén tanácstalanul álltunk, mert a szemre kifogástalannak látszó dobásoknál sem repült a szer a kivánt távolságra, megterveztünk egy olyan mérőeszközt, amelyik az atlétikai mozgás erőkifejtési térképét megrajzolja, az egyes mozdulatrészekről készitett filmkockákhoz könnyen leolvashatóan leirja a pontos erőadatokat. Végiggondoltuk mérnökökkel tanácskozva, hogy egy ilyen egyszerüen kezelhető mérőeszköz kitünő segitséget adna az edzőknek, versenyzőknek a mozgáshibák felfedésére, kijavitására. Nos, ez a mérőeszköz teljesen még mindig nincs kész, bár részleteiben már nálunk is létezik. Nyilvánvaló, hogy jó nemzetközi együttmüködéssel már népszerü formában rendelkezésre állna és nem kellett volna Szamocvetovnak, Szekeresnek, Kaposvárinak és a velük müködő kollektiváknak külön utakon megközeliteni, elkésziteni ezt a mérőeszközt.

A mechanika számára külön problémát jelentett,hogy a saját törvényeit az emberi mozgásra átültesse és ebből kialakuljon a biomechanika. Ez az oka talán annak, hogy az atlétikai mozgások elemzésében jobbára még mindig utána jár a gyakorlatnak, és kevés olyan jelenséggel találkozunk, mely előremutatna, az edzők, versenyzők számára megmutatná azt az irányt, hogy kisérleteikben merre haladjanak pl. egy-egy technikai ujitásnál.

Ha a biomechanika módszerei elterjedtebbek lettek volna, ha a köznapi gyakorlat számára a mérési lehetőségek hozzáférhetőbbek lennének, akkor ugy hiszem a sulylökésben az un.

O'Brien technika, a magasugrásban a Fosbury-Flop valószinüleg már előbb kialakult volna, igy más néven ismernénk, korábban élő atléták vitték volna diadalra, népszerüsitették volna azokat.

A gyakorlatból tudjuk hány jónevü atléta pazarolt el hosszu esztendőket uj technikai elemek próbálgatásával. Gondoljunk csak azokra a kisérletekre, amikor a távolugrók kifejezetten törekedtek a futólépésszerü elugrásra, a lapos, előre irányuló lenditésre. Évekkel később azután dr. Dobó Ferenc matematikai formulával igazolta, hogy a távolugrásnál a függőleges összetevőt érdemesebb növelni, mert ez hoz többszörösen nagyobb eredményjavulást.

Vagy gondoljunk azokra a törekvésekre, kisérletekre, amelyek a körmozgásos dobásoknál, a kalapácsvetésnél és a diszkoszvetésnél az előlendület pördületi részének megnövelésében keresték és keresik ma is a nagy eredmények titkát. A kalapácsvetésnél volt, aki 5-6 pördületig is elment, a diszkoszvetésnél pedig a közben előzetes járással történő előlendület növeléssel, továbbá 180 fokos pördület növeléssel kisérleteztek s kisérleteznek ma is élvonalbeli atléták. Ez utóbbira példa az NSZK-beli Neu /60 m-es dobó/.

Ha megfelelő mérési eljárásokkal ki lehetne mutatni, hogy az egyén kidobási képességéhez milyen nagy sebességü optimális előlendület kell, biztosan nem pazarolnák el az amugy is kicsi dobókör felületet az előlendületre, nem tennék feleslegesen bizonytalanná a jó egyensulyu dobóterpesz elérését, a gyakran mutatványszámba menő, nehezen kivitelezhető előlendület növeléssel.

Vagy nézzünk meg egy egészen ujkeletü problémát. Nyugatnémet gerelyhajitó szakemberek - Janus Lusis dobásait - hátulról készitett filmfelvételek alapján elemezve, arra a következtetésre jutottak, hogy egy uj technikai végrehajtásról, a gerely körives, a diszkoszvetéshez hasonló kidobásáról van szó. Ezt a problémát az elmult évben már részletesen elemeztem, itt nem kivánok ismétlésbe bocsátkozni, csupán annyit jegyzek meg, hogy véleményem szerint hibás vizsgálódás eredménye a körives hajitásra utaló megállapitás, mert nem a gerely tényleges

gyorsitásának az utját vizsgálták, hanem hozzátették az előkészitő un. ivképzési részt is.

A vita végére itt is az tehetne pontot, ha mérésekkel igazolnánk

- egyrészt azt, hogy a gerellyel közölt bármiféle nem tengelyirányu erő milyen károkat okoz a repülési távolságnak - a felület nagyobbodásból adódó légellenállás növekedése következtében;

- másrészt azt, hogy ha valóban van bármilyen kis köriv jelleg a végső hajitásban, ennek mi a haszna az egyénre vonatkoztatott biomechanikai szempontból.

A kapott adatokat ezután össze kell vetni és a kijövő pozitiv irányában kell tovább dolgozni.

Az ilyen eljárást gondolom én egyfajta használható előremutatásnak, mely sok versenyzőt, edzőt megkimélne sok vaktában végzett, hiábavaló kisérletezéstől.

Szeretném nyomatékosan aláhuzni a "sok, vaktában végzett, hiábavaló" jelzőket, mert a kisérletezésnek egyébként én is hive vagyok. Az uj keresése igen nagy motiváló erő, különösen akkor, ha a kudarcok nem nyomják el a sikereket.

Természetesen be kell látnunk, hogy az általam igényelt objektiv, ellenőrző, előremutató eljárások ma még igen költségesek, nehezen hozhatók létre. Mert pl.: az előbb emlitett gerelyhajitás vizsgálatához szélcsatornás kisérletek is szükségesek. Azt a szélcsatornát pedig, amit több gerelygyártó cég a különböző repülőmodell-gerelyek megszerkesztéséhez, gyártásához, már évtizedekkel ezelőtt felhasznált, azt

- egyrészt nem nagyon bocsátják a sporttechnikai problémák vizsgálatára rendelkezésre,

- másrészt ha mégis végeznek ilyen méréseket azok adatait nem közlik. E tekintetben is nagyon sokat segitene a jó nemzetközi együttmüködés. - Ugyanakkor, amikor belátom a pontos méréseknek ma még igen költséges voltát, azt is meg kell mondanom, hogy jobb együttmüködéssel lényegesen többet tudnánk végezni.

Különböző kutatómühelyekben vannak kitünő mérőmüszerek, melyek kapacitásába még biztosan belefér némi sportmozgás mérés is.És vannak szép számmal lelkes, sportot szerető matematikusok, mérnökök, orvosok, kutatók is, akik szabad idejüket ál-

dozzák a biomechanika problémáira. Utóbbira jó példa a TTT által létrehozott lelkes biomechanikai szekció, - amely máris biztatóan müködik, s mindkettőre jó példa a Müegyetem néhány tanszékének több tanára, kutatója és a testnevelési tanszék néhány tanárából kialakult kutatócsoport, akik a dobások erőkifejtésének a mérésére, regisztrálására megalkottak egy - a már előbb emlitett - használható mérőeszközt.

Nézzünk meg néhány kérdést az orvostudományok területéről is. Ugy hiszem az atlétikának az orvostudományok adták eddig is a legtöbb előremutató segitséget.

Az orvostudomány - ilyenvonatkozásban - előnyösebb helyzetben van a mechanikánál, mert az ember, az emberi mozgás az orvostudományok általános vizsgálati tárgya. Igy közvetlenül jutunk olyan eredményekhez, amiket azután az atlétikában is fel tudunk használni.

Az orvostudománynak az izom müködéséről, az izomerő fejlesztéséről igen kiterjedt kutatási adatokra támaszkodó, tudományosan megalapozott irodalma van. Nálunk Kereszty, Apor és mások a gyakorlat számára is felhasználhatóan megirták az izomfejlesztés elméletét.

Az orvostudomány - mondhatni - receptet adott az atlétikának is az izomerő fejlesztéséhez. Más kérdés az, hogy mi ezekkel a receptekkel jól bánunk-e?

Apor Péter iménti előadásából két dolgot szeretnék kiemelni. Az egyik az, hogy az erőfejlesztés megtervezésénél a sportág jellege a sportági mintán tul - még az egyén fejlettségi fokát, képességeinek a szintjét is figyelembe kell venni.

A másik, hogy az erőfejlesztő program megtervezése előtt az egyén fejlettségi szintjét igen gondos, orvosi eljárásokat is tartalmazó felméréssel kell megállapitani. A recept használatában ez a két tényező okozza a legtöbb bonyodalmat, ez a legnagyobb hibák forrása.

Atlétikában az edzők döntő többsége elfogadta már és használja is a sportág jellegének megfelelő speciális erőfejlesztést. Némi idegenkedés tapasztalható még a nagy gyorsaságu mozgások terheléses erőfejlesztésétől. Sokan tartanak még a lelassulástól annak ellenére, hogy a köznapi gyakorlat igazolja,

miszerint a jól tervezett erőfejlesztés nem lassitja, sőt, bizonyos határig fejleszti a gyorsaságot. Ezt a gyakorlati tapasztalatot mi is alátámasztottuk az elmult évben tanszéki kutatómunkánkkal.

Másik probléma még - és ez egyben jelentős fejlődési lehetőség is - :

azt nem akarják sokan megérteni és elfogadni, hogy a kisebb sulyterhelés maximális gyorsaságu mozgatása is - igen jelentős erőfejlesztési ingert eredményez. Egy gyakorlati és egy elméleti adat hadd álljon itt például:

Csik József 77 m-es gerelyhajitó a 4 kg-os sulygolyóval 21 m-t, a 2,10 kg-os golyóval 39 m-t, a 75 dkg-os golyóval 76 m-t tud hajitani.

Dobó Ferenc elméleti számitási adatai szerint - a 4 kg-os sulygolyóval 42°-os kidobási szög esetében a 22 m-es hajitás, 1,65 lóerő teljesitményt, a 2 kg-os sulygolyóval - ugyanaz az erő, ugyanazon kidobási szög esetében - 36,5 m-t eredményez. De - és ez az adat figyelemre méltó - ez teljesitményben 2,32 lóerőnek felel meg. A teljesitmény lóerő növekedés a nagyobb sebesség következménye.

Az erő és a gyorsaság fejlesztése szempontjából tehát - az ésszerüség határán belül /nem szélsőséges esetekben/ - nincs ellentmondás a nagyobb szersuly kisebb sebességgel és a kisebb szersuly nagyobb sebességgel történő erőfejlesztő gyakorlatozás között. Ez is a sportági mozgásjellegnek minél jobban megfelelő erőfejlesztés jogosultságát támasztja alá.

Az orvostudományok és az atlétika kapcsolatáról még egy hazai viszonylatban kihasználatlanul hagyott lehetőséget említek.

Közismert, hogy az 1950-es években Iharos és Rózsavölgyi egyre-másra futották a világrekordot. Edzéseik lényeges részét az un. intervallumos munka tette ki. Külföldi szakemberek azóta többször is kérték már az orvosi - vérnyomás, pulzus és egyéb - adatokat Iharosék edzés- és versenymunkájáról. Nem akarták elhinni, hogy nincsenek ilyen adatok. Pedig sorozatadatok valóban nincsenek. Ennek a ténynek nemcsak az a következménye, hogy nem lehet megállapitani, vajon az Iglói-módszer az intervall edzést mennyiben igazolta, - következménye az a

sajnálatos tény is, hogy a magyar közép- és hosszutáv futók sem tudják meg soha, hogy miért nem sikerült világrekorder létükre olimpián, Európa-bajnokságokon igazán kirobbanó, nagy eredményt elérniük. Nem tudják meg, vajon a versenyzői kvalitás vagy az időzités problémája volt a kiváltó ok.

Az orvostudományok területéről még csak annyit, hogy az izomtáplálással /anabolikus steroidok/ igen nagy eredményfejlődést biztositott az erőfejlesztés és ezen keresztül a dobóatlétika számára. Nem lennék meglepve, ha az orvostudomány a közeljövőben a gyorsaság fejlesztésére is megtalálná a megfelelő "gyógyszert", - a gyógyszert idézőjelben mondtam.

Végül néhány gondolat a sportpszichológia és az atlétika kapcsolatáról. Ez az a terület, ahol aránylag kisebb anyagi befektetéssel lehetne az atlétika élsportja számára is hamar kamatozó segitséget nyujtani. Az edzői tevékenység, az oktatási, edzési módszerek finomitása, az atlétikai mozgásfolyamatok tudományos alapon történő, részletes pszichológiai feltárása, leirása, magyarázata; mindezek alapján a gazdaságos oktatási-edzési munka megjelölése a felesleges munkák elhagyásával. Ezek lennének az elkövetkezendő közös feladataink. Napjainkban egyre több ilyen kezdeményezésnek lehetünk tanui. Ezért üdvözlöm örömmel, hogy az imént Nádori - a pszichológia korszerü eredményeinek a felhasználásával - ismét vizsgálat alá vette a sportmozgások koordinációját a mozgás-vezérlést és a szabályozást.

Putnokitól a sportteljesitménnyel kapcsolatos motivációról olvashattunk a közelmultban értékes tanulmányt. A motiválás az atlétikában nélkülözhetetlen eszköz, igen eredményes módszer, ha avatott kézzel bánunk vele. Csak hasznunk lehet belőle, ha minden csinját-binját megtanuljuk.

Rókusfalvy tegnap tartott értékes előadást a sportági tevékenység és a pszichológia kapcsolatáról.

A pszichológusok közeledése a sporthoz igen örvendetes jelenség. Nálunk régi mulasztás pótlása, mind a pszichológia, mind a sport csak nyerhet belőle.

Befejezésül: a 25 év számadásakor - lehet, hogy sötétebb képet festettem az atlétikában végzett tudományos munkáról,

mint amilyen az valóban. A szándékom nem a végzett munka kisebbitése volt, hanem kizárólag az, hogy a hibák tanulságait levonjuk. Ennek ugy érzem most megvan a lehetősége. Számos jelét lehet látni annak, hogy a testnevelés- és sporttudományos munkával szemben a szemlélet megváltozik. Látjuk ezt itt a főiskolán belül is, a sajtó hangokban és a sportközvéleményben is.

Először fordult elő pl. a BTS történetében, hogy egy kiemelt sportegyesület elnöke a BTS elnökségi ülésén megköszönte azt a gyakorlati-szakmai segitséget, amit a TFKI kutatói labdarugó-csapatuknak nyujtottak.

A szemléletváltozás tehát megindult, a kutatóknak most az az egyik feladatuk, hogy a gyakorlat számára tegyék elérhetővé kutatásuk eredményeit, nekünk gyakorlati szakembereknek pedig az,hogy igényeljük a tudományos kutatómunkát.

KABOS GÁBOR

A versenytorna szinvonalemelésének problémái

A sportszekció mai ülésén az előadások azokkal a kérdésekkel foglalkoztak, amelyek bennünket gyakorlati szakembereket rendkivüli mértékben foglalkoztatnak.

Az edzéselméleti kérdések, a teljesitményfokozás, sportorvosi, pszichológiai és szociológiai vonatkozásai mind olyan kérdések, melyeknek ismerete, majd a gyakorlatban való alkalmazása előrelépést jelenthetnek a teljesitmények fokozásában.

Felszólalásomban a sporttorna vonatkozásban szeretnék néhány gondolatot kifejteni a teljesitményfokozással kapcsolatban.

Ahhoz, hogy néhány tényezőt - a teljesség igénye nélkül - felemlitsek, utalnom kell az elmult 25 év sporttorna eredményeire. Közismert, hogy sportágunk a felszabadulástól 1964-ig több olimpiai arany, ezüst és bronz érmet szerzett. Az 1968. évi olimpiai játékokon nem sikerült érmet szereznünk és helyezést is csak nagyon szerényet /a női csapat V. helye/. Szakembereink e tények ismeretében állandóan keresik azokat a tényezőket, amelyek a teljesitmények fokozását jelentik és eredményekben is jelentkeznek. Az eredmények - teljesitmények fokozásának legdöntőbb feltételét szakembereink általában a létesitmények számának növelésében látják. Ez a szinte általános felfogás tartalmaz sok igazságot. De nem ez az egyetlen és kizárólagos oka helyzetünknek. Ezen a területen csak népgazdaságunk anyagi helyzetével összefüggésben lehet változást elérni és az szinte bizonyosra vehető, hogy ez a változás nem olyan ütemben következik majd be, mint ahogyan azt mi, a tornasport kedvelői szeretnénk. Kétségtelen az is, hogy ezen a helyzeten nagymértékben segitene az is, ha minden ujonnan épülő iskolához tornacsarnokot is épitenének. Egy másik tényezőt szeretnék megemliteni, amelyet ugyancsak fontosnak tartok.

Ez pedig a meglevő edzői szemlélet.

Engedjék meg, hogy e tényezőnél kissé hosszabban időzzek. Jelenleg a következő szemléleti kérdéseket látom, amelyek negatiy irányban hatnak.

Elsősorban azt, hogy edzőink közül sokan félnek az ujtól. Inkább a megmaradt régi gyakorlatot kivánják folytatni, s nem szivesen szereznek uj ismereteket. Ez egyrészt adódik abból a helyzetből, hogy legtöbb edzőnk mellékfoglalkozásként folytatja edzői gyakorlatát. Az ilyen edzők nagy része azt mondja, hogy a napi nyolc óra munka után naponta 3-4 órás edzésvezetése van, s este 10 óra után hazaérve nagyon nehéz az uj ismeretek szerzése.

Ebből a helyzetből a szemlélet megváltoztatásán keresztül van csak kiut.

A mellékfoglalkozásu edzői munkáról át kell térni a főfoglalkozásu edzői tevékenységre.

Ebben az esetben lesz majd idejük edzőinknek a gyakorlati munka mellett az elméleti munkára, a továbbképzésre is.

Az uj ismeretek megszerzése a tárgyi feltételek mellett ugyancsak rendkivül fontos.

A sporttornában ma már igen nagymennyiségü irodalom áll rendelkezésre, külföldi és hazai is. Edzőink azonban ezeket nem nagyon ismerik. Itt a Testnevelési Főiskolán a Szakkönyvtár és Dokumentációs Központ számos tornavonatkozásu anyagot tárol és ezek alig-alig vannak használatba véve. A teljesitményfokozáshoz pedig az is szükséges, hogy szakembereink megfelelően tájékozódjanak a külföld szaksajtójában, a megjelent külföldi szakkönyvekben, és érdeklődjenek a kutatások eredményei iránt.

A különböző társtudományok rengeteg segitséget jelentenek a sporttorna számára. Itt csak az orvostudományokat emlitem meg. Az anatómia az izmokra vonatkozó ismeretekkel, az élettan az egyes szervek müködésére vonatkozó ismeretekkel, az edzésterhelésre vonatkozó módszerekkel, és külön nyomatékkal emlitem meg a biomechanikát. A biomechanikától edzőink kissé félnek, mert sok időt igénylő munkának látják. Pedig a biomechanika egyik területe a biokinetika gyors információt jelent az edző részére.

Ezen keresztül alkalmunk nyilik a mozgások elemzésére, az egyes testrészek utjának megfigyelésére. Lehetőség nyilik az egyes mozgásokban müködő izmok megfigyelésére, az adott mozgáson belüli sebességviszonyok felderitésére és mindezen keresztül a helyes és jó technika kialakitására.

A filmezés, a filmanalizis ma már az egész világon elterjedt módszer. Nálunk azonban talán csak a Testnevelési Főiskola Torna Tanszékén van olyan helyzet, hogy hallgatóink a teljes tananyagot tanulmányozhatják filmen. Egyesületi viszonylatban azonban ez egyáltalán nem a mindennapi gyakorlat.

A filmezés alkalmat ad a saját és mások technikájának az összehasonlitására is. Éppen a fent elmondottak jelentőségére való tekintettel ezekkel a vizsgálati módszerekkel meg kell ismertetnünk edzőinket és a Testnevelési Főiskola képzésében is nagyobb helyet kell biztositani megismerésükre; de ezen tulmenően az edzők továbbképzésében is fel kell használni.

A biomechanikai vizsgálatok alapján edzésmetodikai következtetéseket is lehet és kell is levonni. Azoknál a mozgásoknál, melyeknél a vizsgálatok más az eddigi gyakorlattól eltérő eredményeket hoznak, azoknál át kell értékelni a technikai felfogást és a gyakorlatba át kell ültetni az ujat. Természetes az is, hogy ez nem gyors folyamat. Az edzői szemléletben való változás kialakitásához nagyon sok türelem szükséges.

A sporttorna számára az elmondottakon kivül nagy jelentőségü a biodinamometria alkalmazása is.

A mozgásokban kifejezésre jutó hatóerők objektiv mérési módszereinek megismerése és kidolgozása, majd a gyakorlatban való alkalmazása még sok nyitott kérdésre adhat választ.

A tornaszerek rugalmassági erejének hatása a technika végrehajtására ugyancsak kutatási terület. Ezeken a tényezőkön tulmenően az edzések intenzitásának vizsgálata, az edzésterheléssel kapcsolatos kérdések feltárása ugyancsak komoly feladatokat jelentenek számunkra.

A Testnevelési Főiskola Torna Tanszékének tehát nagyon komoly kérdésekre kell választ keresni és a felderitett ismeretekkel egyrészt testnevelő tanárainkat, másrészt edzőinket fel kell vértezni.

A felsorolt tényezők alaposabb megismerésében és a gyakorlatban való alkalmazásában látom a lehetőséget a gyorsabb és eredményesebb fejlődésre sportágunkban.

ISTVÁNFI CSABA

A helyzetfelismerés és akciómegoldás pszichológiai elemzése és kisérleti megközelitése kosárlabdajátékosoknál

Sportjátékok szemlélése közben legtöbbször arra a megállapitásra jutunk, hogy játékosaink nagy része sokkal több helyzetet nem old meg helyesen, mint amennyi a játék eredményes üzéséhez feltétlenül szükséges lenne. Számos "kézenfekvő" helyzet marad kihasználatlanul, vagy választásos szituációban a játékos helytelen megoldást választ. Ez a játék eredményességét nagymértékben befolyásolja.

Miért nem ismeri fel egyik, miért ismeri fel a másik játékos a játék közben adódó helyzeteket? A probléma és annak kapcsán felmerülő hasonló kérdések foglalkoztatják a kosárlabdasport szakembereit, továbbá azokat a pszichológusokat, akik e sportágakkal szorosabb kapcsolatba kerülnek. Távol áll e dolgozat céljától, hogy a kérdésre egyértelmü választ adjon. A helyzetfelismerés összetett, pszichikus folyamat. Itt csupán az általunk ismert, a témával kapcsolatos adatok és vizsgálati eredmények alapján igyekszünk olyan megállapitásokat tenni a helyzetfelismerésről - mint pszichikus folyamatról -, amely indokolttá teszi számunkra egy tényezőnek, a multbeli tapasztalatoknak kisérleti megközelitését.

1. A játék jellemzése

A kosárlabdázás kis területen gyorsan folyó játék, melyben a játékhelyzetek, mint ingerek /S/ a játékosban /O/, változást keltenek, és a játékos egyéni sajátosságainak megfelelően válaszol /R/.

A játék sematikus képletét tehát igy is felirhatjuk:

S - O - R

mely egyben a modern kisérleti pszichológia képlete. A képletben az S /stimulus/ jelenti a játékhelyzeteket, mint ingermintákat, ingeregyütteseket. Az R /reakció/ a nyilt viselkedést, az adott válaszcselekvést jelenti. Az O /organizmus/ az in-

tegrált személyt, a játékost jelenti, akivel, mint sajátos személyiséggel, közbülső változóval mindig számolnunk kell, amely az ingereket sajátos módon dolgozza fel.

A személyiség dinamikus egység és tipusos változatokkal rendelkezik. Tehát azonos helyzetekben nem várhatunk teljesen azonos megoldási módot játékosainktól. Éppen egyéniségükben rejlő tipusos adottságaikat, képességeiket kell felismernünk, hasznositanunk, illetve az edzésmunka folyamán kialakitanunk.

Anélkül, hogy az egyéni tulajdonságok elemzésébe fognánk, hangsulyozzuk, hogy az individuális különbségeknek kettős oka van:

- öröklött adottság, melyek csak diszpoziciót, lehetőséget jelentenek,
- környezeti hatások /oktatás, nevelés/, melyek ezekre a lehetőségekre épülhetnek.

Elméleti meggondolásainkban a variációk extrém eseteit figyelmen kivül hagyjuk, olyan versenyzőkre gondolunk, akik a sportág üzéséhez adottságaiknál fogva megközelitőleg egyformán jól alkalmasak. Ezzel a módszerrel a témát sikerül kissé egyszerüsiteni, mert igy a személyiséglélektani oldalt részben kizárva nagyobb teret adhatunk vizsgálatunkban a pedagógiai pszichológiai szemléletmódnak. Természetesen ez a meggondolás nyitva hagyja a személyiséglélektannak e témában felmerülő számos problémáját.

A játékhelyzet a versenyző számára adódhat spontánul és előretervezés alapján. Abban az esetben, ha a játékosok csak a spontánul adódó játékhelyzetekre támaszkodnak, helyzetfelismerésük az adott játékszituációhoz, a játék spontán alakulásához lesz kötött /ötletjáték/. Ekkor helyzetfelismerésük főként észlelési alapon nyugszik. Durva megfogalmazásban mondhatjuk, hogy játékuk első jelzőrendszeri inger-reakció szinten áll. Mig a gondolkodás, a tervezés alapján álló játékban /tudatos játék/ cselekvéseiket, sőt kedvező esetben társaik és védőik cselekvéseit is előre tudhatják.

Ahhoz azonban, hogy játékhelyzeteket előre tervezzünk, igy magunk, valamint csapattársaink helyzetfelismerését és

akciómegoldását könnyebbé tegyük, ismeretekre és helyesen formált gondolkodásmódra van szükség.

Azonos ismeretek és taktikai gondolkodásmód birtokában a csapat egységesen gondolkodik, a helyzetfelismerés és akciómegoldás könnyebbé válik, mivel a játékosok igy nem állitják egymást váratlan, nehezen megoldható helyzetek elé.

Rutinos játékosoknak azokat nevezzük, akik szinte minden helyzetet meglátnak és megoldanak. Ők a tapasztalat szerint többnyire az idősebb játékosok közül kerülnek ki. A "játékoskor" lényeges tényező lehet a helyzetfelismerés szinvonalának meghatározásában, de mi hipotézisünkben mégis a képzés minőségének függvényeként kezeljük a helyzetfelismerési és akciómegoldási képességet.

Vizsgáljuk a különböző koru és előképzettségü játékosok helyzetfelismerését és akciómegoldását s arra keresünk választ, hogy:

- milyen szerepe van a képzés minőségének a helyzetfelismerési és akciómegoldási képesség kifejlődésében,
- választ szeretnénk kapni arra a kérdésre, hogy a "játékoskor" milyen mértékben befolyásolja a helyzetfelismerési és akciómegoldási képességet.

2. A felismerés mint pszichikus folyamat

Elsősorban a felismeréssel mint pszichológiai fogalommal foglalkozunk, melyet a szakirodalom az emlékezés fejezetben tárgyal, mint az emlékezésnek egy formáját, melynél az emlékképet felidéző inger jelen van.

Ahhoz, hogy a kérdést a szakszerüség igényével vizsgálhassuk, számos olyan fogalmat kell tárgyalnunk, melyek látszólag ugyan nem kapcsolódnak a kosárlabda játékhelyzetek felismeréséhez, de ismeretük nélkül a téma kifejtése felszines volna. A felismerés, közelebbről a játékhelyzetek felismerésének vizsgálatakor érintenünk kell olyan pszichikus folyamatokat, mint az érzékelés, észlelés, megfigyelés, emlékezés, gondolkodás, cselekvés, érzelmek, teljesitményigény és a motiváció. Foglalkoznunk kell az intellektussal.

A felismerésnek alapvető kritériuma, hogy csak olyasmit ismerhetünk fel, amit már előzőleg érzékeltünk. A felismerés annak ellenére, hogy idegrendszeri diszpozicióink vannak, nemcsak speciális adottságunk, hanem a tanulással, foglalkoztatással fejleszthető. Ahhoz, hogy felismerőképességünk javuljon, ismereteinket kell gyarapitanunk, valamint felismerőképességünket kell foglalkoztatnunk, a szerkezet és funkció törvénye értelmében. A bennünket érő ingerek, melyeket érzékelünk, feldolgozunk és alkalmazkodásunk érdekében reagálunk rájuk, az organizmusban, közelebbről a központi idegrendszerben tartós elváltozásokat hoznak létre. Ezeket az elváltozásokat engramoknak /emléknyomoknak/ nevezzük. Az engramok alapján anélkül, hogy külső inger jelen lenne emlékképeket idézhetünk fel, melyek tükrözik a valóságot. Ez a folyamat a tulajdonképpeni felidézés és ettől a felismerés abban különbözik, hogy létrejötte az ingertárgy, ingerszituáció jelenlétéhez kapcsolódik. A felismerés tehát emlékezeti folyamat, mely feltételezi az emlékezeti kép bevésését és megőrzését. A felismerés minőségét az emléknyom bevésésének szilárdsága és tartóssága nagymértékben befolyásolja.

A fentiekhez összefoglaló gondolatként idézzük Rubinsteint: "A felismerés egyfelől az észlelésen belül megy végbe, és ugyanakkor kifejlett formájában gondolkodási aktus." Eszerint a felismerési folyamat megtörténhet olyan konkrét szituáció alkotta képzetek és visszaemlékezés alapján, melyeket a játékkal kapcsolatban a multban már észleltünk, másfelől lefolyhat a játékhelyzetek megfelelő kategóriájáról alkotott fogalmaink alapján. Ez utóbbit generalizált formának nevezzük.

A kosárlabdajáték vizsgálatakor sem választhatjuk szét a felismerés folyamatának észlelési és gondolkodási aktusát. A gyakorlatban a felismerésnek ez a két utja játékosainknál adottságaiktól, képzettségüktől függően széles skálán mozgó egyéni eltérést mutat. A játék folyamán egyszer konkrét szituációban a visszaemlékezés, a képzetek előhivásának utján jön létre a felismerés, illetve ennek megfelelően motoros reakció, a mozgásválasz. Más esetben számos összehasonlitó, analizáló, szintétizáló tevékenységre van szükség ahhoz, hogy az ujszerü játékhelyzetben a legcélszerübb megoldási módot is-

merje fel és válassza a játékos. Ekkor már kevés az elraktározott játékhelyzetek képének automatikus előhivása, ebben az esetben a helyes felismerés és cselekvés érdekében a gondolkodási folyamatok tulsulya szükséges a helyzet sikeres megoldásához. Igy a játékos ismereteinek és helyesen funkcionáló gondolkodási folyamatainak birtokában nagy valószinüséggel találhatja meg a helyes megoldási irányt. Képzetlen játékos speciális problémaszituációban képtelen a helyzetet felismerni, mivel ezzel kapcsolatosan nincsenek generalizálható tapasztalatai.

A gondolkodási folyamatokban az irány és beállitódás szerepével a hazai irodalomban többek között Lénárd Ferenc foglalkozik és Maier-re hivatkozva idézi: "A megszokott irányok alkalmazása fő oka a gondolkodás terméketlenségének." A kosárlabdajátékban ezt irónikusan ugy szoktuk kifejezni, hogy csak a "kályhától tudja elkezdeni az akciót".

A megoldási irányok keresése, mely tulajdonképpen a helyzetet felismerő, gondolkodó játékos beállitódását jelenti a feladattal kapcsolatban, nagymértékben segithetik és gátolhatják a helyes felismerést attól függően, hogy a beállitódás a helyzetet tekintve mennyire adekvát.

Ahhoz természetesen, hogy versenyzőink a helyzetek felismerése közben gondolkodni tudjanak, célszerü ismeretekre, helyes módszerrel oktatott taktikai anyag elsajátitására van szükség. Csak a felhalmozott ismeretek szilárd, alkalmazható birtoklása esetén juthat el a játékos és a csapat olyan szintre, ahol a játék közben váratlanul adódó helyzeteket optimális arányban ismeri fel.

3. A felismerés és más pszichikus folyamatok kapcsolata

A helyzetfelismerést csak az érzékeléssel együtt vizsgálhatjuk, mely elsődlegesen a receptorok müködésével kapcsolatos és kiinduló aktusát jelenti a szenzomotoros tevékenységnek, mivel az érzékelésen keresztül történik meg a környezet tárgyainak, jelenségeinek visszatükrözése. Ezek az érzékelt mozzanatok az észlelésen belül kapnak jelentést tudatukban.

Érzékelésünk észlelésbe ágyazott. A megismerési folyamatokban az észlelt tárgyak, jelenségek képe nem tünik el nyom-

talanul, hanem bevéső dik a központi idegrendszerbe. Elraktározódik mint emléknyom, ismeret. Ennek birtokában a továbbiakban az emlékezés révén azonos, vagy hasonló ingerkonstellációban felismerjük a helyzetet.

Ha mindezt célirányosan, tudatosan végezzük, megfigyelésről beszélünk. Rubinstein szerint a: "Megfigyelés elméleti tevékenysége az észleltek analizisét és szintézisét, értelmezését és interpretálását foglalja magában." Ezek szerint az észlelés, mely a konkrét gyakorlati tevékenységgel van kapcsolatban, a gondolkodáshoz mint a legmagasabbrendü pszichikus tevékenységhez jut el.

Pszichikus folyamataink egymástól elválaszthatatlanul határozzák meg cselekvéseinket, motoros reakcióink minőségét, de felismerésünk szinvonalát befolyásolhatják motivumaink is, melyek cselekvéseink inditóokait jellemzik. Továbbá emócionális állapotunk, melyben a szubjektum viszonya jelentkezik az objektiv környezethez, gyakorlati esetben a pillanatnyi játékhelyzethez. Vagyis a játékos helyzetfelismerését, ezen keresztük egész játéktevékenységét befolyásolja, csapatához, sportágához és az adott versenyfeladathoz való kapcsolata, illetve ennek jelentősége a versenyző számára. Ha a versenyzés pozitiv emocionális hatást jelent, a pszichikus funkciók aktivitása, minősége javul. Ellenkező esetben csökken, és ha a kinálkozó lehetőségeket fel is ismeri a játékos, nem reagál rájuk megfelelően.

Az emociónális gerjesztettség nemkivánatosan magas foka dezorganizálhatja pszichikus folyamatainkat, szélsőséges esetekben mozgásvihart, ezzel ellentétben apátiát válthat ki.

A kosárlabdajátékosok helyzetfelismerésének és akciómegoldásának elemzésekor feltétlenül számolnunk kell intellektuális tevékenységük szinvonalával, mely elsősorban a viselkedés értelmességétől, tehát mindenekelőtt az észlelés minőségétől függ. A rubinsteini megfogalmazás szerint: "A szó tágabb specifikus értelmében vett intellektus első előfeltétele a jelen levő tárgyak differenciálásának képessége, s a köztük való viszonyokra - nyilvánvalóan mindenekelőtt a látómezőben levő tárgyak térbeli viszonyaira - való reagálni tudás." Az intel-

lektus mélyebb értelmezésben olyan képességünket jelzi, mely birtokában a szituációból az összefüggések megállapitásával cselekvéseink szempontjából a lényeges tulajdonságokat tudjuk kiemelni, és ezekkel viselkedésünket összhangba tudjuk hozni.

A kosárlabdajátékosok helyzetfelismerésének és akciómegoldásának vizsgálatakor a fentiek alapján figyelembe kell vennünk az egyén alkati adottságait, játékos-pályafutását, előképzettségének minőségi fokát, aktuális pszichikus összállapotát. Ennek megfelelően a helyzetfelismerési és akciómegoldási képességet - mint vizsgált, kiragadott tevékenységet - a fentiek összefüggésében kell vizsgálat tárgyává tenni. Ez a szemlélet megóvhat elhamarkodott következtetésektől. Véleményünk ezért körültekintőbb lehet.

4. A helyzet- és akciómegoldási képesség sporttárgyu vizsgálatokban

Számos olyan tanulmányt ismerünk, melyek foglalkoztak a labdajátékokban a helyzetfelismerés problémájával. Ezek alapján itt említést teszünk olyan összetevőkről, mint:

- a mozgásügyesség,
- helyzetérzékelés,
- taktikai gondolkodás,
- játékintelligencia

A versenyző helyzetfelismerése és mozgásügyessége között a kapcsolat szoros. A mozgásügyesség két komponensből tevődik össze:

- a mozgások tanulásának minőségéből,
- az ingerhelyzetekben adott mozgásos válaszcselekvésből.

Ügyesnek azt a versenyzőt nevezzük, aki az uj mozgásokat könnyen tanulja meg. A mi szempontunkból pedig elsősorban azt, aki az adódó játékhelyzeteket felismeri, a lehetőségek közül a legjobb megoldást választja, végül célszerüen cselekszik.
A mozgásügyességnek ez a formája az általános mozgásügyesség. Mint idegrendszeri képesség befolyásolja a helyzetfelismerési és akciómegoldási képességünk szinvonalát. Emellett azonban ismerünk speciális mozgásügyességet is, mely az általános mozgásügyességen tul feltételezi egy sportág technikai, elméleti

ismereteinek szilárd birtoklását, illetve az adódó speciális versenyhelyzetekben a helyes felismerést és célszerü cselekvést.

A fentiekből következik, hogy a kosárlabdajátékosnak az általános ügyességen tul - mely nagymértékben idegrendszeri képesség - tanulnia kell, ismereteket kell elsajátitania a sportágból annak érdekében, hogy a speciális helyzeteket felismerje és megoldja.

A mozgások, technikai elemek, speciális ismeretek megszerzése csak alapot jelent a speciális ügyességhez. "Az ügyesség ott jelentkezik, hogy a sportoló az adott helyzetben ügyesen szelektál, melyik mozgásra van szüksége, milyen gyorsan, milyen tempóban kell cselekednie" - irja Szabó János.

A speciális ügyességben a helyzetfelismerő képességnek mint pszichikus folyamatnak a szerepe lényeges. Minősége nagymértékben függ a megtanult speciális ismeretektől és az oktatás módjától. Tehát általánosan lehet ügyes valaki adottságainál, esetleges általános előképzettségétől fogva, de ahhoz, hogy sportágában speciálisan ügyes legyen és ennek megfelelően jó helyzetfelismerő képességgel rendelkezzen, ahhoz a sportág, jelen esetben a kosárlabdajáték speciális ismereteinek szilárd, teljesitményképes birtoklása szükséges. Ehhez pedig tanulni kell! A játékhelyzetek engramjait kell tárolni, melyeket adott helyzetben "előhivhat" a játékos. Ezeknek a változó játékhelyzeteknek változó körülmények közti gyakorlása olyan generalizált mozgásismeretet eredményezhet, melyet a sportoló váratlan, előre még be nem gyakorolt helyzetekben is tud alkalmazni. Már említést nyert, hogy a helyzetfelismerés és akciómegoldás egyfelől az észlelésen keresztül megy végbe, másfelől gondolkodási folyamat. Emlékképek, mozgásminták, megoldási elvek birtokában a játékszituációban a szükséges ismereteket aktualizáljuk. Ahhoz azonban, hogy ezeket felszinre hozzuk, kiválasszuk, gondolkodási folyamatokat kell végezni. A helyes cselekvés érdekében játékismeretek birtokában analizálni kell egyfelől saját játékostársaink és a védők helyzetét hozzánk viszonyitva, másfelől ismereteink között kell válogatni és a legjobb megoldást választani.

Ez már messzemenően gondolkodási folyamat, speciális értelemben pedig taktikai gondolkodásnak nevezhetjük. A játékban tehát a gondolkodási folyamatok a szenzomotoros készség bázisán jönnek létre. E folyamatok függvénye a jó helyzetfelismerés és akciómegoldás, melynek fejlett fokára cselekvéseink anticipálása jellemző. A játék folyamatának végigkisérésével az észlelt játékhelyzetek gondolati feldolgozása /analizis, szintézis/ olyan következtetéseket tesz lehetővé, mely a játék elkövetkező lépéseit is megvilágitja számunkra. Következésképpen az állandóan és gyorsan változó játékhelyzetekben célszerü megoldást csak az a játékos produkálhat, ki a pillanatnyi játékszituáció adta ingerhelyzeteken tul ismereteinek, fogalmainak, gondolkodásának birtokában saját magának,társainek és a védőknek cselekvéseit előre látja, képes azokat felismerni, illetve a helyzetek kialakitásában közre tud müködni.

Ebben az esetben beszélünk gondolkodó játékosról, ilyenkor mondjuk, hogy jó taktikus, intelligens játékos.

Ezzel a mozgásügyesség és taktikai gondolkodás után eljutottunk a játékintelligencia fogalmához, melyről a következőket irja Nagy György: "A mérkőzés szinte pillanatról pillanatra változó helyzeteiben a játékosok adekvát alkalmazkodását ügyességük, gyors helyzetfelismerésük teszi lehetővé. Ügyesség, gyors helyzetfelismerés pedig egyenlő azzal, amit játékintelligenciának, vagy másképpen motoros intelligenciának neveznek."

A fenti fejtegetések alapján megállapithatjuk, hogy a helyzetfelismerés, mint pszichikus folyamat, egyfelől észlelési, másfelől gondolkodási tevékenység, és e folyamatban a két komponens összefonódik, egymástól el nem választható.

A következőkben a kisérleti helyzetben vizsgáljuk a kosárlabdajátékosok helyzetfelismerésében és akciómegoldásában az észlelési és gondolkodási folyamatokat.

A vizsgálatok alapján bizonyitani kivánjuk azt a gyakorlati tapasztalatok alapján kialakult feltevésünket, mely szerint a taktikai képzés minősége és nem a "játékoskor" az alapvető tényező a helyzetfelismerési és akciómegoldási képesség kialakulásában.

Az ábrák melletti T. és V. betükkel jelöljük a támadási és védekezési feladatokat.

1. T.

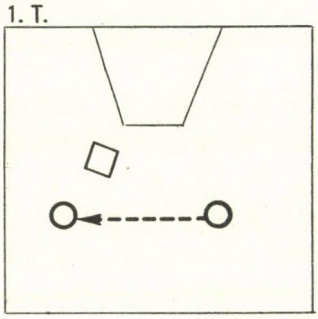

2. T.

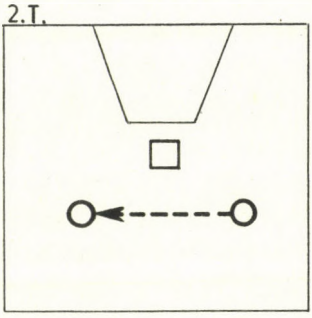

3. V.

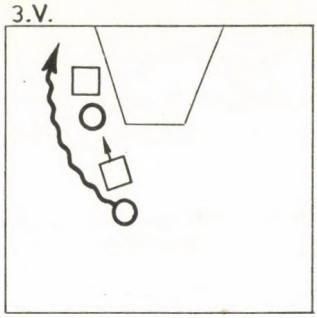

4. T.

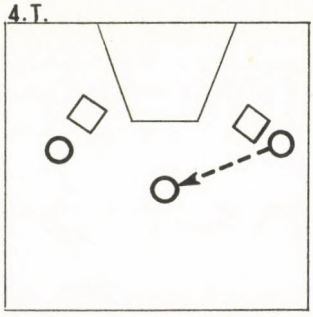

5. T.

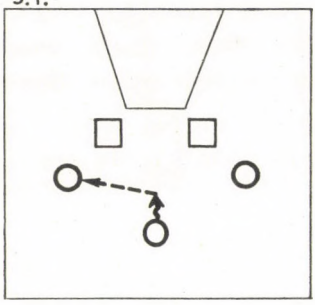

6. T.

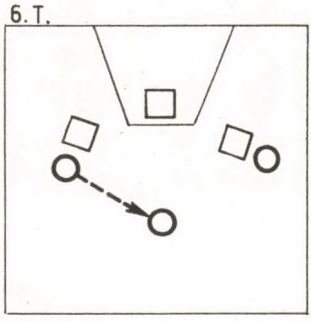

7. V.

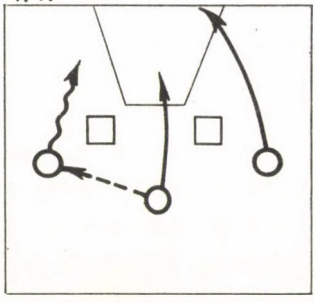

8. V.

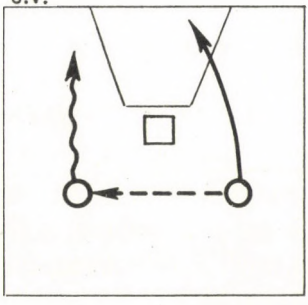

9.V.

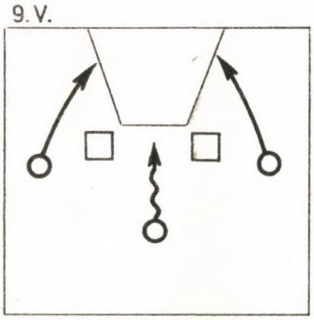

10.T.

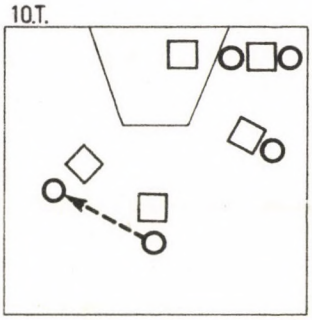

11.T.

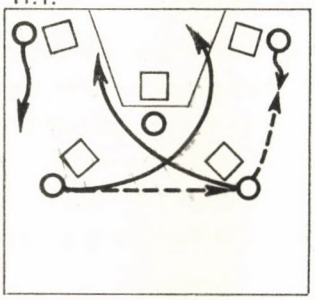

12.T.

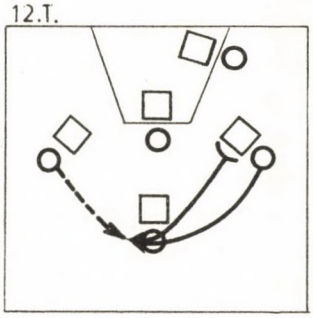

13.T.

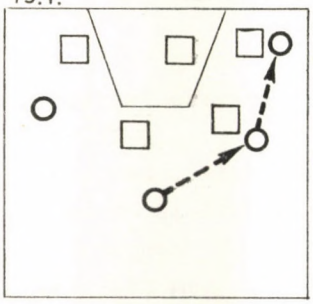

14.T.

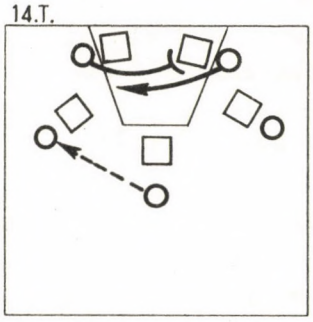

15.T.

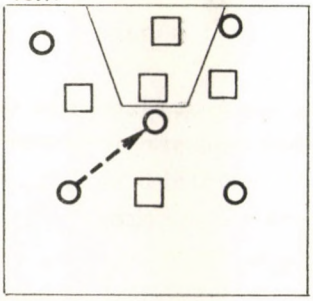

5. A vizsgálat módszere

Tágabb értelemben vett laboratóriumi kisérlet, melynél a játékosoknak 15 sematikus kosárlabda játékhelyzetet vetitettünk egyenként 2 másodpercig diavetitővel, hogy ezt felismerjék, illetve ezekből a játékhelyzetekből a legcélszerübb megoldásokat adják.

Négy kisérleti csoportot vizsgáltunk meg. Csoportonként 10-10 főt.

a/ Ipari tanuló fiu ifi kosárlabda csapat

Játékosok életkorának átlaga: 16 és fél év.

Játékoskoruk átlaga: 2 év.

A tanulók vidékről kerültek az intézetbe. Kosárlabdajátékról az iskolában hallottak először. Kötelező testnevelési óráik egy részén és ezen kivül heti 1-2 edzésen foglalkoztak kosárlabdával.

Technikai, taktikai képzettségük olyan fokon áll, hogy a játékszabályoknak megfelelően, középiskolás szinten képesek versenyezni. Heti edzésszámuk átlag 2.

b/ Központi Sportiskola leány serdülő csapata

Játékosok életkori átlaga: 15 év.

Játékoskoruk átlaga: 2 év 3 hónap.

Kiválasztott, jó adottságokkal rendelkező játékosok alkotják a csoportot.

Módszeresen felépitett edzésterv alapján, átlagosan heti 4 foglalkozás keretében sajátitják el a játékismereteket.

Támadásban főleg az emberfogásos játék ismereteiben mélyedtek el, védekezésben a területvédelmet nem tanulták.

c/ Magyar női ifjusági válogatott keret

A játékosok életkorának átlaga: 17 év 3 hónap.

Játékoskoruk átlaga: 4 év.

Heterogén csapat az előképzettség és a megszerzett ismeretek szempontjából. Az ország különböző helyeiről lettek kiválogatva. Megvizsgált csoportjuk - a gyakorlati tapasztalat alapján - a keretnek nem a legképzettebb 10 játékosából áll.

d/ NB I-es női felnőtt csapat

Játékosok életkorának átlaga: 25 év fél év.

Játékoskoruk átlaga: 8 és fél év.

A vizsgált játékosok között 3 kosárlabda szakos testnevelő tanárnő, 3 jelenleg is válogatott, 2 sokszoros válogatott és egy ifjusági válogatott kerettag van. A csapat játékosai 5 különböző egyesületből kerültek ki, igy taktikai képzettségük várhatóan nem lehet egységes. A gyakorlati tapasztalat alapján sok kivánnivalót hagy maga után.

A vizsgálat menete

A vizsgálat alatt az alábbi instrukciókat adtuk:

I. Instrukció: "A falon sematikus kosárlabda játékhelyzetet fog látni. Feladata az ábrát szakmai szempontból felismerni. Ha első exponálásra nem biztos a helyes felismerésben, akkor kérheti többször az ábra vetitését, mindaddig, mig nem biztos a helyes felismerésben. Kérem pontosan figyelje meg a vetitett képet, mert a későbbiek során ennek ismeretére szüksége lesz."

Ezután következett az első ábra vetitése.

A k.sz. az asztalnál ült, előtte volt a magnetofon mikrofonja. Előzetesen közöltük vele, hogy amit mond azt a magnetofon rögziti. Háta mögött volt a diavetitő. Az exponálás után amennyiben a k.sz. jelezte, hogy az ábrát felismeri azt kérdeztük tőle: "Mit látott az ábrán?" - válaszát magnetofonszalagra rögzitettük.

II. Instrukció: "Most ugyanazt az ábrát, amit a falon látott megkapja rajzban. Feladata az, hogy az ábrán látott játékhelyzetből oldja meg a kosárszerzés, vagy a védekezés legcélszerübb, legegyszerübb módját szóban. Kérem ezt határozottan, szabatosan, lehetőleg gyorsan mondja el, mivel a válaszadás idejét stopperórával mérjük." Ezután a k.sz. az ábrát nézve elmondta, hogy az akciót hogyan oldaná meg. Szavait magnetofonszalagra rögzitettük, megoldási idejét lemértük.

III. Instrukció: "Kérem, amit elmondott rajzolja le a papiron levő ábrára, ezt végezze nyugodtan; nem időre történik,

de csak ugyanazt rajzolhatja, amit mondott." Rajzát ellenőriztük. A kész rajzot letakartuk, következett a 2. ábra.

A jegyzőkönyv és az értékelés szempontjai

A vizsgálat alatt személyenként jegyzőkönyvet vezetett a kisérlet vezetője, melyben a következő adatok kerültek.

Exponálás száma: vagyis, hogy a játékos hányszor kérte vetitésre az ábrát.

Az akció szóbeli megoldásának az időtartama: vagyis, hogy a vetitett ábrával azonos rajzon szóban mennyi idő alatt oldotta meg a feladatot.

A feladat megoldásának minősége: 1-10-ig pontoztuk a válasz minőségét az elkészitett rajzok alapján.

A pontozás szempontjai: önkényes tapasztalaton alapuló. Az ábrákat ugy szerkesztettük meg, hogy mind a védekezési, mind a támadási feladatokban a legcélszerübb megoldás, néhány esetben több megoldási lehetőség adva volt. Ha a játékos ezeket választotta akkor a megoldás pontértéke 10 pont volt. Amennyiben ettől eltért eltérésének foka szerint szubjektiv alapon kapta a pontértéket.

Feljegyeztük a hibás felismerések számát: pl. a játékos azt jelezte, hogy többször nem kéri az ábrát exponálásra, és 3:3 elleni helyzet helyett 3:2 elleni helyzetet mondott. Az ilyen és hasonló válaszokat hibának minősitettük.

A "Mit látott az ábrán?" kérdésre adott válaszok minősége szerint 3 felismerési kategóriába soroltuk a játékosokat.

Egyszerü leiró: Ide azokat soroltuk, akik a látottakat egyszerüen felsorolták. Szakmai megállapitásokat nem tettek.

Pl.: "Láttam 5 támadót és 5 védőt az egyik lepasszolta a labdát."

Szakmai fogalmakkal leiró: Ide azokat soroltuk, akik szakmai jellegü meghatározásokkal, fogalmakkal adták meg válaszukat.

Pl.: "5 támadó és 5 védő játékost látok, az irányitó hátvéd bejátszik az osztogató centernek és üres elzárást végez a bedobóhoz."

A játék lényeges, általános taktikai összefüggéseit kiemelő.

Ide azokat soroltuk, akik a játékosok helyezkedésében felismerték a taktikai elgondolásokat, csapatvonatkozásban. Pl.: "5 támadó és 5 védő játékost látok a védők 1:3:1 területvédelemben helyezkednek el, a támadás 2 alapvonali centerrel történik."

Végső soron tehát a játékosok helyzetfelismerési és akciómegoldási szinvonalát értékeltük:

- a gyorsaság /exponálások száma, megoldási idő/,
- a pontosság /exponálás utáni hibás felismerés, megoldásának pontértéke/, végül
- a felismerés szinvonala szerint /egyszerü leiró, szakmai fogalmakkal leiró, lényeges, általános taktikai összefüggéseket felismerő/.

A 40 kisérleti személytől összesen 1800 mérési adatot kaptunk, ezeket játékosonként értékeltük és csoportonként átlagoltuk. A különbségeket oszlopdiagramon szemléltetjük.

Átlagszámitásoknál csoportonként és tételenként a két szélső értéket /legjobb és legrosszabb/ elhagytuk, és 8 játékos adatainak középértékét vettük 15 ábrára vonatkozóan.

A vizsgálat alapján a játékosok egyéni teljesitményét kaptuk meg és ezek alapján számitottuk ki a csoportok átlagát. Pl.:

Magyar női ifjusági válogatott keret

1. Sz.I. 1949. 3 1/2 év. Ö:

Exponálás száma: 1, 1, 1, 1, 2, 1, 2, 1, 1, 1, 2, 3, 1, 1, 2:22

Megoldás ideje: 15, 14, 15, 7, 12, 30, 14, 6, 12, 9, 23, 17, 7, 7, 10:202

Megoldási értékek: 7, 9, 10, 8, 10, 6, 10, 9, 8, 10, 10, 9, 10, 10:136

Helyzetfelismerés és akciómegoldásának szinvonala: a játék általános, lényeges jegyeit kiemelő. Szakmai fogalmakat célszerüen alkalmazza. A játék lényeges szerkezeti elemei közül minden adott feladatot felismer, pl. a 14. ábra emberfogá-

sos védekezés elleni támadás két centerrel. 15.ábra 1:3:1 zóna elleni játék. /Egy esetben /10.ábra/ hibás felismerést ad, 5:5 helyzet helyett 4:4-et mond/. 8 esetben adott 10 pontos megoldási értéket.

A csoportok átlagát pedig az alábbi táblázat adatai alapján diagramokban fejezzük ki.

	Exponálás száma	Megoldás ideje	Megoldás értéke
Ip. tanuló fiuk	24,6	336 mp	81,5
KSI.serdülő lányok	29,8	317 mp	108,0
Ifi.vál., lányok	20,5	302 mp	113,2
NB.I.felnőttek, nők	22,8	274 mp	113.2

Exponálás száma

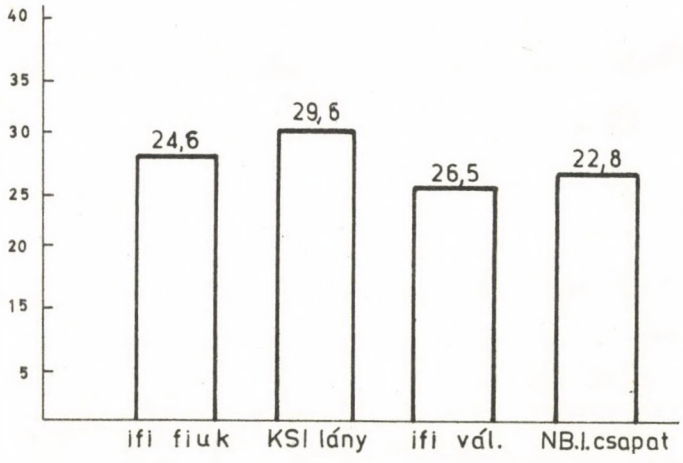

1. diagram

A diagram mutatja, hogy a csoportok tagjai a 15 vetitett ábrát átlagosan hányszor kérték exponálásra.

Megoldási idő

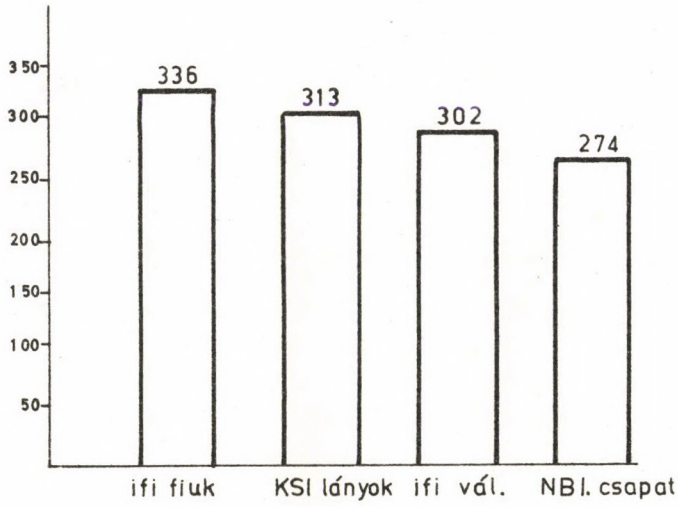

2. diagram

A diagram mutatja mp-ben kifejezve, hogy a csoportok az ábrákon látható feladatokat átlagosan mennyi idő alatt oldották meg a 15 ábrára vonatkozóan.

Megoldási pontérték

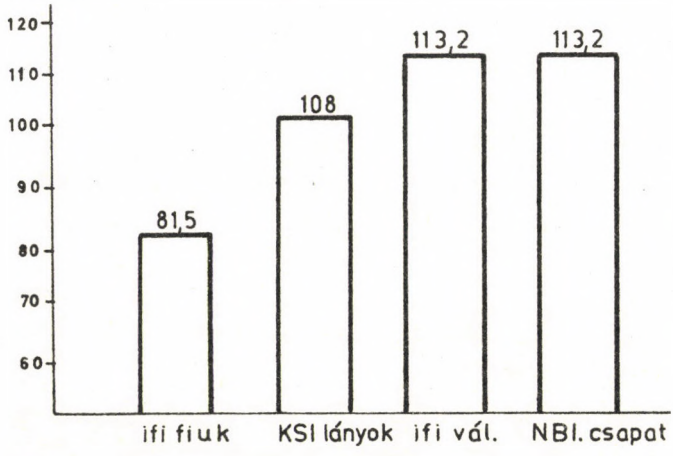

3. diagram

A diagram mutatja, hogy a csoportok tagjai az akciókat milyen átlagos pontértékkel oldották meg.

6. A vizsgálatok értékelése

Szakmunkástanuló fiu ifi csapat:

Exponálás átlaga 24,6, kevesebb, mint a náluk fiatalabb koru, de megközelitőleg azonos játékoskoru KSI lányoké. Ezek a fiuk az ábrákat kevesebbszer kérték, mert nem is gondolták, hogy a figurák elhelyezkedéséből valamit taktikai vonatkozásban kiolvashatnak.

Akciómegoldási idejük a legmagasabb, 336 mp. Nagyon nehezen tudtak a felismert helyzetből eredményes tevékenységet folytatni. Akciómegoldási pontértékük, 81, 5. A KSI lányokénál 26,5 ponttal alacsonyabb, ugyanakkor játékoskoruk majdnem megegyező. A különbséget feltehetően a képzési differencia okozta.

KSI. lánycsapat

Exponálás átlaga 29,8. Viszonylag magas, de ez magyarázható azzal, hogy ezek a játékosok igyekeztek pontos felismeréshez jutni, és ezért többször kérték az ábrát vetitésre.

Akciómegoldásuk ideje átlag 317 mp. Ezt magasnak találjuk. Okát abban látjuk, hogy teljesen egyszerü, adott helyzetek megoldásait bonyolulttá teszik. Beállitódásuk a keresztelzárásra olyan erős, hogy némelyik enélkül szinte képtelen gondolkodni. Az oktatás további menetére ez figyelmeztető lehet. Akciómegoldási pontértékük 108. Ez a fenti torzitó hatásu beállitódás mellett jónak mondható. Némelyikük rendkivül magabiztosan, a helyzetnek megfelelően szakmai szempontból kiváló megoldást adott.

Női "ifjusági válogatott"

Exponálási idejük 20,5 a legalacsonyabb. Akciómegoldási idejük átlaga 302 mp, ezt megfelelőnek találjuk a többi csoportéhoz viszonyitva. Akciómegoldási pontértékük 113,2, azonos a felnőtt NB.I.-es csapatéval és egyben a legjobb. Néhány já-

tékos rendkivüli tájékozottságot árult el a helyzetek felismerésében és azok megoldásában. Ez a csoport minden tekintetben erősen megközelitette a felnőtt játékosok eredményeit.

NB.I-es női csapat

Az exponálás átlaga 22,8. A várakozás ellenére nem a legalacsonyabb. Az átlagot nem a bekerült néhány fiatalkoru játékos rontja le.

Akciómegoldás idejének átlaga, 274 mp, a legjobb. Akciómegoldás pontértékének átlaga 113,2. Azonos az ifi válogatottéval. Ez a mutató elsősorban a felnőtt csapat taktikai képzettségének hiányára utal. Ebben a csoportban a megvizsgált játékosok közül sokan játékoskoruknak, képzési idejüknek nem megfelelő, alacsony értékü eredményt adtak.

A vizsgálati adatok, valamint azok kapcsán kialakult elméleti meggondolásaink alapján összefoglalásként az alábbi következtetéseket vonjuk le:

1. Azok a játékosok /ifi fiuk/, akiknek játékoskoruk két év volt, de taktikai képzésben nem részesültek, a helyzetekben rejlő összefüggéseket felismerni nem tudták. Néhányan viszont ennek ellenére célszerüen oldották meg a feladatokat.

2. A fiatal játékosok helyzetfelismerésének és akciómegoldásának minőségét az edzések sulypontozott anyaga nagymértékben befolyásolja. Ennek következtében a feladatok megoldásával kapcsolatos beállitódásuk egyirányu lesz és gondolkodásukat erősen megkötheti. Ezt tapasztaltuk a KSI lánycsapatnál, ahol néhányan a legegyszerübb feladatokat is keresztelzárással akarták megoldani.

3. A "játékoskor" nem döntő meghatározója a helyzetfelismerésnek és akciómegoldásnak. A taktikai téren helyes módszerrel oktatott fiatal játékosok megközelitették, sőt tulszárnyalták a helyzetfelismerési és akciómegoldási képesség szinvonalában a náluk 5-6 évvel régebben kosárlabdázó játékosokat.

4. A gyakorlati tapasztalatokkal egybevágó eredményt adott a vizsgálat. Azok a játékosok, akik megfelelő előképzettségük alapján a csapat "szellemi" vezérei, a vizsgálatok alapján is a legjobb eredményt adták.

Tudjuk, hogy megállapitásaink ilyen kis létszámu vizsgálat alapján nem lehetnek teljes értéküek. Mégis ugy gondoljuk, hogy olyan következtetéseket vonhattunk le, melyek a gyakorlat számára hasznositathatók, valamint egy szélesebb kisérletsorozat megindítását tehetik lehetővé ebben a témában. Befejezésül hangsulyozzuk, hogy a multbeli tapasztalatok szerepét a helyzetek felismerésének és megoldásának bonyolult folyamatában csak mint az egyik lényeges tényezőt fogjuk fel.

A felvetett probléma alaposabb megválaszolása, megállapitásainkon tul elsősorban személyiséglélektani vizsgálatokat igényel.

Irodalom

Abeszkaja,Sz.R.: A szó és a kép kölcsönös viszonya a sportjátékok helyzetérzékelésében. Voproszi pszichológii 1957.

Büchler R.: Pszichológia. Bp. 1963.

Mahlo, F.: Taktikai kiképzés elméleti problémái a sportjátékokban. Körperkultur 1966.

Lénárd F.: Az "irány" szerepe a problémamegoldó gondolkodásban. MTA Pszichológiai tanulmányok 3.köt. Bp. 1961.

Kardos L.: Általános Lélektan. Bp. 1964.

Kereszty A.: Az élettan és sportélettan alapjai. Bp. 1955.

Nagy Gy.: Játékintelligencia a kézilabdázásban. A Magyar Pszichológiai Tudományos Társaság II. Tudományos Nagygyülés 1965. Előadás kivonatok.

Rubinstein, Sz.L.: Az általános pszichológia alapjai. Bp. 1964.

Szabó J.: Általános tudnivalók az ügyességről. Kézirat 1967.

AD/227.

HARMATI SÁNDOR

Néhány lehetőség az erőközlés utjának növelésére a kalapácsvetésnél

A teljesitményfokozás rejtett tartalékai napjainkban egyre jobban feltárulnak. Ez nem is csoda, hiszen a sporteredmények mai fejlettségi fokán, valami többlet, valami uj hozhat fejlődést. A tegnap módszerei a mult teljesitményeit igazolták, a ma módszerei a jelenlegi eredményeket reprezentálják, a holnap módszerei biztositják a mai csucsok megdöntését, az emberi teljesitőképesség felső határának egyre magasabbra emelését.

A ma és a holnap módszerei között egyre jelentősebb helyet kap a sportmozgások biomechanikai elemzése. Az atlétika egyes dobószámainak analizisénél máris jelentős felismerésekre vezetett. Igy pl.: az erőközlés utjának, irányának, hatékonyságának vizsgálata a felkészüléshez, annak tartalmához, a teljesitményfokozáshoz hasznos segitséget nyujtott. Röviden arról van szó, hogy a biomechanikai vizsgálódás során a dobómozgás alapvető fázisaiban megmérjük a hatóerőket. Megnézzük, hogy a hatóerők milyen követelményt támasztanak az egyénnel szemben. Ezután megtervezzük azt a speciális felkészülést, amely a kérdéses dobószámnál a képességeket kifejleszti, és azok legoptimálisabb, koordinált összmüködését eredményezi.

Példaként ragadjuk ki a kalapácsvetést. Az elemzés egyértelmüen igazolja, hogy a legalapvetőbb fázis, a kétlábas támaszhelyzet.Ebben a fázisban lehet a szerre hasznos erőt kifejteni, az egyes forgások és kidobás hatékonyságának summájaként, ebben dől el a teljesitmény. Kérdés az, hogyan lehet megnövelni az erőközlés utját, hogy a teljesitmény jobb legyen?

A szerre kifejtett erőközlés utját - vizsgálataink szerint - meg lehet növelni:

1. a forgási tengelytől a golyó sulypontjáig mért távolság, a sugár meghosszabbitásával;

2. a kétlábas támaszhelyzetbe érkezéskor a váll csipőszög növelésével;

3. negyedik forgás beiktatásával;

4. mélyebb sulyponti helyzettel, amelyből a kidobást inditjuk.

1. Napjaink nagy kalapácsvető egyéniségei valamennyien törekszenek a sugár meghosszabbitására. Érdekesek voltak az elmult évben végzett megfigyeléseink, méréseink a Népszava Kupa-versenyen. A világ számottevő kalapácsvetői részt vettek ezen, mivel kontinens válogató volt az Amerika-Európa atlétikai viadalra.

A sugár hosszuságát a kalapács ferde siku pályájára merőlegesen állitott 64-es lassitásu filmfelvétel segitségével, és a dr.Dobó Ferenc által kidolgozott forgási tengely megállapitó eljárással mértük. Lemértük ezen kivül valamennyi versenyző testmagasságát, testsulyát, a bal kar hosszát és egyéb, jelenleg ide nem tartozó adatokat is. Két versenyzőt emelek ki összehasonlitásképpen. Bondarcsuk testmagassága 183 cm, testsulya 118 kg, bal kar hossza 71 cm. Zsivóczky testmagassága 190 cm, testsulya 101 kg, bal kar hossza 81 cm-nek bizonyult. Bal kar hossza tehát 10 cm-el hosszabbnak, mint Bondarcsuké. Mégis a forgási sugár Száger György tudományos munkatárs elemzése szerint, mindkettőnél 192 cm volt. Mit bizonyit ez? Azt, hogy lehetséges a kalapácsvetésnél a forgási tengelytől mért golyótávolságot, sugarat meghosszabbitani, csak a megfelelő testhelyzetet kell elfoglalni. Mégpedig: vállakat előreengedni, nagyobb csipő- és térdhajlásszögeket felvenni. Igen ám, de ennél a helyzetnél óriási terhelés hárul a nagy hátizomra, combfeszitőkre és lábszárhajlitókra. A kalapács centrifugális erejét egy 60 m-es dobásnál Limar, Kuznyecov szovjet kandidátusok, és hazai mérések alapján 270-280 kilopond erővel lehet ellensulyozni. Szamocvetov mérnök szerint 70 m-es dobásnál ez a huzóerő már 360 kilopondra emelkedik. Azok a versenyzők, akik fizikailag ehhez nem készültek fel, inkább a kedvezőbb hajlásszögeket választják, közelitenek a csontos alátámasztáshoz, törzzsel, vállal hátradőlnek, ezzel pedig lerövidül a sugár. Felton amerikai edző

- és hazai méréseink alapján - azonos szögsebesség mellett - 60 m-es és azon felüli dobásoknál - a sugár egy cm-el történő növelésével a gyakorlatban közel 1 m-es teljesitményjavulást érhetünk el. A sugár növelésével a kalapács tehetetlenségi nyomatéka növekszik, igy a kétlábas támaszhelyzetben nem előzi meg a versenyzőt, nagyobb lehet a szerre ható erő utja.

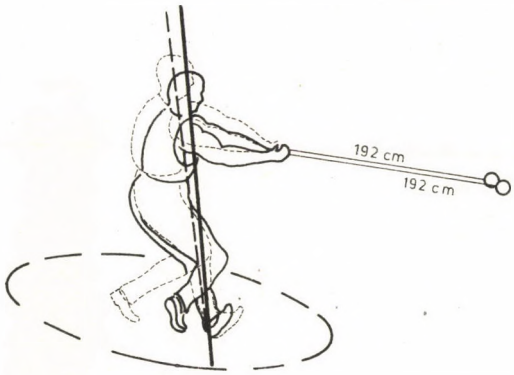

1. ábra

2. Itt érkeztünk el a második lehetőséghez, a gerincoszlop rotálóképességéhez. Az egyes forgások után, a jobb láb talajra érkezésekor - helyes végrehajtás esetén - a vállvonal a kalapáccsal együtt elmarad a csipővonaltól. Ez nagyon fontos, mert ebben a fázisban történik a gyorsitás. Ebben a fázisban

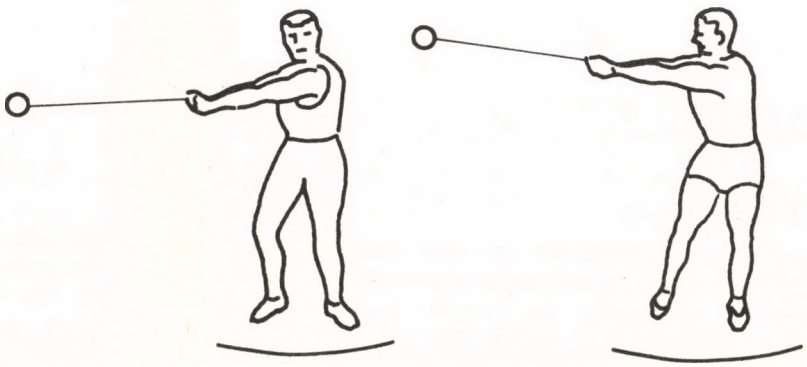

2. ábra

van az erőközlés lehetősége. Minél nagyobb a váll- és csipővonal által bezárt szög, annál hosszabb az erőközlés utja. Limar kandidátus vizsgálatai szerint, az optimális szög 9). A mi méréseink szerint ezt csak Rugyenkov, Bondarcsuk és Zsivóczky tudta megközeliteni, ha jó formában volt.

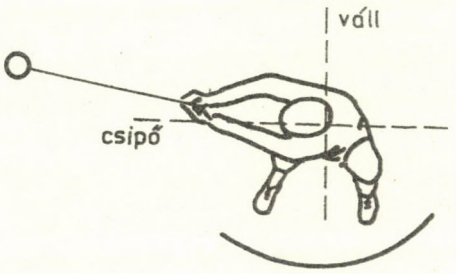

3. ábra

A kalapácsvetők tehát nem használják ki ezt a lehetőséget. A megfigyelések szerint ugyanis a gerincoszlop lazasága, rotálóképessége nagyobb, mint amit a kalapácsvetésnél a versenyzők felhasználnak. Padon ülve, rögzitett csipő esetén, vállon tartott vasrud segitségével, ha megmérjük a vállvonal elcsavarodását, sok esetben 90°-nál nagyobb értékeket is kapunk. Itt a lehetőség, hogy speciális felkészitéssel ezt átvihessük a nagy terhelésü kétlábas fázis helyzetére. Az erőközlés lehetősége ugyanis addig tart, mig a váll- és a csipővonal közti szög be nem áll nulla °-ba.

4. ábra

3. Harmadik lehetőség - ha az anatómiai adottságok, kifejlesztett képességek megengedik - a negyedik forgás beiktatása a kalapácsvető mozgásba. Magam sikeresen alkalmaztam egykét versenyzőnél, akik közül egy éppen ezáltal lett válogatott versenyző, mivel háromforgásos eredményét ilyen formában kb. 2 1/2 - 3 méterrel tulszárnyalta. Lutkovszky és Kuznyecov kandidátusok véleményei szerint - a teljesitményfokozás komoly lehetőségét rejti magában. Ezzel viszont ellentétes véleményen van Szamocvetov, aki a há-

rom forgást javasolja. Tény, hogy a negyedik forgás beiktatása, az erőközlés utjának növelését eredményezheti, de veszélyt is rejthet magában. Az emlitett Népszava Kupa-versenyen szerzett mérési adat igazolja, hogy az egyik kiváló versenyzőnknél a negyedik forgás hatékonysága nulla értéket mutatott. "Üresen forgott", ugy mondjuk ezt szaknyelven. Az illető versenyzőnél a harmadik forgás kerületi sebessége azonos volt a negyedik forgásával.

4. Negyedik lehetőség: a mélyebb sulyponti helyzet tartása a forgások alatt. A harmadik forgás után mélyebb helyzetből, hosszabb uton gyorsithatja a szert az a versenyző, aki csipőben, térdben nagyobb hajlási szögeket ér el. Mechanikai elemzés igazolta, hogy a kidobásban az erőközléssel együtt - sugárrövidités is történik. Dr.Dobó Ferenc számitásai szerint, ha a versenyző felére tudná csökkenteni a sugarat, négyszer akkora eredményt érne el. Ha ez lehetetlen is, a kidobásban végrehajtott felemelkedéssel csipő-térd szögek nyujtásával, hátrahajlással mégis röviditeni lehet a sugarat. Természetesen ezt el kell birni, hiszen emlitettem, hogy 70 m-es dobásnál

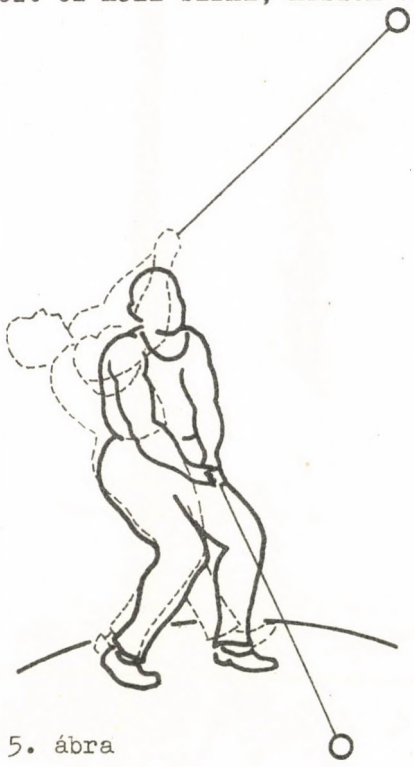

5. ábra

360 kilopond terhelés lép fel. Az erőközlés utját a kidobásban a versenyző növelheti még azzal is, hogy a kalapácsot mindaddig huzza, mig a test mélységi tengelye és a kalapács huzala közti szög nulla ^{o}-kal lesz egyenlő. Ilyen esetben a becsapódás helye balra eltolódik a kidobás irányától, amint azt igen szemléltetően láthattuk R. Klim világcsucs-dobásánál a Népstadionban.

Az elmondottakból összefoglalásként megállapithatjuk, hogy az atlétika dobószámainál a szerre ható erő utjának növelésével, ujabb lehetőségek nyilnak, amelyek-

kel a jelenlegi teljesitményeket tovább fokozhatjuk. Még 10 éve sincs annak, amikor szovjet szakemberek kijelentették, hogy 1970-re a kalapácsvetés világcsucsa 75 m körül lesz. Ime, máris tul van azon.

A lehetőségek kihasználásához azonban a hagyományos sulyemelő és erősitő gyakorlatok többé már nem teremtik meg a feltételeket. Speciális feladatok megoldásához, speciális módszerek, speciális tartalmu felkészülés szükséges. Ha elemző módon nyulunk a technikához, és ezzel együtt a felkészüléshez, akkor az emberi teljesitőképességnek egyre messzebb lesz a felső határa.

SZIMPOZION

ELŐADÁSOK

KUTASSI LÁSZLÓ

A hazai testneveléstudomány időszerű kérdéseiről

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1969. junius 26-án határozatot hozott a tudománypolitikai irányelvekről és a Magyar Népköztársaság Kormánya és több intézkedést tett az elmult év második felében a tudományos munka ujabb fellenditése érdekében.

A Magyar Testnevelési Főiskola oktatói, kutatói, dolgozói és hallgatói, párttagok és pártonkivüliek egyaránt örömmel üdvözölték a Párt tudománypolitikai irányelveinek megjelenését és a kormány hozott intézkedéseit.

Főiskolánk állami és pártvezetése hazánkban az elsők között szervezte meg a tudománypolitikai irányelvek feldolgozását. Gondoskodtunk arról, hogy főiskolánk munkatársai először egyénileg tanulmányozhassák az irányelveket. A mult év őszén egy pártnap keretében - melyre a pártonkivüliek is meghivást nyertek - megvizsgáltuk a hazai testneveléstudomány jelenlegi helyzetének néhány főbb kérdését az irányelvek tükrében. Kidolgoztunk egy tervet az 1970-es év vonatkozó feladatairól. Ennek értelmében 1970 első felében a tanszéki és osztálykollektivákban vitatjuk meg az irányelvekből fakadó feladatainkat, és a főiskola Tudományos Bizottsága biztositja a tapasztalatok összegyüjtését. 1970 végén egy külön konferencián vizsgáljuk meg a testneveléstudomány átfogó elméleti és gyakorlati kérdéseit, különös tekintettel ennek kulturfilozófiai, tudománytörténeti és tudományrendszertani vonatkozásaira. 1970. évi tervünk mindezek mellett külön gondoskodik a hazai és nemzetközi irodalom hozzáférhetőségéről, munkatársaink ezzel összefüggő publikációs lehetőségeiről. Elvégezzük a szükséges konzultációkat hazai és külföldi társintézményeinkkel, irányitó szerveinkkel és tapasztalatainkat már menetközben is hasznositani igyekszünk oktató-nevelő és tudományos munkánkban. Az irányelvek feldolgozását, felhasználását, a testneve-

léstudomány ennek tükrében történő fejlesztését nem tekintjük kampányfeladatnak, a további években is külön terveket fogunk összeállitani az ezzel összefüggő feladatainkról.

Mostani tudományos ülésszakunk megrendezése is teljes összhangban van pártunk tudománypolitikai irányelveivel, és amikor hazánk felszabadulásának 25. évfordulóját ünnepeljük, akkor a testneveléstudomány munkásai legnemesebb feladatának az emlékezést és a számvetést tartjuk, hogy hivatásunk gyakorlatában ujabb előrehaladást érhessünk el.

Tudományos ülésszakunk igy egy jelentős állomása a hazai testneveléstudomány fejlesztésének, értelmezési tartománya alapos átvilágitásának, sőt egyes területeken - mint erről meggyőződhettek - konkrét tudományos vizsgálatokat is célul tüztünk - és valósitottunk meg - a testneveléstudomány egyes belső komponenseinek és feladatainak pontositására.

A magyar testneveléstudomány létezéséről és viszonylagos önállóságáról az utóbbi évtizedekben sok nyilt és burkolt vita zajlott le.

E vitában a testneveléstudomány viszonylagos önállóságát tagadó nyilt vélemények döntően két kérdésben voltak csoportosithatók.

Az egyik vélemény abban jelentkezett, hogy a testneveléstudománynak több más tudományághoz képest kétségtelen meglevő hazai fejletlensége miatt még nincs itt az ideje tudományágunk önállósága "meghirdetésének". Ezt a véleményt a testneveléstudomány müvelőinek egy csoportja vallotta a magáénak. Álláspontjuk kialakitásánál azonban - megitélésem szerint - nem megfelelően vettek figyelembe több tényezőt. Egyesek közülük ugy gondolták, hogy a testneveléstudomány rendszertanának meglehetős kidolgozatlansága következtében kell "kötelezően" ilyen szerény, "mértéktartó" véleményt képviselniük. Mások valamiféle abszolut szinvonal elérésétől tették függővé a testneveléstudomány önálló jellegének megitélését. E vélemények nem a tudomány társadalmi funkciójából indultak ki, következtetéseik tehát - az ügy kétségtelenül jóindulatu kezelése ellenére - nem lettek helyesek.

A másik vélemény hivei a testkulturával összefüggő tudományos tevékenységet más - már elismert - tudományágak kereté-

ben tudták csak elképzelni, és ezért kategorikusan tagadták a testneveléstudomány önállóságát. Ezt a véleményt mindenekelőtt a rokontudományágak egyes müvelői képviselték. Ugy gondolom, hogy e nézet hivei főleg két kérdésben tévedtek. Egyik tévedésüknek tartom azt a körülményt, hogy a testneveléstudomány tárgya és nagymértékü komplexitása ismeretének hiján nem látták a testneveléstudomány sajátos funkcióját. Másik tévedésük az volt, hogy a tudományfejlődés egész folyamatát és lehetőségeit e kérdés kapcsán a differenciálódásra szükitették le.

Kimutatható, hogy mindkét kérdésben alkotott vélemény figyelmen kivül hagyta, illetve legalábbis nem kellően vette figyelembe azt a tényt, hogy tulajdonképpen minden tudományágnál csupán viszonylagos önállóságról beszélhetünk.

Az előbbi vélemények tehát egyfelől helytelen kiindulópontokból eredtek, másfelől pedig irreális követelményeket támasztottak a testneveléstudomány müvelőivel szemben.

A nyiltan lefolytatott, általában korrekt, de lezáratlan vitasorozat azonban nem tartalmazta a kulisszák mögött meghuzódó negativ tendenciákat. A végletek nem fogalmazódtak meg, pedig szélsőséges felfogások is voltak, legalábbis ezek utólag kimutathatók. Ezek a negativ tendenciák ideológiai eredetüek voltak és a tőkés társadalom örökségeként hatottak. Hogy ezt az átkos örökséget még ma sem sikerült teljesen likvidálni, ebben sajnos az is közrejátszott, hogy a testnevelésről vallott hazai és külföldi polgári nézetek kielégitő kritikai feldolgozása nem történt még meg. E szempontból a magyar testneveléstudomány fejlődése számára külön jelentőségü és sürgősen elvégzendő az a feladat, hogy dolgozzuk ki alaposan a klebelsbergi kultur- és tudománypolitika sportprogramjának kritikáját, hiszen a testnevelés hamis beállitásáról szóló és a testneveléstudomány létét tagadó nézetek gyökerei jórészt ide nyulnak vissza.

A mult káros örökségének hatása és a vita lezáratlansága egy circulus vitiosus-hoz vezetett, ami közvetlenül idézte elő azt a sajnálatos körülményt is, amely szerint mindmáig testneveléstudományos cimet, illetve fokozatot hazánkban nem lehetett szerezni. A testneveléstudomány hazai müvelői arra kényszerültek, hogy a tudományos fokozat megszerzésének lehetősé-

gét kizárólag más rokontudományágakon belül keressék és találják meg. Ez a tény pedig a testneveléstudomány fejlesztésének ütemét eleve csökkentette, mivel tudományágunk integrációs folyamatát számottevően gyengitette. A mulasztások pótlására a testvéri szocialista országok példája egyértelmüen kötelez és egyben bátorit is bennünket.

Erre köteleznek és bátoritanak bennünket pártunk tudománypolitikai irányelvei is, melyet olyan fontos iránymutató dokumentumként fogunk fel, melynek igen jelentős hatása lesz a magyar tudományos életre és a tudomány magyarországi felhasználására. Természetesen nem állithatjuk azt,hogy az irányelvek hatását hosszu perspektivában a legrészletesebben most azonnal felmérhetnénk. Az irányelvek - nevében is benne van - megmutatják a fejlődés fő irányait, és ezzel összefüggésben meghatározzák a fő feladatokat. A tudomány müvelőin mulik elsősorban, hogy mennyire tudnak élni az irányelvek adta segitséggel, hogyan tudják ezt munkájukban alkotó módon alkalmazni.

A tudománypolitikai irányelvek megjelenését az általános tudományfejlődés, de a testneveléstudomány fejlődési lehetőségei szempontjából is egyértelmüen örömmel kell üdvözölnünk.

Az irányelvek szövege igen jó orientációra ad lehetőséget. Az irányelvekben levő tudományos elemzés és a világos fogalmazás nagyon fontos számunkra abból a szempontból, hogy egyértelmüsége egyrészt konkrétabb segitséget adjon a tudományos munkához, másrészt, hogy a tudományos élet egészére ugyan nem jellemző, de kétségtelenül megtalálható, a fejlődést akadályozó, szubjektiv okokra visszavezethető problémák eltünjenek, vagy legalábbis minimumra csökkenjenek.

Az irányelvek külön nem foglalkoznak a testneveléstudomány egyes kérdéseivel, de a tudományos kutatásra vonatkozó általános megállapitásai érvényesek a testneveléstudományra is. Az irányelvek alapján kell sajátos és konkrét feladatainkat kimunkálnunk.

Az utóbbi időben nagyobb fejlődésnek indult ujabb tudományágak - köztük a testneveléstudomány - számára a tudománypolitikai irányelvek mindenekelőtt a korszerü marxista-leninista tudománypolitikai értelmezésükkel adnak fejlődési lehetőséget. Ezek közül külön ki kell emelnünk a tudomány poten-

ciális és reális termelőerő jellegéről, és ezzel összefüggésben a tudomány társadalmi funkciójáról vallott álláspontot.

Ezzel kapcsolatos feladataink közül mindenekelőtt szeretném hangsulyozni, hogy a testneveléstudomány belső fejlődésével összefüggő kérdések kimunkálását nem várhatjuk a testneveléstudományon kivüli területekről. Ez eleve egy leszerelő magatartást eredményezne - vagy tartana fenn - a testneveléstudomány müvelői számára.

Az is helytelen lenne azonban, ha a testneveléstudomány önmagában akarná feladatait, fejlődési kérdéseit tisztázni. Ez az álláspont feltétlenül bezárkózottsághoz vezetne, és abból a szempontból is tarthatatlan, mivel tagadja a tudományterületek törvényszerü egymásrahatását, sőt a marxista-leninista tudománypolitika szerepét is.

A marxizmus-leninizmus tartalma az objektiv világ egészének kiegyensulyozott, cselekvésen - és nem tehetetlenségen, vagy mozdulatlanságon - alapuló ismerete. Kiegyensulyozott, mivel a marxizmus-leninizmus kialakulásától kezdve tökéletesen tisztán látja, hogy rendszerének puszta léténél is fontosabb rendszere történelmi igazságban fogant átfogó volta és módszerei. Történelmi hivatása értelmében a szerves élet és az emberi társadalom egyre fokozódó bonyolultságát vizsgálja a megváltoztatás, a társadalmi haladás szemszögéből.

A világ anyagi egységéről szóló tana kifejezi ennek az egységnek az összetettségét és bonyolultságát. E bonyolultság tudományos vizsgálatában - minden területen - igen fontos az ideológiai, politikai tisztánlátás, mely a marxizmus-leninizmus alapos ismerete, egyben igenlése nélkül lehetetlen. A marxizmus-leninizmus maga sohasem állitott fel "egyedül üdvözitő" sémákat, sohasem "skatulyázta" be a tudomány embereit, legfeljebb eltorzitásából adódhattak ilyen problémák.

A marxizmus-leninizmus az emberek felszabaditását célozza, és a történelem tanuságára hivatkozva elmondhatjuk, hogy a tudósok közül a XX. században általában azok kerültek éles összeütközésbe a marxizmus-leninizmussal, akik nem a társadalmi haladást szolgálták. Elmondhatjuk - az irányelvek is utalnak rá -, hogy a társadalmi haladást szolgálni kivánó pol-

gári tudósok körében is egyre inkább tért hódit a marxizmus-leninizmus elmélete és módszere.

A nem marxista tudósok is egyre inkább marxista következtetésekre jutnak szakterületükön és ez igen nagy jelentőségü maguk, sőt társaik szakmai fejlődésére is.

A dialektikus materializmus sohasem állitotta magáról, hogy mindent pontosan tud, mégis a fejlődés törvényszerüségeinek ismeretében segit az eligazodásban. Tudományos előreláttását történelmi tények sora bizonyitja. A marxizmus-leninizmus nem valamiféle zárt rendszer, amelyhez hozzá lehetne idomitani a jövőt, hanem élő és megfelelő módszerrel rendelkezik ahhoz, hogy mi magunk határozhassuk meg a jövőt. Mivel a tudományos kutatásokat a társadalmi és gazdasági szükségletek irányitják, a dialektikus materializmus segit a kutatási irányok helyes megválasztásában. Emellett a marxizmus-leninizmus tudományos módszere a tudományos kutatás módszereihez is igen értékes és egyben nélkülözhetetlen segitséget nyujt. A dialektikus materializmus természetesen nem foglalja el az egyes szaktudományok sajátos kutatási módszereinek helyét, hanem megmutatja az utat afelé, aminek a felfedezése időszerü, és egyben eszközöket is szolgáltat e felfedezések valóra váltásához.

Mindezek előrebocsátása után nem is késlekedünk tovább annak hangoztatásával, hogy a tudomány és politika mesterséges különválasztásáról, egymásra gyakorolt kölcsönhatásuk törvényszerüsége tagadásáról vallott nézeteket mi is antimarxistának, tudománytalannak és a fejlődésre károsnak tartjuk. Bár az ilyen és az ezekkel rokon nézetek a magyar testneveléstudomány területén eltünőben vannak, mégis tudományos gyakorlatunkban ujra és ujra meg kell vizsgálnunk a konkrét összefüggések kapcsán, hogy ezek az eltünések néha nem csupán tüneti jelenségek-e.

A magyar testneveléstudomány jelen körülményei között - különösen a zsákutcák elkerülése miatt - igen fontos számunkra az értelmezési kérdések és a testneveléstudomány fejlődési tendenciáinak helyes felismerése. Tudományos munkánk további fejlesztésének fontos feltétele ezen kivül kutatási módszereink birálata, javitása, pontositása, illetve uj és jobb kutatási metodikák kidolgozása.

Az előzőekben említést tettem sajátos tudományterületünk más tudományágakhoz viszonyitott fejletlenségéről. Ugy gondolom, hogy egy alkalommal - de mielőbb - optimális pontossággal meg kellene állapitanunk a lemaradás okait. A kérdés vizsgálatának helyzete most csak a legfontosabb okok felvetését teszi lehetővé, melyek szerintem a következők:

1. Mindenekelőtt arra kell rámutatnunk, hogy tudományterületünk sokáig nem talált gazdára. Ma már van hivatalos gazdája a magyar testneveléstudománynak: a Magyar Testnevelési és Sportszövetség keretében szervezett Testnevelési Tudományos Tanács. Felmerülhet azonban az előzőkkel összefüggésben az a kérdés, hogy vajon a Testnevelési Tudományos Tanács - mely 1954 óta müködik - hogyan tudta funkcióját betölteni. A válasz megadására maga a Testnevelési Tudományos Tanács és a Magyar Testnevelési és Sportszövetség Országos Elnöksége illetékes. Bizunk benne, hogy pártunk tudománypolitikai irányelveinek tükrében ez a válasz mielőbb, a Magyar Tudományos Akadémia egyetértésével, meg fog születni.

2. Az elmaradás másik fő okát abban látom, hogy a testneveléstudomány viszonylag fiatal tudomány, s meg kell küzdenie az uttörőmunka összes belső nehézségeivel.

3. Harmadik okként sorolom fel a testneveléstudomány igen nagy mértékü komplexitását. Rendkivüli összetettsége miatt függvénye más tudományágak vonatkozó specializálódásának.

4. Az elmaradás negyedik fő okának tartom azt a körülményt, hogy a mi területünk tudományos fejlődésének legfőbb belső sajátosságai nem harmonikusan alakultak, igy a feltétlenül szükséges kedvező egymásrahatásuk csak kismértékben valósult meg.

5. Végül fontos külön okként emlitem meg, hogy szerintem a testneveléstudomány müvelésének objektiv és szubjektiv feltételei eddig a szükségeshez képest igen kismértékben jöttek létre.

Ezekután a felsorolt főbb okok közül a harmadikkal és a negyedikkel foglalkozom kissé részletesebben.

Miben is áll a testneveléstudomány nagymértékü komplexitásából fakadó tudományfejlődési nehézség? Mit jelent a testneveléstudomány komplexitása?

Ha azt vizsgáljuk, hogy milyen és hány összetevője van a testneveléstudománynak, akkor egy igen sokszinü kép tünik elénk, de azonnal megállapithatjuk, hogy e tudományág kialakulása a legtöbb tudományággal összefügg és interdiszciplináris összetettsége - ugy tünik - a legtöbb tudományágat felülmulja.

Az irányelvek a tudományokat jellegük szerint 5 csoportban foglalják össze, mégpedig: müszaki tudományok, természettudományok, orvostudományok, agrártudományok és társadalomtudományok, hangsulyozva, hogy az egyes csoportokon belül önálló tudományok, tudományágak és tudományszakok léteznek.

Ha a tudományok jellege szerinti osztályozást nézzük, könnyen belátható, hogy mind az öttel kapcsolatban áll a testneveléstudomány. Talán a legkisebb tudományos kapcsolódás az agrártudományokkal áll fenn, de az összefüggés több ponton itt is kimutatható.

Ha a tudományok teljes differenciáltságát nézzük, és ezt összevetjük a testneveléstudományban önálló diszciplinákként jelentkező komponensekkel, akkor szinte önként adódik a következtetés:

a testneveléstudomány egyfelől a különböző tudományok differenciálódásának termékeként, e tudományokon belül létrejött testkulturális vonatkozásu specifikumokból, másfelől a testgyakorlatok egészéből és az ebből fakadó diszciplinákból áll.

Vajon milyen mértékben jöttek létre a különböző tudományokon belül a testkulturális vonatkozásu specifikumok?

Ha a testneveléstudománynak csupán e vonatkozásu diszciplináris kapcsolatait vizsgáljuk, akkor azt látjuk, hogy legközvetlenebb diszciplinákként mintegy 27-et sorolhatunk fel. Ha e 27 összefüggésében vizsgáljuk az interdiszciplináris elméleti variánsokat, egy igen nagy számot kapunk eredményül. Matematikai számitásunk végeredménye egy 38 számjegyből álló szám, és ez 10^{37} nagyságrendü számunál több elméleti variánst jelez.

Ha a testkulturális fejlődés következtében létrejött testgyakorlati ágakat az előzőekkel összevetjük, akkor matematikai számitásunk is egyre bonyolultabbá válik, és még hatalma-

sabb számot kapunk az elméleti interdiszciplináris variánsok végeredményéről.

Ezek természetesen elméleti variánsok, és a gyakorlatban ennél jóval kevesebb belső tartalmi összefüggéssel lehet számolnunk a testneveléstudományon belül.

De melyek ezek közül a tudományos kutatómunkánk számára szükséges legfontosabb tartalmi összefüggések? Melyek határozzák meg ezek közül a testneveléstudomány fejlődését, és melyek és milyen mértékben befolyásolják?

Tudunk-e kielégitő választ adni e kérdésre? Ugy gondolom, hogy ez idő szerint semmiképpen sem vállalhatjuk a kellő szintü válaszadást, de az év végén tartandó konferenciánk egyik legfőbb feladatává tehetjük.

Azonban, ha e kérdésekre ma még nem is tudunk kielégitően válaszolni, mégis, már a kérdésfeltevésből is levonhatunk néhány következtetést. Magam részéről legyen szabad most négyet megfogalmaznom:

1. Mindenekelőtt láthatjuk, hogy a testneveléstudomány céltudatos fejlesztése egyáltalán nem kis feladat. E téren az erőkoncentráció, a minél szélesebbkörü kollektiv munka nélkül igen lassan tudunk csak előrehaladni. Emellett a nehézségek ismerete nem szabad, hogy leszerelő, avagy elcsüggesztő legyen munkánkban.

2. Tudományterületünk eddig meglehetősen nélkülözte a hatékony kulturfilozófiai, tudománytörténeti és tudományrendszertani elemzéseket. Az eddigi, néha eléggé bátortalan publikációk - mint jó egyéni kezdeményezések - dicséretet érdemelnek, de távolról sem elegendőek.

3. Megállapithatjuk azt is, hogy tudományos munkánkban az egyes témák komplex megközelitése, vizsgálata parancsoló szükségesség. Az un. "kutatgatások" nem viszik lényegesen előre közös ügyünket. Éppen ezért fokozott felelősségtől áthatva szabad csak kutatási témákat javasolni és jóváhagyni.

4. A testneveléstudomány előzőekben röviden körvonalazott komplexitásának belső komponensei azt a negyedik következtetés levonását is lehetővé teszik, hogy a testneveléstudomány más tudományokon belüli fejlődése csak a problémakör egyik - bár fontos - oldalát jelenti. Ezért a másik oldalnak - a sajátos

testkulturális külön tartalomnak, mely a testgyakorlati ágak specifikumaihoz kötődik - az eddiginél sokkal nagyobb jelentőséget kell tulajdonitanunk.

Tudományterületünk fejlődésének viszonylagos fejletlenségének okai között soroltam fel azt a körülményt, hogy a testneveléstudomány legfőbb belső fejlődési sajátosságai nem harmonikusan alakultak.

Melyek ezek a tudományfejlődési belső sajátosságok, miben rejlik szerepük és milyen a viszonyuk egymáshoz? Ezek közül most csak kettőt emlitek meg, mégpedig a differenciálódást és az integrációt, azzal a megjegyzéssel, hogy ezeken kivül mások is léteznek, de kisebb mértékben hatnak.

Mindkét sajátosság megtalálható bármely tudományban, s mindkettő tulajdonképpen különböző tipusu folyamatot jelez.

A differenciálódási folyamat az egyes tudományosan feltett kérdések mélységében történő elemzését jelenti, funkciója a specializáció. Ez tulajdonképpen egy olyan folyamatként fogható fel, melynek hatására következményként létrejönnek az egyes tudományokon belül a tudományágak és a tudományszakok, melyek idővel - nem egy esetben - uj, önálló tudományok és tudományágak születéséhez vezetnek.

Az előzőekben kifejtett kérdések azt is illusztrálták, hogy a testneveléstudomány létrejöttének egyik oka a tudományok differenciálódása. Ez objektiv szükségesség és következmény.

Az integráció olyan folyamatot jelent, amikor a specifikumok összefoglalása, rendezése, tudományos információiknak összesitő adaptálása van napirenden. A tudományfejlődés integrációja alapvetően kétféle lehet: az egyes tudományokon belüli és a tudományok közötti. Ez a folyamat is nagy szerepet játszik a testneveléstudomány fejlődésében.

Véleményem szerint a hazai testneveléstudomány fejlődésében - az önálló tudomány jellegi kialakulása szempontjából - igen előrehaladott állapotban van a differenciálódási folyamat. Ma már elmondhatjuk, hogy ez végbemegy más tudományágakon belül a testnevelés és sport számára, sőt, a más tudományágakon közvetlenül kivül eső, külön testkulturális vonatkozásu testgyakorlati ágakban is.

A testneveléstudomány integrációs folyamata azonban - megitélésem szerint - még lényegesen kisebb mértékü.

Ha a testneveléstudomány e két alapvető belső folyamatát egymás összefüggésében vizsgáljuk, akkor szerintem mindenekelőtt az integrációs folyamatot kell erősitenünk.

Itt azonban hangsulyoznom kell, hogy a differenciálódás és az integráció két olyan összefüggő folyamat, amelyben torzulás veszélye nélkül egyik sem fejlődhet a másik rovására, egyik funkciója sem helyettesitheti a másikat. Ezt világosan kell látnunk ahhoz, nehogy átvegyünk hazai, vagy külföldi tudományos gyakorlatból olyan torzulásokat, melyekben a differenciálódás és az integráció között alá- és fölérendeltségi viszony alakult ki, vagy éppenséggel az egyiket, vagy a másikat fetisizálják.

Véleményem szerint a differenciálódás és az integráció egymás mellé "rendelt" fogalmak, és amikor azt mondtam, hogy az integrációs folyamatot a hazai testneveléstudományban fokoznunk kell, akkor ezt semmiképpen sem a specifikumkutatás terhére képzeltem el. Tulajdonképpen arról van szó, hogy mindkét tudományfejlődési folyamatot erősitenünk kell, de ezen belül átmenetileg - az e területen mutatkozó lemaradás behozása céljából és időtartamára - az integrációt jobban.

Erősitenünk kell azokat a tendenciákat, melyek egyrészt a más tudományágakon belül létrejött testkulturális specifikumokat a testneveléstudományon belül is igyekeznek elhelyezni, ezeket a testneveléstudomány fontos és sajátos elemeiként fogják fel, és a tudományos információk oda- és visszacsatolása segitségével más tudományágakkal a kölcsönösen és megfelelően gyümölcsöző kapcsolatokat biztositják; másrészt, amelyek a testgyakorlati ágak eddigi kulturjavait a tudományfejlődés egészén belül kivánják müvelni és hatékonyan továbbfejleszteni.

Amikor e két alapvető tudományfejlődési sajátosság harmonikus fejlesztését tudományszervezési és helyi tudományirányitási munkánk fontos feladataként jellemezzük, ugyanakkor fel kell tárnunk az egyéb tudományfejlődési sajátosságokat is, és ezeket hatáserejük szerinti gondozásban fel kell használnunk gyakorlati munkánkban.

Ma már nem lehet kétséges, hogy csak egy komplex testnevelástudomány tud megfelelni az ismeretek differenciálódása és integrációja egységes folyamatának, e folyamat müködéstörvényeinek.

A szocialista, kommunista társadalom felépitése érdekében a testneveléstudományban is az elméleti és gyakorlati kérdések tömegére kell tudományos választ adnunk. Mindenekelőtt az elkövetkező 20-30 év nagy változásaira, a fejlődő gazdasági, társadalmi környezet körülményeire kell a figyelmet összpontositanunk, és ennek utján fel kell készülnünk a XXI. század kommunista testkulturájának hatékonyan hüséges szolgálatára is.

Feladataink tehát rendkivül nagyok, és megvalósitásuk sem nélkülözheti a szocialista kooperációt.

A Magyar Testnevelési és Sportszövetség Országos Elnöksége legutóbb 1968 első felében tüzte napirendre a testneveléstudomány jelentős továbbfejlesztésének kérdését, elkészitette ennek tervét és megkezdte a terv valóraváltását. E tevékenységet fémjelzik a Magyar Testnevelési Főiskoláról 1968 juliusában, a Testnevelési Tudományos Tanácsról 1968 decemberében és a Testnevelési Tudományos Kutatóintézetről 1968 decemberében hozott határozatok. Ezzel a Magyar Testnevelési és Sportszövetség egyben részt is vett abban az országos felmérésben, mely pártunk tudománypolitikai irányelveinek megjelenését megelőzte.

Az irányelvek tükrében most már nyugodtan elmondhatjuk, hogy a Magyar Testnevelési és Sportszövetség e határozatai helyesek voltak, objektiv társadalmi szükségszerüségből indultak ki.

A Magyar Testnevelési és Sportszövetség testneveléstudomány fejlesztését célzó elképzeléseinek középpontjában egy jelentős tudományos bázis létrehozása állt, melynek szervezeti feltételei a Testnevelési Tudományos Kutatóintézetnek a Magyar Testnevelési Főiskola kutató intézetévé történt átszervezésével, és a főiskola tudományos munkájáról hozott határozatokkal realizálódtak.

A Testnevelési Tudományos Tanács illetékesei szerint 1969 novemberében a magyar testneveléstudományi kutatómunka mintegy

3/4 része koncentrálódott főiskolánkra. Ez a tény a főiskola oktatóira és kutatóira fokozott feladatokat és felelősséget ró. Funkciójának csak ugy tud megfelelni főiskolánk, ha a legszorosabb eszmei és cselekvési egységben, köhösen dolgozik hazai és külföldi társ- és rokonintézményeivel, mindazokkal, akikkel a közös ügy összeköti.

КУТАШШИ, ЛАСЛО

Об актуальных вопросах отечественной науки о физической культуре

Вслед за научно-политическими директивами ВСРП, выпущенными в 1969-ом г. и за мероприятиями правительства, связанными с ними, вновь выдвинулся на первый план вопрос дальнейшего развития науки физической культуры в стране. Директиви отделно не касались науки физической культуры, однако их общие установления имеют силу и в этом научной области, и в то же время они оказывают огромную помощь в преодолении ошибочных взглядов, возникших в ходе дисскуссий о существовании этой науки и о ее относительной самостоятельности. При сегодняшних условиях науки физической культуры в Венгрии очень важно правильно осознавать вопросы истолкования и тенденции развития, улучшать исследовательские методы и выработать новые методики. Успешное осуществление всего этого во многих зависит от того, в какой мере мы можем правильно выяснить и скоро ликвидировать недоразвитость науки физической культуры по сравнению с другими науками. Среди важнейших упомянутый причин относительной недоразвитости более детально изучались неравномерное развитие внутренних особенностей науки физической культуры, проблемы процесса дифференциации и интеграции, а также и проблемы крайне комплексного характера. В интересах подготовки к действителной службе коммунистической физической культуре следующего столетия, автор заключил свой очерк нажимая на скорейшее выяснение неразрешённых вопросов науки физической культуры.

KUTASSI, LÁSZLÓ

Zu aktuellen Fragen der heimischen Körpererziehungswissenschaft

Nach den Richtlinien der USAP im Jahre 1969 und nach den Massnahmen der Regierung im Zusammenhang damit, trat die Frage der Weiterentwicklung der heimischen Körpererziehungswissenschaft erneut in den Vordergrund.

Die Richtlinien befassten sich mit der Körpererziehungswissenschaft nicht gesondert, ihre allgemeinen Feststellungen gelten aber auch für dieses Wissenschaftsgebiet und sie leisten eine grosse Hilfe in der Bekämpfung der falschen Ansichten, die während der Diskussionen über die Existenz und die relative Selbständigkeit dieses Wissenschaftszweiges auftauchten. Unter den jetzigen Bedingungen der ungarischen Körpererziehungswissenschaft ist es sehr wichtig, die Fragen der Deutung und die Entwicklungstendenzen richtig zu erkennen, die bisherigen Forschungsmethoden zu bessern und neue Methoden auszuarbeiten. Die erfolgreiche Verwirklichung all Dieses hängt in grossem Masse davon ab, in wie weit wir die Unentwickeltheit der heimischen Körpererziehungswissenschaft im Verhältnis zu anderen Wissenschaftszweigen richtig erkennen und möglichst schnell aufheben können.

Aus den wesentlichsten Ursachen der relativen Unentwickeltheit werden die ungleichmässige Entwicklung der inneren Eigenarten der Körpererziehungswissenschaft, sowie die Probleme des Vorgangs der Differenzierung und Integration, sowie der grossen Komplexität eingehend untersucht. Im Interesse der Vorbereitung zum wirksamen Dienst der kommunistischen Körperkultur des nächsten Jahrhunderts, schliesst der Verfasser den Beitrag mit der Forderung der baldigen Klärung der ungelösten Fragen in der Körpererziehungswissenschaft.

LUKAS, GERHARD

A sporttudomány elméleti és gyakorlati összefüggéseiről és fejlődési tendenciáiról

Bevezetésképpen szabad legyen köszönetemet kifejezni azért a meghivásért, amelyet a Magyar Testnevelési Főiskola ezen jelentős tudományos ülésére kaptam, amihez teljes sikert kivánok és egyben tolmácsolom a Hallei Luther Márton Tudományegyetem sporttudományi szekciójának üdvözletét.

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy az ülés vezetősége egy előadás tartására jelölt ki, s ezáltal lehetőséget nyertem, hogy e tudományos rendezvény célkitüzése keretében elemezzem a népi demokratikus testnevelés 25 év alatt megtett utját, és előretekintve, tárgyaljam a jövő fejlődésének egyes szakaszait és igy valamivel hozzájáruljak a fent megnevezett tárgyhoz. Ez az előadás közös marxista gondolkozásunk alapján, szakmai szemszögünkből foglalkozik a tudomány és a gyakorlat dialektikus összefüggésével, ezzel érinti a differenciálódás és az integráció problémáját is, és néhány gondolattal hozzájárul a sporttudomány prognosztikus fejlődéséhez.

Ezzel remélek megfelelni a felvetett tematikának, miután előadásom történeti és filozófiai szempontokat integrál és a szocialista testkultura általános érdeklődésére számithat.

Ilyen módon a tudomány és gyakorlat egy egységet alkot, mert egyrészről a tudomány - mint a szocialista gyakorlatban az ember és a valóság elméleti viszonyának a mindenkori legmagasabb formája - lesz a kiindulási pontja társadalmunk materiális életfolyamatának, másrészt a szocialista gyakorlat döntő pontjait a tudomány határozza meg. Ezeket a kölcsönös viszonyokat a lehető leghatékonyabban kell formálni. A társadalmi gyakorlat a természet és a társadalom állandó változásának a folyamata, amely a természetben és társadalomban uralkodó törvényszerüségek felismerésén alapszik. Ezért minden tudománynak a gyakorlathoz kell igazodni, mert csak akkor szolgálja gyakorlatilag az embernek a természet és a saját társa-

dalmi viszonyai feletti uralmát. Azon egység, amely az ember aktiv anyagi élettevékenységének történeti folyamatából adódik és amely magába zárja a természetet és társadalmat, az emberi tudás tartalmával és strukturájával együtt alkotja a marxista-leninista filozófia egy alapigazságát; Lenin szerint /Müvei 1. köt./ a gyakorlatot ugy kell értelmezni, mint "alapot és értelmet, mint a probléma kiválasztása ösztönzőjét, valamint együttesen, mint a tudomány egyetlen reális alkalmazási területét".

Ha tehát egy tudomány által áthatott területen minden megismerésre törekvés a társadalmi gyakorlat követelményein nyugszik, és arra irányul, hogy mind mélyebben ragadjon meg objektiv törvényszerüségeket, és ha ezzel a gyakorlat a tudományos ismeretek beigazolódásának területe lesz, ugy ez megszoritás nélkül érvényes a sportra és annak elméleti alapjaira is. Az elmélet és gyakorlat dialektikus viszonyai tekintetében,továbbá mint ezen társadalmi terület specifikumát meg kell állapitani, hogy az emberiség hosszu története folyamán először a gyakorlaton - mint társadalmi követelményen - volt a hangsuly és parciális területek vagy részletkérdések céljára elméleti megfontolások csak fokozatosan járultak hozzá anélkül, hogy már szilárd rendszerként tudtak volna hatni.

Mégis már az ókor kiváló gondolkodói lefektették az ember mindenirányu harmonikus nevelésének követelményét, képességeinek és készségeinek optimális kifejthetése érdekében. Ez vonatkozik testre és szellemre egyaránt. És ezzel elismerték a sportnak, mint agonális principiumnak kimagasló helyzetét, amint azt a görög "Arete-ideál" is igazolja. Az olimpiák és más nagy sportünnepségek az akkori kulturális élet elismerten kimagasló eseményei voltak. A szellem gazdag alkotásai - mint a költemények, a képzőművészet vagy a szobrászat monumentális müvei - is bizonyságát adják a testi képesség nagyra értékelésének, ami az ifjuságnak kötelező eszményt adott és az életet közvetlenül szolgálta.Ebből a szemszögből kiindulva jött létre - már a társadalmi követelményektől függően - a sokirányu sportszerü gyakorlat elméleti alátámasztása. A sport érvényesülési területe ezért mindig kidomborodott, mert kezdete visszanyulik az emberiség fejlődésének kezdetéig, és mert a

testgyakorlás az ember természetében van és eredete az élet fenntartására és kifejtésére irányuló természetes törekvésben gyökerezik. A testgyakorlás egyrészt az ember biológiai mozgásszükségletével magyarázható, ami hozzátartozik az organikus mechanizmushoz. Ettől függ a növekedés, a tökéletesedés, és mint a vitális életmegnyilvánulásnak szabályozása, a központilag irányitott idegpályák utján történik. Másrészt az ember társadalmi lény és testgyakorlatai közvetlenül a munkával, mint társadalmi tevékenységgel, összefüggésben fejlődtek ki. És ilyen módon kölcsönösen támogatták egymást. Az embernek a sok mozgásra való igénye egyuttal a produktiv társadalmi tevékenységnek a következménye. A testgyakorlatok létrejötte igy egy folyamatot jellemez, amelyet az anyagi élet objektiv feltételei és az olyan szubjektiv feltételek határoznak meg, mint az alkotómunkára, a környező valósághoz való alkalmazkodásra irányuló gondolkodási képesség stb. Ez a folyamat annyiban kényszeritőleg megy végbe, amennyiben az egyénnek és a társadalomnak objektiv életfeltételeiből ered. Ebben az összefüggésben rejlik az elméletnek és a gyakorlatnak a sportra vonatkozó specifikus egysége, egy szoros összeolvadás szellemében. Miért nem jöhetett létre ez a szoros együttmüködés az osztálytársadalomban?

Az ember sokoldalu és harmonikus képzésében a sportot mindig nagyra értékelték és a nevelés egészéhez való hozzájárulását minden haladó áramlat, évszázadokon és évezredeken át osztatlanul elismerte. A sport a mindenkori társadalomban különböző szerepeket töltött be. Az osztálytársadalomban ezt a szerepet mindig az uralkodó osztály helyzete határozta meg, amely uralmi célját szem előtt tartva az egyes osztályok - mind a saját, mind az elnyomott osztályok - részére különböző célkitüzéseket adott a sportnak. Saját osztálya körében a sportnak többnyire tág teret engedett és felhasználta hatalmi helyzetének biztositására, mig az elnyomott osztályokat a sportolástól többé-kevésbé távoltartotta.

Ezzel bebizonyosodott, hogy a sport nem egy független komponens és szerepe attól függ, hogy a mindenkori társadalom milyen helyet biztosit neki, hogy nevelési céljaiban, kiképzési feladataiban és kulturális szerepléseiben hogyan használja

fel. A sport a szó igaz értelmében egy "zoon politikon" és az őt meghatározó társadalmi viszonyok a döntők. Ezért nem tudta az osztálytársadalom az emberiség sokoldalu és harmonikus képzés utáni régi vágyát és törekvését - ezt a humanista kívánságot - megvalósitani, amint ezt a történelem is tanusitja.

Erre csak a szocialista társadalom hivatott. Szocialista hazám büszke fejlődése álljon példaként az összes szocialista testvérországgal együtt - mintegy "pars pro toto" /rész az egészért/ emlitve - a legjobb bizonyiték.

A Német Demokratikus Köztársaság fennállásának 20. éve egyuttal a sport legerőteljesebb támogatásának 20. éve is. Az 1950. évi ifjusági törvénytől kezdve a VII. pártgyülés határozatán át, a testkulturára és sportra vonatkozó 1968.szeptember 20-i államtanácsi határozatig - hogy csak a fontosabbakat emlitsem - vörös fonálként huzódik ez végig mint államunk humanista jellegének kifejezője. A szocializmus fejlett társadalmi rendszerének létrehozásánál a sport döntően működik közre azon történelmi feladat megvalósitásában, hogy szocialista emberi közösségünknek egészséges, derülátó és alkotó életmódját kialakitsa. Ez a tudományos technikai forradalom a katonai szolgálatra való alkalmasság és az erkölcsi kvalitások eléréséhez szükséges magasabb teljesitményekkel járó követelmény; mert arról van szó, hogy minden egyes embernek termelő erejét emeljük, ami megint csak a szükségletek és érdekek helyes irányitása utján lehetséges. A szocializmus sajátos jellegü testkulturája, mint a nemzeti kultura része, képzési rendszerünkben dolgozóink életszükségletévé válik, és a képzett nemzet, mint jelenlegi fejlődési szakaszunk nagy célja, a harmonikus egyéniséget szolgálja, amelyet sokoldalu fejlődési impulzusaival a sport is döntően formál.

Ezen általános jellegü tétel után világitsuk meg az elmélet-gyakorlat kapcsolatát szaktudományunk ezidőszerinti szemszögéből és képzeljük el magunknak mégegyszer, hogy a gyakorlatból az elmélet elé állitandó problémák kerülnek felszinre; és azok a teljesitmények, amelyeket ezután az elmélet szolgáltatott, hasznosságuk tekintetében végső fokon csak a gyakorlatban mérhetők le.

A társadalmi gyakorlat területe a legvilágosabban ugy irható körül, ha abból a hatásból indulunk ki, amelyet a kellőképpen megerősitett bizonyitási rendszertől elvárunk. Ilyen hatások különösen társadalomgazdasági, társadalometikai és társadalomlélektani téren találhatók, de nem utolsósorban a társadalmi rendszerek politikai megvitatása terén, nemzeti és nemzetközi keretben. Az utolsó husz év olyan gazdag ezekben a példákban, amelyekből ezeknek a monopólkapitalista ideológiával és ennek interpretálóival szakterületünkön keletkezett viták jelentősége és keménysége kitünik, hogy aligha szükséges azokat itt felsorolni. Fokozódó mértékben hivatkozhatunk szocialista sportmozgalmunk érdemeire, amelyeket szocialista államunk, tekintélyéért és elismeréséért folytatott harcban szerzett. Ezáltal a szocialista testkulturának nemcsak léte, de teljesitőképessége is világos szemlélhetőséggel nyert igazolást az egész világ nemzetközi sportaréniában.

A tudományban végbemenő gyors fejlődés a mi tudományágazatunkban is mindig uj problémákat vet fel, amelyeket meg kell oldani. Induljunk ki abból, hogy egy specifikus szakelmélet kialakulására és pontositásához - amelynek megfelelő gyakorlati hatása van - nagy jelentőségü a szükséges módszertani eszközök kiválasztása, mert felhasználásukkal a magyarázat megfelelő elméleti előfeltételek alapján következik be, és uj, sajátos elméletek kialakitásához járul hozzá. Ezzel kapcsolatban meg kell emliteni a történeti és szociológiai tudományokat, az orvostudományt, pszichológiát, biológiát és ezek elméleti alapjait, továbbá nem felejthetők el a mérő, az irányitó és a szabályozó technika, az elektromos adatfeldolgozás, a matematikai statisztika és a kibernetikai tudományszak módszertanilag nagyon jelentős elméleti alapjai sem. Eltekintve azoktól a nehézségektől, amelyek szükségképp előállnak egy, a miénkhez hasonló fiatal tudománynál, az elméleti segitségek ilyen halmozott kinálkozása mellett, nem lehet elsiklani az ezzel összekötött előnyök felett sem.

Ezzel kapcsolatban azután meg kell vizsgálni a történelmi fejlődés folyamán létrejött módszert, abból a szempontból is, hogy ezek a területek tényleg kellőleg kifejezésre jutnak-e mint önálló kategóriák, és ezzel funkcionálisan hozzájárul-

nak-e egymás kölcsönös megtermékenyitéséhez. Itt egy nehézséggel állunk szemben, amely a gyakorlat-fogalom ismételt nagyvonalu értelmezésében rejlik. Sok évtizeden át - ha csak a közelmultat nézzük, amelyben egy igazi elméletalkotás kezdetei rejlenek - minden sportszerü tevékenységet, még a legjelentéktelenebbet, minden célirányosságot nélkülözőt is, gyakorlatnak fogtak fel.

Nem igényel külön magyarázatot, hogy ilyen feltételek mellett, az elemi tudományos követelményeknek megfelelő kapcsolat az elmélet és gyakorlat között, csak azzal végződhetett, hogy a gyakorlatról alkotott felfogásokat továbbfejlesszék és pontositsák. A szakterületek legkülönbözőbb tudományos elméleteinek mind gyorsabban végbemenő integrációja által ugyanakkor uj problémák vetődtek fel. A szaktudomány elméleti fejlődése ezáltal viszonylag rövid idő alatt alapvetően megváltozott. Ez elsősorban a tárgyalásra váró problémák minőségére vonatkozik. Az előző években az egyes részproblémák vázolása lényegileg csak meghatározás és módositás volt. Ezzel szemben ma a kutatás és elméletkialakitás különleges uj módszertanainak befolyása alatt, ugyanazon időszakban egész pedagógiai szakterületek teljesen más alakot, sőt, részben uj tartalmat kapnak. Ilyen jelentős változások rövid időközben szükségszerüleg odavezetnek, hogy a tanulmányait befejezett egyén tudása terjedelemben és tartalomban - amely a hivatalos gyakorlatban nem is olyan régen még elegendő volt - a ma megszerezhető ismeretektől eltér. A továbbképzések eddig szokásos módszerei nem voltak alkalmasak ennek ellensulyozására. Ilyen körülmények között a gyakorlati szakemberek kapcsolata szaktudományunk elméletével nagyon korlátozottá vált. A szakmai gyakorlatban müködő diplomások jelentékeny részének ezért számitásba kell venni, hogy nagyon szük határok között fekszik arra való alkalmasságuk, hogy közvetlenül a gyakorlatból hozzájáruljanak az elmélet további fejlesztéséhez. Logikusan következik tehát, hogy ugyanezek az akadályok merülnek fel az ujszerü elméleti ismereteknek a gyakorlatba való megfelelő gyors és hatásos átültetésénél. Ezért uj lehetőségeket és eljárásokat kell teremteni, hogy a gyakorlati ismereteket az elmélet tényeiből továbbfejleszthessük, és a gyakorlat fogalmát ujból meghatároz-

zuk. A különleges szakkutatási módszertanok mind gyorsabbá váló fejlődése a két terület közötti távolságot mindinkább növelhetné, ha az elmélet és gyakorlat szorosabb összekötésének alkalmas formáit nem találjuk meg. Ez a távolságnövekedés az elméleti ismeretszerzésben is stagnáláshoz vezetne. A többi, már emlitett módszertanilag fontos tudományszakok fejlődése - különösen azoké, amelyek a sajátos szakterületek kutatásába illeszkednek be - egy kedvező folyamatot gyorsit meg. Az elmélet és gyakorlat között bizonyos fokig közvetitő módszerek és módszerrendszerek területét érinti ez először és legerősebben. E terület jelentősége az elmélet és a gyakorlat közötti kapcsolat gyors javitása szempontjából főként abban van, hogy az elmélet egyedül nem képes azokat a feladatokat megoldani, amelyek szabályok és szabályrendszerek kialakitásából állanak, miután csak az elméleti ismeretszerzés az, ami gyakorlatilag kézzelfogható és alkalmazható. Nem lehet eltekinteni attól, hogy nagyon sok olyan szabályra és szabályrendszerre van szükség, amelyek egy megerősitett tételfelállitással, illetve bizonyitási eljárással ekvivalensek. Ezért, először kivánatos a kiegészitő elméletek és módszerek igazi integrációja; mert az elmélet és gyakorlat közötti egyetértés könnyebben válik lehetségessé közvetlen gyakorlati vonatkozásu szabályok és szabályrendszerek által.

Igy gyorsabban és eredményesebben lehetne elérni a gyakorlatkoncepció sürgős pontositását.

A problémát - és ez nem is lehet másképp - egy feladat alakjába kell átváltoztatni, amelyet minden rendelkezésre álló eszközzel meg kell oldani, éspedig azokon a területeken is, amelyeken még tekintélyes nehézségek állanak fenn. Igy a mi területünkön is felismerhető, hogy az elmélet-gyakorlat összefüggése az egyes más tudományszakokéval adekvát specifikus vonásokat visel,és sokrétüen kell megalkotni, hogy dialektikus alapon egy igazi kölcsönhatás irányában hasson.

A tudomány általános haladása az elmélet-gyakorlat összefüggését is érinti,amit az alaptudományok állandóan sokszorozódó feltagolódása jellemez. Ez a differenciálódási folyamat egy lényeges szimptomája a tudomány korszerü fejlődésének és a tárgykörök állandóan bővülő sokszorozódásától függ. Az objektiv

valóság uj oldalai és szférái válnak a tudományos kutatás tárgyává. A tudományok rendszerében viszonylagos önállósággal rendelkező uj tudományterületek keletkezése - a szaporodó tudományos ismeretekkel együtt - szükségszerü specializálódáshoz vezet.

Ez a folyamat mégis a gazdasági, filozófiai, szociológiai, tudományszervezési és rendszerelméleti kérdések egész tömegét rejti magában, és egyes tudományterületek állandóan gyarapodó összefonódása kiséri. Ez az összefonódás a különböző diszciplinák komplex természetéből adódik, amelyek bőséges elméleti, módszertani és kisérleti foglalkozást igényelnek. Adódik továbbá az integrálódási törekvésekből, amely megfelel a tudományok tematikaivá válásának, a kibernetika által való áthatottságának, a módszerek és a bizonyitás hasonulásához, valamint az elméleti kijelentések szabatossá válásához vezet. Ez az összefonódás azonban szükséges is, egyrészt a világkép analitikailag veszélyeztetett egységének elméleti reprodukálása érdekében, másrészt hogy az előreláthatóan összetartozó tudományterületek komplex kutatási tervében egyenletes fejlődés legyen elérhető.

A differenciáló-integráló folyamat objektiv-didaktikus jellegére jellemző az a tény, hogy uj közbeeső tudományok keletkezésével egyidejüleg szükségessé válnak a közbeeső tudományok közösségi munkájának, illetőleg kooperációjának eszközei és formái. Ezáltal világossá lesz, hogy specializálódás és kooperáció egy dolognak két jelensége, és a specializálódás és integráció a modern tudomány mozgásának lényeges szerkezeti vonalát alkotja. Ezáltal egyidejüleg leomlanak a hagyományos tudományhatárok. A természettudomány, valamint társadalomtudomány közötti szakadék áthidalása objektiv követelménye ennek a folyamatnak, amely által mindkettő elméletét és módszerét bonyolult diszciplinák felismerésére is felhasználják.

A marxista-leninista filozófia adja továbbá a tudomány egységéről szóló elmélet világnézeti alapját, a világ anyagi egységéről szóló tanára való hivatkozással.

Marx ezen döntő felismerést a következőkben foglalta össze: "A természettudomány később éppen ugy alárendeli magának

az emberről szóló tudományt, mint ahogyan az emberről szóló tudomány alá fogja magának rendelni a természettudományt." A világ anyagi egységének filozófiai meghatározását és a tudomány fejlődése által keletkező reflexióját most már szembe kell állitani a természettudományoknak és társadalomtudományoknak, a szocializmusban a tudományos-technikai forradalom feltételei alatt fellépő közeledésével.

Ez korlátozás nélkül érvényes a sporttudományokra is, amelyet az ugynevezett "határtudomány" szóval jelölhetünk, mert saját tudományos irányzatának megfelelően természettudományi és társadalomtudományi területeket integrál saját specifikus szemszögéből. Ez is szükségszerüleg követi a specializálódás uralkodó irányzatát, ami a maga részéről megint bonyolult szempontok alatt, parancsoló integratív együttmüködést követel. A sporttudomány nem utolsó sorban kénytelen az uj tudományterületek felismeréseit és adatait azokkal együttmüködve feldolgozni és magába felvenni. Ezeknek, mint keresztmetszetnek vagy tudománystrukturáknak, általában nagy jelentőségük van a tudomány további fejlődésére. Ez uj szempontokhoz vezet, uj hangsulyt ad és végeredményében megállapitja a mi tudományterületünk szerkezetét is, amelyben ez idő szerint egy sokrétü folyamat megy végbe. Ennek felismerése és szakmai követelmény szerinti helyes vezetése lehetővé teszi a sporttudomány fejlődési irányzatainak kimutatását, és hozzájárul a sporttudomány prognózisához. E célból álljon itt néhány rövid gondolat.

A sporttudomány - mint minden tudományágazat - a társadalmi öntudat egy speciális formája, amelyben a különlegesség abban rejlik, hogy az ember sporttevékenységéhez társadalmi és biológiai faktorok és ezeknek kölcsönös viszonyai vannak integrálva. A sporttudomány funkcióját és feladatait két irányban kell nézni: egyrészt arról van szó, hogy a sport szociális hatásmódjának törvényszerüségeit a szocializmus teljes rendszerében, a rendszer részeinek formálását és szerkezetét, azoknak politikai-ideológiai közösségét és módszertani-szerkezeti különbözőségét, a tartalmi és institucionális megvalósitását, a megoldási változatokat a folyamatok tudományos vezetésére a szocializmus társadalmi fejlődési törvényeivel megegyezően ki-

dolgozhassuk, másrészt a testi tökéletesedésnek - mint társadalmi és biológiai folyamatok egységének - teljes törvényszerüségeiről van szó. Eszközöket, módszereket és eljárásokat kell kidolgozni a testi-sportolói teljesitmények okszerü és hatékony emelése érdekében, mind a mindennapi élet területén, mind a nagy sportbajnokságok megszerzése céljából.

Az utolsó két évtizedben a tudomány szinvonala szakositott kutatások, tapasztalati vizsgálatok és megjavitott módszerek, a technika segitségével a mi területünkön is tekintélyesen emelkedett. Komplex szaktudománnyá érlelődött. Kivánatossá vált az ismeretek rendszerbe foglalása és a kiképzési folyamat szerkezeti rendezése. Ugy látszik, tudományos törekvéseink fejlődési vonala mindenekelőtt a vizsgálati módszerek és a módszertan megjavitása irányában halad. A sporttudomány, ugyszintén egyes részlettudományszakok /sportorvostudomány, sportszociológia, biomechanika, edzésmódszertan, sportpszichológia/, valamint egyes társadalmi vonatkozásu területek /iskolai sport, tömegsport, teljesitménysport/ fokozódó differenciálódása feltétele és következménye tudományágazatunk kvalitativ fejlődésének. Kvantitativ szempontból is vannak kihatásai, ami az eddigi tagozási szempontok ujból való megfontolását, a sulypontok lerögzitését, valamint az összes részterületek ésszerü integrációját követeli. A dialektikus materialista vizsgálati és ábrázolási eljárások minden résztudományágban fokozott mértékben nyernek alkalmazást. A rendszerelméletet és tájékoztatási elméletet kell itt különösen kiemelni. Bizonyos tényeknek filozófiai tekintetből való megragadása és elemzése is erősebben fog megmutatkozni. A természetben és a társadalomban végbemenő folyamatokra vonatkozó objektiv ismeretek és magyarázatok - hasonlóképpen - tökéletes tudásunknak az alapját alkotják. Ez megköveteli, hogy az integráló fejlődési folyamatokat /tanulás, oktatás, inger, alkalmazkodás, fizikai fejlődés stb./ időhöz kötöttségükben pontosan vázolják, hogy a jövő részére kivánatos modellálódást tegyenek lehetővé. Következésképpen a részterületek - mint iskolasport /testi alapkiképzés/, népsport /a sportolás mint életelv/, teljesitménysport /optimálissá tétel, csucsteljesitmények elérésére/ - módszereit és szervezeti formáit az eddiginél fokozottabb mér-

tékben a természettudomány és filozófia által megerősitett vizsgálatokból kell levezetni. Szakterületünk minden ágazatában az objektiválódás egy igen erős irányzata mutatkozik meg. Ezt az irányzatot különösen a következők jellemzik:

- a sport /egyéni és kollektiv/ társadalmi hatásainak objektiv megértésére irányuló törekvés, a pedagógia és szociológia területén.

- A problémakitüzés pontositása és az alapvető tények ábrázolása matematikai eljárás, valamint filozófiailag pontos interpretációk segitségével. Pl. a sporttechnika, mozgás, cselekmény, inger, alkalmazkodás, oktatási és tanulási folyamatok, szociális hatástényezők, módszerbeli és szervezeti eljárások.

- A sportmozgástan elemzéséhez a természettudományi-technikai módszerek terjedelmes fejlődése, beleértve a sportorvosi eljárásokat is.

- Biokémia - motorikus és sportorvosi vizsgálati eljárások komplex felhasználása, különösen mozgásfeltételek alatt a sportág sajátosságát figyelembe vevő telemetrikus rendszer segitségével.

- A matematikai-statisztikai eljárások általános alkalmazása mind természettudományi, mind társadalomtudományi téren, a kiértékelési idők megröviditésének kisérletével és a vizsgálati és teszteredmények gyors feldolgozásával, tekintettel az elektronikus adatfeldolgozásra is.

Összefoglalva: a természettudományi és társadalomtudományi problémáknak a sporttudományban is egyre erősebb hasonulása és kölcsönös áthatása bontakozik ki, ami össze van kötve a megfelelően pontos vizsgálati módszerek és ábrázolások felhasználásával, továbbá a szilárd filozófiai interpretációval.

Az a kényszeritő szükségszerüség áll előttünk, hogy a specializált és differenciált haladási eredményeket általánositsuk, tehát az absztrakció megfelelő magasságába hozzuk, és irányt adó jelzéseket adjunk át a gyakorlatnak. Ezzel bezárul a gondolatok köre és az elmélet és gyakorlat kapcsolata már előrelátható távlatban döntő impulzusokat fog kisugározni szaktudományunkra is.

ЛУКАС, ГЕРХАРД

О тенденциях развития и теоретических и практических соотношениях науки о спорте

Автор рассматривает путь физического воспитания за истекшие 25 лет, взаимодействие теории и практики в тесной связи с социалистическим развитием стран народной демократии. В своем культурно-философском и научно-историческом анализе развития социалистической науки о спорте он освещает прежде всего важнейшие внутренние зависимости, тенденции и закономерности науки о спорте.

Автор подробно излагает те изменения, которые явились неизбежными последствиями развития социалистической науки о спорте за истекшие несколько десятилетий. Выделяет место науке о спорте в единой системе наук, определяя ее как комплексную науку и в то же время как смежную науку. Рассматривает необходимую взаимосвязь между науками в общем, а в частности взаимосвязь родственных областей наук с наукой о спорте, как областью науки. Отмечает значение и роль основных специфических черт (дифференциации и интеграции) развития науки, а также их взаимный процесс. После обрисовки структуры спортивной науки указывает на нынешние направления развития и на значение прогноза науки о спорте.

LUKAS, GERHARD

Die theoretischen und praktischen Zusammenhänge der Sportwissenschaft, sowie ihrer Entwicklungstendenzen

Der Verfasser untersucht im Zusammenhang mit der sozialistischen Entwicklung der demokratischen Länder den Weg der 25-jährigen körperlichen Erziehung, sowie die Wechselwirkungen von Theorie und Praxis, ihre kulturphilosophische und wissenschaftsgeschichtliche Analyse über die Entwicklung der

sozialistischen Sportwissenschaft. Er behandelt vor allem die wichtigsten inneren Zusammenhänge, Tendenzen und Gesetzmässigkeiten.

Er spezifiziert jene Aenderungen, die in den vergangenen Jahrzehnten gesetzmässige Folgerungen der Entwicklung der Sportwissenschaft waren. Er findet den Platz der Sportwissenschaft in dem einheitlichen System der Wissenschaften wobei er die Sportwissenschaft einmal als komplexe Wissenschaft und einmal als Grenzwissenschaft bezeichnet. Er untersucht im allgemeinen die gesetzmässigen Zusammenhänge der Wissenschaften und unmittelbar die Zusammenhänge der mit dem Sportwissenschaft verbundenen Wissenschaften. Er bezeichnet die Bedeutung der grundlegenden Eigenartigkeiten der Wissenschaftsentwicklung /des Differenzierungs- und Integrationsprozesses/, sowie ihre Wechselwirkung. Nach dem Andeuten der Struktur der Sportwissenschaft, zeigt er auch die heutigen Entwicklungsrichtungen und auch die Bedeutung des Prognosisses der Sportwissenschaft.

FELSZÓLALÁSOK

TÓTH DEZSŐ

Gondolatok a testneveléstudomány kialakulásáról és jellegéről

Kétségtelen tény, hogy a testneveléstudomány létét tagadók, s azt csupán gyakorlat pedagógiának tekintők tábora napról napra szükül, de az ellenzékkel, még inkább az ellenféllel szemben mindig az a legfőbb szabály, hogy nem szabad lebecsülni. Azonban az is jó, ha az elismertetésért küzdők felkészültségi szintje egyre emelkedő tendenciát mutat.

Mindenesetre valamiről, ami van, jóhiszemüen azt állitani, hogy nincs, naiv dolog, de nem bün, inkább csak az ismeretek és a meggyőződés hiányának jele. Ezen pedig érdemes segiteni. Éppen ezért melegen üdvözölhető Kutassi László dr. expozéja, mert módot és lehetőséget ad arra, hogy napjaink e heterogén szemléletének a kikristályosodását elősegitse.

Annak ellenére, hogy a testnevelés jelentősége a nevelés egészében állandóan nő, s a sport az egész világon szemünk láttára vált közüggyé, mégis a testnevelés és a sport a legtöbb embernek nem jelent egyebet, mint kedvtelést, szórakozást, benyomások halmazát. Maga a testneveléstudomány pedig még ennyit sem.

A tudomány feladata, hogy törvényeket kutasson, rendszerezzen és részt vegyen a törvények gyakorlati alkalmazásában. Az egyes tudományok feladata pedig az, hogy az egész világegyetem egységes törvényrendszeréből kiemelje, rendszerezze és a gyakorlat szolgálatába állitsa a sajátos törvényeket.

Mi adja meg a törvénynek, s vele egy-egy tudományágnak sajátos jellegét?

Az anyag alapvető létezési formái a tér, az idő és a mozgás, de az utóbbi jellemző a térre és az időre is, tehát az anyag legjellemzőbb létezési formája a mozgás. A mindenkori mozgás lényeges eredménye az antagonista erők küzdelméből kibontakozó fejlődés.

A fejlődés egyik legszembetünőbb vonása az egyidejü differenciálódás és integrálódás.

A tudomány egyik legfőbb feladata, hogy a fejlődést és ezen belül ezt a kettős folyamatot minél hübben tükrözze.

A folyamatok révén az egyes tudományok külön-külön is mind speciálisabb ágazatokra bomlanak, ugyanakkor azonban mind szorosabb lesz a kapcsolat a különböző tudományok között, nő a tudományok komplex jellege, tudománycsoportok alakulnak ki.

Engels a következőket mondja a tudományoknak egymásba való átmenetéről: "A tudományok osztályozása, amelyek közül mindegyik egy bizonyos mozgásformát, vagy az összetartozó és egymásba átmenő mozgásformák egyes sorát elemzi, ilyen formán maguknak e belső mozgásformáknak belső sorrendjük szerint való osztályozása, elrendezése, s ebben rejlik a fontossága."

E gondolat számunkra azért figyelemre méltó, mert rögziti: egyetlen tudományt sem tarthatunk lezártnak, "kész" vagy "félkész" állapotban megmerevedettnek, hiszen az objektiv valóság mozgásai és kapcsolatai amugy is szükségszerüen létrehozzák az ezeket tükröző tudományok "mozgásait" és egymással való összefüggését.

Minden tudomány sajátos jellegét a maga külön mozgásrendszere adja meg. Minden tudomány legfőbb feladata, hogy a maga mozgásrendszerét minél mélyebben feltárja és az egyetemes mozgásrendszerben minél sokoldalubb összefüggéseiben elhelyezze.

Valamely tudomány létjogosultságának a legbiztosabb jele a sajátos, önálló és minőségileg semmi más mozgásrendszerrel sem egyszerüsithető mozgásrendszer.

Rendelkezik-e a testneveléstudomány létjogosultságának e legbiztosabb jelével?

Van-e a testneveléstudománynak sajátos mozgásrendszere?

A testneveléstudomány tárgya az emberi mozgás. Az emberi mozgás sajátos minőségének biztos jele, hogy bár valamennyi természeti mozgás megtalálható benne, egyikre sem egyszerüsithető le. Az emberi mozgás komplex, amely magában foglalja a fizika, főleg a mechanika, a biológia, a biofizika, a kémia, a biokémia, a fiziológia stb. mozgáselemeinek számos elemét, a lehető legváltozatosabb összefüggésekben, de ezek közül egyik sem meriti ki lényegét. A testnevelési és sportmozgásoknak minden más mozgásformával szemben saját önálló minősége van. Nemcsak az egésznek, de pl. még az egyes testgyakorlati ágaknak is megvan a maguk legalábbis technikailag sajátos mozgásrendszere, melyek mind külön-külön is tanulmányozást érdemelnek és igényelnek.

A testneveléstudományban tehát félreismerhetetlenül és félremagyarázhatatlanul megvan a tudomány egyik legfontosabb előfeltétele, a sajátos és önálló mozgásrendszer.

Az is természetes, hogy a testneveléstudomány az ember olyan életmegnyilvánulásaival, mint a mozgás, a mozgás tökéletesedésének módozatai, a fizikai és sok más képesség teljesitményének növelésével foglalkozik.

Mivel az emberi mozgás komplex, az életnek egy sajátos és önálló mozgásrendszere, mely magában foglalja számos határterületi tudományág számos mozgáselemét és láncolatát, s mert teljes lényegét, önállóan egyetlen tudományág sem tudta kibontani, szinte szükségszerüen következett be a testneveléstudomány születése, mely sajátos területének megfelelően képes volt a testnevelés és sport gyakorlata által felvetett elméleti megállapitások összegezésére, rendszerezésére.

Ezek az összegezett és rendszerezett ismeretek, elméleti megállapitások vezettek el a testneveléstudománynak - mint viszonylag önálló tudománynak - a kialakulásához, amely sok tudományra támaszkodó, melynek van egy sajátos mozgásrendszere; célja: az ember egészségének, alkotó erejének megőrzése és fejlesztése; tárgya: az emberi test; feladata: az emberi energiagazdálkodás ökonómiájának biztositása; eszközei: a testgyakorlatok, sportágak és minden szükséges dologi kellék; módszerei: olyan kipróbált utak, eljárások, folyamatok rend-

je és formája, amelyek segitségével a sportágakban sajátos felkészültségre lehet szert tenni.

Milyen jellegü tudomány a testneveléstudomány?

Ma már ugy hisszük, s ez tükröződött számos nemzetközi testnevelési tudományos konferencia s a jelenlegi tudományos ülésszak kapcsán is, hogy a testneveléstudomány egyre terebélyesedik, de ez az egészen fiatal tudományág se nem kizárólag társadalomtudományi jellegü, se nem kizárólag természettudományi jellegü, még kevésbé kizárólag orvostudományi jellegü.

Ezt a kérdést az illető tudomány tárgya dönti el. Mit vizsgál és mi tulajdonképpeni célja?

A testneveléstudomány olyan tudományág, amely felhasználja, továbbfejlesztve egységesiti és összegezi saját szempontjából mind a társadalomtudományok bizonyos eredményeit, mind a természettudományok, és az orvostudományok bizonyos eredményeit, s mindezeket adaptálja mind elméleti kutatásaiban, mind pedig gyakorlati tevékenységében. Ez természetes is, hiszen általánossá vált az a felismerés, hogy amivel a testneveléstudomány mint tudomány és gyakorlat foglalkozik: az emberi mozgás, illetve az ember, maga is biológiai és társadalmi formációk egysége, vagyis rendkivül bonyolult élőlény, mert egyszerre a természet terméke és a társadalom alanya.

Az ember a társadalomnak köszönheti azt a képességét, hogy önmagát, természeti és társadalmi környezetét a fejlődés során egyre növekvő mértékben formálni tudja.

Ennek a formálásnak egyik fontos eszköze a testneveléstudomány is.

Mivel a testnevelés célját és feladatait a társadalom határozza meg, eszközeit a társadalom bocsátja rendelkezésre, módszereit a társadalom alakitja ki, s a testnevelés és sport pedig magát a természet és társadalom formáló embert alakitja - s mert a természettudományok és más társadalomtudományok eredményeit szintetizálva és továbbfejlesztve szolgálja a társadalom mindenkori céljának megfelelő ember nevelését -, a testneveléstudomány tehát határtudomány a társadalomtudományok és a természettudományok között.

Szerepe van a társadalmi felépitmény megszilárditásában és fejlesztésében, a felépitmény erőteljes visszahatásában az

alapra és a termelőerők közvetlen fejlesztésével elsődleges áttétellel is hat az alapra.

Léte ma már nem tagadható, s ez mindenki számára öröm, s ha ma még mindig harcolni kell elismertetéséért, ha még mindig találkozunk a tagadás szellemével, ez elsősorban az elavult nézetekben keresendő.

Lassu fejlődésének jelentékeny tényezője azonban sokaknak gyarlósága is, akik a testnevelés és sport területén működnek.

Mindnyájunk előtt világos, hogy a testneveléstudomány általában és részeiben nem fejlődhet eredményesen tudományos viták, nézetek harca nélkül. De el kell ismerni azt is, hogy a sajtóban és az előadótermekben folytatott viták - anélkül, hogy a vitás kérdéseket a gyakorlatban is experimentális jellegü munkán keresztül ellenőriztük volna - önmagukban nem vihetik előre a testneveléstudományt.

Fejlődésének meggyorsitásához mind több és több a gyakorlat próbáját is kiálló kisérleti tényanyagra van szükség. A feladat nagy, s nyilvánvaló,hogy munkáján keresztül mindenki maximális mértékben fogja segiteni fejlődését, ugyanis idők haladtával egyre kevésbé hivatkozhatunk majd történelmi gátló körülményekre.

WOŁOSZYN, STEFAN

Azért ragadtam szót, hogy megköszönjem és nagyra értékeljem Kutassi elvtárs referátumát, továbbá azt szeretném aláhúzni, hogy ezek a gondolatok nagyon értékesek, mert hiszen nem másról van szó, mint a testneveléstudomány önállóságának kérdéséről.

Meg kell mondani, hogy a testneveléstudományról folytatott viták még nem lezártak és még sok további ismeret szükséges, hogy ezeket lezártnak mondhassuk.

Szeretnék néhány szót szólni a testneveléstudomány kialakulásával kapcsolatban születéséről, keletkezéséről. Már a mai előadáson volt arról szó, hogy a tudományok fejlődésében a differenciálódás fontos szerepet játszik. A testneveléstudomány lényeges fejlődését a XIX. század inditotta el, amikor az experimentális kutatások törtek be a tudományokba, amikor mérési metodikákkal kezdtek foglalkozni, amikor főleg az orvostudományok fejlődésében volt nagy ugrás. Ebben az esetben /sportnyelven szólva/ a testnevelés "jó lóra" tett. De ez egyuttal azt is jelentette, hogy elhagyta a pedagógiai alma matert, az első törzset. Ez tény. A testneveléstudomány orvostudományi tartalma nagyon fontos, de nem szabad lebecsülni természetesen a pedagógiai tartalmat sem. A testnevelés differenciálódásának ez a folyamata még tart. Látnunk kell, hogy szükség van erre a differenciálódásra. A testneveléstudomány differenciálódására mutat az, hogy beszélünk már az iskolai sport elméletéről, a tömegsportnak, a rehabilitációnak, sok más-más tudományágnak a fejlődéséről. Ma már van közös nyelvünk ezeken a területeken, hiszen van saját fogalomrendszerük ezeknek a területeknek éppugy, mint saját metodikai kutatási eszközük. Természetesen jó ez a differenciáltság, ezeken a területeken folyó kutatómunka - amire a Kutassi elvtárs is utal - ez éppen a fejlődés felé mutat előre, de másik hangsulyozott oldal is igaz. Az a sportoló ugyanis, akivel dolgunk van, az egy egységet, egy biopszichikus egységet jelent. Foly-

nak morfológiai, biokémiai, biológiai, pszichológiai és egyéb kutatások ugyanarról az emberről, ugyanannak az embernek a teljesitményéről, és azután a végén kiderül, hogy egy valami miatt, esetleg éppen a pszichikus oldal gyengesége miatt, nem tudnak érvényesülni a többi funkciók.

Éppen ezért szeretném most hangsulyozni azt, amely az egész kérdésnek a másik jól hangsulyozott oldalát jelenti, hogy az emlitett tényezők szoros összefüggése miatt elodázhatatlanul szükség van most már a jó integrációra. Szedjük tehát össze azokat a tudományos ismereteket, amelyeket a különböző területek a tudományos fejlődés folyamatában alkottak, hiszen egy biopszichikus egységre utal mindez az ismeret. Ha most a metodológiai önállóságról beszélnénk, pontos analógiaként ugyanez a helyzet állna elő a pedagógia tudományának és metodológiájának fejlődésében és az orvostudomány fejlődésében is. Ott is számos olyan részterület volt, amelyet azután közben és a végén összegezni kellett. Egy példát szeretnék mondani: vajon a sebészet például tudományos diszciplina-e vagy sem? Vajon a sebésznek szüksége van-e arra, hogy ismerje a szövettani és az egyéb tudományok eredményeit. Vajon a sebésznek kell-e szövettani és egyéb kutatásokat végezni a saját szakága tudományának számára, vagy pedig azt egyedül a rokontudományoktól, illetve rokondiszciplináktól várja? Hát még a sebésznek is kell ezeken a területeken bizonyos specifikus kutatásokat végezni, mert különben a sebészet tudománya - mint egység - sem fejlődik. A pedagógus ugyanilyen helyzetben van, konkrét egyénekkel, konkrét közösségekkel van dolga, ismernie kell azokat a pedagógiai, pszichológiai módszereket, amelyek az egyén vagy a közösség nevelésében összetetten szerepelnek. Ismernie kell azért, mert egy konkrét egyén közösségi viszonyáról van szó, és nem várhatja azt a pszichológustól, hogy majd az megoldja minden konkrét egyénnek minden konkrét környezetben való nevelését. Amikor egy terület önállóságáról beszélünk, akkor az egyik leglényegesebb kritérium, hogy van-e saját kérdésfeltevése ennek a tudományágnak. Az egy pedagógiai kérdés például, hogy hogyan felel meg, hogyan nő fel az egyén a pedagógiai közremüködés segitségével egy feladat végrehajtásához. Ha most a testnevelésről beszélünk, és ennek tárgyáról, akkor az ember-

ről mint biofizikus egységről kell beszélnünk. Szerintem most csak az a kérdés merül fel, hogy hogyan, milyen eszközökkel és módszerekkel lehet felkésziteni az egyént arra a feladatra, mely mind az egyénnek, mind a társadalmi környezetnek megfelel. Ebből a szempontból nálunk teljesen értelmetlen lenne inaktivista vagy fatalista álláspontot képviselni.

Mégegyszer összegezve tehát, azért kértem szót, hogy magam részéről is hangsulyozzam: a testneveléstudomány viszonylagos önállóságának meghirdetése nem jelenti azt, hogy izoláljuk azt környezetétől. Nem jelenti azt, hogy a testneveléstudomány nem számit azokra a kapcsolatokra és összefüggésekre, amelyekben tulajdonképpen létezik. Éppen ezért a Kutassi elvtárs által megfogalmazott alapelvekkel minden lényeges kérdésben egyet kell értenem. Ezeket a kérdéseket a leglényegesebbeknek tartom a testneveléstudomány jelenlegi fejlődési fokán, és értelmezési tartományuk is egybeesik az én felfogásommal.

WONNEBERGER, GÜNTHER

Terényi elvtárs plenáris ülésen megtartott előadásában és a mostani előadásokon is lényeges kérdések hangzottak el tudományunk előrehaladása érdekében. E kérdések megvitatását igen fontosnak tartjuk, mert ezektől a kérdésektől függ szocialista sportunk további fejlődése. Három problémáról szeretnék beszélni.

Honnan vezethetjük le a sporttudomány, a testneveléstudomány feladatait. Teljes mértékben alátámasztjuk Kutassi elvtársnak azt az állitását, hogy a sporttudomány fejlődése az egyes országok szükségleteiből fakad, nem pedig a hagyományos tudományterületeknek - mint történelem, orvostudomány stb.-nek - a fejlettségéből. A sporttudomány ugyanis nem lehet annak a sokszázezer kérdésnek a visszatükrözése, amely a tudományágak egyes területein, és egyes országokban fellelhetők. Természetesen nem különithetjük el a sporttudományt az egyéb tudományágaktól. A sporttudomány "akademizálásának" a veszélye azonban sokkal inkább fennáll, mint ezektől a tudományágaktól való elzárásának veszélye. Nálunk "akadémikusság" alatt azt értjük, hogy a tudományágakat öncéluan fejlesztjük anélkül, hogy figyelembe vennénk az országban meglevő követelményeket. Ebből az okból kell beszélnünk a tudomány prognosztikus fejlesztéséről, a tudományszervezésről és az ezzel összekötött stratégiai döntésekről. A gyakorlat igényei alatt azt értjük, hogy nem azt kell kutatnunk, amire a gyakorlatban már tegnap lett volna szükségünk, hanem azt, amire a jövőben lesz szükségünk. A viszonyokról és az arányokról határoznunk kell.

Második probléma az integráció. Mi még kissé élesebben és keményebben is fogalmazunk, mint ahogy azt Kutassi elvtárs az előadásában tette. A világ tudományfejlődése azt mutatja, hogy a testneveléstudomány csak még egy sokkal erősebb integráció segitségével fejlődhet. És ebből olyan kérdésfeltevések és megoldások keletkeznek, amelyek olyan uj kvalitásokat eredményeznek, amire szükségünk van. Természetesen az egyes tudományágak fejlődését biztositani kell a tudománykomplexumon belül. De attól nem félünk, hogy ez a hiba nálunk az NDK-ben megtör-

ténne, mert ezzel ellentétes törvényszerüségek hatnak, az ami a szakembereket mindig összefogja. Ebből kiindulva az a véleményünk, hogy a testneveléstudomány egy igen komplex tudomány, ami sok résztudományágból áll, mely nálunk a tudománystrukturán belül teljes értékünek van elismerve. Hangsulyoznom kell, hogy mi az utóbbi időben a testneveléstudomány fogalmán a testneveléstudományt egész komplexitásában értjük. Tehát nem különitjük el egymástól a testnevelést és a sportot. Ezt csak az érthetőség kedvéért mondom, mivel mi a "sporttudomány" szót használjuk, de ezalatt a testi nevelés egészét értjük.

Az utolsó kérdés a testneveléstudomány tárgya. Az egyik hozzászóló azt mondta, hogy a testneveléstudomány tárgya az emberi mozgás. Az a véleményem, hogy a testneveléstudomány az ember fizikai tökéletesedéséhez, és egyáltalán ezen keresztül az ember egyéni tökéletesedéséhez kell hogy vezessen. És igy a testneveléstudomány tárgya vizsgálatakor a szociális és a biofizikai folyamatokat egyaránt meg kell hogy emlitsük. Igy tehát a szervezést, a vezetést politikailag a testneveléstudomány fő tárgyának tartjuk. És nem elsősorban történelmileg, hanem mindenekelőtt távlatilag, prognosztikusan. Ha a tudományos kutatás fejlődésének lehetőségét fel akarjuk használni a testneveléstudomány számára, akkor elsősorban éppen ezeket a szociális vonatkozásokat kell kihasználni. Mi tehát a rendszerben irányitott szervezésben látjuk a sport fejlődésének legfőbb feltételeit. Ennek megfelelően az egyik vagy másik terület beszükitése nem pozitiv tendenciákat, hanem negativ tendenciákat hozna létre.

ZÁRÓSZÓ

TERÉNYI IMRE

Köszönöm az előadásokat és a hozzászólásokat. Nagyon örülök annak, hogy a mai tanácskozásunkon is teljes nézetazonosságot tapasztalhattunk minden lényeges kérdésben.

Terminológiai kérdésekben azonban eddig még nem sikerült teljes egyezségre jutnunk. Nemcsak nemzetközileg, hanem még mi magyarok itthon, sőt még a Testnevelési Főiskolán belül is vitatkozunk tudományunk elnevezésén. Ez azonban a kisebb problémák közé tartozik, és remélhetőleg hamarosan megoldódik.

Tisztelt Szimpózion! Engedjék meg, hogy befejezésként annak a véleménynek adjak hangot, hogy rendkivül értékes volt a mai rövid tanácskozásunk, nagyon szinvonalasak voltak az előadások és a hozzászólások is. Ugy érzem - kérem ne vegyék szerénytelenségnek - ez a szimpozion jól illett egész tudományos ülésszakunkhoz, mely megitélésem szerint összességében jól sikerült. Ezért mind a tudományos ülésszak anyagát, mind a mai szimpózion anyagát teljes egészében publikálni fogjuk a Testnevelési Főiskola Tudományos Közleményeiben, melyek nemcsak a magyar szakemberek részére lesznek hozzáférhetők, hanem természetesen megküldjük majd a baráti szocialista országok testnevelési egyetemeinek és főiskoláinak, a jelenlevő elvtársak mindegyikének külön is, szives felhasználás céljából.

Megköszönöm az elvtársak részvételét és tudományos ülésszakunkat bezárom.

KÉPEK A TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAKRÓL

A fotókat készitette: Vikman István

Dr. TERÉNYI IMRE igazgató megnyitja a tudományos ülésszakot. Mellette balra dr. SZATMÁRI ISTVÁN, az MTS OT elnökhelyettese, dr. KUTASSI LÁSZLÓ igazgatóhelyettes és SCHILLER JÁNOS főiskolai docens, párttitkár; jobbra dr. TÓTH JÁNOS, az MSZMP XII. kerületi bizottságának első titkára, ZALKA ANDRÁS igazgatóhelyettes és HARMATI SÁNDOR főiskolai tanár, szb.elnök.

Dr. SZATMÁRI ISTVÁN elnökhelyettes az MTS OT nevében üdvözli a jubileumi ülésszakot.

IONOV, P.D. szovjet professzor a két testvérintézmény közti barátság és együttműködés szimbólumaként ajándékot nyujt át főiskolánk igazgatójának.

TESTNEVELÉSI FŐISKOLA Könyvtára

A szocialista országok testvérintézményeinek képviselői üdvözletük befejező aktusaként ajándékot adnak át dr. Terényi Imre igazgatónak.

Dr. WOŁOSZYN, St. a varsói TF rektora

Dr. VUKOTIČ, E. a zágrábi TF dékánhelyettese

CONKOV, V. a szófiai TF tanszékvezetője

Dr. WONNEBERGER, G.
a lipcsei TF rektora

Dr. MACÁK, J. a pozsonyi Komenský Egyetem Testnevelési Karának dékánja

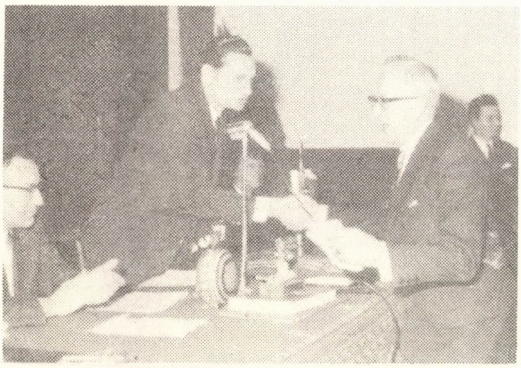

Dr. LUKAS, G. a hallei Luther Márton Egyetem Bölcsészettudományi Karának dékánja

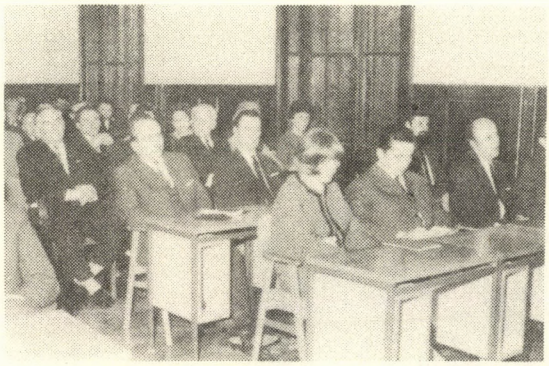

Képek a tudományos ülésszak
hallgatóságáról

A tudományos ülésszak résztvevőinek
egy-egy csoportja

Baráti beszélgetés
az igazgatói fogadáson

Beszélgető csoportok
a fogadáson

Dr. TERÉNYI IMRE igazgató
előadása a plenáris ülésen

Dr. PAMLÉNYI ERVIN kandidátus
elnöki megnyitó beszéde a
történeti szekció ülésén

Dr. BALOGH SÁNDOR
egyetemi tanár

Dr. KUTASSI LÁSZLÓ
főiskolai tanár

Dr. SZABOLCS OTTÓ
tszv. főiskolai tanár

ZÖLD JÁNOS
főiskolai docens

Előadók a történeti szekció üléséről

Dr. SIMON GYULA a Magyar Pedagógiai Társaság főtitkára megnyitja a testi nevelési szekció ülését

Dr. EMBER LÁSZLÓNÉ
főiskolai docens

Dr. MAKKÁR MÁRTA
főiskolai docens

előadásukat tartják a testi nevelési szekció ülésén

Dr. VUKOTIČ, E. dékán-helyettes

Dr. WOŁOSZYN, S. rektor

felszólalása a testi nevelési szekció ülésén

Dr. LISSÁK KÁLMÁN akadémikus üléselnöki megnyitó beszédét tartja a sportszekció ülésén

Előadók a sportszekció üléséről

Dr. JUHÁSZ JÓZSEF
OTSI főorvos

Dr. NÁDORI LÁSZLÓ
TFKI főosztályvezető

Dr. APOR PÉTER
TFKI tudományos
osztályvezető

Dr. TERÉNYI IMRE
megnyitja a szimpoziont

Dr. KUTASSI LÁSZLÓ
főiskolai tanár

Dr. LUKAS, G. előadása
a szimpozionon

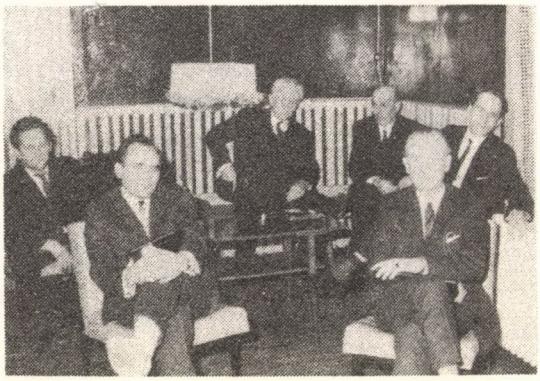

Képek a szimpozion
részvevőiről

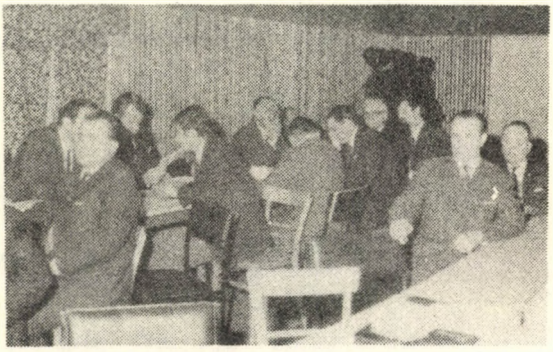

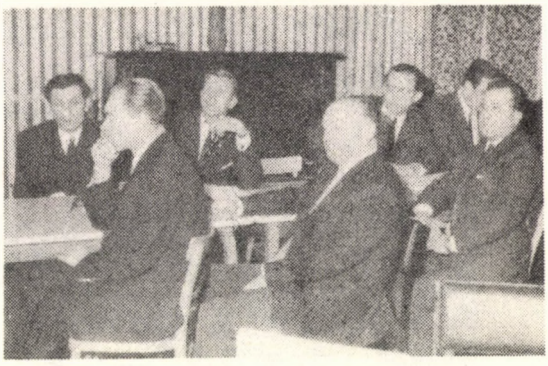

A szimpozion előadásait
követő vita résztvevői-
nek egy-egy csoportja

A lipcsei és a magyar TF közötti kölcsönös baráti és együttmüködési szerződés előkészitő tárgyalása. Képünkön balról jobbra: dr.WONNEBERGER, G. rektor, ZALKA ANDRÁS igazgatóhelyettes, dr. KUTASSI LÁSZLÓ igazgatóhelyettes és dr. TERÉNYI IMRE igazgató

A varsói és a magyar TF közötti kölcsönös baráti és együttmüködési szerződés aláirása előtti megbeszélés. Képünkön balról jobbra: dr.WOŁOSZYN, St. rektor, dr. NÁDORI LÁSZLÓ TFKI főosztályvezető, ZALKA ANDRÁS igazgatóhelyettes, dr. TERÉNYI IMRE igazgató és dr. KUTASSI LÁSZLÓ igazgatóhelyettes

A két intézmény vezetőjének baráti kézfogása a szerződés aláirása után

TARTALOM

Oldal

ELŐSZÓ 5

A JUBILEUMI TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAK PROGRAMJA..... 7

MEGNYITÓ ÜNNEPSÉG

TERÉNYI IMRE: Üdvözlő beszéd..... 15
SZATMÁRI ISTVÁN Üdvözlő beszéd..... 17
KÜLFÖLDI VENDÉGEINK ÜDVÖZLETEI..... 19

PLENÁRIS ÜLÉS

TERÉNYI IMRE: A szocialista testkultura kialakulásának 25 esztendeje... 23

A TÖRTÉNETI SZEKCIÓ ÜLÉSE

PAMLÉNYI ERVIN: Üléselnöki megnyitó..... 53

ELŐADÁSOK

BALOGH SÁNDOR: A népi demokratikus forradalom magyarországi győzelmének történelmi tapasztalatairól..... 54
SZABOLCS OTTÓ: Oktatáspolitika a népi demokratikus Magyarországon..... 80
KUTASSI LÁSZLÓ: A magyar sportmozgalom történeti fejlődésének utja a felszabadulás után..... 97
ZÖLD JÁNOS: A polgári ideológia elleni küzdelem felszabadulás utáni sportmozgalmunkban a fordulat évéig.....107

Oldal

KEREZSI ENDRE - KUN LÁSZLÓ: Főiskolásaink harca Budapest felszabaditásáért és az élet beinditásáért..... 129

WONNEBERGER, G.: Az olimpiai eszme és az anti-imperialista harc napjainkban 147

CONKOV, VASZIL: A szocialista országok testnevelési rendszereinek nemzetközi lényege és nemzeti arculata..... 156

FELSZÓLALÁSOK

ANTAL JÓZSEF: A Testnevelési Tudományos Tanács kialakulása és tevékenysége 25 év tükrében..... 168

KERESZTY ALFONZ: Részletek a Magyar Testnevelési Főiskolán folyó tudományos munka 25 évéből..... 182

HOZZÁSZÓLÁS

IZSÁK LAJOS: Hozzászólás a népi demokratikus forradalom kérdéséhez.... 189

PAMLÉNYI ERVIN: Üléselnöki zárószó..... 199

A TESTI NEVELÉSI SZEKCIÓ ÜLÉSE

SIMON GYULA: Üléselnöki megnyitó..... 203

ELŐADÁSOK

EMBER LÁSZLÓNÉ: A mozgásigény felkeltése az iskolai testnevelésben..... 205

RÓNA BORBÁLA: Az egészséges életmódra nevelés iskolai feladatairól..... 221

Oldal

BIRÓ PÉTERNÉ: A mozgásoktatás néhány didaktikai sajátossága..... 231

MAKKÁR MÁRTA: Az iskolai testnevelés lehetőségei a szokások kialakitásában..... 248

HEPP FERENC: A sport szerepe a nevelésben. 254

RÓKUSFALVY PÁL: A sportági tevékenység, követelmény és alkalmasság pedagógiai és pszichológiai kérdései..... 265

IONOV, D.G.: V.I. Lenin tanitása a testnevelés szerepéről a személyiség sokoldalu fejlődésében... 288

FELSZÓLALÁS

WOŁOSZYN, STEFAN: A sportpedagógia fejlődésirányai, fejlődési feltételei a Lengyel Népköztársaságban.... 299

HOZZÁSZÓLÁSOK

VUKOTIČ, EMIL: A testnevelő káderképzés néhány aktuális problémája Jugoszláviában..... 306

BÉLY MIKLÓS: A szekcióelőadások uj tudományos megállapitásainak funkciójáról..... 314

BURKA ENDRE: A szabadidő felhasználás és a sportolási igény alakitásának problémája..... 316

NYIRI JÁNOS: A tanórai testnevelés tanuló-ifjuságunk egészére való kiterjesztésének néhány kérdése 324

SÓS ISTVÁN: Az iskolai testnevelés és sport hatása az egyéni és társadalmi életre..... 328

SIMON GYULA: Üléselnöki zárószó..... 331

Oldal

A SPORTSZEKCIÓ ÜLÉSE

LISSÁK KÁLMÁN: Üléselnöki megnyitó..... 337

ELŐADÁSOK

NÁDORI LÁSZLÓ: Időszerü edzéselméleti kérdések..... 339

KERESZTY ALFONZ: A teljesitményfokozás sportorvosi kérdései..... 363

APOR PÉTER: Az erő- és állóképesség fokozásának néhány élettani szempontja..... 377

BAKONYI FERENC: A teljesitményfokozás néhány szociálpszichológiai vonatkozása..... 387

SCHILLER JÁNOS: A sportszociológia alkalmazásának lehetőségei a teljesitményfokozásban..... 402

FELSZÓLALÁSOK

STIEHLER, GÜNTHER: Fiatal sporttehetségek kiválasztása..... 414

HRCKA, JOZEF: Az izomerő szintjének és az izomtónus növelésének ujabb lehetőségei..... 419

KOLTAI JENŐ: A tudományos kutatás és az atlétika..... 422

KABOS GÁBOR: A versenytorna szinvonalemelésének problémái..... 431

ISTVÁNFI CSABA: A helyzetfelismerés és akciómegoldás pszichológiai elemzése és kisérleti megközelitése kosárlabdajátékosoknál..... 435

Oldal

HARMATI SÁNDOR: Néhány lehetőség az erőközlés utjának növelésére a kalapácsvetésnél..... 455

SZIMPOZION

ELŐADÁSOK

KUTASSI LÁSZLÓ: A hazai testneveléstudomány időszerü kérdéseiről..... 463

LUKAS, GERHARD: A sporttudomány elméleti és gyakorlati összefüggéseiről és fejlődési tendenciáiról... 477

FELSZÓLALÁSOK

TÓTH DEZSŐ: Gondolatok a testneveléstudomány kialakulásáról és jellegéről..... 490

WOŁOSZYN, STEFAN 495

WONNEBERGER, GÜNTHER..... 498

TERÉNYI IMRE: Zárószó..... 500

KÉPEK A TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAKRÓL..... 501

СОДЕРЖАНИЕ

ПРЕДИСЛОВИЕ 5
ПРОГРАММА ЮБИЛЕЙНОЙ НАУЧНОЙ СЕССИИ 7

ТОРЖЕСТВЕННОЕ ОТКРЫТИЕ
ТЕРЕНИ, ИМРЕ: Поздравительная речь 15
САТМАРИ, ИШТВАН: Поздравительная речь 15
ПОЗДРАВЛЕНИЯ ЗАРУБЕЖНЫХ ГОСТЕЙ 19

ПЛЕНАРНОЕ ЗАСЕДАНИЕ
ТЕРЕНИ, ИМРЕ: 25 лет образованию социалистической физической культуры 23

ЗАСЕДАНИЕ СЕКЦИИ ИСТОРИИ
ПАМЛЕНИ, ЭРВИН: Вступительная речь председателя секции 53

ДОКЛАДЫ
БАЛОГ, ШАНДОР: Об исторических опытах победы народно-демократической революции в Венгрии 54
САБОЛЬЧ, ОТТО: Политика в области народного образования в народно-демократической Венгрии 80
КУТАШШИ, ЛАСЛО: Путь исторического развития венгерского спортивного движения после освобождения 97
ЗЕЛЬД, ЯНОШ: Борьба против буржуазной идеологии в нашем спортивном движении после освобождения до года переворота 107
КЕРЕЖИ, ЭНДРЕ - КУН, ЛАСЛО: Борьба студентов нашего института за освобождение Будапешта и за начало новой жизни 129
ВОННЕБЕРГЕР, ГЮНТЕР: Олимпийская идея и антиимпериалистическая борьба в наши дни 147

ЦОНКОВ, ВАСИЛ: Международная сущность и национальный облик систем физиического воспитания социалистических стран 156

ВЫСТУПЛЕНИЯ

АНТАЛ, ЙОЖЕФ: Образование и деятельность Научного совета по физической культуре в зеркале 25 лет 168

КЕРЕСТИ, АЛЬФОНЗ: Отрыкви из 25 лет научной работы Венгерского института физической культуры 182

ДОПОЛНЕНИЯ

ИЖАК, ЛАЙОШ: Дополнение к вопросу народно-демократической революции 189

ПАМЛЕНИ, ЕРВИН: Заключительное слово председателя секции 199

ЗАСЕДАНИЕ СЕКЦИИ ПО ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ

ШИМОН, ДЬЮЛА: Открытие председателя секции 203

ДОКЛАДЫ

ЭМБЕР, ЛАСЛОНЕ: Возбуждение потребности в движении в школьной физкультуре 205

РОНА, ВОРБАЛА: О задачах воспитания здравого образа жизни в школах 221

БИРО, ПЕТЕРНЕ: Некоторие дидактические особенности обучения движению 231

МАККАР, МАРТА: Возможности школьной физической культуры в образовании привычек 248

ХЕПП, ФЕРЕНЦ: Роль спорта в воспитании..... 254

РОКУШФАЛЬВИ, ПАЛ: Педагогические и психологические вопросы деятельности по виду спорта, потребности и годности 265

ЙОНОВ, Д.Г.: Учение В.И.Ленина о роли физической культуры в многосторонном развитии личности 288

ВЫСТУПЛЕНИЯ

ВОЛОШИН, СТЕФАН: Направления и условия спортивной педагогии в Польской Народной Республике 299

БУКОТИЧ, ЭМИЛ: Некоторые актуальные проблемы подготовки спортивных кадров в Югославии 306

БЕЛИ, МИКЛОШ: О функции новых научных установлений докладов сессии 314

БУРКА, ЭНДРЕ: Проблема использования свободного времени и образование потребности в спорте 316

НИРИ, ЯНОШ: Некоторые вопросы распространения физической культуры во время обучения среди всей нашей молодежи... 324

ШОШ, ИШТВАН: Влияние спорта и школного физвоспитания на индивидуальную и общественную жизнь 328

ШИМОН, ДЬЮЛА: Заключительное слово председателя секции 331

ЗАСЕДАНИЕ СЕКЦИИ СПОРТА

ЛИШШАК, КАЛЬМАН: Открытие председателя секции 337

ДОКЛАДЫ

НАДОРИ, ЛАСЛО: Актуальные вопросы теории тренировки 339

КЕРЕСТИ, АЛЬФОНЗ: Спортивно-врачебные вопросы повышения спортивных достижений 363

АПОР, ПЕТЕР: Некоторие физиологические вопросы повышения сил и выносливости 377

БАКОНИ, ФЕРЕНЦ: Некоторие социал-психологические вопросы повышения спортивных достижений 387

ШИЛЛЕР, ЯНОШ: Возможности применения спортивной социологии повышению достижения.. 402

ВЫСТУПЛЕНИЯ

ШТИЛЕР, ГЮНТЕР: Отбор молодых спортивных талантов 414

ХРЦКА, ЙОЗЕФ: Новые возможности повышения мускульной силы и мускульного тонуса 419

КОЛЬТАИ, ЕНО: Научное исследование и атлетика 422

КАБОШ, ГАБОР: Проблемы повышения уровня спортивной гимнастики 431

ИШТВАНФИ, ЧАБА: Психологический анализ и экспериментальное приближение разпознавания положения и разрешение ситуации у баскетболистов.. 435

ХАРМАТИ, ШАНДОР: Некоторые возможности увеличения пути сообщения силы у метателей молота 455

СИМПОЗИЯ

КУТАШШИ, ЛАСЛО: Об актуальных вопросах отечественной науки о физической культуре 463

ЛУКАС, ГЕРХАРД: О тенденциях развития и теоретических и практических соотношениях науки о спорте 477

ВЫСТУПЛЕНИЯ

ТОТ, ДЕЖЕ: Мысли об образовании и характере науки физического воспитания 490

ВОЛОШИН, СТЕФАН 495

ВОННЕБЕРГЕР, ГЮНТЕР 498

ТЕРЕНИ, ИМРЕ: Заключительное слово 500

ФОТОГРАФИИ О НАУЧНОЙ СЕССИИ 501

INHALTSVERZEICHNIS

VORWORT..... 5

DAS PROGRAMM DER WISSENSCHAFTLICHEN JUBILEUMSTAGUNG... 7

ERÖFFNUNGSFEIER
TERÉNYI, IMRE 15
SZATMÁRI, ISTVÁN 15
BEGRÜSSUNGEN DER AUSLÄNDISCHEN GÄSTE 19

PLENARSITZUNG
TERÉNYI, IMRE: Die 25 Jahre der Gestaltung der sozialistischen Körperkultur..... 23

GESCHICHTLICHE SEKTIONSITZUNG
PAMLENYI, ERVIN: Eröffnungsrede des Sektionsvorsitzenden..... 53

VORTRÄGE
BALOGH, SÁNDOR: Die historischen Erfahrungen des Sieges der volksdemokratischen Revolution in Ungarn..... 54
SZABOLCS, OTTO: Unterrichtswesenspolitik im volksdemokratischen Ungarn..... 80
KUTASSI,LÁSZLÓ: Geschichtliche Entwicklung der ungarischen Sportbewegung nach der Befreiung..... 97
ZÖLD, JÁNOS: Der Kampf gegen die bürgerliche Ideologie in unserer Sportbewegung bis zum Jahre der Wendung..... 107
KEREZSI,ENDRE - KUN,LÁSZLÓ: Der Kampf unserer Hochschulstudenten für die Befreiung Budapest und für die Ingangsetzung des Lebens..... 129

WONNEBERGER, GÜNTHER: Olympische Idee und antiimperialistischer Kampf in unserer Zeit... 147
CONKOV,VASZIL: Internationaler Inhalt und nationales Charakter der Körpererziehungssysteme der sozialistischen Länder... 156

REFERATE
ANTAL,JÓZSEF: Die Herausbildung und Tätigkeit des Wissenschaftlichen Rates für Körpererziehung in der Spiegelung von 25 Jahren..... 168
KERESZTY, ALFONZ: Ausschnitte der 25 jährigen wissenschaftlichen Tätigkeit der Ungarischen Hochschule für Körperkultur.. 182

BEITRÄGE
IZSÁK, LAJOS: Beitrag zur Frage der volksdemokratischen Revolution..... 189
PAMLÉNYI, ERVIN: Schlusswort des Sektionsvorsitzenden..... 199

SEKTIONSSITZUNG ÜBER DIE KÖRPERERZIEHUNG:
SIMON, GYULA: Eröffnungsrede des Sektionsvorsitzenden..... 203

VORTRÄGE
EMBER, LÁSZLÓNÉ: Das Aufwecken des Bewegungsbedürfnisses in der Körpererziehung in der Schule..... 205
RÓNA, BORBÁLA: Von den Aufgaben der Schule zur Erziehung zur gesunden Lebensführung... 229
BIRÓNÉ NAGY, EDIT: Die allgemeinen didaktischen Eigentümlichkeiten der Bewegungslehre 231
MAKKÁR, MÁRTA: Die Möglichkeiten der Sporterziehung in den Schulen in der Ausbildung der Gewohnheiten..... 248

HEPP, FERENC: Die Rolle des Sportes in der Erziehung 254
RÓKUSFALVY, PÁL: Tätigkeit in den Sportdisziplinen, Fragen der Forderungs- und Tauglichkeitspedagogie und Psychologie..... 265
IONOV, D.G.: Die Lehre V.I.Lenins über die Rolle der Körpererziehung in der vielseitigen Entwicklung der Persönlichkeit..... 288

REFERATE
WOŁOSZYN, STEFAN: Entwicklungsrichtungen der Sportpädagogik in der Volksrepublik Polen.. 299
VUKOTIČ, EMIL: Einige aktuelle Probleme der Sportlehrer-Kaderbildung in Jugoslavien.... 306
BÉLY, MIKLÓS: Die Funktion der neuen wissenschaftlichen Feststellungen der Sektionsvorträge..... 314
BURKA, ENDRE: Die Probleme der Verwendung des Freizeites und der Herausbildung des Sportanspruches..... 316
NYIRI, JÁNOS: Einige Probleme der Ausbreitung der lehrstündlichen Körpererziehung..... 324
SÓS, ISTVÁN: Die Wirkung der Körpererziehung und des Sportes in der Schule auf das individuelle und gesellschaftliche Leben..... 328
SIMON, GYULA: Schlusswort des Sektionsvorsitzenden 331

SPORTSEKTIONSSITZUNG
LISSÁK, KÁLMÁN: Eröffnungsrede des Sektionsvorsitzenden..... 337

VORTRÄGE
NÁDORI, LÁSZLÓ: Aktuelle trainingstheoretische Fragen..... 339
KERESZTY, ALFONZ: Die sportärztlichen Fragen der Leistungssteigerung..... 363

APOR, PÉTER: Einige physiologische Probleme der Leistungsfähigkeit und der Kraft..... 377
BAKONYI, FERENC: Einige sozialpsychologische Beziehungen der Leistungssteigerung..... 387
SCHILLER, JÁNOS: Die Möglichkeiten der Anwendung der Sportsoziologie in der Leistungssteigerung..... 402

REFERATE
STIEHLER, GÜNTHER: Zur Sichtung und Auswahl der jungen Sporttalenten..... 414
HRCKA, JOZEF: Neue Vermehrungsmöglichkeiten des Niveaus von Muskelkraft und Muskeltonus... 415
KOLTAI, JENŐ: Wissenschaftliche Forschung und Athletik..... 422
KABOS, GÁBOR: Das Problem der Niveausteigerung bei Wett-Turnen..... 431
ISTVÁNFI CSABA: Die Analysierung und versuchsmässige Annäherung der Situationserkenntnis und der Aktionslösung bei den Korbballspielern 435
HARMATI SÁNDOR: Einige Möglichkeiten zur Wegverlängerung der Kraftübergabe bei dem Hammerwurfe..... 455

SYMPOSION
KUTASSI, LÁSZLÓ: Zu aktuellen Fragen der heimischen Körpererziehungswissenschaft..... 463
LUKAS, GERHARD: Die theoretischen und praktischen Zusammenhänge der Sportwissenschaft, sowie ihrer Entwicklungstendenzen..... 477

REFERATE
TÓTH, DEZSŐ: Gedanken über der Herausbildung und dem Charakter der Sportwissenschaftes..... 490
WOŁOSZYN, STEFAN..... 495

SZÉCHENYI FŐISKOLA Könyvtára

1982

WONNEBERGER, GÜNTHER:..... 498
TERÉNYI, IMRE: Schlussrede..... 500
Photos der wissenschaftlichen Tagung..... 501

A kiadásért felelős:
Terényi Imre
Megrendelve: 1970. szeptember. Megjelent: 1971. január. Példányszám: 600 + 19
Készült: Rotaprint lemezről /kicsinyítéssel/ a MSz 5601-59
és 5602-55 szabványok szerint,
46,6 /A5/ iv terjedelemben

70 4281 - FŐVÁROSI NYOMDAIPARI VÁLLALAT, 16. ÜZEMEGYSÉG
Üzemegységvezető: Csuka Tivadarné